

1457

Süleymaniye U. Kütüphanesi	
Kismi	H. H. H. H.
Yeni Kavim C.	
Eski Kayıt No	1457

فهرس الجلد الثاني للذوق العول نرجة التلخيص والمطول

٥٢	الفن الثاني علم البيان	٥٧	التقسيم الثاني للتشبيه باعتبار وجهه
٥٣	تعريف علم البيان	٦٠	التقسيم الثالث باعتبار وجهه
٥٣	في العلم	٦٣	التشبيه البليغ
٥٣	في الدلالة	٦٥	تقسيم التشبيه باعتبار ادائه
١١	التشبيه	٦٦	تقسيم التشبيه باعتبار الغرض
١١	كون المعرفة عين الاول عند اعادةها	٦٦	الخاتمة في بيان ضعف المبالغة وقوتها
٥٥	معرفة ليس على اطلاقه	٥٥	باعتبار ذكر اركان التشبيه وحذفها
١٣	التشبيه باعتبار الطرفين	٦٨	البحث الشريف فيما عد من التشبيه
١٣	في الحس والمشاعر الخمس	٥٥	والاستعارة
١٨	وجه الشبه	٧١	في لفظ كيت كيت
٢٠	البصر	٧٢	الحقيقة والمجاز
٢٠	الشكل	٧٢	الحقيقة
٢١	المقدار	٧٣	تعريف الوضع
٢١	الحركة	٧٨	المجاز
٢٢	السمع	٧٨	المجاز المفرد
٢٢	الصوت	٧٩	لزوم العلاقة في المجاز
٢٢	الذوق	٧٩	في نوعي القول
٢٢	في اصول الطعوم	٨٠	تقسيم المجاز الى المرسل والاستعارة
٢٢	الشم	٨١	المجاز المرسل
٢٣	اللامسة	٨٢	تسمية الشيء باسم جزئه
٢٣	الحرارة	٨٢	تسمية الشيء باسم كله
٢٣	البرودة	٨٢	تسمية الشيء باسم سببه
٢٣	في الرطوبة واليبوسة والخشونة والملاسة	٨٣	تسمية الشيء باسم ما كان عليه في الماضي
٥٥	واللين والصلابة	٨٣	تسمية الشيء باسم ما يؤول اليه
٢٣	في الخفة والثقل	٨٣	تسمية الشيء باسم محله او حاله
٢٤	الكيفيات النفسانية	٨٣	تسمية الشيء باسم آتاه
٢٤	الذكاء	٨٣	البحث في تحقيق الانتقال من المألوم الى
٢٤	العلم	٥٥	اللازم في جمع العلاقة
٢٤	الغضب والحلم	٨٥	الاستعارة الحقيقية
٢٤	الغرائز والخلق	٨٩	الدليل على كون الاستعارة مجازا لغويا
٢٤	الصفات الذاتية	٨٩	في عدم كون اطلاق اللفظ العام على
٢٨	الفرقة بين الجرأة والشجاعة	٥٥	الخاص مجازا
٤٠	في ادات التشبيه	٩١	في تفارق الاستعارة من الكذب
٤٣	في الغرض من التشبيه	٩٢	في عدم كون الاستعارة علما
٥٠	تقسيم التشبيه باعتبار الطرفين	٩٢	في الحاتم والمادر والحسان والبانل
٥٤	التقسيم الاخر للتشبيه باعتبار الطرفين	٩٢	في قرينة الاستعارة
٥٦	تقسيم التشبيه باعتبار وجهه	٩٣	في تقسيم الاستعارة باعتبار الطرفين

٥٣	الاستعارة الوفاقية	١٥٨	تشابه الاطراف
٥٤	الاستعارة العنادية ومنها التهكمية	١٥٩	ايهام التائب
٥٥	والتمليحية	١٦٠	الارصاد ويسمى التسميم
٥٥	تقسيم الاستعارة باعتبار الجامع	١٦٢	المشاكلية
٥٧	التقسيم الاخر للاستعارة باعتبار الجامع	١٦٤	المزاوجة
٥٥	الى المبذلة والغريبة	١٦٤	العكس
١٠٠	تقسيم الاستعارة باعتبار الطرفين	١٦٦	الرجوع
٥٥	والجامع	١٦٦	التورية ويسمى الابهام
١٠٣	تقسيم الاستعارة باعتبار لفظ المستعار	١٦٨	الاستخدام
١٠٣	الاستعارة الاصلية	١٦٩	الف والتشعر
١٠٤	الاستعارة النجبة	١٧١	الجمع
١٠٩	تقسيم الاستعارة باعتبار اخر	١٧٢	التفريق
١١٠	والاستعارة المطلقة	١٧٢	التقسيم
١١٠	الاستعارة المجردة	١٧٣	الجمع مع التفريق
١١١	الاستعارة المرشحة	١٧٣	الجمع مع التقسيم
١١٣	المجاز المركب وتسمى استعارة تمثيلية	١٧٤	الجمع مع التفريق والتقسيم
١١٥	فيما سمي من الاستعارة التمثيلية مثلا	١٧٦	التجريد
١١٦	فصل في الاستعارة المكنية والخييلية	١٧٩	المبالغة المفعولة
١١٦	مذهب السلف في الاستعارة المكنية	١٧٩	تعريف المبالغة مطلقا وبيان انحصارها
٥٥	والخييلية	٥٥	في التبليل والاغراق والغلو
١٢١	فصل في تحقيق مذهب السكاكي	١٨٢	المذهب الكلامي
١٢٦	في الحقيقة والمجاز والاستعارة المكنية والخييلية	١٨٣	حسن التعليل
١٢٦	في تعريف السكاكي الاستعارة	١٨٦	التفريع
١٢٨	في تفسير السكاكي الخييلية	١٨٧	تأكيد المدح بما يشبه الذم
١٣١	في قول السكاكي في الاستعارة المكنية	١٨٩	تأكيد الذم بما يشبه المدح
١٣٣	اختار السكاكي رد النجبة الى المكنية عنه	١٩٠	الاستنباع
١٣٥	فصل في شرائط حسن الاستعارة	١٩٠	الادماج
١٣٧	فصل في لمجاز باعتبار الاعراب	١٩١	التوجيه قال السكاكي ومنه تشابهات
١٤٠	الكتابة	٥٥	انقران
١٤٣	تقسيم الكتابة	١٩١	الهزل الذي يراد به الجد
١٤٧	قال السكاكي الكتابة تتفاوت الى تعرض	١٩٢	تجاهل العارف
٥٥	وتأويل ورمز واسارة	١٩٣	القول بالوجوب
١٤٩	فصل في كون المجاز والكتابة ابلاغ	١٩٤	الاطراد
٥٥	من الحقيقة	١٩٤	الحسنات اللطيفة فمنها الجناس
١٥٢	الفن الثالث علم البديع وتعرفه	١٩٤	الجناس التام
١٥٣	التحسين المعنوي منه المطابقة وتسمى	١٩٤	الجناس المائل
٥٥	الطابق والتضاد ومنه ايهام التضاد	١٩٥	الجناس المستوفى
١٥٥	المقابلة	١٩٥	الجناس التركيب وما خص منه باسم
١٥٧	مراعات النظر وتسمى التائب	٥٥	التشابه والمفروق

١٩٧	الجناس المجرف	٢٢٥	القلب من السرقات
١٩٨	في كون الحرف المشدد في حكم الخفيف	٢٢٨	الاقباس
٢٠٠	في باب الجناس	٢٣٠	التضمين
١٩٨	الجناس الناقص ونه الطرف والمذيل	٢٣٣	تسمية تضمين البيت استعانة والمصراع
١٩٩	الجناس المضارع	٢٣٣	ابداعا ورفوا
١٩٩	الجناس اللاحق	٢٣٣	العقد
٢٠٠	تجنيس القلب	٢٣٣	الحل
٢٠٠	الجناس المقلوب المنجح	٢٣٤	التلميح
٢٠٠	الجناس المزدوج والمكرر والمردد	٢٣٥	في قصة الكليب والجناس
٢٠٢	رد العجز على الصدر	٢٣٧	فصل من الخاتمة
٢٠٥	الجمع	٢٣٧	في حسن الابتداء
٢٠٦	الجمع الطرف	٢٣٨	براعة الاستهلال
٢٠٦	الجمع التوزي	٢٣٩	في التخلص
٢٠٨	التشطير	٢٤٠	الاقضاب
٢١٠	الموازنة	٢٤١	فصل الخطاب
٢١١	المماثل	٢٤١	حسن الانتهاء
٢١١	القلب	٢٤٢	في الخاتمة للمترجم
٢١٢	التشريع		
٢١٣	لزم ما لا يلزم		
٢١٥	الموصل		
٢١٥	المقطع		
٢١٦	الخيفاء		
٢١٦	الوقطأ		
٢١٦	الحذف		
٢١٦	التريد		
٢١٦	التعديل		
٢١٦	تنسيق الصفات		
٢١٦	الابضاح		
٢١٦	حسن البيان		
٢١٧	الخاتمة في السرقات الشعرية وما		
٢٠٠	يتصل بها		
٢٢٢	الاسام والسخ من السرقات		

١٥	ابتدائي والمشرقي مضاجعي	١٥	ومسنونة زرق كانياب اغوال
١٨	وكان النجوم بين دجاها	١٨	سمن لاح بينهن ابتداع
٢٩	وقد لاح في الصبح الثريا كما نرى	٢٩	كعقود ملاحية حين نورا
٣٠	كان مشار النفع فوق رؤسنا	٣٠	واسيافتنا ليل تهاوى كواكبها
٣٢	تريا نهارا شمسا قد شابه	٣٢	زهرا لربى فكأنما هو مقمر
٣٣	وكان البرق مصحف فار	٣٣	فانطبعا مرة وانفعا حا
٣٤	حفت بسر وكالتيان الخفت	٣٤	خضر الحرير على قوام معتدل
٣٥	فكأنما والريح جاء يبلها	٣٥	تبغى التعانق ثم بمنعها الخجل
٣٥	يقع جلوس البدوى المصطفى	٣٥	باربع مجدولة لم تجدل
٣٥	كأنه عاشق قد مد صفحته	٣٥	يوم الوداع الى توديع من نجل
٣٦	اوقام من نعل فيسه لوثه	٣٦	مواصل لتطيه من الكسل
٣٦	كما ابرقت قوما عطاشا غمامة	٣٦	فلما رأوها افسحت وتجلت
٣٩	اتانى من ابى انس وعبيد	٣٩	فسل بغبطة الضحك جسمي
٤٢	وما الناس الا كالديار واهلها	٤٢	بها يوم حلوها وغدوا بلاقع
٤٢	وما المال والاهلون الا ودبة	٤٢	ولا بد يوما ان ترد الودائع
٤٢	وما القوم الا كالشهاب وضوئه	٤٢	يحول رماد ابعده اذ هو ساطع
٤٣	فان تقق الانام وانت منهم	٤٣	فان المسك بعض دم الغزال
٤٤	ويوم كطل الرمح قصر طوله	٤٤	دم الذق عنا واصططك المزاهر
٤٥	ظلالنا عند باب ابى نعيم	٤٥	يوم مثل سالفه الذباب
٤٥	اذا هم القاين عيني عزمه	٤٥	ونكب عن ذكر العواقب جانبنا
٤٧	ولا زورديّة تزهو بزرقته	٤٧	بين الرياض على حر اليواقيت
٤٧	كانها فوق قامات ضعفن بها	٤٧	اوائل النار في اطراف كبريت
٤٨	وبدا الصباح كأن غرته	٤٨	وجه الخليفة حين يمدح
٤٩	نشابه دمي اذ جرا ومد امتي	٤٩	فمن مثل ما في الكأس عيني تسكب
٥٠	فوالله ما ادرى بالخمرا سبلت	٥٠	جفوني ام من عبرتي كنت اشرب
٥١	وكان اجرام النجوم اوامعا	٥١	درر نشرن على بساط ازرق
٥٢	فكأنما المريح والمشرى	٥٢	قد امه في شاخ الرفعة
٥٢	منصرف بالليل عن دعوة	٥٢	قد اسرجت قدمه شمعة
٥٣	والشمس من مشرقها قد بدت	٥٣	مشرقة ليس لها حاجب
٥٣	كأنها بوتقة احيت	٥٣	يحول فيها ذهب ذائب
٥٤	يا صاحبي تفصيا نظر بكما	٥٤	تريا وجوه الارض كيف تصور
٥٤	تريا نهارا شمسا قد شابه	٥٤	زهرا لربا فكأنما هو مقمر
٥٤	كان قلوب الطير رطبيا وباسا	٥٤	لدى وكرها العناب والحشف البالي
٥٥	التشر مسك والوجوه دنا	٥٥	نير واطرف الاكف عنم
٥٥	حكي خده وردا وعينه نرجسا	٥٥	وصدغاه ربحانا وقامته سروا
٥٥	صدغ الحبيب وحوالي	٥٥	كلاهما كالليالي
٥٥	وثره في صفاء	٥٥	واذ معي كالآل

٥٥	بات نديما لي حتى الصباح	اغيد مجدول مكان الوشاح
٥٥	كأنا بيسم عن لؤلؤ	منضد او برد او اقاح
٥٥	نفسى القداء للفر راق ميسمه	وزانه شنب ناهيك من شنب
٥٥	بفر عن لؤلؤ رطب وعن برد	وعن اقاح وعن طلع وعن حبيب
٥٦	اتنى بالامس ايسانه	تعلل روى بروح الجنان
٥٥	كبرد الشباب وبرد الشراب	وظل الامان ونيل الاماني
٥٥	وعهد الصبا ونسيم الصبا	وصفوا لدنان ورجع القيان
٥٨	ثكنهم ان كنت اعلم ايههم	افضلهم كالحلقة المفرغه
٥٨	فاك شمس والملوك كواكب	اذا طلعت لم يد منه كوكب
٥٩	ستصبح العيسى والليل عندفتي	كثير ذكر الرضى في ساعده الغضب
٥٥	صدفت عنه ولم تصدف مواهبه	عنى وعادوه ظنى فلم يحب
٥٥	كالغيث ان جثته واقاك ريقه	وان ترحلت عنه بلج في الطلب
٦٢	جالت رد ينسا كان سنانه	سنا لهب لم يتصل بدخان
٦٤	لم تلاق هذا الوجه شمس نهارنا	الا بوجه ليس فيه حياء
٦٤	ان السحاب لتسبحي اذا نظرت	الى نذاك فقاسته بما فيها
٦٥	عزمانه مثل النجوم ثواقبا	اولم يكن للشاقيات افول
٦٥	والريح تعبت بالعصون وقد جرى	ذهب الاصيل على لجين الماء
٦٥	ورب نهسار للفراق اصيله	ووجهي كلا لونيها متناسب
٦٦	لياليه اسهار وفيه هو اجر	كما خضلت والشمس تنفس آصال
٧٠	شمس تائق والفراق غروبها	عنا وبدر والصدود كسوف
٧٠	اسد دم الاسد الهز برخصابه	موت فربص الموت منه برعد
٧٠	وبدراضاء الارض شرقا وغربا	وموضع رحلى منه اسود مظلم
٨٥	لدا اسد شاكي السلاح مقذف	له لبد اظفاره لم تقلم
٨٧	اسد على وفي الحروب نعامه	قتله تنفر من صغير الصافر
٨٨	ولاحت من بروج البدر بعدا	بدور مها تبرجها اكتنان
٩٠	قامت تظلالى من الشمس	نفس اعز على من نفسى
٩٠	قامت تظلالى ومن عجب	شمس تظلالى من الشمس
٩١	لا تعجبوا من بلى غلاته	قد زر ازراة على القمر
٩٢	وان تعافوا العدل والايما	فان في ايماننا نيرانا
٩٣	وصاعقة من نصله تنكفى بها	على اروس الاقران خمس سحاب
٩٧	واذا اخني قربوسة بعنانه	هلك الشكيم الى انصراف الزاير
٩٨	عودته فيما ازور حبايبي	اهماله وكذلك كل مخاطر
٩٨	ولما قضينا من منى كل حاجة	ومسح بالاركان من هو ماسح
٩٩	وشدت على دهم المهاري رحلانا	ولم ينظر القادى الذى هو رايح
٩٩	اخذنا باطراف الاحاديث بينا	وسالت باعناق المطى الاباطح
٩٩	وليل كوج البحر ارنخى سدوله	على باتواع الهوم البتلى
٩٩	فقلت له لما تمطى بصلبه	واردف انجاسا وناه بكل كل
٩٩	الا ايها الليل الطويل الانجلي	بصبح وما الاصبح فيك بائيل
٩٩	فبالك من ليل كان نجومه	بكل مغار القتل شدت يذبل
٩٩	كان الثريا علقت في مصامها	بامراس كنان الى صم جندل

بل اسم جبل المغار
بكم القتل مصامها
ضع وقوفها

١٠١	اغبرتنا البانها ولحومها	وذلك عاربا بن ربطة ظاهر
١٠١	وعبرها الواشون اتي احبها	وتلك شكات ظاهر عنك عارها
١٠٨	جمع الحق لنا في امام	قل البخل واحبي السماحا
١٠٨	لم تلق قوما هم شر لآخونهم	مناعشة تجري بالدم الوادى
١٠٠	نقريهم لهذميات نقدبها	ماكان خاط عليهم كل زراد
١٠٩	واقرى المسامع اما نطقت	يانا يقود الحرون الشوسا
١٠٩	تقرى الرياح رياض الحزن مزهرة	اذا سرى النوم في الاجفان انقاظا
١١٠	غمر الرداء اذا تبسم ضاحكا	خلقت لضحكته رقاب المال
١١١	لدى اسدى شاكي السلاح مقذف	له لبد اظفاره لم تقلم
١١٢	ويصعد حتى يظن الجهول	بان له حاجة في السماء
١١٢	هي الشمس مسكنها في السماء	فعر الفؤاد عزاء جيلا
١٠٠	فلن تستطيع اليها الصعودا	وان تستطيع اليك النزولا
١١٧	واذا المنية انشبت اظفارها	الفيت كل نعمة لا تنفع
١٠٠	اودى بنى واحقبونى حسرة	عند الرقاد وعبرة لا تنفع
١٠٠	بجلى للشامتين اريهم	اني لرب الدهر لا اتضع
١١٨	ولئن نطقت بشكر برك مفعها	فلسان حالي بالشكايه انطق
١١٩	وغدات ربح قد كفت وقرة	اذ اصبت يد الشمال زمامها
١٢٠	صح القلب عن سلى واقصر باطله	وعرى افراس الصبي ورواحله
١٢٨	لا تسقى ماء الملام فاني	صب قد استعذبت ماء بكاء
١٤٣	الضارين بكل ايض محذم	والطاعنين بجماع الاضغان
١٤٥	ان السماحة والروة والندى	في قبة ضربت على ابن الحشر ج
١٤٨	او مارأيت المجد التي رحله	في آل طلحة ثم لم يحول
١٥٤	تردى ثياب الموت حرا فما اتي	لها الليل الاوهى من سندس خضر
١٥٥	لا تعجبى يا سلم من رجل	ضحك المشيب برأسه فبكي
١٥٦	ما احسن الدين والدنيا اذا اجتمعا	واقبح الكفر والافلاس بالرجل
١٥٧	ككاسى المعطفات بل ال	اسهم مبرية بل الاوتار
١٥٨	اصح واقوى ماسعناه في الندى	من الخير المأثور منذ قديم
١٥٩	احاديث ترويهما السبول عن الحيا	عن البحر عن كف الامير عيم
١٥٩	تجل عن الرعط الاماني غادة	لها من عقيل في ممالكها رهط
١٥٩	وحرف كنون تحت راء ولم يكن	بدال يوم الرسم غيره النقط
١٥٩	تسر بل وشيا من خروز تطرزت	مطارفها طرزا من البرق كالنبر
١٦٠	فوشى بلا رقم ونقش بلا يد	ودمع بلا عين وضحك بلا نفر
١٦٠	احل وامرر وضر وانفع ولن	واختر ورش وابر واثنى للمعالى
١٦١	كذاك يونس ناجا به فجبا	من بطن حوت له في اليم ملقم
١٦١	وعاد بردا سلاما للخليل به	نارا تاجج في حران بالضررم
١٦١	ضيعت في الحب ايامى وما ظفرت	روى بنسهم تقرب فواندم
١٦١	احلت دمي من غير جرم وحرمت	بلا سبب يوم اللقاء ككلاى
١٦١	فابس الذى حللته بمحل	وليس الذى حرمته بحرام
١٦١	اذا لم تستطيع امرأ فدعة	وجاوزه الى ما تستطيع

- ١٦٢ اخواننا عزوا الصبوح بسكرة
... قالوا اقترح شيئا نجد لك طبعه
١٦٤ اذا ما نهى التاهى فلجج في الهوى
١٦٤ اهم الامر الخير لو استطعته
١٦٤ اذا احتربت يوما ففاضت دماؤها
١٦٥ سريع الى ابن العم بلطم وجهه
... طوبت باحراز القنون ونيلها
١٦٥ فحين تعاطيت القنون وحظها
١٦٥ فلو لا دموعي كتمت الهوى
١٦٦ قف بالديار التي لم يبعها القدم
... كأن كانون اهدى من ملاسه
١٦٧ او الغزالة من طول المدى خرفت
١٦٧ اذا صدق الجبد افترى العلم للفتي
١٦٨ اذا نزل السماء بارض قوم
١٦٨ فسقى الغضا والساكينة وان هم
١٦٩ فعل المدام ولونها ومذاقها
١٦٩ كيف اسلو وانت حقف وغصن
١٧٢ ان الشباب والفراغ والجده
١٧٢ آراؤه وعطاياه ونعمته
١٧٢ مانوال الغمام وقت ربيع
... فنوال الامير بكرة عين
١٧٢ من قاس جدواك بالغمام فما
... انت اذا جدت ضاحك ابدا
١٧٢ جود كفيه لم تطلع سحابة
١٧٢ ولا يقيم على ضيم يراد به
... هذا على الخسف مربوط برمته
١٧٣ فوجهك كالنار في ضوئها
١٧٣ قاد المقاب اقصى شربها نهل
... حتى اقام على ارباض خرسنة
... للسبي ما نكحوا والقنبل ما ولدوا
١٧٤ قوم اذا حاربوا ضروا عدوهم
... سجيته تلك منهم غير محدثة
١٧٦ سأطلب حتى بالقنا ومشايخ
... ثقال اذا لا قوا اخفاف اذا دعوا
١٧٦ افتاجيوش العدى غزوا فليست ترى
١٧٧ اعانق غصن البان من اين قدما
١٧٧ وشوهاه تعدوني الى صارخ الوغى
١٧٧ قلن بقيت لارجلان بغزوة
١٧٨ اقول لها اذا جشأت وجاشت

فاتي رسولهم الى خصوصاً
قلت اطبخوا لي جبة وقبصاً
اصاغت الى الواشي فلجج في الهجر
وقد حيل بين العير والنزوان
تذكرت القربى ففاضت دموعها
وليس الى داعي الندى بسريع
رداء شبابي والجنون فنون
تبين لي ان القنون جنون
واولا الهوى لم تكن لي دموع
بلي وغيرها الارواح والديم
بشهر آزار انواعا من الخلل
فما تفرق بين الجدى والجل
مكارم لا تحصى وان كذب الخال
رعينا وان كانوا غضابا
شبهه بين جوانحي وضارعي
في مقاتبه ووجنتيه وريقه
وغزال لحظا وقد اوردا
مفسدة للمرء اى مفسده
وعفوه رجة للناس كلهم
كنوال الامير يوم سحاه
ونوال الغمام قطرة ماء
انصف في اخكم بين شيتين
وهو اذا جاد دامع العين
عن العباد وجود السحب لم يدم
الا الاذلان عبر الحى والوند
وذا بشج فلا يرى له احد
وقلبى كالنار في حرها
على الشكيم وادنى سبرها سرع
تشق به الروم والصلبان والبغ
والتهب ما جمعوا والنار ما زرعوا
او حاولوا النفع في اشباعهم نفعوا
ان الخلائق فاعلم شرها البدع
كانهم من طول ما التثومرد
كثير اذا شدوا قليل اذا عدوا
سوى قتيل ومأسور ومنهزم
واجنى جنى الورد من وجنتها
بمسئلم مثل الفتيق المرحل
تحوى الغنائم او يموت كريم
مكالك نحمدى او تستريحى

- ١٧٨ ياخير من يركب المطي ولا
١٧٩ لاخيل عندك تهديها ولا مال
١٧٩ ودع زهرة ان الركب من تحمل
١٧٩ اتما الشعر لب المرء يعرضه
... فان لشعر بيت انت قائله
١٧٩ لنا الجففات الغر يلعن بالضحي
١٧٩ فعادى عداء بين ثور ونجعة
١٨٠ ونكرم جارنا مادام فينا
١٨٠ واخفت اهل الشرك حتى انه
١٨٠ سرى برق المرة بعد وهن
... شجسا ركباً وافراسا وابلا
١٨١ عقدت سنانكها عليها عثرا
١٨١ ازدم تبغ جهن سوزش هوا بكر نخته
١٨١ بخيل ان سمر الشهب في الدجى
١٨١ اسكربا لامس ان عزمت على الشر
١٨٢ حلفت فلم اترك لنفسك ربة
... لئن كنت قد بلغت عني جنابة
... ولكنني كنت امرء لي جانب
... ملوك واخوان اذا ما مدختم
... كفعلك في قوم اراك اصطنعتم
١٨٣ باذا الذي بصروف الدهر عبرنا
... اما ترى البحر تطفو فوقه جيف
... وكى على الارض من خضراء مورقة
... وفي السماء نجوم مالها عدد
١٨٣ لم يحك نائلك السحاب وانما
١٨٤ مابه قتل اعاديه ولو كان
١٨٤ يا واشبا حسنت فينا اسائه
١٨٥ لولم يكن نية الجزاء خدمته
١٨٥ ربي شفت ربح الصبا بنسبها
... كان السحاب الغرغرين تحبها
١٨٦ الا ان صدرى من عزائي بلاقع
١٨٦ طللان طال عليها الامد
... لبسا البلى فكأنما وجدا
١٨٦ احلامكم اسقام الجمل شافية
١٨٦ بناء مكارم واساة كلم
١٨٧ ولا عيب فيهم غير ان سيوفهم
١٨٩ هو البدر الا انه البحر زاخر
١٩٠ نهبت من الاعمار ما لوجوبته
١٩٠ ابى دهرنا اسعافنا في نفوسنا
... فقلت له نعمالك فيهم انهم

يشرب كأسا بكف من بخلا
قلبه والنطق ان لم تسعد الحال
وهل تطيق وداعا ايها الرجل
على المجالس ان كيتا وان حقا
بيت يقال اذا انشدته صدقا
واسياقتا يقطرن من نجدة دما
دراكا فلم ينضح بماء فيغسل
وتسعد الكرامة حيث مالا
تخافك النطف التي لم تخاف
فيأت برامة يصف الكلالا
وزاد فكاد ان يشجو الرحالا
لوتبغنى عنقا عليه لا مكننا
خو يشرا درخمة بك حباب
وشدت باهدابي اليهن اجفاني
ب غدا ان ذا من العجب
وليس وراء الله للمرء مطلب
لمالك الواشي اغش واكذب
من الارض فيه مستراد ومذهب
احكم في اموالهم واقرب
فلم زهم في مدحهم لك اذنبوا
هل عائد الدهر الامن له خطر
ويستقر باقصى قعره الدرر
وليس يرجع الامن له ثمر
وايس يكسف الا الشمس والقمر
حت به فصبيها الرخضاء
بنى اخلاف ما يرجو الذباب
نجى حذارك انساني من الفرق
لما رأيت عليها عقد متطق
الى المزن حتى جادها وهو هامع
حييا فما ترقى لهن مدامع
عشية شافتنى الديار البلاقع
درسا فلا علم ولا نضد
بعد الاحبة مثل ما اجد
كما دماؤكم تشفى من الكلب
دماؤكم من الكلب الشفاء
بهن قلول من قراع الكتائب
سوى انه الضرغام لكنه الويل
لهنت الدنيا بانك خالد
واسعنا فمين نحب ونكرم
ودع امرنا ان المهم مقدم

- ١٩٠ اقلب فيه اجفاني كاني
١٩١ ولا بد لي من جهلة في وصاله
١٩١ خاط لي عمرو قبا
... قلت شعرا ليس يدري
١٩١ اذا ما نيمي اناك مفاخر
١٩٢ ايا شجر الحاسوب مالك مورقا
١٩٢ اللع برق سرى ام ضوء صباح
١٩٢ وما ادري وسوف اخال ادري
١٩٢ تا الله باظبيات القاع قلن لنا
١٩٢ امزلقني مي سلام عليكم
... وهل يرجع التسليم او يدفع البكا
١٩٣ قلت ثقلت اذ اثبت مرارا
... قلت طوات قال لال تطول
١٩٣ واخوان حسبتهم دروما
... وخلصتهم سهام صابيات
... وقالوا قد صفت منا قلوب
١٩٤ ان يقتلوك فقد ثلثت عروشهم
١٩٥ حدق الآجال آجال
١٩٥ عندي اعاجيب ارويها بلا كذب
... رأيت يا قوم اقواما غذاؤهم
١٩٥ مامات من كرم الزمان فانه
١٩٥ اذا ملك لم يكن ذاهبة
١٩٥ مطايا مطايا وجدكن منازل
١٩٦ كلكم قد اخذ الجلم ولا جام لنا
١٩٧ ولا تله عن تذكاري ذنبي وابك
... ومثل اعينك الحمام ووقعه
١٩٨ يمدون من ابد عواص عواصم
١٩٩ ان البكاء هو الشفا
٢٠٠ حسانك فيه للاجباب قبح
٢٠٠ لاح انوار الهندي
٢٠١ خلقت لحية موسى باسمه
... ان هرون اذا ما قلبا
٢٠٢ في علمه وحلمه وزهده
٢٠٢ سريع الى ابن العم بلطم وجهه
٢٠٢ اقول لصاحبي والعيس نهوى
... منع من شميم حرار نجد
٢٠٣ ومن كان بالبيض الكواعب مغرما
٢٠٣ السا على الدار التي لو وجدتها
... وان لم يكن الامعرج ساءة

- ٢٠٣ دعاني ملامك سفاها
٢٠٣ واذا البلايل افصحت بلغاتها
٢٠٤ فمشغوف بآيات المشائي
٢٠٤ املتهم ثم تأملتهم
٢٠٤ ضرائب ابدعتها في السماح
٢٠٤ اذا المرء لم يحزن عليه لسانه
٢٠٤ او اخنصرتم من الاحسان زركم
٢٠٥ فدع الوعيد فما وعيدك ضاري
٢٠٥ ثوى في الثرى من كان يحى به الوري
... وقد كانت البيض القواضب في الوغى
٢٠٥ ولاح يلحى على جرى العنان الى
٢٠٥ ومضطلع بتلخيص المعاني
٢٠٥ لعمري لقد كان الثريا مكانه
٢٠٨ ساحد نصرا ما حيت وانتي
... تجلى به رشدي واثرت به يدي
٢٠٩ تدبير معصم بالله متقم
... لم يرم قوما ولم يهد الى بلد
٢٠٩ افاطم مهلا بعض هذا التذلل
٢٠٩ قفانك من ذكرى حبيب وميزل
٢٠٩ من شروط الصبوح والمهرجان
٢١٠ مغاني الشعب طيبا في المغاني
٢١٠ فكل ذي غيبة يؤب
٢١٠ فتي كان شربا للفساة ومرعا
٢١٠ الا ايها الليل الطويل الانجلي
٢١٠ اقلني قد ندمت من الذنوب
٢١٠ هو الشمس قدرا والملوك كواكب
٢١١ مها الوحش الا ان هانا اوانس
٢١١ فاجم لما لم يجد فيك مطعما
٢١١ ارانا الا الله
٢١١ مودته تدوم اكل هول
٢١٢ يا خاطب الدنيا الدنية انها
... دار متى ما اضحكت في يومها
... واذا اظل سحابها لم ينفع
... غاراتها ما تنقضي واسيرها
٢١٣ يا خاطب الدنيا الدني
... دار متى ما اضحكت
... واذا اظل سحابها
... فارا عنها ما تنقضي
- فداعي الشوق قبلكما دعاني
فائف البلايل باحتساء بلايل
ومفتون برنات المشائي
فلاح لي ان ليس فيهم فلاح
فلسا نرى لك فيها ضريبا
فليس على شيء سواء بخزان
والعذب بهجر الافراط في الخصر
اطنين اجنحة الذباب يضرب
ويغمر صرف الدهر ناله الغمر
بوتر فهي الان من بعده بتر
ملهي فسحقاه من لايح لاح
ومطلع الى تلخيص عاني
ثراء فاضحي الان مشوا في الثرى
لاعلم ان قد جمل نصر من الحمد
وقاض به ثمدى واورى به زمدى
لله مرتقب في الله مرتقب
الا تقدمه جيش من الرب
وان كشت قد ازمنت صرعى
بسقط الموى بين الدخول فومل
خفة الشرب مع خلو المكان
بمثلة الربيع من الزمان
وغائب الموت لا يؤب
فاصبح للهندية البيض مرتعا
بصبح وما الاصبح منك بائلا
وبالافرار عدت من الجود
هو البحر جودا والكرام جداول
قنا الخط الا ان تلك ذوابل
واقدم لما لم يجد عنك مهربا
هلا لا انارا
وهل كل مودته تدوم
شرك الردي وقرارة الاكدار
ابكت غدا بعدا لها من دار
منه صدى لجهامه الفرار
لا يفتدى بجلال الاخطار
ية انها شرك الردي
في يومها ابكت غدي
لم ينفع منه صدي
واسيرها لا يفتدى

٢١٤ ساشكر عمرو ان تراخت مني
 ٢٠٠ فتي غير محجوب الغنى عن صديقه
 ٢٠٠ رأى خلتي من خبث بخني مكانها
 ٢١٤ لما يوذن الدنيا به من صروفها
 ٢٠٠ والا فما ييكبه منها وانها
 ٢١٥ فتنني فتنني بخني
 ٢١٦ وادرك ان زرت دار ودود
 ٢١٦ من يلق يوما على علاته هرما
 ٢١٦ صفراء لاتنزل الاحزان ساحتها
 ٢١٨ لعمر ما ادرى واني لاوجل
 ٢٠٠ اذا انت لم تنصف اخاك وجدته
 ٢١٨ وايرك حد السيف من ان تضيمه
 ٢١٨ دع المكارم لا ترحل لبغيتها
 ٢١٨ ذر المسائر لا تذهب لمطلبها
 ٢١٨ وقوفها بها صحي على مطبهم
 ٢١٩ وما الناس بالناس الذين عهدتهم
 ٢١٩ يرض الوجوه كريمة احسابهم
 ٢١٩ شدد الوجوه لثيمة احسابهم
 ٢١٩ من راقب الناس لم يظفر بحاجته
 ٢١٩ من راقب الناس مات هما
 ٢٢٠ خلقنا لهم في كل عين وحاجب
 ٢٢٠ خلقنا باطراف الفنا في ظهورهم
 ٢٢٠ انسى ابانصر نيت اذن يدي
 ٢٢٠ هيهات لا ياتي الزمان بمثله
 ٢٢٠ اعدى الزمان سخاؤه فسحابه
 ٢٢١ لوحار مرثاد المنية لم تجد
 ٢٢١ لولا مفارقة الاحباب ما وجدت
 ٢٢١ لم ييكني الا حديث فراقكم
 ٢٢٠ هو ذلك الدر الذي اودعتم
 ٢٢١ وقائلة ماهذه الدرر التي
 ٢٠٠ فقلت هي الدرر اللواتي حشاها
 ٢٢٢ مقبم الظن عندك والاماني
 ٢٠٠ ولا سافرت في الآفاق الا
 ٢٢٢ واني عندك بعد غد لغاد
 ٢٠٠ محبك حيث ما اتجهت ركابي
 ٢٢٢ هو الصنع ان يجعل فخيره وان يرث
 ٢٢٢ ومن الخير بطو سبيك عني
 ٢٢٣ واذا تأق في الندى كلامه ال
 ٢٢٣ كأن السنهم في النطق قد جعلت

٢٢٣ ولم يك اكثر الفتيان مالا
 ٢٢٣ وليس باوسعهم في الغنى
 ٢٢٣ والصبر يحمد في المواطن كلها
 ٢٢٣ لقد كان يدعي لابس الصبر حازما
 ٢٢٤ فلا يمتك من ارب لحاهم
 ٢٢٤ ومن في كفه منهم فتاة
 ٢٢٤ سلبوا واشرفت الدماء عليهم
 ٢٢٤ ليس التجميع عليه وهو مجرد
 ٢٢٤ اذا غضبت عليك بنو عيم
 ٢٢٤ قولا لهارون امام الهدى
 ٢٠٠ انت على ما بك من قدرة
 ٢٠٠ وليس من الله بمستنكر
 ٢٢٥ اجد الملامة في هوك لذينة
 ٢٢٥ الحبيبة واحب فيه ملامة
 ٢٢٥ ونعمة معترف جدواه احلى
 ٢٢٥ والجراحات عنده نعمات
 ٢٢٥ وتري الطير على آثارنا
 ٢٢٥ وقد ظلت عقبان اعلامه ضعي
 ٢٠٠ اقامت مع الرأيات حتى كانها
 ٢٢٧ مفيد ومتلاف اذا ما اتيت
 ٢٢٧ ايجب الناس ان اضحك سيدهم
 ٢٠٠ لم يذب سيني من رعب ولادهش
 ٢٠٠ وان يقدم نفسا قبل متبتها
 ٢٢٨ ما ان يعاب سيد اذا صبا
 ٢٠٠ ولا يعاب شاعر اذا بكأ

٢٢٨ كذلك سيوف الهند تنبو ظلماتها
 ٢٠٠ ولا تغفل الاسرى ولكن نفكهم
 ٢٠٠ وهل ضربة الرومي جاعلة لكم
 ٢٢٩ ان كنت ازمت على هجرنا
 ٢٠٠ وان تبدت بنا غيرنا
 ٢٢٩ قال لي ان رقيب سي الخلق فداره
 ٢٢٩ لان اخطأت في مدحك ما اخطأت في منعي
 ٢٣٠ تجرد للحمام عن قشر لؤلؤ
 ٢٠٠ وقد جرد موسى لتزيين رأسه
 ٢٣٠ قد كان ما خفت ان يكونا
 ٢٣٠ اذا ضاق صدري وخفت العدى
 ٢٠٠ فبالله ابلغ ما ارنجي
 ٢٣٠ كانت بلهنية الشبية سكرة
 ٢٠٠ وقعدت انتظر الفتاة كراكب

ونقطع احبانا مناسط التمام
 اذا انقل الاعناق حل المغارم
 ابا عن كليب او اخا مثل دارم
 من غير ماجرم فصر جيل
 فحسبنا الله ونعم الوكيل
 قلت دعني وجهك الجنة حفت بالكاره
 لقد انزلت حاجاتي بواد غير ذي زرع
 واليس من ثوب الملاحه ملبوسا
 فقلت لقد اوتيت سؤلك يا موسى
 انا الى الله راجعون
 تمثلت بينا بحالي بليق
 وبالله ادفع ما لا اطيق
 فحسوت واستبدلت سيرت بجمل
 عرف الخيل فبات دون المنزل

٢٣٠ كأنه كان مطويا على احن
 ٠٠٠ ان الكرام اذا ما اسهلوا ذكروا
 ٢٣١ على اتي سانشد عند يبي
 ٢٣١ اضاعوني وای فتی اضاعوا
 ٢٣١ قد كنت لما اطلعت وجناته
 ٠٠٠ اعذاره السارى العجول توقفن
 ٢٣٢ كما معا انس في يؤس نكابه
 ٠٠٠ والان اقبات الدنيا عليك بما
 ٢٣٢ اذا الوهم ابدي لها ونعراها
 ٠٠٠ ويذكرني من قدها ومدامعي
 ٢٣٢ تذكرت ما بين العذيب وبارق
 ٢٣٢ اقول لمعشر غلطوا وغضو
 ٠٠٠ هو ابن جلا وطلاع الثنايا
 ٢٣٢ انا ابن جلا وطلاع الثنايا
 ٢٣٣ ما بال من اوله نطفة
 ٢٣٣ انلني بالذي استقرضت خطا
 ٠٠٠ فان الله خلاق البرايا
 ٠٠٠ يقول اذا تدانتم بين
 ٢٣٣ عمدة الخبر عندنا كلمات
 ٠٠٠ اتق المشبهات وازهد ودع
 ٢٣٣ اذا ساء فعل المرء ساءت ظنونه
 ٢٣٤ لحقنا باخراهم وقد حوم الهوى
 ٠٠٠ فردت علينا الشمس والليل راغم
 ٠٠٠ فاضاوتها صيغ الدجنة وانطوى
 ٠٠٠ فوالله ما ادرى الاحلام نائم
 ٢٣٥ لعمرو مع الرضا والشار تنظي
 ٢٣٥ المستجير بعمرو عند كربته
 ٢٣٦ فبت كاني ساورتني ضبلة
 ٢٣٦ انا البازي المطل على نمير
 ٢٣٦ نعم بطرق الادم اهدى من القطا
 ٢٣٦ نكش بلائي شيوخ محارب
 ٠٠٠ ضفادع في ظلماء ليل تجاوبت
 ٢٣٧ لكل هلال من اللوم برقع
 ٢٣٧ ففانك من ذكرى حبيب وممزل
 ٢٣٨ كليني لهم يا اميمة ناصب
 ٢٣٨ قصير عليه نحية وسلام
 ٢٣٨ فراق ومن فارقت غير مذم
 ٢٣٨ اربك ام ماء التمامة ام خمر
 ٢٣٨ لا تنقل بشري ولكن بشر بان

٢٣٩ بشري لقد انجز الاقبال ما وعدا
 ٢٣٩ هي الدنيا تقول بملأ فيها
 ٢٣٩ السيف اصدق انباء من الكتب
 ٠٠٠ بيض الصفايح لاسود الصحايف في
 ٢٣٩ المجد عوفي اذ عوفيت والكرم
 ٢٤٠ تقول في قومس قومي وقد اخذت
 ٠٠٠ امطلع الشمس تبغي ان تؤم بنا
 ٢٤٠ لوراي الله ان في الشبب خيرا
 ٠٠٠ كل يوم يبدى صروف الليالي
 ٢٤١ فاني جدير اذا بلغتك بالني
 ٠٠٠ فان تولني منك الجميل فاهله
 ٢٤١ بقيت بقاء الدهر يا كهف اهله
 ٢٤٢ واوان لي في كل منبت شعرة
 ٢٤٢ فكم فيه ذربفيس منظم
 ٢٤٢ وكم مشكلات حكيم السها
 ٢٤٢ ولكن تأخذ الاذان منه
 ٢٤٣ ومن ذا الذي ترضى بجايه كلها
 ٢٤٣ فيوما يجزوي ويوما بالعذيب ويو
 ٢٤٣ فلا زلت سلطانا على الارض كلها
 ومنك الوري في خصب عيش وامن

فلا زلت سلطانا على الارض كلها
 ومنك الوري في خصب عيش وامن

صحیفه	سطر	خطا	صواب
٠٢	٣	نامه	نامه
٠٤	٧	اولمندن	اولمندن
٠٤	١٩	دیررزکه	دیررزکه
٠٤	٢٦	اشتقاق الی صیغه سنک	اشتقاقی رهین صحت اوله رق ایکبسی دخی مفرد اولسی
			جهتیه دال صیغه سنک
٠٨	١١	الفاظدن	الفاظدن
٠٨	١٩	قریده	قریده
١٠	٥	ایضاح	ایضاح
١١	٢٠	تشبه	تشبه
١١	٢٨	لفظیه	لفظیه
١١	٢٩	ظاهر	ظاهر
١٣	٢	تشبیهه مصطلح ابله تشبیدن	تشبیه مصطلح ابله تشبیهدن
١٤	٣٦	نشرت	نشرن
١٤	٣٨	صفعتک	صفعتک
١٦	١٣	ایلدیکه	ایلدیکی
١٩	١٢	مشابهة	مشابه
٢١	٢٦	ه	به
٢٢	٢٣	وتضایفی	وتضایفی
٢٢	٢٣	الانک	آلانک
٢٣	١٠	حرارت	حرارت
٢٣	٢٧	یحجاب	ایجاب
٢٤	٤	وحفاف	وجفاف
٢٦	٢٠	متعد	متعدد
٢٦	٢٢	اورکی	اوراکی
٢٧	٣٠	اوزده	اوزده
٢٨	١٩	جرشا	جراشه
٢٩	٣٣	قبس به	قبس بن
٣٠	٥	حین نوارا	حین نورا
٣٠	٢٣	ایندیکز	ایندیکز
٣١	٣٠	مبارزین	مبارزین
٣٤	٢٩	قصد ونوده	قصد دنوده
٣٦	٢٤	ونجات	ونجات
٣٦	٣٩	آخیره	اخیره
٣٧	٤	ومتکشف	وصفحه آسماندن متکشف
٣٧	٢٣	بومقامده	بومثالده
٣٧	٢٤	صفعتی	صفعتی
٣٧	٢٦	اولسی متعدّد	اولسی اشبو متعدّد
٣٨	٩	مراد عطفک	مراد واوعطفک

صحیفه	سطر	خطا	صواب
٣٨	١٩	فاکله بی	بر فاکله بی
٣٨	٢٧	حبا	خبا
٣٩	١٧	بغیظه	لغیظه
٤١	٣	عبس	عبسی
٤١	٢١	اولیه رق	اوله رق
٤٢	٧	معه ولماسیله	معهبر اولما مسیله
٤٢	٣١	ومتزادفا	ومتزادفا
٤٤	٢٣	رقام	ارقام
٤٤	٢٩	کانه	کانه
٤٩	١٢	اشتهی	اشهی
٤٩	٣٦	عبرنی	عبرنی
٥٠	٥	امیال	اسبال
٥٢	٢٢	الایه نظم	الایه و ﴿ اوکصب من السماء ﴾ الایه نظم
٥٣	١١	امو	امور
٥٣	١٦	قریشه	قریشه
٥٣	٢٢	برکلاده	برکلاده
٥٥	١٢	اشراقدن	اشراقدن
٥٥	١٩	وحاله	وحالی
٥٥	٢٢	صدع	صدع
٥٦	١٠	اولس	اولسی
٥٦	٢٣	تردید	تردید
٥٧	٧	بکه	بلکه
٥٧	٧	حقق	حقیق
٥٧	٣٠	ادارک	ادراک
٦٠	١٧	اول حاصل	اول حامل
٦١	٣١	حکنده	حکنده
٦٥	١٩	مشبه	مشبهه
٦٦	٢٢	بافادانه	بافادانه
٦٦	٢٢	القص	الناقص
٦٧	٢٤	خذف	خذف
٦٧	٣١	البحران	البحران
٦٧	٣٤	کله سنی	کله سی
٦٨	٨	واخیرتین	واخیرتین
٦٩	١٨	اولنمشدرد	اولنمشدرد
٧٠	٢٣	خطاب	خضاب
٧٣	٢٥	اولنمیان	اولنسان
٧٣	٣١	صلوتک	صلاتک
٧٥	٦	معینندن	معینندن

صفحة	سطر	خطا	صواب
٠٧٦	١٢	عصر شارح	عصر يعني شارح
٠٧٦	٢٤	ليق	الليق
٠٧٧	٣	يلتده	يلتده
٠٧٧	٤	متقضى	مقتضى
٠٧٧	١٠	آخري	اخرى
٠٧٨	٢٨	بوللرك	بوللرك
٠٧٩	١٠	ماوضي لهي	ماوضع لهي
٠٨١	١٧	ماؤهم	دماؤهم
٠٨٣	٤	فلان	فلان
٠٨٣	١٦	حلوال	حلول
٠٨٤	١١	يعي	يعني
٠٨٥	٣٥	انتفاع	انتفاع
٠٨٦	٢	انتفاع	انتفاع
٠٨٦	٥	اتك	اتك
٠٨٦	٨	استعاره	استعاره
٠٨٧	٤	معاومد	معاومد
٠٨٨	٣	بعدأبدوردها	بعدا بدورها
٠٨٨	٢٩	لما طريا	لما طريا
٠٨٨	٣٢	اوشد	اواشد
٠٨٨	٣٨	صربحا	صربحا
٠٩٢	٦	تخصيص	تخصيص
٠٩٣	٦	و بتقديردن	و بتقديردن
٠٩٣	٣٠	پاس	پاس
٠٩٦	١٨	المرسين	المرسين
٠٩٧	٢	اجسامي	اجسام
٠٩٧	٤	ويئلرند	ويئلرند
٠٩٨	١٩	فرس	فرسي
٠٩٩	١	سيولني ابلك	سيولني ابلك
١٠٠	٣٤	خواس	خواص
١٠٠	٢	تلافي	تلافي
١٠١	١١	ظلك	ظلك
١٠١	٣٨	شاني اهابده بدن	شاني اهابدن
١٠٢	١٣	اداي	اذاي
١٠٣	٣٣	حاض	خاص
١٠٨	٢٥	نقربهم	نقربهم
١٠٨	٣٤	نقدبها	نقدبها
١٠٩	٢٨	السرياح	الرياح
١١٠	٣٥	تيجريدن	تيجريدن

صفحة	سطر	خطا	صواب
١١١	٢٧	زاحرا	زاحرا
١١١	٣٥	وثالت	وثالت
١١٢	٣٢	فقر الفؤاد غراء	فقر الفؤاد غراء
١١٣	٢٢	فقر الغراء غراء غرا	فقر الغراء غراء غرا
١١٧	٣٨	اثبات	اثبات
١١٩	٧	اولديغندن	اولديغندن
١١٩	٩	اولديغندن	اولديغندن
١١٩	١١	عهد	عهد
١١٩	٣٤	قوت • اولام	قوت • اولان
١٢٠	٢٦	والخليل	والخليل
١٢٠	٢٩	ان بين • المحبة	ان بين • المحبة
١٢٠	٣٠	والبحارة	والبحارة
١٢٠	٣٧	كبي كندوسندن جهات مسير	كبي كندوسندن قضاي
		وسفردن قضاي	
١٢١	١	في لنفس	في النفس
١٢٥	١٩	من هي هي	من حيث هي هي
١٢٦	١٧	جنب سندن	جنب سندن
١٢٦	٢١	شجاع	شجاع
١٢٧	١٢	وحقيقة	وحقيقة
١٢٨	٢١	نفوس	نفوس
١٢٨	٢١	ماء الملامه	ماء الملام
١٢٩	٦	ماء ملايم	ماء ملام
١٣٢	٢٥	منية	منية
١٣٤	١٩	اعتراض	اعتراض
١٣٨	١٧	خذفه	خذفه
١٣٩	٣٦	المنقطع	منقطع
١٤٠	١٣	واللفظ	اللفظ
١٤٠	٢٥	طرفني	طرفني
١٤١	٢٢	اراد	اراده
١٤٣	٢٦	غريض	عريض
١٤٤	١١	ما التضمن	ما التضمن
١٤٥	٢	العما	القفا
١٤٧	٩	مضيافت	مضيافيت
١٤٨	١	لاجل	لاجل
١٤٨	٣٢	رجل	رجل
١٤٨	٣٥	اذيني	اذيني
١٤٩	٩	تاء خطاب اليه ماوضع	تاء خطاب ماوضع
١٤٩	٢٧	مع الحقيقة	من الحقيقة

صحيحة	سطر	خطا	صواب
١٤٩	٣٢	تفصليك	تفصليك
١٥٣	٢٢	يكثره	يكثره
١٥٤	٢٥	مطر	المطر
١٥٥	٣	والايض	وايض
١٥٥	١٣	وصنت طباق ابي شي	وصنت طباقه ابي شي
١٥٦	١٣	فقر	فقر
١٥٦	٣٢	نعميم	نعميم
١٥٧	٣	بعض مقابله	مقابله بعضا
١٥٧	٨	موافقين	موافقين
١٥٧	١٠	تيسر	تيسر
١٥٨	٥	مشهوردر	مشهوردر
١٥٨	٨	قلندر	قلندر
١٥٩	١٠	ناعمة	ناعمة
١٥٩	٢٩	اعراض	اعراض
١٦١	٢	للخليل • بالفرم	للخليل • بالفرم
١٦١	١٤	بدل	بدل
١٦٢	١	افترح	قالوا افترح
١٦٢	٨	اولندي	اولنان
١٦٢	١٩	حوابا	جوابا
١٦٣	٤	وفتر	وفتر
١٦٣	٨	كفارة	كفاره
١٦٤	٢٥	هوا	هواي
١٦٤	٢٨	فيضاتند	فيضاتند
١٦٥	٢٣	طوبت • سترای طالی	طوبت • سترای طالی
١٦٥	٢٨	دموع	دموع
١٦٦	٣٠	اند	اند
١٦٦	٢٥	نميز	نميز
١٦٧	٤	ومكني	ومكني
١٦٨	٢٢	ضمير ينيه	ضمير ينيه
١٦٨	٣٠	وچرا ابدريز	وچرا ابدريز
١٦٩	٣٥	سيفقه	سيفقه
١٧١	٢٩	هلال	هلال
١٧٢	٢٢	مشهوردر	مشهوردر
١٧٢	٢٩	اذا جار	اذا جار
١٧٣	٢٩	عن المصاحب	عن المصاحب
١٧٤	٣٢	بوموقفه	بوموقفه
١٧٥	١٣	واجل	واجل
١٧٨	٢٣	حشأت	حشأت

صحيحة	سطر	خطا	صواب
١٧٩	١٧	انما الشعر	وانما الشعر
١٧٩	٣٨	فيغل	فيغل
١٨٠	٤	دبشيدريز	دبشيدريز
١٨٠	٥	فيغل	فيغل
١٨٠	٦	فلم بغل	فلم بغل
١٨٠	٢٤	مشهور در	مشهور در
١٨١	٤	مفریده نظرمز	مفریده معره نعمان طرفندن يعني جانب
١٨١	٦	اشبه معره نعمان طرفندن يعني جانب وطندن لمعان ايدن	اشبه معره نعمان طرفندن يعني جانب وطندن لمعان ايدن برقه نظرمز
١٨١	٧	وكانيله	وكانيله
١٨١	٢١	تنك هوا	تنك حبابه
١٨١	٢٥	مبادي	مبادي
١٨١	٢٣	يخيل	يخيل
١٨٢	١٧	مدحهم	مدحهم
١٨٢	١٨	الله	الى آخره
١٨٢	١٩	منكدر	منكدر
١٨٢	٢٥	زبر	زبرا
١٨٤	٢١	غصبيه	غصبيه
١٨٦	٣٢	اسقامه	اسقام
١٨٧	١٩	تحریده	تحریده
١٨٧	٢٠	بماشه	بماشه
١٨٧	٢٣	فراع	فراع
١٨٨	٣	الاستنا	في الاستنا
١٨٨	١٩	خديعه	خديعه
١٨٩	٢٨	يد	يد
١٩٢	٢٥	نكه	نكه
١٩٢	٣٢	مناسه	مناسه
١٩٤	١٣	تبيج وتفرغ	تبيج وتفرغ
١٩٥	٣٤	برنوع	برنوع
١٩٦	٩	لم تقبها	لم تقبها
١٩٦	٢٨	كندوسنك	كندوسنك
١٩٧	١٠	صات	صاب
١٩٧	١٣	بصرتكه	بصرتكه
١٩٨	٢	المشدة	المشدة
١٩٨	٢٢	مختضرك	مختضرك
١٩٨	٣٩	نصول	نصول

صوب	خطا	سطر	صفحه
حروف * تقديم	حروفك * تقديمه	۵	۲۰۰
اوله رق	اوله رق	۶	۲۰۰
عرك عرك	عرك عرك	۳۰	۲۰۰
عز امارتك	عز امارتك	۳۶	۲۰۰
وهوا نكه	وهدا نكه	۳۷	۲۰۰
بو بدعه ده	بو بدعه ده	۶	۲۰۱
نظري	نظري	۱۹	۲۰۱
هرون	هرون	۳۷	۲۰۱
وهرونك	وهارونك	۳۸	۲۰۱
حاصل اوور	حاصله اوور	۲۴	۲۰۲
وآخري	وآخر	۲۹	۲۰۲
والعبس	والعبس	۳۳	۲۰۲
وقوعه	وقوعه	۵	۲۰۳
الما	الما	۱۲	۲۰۳
بكا	بو كا	۲۷	۲۰۳
وغرام	وغرام	۲۳	۲۰۳
باغاتها	باغتها	۳۵	۲۰۳
الدهر	لدهر	۸	۲۰۵
المعاني	معاني	۲۶	۲۰۵
صلوه * قول شريفه	صلوه * خذوه	۱۳	۲۰۷
وانا نتي	وانا نتي	۳۳	۲۰۸
دخي بالكز صورت ارتباطه	دخي بواسلو بده در	۳۱	۲۰۹
من الجود	من جود	۲۰	۲۱۰
برموضك	برموضك	۱۵	۲۱۱
وطمعه	وطمعه	۳۰	۲۱۲
مفعوليه * تصریح	مفعوليه * تقریح	۱۷	۲۱۴
خشب	خشب	۲۴	۲۱۵
فجنتي	فجنتي	۳۷	۲۱۵
وحنون	وحنون	۳۸	۲۱۵
اولديني	اولديني	۲۰	۲۱۹
انسى ابانصر	انسى ابانصر	۲۱	۲۲۰
اوشى	واوشى	۳۷	۲۲۰
ابدى	ابدى	۱۳	۲۲۱
ما هذه الدرر	ما هذا الدرر	۳۹	۲۲۱
ابل	ال	۳۱	۲۲۳
تغزل	تغزل	۱۶	۲۲۴
فخر به	فخر به	۱۷	۲۲۴

صوب	خطا	سطر	صفحه
فخر به	فخر به	۲۹	۲۲۴
جا	جا	۵	۲۲۵
فرح	فرح	۲۰	۲۲۷
كراكب	كوالب	۲۸	۲۳۰
الشنكى	المسكن	۷	۲۳۱
هيته	هيته	۲۰	۲۳۳
فيالها	فيانها	۲۲	۲۳۶
مسوق اليه	مسوق اليه	۹	۲۴۱
ومخرس	ومخرس	۲۲	۲۴۲
هذا الاثر * العزيز	هذا الاثر * العزيز	۲۸	۲۴۲
بالاستقصا	بالاستقصا	۳۲	۲۴۲
القويم	القديم	۸	۲۴۳
خصب	خصب	۱۰	۲۴۳

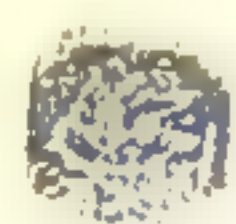

جلد ثانی

﴿ النفع المول فی ترجمة التلخیص والمطول ﴾

﴿ طبع ونشرى وامتيازى مترجمه ﴾

﴿ حائدر ﴾

مطبعة طامره طبع اولمشر

سنه ۱۳۸۹

بسم الله الرحمن الرحيم

ذات اقدس تعالی به حمد و شکر اولسونکه وجوه عرایس نفایس فن معایندن رفع قناع صعاب ایله ختام ترجمه سی میسر اولدیغی مثلاً وحبیب اکرمی اولان خاتمه رساله نبوت علت نامه خلقت صلی الله علیه وسلم افندمن حضرت تبارک نور محمدی و فیض سرمدیاری حرمتنه اتمام فن بیان و بدیع ایله دخی بوجاهز کبضاعه یعنی عبد النافع موهون الاستطاعه بی قریر العین فخر و انبسام و مقبول و متنع خاص و عام بیورسون آمین قال رحمه الله (الفن الثاني علم البيان) اشبوکاب تلخیصک حاوی اولدیغی فنون نشبه دن ایکیجیسی علم بیاندر واشبو فن بیان علم بلاغندن جز و تحصیل بلاغت کلامده کندوسنده شدت احتیاجدنتاشی مظهر استبداد و تمیز اولمسیله فن بدیع اوزره احراز حق تقدیم ایلشدن قال رحمه الله تعالی (وهو علم يعرف به اراد المعنى الواحد بطرق مختلفة في وضوح الدلالة عليه) علم معاینده صور تحقیقه سی متطلم سلاک اللال تقرر و بیان اولدیغی اوزره علم ایلله مراد یا ادراکات جزیه به مدار اقتدار اولان ملکه و یاخود نفس اصول و قواعد کلیددر شویله که علم حقیقته ادراک معاینه اولوب بعضاً بجزاز مشهور و یاخود حقیقت اصطلاحیه اولوق اوزره متعلق ادراک اولان معاومه و بعضاً كذلك بجزاز و یا حقیقت اصطلاحیه اوله رق ادراکه تابع و نقای ادراکه وسيله اولان ملکه به اطلاق اولدیغی جهته شارح مرحوم معین اخیرنه حلی اختیار ایلشدن بوصورنده بعضی لارک علی معنای مصدری به خیل ایلله و یاخود متعلقه احتیاجدنتاشی کلامی علم بالقواعد تقدیرنده قله رق مبادی تصوریه نک علمده داخل اولمسنه نظراً ادراک قواعد و عدم دخولنه نظراً اعتقاد قواعد ایلله تفسیر الحسی امر و همی اولدیغی معلوم اولور و اهل معاینک ذکر اوزره معنای واحد دن مراد کندوسنده مقتضای حاله رعایت اولنان کلامک دلالت ایلدیکی معنی اولوب و (المعنى الواحد) قولنده اولان حرف تعریف استغراق عرفی ایچوندرکه لفظک بحسب متفاهم العرف تساول ایتدیکی هر فردنی اراده دن عبارتدر و طرفدن مراد ترکیب و دلالتدن مقصود دلالت عقلیه در معنای تعریف علم بیان برملکه و یاخود قواعد کلیه درکه

آنکله متکام قصد و اراده سنده داخل اولان هر بر معنای واحدنی بعضیسی بعضیستدن او معنایه دلالتده اوضح اولان ترکیب ایلله اراده مقدر اولور دیکدر امدی کندوسچون بو ملکه حاصل اولیان کسه مثلاً (زید جواد) قولنی طرق مختلفه ده ارادایک معلومی اولسه فقدان ملکه دنتاشی علم بیان عالم اولش اواز و مصنفک معنای واحد ایله تقییدی زیرا اگر بر طاقم معنای متعدده مختلفه بعضیست کندی معنای اوزر بنه دلالتی بعضی آخریستک بنه کندی معنای اوزره دلالتدن اوضح اولان طرفده اراد اولمسه بو اراد علم بیاندن اولدیغنه تنبیه ایچوندر و اختلاف طرقک وضوح دلالتده اولمسیله تقییدی علم مذکورده معنی اولان طرقک افاده معناده وضوح و خفا سنده اولوب یوقسه مثلاً الفاظ مترادفه ایلله اراد اولمسی کی معنای واحد لفظ و عبارده مختلفه اولان طرفده اراد اولمسه بو اراد علم بیاندن اولدیغنی اشعار ایچوندر صاحب مفتاحک عباره سنده واقع اولدیغی کی تعریفده (فی وضوح الدلالة و خفاها) لفظک علاوه سنه حاجت اولوب هر برواضح کندوسندن اوضح اولان شیشه نسبتله خفی و طرقک وضوحده اخلاقندن مراد بعضیسی واضح الدلالة اولوب و بعضیسی ائدن اوضح اولمندن عبارت ایدوی تحت اشتباهده غیر متواریدر و (المعنى الواحد) قولک ذکر اولدیغی اوزره مقتضای حاله رعایت اولنان کلامک مدلولی اولوق اوزره تفسیر ایلله مثلاً معنای اسدن اسد و غضنفر ولت و حارث کی وضوحده مختلفه اولان عبارات ایلله تعیر اوزره ملکه اقتدار علم بیاندن خروج ایدر زیرا مقتضای حاله مطابقی اعتبار انجق معنای مرکبه ده اولوب ذکر اولنان مثال ایسه معنای مرکبه دن دیکدر و بونک اخراجی قریباً بیان اولمسه جنی اوزره دلالات وضعده اولان اختلاف وضوحدن قومک اباسنه منیدر زیرا ملتزم اصحاب فن بیان دلالات عقلیه ده اولان اختلاف وضوحی ایتاندر و مصنفک علم یاقی بو وجهه تعریفی صاحب مفتاحک (معرفة اراد المعنى الواحد) قولیه تعریفندن اولیدر زیرا معرفت بیان اولوب بلکه علم بیانک ثمره سی اولدیغندن تعریف مذکورده ذکر مسبب و اراده سبب تاویل مجازیسی اختیاره محتاجدر قال رحمه الله (ودلالة اللفظ) تعریف علم بیان ذکر دلالتی مشتمل اولوب هر بردلالت ایسه وضوح و خفا به تحت اولدیغندن دلالتی تقسیم ایدرک بوندن قنغیسی مقصود اولدیغنه وجوب تنبیه دنتاشی تقسیمه شروع ایلشدن و مطلقاً دلالت برشیک کندوسنه علمدن شی آخره علم لازم کله چک حیثیتده اولمیدر اشبو شیشندن اول دال و ثانی مدلولدر و دال اگر لفظ اولور سه دلالت وضعیه و لفظک غیر سی اولور سه دلالت غیر لفظیه درکه عقود و خطوط و انصب و اشاراتک دلالتی و كذلك نار اوزره دلالت دخان مثلاً مؤثره اثرک دلالتی اشبو دلالت غیر لفظیه فسمنددر و بونلردن دوال اربعه اولی هر نقدر لفظیه دکلر سده وضعه متعلق اوله رق وضعیه در زیرا وضع (جفعل الشی بازاء شی آخر بحیث یلزم من فهم الاول فهم الثاني) تعریفله یعنی برشبی کندوسنی فهمدن شی آخرک فهمی لازم کله چک حیثیتده شی آخر مذکورک ازاسنده یعنی مقابلنده قلق مفادیه معرف اولوب لفظندن ایدر و مثال اخیر اولان مؤثرک اثر دلالتی عقلیه در امدی مصنفک بو عبارده دلالتی لفظیه اضافه سی دلالت غیر لفظیه دن احتراز اولوب حالبوکه دلالت طبعیه و عقلیه دن احتراز ایچون دلالت مذکورده کندوسنده وضع ایچون مدخل اولمسیله دخی تقییدی لازم کوردی زیرا دلالت لفظ ایکی صورته منقسم اولوب اول کندوسنده وضع ایچون مدخل اوله رق قومک وضعیه تنبیه ایلدکاری دلالتدرکه مطابقت و تضمن و التزامه منقسم اولان بودر و قسم ثانی کندوسنده وضع ایچون مدخل اولیان دلالت لفظیه اولوب بوده یا بحسب مقتضی الطبع اوله رق (دلالت طبعیه) اطلاق اولور (اخ) لفظک مطلقاً وجهه دلالتی کی زیرا طبع لفظ یعنی انسانک سببه مجبوله سی عند عروض الوجع بولفظ ایلله تلفظی ایجاب ایدر و یاخود بحسب مقتضی الطبع

اولی بوده صرف (دالات عقلیه) در که مثلا لافظی حس بصریه مشهور اولیه رقی و راه جداردن
مسموع اولان لفظك وجود لافظه دلالتی بونو صدند. لکن حق اولان طبعیه و عقلیه اختلاف
طباع و افهام ایله مختلفه اوله رقی عدم الانضباط اولسبله بومقامده مقصود بالنظر كندوسند
وضع ایچون مدخل اولان دالات لفظیه اولوب و مصنفك عدم تعیندی مراد دالات وضعیه
اولدینك وضوحه و برده بیان تقسیمه سوق کلاسی بونی مشعر اولدینك میندر دالات وضعیه
(انها فهم المعنى من اللفظ عند اطلاقه بالنسبة الى من هو عالم بالوضع) قولار یله تعریف اولمشدر که
لفظك اطلاق و ایرادی عنده عالم بالوضع اولان کسه به نسبتله لفظدن معنك فهم اولسندن
عبارتدر و اشبو تعریفده (بالنسبة الى من هو عالم بالوضع) قید اخیرى علم بالوضع متوقف
اولیان دالات طبعیه و عقلیه دن احرازدر و وضع ایله اولفظك فی الجملة وضعی مراد ایدوب
یوخسه لفظ مذکور دن فهم اولنه حق معنی ایچون وضعی مراد ایتماشدر اگرچه مراد
معنای مفهوم ایچون وضعی اولق لازمکسه تعریفدن دالات تضمینیه و التزام خروج ایدر
زیرا لفظك اصل موضوع لهی معنای مطابقدر و بوتعریف اوزرینه معرض اعتراضده
دیشدر که دالات صفت لفظ اولوب فهم ایله **اکرم** معنی الفاعل اوله رقی قاهیت معنای
مصدرینه حل اولنور ایله صفت سامع و اگر مفهومیت مناسبه حل ایدیلورسه صفت معنی
اوله رقی بوصورته معیندن قنغینه حلی اختیار ایدله فهمك دالات اوزرینه حلی و دالاتك
بونکله نفسیه صحیح اوله من امدی اولی اولان (الدلالة كون اللفظ بحسب تفهم منه المعنى عند
الاطلاق للعالم بوضعه) قولیه تعریف اولمشدر که مفادی معنای دالات لفظك اطلاق و ایرادی
عننده وضعیه علمدناشی كندوسندن معنی فهم اولنه حق حیثیه اولسندن عبارتدر
و بوسوالدن جوابده دیرر که فهم صفت لفظ اولدینی غیر مسلمدر زیرا فهم وحده صفت سامع
و وحده انفهام صفت معنی ایلده لکن سامعك لفظدن معنای فهم ایتسی و کلتك معنك
لفظدن متفهم اولسی لفظك كندوسندن معنی فهم اولنور حیثیه اولمقندن عبارت اوله رقی
ایکسی دخی صفت لفظدر بوجهله فهم كرك معنی الفاعل و کرکسه معنی للمفعول اولسون
دالاتك فهم ایله تعریف صحیح اولور حاصلی دالاتدن (دال) و فهم معنادن (متفهم من
المعنى) و یاخود (متصف بانفهام المعنى منه) لفظلرینك اشتقاقی طریقله دالات و فهم معنادن
ایکسی دخی صفت لفظ اولوب شوقدر که دالات مفرد اولسبله اندن لفظ اوزرینه حله صالح
لفظ دال **کبی** برصیفهك اشتقاقی ایکسی دخی مفرد اولسی جهله رهین صحت اوله رقی دال
صیفهستك لفظ اوزرینه حلیله (اللفظ هو الدال) دله یله چکی درکار ایلده (فهم المعنى
من اللفظ) و یاخود (انفهام المعنى من اللفظ) قولاری مرکب اولسبله اشبو مرکب دن دالاتده
اولدینی کی لفظ اوزرینه حله صالح برصیفه اشتقاقی ممکن اولوب انجیق (اللفظ متفهم منه المعنى)
دیشك کی برابطه ایله پذیرفته امکان اوله یلور کورمر میستکه (اللفظ متصف بانفهام المعنى منه
كما انه متصف بالدلالة) قولر صحیحدر و بولکلام علمك (حصول صورة الشيء في العقل) قولر یله
تعریفی کیدر شویله که هر قدر علم صفت عالم و حصول صفت صورت اولسبله حل و تفسیرده
عدم صحت کورینور ایلده عالم علم ایله متصف اولدینی کی باعتبار المجموع (حصول الصورة
في العقل) صفتله دخی متصذر کذلک لفظ دخی دالاته متصف اولدینی کی (انفهام المعنى منه)
صفتله دخی متصف اولور قال رحمه الله (اما على تمام ما وضع له اوعلى جزئه اوعلى خارج عنه
ويسمى الاول وضعيه وكل من الاخيرين عقلية) و وضع ایچون كندوسنده مدخل اولان دالات
لفظ بصورتیه متفهم اوله رقی بلكم ما وضع لهی اوزرینه اولور لفظ انساك معنای ما وضع لهی
اولان حیوان ناطق اوزرینه دلالتی بوقیلدند و یاخود دلالتی ما وضع لهك جزئی اوزرینه اولور
لفظ انساك حیوان و ناطق دن برینه دلالتی بوقیلدند و یاخود ما وضع لهندن خارج اولان لازمی

اوزرینه اولور لفظ انساك ضاحك اوزره دلالتی اشبو قسم اخبردند و بوناردن اولی به
یعنی تمام ما وضع لهی اوزرینه دالاته وضعیه تسیمه اولنور زیرا واضك برافظی وضع ایتسی
انجیق معنای موضوع لهك تمامه دالات ایچون اولسبله تمام ما وضع لهیه دالات وضعیه
منسوب اولان دالاتدر و اخبرندن یعنی كرك جز و كرك خارج اوزرینه اولان دالاتدن هر برری
عقلیه تسیمه اولنور زیرا لفظك جزء معنایه دلالتی انجیق كلك ذهنده حصولی جزك دخی
حصولی مستلزم اوله جفته و معنای خارج لازمه دلالتی ملزومك ذهنده حصولی لازمك حصولی
استلزام ایدله چكته عكلك حکم ایتسی جهتدند بوسبیله اشبو ایکی دالات دخی عقلیه ایله
تسیمه اولمشدر و مرور ایتدیکی اوزره منطقیون بونارك جمله سنده اولان وضعك مدخله
نظر ایدرك اوچنده دخی وضعیه تسیمه سیله عقلیه وضعیه و طبعیه به مقابل اولان دالاته
تخصیص ایتشدر قال رحمه الله (ويخص الاولى بالمطابقة والثانية بالتضمن والثالثة بالالتزام)
و دالات لفظیه وضعیهك اقسام ثلثه سندن اول تطابق لفظ و معنادن ایچون مطابقت و ثانی جز
معنای موضوع لهك ضمنده اولدینیچون تضمن و ثالث خارج لازم موضوع له اولدینك
التزام اسامی مخصوصه قلته رقی اوله دالات مطابقه و ثانی به دالات تضمینیه و ثالثه دالات التزامیه
تعبیر یله یکدیگر کب مجرایشدر لکن مصنفك بوجهله تقسیمك محصولی اولان
تعریفات دالات مذکوره مورد سؤالدر شویله که برلفظ جز ایله کل یشده مشترك اولویده
لفظ مذکور ایله کل مراد اولسبله برابر بطریق تضمن جز اوزرینه دلالتی اعتبار اولسه
بودلالتیه تعریف دالات مطابقیه اولان (دلالة اللفظ على ما وضع له) دیشك صادقدر زیرا
مفروض اولان جز ایله کل یشده اشتراکی اولسبله احد ما وضع لهی اولان جزئه دالات ایتشدر
حالبوکه بطریق تضمن دلالتی اعتبار اولسبله دالات مطابقیه اولوب تضمیندر بوصورته
تعریف مطابقت افراد تضمینی مانع اولماسبله متفرض اولور و اگر لفظ مذکور ایله احد معنای
موضوعی اولدینی حیثسندن جز مراد اولنورسه تعریف تضمن اولان (دلالة اللفظ على الجزء
الموضوع له) دیشك صادق اولور حالبوکه احد معنای موضوعی اولدینی حیثسندن اراده
ایدش اولسبله مطابقت اولوب تضمن دکلدر بوصورته تعریف تضمن افراد مطابقی مانع
اولماسبله متفرض اولور کذلک لازم ایله ملزوم یشده مشترك اولان برلفظ ایله ملزوم مراد
اولنوبده بالالتزام لازم دخی دلالتی اعتبار اولسه اشبو لازمه اولان دالات اوزرینه تعریف
مطابقت اولان (دلالة اللفظ على تمام ما وضع له) دیشك صادق اولور حالبوکه بطریق
الالتزام دلالتی اعتبار اولسبله مطابقت اولوب دالات التزامیه در بوصورته تعریف مطابقت
افراد لازمی مانع اوله مامسبله متفرض اولور و اگر لفظ مذکور دن معنای موضوع لهی
اولسی حیثسندن لازم دلالتی مراد اولنورسه بودلالتیه دالات التزامیهك تعریفی اولان (دلالة
اللفظ على الخارج اللازم) دیشك صادق اولور حالبوکه معنای موضوع لهیه دال اولسبله
مطابقت اولوب التزام دکلدر بوصورته افراد مطابقی مانع اوله مامسبله تعریف التزام متفرض
اولور حاصل کلام تعریف دالاتك بعضی بعضیله متفضر بوسوالدن جوابده
دیشور که مقصود مصنف دالات مذکوره بی تعریف دکلدر که حتی رعایت قیودده جالبغه و اعتنا
ایتماسبله محل اراد اولسون بلکه مقصود تعریفی اشعار ایدله چك صورتده تفسیر بوجهله
میان قومده وضوح شهرته اعتمادا بعض قیودك تركنده بأس بوقدر و قید متروك قید حیثیت
اولوب تعریف مطابقت (دلالة اللفظ على ما وضع له من حيث انه تمام الموضوع له) و تعریف تضمن
(دالات اللفظ على جزء الموضوع له من حيث انه جزئه) و تعریف التزام (دالاته على الخارج اللازم من
حيث انه خارج لازم) تقدیرده اولور و تفسیرده اولان دالاتك اشبو قید حیثیتك تعلقله مقید بولسبی
افراد خارجیه لری منع ایدرك جمله سی انتفاضدن سالم اولور و بوسواله بعض جوابده دیشدر که

اشبه و قید حیثه احتیاجدن مستغیر زرا لفظك دلالتی وضعیه اولسی سبيله لافظك قانون وضع اوزره جریان ایدیهك اراده سنه متعلقه اولوب بوصورته اکر لفظ اطلاق اولنه رق بر معنی قصد و اراده ایدیلوب واو معنی لفظ مذکوردن فهم اولنور ایسه لفظ مذکور معنای مزبور اوزرینه دال اولش اولور و اکر اطلاق و ایراد اولشان لفظ حیثیت مذکوره ده بولنر سه لفظ مذکور معنای دال اولش اولنر بوده اراده لافظك قانون وضع اوزره اولسامستندن نشئت ایدر بوصورته لفظ مشترکله احد معنیه مراد اولدیغندن معنای آخری اراده به محل القیوب اکر احد معنیه مراد اولدیغنی مثلاً معنای اخردخی مراد ایداسه بواراده قانون وضعه توافق اتمز زرا قانون وضع لفظ مشترکله بالکر احد معنیه اراده اولنمیدر بوحالده لفظ انجق معنای واحده دلالت ایدوب آخریه تجاوز اتمز امدی اراده لافظ اوزره فهم اولشان اشبو معنای واحد تمام موضوع له اولور سه مطابقت و اکر جز اولور سه تضمن و الا التزامدر لکن بوجواب محل نظر در زرا دلالتك وضعیه اولسی اراده لافظه تابع اولمغانی اقتضا ایتوب بلکه وضعه تبیینی مقتضیدر زرا قطعاً معلومدر که بر لفظی ایشیدوبده وضعه عالم اولدیغیز حینه لافظ کرک مراد ایتسون و کرک ایتسون لفظ مذکورک معنایی تعقل ایلر و دلالتله بومفهومدن غیر بیسی مراد ایتیز بوحالده دلالتك اراده لافظه توقفله کلام ظاهر البطلان اولوب خصوصیه تضمن و التزامده بطلانی مستغنی ایتاندر ختاکه ناسدن اکثر بیسی تضمن جزئی کلک ضمنده و التزام لازمی ملزومک ضمنده فهم اولوب و اکر مجازانده اولدیغنی کی لفظیله جز و یا خود لازم مراد اولسه بولالات دلالت مطابقیه اولوب تضمنیه و یا التزامیه اولنر دیو ذهاب اولمشلردر و بحیب مرقومک قائل اولدیغنی کلام اوزره بین الدلالات امتناع اجتماع دخی لازمکلور زرا لفظ واحد ایل معنای واحددن اکثری مراد ایتک متممدر حالبو که تضمن ایل التزامدن هر برینک مطابقی مستلزم اولدقلربی تصریح ایشلردر و بالفرض بومذکوراتک جیفیسی یعنی اجتماع دلالتك عدم جوازیه دلالتك اراده لافظك معتبره اولسی تسلیم اولسه دخی ینه بومقامده بر شبیه مفید اولمه مر زرا جزایله کل یننده مشترک اولان لفظ اطلاق اوله رق جز مراد اولسه مطابقت و تضمندن قیفیسی اولدیغنی ظهور و تعین اتمز و بولنردن قیفیسی اخذ و اعتبار اولسه اوزرینه آخرک تعریفی صادق اولور لازم ایل ملزوم یننده مشترک اولان لفظ دخی بوسبقاده اولوب مطابقتدر بوقسه التزامیدر تعین ایتیرک قیفیسی اعتبار اولسه اوزرینه آخرک تعریفی صادق اولور بوجهله تعریفات مذکورده قید حیثیتی اعتباردن بشقه چاره یوقدر قال رحمه الله (و شرطه الزوم الذهني) و التزامك شرطی لزوم ذهنی یعنی دلالت التزامیه معنای موضوع له ایل معنای خارج یننده لزوم ذهنی بولنمیه مشروطدر شوبله که معنای خارجینک معنای موضوع لهک ذهنده حصولدن علی الفور و فی الحال و یا خود بعد التأمل فی القرائن ذهنده حصولی لازم کلهجک حیثیه اولسی شرطدر و الا خارجک موضوع لهه نسبتی سائر خارجینک موضوع لهه نسبتی کی اوله رق لفظك او خارجه دلالتله غیر بیسه دلالت ایتسامی ترجیح بلا مرجح اولور قال رحمه الله (ولو لاعتقاد المخاطب بعرفه او غيره) لام تعلیل لزوم ذهنی به متعلقه اولوب باسییه در یعنی واکه ذکر اولشان لزوم ذهنی عرف و یا خود عرف غیر بیسی سبيله اعتقاد مخاطبک اثبات ایلدیگی لزومدن اولسون یعنی بومقدار کافیدر عرفدن مراد عرف عامدر که بین الجمهور جرأته معروف امردر زرا اطلاق عرفدن مفهوم اولان عرف عامدر مثلاً اسد بین الجمهور جرأته معروف اولسی سبيله اشبو عرف عامدن ناشی اعتقاد مخاطب ینلرنده لزوم اثبات ایدرک اسدک ذهنده حصولی شجاعتك دخی حصولی مؤدی اولور امشالی دخی بوکا مقیددر و عرفك غیر بدن مقصود شرع و اصطلاحات ارباب صناعات امشالی عرف خاص و مجراستند جاری

اولندر و ابن حاجبک اصولده اولان (و دلالت اللفظية في كمال معناها دلالة المطابقة وفي جزئها الدلالة التضمنية وغير اللفظية التزام) و قيل اذا كان ذهنياً) قولی اشبو اشتراط لزوم ذهنیه خلا فی شعر اوله رق شارح علامه قطب الدین شیرازی کلام مذکور ی تو جیهده بعضیلر لزوم ذهنی ی شرط ایتوب بلکه دلالت التزامیه ی مساندن خارج بر معناتك لفظدن فهم اولنمندن عبارت قله رق بوفهمك کرکسه ینلرنده لزوم اولسی سبيله و کرکسه لزومک غیری قرائن احوالندن برشی ایل اولنمندن تعمیم ایتش اولدقلربی اثبات ایشلردر (لکن اظهر اولان ابن حاجبک اشتراطی اعتبار ایتدیگی لزوم ذهنیدن مراد مدلول التزامی ی تعقلک تعقل مساندن عدم انفکاکیدر زرا معنای لزوم عدم انفکاکدر و ظاهر در که بوجهله لزوم اشتراط اولسه معنای مجازات و کتابتدن یک چوق شیر مدلول التزامی اولمندن خروج ایدوب بلکه بوصورته دلالت التزام کند و سنده وضوح و خفایات و تحقیق ایدن شیدن اولسامی لازمکلور حاصلی قومک دخی اشتراط ایلدکاری لزوم عند المنطقين معتبر اولان اشبو عدم انفکاک معنای لزوم اولسامیه ابن حاجبک کلامیه کلام قوم یننده مخالفت کورنر علامه شیرازیک مرادی دخی بونابلی ایراد ایدسه ده عبارته سی بونی افاده ی کافی اوله مر قال رحمه الله (و الايراد المذكور لا يأتى بالوضعية لان السامع ان كان عالماً بوضع الالفاظ لم يكن بعضها اوضح والآخر يمكن كل واحد دال عليه) و معنای واحدی طرق مختلفه فی الوضوح ایل ایراد وضعیه یعنی دلالات مطابقیه ایل تأتی و تحصیل اتمز زرا بر معنای موضوع اولان الفاظك معنای مزبوره وضعی اکر سامعک معلومی اولور سه اشبو الفاظ موضوعدن بعضیسی معنای مذکوره دلالتله بعض اخردین اوضح اولنر و اکر سامع وضع الفاظه عالم اولر سه الفاظ مذکورک جله سی معنای مزبوره دلالت اتمز زرا لفظدن فهم معنی علم بالوضعه متوقفدر مثلاً (خده بشبه الورد) دنیلسه اکر سامع کلام مذکورده اولان مفردات الفاظه و هیئت ترکیبیه ک وضعته عالم اولور سه خد محبوبک ورده مشابهتی معنایی فهم ایدر بومعنایی ترکیب مذکوردن اوضح و یا خود اخنی اوله رق دلالت مطابقیه ایل افاده و ادا ایدیهك دیگر بر کلام بولنمی متممدر زرا ترکیب مذکورده بولشان کله ردن هر برینک مقامه مرادقلری اولان دیگر کله ر افاده و اثبات اولسه سامع اکر اشبو کلمات مترادفاتك مفهومات مذکوره ی وضعته عالم اولور سه سامعک مفهومات مذکورده ی اشبو مترادفاتك فهمی کلام اولده اولان کلماتك فهمك مطابق اولور و اکر مترادفات موروده ک مفهومات مذکوره ی وضعته عالم اولر سه اشبو مترادفاتك معنای مذکور ی اصلا فهم اتمز و مضقك (و الا لم يكن كل واحد منها دالاً) قولی نفی عموم اوله رق تعبیر ایدوب عموم نفی صورتیه (و الا لم يكن واحد منها دالاً) تعبیر ایتسامی زرا (هو عالم بوضع الالفاظ) قولنردن مفهوم و مقصود (انه عالم بوضع كل واحد من الالفاظ) موجه کلیه بی اولوب و بوقولك عبارة مصنفه (دالا) لفظیه مشار ایل اولان نقیضیه سالبیه جزیه اوله رق کل واحد من الالفاظك وضعته عالم اولمقدر زرا رفع ایجاب کلینک مفهومی سلب جزیدر و کل واحد من الالفاظك وضعته عالم اولسامق الفاظدن هیچ برینک وضعته عالم اولمقدن و بعضیسنه عالم اولوب بعضیسنه عالم اولمقدن اتم اولسیله صورت اولیده الفاظدن هیچ بریسی معنای دال اولوب صورت ناشده بعضیسی دال اوله رق بعضی آخری دال اواز الحاصل (و الا لم يكن كل واحد منها دالاً) تعبیری (لم يقم كل انسان) قولنر نظیر اوله رق جله افراددن نفی حکمی مفید اولسیله اشبو صورتیه شامل اوله رق اکرچه (و الا لم يكن واحد منها دالاً) دنیلسه ایدی (لم يقم انسان) کی قوه کلیه ده سالبیه مهمله اوله رق عموم نفی افاده ایتسیله الفاظدن بعضیسنک وضعته عالم اولسی صورتی خارج قائلش اووردی بناء علیه تعبیر مذکور ی اختیار ایشلردر و هنر نه صورتله اولور سه

اولسون دلالت وضعیه و ضوح جاری اولز اگر سؤال اولتورسه که فهم معنی علم بالوضع توقف ایش اولسه دوری مستلزم اولور زیرا علم بالوضع فهم معنایه متوقفدر چونکه وضع دبلان شی لفظ ایله معنی پیشده اولان نسبتدن عباره اولوب علم بالنسبه ایله متسبک یعنی بو راده لفظ ایله معنایه متوقفدر جوابنده دیرز که علم بالوضع موقوف اولان معنایه لفظدن فهمیدر علم بالوضع ایله فی الجمله یعنی صورت اعده فهم معنایه متوقف اولوب لفظدن فهمه متوقف دکلدر و بوجواب حال استماعه فهم معنی وضعه اولان علم سابقه متوقف اولهرق علم سابق بالوضع ایله حال سماعه اولان فهم معنایه متوقف اولوب بلکه زمان سابق مذکورده اولان فهم معنایه متوقف ایدر دیو و بریلان جوابه قریبدر و جوابین پیشده فرق اولده معنایه اولان تفاسیر بحسب الاطلاق والتفید و تأییده معنایه اولان تفاسیر بحسب الزماندر و اگر سؤال اولتورسه که سامع وضع الفاظه عالم اولدینی صورتده معلومی اولان الفاظدن بعضی بعضی بعضیستندن دلالتده اوضح اولیهجفی مسلم دکلدر زیرا خیالده مخزون اولان الفاظدن بعضی کثرت ممارسه و مؤانستدن و قرب عهد دانشی ادنائلفات ایله عقلده حاضر اولهحق حبشده اولوب و بعضی زیاده التفات و مراجعت طول و دارزه محتاج اولهحق حبشده اولوب جازدر و جوق کره واقع اولور که بعضی الفاظ وضعه علمز سبقت ایش اولدینی حالده ارهدن وقت مرور ایدرک حس اوزره لفظک و عقل اوزره معنایه قلت تکراری جهته استنباط معنای مطابقتده معاوده فکر و مراجعه تأمله محتاج اولور جوابنده دیرز که وضوح و خفاده اختلاف دلالتدن مراد وضوح و خفا نفس دلالتده ناظر اولمیدر و دلالت التزام بوجه دیر زیرا دلالت التزام دلالت اولدینی حیثندن بعض کره لوازم قریبده اولدینی کبی واضحه و بعضا وسائطه محتاج اولان لوازم بعیده اولدینی کبی خفیه اولور مطابقت ایله بونک خلافتده اولهرق وضعه علم عندده معنای مطابقی بی فهم قطعا واجب و وضعه عدم علم حالده قطعا معتذر و بعض معانی مطابقتده عقلده سرعت و بطوی انجق سامعک وضعی سرعت تذکر و بطوی جهتددر انکجون عقلده حضور معنی باختلاف الاشخاص والافات مختلف اولور قال رحمه الله (وبتأنی بالعقلیه لجواز ان یختلف مراتب الزوم فی الوضوح) و معنای واحدی طرق مختلفه فی الوضوح ایله اراد دلالات عقلیه ایله حاصل اولور زیرا مراتب لزومک وضوحده اختلافی یعنی من جهة الوضوح دلالات تضمینده اجزایک کله و دلالات التزامده لوازمک ملزومه مراتب لزومی مختلفه اولوب جازدر اما دلالات التزامده اولان جواز اختلاف ظاهر در زیرا لازمدن ملزومه انتقال صورتده برشی ایچون قلت وسائط سبیله بعضی بعضیستندن ملزومه اقرب و لزوم جهتندن اوضح اولان لوازم متعدد بولمسی جاز اولدیندن اشوم معنای ملزوم متوعک لوازم تابعه مذکورده موضوعه اولوب وضوح و خفا دلالتده مختلفه اولان الفاظ ایله تأدییه سی ممکن اولور و کذلک ملزومدن لازمه انتقال صورتده شی واحد ایچون ملزومات اولوب و شی لازمک ملزومات مذکورده دن بعضینه لزومی دیگرینه لزومدن اوضح اولدینی حبشده بوجهله وضوحده مختلفه اولهرق لازم مذکورده دلالتایدن ملزومات مزوره ایله لازم مذکورک تأدییه سی ممکن اولور چونکه بومقامده دلالت التزامده معنای اولان ذهنده معنایک حصولندن معنای خارجک دخی حصول لازم کله حک حبشده اولمیدر و بوده بلا واسطه وسائط متعدد ایله اولفندن و پیلارنده اولان لزوم لزوم عقلی و یاخود اعتقادی و بوده صرفی و یاخود اصطلاحی اولمندن نامدر مثلا (زید جواد) قولرک معنایه مختلفه الزوم اولان لوازم عیدیه اولوب یعنی مثلا زمانی کثیر و کلی جیان و فصلی مهزول اولوب لازم کلوب امدی معنای مذکورده یعنی جود زیدی من جهة الدلالة بعضی

بعضیستندن اوضح اولان عبارات مذکورده ایله تأدییه ایتمک ممکن اولور چونکه جوادک ضیق بسیار اولهرق کثرت طعمانی مستلزم اولوب کثرت طعام ایله احراق حطب کثیر ایله حاصل اولمسیله کثرت زماذ لازم کله رک (فلان کثیر الاماد) دینلیدیکی کبی کثرت رماددن احراق حطب کثیر و آندن کثرت طبایحه و آندن کثرت ضیفانه و آندن معنای مقصود اولان جوده انتقال اولور کذلک (فلان جیان الکلب) دینلیدیکی صورتده جیان کلبدن کثرت ضربنه و آندن کثرت واردینه و آندن کثرت ضیفانه و آندن مقصود اولان جوده انتقال اولور کذلک (فلان مهزول الفصیل) دینلیدکه فصل ناهقک مهزول وضعیف اولمندن ناهقک قلت لبینه و آندن ناهقک کثرت حلبنه و آندن کثرت آکلبنه و آندن کثرت ضیفانه و آندن مقصود اولان جوده انتقال اولور و اما دلالت تضمینده اولان اختلاف بیانی چونکه معنای مقصود برشیدن جز و شی آخردن جزء جز اولوبی جاز اولدینی جهته معنای مذکورده جزئی اولدینی شیک دلالتی البسه جز شیک جزئی اولدینی شیک دلالتندن اوضح اولور مثلا جزء عقلیده جسم اوزره حیوانک دلالتی انسانک دلالتندن اوضحدر زیرا جسم حیوانک جزئی و حیوان انسانک جزئی اولهرق جسم انسانک جزء جزیدر و جزء خارجیدر تراب اوزره جدارک دلالتی بیتک دلالتندن اوضحدر زیرا تراب جدارک جزئی و جدارک جزئی اولهرق تراب بیتک جزئی جزیدر اگر سؤال اولتورسه که لایق اولان امر باله کس اولوب جزئی اولدینی شیک دلالتی اوضح اولمیدر زیرا فهم جز کل اوزرینه سابق اولهرق انساندن فهم اولان اولاجسم و تأییه حیوان و بعده انساندر بوجهله فهم جز جزئی فهم ایکی مرتبه سابق اولهرق لفظکک جزء جزء دلالتی جز اوزره دلالتندن اوضح اولمش اولور جوابنده دیرز که امر بوجهله در زیر امر در که جز کل اوزره وجوددند سابقدر و الا جزئی باطل اولور لکن معنای قضائی به ذهن انجق موضوع لهدن انتقال ایلدیکی جهته تضمین مطابقته تابع اولدینی قوم تصریح ایلشدر کآن قوم بوتبعی شوااسه بنائیشدر که (تضمین) بعد فهم السکل جزئی فهم و ملاحظه اولوب و جوق کره واقع اولور که اجزایه التفات اولتقمیزین کل فهم اولور ته کیم شیخ رئیس ابن سینا کتاب شفاستده دیشدر که معنای نوع خاطرده اولهرق جنس ایله نوع بیتده اولان نسبتده یعنی جنس نوع جزئی اولمسته دخی التفات اولمسته و جنس لایح خاطر و قصدا ملتفت ایله اولمه ذهنده قیوبستی ممکن اولمسه بوضوئده نوعک باله خطوئره ذهک جنسه التفات ایتماسی جاز اولور الحاصل معنای تضمینک مطابقته تبعیتی قومک ذکر اولدینسی اوزره ذهک موضوع لهدن تضمینده انتقالیه تعلیل ایتلمی تبعیتیه مراد وجودده تبعیت اولدینیه دلالت ایدوب بوضوئده تضمین فهم کلدن متأخر اولان جزئی فهم اولهرق ذکر اولسان کلام یعنی لفظ کلک جز اوزره دلالتی فهم جزدن متأخر اولان جز جز اوزره دلالتندن اوضح اولمسی رهین صحت اولور و اگر اراد اولتورسه که معنای واحد ایله مراد مقتضای حاله مطابق اولان کلامک تأدییه ایلدیکی معنای اولدینی سبقت ایدوب بواسته لامحاله معنای ترکیبی اولور زیرا مقتضای حاله مطابقت معنای افرادیه ممکن اولز حالبوکه بوراده عبارات مختلفه ایله تأدییه اولنه جفی ذکر اولسان معنای افرادیه در جوابنده دیرز که معنای واحدک مقتضای حاله مطابق اولان کلامک ادا ایلدیکی معنای اولمسیله تقییدی لفظک دلالت ایتدیکی و مباحث علم پیانده اولان کلام قومک مساعد اولدینی شیدن دکلدر زیرا معظم مباحث پیانندن اولان مجاز مفردک جمله سی و اشاده کنایه دن پت چوغی معنای افرادیه در لکن قوم بوقیدی اعتبارده بزه مساعد اولدینر ایلسه لاجل التوفیق دیرز که کلامک معنای ترکیبی اوزره دلالتی اوضح اولوب او کلامک بعض اجزای معنای ترکیبی مذکورک جزئی اولان شبهه دلالتده اوضح اولمسی سبقتدن نشئت ایلدیکی جاز اولدینی جمله امدی بزم معنای

ترکیدن بعض مفرداتی معنای مذکورده داخل اولان شیه دلالتده اوضح اولان ترکیب
متعدد ایلله تعیر ایندیگر حینده بوتعیر معنای واحد ترکیبی بی طرف مختلفه فی الوضوح ایلله
تأدیه اولمش اولور شارح مرحوم بوقامده بنم ایچون میسر اولان کلام بوندن عبار
اولوب لکن هنوز مقام موضع نظر در پیورر که وجه نظری فضل محشی قدس سره
ایضاخ اینشدر قال رحمه الله (ثم اللفظ المراد به لازم ما وضع له ان قامت قرینته علی
عدم ارادته فجاز والا فکتابه) ثم کله سی بر کلامدن کلام اخره انتقال ایچون اولوب
مصنف مرحوم تعریف علم بیانی اتیان و تعریفه متعلق اولان شیری بیان ایند کد نصکره
علم مذکورده کند و سندن بحث اولسان مسائلک ارادته انتقال ایدرک پیورر که
کندو سبله لازم ماوضع لهی مراد اولان لفظ اگر معنای موضوع لهک عدم
اراده سی اوزره قرینه قائم اولور ایسه مجازدر لازم ایلله مرادی موضوع لهده
داخل و باخارج اولقدن اهم اوله رق ماوضع لهدن منفک اولیان شیدر که دلالت نصیه و التزامیه به
شاملدر و اگر ماوضع لهک عدم اراده سی اوزره قرینه قائم اولرسه کنایه در و مصنفک بوقولی
اول باب کنایه ده اتیان اولسه جق شو کلامه منیدر که مجاز و کنایه دن ایکسینده دخی انتقال اینجق
ملزومدن لازمه اولوب سکا کنیک مثنای کنایه لازم ملزومه انتقال اوزرینه در دیو ذکر ایلدیکی کلام
حلیه صحتدن طاطدر زیر لازم ایچون لازم اولدیغی حیثندن ملزومه دلالت اولدیغی بارز
ولازم ملزومدن اهم اولسی جائزدر و اما ملزوم ملزوم اولدیغی حیثندن بدون اللازم موجود
اولدن حالوکه التزام اینجق مسائلک لازمی اوزره دلالت اولوب ملزوم اوزره دلالت دکلدر
مثلا ملزوم اولان غیث ایلله لازمی اولان نبت و اسد ایلله شجاعه دلالت و انتقال اولور
و مصنفک تقسیمی لزوم اوزرینه بنا ایتنه نظرا ظاهر کلامی مجازده ملزوم ذکر اولوب
لازم مراد اولنیشک وجوبده دلالت ایدوب بوايه ظاهرا اقسام مجازدن از برشیده صحیح اولوب
قصورنده صحیح اولر نه کیم شارح مرحوم بوبخک ایضاخانی ذیل بحث خلافتده اراد
ایسه کرکدر و ظاهرا افضایله قید ایتمی مجازک جمیع اقسامده صحیح انتقال اوله جق
بر علاقه نک لزومی جهنیه بوقامده (اللفظ المراد به لازم ماوضع له) قولندن مستبان اولان
لرزمی اشبو خلافتیه حل ایلله دفع اشکالک تیسرنه اشارتدر و سیر اولیه که سیکونی مرحوم
مصنفک المرادیه قولنده مجاز و کنایه دن هر برارنده تعین معنای مراد ایچون برقرینه دن
لازم اولوب وینلرنده اولان فرق مجازده موضوع لهی اراده دن مانع اوله جق قرینه نک
وجودی و کنایه ده عدم وجودی اعتباریه اولمنده اشارت اولدیغی بیان اینشدر
قال رحمه الله (وقدم المجاز علیهم لان معناه کج معناه) یعنی مجازک کنایه اوزره
تقدیم اولنیشی معنای مجاز معنای کنایه نک جزئی مشابهه اولدیغندن ایچوندر
زیرا مجازده عدم اراده ملزوم اوزره قرینه نک قیاسند ناشی مراد بالکرم معنای لازمدر
لکن کنایه بونک خلافتده اولوب لازم و ملزومدن ایکسینک دخی مراد اولسی
جائزدر و جز بالطبع کل اوزرینه مقدم اولوب یعنی کل وجودده جزئه محتاجدر
شونکله برابرکه جزکله علت دکلدر بوجهند ناشی وضع موافق طبع اولق اوزره
وضعا دخی مجاز تقدیم اولشدر قال رحمه الله (ثم منه ما یبغی علی التشبه فیین العرض له)
بوعبارده اولان ثم کله سی دخی بر کلامدن دیگرینه انتقال ایچون اولوب برأسه
اصول مباحثدن اولیان تشیهک یانیچون مسوقدر خنی اولیه که مجازدن بر قسمی
تشیه اوزرینه ایشاقنسان شیدر و مجازدن بوقسم کا ن اصلی تشیه اولان (استعاره)
درکه مشبه به ذکر اولوب مشبه اراده اولشدرق استعاره اولشدر و مجازدن اشبو
(قسم استعاره) مشبه اوزره مبنی اولسبله استعاره احد اقسامی اولان مجازه

تعرضدن مقدم تشیه تعرض اولنیشک لزومی تعین اینشدر زیر ابعی علیه اولان
شی شی مبنی اوزره مقدمدر قال رحمه الله (فاحصر فی الثلثة) امندی مقاصد
علم بیانک تشیه و مجاز و کنایه ده انحصاری معلوم اولدی اگر دینور سه که علم
بیانده بحث تشیهک ذکر و ایرادی کلام مصنفدن فهم اولدیغی وجهله استعاره نک
تشیه اوزرینه ایشاقی سبیلله اولمنده نظرا برأسه مقصد مخصوص عد اولقدن ایسه
بحث استعاره ایچون مقدمه قلنق اقتضا ایدردی جواشده درز که تشیهک
کثرت مباحث و علوم فوائدند ناشی بحث استعاره ایچون مقدمه قلنق درجه سندن
کسب ارتفاع ایدرک برأسه راصل اتخاذ اولنقلغه مستحق اولشدر شارح مرحوم
پیورر که اشبه ابتدای فن بیاندن بوقامده علم مذکورری شرحده ایراد ایندیگر
مقال سکا کنیک اختراع ایلدیکی شی اوزرینه جاری اولوب لکن بونده اولان اضطراب
غیر خنی اولسبله اقرب اولان علم بیانی (علم بحث فییه عن التشیه و المجاز و الکتابه)
یعنی بر عذر که کند و سندن تشیه و مجاز و کنایه دن بحث اولور دیو تعریف ایدوب
بعده بونلرک تفصیل مباحثیه مشغول اوله رق صدر فنده ایراد ایلدیکی احسانه التفات اولنق
ایدی قال رحمه الله (التشیه) یا مبدأ اولوب خبری محذوف و یا خود مبتدای محذوفه خیر و یا خود علی
سیل التعداد موقوف الاخردر و حاصل معنی هذا بحث التشیه الاصطلاحی دیک اولوب یعنی
بوبحث استعاره نک مبنی علیه اولان تشیه اصطلاحی بخیدر که مقاصد ثلثه دن
مقصد اولدر و اشبو تشیه اصطلاحی معنای لغوی اوزره اولان مطلق التشیهدن اخص
اولدیغندن منقول عنیه یثارتند اولان مناسبت علم موجب اتم فائده اولق اوزره اولامطاق
تشیهک تفسیرنه اشارتله پیورر که (التشیه الدلالة علی مشارکه امر لآخر فی معنی) بوجه
مشروح معرفدن مراد مطلقا تشیه اولوب کر که استعاره وجهله اولسون و اسیرسه
اوزرینه استعاره مبنی و منفرع اولسون بونلر ایلله امشالی تشیه بیاندن اعذره مثلا (رابط اسدا
فی الحسام و زید کالاسد و لاقیت من زید اسدا و زید اسد ترکیب لرنده اولان
تشیهاتک جله سنده اشبو معنای اغویجه تشیه اطلاق اولور بشاء علیه ذکر اولسان
تشیه مخصوص اصطلاحی به عائد اولسا میچون اسم ظهیری اعاده ایدوب کلامی ضمیر
بنا ایتماشدر و معنای اخصی اوزره اولان تشیهک (ثم منه ما یبغی علی التشیه) قولنده ذکر
مرور ایشبله تشیه اولده اولان لام عمده و ثانیده جنبه مجولدر و مشهور اولدیغی اوزره
معرفه معرفه اوله رق اعاده اولنیشی صورتده ثانی اولک عینی اولدیغی فاعده سی اطلاق
اوزره اولوب مقامده تغایر لفظنه دلالت ایدرک برشی اولسا ایلله مقیددر الحاصل
اصل و مقتضای طاهر اتحاد ایسه ده قرینه نک وجودی عندنده متغایرن اولورر و دلالت
برکسب برشی اوزرینه هدایت ایندیگک حینده (دلت فلانا علی کذا) قولندن مصدر در که
اساغزده قولاغوزاق و رهبرک مقامده در و لفظ دلتک حاصل بالمصدر معنایه اولسی
تقدیرده تشیه اوزره حلی صحیح اولیه جفندن شارح مرحوم (انیدل) قولیه تفسیر
ایدرک معنای مصدری به محمول اولمنده اشارت ایشدر و تشیه لغتده برشبشی آخره شیه قلقدن
عبارت اولوب بو ایسه اینجق مشارکته دلالت ایدرک انظار ایلله تکلم اعتباریه اوله جفندن
دلالتله تفسیر ایشدر و (انیدل) ضمیری (دلت) افطنده اولان تا قرینه سبله متکلمه راجعدر
مشارکت اشتراک مناسنه اولوب مافرت و واعدت لفظری سمرت و وعدت معنایرینه محمول
اولدیغک نظری اوله رق مفاعله فعل مناسنه در (فی المعنی) قولنده معنادن مراد وصف
اولوب (شکر زید عرواقی الدار) قولارنده اولدیغی کبی عینده مشارکتدن احترازدر زیرا
عینده اولان مشارکته تشیه نسبه اولنر مفاد کلام مصنف مطلق تشیهک معنای برامرک

امر آخره معانده اشتراکی اوزره متکلم دلالت استعیدر دیک اولوب امر اول مشبه وثانی مشبهه و بونلرک اشتراکه دلالت اولسان معنی وجه تشبیهدر مثلا (زید کالدیر) دینلسه متکلم بولکلامیه زید کلدیر ضیا و بهاده مشارکتی اوزره دلالت ایش اولور و تشبیه بودلالتدن عبارت اوله رق زید مشبه و بدر مشبهه ضیا و بها وجه تشبیهدر و بونفسیرک ظاهری (قاتل زید عمرو * و جانی زید عمرو) امثال و نظائر شاملدر زیرا بونلرده زید و عمرو قتل و مجتده شرکتد دلالت اولوب حالبوکه هر قدر بونلرایله معنای اشتراک قصد اولنسه ده هیچ بریسی تشبیه دکلدر زیرا تشبیه مجرد وصفده اشتراک اولوب بلکه کندوسنده احد امرینک آخره وصفده بمثلت و مساواتی ادما لازمدر بوصورنده تفسیر بالاعم اولور فقط مشارکت اوزره دلالتدن مراد ادات تشبیهدن مستفاد اولان مشارکت اولسبله تا و بلی قابل اولدینسندن ظاهر تفسیر ایلده قید ایلشدر قال رحمه الله (والمراد ههنا ما لم یکن علی وجه الاستعارة التحقیقة والاستعارة بالکتابه والتجريد) و علم یانده مصطلح علیه اولان تشبیه ایلده مراد بر امرک معانده امر آخره بر حیثیتد مشارکتی اوزره دلالتدر که (رأیت اسدا فی الحمام) قولنده اولدینگی کی استعارة تحقیقه وجهی اوزره اولیه و (انثبت النیة اظفارها) قولنده اولدینگی کی استعارة بالکتابه وجهله دخی اولیه و (لقت یزید اسدا ولقینی منه اسد) قوللنده اولدینگی کی علم بدینده ذکر اولنده حق تجرید طریق اوزره اولیه زیرا بونلرک اوچنده دخی بر امرک معانده امر آخره مشارکتی اوزره دلالت اولوب حالبوکه بونلردن هیچ بریسنه اصطلاحده تشبیه تسمیه اولنر لکن صاحب مفتاح تجریده بومذهبک خلافتده اوله رق (رأیت فلان اسدا * ولقینی منه اسد) قوللری تشبیه قیلندن اولدینگی تصریح ایلشدر امدی عند المصنف اصطلاحده معنای تشبیه (الدلالة علی مشاركة امر لاخر فی المعنی لاعلی وجه الاستعارة التحقیقة والاستعارة بالکتابه والتجريد) اولوب لکن ذکری مرور ابتدایی اوزره (قاتل زید عمرو * و جانی زید عمرو) امثال افراد معرفدن اولیلاری اخراج ایچون اشبو تعریفده لایق اولان (بالکاف ونحوه لفظا و تقدیرا) قیدی مراد اولنمیدر و مصنف استعارة تحقیقه و کتابه دیوب استعارة تخیلییه تعرض ایتامسی زیرا استعارة تخیلییه ده یعنی مثلا مثال مذکورده اظفارک منیه به اثباتنده عند المصنف بر امرک آخره مشارکتی اوزره دلالت اولامسبله اصل تعریف تشبیهده داخل اولامسبله منیدر شویله که عندنده اظفار ایلده مراد انشاء الله قریبا تحقیق اولنه جانی اوزره معنای حقیقه یسیدر قال رحمه الله (فدخل فی نحو قولنا زید اسد * وقوله تعالی صم بکم عی) امدی تشبیه اصطلاحینک تفسیرنده بلا خلاف تشبیه تسمیه قلان (زید کلاسد * و کلاسد) امثال مشبهک ذکر و یاخود قیام قریبه دتاشی حذفله کندوسنده ادات تشبیه ذکر اولسانلر داخل اولور و كذلك قول مختار اوزره تشبیه تسمیه اولسانلر دخی داخل اولوب بوده ادات تشبیهک حذفله مشبهه به مشبهدن خبر و یاخود (علت زیدا اسدا) قولنده اولدینگی مفعول ثانی و خبر ان و کأن و صفت و حال کی خبر حکمده قلمسیدر که (زید اسد) امثال مشبه مذکور و یاخود (هم صم) تقدیرنده اوله رق (صم بکم عی) قول شریفی امثال مشبه محذوف اولقدن اعددر زیرا محققین بونلرده تشبیه بلیغ تسمیه اولنوب استعارة اولدینغه قائلدر شوجهندن تشبیه استعارة انجیق مستعارله بالکلیه طی و ترک اوانوب و کلام مستعارلهدن خالی و اراده مفعول الیهی تعین ایلده جک دلالت حال و یاخوای کلام یعنی دلالت مقال اولماق لازم کلسه مفعول و مفعول عنهدن هر بریسی مراد اولنقلغه صالح اولان محله اطلاق اولنور مثلا (رأیت اسدا فی الحمام) قولر استعارهدر زیرا مشبهک ذکری ترک اولنوب اگر فی الحمام لفظی قریبه سی اولسه اسد ایلده معنای موضوع لهی اولان حیوان مفترس ایلده برانسان شجع مراد اولنه بملکک صالح اولور ابدی فقط اشبو قریبهک وجودی سبیلله مراد مستعارله اولان رجل شجاع اولدینگی تعین ایلشدر و بونک انشاء الله تعالی آخر باب تشبیهده

تحقیق و تفصیلی کلسه کر کدر قال رحمه الله (والنظر ههنا فی ارکانه وهی طرفاه ووجهه واداته و فی الغرض منه و فی اقسامه) و بومقصوده بحث و نظر انجیق ارکان اربعة تشبیه مصطلح ایلده تشبیردن غرض نه اولدینغه و تشبیهک اقسامنده در وارکان اربعة طرفینی اولان مشبه و مشبهه ایلده مشترک اولدقاری معنی یعنی وجه شبه و ادات تشبیهدن عبارتدر و تشبیه مصطلح نفس دلالتدن عبارت اولسبله اربعة مذکوره تشبیه مصطلحدن خروج ایش اولدینگی حالده ارکان اطلاق یا تعریف تشبیهده ذکر اولدینسندن زیرا ذکر اولدینگی اوزره (هو الدلالة علی مشاركة امر لاخر فی المعنی بالکاف ونحوه) ایلده معرفت اولوب طرفین و وجه و اداتدن جمله سی مذکوردر و یاخود (تشبیه) اصطلاحده چوق کره مشارکت مذکوره اوزره دال اولان کلامه اطلاق اولنمسیله فی ارکانه ضمیر ینک استخدا م حلیله بومعانی اراده دن ایچونددر قال رحمه الله (طرفاه اما حسیان) بحث طرفینی تقدیم باعث اصالت طرفیندر زیرا وجه تشبیه طرفین ایلده قائم بر معنی اولوب ادات ایلده بیان تشبیه ایتدر و همد مشارکتد دال اولان کلامده احد طرفینک ذکر الیه واجب اولوب وجه و ادات بوبله دکلدر (حس) مشاعر خمسة ظاهرهک بریله ادراکدر (مشاعر خمسة ظاهره) لمس و بصر و سمع و شم و ذوق قوای ظاهره سندن عبارتدر یعنی تشبیهک طرفینی اولان مشبه و مشبهه با حسه منسوب اولور قال رحمه الله (کالح و الورد و الصوت الضعیف و الهمس و النکته و الغیر و الریق و الخمر و الجلد التاسع و الخریر) مثلا (بصرانده) خدی ورده تشبیه کی بونده وجه شبه حرمت اولور و (سموعانده) صوت ضعیفی هسه تشبیه کی صوت ضعیف ایلده مراد قریبیدن ایشیدیلده بیان کلامدر که حد هسه بالغ اولیه (همس) زیاده خفی اولان صوتدر که ساحده فمدن خروج ایتامه درجه سنده اوله بونده وجه شبه خفادر و (مشمومانده) نکته یعنی ریح خفی عنبره تشبیه کی وجه شبه طیب رائحهدر و (مذوقانده) ریق فم محبوبی می خوشکواره تشبیه کی بونده وجه شبه لذت طعم و ذوقیاب ریحق ناب اولسان ذواتک انکاری حالده هر برلر ینک موجب نشئه و نشاط اولمیدر و (ملووسانده) جلد ناعم و لینی حریره تشبیه کی وجه شبه لیدر لکن امثله مذکورهک صوت ضعیف و همس ایلده نکته غیر یسنده نوع تسامع مشهوددر زیرا بصر ایلده ادراک اولسان خد و وردک اونی و شم ایلده ادراک اولسان رائحه عنبر و ذوق ایلده ادراک اولسان طعم ریق و خمر و لیس ایلده ادراک اولسان این و ملاست جلد ناعم و حریر اولوب یوخه اشیای مذکورهک نفسری دکلدر زیرا بونلر اجسام اوله رق جسم ایلده مدرک اولوب ادراک اولسان الوان و اشکال و اعراضدر لکن عرفده (ابصرت الورد) و (شمت العنبر) و (ذقت الخمر) و (لمست الحریر) دینلک مستر اولشدر قال رحمه الله (او عقلیان کالم و الحیوة) (اما حسیان) اوزرینه معطوف اولوب و یاخود تشبیهک طرفینی اولان مشبه و مشبههک ایکسی دخی عقلی اولورر مثلا علی حیاته تشبیه ایلدهک علم و حیات حسی ایلده ادراک اولنور موجوداندن اولوب ایکسی دخی معقولاندن اولسبله طرفین عقلی اولمش اولور و بونده وجه تشبیه قریبا تحقیق اولنجهجی وجهله علم ایلده حیاتک جهتین ادراک اوللریدر شارح مرحومک بومثالده وجه شبهی بیانه تعرضی خفی اولدینسندن و علم ایلده مراد ملکه اولوب ادراک اولدینغه اشارتدن ایچونددر زیرا ادراک حل اولنسه نفس ادراک جهت ادراکدر دینلک صحیح اولر قال رحمه الله (او مختلفان کالمیه و السبع و العطر و خلق کریم) و یاخود طرفین تشبیه مختلف اولوب مشبه عقلی و مشبهه حسی و یاخود بونک حکمی اولور اول مثلا منیه بی یعنی موتی سبعة تشبیه ایتامر کیدر که (عدم الحیوة عما من شاه الحیوة) مفهومندن یعنی حیات شان وصفندن اولان یعنی قابل استفاضه حیات بولسان شیتک عدم حیاتدن عبارت اوله رق محسوس برشی اولامسبله عقلی و مشبهه به اولان شی مرئی اولسبله حسیدر شارح مرحومک موتی ذکر اولدینگی اوزره (عدم الحیوة عما من شاه الحیوة) مفهومیه تفسیری ﴿ کتم اموانا فاحبام ﴾

نظم جلایانه موافق اولوب واهل سنت هستند مقرر اولدینی وجهله بنیه شرط حیات اولوب
حتی جزء لاینجری دخی عندلنده قابل حیات اولدینغه مطابقدر حاصلی بوتعریف اوزره موت
حیات ایله اتصافدنصکره اولان موتدن اعدر تعریف موتده ظاهر و صامه کتیده مذکور
ومشتهر اولان (عدم الحیوة عن اتصف بالحیوة) اولوب مفهومی زوال حیاتدن صبارتدر
شارح مرحومک بوندن عدول ایلسی نظم مذکور ایله انتفاضندن ایچوندرو بونک اشبو زوال
حیات مفهومند متعارف اولسی معنای حقیقی اولسی اقتضا ایجاب وجودک وجود خارجیه
قلبه استعمال کی بعضا کلینک فردده استعمالی قلبه ایدر شارح مرحوم شرح مقاصده
اشبو تعریف اولده اولان (من شانه) قیدنی (من امره وصفته الحیوة بالفعل) مفهومیله تقیدوتخصیص
ایش اولسیله بومعناجه مرجع تعریفین حیات ایله اتصافدنصکره حیاتک زوالی معنای واحدی
اولهرق بومصورنده بالفعل حیات ایله متصف اولیان شیلرک عدم حیاتنه کرکه نظم مذکورده
اولدینی کی حیات شاندن ایدده بالفعل حیات ایله متصف اولسون وکرکه **نکته** لحنی به بلده
مینا فاحینه قول شربنده اولدینی وجهله حیات شاندن اولسون موت اطلاق مجاز اولاش
اولور وثانی عطری رجل کریمک خلفه تشبیه ایتمامن کیدرکه (عطر) طیب اولوب
شم ایله محسوس اولسیله حسی و (خلق) کندوسندن بالسهوله افعال صدور ایدن کیفیت
نفسانیه اولسیله عقلیدر و بعض اهل فن محسوسک معقوله تشبیهی تجویز ایتمامشاردر
شوجهته که علوم عقلیه حواسدن مستفاد و حواسه متبیه اولهرق بنابرین (من فقد حسا
فقد علما) یعنی حواسدن برحسینی اضاعه ایدن کسه اوجسدن مستفاد اولان علمی ضایع ایش اولور
دبتلشدرو بوجهته محسوس معقوله اصل اولدینی حالده محسوسی معقوله تشبیه فرعی اصل
واصلی فرع قلی اولوب بوابسه غیر جائزدر انکچون برکسه شمسی ظهور ایله و مسکی
طیب ایله وصفده مبالغه طاب اولهرق (الشمس کالجنة فی الظهور) و (المسک کالحق
فلان فی الطیب) دیسه قول مخیف و ضعیف اولور واما بعض استعارده محسوسی معقوله
تشبیهک وجهی امر معقول محسوس تقدیر اولوب علی طریق المبالغه معقولک او محسوسه
اصل کی قلبنده مبتدیر بو تقدیرده تشبیه محسوس اولور ونه زمانکه خیالیات ووهیات
ووجدانیات کی شبه و شبه بهدن بعضینی حواس ظاهره و قوه عاقله دن برله مدرک اولوب
شواکی قسمک خارجنده بولندبسه بونلر ایچون دخی بشقه بشقه اقسام اعتبارنه احتیاج
کورینوب حالوکه قلی اعتبار قلی اقسامی موجب اولهرق اقسامک قلی ایسه سهل
ضبطی جالب اولدیسده مصنف رحمه الله تعالی تقیلا للاعتبار ونسبلا لالسر علی الطلاب
بونلری حسی و عقلیه درج و ادخال ایتمک کی مراد ایدرک بورررکه (والمراد بالحمی المدرک و اومادنه
باحدی الحواس الخمس الظاهرة فدخل فیها خیالی) و حسی ایله مراد کندوسی و یا خود ماده سی
یعنی مرکب اولدینی اجزائی حواس خسه ظاهره دن برله ادراک اولاندرو (حواس خسه)
ذکر اولدینی اوزره بصر و سمع و ذوق و لمسه امدی حسیک تفهیرنده (اومادنه) قیدک
زیاده قلنسیله خیالی دخی افراد حیدن اولق اوزره داخل اولشدر (خیالی) هر بریسی حس
ایله ادراک اولسان امور دن اجتماعی فرض اولسان معدومدر و بونوعه خیالی تسمیه سی جمیع
مدرکات حسیه نک نادایلدیکی حس مشترک خزانه سی اولان خیالیه محفوظ صور دن اجتماعه
مبتدیر امدی خیالیان مراد مرکبات خیالیدر قال رحمه الله (کافی قوله * وکان حجر الشقیق
اذا تصوب او تصعد * اعلام باقوت نشر عی رماح من زبرجد) خیالی به مثال شاعرک (وکان
حجر الشقیق اه) قولنده مشبهه واقع اولان اعلام باقوندرو (حجر الشقیق) اجر احرارا قولندن جرد
قطیفه کبی صفتک موصوفه اضافی قیلندن اولوب (قطیفه جرد) و (شقیق حجر)
(تقدیرنده در و شقیق حجر) ایله مراد شقایق نعماندکره و سطنده داغ دل عاشقان کبی

سواد اولان معروف قرمزی چچیکدر و (شقایق) واحد وجهه اطلاق اولورسده (شقیق)
لفظیله ایرادی ضرورت شعر ایچوندرو (و نعلنامه) اضافی نعمان بن منذرک مانند شقیق روح
شکوفه مذکورده میل درونی اولوب بر شقایقستان دلشانی مسیره انخاستیله محروس نظر جابه
و اعتبار ایش اولدینغه مبتدیرکه تاریخ ابوالنجیب و سائرده حکایه غریبه سی مسطوردر و فتح نون
ایله نعمان طریق طائفه اولان پروادینک اسمیدر (تصوب) اسفله میل معنایسته اولوب حکایه نزول
مطرده (صاب المطر) دیناور و (تصعد) جهت علوه میل وارنقاد (اعلام) علمک جعی
اولوب رأیت معنایسته در (باقوت) سرخکون و (زبرجد) سبز رنگ ایکی جوهر معروفدر مفهوم
یت شقایق سرخکون هبوب نسیم ایله زیر و بالای حرکت و میلان کوستردیکی حیدنه زبرجددن
مصنوع رماح اوزره نشر اولمش اعلام باقوته بکرز دیمکدر اشته بویتنده مشبه شقیق محسوس
اولوب و مشبهه زبرجددن مصنوع رماح اوزره منشوره و افراشته اولان اعلام باقوته اولهرق خیالیدر
شویه که رماح زبرجدیه اوزره منشوره اولان اعلام باقوته نک وجودی اولدینی جهته حسک
ادراک ایلدیکی شیء دکلدر زراحت انجیق خارجده موجود اولوب عند المدرک کندی به مخصوصه
اولان هیئت محسوسه اوزره حاضر اولان شبی ادراک ایدر لکن بوهیتی مخزن خیالک ترکیب
ایلدیکی مواد واجزا یعنی اعلام و باقوت و رماح و زبرجددن جله سی محسوس بالبصردر حاصلی
بوشیر خارجده موجوده اولوب لکن هیئت مجموعک خارجده عدم وجودنه مبنی خیالده مخزنونه در
قال رحمه الله (وبالعقلی ماعدا ذلک فدخل فیها الوهمی ای ما هو غیر مدرک بها و او ادراک لکان
مدرکا بها) و (عقلی) ایله مراد نه کندوسی ونه ماده سی حواس خسه دن برله مدرک
اولساندرکه مرور ایدن معناجه حسینک ماعداسیدر و عقلینک بومعنای اعنه حلی سبیل
عقلیه وهمی دخی داخل اولشدر (وهمی) کندوسنده حس ایچون مدخل اولساندر
وبوده امور محسوسه نک اجتماعندن حاصل اولدینی جهته حسدن غیر منتزع اولسندن
ایچوندرو لکن خیالی بونک خلافتده اولوب هر تقدیر مخترعات متخیله دن ایدده حسدن
منتزع و هر برلری محسوس اولان امور دن مجتهدرو ووهمدن مراد ذکر ایتدیمکز معنی اولهرق
معنای متعارف اولساندن ناشی مصنف تفسیرنده و همی ایله مراد حواس مذکورده برله مدرک
مدرک اولوب لکن بالفرض موجود اولوبده ادراک اولسده حواس مذکورده برله ادراک
اولهحق حیدنه اولان شیدر دیو بیان ایدوب (مایدرك بالوهم) مفهومیله اتیان ایلامشدر
و موجود اولوبده ادراک اولقنی لازمکده حس ایله مدرک اولسی صور قیلندن اولوب معانی قیلندن
اولدینی ایچوندرو زرا کلام مخاب و ناهشییه اولان صورته در و و قید ایله صرف عنایدن غیر
ایدر زبرعقلی حواس ایله ادراک اولنه من واما صداقت و عداوت زید کی محسوساته متعلقه
اولان معانی جزیه دن وهم ایله ادراک اولسان شیء معنایسته و همی عقلی اولدینغه قطعا کلام
اولدینی شرح متساحده بیان ایلشدر قال رحمه الله (کافی قوله * و مستونه زرق کانیاب اغوال)
نه کم امری القیسک (ایقطنی و المشرقی مضاجعی * و مستونه زرق کانیاب اغوال (یتند)
واقع اولشدر مفهوم یت بنی حب سلاده اخافه ایدن کسه قتله نیجه قدر نیاب اوله بیاور که
یم مضاجع و ملازم مشارف یتمه منسوب اولان سیف صارم و غول بیابیلرک سیوری دبشتری
کبی نصال و دمرنی محدود و تیز و صافی اولان سهامدر دیمک اولور (سن السیف) دیوب
سنی ککلتدی معنای مراد ایدر (زرق) ریح محذوفک صفت ثابیه سی اولوب ترکیده کوک
تیمراولور صافی اولان دمرنه و صوبه و سمایه ازرق دینلور مراد بجلا و مصفا و زرق بین
دیمکدر اشته بویتنده مشبه سهام مقدر اولوب و مشبهه نیاب اغوال اولهرق و همیدر
زیرانه موجود و تحقیق ونهده مواد محسوسه دن منتزع اولوب فقط اگر موجود اولوبده ادراک فرض
اولسده انجیق حس بصرله ادراک اولور مخترعات متخیله دندر شارح مرحوم خیال

وهي كذا بمقامه معاني متعارف برك غير به حل اوله ندر نشانی بونك بیان وجهه
سوق كلام ايله فوائد مهمه دن اوله رق بیوردر که (خیالات) ايله مراد طرق حواسدن خیاله
منادیه اولوب خیالده مرتبه اولان صور دکدر زیر اشو صور مرتبه حسیده داخل
اولوب (اومادنه) قیدیه ادخاله حاجت یوقدر (وهیسات) ايله مراد ادراک اولان معانی
جزیه دکدر تهکیم بحت فصل ووصله تحقیق سبقت انشدر زیر مثلا (اعلام یا قوتیه)
حس مشترکدن خیاله واصل اولان شلردن دکدر چونکه اعلام مذکورده قطعا احساس
واقع اولامشدر و (آیات اغوال) ونظم جلیله (انها شجرة تخرج من اصل الجبیم)
طلعا کانه رؤس الشیاطین (قول شریفنده اولان (رؤس شیاطین) معانی جزیه دن
اولوب بلکه صوردر زیر حواس ظاهره ايله ادراکی ممکن اولیان شلردن اولوب بلکه
وجودی تقدیرده انجق حواس ايله ادراک اولنور ونظم مذکورده تشبیه تخیلی اولوب
رؤس شیاطین هر قدر خارجده متحققه و بعضا انبیاء عظام و اولیاء کرام علیهم السلام
محسوسه ایسه کندوسیه تشبیه قصد اولدینی وجهه خارجده موجود دکدر زیر
مقصود اوامده تقرر ایلدی که وجهه افق و اخسر موجودات اولان شخص ایچون افق
واخت اعضا اولمیدر بویسه خارجده غیر موجوده در و صداقت زید و صداوت عمرو
کی کندوسیه چون تحقیق اولان شلردن دکدر بلکه بومقام تحقیق شو وجهه در که
قوای ادراکندن (مخیله) و (متفکره) نسبه اولنور برقوه اولوب صور و معانی ترکیب
وتفصیل ادراک انده تصرف ایتک و مثلا ایکی جناحلی و یاخود ایکی باشلی و یاخود قطعا عدم
الرأس بر انسان کی تحقیقی اولیان اشیا اختراع ایلک قوه مذکورده شلردن و بوقوه
حالت نوم و بقطعه ده دائما ساکن اولوب و علی منتظم دکدر بلکه نفس اتی قوه
وهیه و یاخود قوه عقلیه واسطه سیه قنی نظام اوزره مراد ایدرسه استعمال ایلر
(اکرقوه) وهیه واسطه سیه استعمال ایدرسه بواعبار ايله مخیله) و قوه عقلیه واسطه سیه
استعمال ایدرسه مفکره نسبه اولنور (امدی خیالی ايله مراد قوه مخیله نك حواس ظاهره
ایله ادراک اولان امور دن ترکیب ایلدیکی معدومدر و (وهی) ايله مراد مخیله نك
کندی عندندن اختراع و ایجاد ایلدیکی شلردن که مثلا قول تعیر اولنور جندن بر طاقه سبع
کی انسانی اهلاک ایدرمش دیو ایشیدلیدی حینه قوه مخیله بونك صورت سبعة
تصور برنه وانچون سبعة اولدینی کی ناب اختراعنه شروع ایدر قال رحمه الله
(وما یدرك بالوجدان كاللذة والالم) بولکلام مرور ایدن (الوهی) اوزرینه معطوف
اولوب یعنی تعریف مذکور اوزره عقیده وهی داخل اولدینی کی قوای باطنه ايله ادراک
اولنوب وجدانیات سمیه قلندر دخی داخل اولشدر و بوده لذت والامشلدر مصنفک مثال
اوله رق اتیان ایلدیکی اشو لذت والیدن مراد حی اولان لذت والام اولوب بودخی صورت
اطلافتدن منظمدر زیر عقلی اولان لذت والام وجدانیاتدن اولوب بلکه علم و حیات کی عقلیات
صرفه دندر و بونك تحقیقنده شارح مرحوم اولان لذت والامک تعیر بفرینی اتیان ايله بیوردر که
(ان اللذة ادراك الثویل لما هو عند الدرك کال وخیر من حیث هو کذلک والالم ادراك الثویل لما هو عند الدرك آفة وشر
من حیث هو کذلک) یعنی لذت عند الدرك کال و خیر اولان شئی کمال و خیر اولدینی جهندن نیل و وجدانه
قرین و جماع اوله رق ادراکدر والام عند الدرك آفة و شر اولان شئی آفة و شر اولدینی جهندن نیل
و وجدانه مقارن اوله رق ادراکدر (نیل) اصابت و وجدان معنانه در (نیل) قولنده و اومع معنانه
اوله رق مراد مدرک نیل و وصلیه برابر ادراکدر حاصلی ادراک جمیع ادراکاته شامل
جنس اولوب (بجامع لنیل) قوی نیل و وصول ايله برلکه اولیان ادراکندن نیز ایچوندر
محصول کلام لذت بالک ادراک لذت ايله حاصل اولوب بلکه لذتی و لذتیک حصولی
ادراک ايله اولور و بالک لذتیک حصولی ادراک دخی و اتی اولوب بلکه کندوسیه چون

حصولی ادراک اقتضا ایدر که نیل بوندن عبارتدر عند الدرك قوی کال و خیر متعلقدر
و کالیت و خیریتی عند الدرك اولمندن مقصود مدرک معنقدی اولمیدر و بونکله تعیدی
زیرا مدرک کال و خیر اولدینی اعتقاد ایتدیکی شئی ايله تلذذ ایتز لکن اعتقاد ایدوبده نفس
الامرده کال و خیر اولسه مقتضای اعتقادی اوزره تلذذ ایدر ومن حیث هو کذلک
قولیه تعیدی زیر برشی من وجهه خیر و کال و من وجهه شر و بال اوله رق التذاذ ايله کال
و خیر اولدینی وجهه ايله اولور و لذت والی بوجهه تعریفندن صکره در که بونلردن هر برشی
حسی و عقلیه منقسمدر اما (حسی) نفسک دفع منافر شلردن اولان قوه غضبیه و یاخود جذب
ملازم و منافع شلردن اولان قوه شهویه واسطه سیه عندندن خیر و کال اولان شئی ادراکی کیدر و قوه
غضبیه عندندن خیر اولان شئی غلبه و قوه شهویه عندندن خیر اولان جذب ملازمدر شویله که جناب باری
تعالی و تقدس انسانده اوج قوی ترکیب ایدوب (اول ادراک حقایقه و نظر عواقبه انهمالک و شوقه
و مصالح و مفاسدک یعنی تمیز و فرقه مبدأ اوله رق بوندن قوه نطقیه و عقلیه و نفس طمئنه
و ملکیه ايله تعیر اولنور (ثانی منافعک جذبیه و ماکل و مشارب امثالی مشتهیاتدن ملاذک طلبنه
مبدأ اولوب قوه شهویه و نفس اماره نسبه قلنور) ثالث احوال اوزره اقدامه و تسلط
و ترفه شوق و اقتضاه مبدأ اوله رق قوه غضبیه و سبعة تعیر اولنور و شیخ ابن سینا بونلرک
کالنه اشارتله اشارنده دیکدر که قوه شهویه نك کالی مثلا عضو ذاتک کفیت
حلاوتله متکلف اولمیدر مشوم و ملوس و امثالی دخی بوبله در قوه غضبیه نك کالی
نفسک کفیت غلبه سیه متکلف اولمیدر و شارح مرحوم قوه شهویه عندندن خیر
اولوب و ادراکی لذت حسیه اولان شلردن مثالی ایراد ايله دیر که مثلا ذاتک حلو ايله
ولامسدن شئی لین ايله و باصره نك ملاحتله و ساهمه نك صورت حسنه و شاهمه نك راحه
طیبه ايله و قوه متوهه نك قوت اسباب نشانی حصولی مرجو اولان شلردن صورتیه تکلیفی
کیدر که مثلا صورت وصال محبوب ايله واهمه متکلف اولسه وصال امر محسوسه
متعلق اولان معنای جزئی اوله رق بونکلف واهمه کمال و ادراکی لذت حسیه و هیه اولمش
اولور سائر قوای مدرکه باطنه دخی بوبله در وجهه سنی حس ظاهر و یاخود حس باطن
توسطیه حاصلدر و اما (عقلی) زیرا شک یوقدر که البته قوه عاقله ایچون برکمال
اولوب و بونکله قوه عقلیه نك مجردات ایچون اولان ادراکات یقینه سیدر و مجردات ايله
مراد جناب واجب الوجود و الیدن صادر اولان عقولدر و قوه عاقله نك
مطلقا معقولات ايله ملکات فاضله بی ادراک ایلسی جلّه کالانتندن ایسه ده بالک
مجرداتی ادراکه تخصیص ایلسی مجردات قوه عاقله نك اجل کالاتی اولسینه لذت
عقلیه بی اجل افرادنده تصویره مینی اولوب بونکله مراد حصر دکدر و قوه عاقله
بونکال ادراک ایدوب و انکله تلذذ ایدر و لذت عقلیه بودر والام دخی بونکله مقیددر
امدی لذت عقلیه و کذلک والام عقلی حواس باطنه ايله مدرکه اولان وجدانیاتدن اولوب
بلکه بروجه مشروح قوه عقلیه ايله مدرکدر و اما لذت والام حسیله نه زمانک ادراکین
مذکور بندن یعنی قوه غضبیه و یاخود شهویه واسطه سیه اولان ادراکدن عبارت اولوب
و بونکال حواس ظاهره نك ادراک ایتدیکی شلردن اولمیدر سیه بالضروره احدی حواس
ظاهره ايله مدرکک غیرده داخل اولدیلر حالبوکه اشوارا کین یعنی لذت والام حواسه
مستنده اولان جزئیاتدن اولمیلرله عقلیات صرفه دن دخی اولوب بلکه شمع و جوع و فرح
و غم و غضب وری و عطش امثالی قوای باطنه ايله ادراک اولنور و وجدانیاتدن بونکله
خلاصه سی شرح اشارنده اولان کلامک محصولیدر که کندوسیه لذت متعلق ایدن کالاندن
بعضی قوه شهویه یعنی حواس ظاهره و باطنیه و بعضی قوه غضبیه و بعضی قوه عاقلیه

زیر امثلا رفع فاعل ونصب مفعول حکم نمودن اولسبله امدی اگر بوحکم فاعل ومفعول
اولان بر کلامه موجود و مرعی اولورسه او کلامه نحو حاصل اولوب فساد متنی اولور
واکر کلام مذکورده حکم مزبوره رعایت اولسبله رفی خلافتده اولورسه نحو حاصل اولوب
کلام فاسد اوله رفی کندوسبله انتفاع اولسبله بلکه سامع عسایه و باطلده واقع اولوب واورزیه
هجوم وحشت و خیرله متضای کلام فاسد المعنی اولدینی وجهله موجب استضرار وخسار اولور
لکن ملح بوبله اولوب طعماده قدر صالح و یا خود اقل و یا اکثر وضع اولسبله طریقه قلت
و کثرته محتامدر اولیه اولسبله کلام مذکورده حق اولان (وجه تشبیه) نحو و ملحدن
ایکسندکه استعمالی مصلح و اهمالی مفسد اولسبله و معنی طعام ملح ایله اصلاح اولسبله قید
تغیی اولوب طامع و طور سز مثله مظهر اوله رفی مطاب اولان منفعت تغذیه علی وجه الکمال
حاصل اوله میه جفی مثلو کلام دخی کندوسنده اعراب و ترتیب خاص امثالی احکام نحوه
رعایت اولسبله حلیه استقامتی حامل و مقاصده دلالتدن عبارت اولان منافی حاصل اولورده کدر
و کلام مذکورده وجه تشبیهی بوجه مشروح قلبی مصلح و کثیری مفسد اولسبله
اختیار ایدنلر کان کثرت نحو ایله مفسد کلام و معقد مرام اولان وجوه غریبه و اقوال ضعیفه و امثالک
استعمالی مراد اولسبله در یعنی بوضوح و تادیلی نمکندر (وهو اما غیر خارج عن حقیقهها
کافی تشبیه ثوب باخری نوعها او جسمها) مصنف رحمه الله وجه تشبیهک تقسیمی شروع ایله
بیورلر که وجه تشبیه با حقیقت طرفیندن غیر خارج اولوب بوده طرفینک تمام ماهیت توصیلی
اولسبله و یا خود تمام ماهیتلرندن جز اوله رفی ماهیت طرفین ایله ماهیت اخیری پندده مشترک
و یا خود ماهیت طرفینی ماهیت اخرا دن میز اولسبله اولور ته کیم بر ثوبی ثوب آخره نوبلرله
و یا خود جنس و یا فصللرند تشبیه ایله مثلا (هذا القیص مثل ذلک) دینلسه وجه تشبیه کرایستلری
اعتبار اولورسه تمام ماهیت نوعیه لری اولور و اگر ثوب جنسندن اولد قلی اعتبار اولورسه
جنس یعنی ماهیت اخیری ایله مشترک اولان جزء ماهیتلری اولوب و اگر بوقدن منسوجینلری
اعتبار قنور ایسه فصل یعنی جزء میز ماهیتلری اولور کرایس کسرایله بیاض بوقدن معمول ثوب اولوب
فارسیده فتح ایله کرایسدن معر بر حاصلی کرایسک تمام ماهیتی (الثوب من القطن) اولوب بوضوح
(کرایست) تمام ماهیت و (ثوب) کرک بوق و کرک سارمعه و لا تنه شامل جنس و (قطن) فصل
اوله رفی مثلا حریر و کتان منسوجانندن فصل و تمیز ایدر قال رحمه الله تعالی (او خارج صفة اما حقیقة
وهی اما حسیة کالکیفیات الحسیة مما یدرک بالبصر من الالوان و الاشکال و المقادیر و الحركات و ما یصل بها)
و یا خود وجه تشبیه حقیقت طرفیندن خارج اولوب و لا محاله طرفین ایله قائم بر معنی اولور
زیرا وجه تشبیهک طرفینده وجودی لازمدر انگچون صفت ایله قید ایشلدر (صفة) لفظی
خارجدن بدادر و بوصفت با صفت حقیقه اولور یعنی ذات عالمه اولان علم و قادرده اولان
قدرت و مادله اولان عدالت کبی ذات موصوفده متمکنه و متقررده اولان هیئت اولور و اشـ و
صفت حقیقه دخی با حسیه یعنی حس ایله مدرکه اولور اجسامه مختصه اولان کیفیات جسمیه
کبی و بوقیفانده بالوان و اشکال و مقادیر و حرکات و بونلر متصل اولان شیلر کبی بصرایله
ادراک اولور مثلا شکله قد اطنی غصنه و استدارده رأسی کره به و مقدارده عظیم الجثه اولان
شخصی جبل و یا قیل و عسکری رهله تشبیه کبی ته کیم مرور ایدن و بوندن بوبله اراد اولنسان
امشله مشهوردر (بصر) دماغده متلاقی اولوب عینیه متفرقه اولان عصبتین مجوفیننده
وضع و ترتیب اولنمش بر قوده (الوان) بیاض و سواد و امثالی اولوب تصویری ضروری
و تعریفدن مستغندر (اضواء) دخی بالذات مبصره ایسه عدم ذکر بعضیلرک زعمی کبی
الوانده داخل فلسفندن نشأت ایلمی ملحوظدر (شکل) نهایت واحدهک جسم و یا خود
سطحی هیئت احاطه نامه سیدر و نهایتک بر شئی احاطه سنک معنای وراستنده جزء آخر اولسبلان

جزئه اوشبیک منتهی اولسبلر دایره ایله کره کبی زیر ضاعلری اولدینی جهته نهایت واحده
منتهیه در (دایره) خط مستقیم مستدیرک احاطه ایلدینی سطح مستویدر شوبله که داخنده
خطوط مستقیمه خارجیه منساویه بر نقطهک فرض و تقدیری ممکن اولور و بعضا دایره
اشبیک خطه اطلاق اولور رسمی (کره) بوجهله مدوردر (کره) سطح واحدک احاطه ایلدینی
جسمدر حدود ایله محاطه اولورسه مضاع تشبیه اولور و یا خود (شکل) نهایتک هیئت
احاطه سیدر نصف دایرهک شکلی کبی (کره) بوجهله رسم اولور و یا خود (شکل) نهایت
و حدود ذلک هیئت احاطه سیدر (کره) رسمده اولان مثلث کبی و یا خود حدود و نهایت
اربعهک هیئت احاطه سیدر (کره) رسم مربعی کبی والی غیر ذلک (مقدار) قار الذات اولان کم
متصلدر (کم) ایله مراد لذاته و بلا واسطه قابل تجزی اولان عرضدر و (اتصال) ایله
مراد وقت فرض تجزیه اجزاسیچون عینده متلاقی اوله جفری حد مشترک اولسبلر (مثلا
خطک حین فرض تصفیه مقطع نصفی احد جزیندن نهایی و آخرک بدایتی اولور و اگر بدای
طرفیندن اعتبار اولورسه ایکسندکه نهایی اولور -- مقطع نصف (مثلا زمانده ماضی
و مستقبل حال تسمیه اولنسان آنده مشترکدر که ماضیک نهایی و مضارعک بدایتدر) و بوقیدایله
عدددن احتراز اولنر زیرا عددده خط مشترک اولوب مثلا اون عددی تصصیف اولسبله
بر نصفک متنها سی خامس و آخرک بدائی سادس اوله رفی خامس دکادر و لا تصصیف اولش اولنر
و (قار الذات) ایله مراد اجزاء مفروضه سی ثابت اولسبلر و بوقیدایله زماندن احتراز اولنور
زیرا زمان استمر نفس منجده معلومدن عبارت اولون واسطه منجده منقطع امتداد
موجوددن عبارتدر دینسون قار الذات دکادر و مقدار اگر طول و عرض و عمق فسمتی قبول
ایدرسه سطح و اگر فقط طریقه قابل قسمت اولورسه خطدر (جسم تعلیمی) بالکرنصوده
متصور اوله رفی و همه مقاوم اولان شئی متوهمدن عبارت اولوب بونکله تسمیه سی علوم تعلیمده
یعنی عوارض مقداردن بحث ایدن علوم ریاضیهده مبحث عنه اولسبله منیدر و (جسم طبیعی)
و قنده بالافه قائم و مانع مقاوم اولان شئی ممکندر مثلا اشارت اولنسان حایط و یا جبل
و یا خود انسان کبی و (حرکه) عند التکلیف جمیع رکانه حصونه صکر دیگر مکانه
حصولدر که مجموع حصولیندن عبارتدر و حرکهک بونکله حاکم ایله مخصوصدر و عند
الحکما علی سبیل التدریج قوه دن فعله خروجدر که تبدل حال موجودات مفهومه متعارفدر
و بتعریف مقولات اربعهده یعنی کیف و کم و بان و وضوئه اولان حرکه ه شاملدر (کیفده)
اولان حرکه جسمک حرارتدن برودته و یا خود بیاضدن غریبسته حرکتی ایشلدر که مثلا
اوزمک سیاهلنسی و صوتک اصغری بوقیلدن اولوب (استحاله) تمیز اولنور و ایشده حرکه جسمک
بر مکانه آخر مکانه حرکه سی کیدر که حرکه مکانیه دخی دینلور (ووضوئه اولان حرکه آشیاب
و آشیابک حرکه سی کیدر که حرکه وضوئه دینلور) و کیدر اولان حرکه درت نوع اولوب
اول (تخلیل) ایله در که جمیع جسمت جمیع آخر منضم اولسبلر از بدای اولوب بونکله
حال انجمادده صغیر اوله رفی حین اذابه جمیع سابقه عودتیه منیدر که وقت انجمادده بر جز
انفصال و افتراق ایدویده بعه عودت ایددینی ظاهر و پندرتائی (تکاثف) اولوب بونک
ضدیدر که جمیع من غیر انفصال شئی انتفاصیدر ثالث (نمو) اولوب جسمک نسبت طبیعی ایله
جمیع اقطارنه منضم و متداخل اولان شئی سیبیل از بدایتدن عبارتدر و (معین) طولده
زیادسی اولدینی و (ورم) طبیعی اولوب امر غریب اولدینی جهته بوندن خارجدر و (زبول)
بونک عکسیدر که جمیع جسمک نسبت طبیعی اوزره جمیع اقطارنده کند و سندن انفصال ایدن شئی
سیبیل انتفاصیدر و علی سبیل التدریج قیدله صورت نار بهک هوا به تبدل ایشلندن احتراز اولنور
زیرا بونکله دفعیدر و بونکله حرکه تسمیه انجوب کون و فساد تمیز ایدر و مصنفک مقادیر و حرکاتی

کیفایتی محل نظر در زیر اثر بقول اوزره مقدار مقوله که ن اولوب کم اذاته قسمت
اقتضای این شیدر و حرکه اعراض نسبه دندر کیفیت ایسه لذاته قسمت و نسبت قبول این
لکن دینک ممکندر که مقادیردن مرادی اوصاف مقادیر اولان طول و قصر و توسط و حرکاتدن
مقصودی سرعت و بطو و بونلرک بپنده اولان توسطدر واشبو الوان واشکال و مقادیر
و حرکاته متصل اولان شیدن مراد مجموع شکل ولوندن عبارت اولان خلقت اعتباریه شخصک
متصف اولدینی حسن و قبح اشالیدر یعنی شکل لونه مقارن اولدینی و فتنه بر کیفیت حاصل اولور که
او کیفیت اعتباریه بر شبیه صورتی حسن و قبح دینک صحیح اولور و شکل ولوندن هر برر یچون
حاصل اولان حسن و قبح مجموع شکل و اون یچون غرض اولان حسن و قبح غیریدر
و کذلک باعتبار شکل و الحرکه حاصل اولان ضحک و بکا و نحت شکله داخل اولان استقامت
و انحنا و تحذب و تقعر و امثالی دخی بویه در (تقعر) ظهرک دخوله صدرک خر و بی
(تحدب) بونک حکیدر قال رحمه الله تعالی (او بالسمع من الاصوات الضعيفة والقوية والى بين بين)
(بالبصر) قوائمه معطوف اولوب یعنی یاخود کیفیات مذکوره اصوات ضعیفه و قویه و متوسطه
و اصوات حاده رفقه و ثقیله و متوسطه دن سمع الیه ادراک اولان اولور (سمع) صماخینک سطح
و مشهای باطنی اوزره مفروش اولان عصب یعنی سکرده وضع و ترتیب اولنش بر قوه در که
انکه اصوات ادراک اولور و (صوت) قرع و قلعدن نشئت ایدن موج ه و ایدن حاصل اولور قرعدن
مراد احساس عین یعنی اتصال شیدر و قلعه الیه مراد تفریق عیندر لکن مقرو عک قارعه
و مقولعه قاعه مساومت و مدافعه سی شرطدر زیر مقادیر اولان صوف واشباه لینه سارنه
قرع و قلعه صوته سبب اوله من و صوتک ضعف و قوتی مقاو متک قوت و ضعفی حسب الیه
مختلف اولور و کذلک صوتک حدت و ثقلی مقالوع و مقرو عک صلابت و ملاسیتی یعنی قابلی
و کو شکلی و یاخود منفذک بینلری متقارب و باضیق اولسی و یاخود شدت التواسی حسب الیه
مختلف اولور و صلابت و ملاسیت مثلا افغانی یعنی ذوات اوتار اولان عود و قانون کی آلات
لهو ک اوتار منته شده اولدینی کیدر که بوتیلر و کر بشلر صفتدر لفظه صداسی کسب قوت ایدر
و منفذک تقارب و تضایی مثلانی و قرینه کی ذوات انفخ اولان الکلی دکلری نقدر ضیق و یاخود ضیق
اولسه او مقدار تیر اولور و شدت التوادخی مثلا من امیر ملویه نک یعنی بورمه بور یلرک نقدر التواد
و انضمامنده شدت اولور سدا و قدر صداسی ککین اولور قال رحمه الله تعالی (او بالذوق
من الطعوم) و یاخود کیفیات جسمیه ذوق الیه ادراک اولان طعمدر (ذوق) جرم لسان اوزره
مفروش عصبه منبه و منفرقه اولان قوه در و اصول طعوم طعوز اولوب اول کسریله (حرافت
در که حدت یعنی کسب کددر و ثانی (مرارت) یعنی اجیلندر و ثالث (ملاحظت) یعنی طوز اولور قدر
و رابع (جوشت) یعنی اکسب کددر و خامس (عفو ضت) یعنی ککره لکدر و سادس
(قبضدر) که اغزی بور شددر مقدر عبارتدر سایع (دسو مندر) که باضلیق و بولا شغلدر ثامن (حلاوت)
یعنی طسانلوق و ناسع (تفاهت) یعنی طانسز لندر و ذکر اولان عفت الیه قبض پپنده فرق
قبض بالکثر ظاهر لسانی و عفت ظاهر و باطنی متقبض قلبیه اولوب حاصل اختلاف پپنده اولان
شدت و ضعفدن عبارتدر و تفاهت یا مطلقا عدم طعیدن عبارت اولوب تفاهت حقیقه
تسمیه اولور و یاخود جسمک کثافت اجزاسند نشانی احساس طعمده تحلیل محتاج اولور طعومدن
معدود اولان بونو عدد قال رحمه الله (او بالشم من الروائح) و یاخود کیفیات جسمیه شم الیه ادراک اولان روائح
اولور (شم) بر قوه در که لحمتی ندی یعنی شم باشلری کی مقدم دماغده اولان ابکی لحمه زائده ده مرتبه در
و رایحه نک الواحی محصوره و مضبوطه اولوب و اساسی انجیق باهر اجه موافقت و یا مخالفتیه
اوله رق رایحه طبعیه و منته دینلور و یاخود رایحه مسک و رایحه ورد و رایحه تفاح دینلور و یاخود محله
اضافه سی جهشدن اوله رق مقارن اولدینی طعومه اضافه سی جهشدن اولوب مقارن اولدینی

شیدن بر اسم اشتقاقیه وصف قلندر رق مثلا (رایحه حلوه) و (رایحه خامضه) دینلور
قال رحمه الله تعالی (او بالشم من الحرارة والبرودة والرطوبة واليوسه والخشونة والملاسه
واللين والصلابة والخفة والثقل وما يتصل بها) و یاخود کیفیات جسمیه لمس الیه ادراک اولان
شیدر که حرارت و برودت و رطوبت و بیوست و خشونت و ملاسیت و لین و صلابت و خفت و ثقل
و بونلرک متصل اولان شیلردن عبارتدر (لامسه) بر قوه در که ظاهر دینک کاسنده ساریه
یعنی جسد جسمک مجموع سطحده موضوعه اولوب انکه ملموسات ادراک اولور و ملموساتدن
حرارت و برودت و رطوبت و بیوست و اوائل اجسام عنصریه اولان عناصر اربعه ده حصولدن یچون
ملموساتک اوائل و اصول اولوب بونلرک اجسام عنصریه تفاعل ایدوب و بعضی بعضیندن
مفعول و متأثر اولور و بونلرک اثرات فعلیه و انفعالیه سببیه اربعه مذکور دن مرکبات تولد ایدر
و بونلردن حرارت و برودت فعلیه اولوب آخرده مؤثر در زیر (حرارت) بر کیفیتدر که تفریق
مختلفات و جمع متشاکلات شاندندر چونکه حرارتده قوه مصلحه اولسبیه لطافت و کثافت
جهشدن مختلفه اولان اجزادن مرکب بر جسمده تأثیر ایدیکی حینده البته لطافتی زیاده اولان جزل
اجزای سارنه دن مقدم مفعول و متأثر اوله رق دیکر لرندن افتراق الیه پی در پی صعود ایدر
اجزای مختلفه نک تفریقی مستلزم اولور و بواجزادن بر برینه لطافتده متشاکل اولنر مقتضای
جنسیت و یا بتجیر حرارت الیه اجتماع ایدوب تفریق مختلفات و جمع متشاکلات حاصل اولور
مثلا هوایک حرارتی قبولی مادن اقدم و مانک قبولی تر ایدن مقدم اوله رق بونلردن مرکب اولان
جسمه تا تأثیر ایدیکی حینده ابتدا هوایی و بعده مائی تفریق و اوصاف ایدر و بوجهله تفریق متحقق
اولسبیه برابر بر مقتضای جنسیت اشبو اجزای لطیفه بر برینه منظم اوله رق جمع متشاکلات دخی
حاصل و حرارت بواجتماعی معده اولسبیه هر نقدر فعلی دکاسده اسناد اجتماعه صالح اولور و (برودت)
بر کیفیتدر که تفریق متشاکلات و جمع مختلفات شاندندر مثلا ارضک شدت برد سببیه متشق اولسی
و سمدن نازل اولان مطر و بللی ارضده مفعول قلسی کی لکن ظاهر اولان شفا و شرح موافقه
ذکر اولان شیدر که برودت متشاکلات و غیر بسک پپنی جمع ایدر زیر تکشف یعنی
صفق در می برودتک شاندن اولسبیه بوندن جمع لازم کلور و اگر تأثیر ایدیکی جسمک
اجزای می مختلفه ایسه بوجهدن جسمک قطعه قطعه تفریق ایجاب ایدر و اربعه
مذکوره دن رطوبت و بیوست انفعالیه در زیر (رطوبت) بر کیفیتدر که جسمک سهولت
تشکلی و کذلک غبردن تفرق و انفصال و غیره اتصالک سهولتی اقتضا ایدر و (بیوست)
بر کیفیتدر که بونلرک صعوبتی ایجاب ایدر (خشونت) بر کیفیتدر که بعض اجزا اخفض و اسفل
و بعضی ارفع و اعلی اولندن حاصل اولور (لین) بر کیفیتدر که برشیک باطنه غزن
و دخول اقتضا ایدوب بر کیفیت سببیه اوشی یچون قوام و اتصال غیر سیال حاصل اوله رق
وضعندن انتقال ایدر مثلا شمع کی زیر سیاله اولوب و وضعندن انتقال الیه مرع
و مدور و مکعب اولور و سهولتله زیاده متداولز بوجهله لینک باطنه غزن و دخولی قبولی
رطوبندن و غاسکی یعنی سیال اولوب موضع واحد ده قائمسی پیوستدن اولور و (صلابت)
لینه مقابل بر کیفیتدر یعنی باطنه قبول غزیدن مانعه در واشبو اربعه اخیر نک ملموساتدن اولسی
مذهب بعض حکما اولوب سائر لری عند نده ملاسیت وضع اجزایک استواسی
و خشونت عدم استواسی اوله رق انجیق اعراض نسبه دندر و صلابت لانفعال طرفه استعداد
شدید اوله رق کیفیات استعدادیه دندر و لین صلابت شاندن اولان شیک عدم صلابتدر
(خفت) بر کیفیتدر که جسم بوقیفت سببیه اگر رطابق بولنسه جانب مرکز تحرکی مقتضی
اولور و اشبو خفت و ثقلدن هر بریمی عدم حرکه الیه برابر موجود و مخصوص اولان
مدافعه نک مبدا و مظهر یدر نه کم لسان بر جبری قسرا و جبرا جوهرده طوردر سه یعنی

معلق اوله رقی طوئسه حجر مذ کورده حرکه اولدینی حالده برمدافعه هابطه بولور یعنی
اسفله نزول الیتم استدیکنی حس ایدر وکن لک برقی یعنی طلوی نفخ ایدوب شیشردکنه صکره
الیله تحت ماده قسرا حبس ایلده حرکه اولدینی حالده برمدافعه صاعده بولور یعنی
صونک اوزرینه چقمق سفید زورلدینی کورباور وپونذ کورانه متصل اولان شیله وجفاف
ولزوجت بهشت واطافت وکثافت وشار بوفنک غیربند ذکر اولنان کیفیقدر (بله)
طبیعی اولیوب بلکه جسم رطب آخره مقارنندن حاصل اولان رطوبت وجفاف یوسندر
وهشت جسمت سهوات آنرق وسموین اتصال بلزوجت بونک خلاذیدر واطافت رقت
وکثافت غلظت قوامدر قال رحمه الله (واعقلیه کالکیفیات انفسانیة من الذکا والعلم
والغضب والحلم وسائر الغرائز) (حقیقه) قولنه معطوف اولوب یعنی وجه تنبیه اولان صفت حقیقه
یا حسیه اولور ته کیم مرور ایلدی ویاخود عقلیه اولور بونذ ذکا وعلم و غضب وحلم و سائر
غرائزن عبارت اولان کیفیات نفسانیه کیدر کیفیات نفسانیه دن مراد ذوات انفسه
مختصه اولان کیفیات کدر اگر اسخه اویرسه (ملکه) و غیر راسته اولور به غضب
حلم کبی (حال) تسمیه اولور (ذکا) ذال معجمه ایلده اشتداد و اشتغال لمیب تازی مفید اولان
(ذک التیار) قوللندن اولوب مراد حمت فؤاد درکه اکنسایارا و افکار ایچون معده واماده
اولان قوه نفک یعنی ذهنک شدنن ویاخود قوه نفک اکنسایا ایچون معده اولان شدنندن
عبارتدر بعضیلر عندند ذکا مقدمات منجیه ایل کثرت من اوله و عمارسه واسطه سببه نفس
ایچون برق لامع کبی سرعت اشجاق فضله اوسهوات استخراج تاج ملکه اولسیدر تعریف
اوله کوره ذکا خلقی وثانی به کوره کبی اولمش اولور (علم) بهض کره رشیدن عند العقل بر صورتک
حصولیه مفسر اولان ادراکه و بعضا اخص اوله رقی اعتقاد جازم مطابق ایست و بعضا ادراک کلی به
یعنی مفرداته و بعضا ادراک مرکبه اطلاق اولور و بعضا برملکه به اطلاق اولور که اوملکه
سببه موضوعات ما نک کندوسنده ممکن اوله جق طریق ایله اغراضدن بر غرض جانبیه
عن بصیره استعماله مقدر اولور موضوعان مراد کندوسيله تصرف اولنان الاتدرکه
خارجیه و یاخود ذهنیه اولقدن اعدر خارجیه مثلا قطع اشجار ایچون استعمال منشار کیدر
منشار دستزه و بعضی بلادده یحقی تغییرات کازی آتدر خیالات دخی بویه در وذهنیه مقدمات
استدلالدر استعمال موضوعات عن بصیره اولسی قیدیه بلارویه استعمالدن احتراز اولمشدر
وبوملکه به صناعت دیلور (و غضب) مبداء و منشا قصد انتقام اولان حرکه نفدر
(وحلم) نفک رجشیده مطبئه و ساکنه اولسیدر که اتی غضب سهولته تحریک ایدوبوب
حتاکه میل انتقام اغزو عند اصابه المکروه مضطر به اولز (غرائز) غریزه کجیمی اولوب طبیعت
یعنی انسانک مجبول اولدینی سببه مناسنه درکه تعریفده (ملکه) تصدر عنهما صفات
ذاتیة (دلیلشدر یعنی برملکه و کیفیت راسته درکه کندوسندن کرم و قدرت و شجاعت و بونلرک
مقابلی اولان لثامت و عجز و جبات و سائر غرائزی کبی صفات ذاتیه صدور ایدر (و خلق) دخی
غریزه قریبدرکه (ملکه) تصدر عنها الافعال بسهولة من غیر رویه (قوللریله تعریف
اولمشدر یعنی برملکه درکه کندوسندن افعال من غیر رویه و فکر سهولته صدور ایلر مثلا
نصیم اکنسایا صیت ایله اظهار شجاعت خلقدن معذونه اولیوب من غیر رویه قیدیه
خروج ایدر لکن اعتیاد ایچون خلقده مدخل اولوب غریزه مدخلی بوقدر (صفات ذاتیه)
ایل مراد کندوسنده کیم ایچون مدخل اولیان صفاتدر امدی ملکه کثابت غریزه تسمیه اولنر
و کندوسندن بیل مال و نفس و جاه صدور ایدن صفت کرم اگر بسبب الاعتیاد و المارسه
اولور سه غریزه تسمیه اولنر و اگر بالذات و بر مقتضای خلقت و فطرت اولور سه غریزه اولور
قال رحمه الله (واما اضافیه کالزواله الحجاب فی تشبیه الحجة بالشمس) اما حقیقه قولنه معطوفدر یعنی

وجه شبه خارجی اولان صفت یا حقیقه اولور ته کیم مرور ایلدی و یاخود اضافیه اولور چونکه
حقیقت بعضا اضافیه و بعضا اعتباریه و مقابل اولان شیله اطلاق اولور اضافیه مقابل اولدینی صورتده
(حقیق) ذات موصوفده مقرر اولوب غیربند نسبتته اولیان وصف اولمش اولور
وبومضاجه عقلک ذات موصوفده برشیه متعلق اولیه رقی اعتبار ایلدیکی وصف اعتباری
حقیقه داخل اولور و اعتباریه مقابل اولدینی محله (حقیق) بدون اعتبار العقل
ذات موصوفده متعلق اولان شی اولور (اضافی) ذاته مقرر اولیوب بلکه شیشیه متعلق
اولان معنادر حجت و برهانک شمس تشبیهنده وجه شبه اولان ازاله حجاب کبی زیر ازاله
نه ذات جتده و نه ذات شمس و نه ذات حجاب مقرر اولان برهینت دکلدر بونک ابضاحی
شو و وجهله درکه ازاله حجابک حقیقی مرئی ایله نظر رانی بیننده اولان مثلا جدار کبی
ستره بی رفعدن عبارت اولوب و بورفع نه ذات حجت و نه ذات شمس و نه ذات اولیه رقی و معنای
ازاله انجق غیره نسبتته تعقل اولدینی جهته ذات حجابده دخی غیر ثابت اوله رقی بلکه عقلک
شمس ایله جتده اعتبار ایلدیکی برامردر و بوعتبارک طریق ظلت بصیرایله مبصرات
بیننده حجاب حائل اولدینی کبی شبهه دخی بصیرته معقولات بیننده حجاب حائل
اولوب شمس حجاب ظلمی ازاله ایلدیکی مثلاً جتده ذهنده اثبات مطالب
ایچون اقامه اولنان مقدمات عقلیه دن عبارتدر بودخی ذهن ایله مطلوب بیننده اولان
حجاب شبهه بی رفع ایدر دیو فرض اولمشیدر و دیکر مقابل حقیقی اولان
اعتباری تحققی مفهومی انجق بحسب العقل اولان شیدر مثلاً (منیه) ایچون اولان مطلب
و یاخود (تاب) امثال صورت و همیه کبی و صاحب مفتاح حقیقینک و وجهله اضافیه و اعتباریه به مقابل
اوله رقی اطلاق اشارت ایدرک وصف عقلینک وصف حقیق ایله اعتباری و نه بیننده انحصارنی بیان
ایل و وصف حقیق بی علم و غضب امثال کیفیات نفسانیه ایله و وصف نسبی یعنی اضافی بی برشیک وجود
و یاخود عدمی مطلوب اولقلیه متصف اولسیه تمیل ایلشدر زیر اطلوبک مطلوبیتی ذات مطلوبده
مقرر و وصف اولیوب بلکه نفس ایله قائم اولان طلبه نسبتته عقلک اعتبار ایلدیکی بر و صفدر
مثلاً غنائک مطلوب الوجود و فقرک مطالب عدم اولسی کبی و وصف اعتباری بی برشیک و همی
محض اولان بر شی تصویر ایله متصف اولسیه تمیل ایلشدر مثلاً سنت و هر بر علم اولان شیده
تصور اولنان بیاض و اشراق ایله و کذلک بدعت و هر بر جهل اولان شیده تمیل اولنان سواد و ظلام ایله
اتصافی کبی و بونتمیل ایله وجه شبه عقلینک طرفین تشبیهده اولدینی کبی و همی به شمول و تساوی
معلوم اولور شارح مرحوم کلام صاحب مفتاحی ایراد نفرکه دیشدر که بومثلاً افسانه احکام
متفاوته تفرع ایمان تقسیمات قلیل الجدوی اولوب کآن صاحب مفتاح اصطلاحات متکلمینه
اطلاع ایله بونی وسیله ابتهاج و افتخار عدد ایلشدر لکن عبدالقاهر اسرار کلام عرب و خواص
تراکیب بلغانی احاطه سند ناشی بومقامده انواع تشبیهاتک تکرر امثله سببه برابر تراکیب من کورده
اولان اطنافک تحقیقه اکتفا ایلشدر لله دره قالرح (وايضاً اما واحد و اما منزلة الو احد لیکونه
مرکبان متعدد) وجه تشبیهک صورت اخری ایله تقسیمه شروع ایدوب بیورلر که وینه وجه تشبیه با واحد
و یاخود متعدددن مرکب اولد بیچون واحد منزله سنده اولور بودیه تراکیب حقیقی ایله مرکب اوله رقی
وجه تشبیه امور مختلفه دن ملته و مجتمع اولان حقیقت واحد و اوور و یاخود ترکیب اعتباری اوله رقی عقلک
امور عیدده دن نزاع و استباط ایلدیکی برهینت اولور و بوجهله متعدددن وجه شبه مرکب ترکیبی
حقیق و اعتباری اولقدن تعمیم لفظ مفتاحک اشعار ایلدیکی شی اولوب لکن قریب امر کحسی بی بیان
اثباتنده معلوم اوله جتی و جهله محل نظر در و حاصلی حقیقت ملته اولان ترکیب حقیق
واحد قیلندن اولوب واحد منزله سنده منزل قیلندن دکلدر و واحد منزله سنده منزل اولان ترکیب

اعتبار بدر ستر اولیه که واحدله مراد اعتبار عقلدن صرف نظرله فی نفسه وحدتله متصف
اولاند الحاصل اعیان برهین و یاخود معایندن بر معنی اولیدر که بسیط و مرکب اولاند اعدر
ومنزله واحد منزل اولاند مراد امور متکثره با اعتبار عقل وحدتله موصوفه اولیدر و متعدد
اصلا وحدتله موصوف اولیدر و مرکبه متعدد دیننده فرق واضح مرکب ایک و یاخودها زیاده امر دن
مؤلف اولان جامع واحد اولوب متعددده جامع ایک و دهاز زیاده اولیدر که اشوار مرین و یاخود امور دن
برسی حذف اولسه مرکبه تشبیه مختل اولوب متعدد ده مختل اولز قال رحمه الله تعالی (وکل
منها حسی وعقلی) و واحد و منزله واحدده اولان وجه تشبیهدن هر بررزی حسی وعقلی به متعلقدر
قال رحمه الله (واما متعدد كذلك او مختلف) اما منزله الواحد و زینته معطوفدر یعنی وجه تشبیه یا واحد
و یاخود غیر واحد اولور و غیر واحد بمنزله واحدده اولوب و یاخود متعدد اولور و متعدد
اولسی امور عیدیه به نظر اولوب طرفینک امور مذکورده دن هر برنده اشتراکری قصد اولتیدر
و بصورت منزله واحد تنزیل قلنا ن هر کیک خلا فیدر زیر منزله واحد تنزیل قلنا نده
طرفینک امور عیدیه دن هر برر زنده اشتراکی قصد اولتوب بلکه مقصود هیت منزله و یاخود حقیقت
ملتمه ده اشتراکریدر و بو متعدد دخی یا حسی و یاخود عقلیدر و یاخود مختلف اولوب
بعضی حسی و بعضی عقلیدر و کند و سندن منزله واحدده بولان شی ترکیب ایدن
متعدد دخی بحسب الاجزا نفسهم صالح اولرق یا حسی و یا عقلی و یاخود مختلف اولور سه ده لکن بونده
وجه تشبیه مجموع هر کب اولوب کل واحد من الاجزا اولدینندن مصنف اشو مجموع هر کب
اجزای اعتباریه اقسام ثلثه یعنی الفات اتمه در حاصل منزله واحدده اولان هر کیک مجموعی
من حیث المجموع یا حسی و یاخود عقلی اولوب افرادی ملنف دکلدر قال رحمه الله (والحسی طرفاه
حسیان لا غیر لا متاع ان بدرك بالحسی من غیر الحسی شی) و حسیک طرفینی انجق حسی اولوب غیر حسی
اولز یعنی وجه تشبیه کر که تمامه حسی اولسون و کر که متعدد مختلف اولرق بعضی حسی و بعضی
عقلی اولسون بونده مشبه ایل مشبهه البتة حسی اولوب ایکسی و یاخود برسی عقلی اولق
جائز اولز زیر حسی ایل حسیک غیر برشی ادری متممدر یعنی وجه تشبیه طرفیندن مأخوذ
و طرفینده موجود بر صفت اولوب حالو که عقلیدن مأخوذ و ائده موجود اولان هر برشیک عقل ایل
ادراک اولنمی واجب اولرق حسی ایل ادراک اولز زیر حسی ایل ادراک اولن یا جسم و یاخود
جسم ایل قائم اولان شیدن عبارتدر بناء علیه وجه شبه تمامه حسی اولدینی صورتده اخذ و انتزاع
اولدینی طرفیندن هیچ بریک عقلی اولسی جائز اولیه جفی مثلا و متعدد مختلف اولدینی صورتده
دخی میان اجزاده حسی بولنه رق بولن عقایدن انتزاعی ممکن اوله عیدیه جفتدن بصورتده دخی
طرفیندن هیچ بریک عقلی اولسی جائز اوله من لکن حسی ایل عقلیدن مرکب اولان وجه تشبیه
هر قدر بعض اجزای حسی ایلده مجموع مرکب عقلی اولسه بوضوئده طرفین و یاخود
احدهما حسی و عقلیدن مرکب عقلی اولسی جائز اولور سبکوئی هر حوم بونحنی ایتاندر نکره
تدبرله امر ایتشدر قال رحمه الله (والعقلی اعم لجوان بدرك بالعقل من الحسی شی) و لذلک بقال
التشبهه بالوجه العقلی اعم) و عقلی کر که عقلی صرف اولسون و کر که بعض اجزای عقلی
و بعضی حسی اولون اعدر یعنی طرفینی عقلی و یا حسی و یاخود احدهما حسی و آخری عقلی اولق
جائزدر زیر عقل ایل حسیدن برشیک ادراک اولنمی جائزدر چونکه معقولک محسوس ایل قیامنده
امتناع اولوب بلکه هر بر جسم محسوس ایچون بعضی حسی و بعضی عقلی اولان اوصاف
موجوددر مثلا بر شخصک طول و کرم ایل انصافی کی و بوندن ایچون وجه عقلی ایل اولان تشبیه
وجه حسی ایل اولان تشبیهدن اعدر دینلور یعنی هر رشیکه کند و سنده وجه حسی ایل تشبیه صحیح
اوله وجه عقلی ایل دخی تشبیه صحیح اولوب عکسی بو بله دکلدر زیر مرور ایتد یکی اوزره وجه
حسیه طرفین حسی اولق لازم اولسه بله هر بوجه عقلی ایل تشبیه صحیح اولان محله وجه حسی ایل

تشبیه صحیح اولز قال رحمه الله (فان قيل هو مشترك فيه فهو کلی والحسی ایس بکلی قلنا المراد ان افراد
مدرکه بالحس) اگر سؤال اولور سه که وجه تشبیهک حسی وعقلی به تشبیهی نوجهله صحیح
اوله بلور که وجه تشبیه مشترک فی اولسه کلی اولوب حسی ایسه کلی دکلدر بوضوئده وجه تشبیه
حسی اوله من بوسوالی شارح هر حوم قیاسیدن مرکب اولان بر قیاس مفصول التایجله تقریر
ایتلدر در که قیاس اول شکل اولدن موجبین کلیدندن مؤلف اولوب وجه کلیدی انتاج ایدر
وثانی شکل نایدن صغری نتیجه قیاس اول اولان وجه کلید و کبرای سالبه کلید اولوب مطلوب
اولان سالبه کلیدی یعنی لاشی من وجه الشبه بحسی قوائی یعنی وجه شبهه قطعاً حسی اولدینی انتاج ایلر
(اما قیاس اول) کل وجه تشبیه فهو مشترك في الاشتراك الضرفین فيه وکل مشترك فيه فهو کلی لان الجزئی
یکون نفس تصويره مانعا من وقوع الاشتراك فيه فکل وجه تشبیه فهو کلی (واما قیاس ثانی)
کل وجه تشبیه فهو کلی ولاشی من الحسی بکلی لان کل حسی فهو موجود فی المادة حاضر عند المدرك
وکل ما هذا شأنه فهو جزئی ضرورة فلاشی من وجه التشبه بحسی وهو المطلوب یعنی وجه تشبیهده
اشترک طرفین اولوب و جزئینک نفس تصویر کنده و وقوع اشتراکدن مانع اولسه بله هر بر
مشترک فی هیک کلی اولسی لازمه دندر بوجهله وجه شبهه کلی اولسی ضروری اولوب هر بر حسی
ایسه ماده و جزئیه موجود و عند المدرك حاضر اولرق کلی اولدینندن وجه تشبیهدن هیچ برسی
حسی اوله من بوسواله جوابده درز که وجه تشبیهک حسی اولسندن مراد جزئیاتی حسی ایل مدر که اولیدر
مثلا وجهک ورده تشبیهده اولان حررت کی زیر هر قدر وجه ایل وردیننده مشترک اولان حررت
کلیدیک انجق عقل ایل ادراک اولنه بله جکی معلوم ایسه ده اشو حررتک موادده حاصله اولان افراد
و جزئیاتی بصریله مدر که در لکن ستر اولیه که مصنفک اشو جوابی صاحب مفتاحک سؤالده
ناظر ایسه ده جوابه غیر صالحدر زیر صاحب مفتاحک کلامی (ان التحقیق فی وجه التشبه یأبی
ان یکون هو غیر عقلی) اولوب مفادی حقیقته وجه تشبیهک حسی اولدینی اعدادن عبارتدر جواب
مصنف ایسه حقیقندن عدول ایل حسی اولدینی افرادی حسی اولمی اعتباریه ایدوی
تأویلی ایداد اولوب صاحب مفتاحک مدعاسته منافی دکلدر قال رحمه الله (الواحد الحسی کالحمة
والخفاء وطیب الرائحة والذات الطعم واین اللیس فیهم) وجه تشبیه ایچون اولان اقسام مذکورده
تعداد ایل سه شروع اولوب بواقسامک صورت ضبطی شو و وجهله در که وجه تشبیه یا واحد و یا مرکب
و یا متعدد اولیدن هر برسی یا حسی و یا عقلی اولور متعدد دخی یا حسی و یا عقلی و یاخود مختلف اولرق
بعضی حسی و بعضی عقلی اولی اولور بوضوئده بدی قسم اولوب بولردن هر بر سنده
دخی طرفیندن هر ایکسی یا حسی و یاخود عقلی و یاخود مشبه حسی و مشبهه عقلی و یاخود بالعکس مشبه
عقلی و مشبهه حسی اولرق دردی اقسام سبعة به ضرب ایل بکری سکر قسمه بالغ اولور ایسه ده
لکن حسیه طرفین حسی اولسند و جوی اون ایکسی اسقاط ایدرک اون التي قسم باقی قالور
امدی بولردن (واحد حسی) مرور ایتد یکی اوزده خلد و ورده تشبیهده بصیراندن (حررت)
و صوت ضعیفک همه تشبیهده محو ایتدن (خفاء صوت) و نکهتک غیره تشبیهده مشو ایتدن
(طیب الرائحة) و ریق فم محبوبک خیره تشبیهده مذوق ایتدن (الذات طعم) و جلد ناعمک حریره تشبیهده
ملوس ایتدن (لین لمس) کیدر لکن اول وثانی و ثالثه تسامع اولرق مسموع اولان خفا و المویب
بلکه خفا ایل متصف اولان صوند و مشو اولان رائحة اولوب طیبی دکلدر و مذوق اولان طعم
اولوب لذی دکلدر قال رحمه الله (والعقلی کالعراء عن الفائدة والجرأة والهذابة والنقص
فی تشبه وجود الشيء العدم النفع بعد مواله والرجل الشجاع بالاسد والعلم بالتور والعطر بخالق کرم)
وجه تشبیهک واحد عقلی اولان قسمی تمیل اولوب بولک ایچون باعتبار الطرفین اثلثة ار براد
ایتلدر که مثال اول برشی عدم النفع وجودی عدمه تشبیهده وجه شبه اولان
(عراء عن الفائدة) در یعنی موجود اولمان شید غنا و نفع اولدینی مثلا و بعضاً موجود اولان

شیدن دخی بر نفع و فائده مشهود اولیامسیله فائده سزا بکده وجودی عدمه تشبیه اولیامسیله وجود
و عدم امور عقلیه دن اولیامسیله بومثاله وجه تشبیه عقلی اولدیغی کی طرفین دخی عقیدرو (وجود)
فائده دن تاری اولوب اولیامسیله اعم اوله رق وجود ایله فائده یکننده لزوم اولیامسیله وجود
عرا عن الفائده ایله اتصافی تمتع قیاس اولنوبده بومثاله وجود ایله عدم یکننده تحقق
تشبیه ظن اشکالیه محل یوقدر و بوجله بر شیک وجود و عدمی یکننده وجه شبه عرا عن الفائده
قائمیه شیک دلائل اعجازده ذکر ایلدیگی کلام ساقط اولور ز یاد یکننده که تشبیه شبه بهک
معاینه دن بر معنایی و یاخود احکامندن بر حکمی شبه ایچون اثباتدن عبارت اوله رق مثلاً
رجل ایچون جرأت اسد و علم ایچون حکم نوری اثبات ایدرسین و بونده وجه شبه چونکه نور ایله
میان اشیا فصل و تمیز اولدیغی کی علم ایله دخی حق ایله باطل یکنی فصل و تمیز ایلرسین حالبوکه نفع و غنایی
قلبیل اولان بر شخص ایچون (هو معدوم) یاخود (هو و العدم سواء) دینسه شخص
مذکور ایچون بر شیه شبه اثبات اولنوب بلکه لبس هوشی مفهومی و وجودی نی ایدرسین
بونک امثالی ایسه تشبیه نیمه قلز و شیخ بو کلامی ایراد نکرده دیکشدر که لکن بزنا سیک
(موجود کالعدم) (و شئی کلاشی) و (وجود شبه بالعدم) قولرینه نظر اتشیه اولق اوزره قائل
اولدیغیجهتله مطلقاً ظاهر ایله عمل اولتی مراد ایدیلور ایسه اعتبار تشبیهه بر یاس یوقدر
و اشبو کلام شیک صورت سقوطی زیر امثال مذکورده وجه شبه نی وجود اعتبار اولنسه
کلام شیخ یجادر لکن مصنفکی بانی وجهیه وجه تشبیه (عرا عن الفائده) اعتبار اولنیه عدمه اولان
اشبو عرا عن الفائده معناسیک وجود ایچون اثباتی مراد اولنیه رق بومثاله تشبیه اولور
و مثال ناتی رجل شجاعی اسده تشبیهه وجه شبه اولان جرأتدر (جرأت) جرعت و زننده
شجاعت معناسنه اولوب مدایله جرء الرجل جرئاً دخی دینلور جرأتی شجاعت اوزرینه ترجیح
و اختیار اتمی ز بر تفسیر حکما اوزره شجاعت ذوات انفس انسانیه خاص اولوب شجاعته
عن روبة صدور شرط در وجهته اسده شجاعت موجود اولیه رق شجاعته رجل شجاع
ایله اشتراکی متمدر لکن جرأت اعم اوله رق انسان و غیره بولنور بومثاله طرفین حسد
و ناک علی نوره تشبیهه اولان هدایتدر (هدایت) موصل مطلوب اولان دلالت معناسنه در
لکن هدایتی بومفهوم ایله تفسیر مذهب اعتزال اولوب شارح مر حوم سکائی به اتباع ایشدر
و همد علمک نوره بولنردن هر ربی بر شیه موصل اولقده تشبیهه انب اولانده بومعنادر بومثاله
مشمبه اولان علم عقلی و مشبهه اولان نور حسیدر امدی نور ایله مطلوب اولنان شئی ادراک اولنوب
و اشیاک یکنی فصل و تمیز ایندیگی کی علم ایله دخی حقه و اصل اولنوب حق ایله باطل یکنی فصل
و تمیز اولنور و رابع عطری شخص کر یک خلقه تشبیهه اولان استطابۀ نفس اولوب نفسک
طیب عدا ایشندن عبارتدر مشبهه عطر محسوس و مشبهه خلق معقولدر و کلام مصنفده لفظ
و نشر اولدیغی معلومدر که وجه شبه لک زبانی اوزره موافقی ایشان اولمشدر و ذکر اولنان
امثله دن عرا عن الفائده و استطابۀ نفس کی بعضیلرینه شایه ترکیب اولوب حالبوکه واحد عقلی ایچون
مثال اولملیه تسامحه محمولدر ز بر امضاف الیه هر قدر خارج ایدسه مضافه اضافه داخله در
لکن وجه شبه امور متعدده دن هیئت مترعه اولیامسیله واحد عد اولمشدر و مقتضای و ابضاحده
علم ایله ادراک جهتی اولقده علمک حیاته تشبیهی طرفینی عقلی اولان وجه شبه عقلی امثله سی
عدانده ایراد اولنیه بونک یکنی شو و وجهه در که علم ایله مراد کنندی سبیل ادراکات
جزئییه اوزره مقتدر اولنان بلکه اولوب حیات ایسه شرط ادراکدر و سبب ایله شرط ادراک
طرفین اولقده متر کلدرد و بعضیلرک علم ایله مراد عقلدر دیکلری بو کافریدر زیر بلکه
آلت ادراک اولدیغی کی علم دخی آلت ادراکدر و اگر علم ایله حیات یکننده کندولر یله انتفاع اولنسی
وجه تشبیه قلنسه بینه صواب اولور نه کیم جهل ایله موت یکننده عدم انتفاع وجه تشبیه قنور
قال ز جده الله تعالی (و المركب الجسی) اقسام وجه شهن مر کب حینک ایراد امثله سنه شروعدر

سیر اولیه که مرکب حسی اولان وجه تشبیه مشبه و مشبه بهک حیت و عقلی اعتباریه
قابل انقسام اولوب حینک طرفینی البته حینک غیر اولدیغی یسان سابقدن معلوم اولمشدر
اکن طرفینی مفرد یاخود مرکب و یاخود اجدیه مفرد و آخر مرکب اولق اعتباریه کسب انقسام
ایدر اگر سوال اولنور سه که بومقامده طرفینک افراد و ترکیبک معناسی نه دن عبارتدر و مصنفک بوقسمی
وجه شبه مرکب تخصیصیه واحدده اجرا تمامسک سی ندر جوابنده دیرز که مشبه
و یا مشبه بهک ترکیبیه مراد اجزاء مختلفه دن مر که اولان حقیقت دکلدر ز بر علم ضروری ایله
معلومدر که (زید کالاسد) قولرینه طرفین مفرد اولوب مرکب دکلدر حالبوکه نوع و شخص
اجزاء مختلفه سندن مر کبدر کذلک وجه شبهه دخی بویه اولوب زید کمر و فی الانسانیة قولرینه
وجه شبه اولان انسانیت واحد او اب واحد منزله سنه منزل اولدیغی بالضرور معلومدر
حالبوکه حیوانیت و ناطقیت اجزاء مختلفه سندن مر کبدر بلکه ترکیب ایله مراد اشیا عیدیه
مختلفه و یاخود شئی واحد ایچون اولان اوصاف عیدیه قصد و نظرایدرک بوندن بر هیئت
زعیله اوهیئتی مشبه و یا مشبهه و یاخود وجه شبه قلندر و اشیا عیدیه نظر طرف مر کب
اولدیغی صورته و شئی واحد ایچون اولان اوصاف عیدیه نظر طرف مفرد اولدیغی نقد برده اولور
و ترکیب مراد بومعنی اولدیغی بینه صاحب مفتاحی کورر سونکه مرکبی مر که تشبیهه مشبه ایله
مشبه بهدن هر برلری هیئت مترعه در دیو تصریح ایدر انشا الله تعالی فر یا ذکر اولنیه کر کدر
و ترکیب بومعنایه محمول ایدو کی معلوم اولیامسیله مصنفک اشبو تقیسی وجه شبه مر که تخصیصک
سبی دخی معلوم اولور زیرا مر کبک ذکر اولنان معنایه محمول اولنیه قیاساً وجه تشبیه
واحدک معناسی تحقق تشبیهه مدخلاری اوله حق اشیا عیدیه دن مترع اولیامقدن عبارت
اولوب بومثاله وجه تشبیه واحدک طرفینی مرکب اوله مر ز بر ابو معنایه یعنی متعدده
قصد و نظر اولنیه رق بولنردن هیئین انزاعیه بیده اشبو هیئتک کنده لرینه عام و شامل اولان
بر هیئته اشتراکی قصد اولتی معناسیجه طرفینک ترکیب ایچو وجه شبه مرکب اولدیغی
حینه تحقیق ایدر بناء علیه وجه شبه مفردک طرفینی مرکب اولق صورته تقسیم صلاحیتی اوله به رق
مصنفک اشبو تقیسی وجه شبه مر که تخصیصی الجا ایدن سبب معلوم اولور و بوقتیق ایله
یعنی کرک طرفین و کرک وجه شبهه مرکب معناسی هیئت مترعه اولمشندن عبارت اولوب
بو وجه اجزاء مختلفه دن ملشمه اولان حقیقت اولدیغی معلوم اولیامسیله صاحب مفتاحک وجه شبه
یا امر واحد و یاخود غیر واحد اولور و غیر واحد یا حکم واحدده اولور ز بر یا حقیقت ملشمه و یاخود
مجموعندن هیئت واحد قصد اولنان اوصاف اوله رق حکم واحدده اولان غیر واحد بویکی
صورتن خالی اولور یاخود غیر واحد حکم واحدده اولوب یعنی متعدد اولور و بو حکم
واحدده اولانی ترکیب حقیقی و اعتباری به تعیم اتمی محل نظر در و حاصلی ملاحیوایت و ناطقیتدن
ملشمه اولان انسانیت امثال حقیقت ملشمه واحدده داخل اولوب وجه شبه مر کبدر رقم
دکلدر و بومحک و عداتیاتی سبقت انسیله ابضاحی التزام اولمشدر قال رجه الله تعالی
(فیما طراه مفردان کافی قوله) و قد لاح فی الصبح الثریا کازی * کنفود ملاحیه حین نوراً
امدی طرفینی مفرد اولان تشبیهه مرکب حسی به مثال اجماع بن الحلاج و یاخود قیس به الاسلک
اشبو و قد لاح فی الصبح الی آخره یکننده وجه شبه کبدر که (ثریا) مشبه و (کنفود) مشبه به
اوله رق ایکسی دخی مفرد وجه شبه ذکر اولنیه جنی و جهله مرکب حسددر (لاح) ظهر
معناسنه اولوب (ثریا) اولکر تعیر اولنور الی یله زدر که ایکشیر ایکشیر بری بری مقابله
واقع اولمشدر (کازی) قولده اولان کافی تشبیهه ایچون اولوب مجرد تفتید ایچون
اوله رق مراد ثریاک کنفوده مشابهتله اتصافی امر جلی و غیر خفی اولدیغی ایشاندن عبارت بولدیغی
اختیار اولنیش ایسه ده سبکوتی مر حوم (قد لاح) جمله سنک مضمونی تری جمله سنک مضمونه

تشبیه اولوب و بوجارک متعلق اولدیغنی شیخ رضی تصریح ایلدیکنی ومعنی (التریا الشیبهه بالعتقود لاح فی الصبح کآراء) دیک ایدوکنی اتیان و بونک ایچون اراد اولنل وجوه ساره محض تکلف اولدیغنی بیان ایشدر (العتقود) اوزم سالفی اولوب (ملاحی) ضم میم ایلده اوزونجه دانلی بیاض بر اوزمدر و بعض کره بویتده اولدیغنی کی تشدید لام ایلده دخی اراد اولمشدر (حین نوارا) قولی نورنی فتح و کشاد ابتدکی یعنی چیچکنی اچدیغنی وقتده دیکدر اشجارک طلوع ازهارندن حکایه ده (نورت الشجرة و انارت) دینلور (نور) فتح ایلده زهر یعنی چیچک معناسنده در مفهوم بیت ملاحیه تعیر اوانور اوزمک چیچک موسنده اولان عنقودنه تشبیه اولان نجم زیا وقت صباحه مشهودک اولدیغنی وجهله لایح و ظاهر اولدی دیکدر که حاصلی کوکب زیا عنقود عنده تشبیه در مصنف رحمه الله تعالی بیت مذکورده وجهه اولوب (کافی قوله) قولنده اولان (ما) لفظیله تعیر ایلدیکنی شیخ معرض تقریرده پیورلر که (من الهیئة الحاصلة من تقارن الصور الیض المستدرة الصغار المقادیر فی المرأی علی الکيفية المخصوصة الی المقادیر المخصوص) یعنی بیت مذکورده وجهه تشبیه بر هیئتدن عبارتدر که بو هیئت بیاض و مستدیر و کورونشده صغار المقادیر اولان صورتلرک طول و عرضدن مقدار مخصوصه منضمه اوله رق کیفیت مخصوصه اوزره بولدیغنی حالده یکدیگرنه مقارن اولمزلندن حاصله در کیفیتدن مراد صور مذکورده ک نه یکدیگر نه منضم و ملاصق اولق درجه ده شدت اجتماع ایلده مجتمعه ونه ده شدت افتراق ایلده فترقه اولوب بلکه صور مذکورده ایچون کواکب مذکورده یشنده رأی العین موجود و مشاهد اولدیغنی وجهله نسبت قریه اوزره تقارن و تبعاعدن حاصله اولان کیفیت مخصوصه در و شیخ عبد القاهر اشبو تفسیر کیفیت مقدار ایچون قیلوب یعنی قریب و بعدده اولان مقداری بومفهوم ایلده تفسیر ایشدر و صاحب مفتاح مصنف کی کیفیت و مقدار دن ابکیسی دخی جمع و اراد ایدوب کآن مقدار مخصوص ایلده زیا و عنقوددن هر بر یک مجموع مقداری یعنی بونلر ایچون اولان طول و عرض مخصوصلری و هیئتله تفسیر مذکور ایلده مفسر اولان هیئت مخصوصه بی مراد ایشدر و کیفیتله شکل مخصوص اراده سی دخی بمختلدر زیر اشکل کیفیتندر بوضورده مقدار دن ذکر ابتدکن وجهله شیخک مراد ایلدیکنی معنای تقارب اراده اولنور و حاصل کلام بوتشبیهد شاعر مر قوم اشیاء عیدیه نظر و بواسطیدن حاصل اولان هیئتی قصد ایشدر که بو هیئت وجد شهبدر و بویتده طرفین تشبیه فرودر دیشلی زیر تشبیه نفسی تر یا و تشبیه حین تفتح نورنده عنقود اولوب و هر قدر عنقود وقت افتتاح نورنده اولقله مقید ایشده قریب ساز کراوله دخی اوزره مفرد بیضا قید اوله رق و بوقید ترکیبی اقتضا ایشده چکنه مبتدیر قال رحمه الله تعالی (و فیما طرأه مر کآن کافی قول بشار کآن مشارالقع فوق رؤسنا و اسيا فانیل نهایی کواکبه) و طر فنی مر کب اولان تشبیه در مر کب حسی بشار نام شاعرک (کآن مشارالقع الی آخره) یشنده اولان وجهه تشبیه امثالدر (نقع) غبار معنای اولوب مشارک نقعه اضافی صفتک موصوفه اضافی قیلندن اوله رق نقع مشار یعنی غبار مر تقع دیکدر (تهای) لفظی تساقط معناسنه اولان تهاویدن فعل مضارع اوله رق اصلی تهاوی اولوب احد ثانی حذف اولمشدر مر ادبعضینک بعضی ائرو عقبنده نزول و سقوطی افاده در و ظاهر مستد اولسی جهته ماضی قریب و ثبوت قیلدر مقصود شاعر اولوب اثناء شرح یشنده کسب اطلاع اولنه حق لطافتدن یک چوقه برینی اخلاص ایشدر زیرا صیغه مضارع استمرار تجدیدی به دال اولوب استمرار تهاوی ایشده علوا و سفلا و بینا و یسار اجها کبریه تساقط و تداخل و تصادم و تلاقی بی اشعار ایدرک تفصیل اولنه حق معانی کافله در لکن صیغه ماضی تساقطک زمان ماضیده وقوعنه دلالت ایدرک تساقطک جهات کثیره ده اولدیغنی مشعر اولماسیله لطائف مذکورده بی اخلاص ایدر مفهوم بیت سیوف مسلوله مره مقارن اوله رق رؤسنا اوزرنده بولن غبار مر تقع

یکدیگری ائرنده کواکی نزول و سقوط اوزره اولان ایلده شبهدر دیک اولور مصنف رحمه الله تعالی (کافی قوله) کلامنده اولان مایله تعیر ایلدیکنی بیت مذکورده واقع وجهه تشبیه بیان ایلده پیورلر که (من الهیئة الحاصلة من هوی اجرام مشرقه مستطیلة متناسبة المقدار متفرقة فی جوانب شی مظالم) (هوی) فتحها و کسروا و تشدید ایلده نزول و سقوط و اما ضم ایلده صعود معناسنده یعنی بیت مذکورده وجهه تشبیه اطراف شی مظالمه متفرقه و مقداری متناسبه اولان اجرام منیره مستطیله ک سقوط و نزولندن حاصله اولان هیئت اولوب اشبو وجهه تشبیه مشهود اولدیغنی اوزره مر کب اولدیغنی مثلاً طرفین دخی مر کدر نه کیم شیخ اسرار بلاغنده بو وجهله مر و ایدر نفیس بیانی تعلیق کردن تحقیق پیورمشدر که بویتده مقصود شاعر سیوفه مقارن اولدیغنی حالده تقع مشاری کواکی تهاوی و تساقط اولان ایلده تشبیه اولوب بو وجهه بر طرفدن نقی ایلده و بر طرفدن سیوفی کواکی تشبیه دکلدر و بوندن ایچون (اشیافنا) لفظی هر قدر مفعول مع اوله رق عاملی (کآن) لفظندن مستفاد اولان معنای تشبیه ایشده لفظه اشاره قید و مقارن اولدیغندن ضمن اشاره اولان (اشاره) مصدر ایچون صله حکمنده اولمسيله حکم ایشک واجب اولمشدر ناکه تشبیه تفرقه واقع اولوبده (کآن مشارالقع لیل و کآن السیوف کواکب) قولی حکمنده در دیو توهم اولمیه یعنی تقع و سقوطدن هر بر یک لیل و کوا کیدن هر بر یسنه ایری ایری تشبیه حل ایلدی و لفظ اسيا فک منصوب اولسی تقدیر اتصاله یعنی مصدر ایچون حکم صله ده اولسنه مانع دکلدر زیرا اسيا فده اولان و اومع معناسنه اولوب (اوترک التناقة و فصلها لضعفها) یعنی اگر تافه فصلیله یا اوترک اولسنه البته ناقه بی امر قوللریک نظیر در کورمز مینسکه بولکلامی جلتنه حل ایلده (اوترک التناقة و اوترک فصلیها) دیکلر صحیح اولر الحاصل لفظ اسيا فک نصی کآن ک اسمی اوزره معطوف اولق اعتبار ایلده دکلدر که حتی تشبیه مستل اولسون بلکه نصی مفعوله مع اولسی اعتبار ایلده در زیر اسيا فک نقعک مصاحبدر و اسيا فک لفظک مصدر ایچون حکم صله ده اولدیغنه (تهای کواکبه) قولی جلده اولوب لیلده صفت واقع اولسی تشبیه ایدر شویله که کواکب ایلده تبعیت طریقیله مذکور اولوب اگر شائنده مستبد و منفرد اوله رق مستقلا تشبیه سیوف ایچون اراد اولمش اولسیدی شاعرک (لیل تهاوی کواکبه) (مخلنده) (لیل و کواکب) دیمکی یعنی ایجاب و صفت اولان طریق تبعیتله اراد ایقامسی لازم کلوردی امدی شاعر بشارشای عجا چه و غبارده اولان سیوفک لمعانی ایل مظلمه اولان کواکب کی اولدیغنی اراده و ابراز ایلده قصر ایچوب بلکه اغما و اغلاقتدن سل و تشبیه اولدیقلری حالده سیوفک اعتلا و ارتساب و مجی و ذهابی هیئتدن تعیر ایشدر و بواسطارات زائده فضل تشبیهی اثر مشدر و بوزیاده ک نفسه و قوی انجق جهات واحده دن اکثر یعنی جهات عیدیه به نظر ایلده اولور شویله که حر یک حال شدت و احتدامنده و ضرب اعتناق مختلفین ایچون اختلاف ابادی مبارز بن ایلده هر شخص بخارک بر صفت و بر صورتله شمیر باز لفته سیوف ایچون اضطرابات شدیده و حرکات سریعه اولوب و بو حرکات ایچون دخی جهات مختلفه و اعوجاج و استقامت و ارتفاع و انخفاض یشنده منقسمه اولان احوال عجیه واردر یعنی گاه موج و گاه مستقیم و گاه مر تقع و گاه منزل اوله رق حرکه ایدوب بومباده کسب انقسام ایدر زیرا بو امورک اختلافی سیوف اصحاب رزم بر برینه تلاقی و بعضی بعضیسته تداخل و تصادم ایلر و بوندن صکره اشکال سیوفک مستطیله اولدیغنی دخی معلومدر اشته شاعر بود قایقه (تهای) لفظ واحدیه تنبیه ایشدر زیرا کواکب تهاوی و تساقط ایلدیکنی حینده جهات حرکاتی مختلفه اولوب و کواکب ایچون تهاویلرنده تدافع و تداخل بولنور و تهاوی سیبیه اشکالری مستطیله اولور و اما کواکب مکالمزلندن زائل اولدیقلری حالده صورت استداره ده بولدیقلری مشهوددر اشته کلام شیخ بوندن عبارتدر و هرور ابتدکی اوزره شیخک (اشیافنا) لفظی مصدر ایچون

حكم صله ده ذر قولك معنای لفظ مذکور (شارالرفع) اوزره معطوف اولیوب بلکه
 و اومع معنای اولدینی جهتله معنای اثاره کندنی به متعلق اولان شیدندر دیک اوله رق
 تعاقدن مراد مقارنت و مصاحبت صورته اولان تعلقدن و بولکلام (زیدضارب عمروا و بکرا)
 قولنده بکرا ضارب ایچون حکم صله ده در دیدکلی کییدر که مرادضربک زید بکرا متعلق
 و متصحب اولدینی افادهدن عبارت اولوب یوخسه شارح علامه نك توهیمی کی (شار)
 مصدر معناسنده دیک دکلدر یعنی مشار لفظی مصدر می واسمه معقول اولمقلغه محتمل ایدسه
 مصدرک لیله تشبیهده اولان وضوح فساددناشی اسم معقول اولدینی مجزومدر الحاصل
 شاعرمر قوم سنابک خیولدن کسب ارتفاع الیه مفارق جیوشی احاطه ایدن غبار و یومیانده
 سیوف متلامعه نك حال و اشکال و حرکات واضطراربانته نظرایدرک بوندن رهیت انترایسیله
 كذلك انشای ظلمات لیلده تساقط ایدن کواکب اشکال و حرکات دیکر رهیت استیباط
 الیوب هیئت اولیوب تشبیه ایش اولسیله ایکی طرف دخی مرکبدر و ذکراولسان
 وجه شبهه اش بوهیئتینی جامعدر زیرا کواکب متساقطه مقدارلری بر برینه قریب و متناسب
 و اجزاملری مستطیله و ذاتا متلامعه اوله رق جوانب لیل مظلمه واقع اولدقلری مثلا و انشای مرکه ده
 سیوف مبارزین اغمداد و اغلا فدن سل و تشهیر اوله رق رؤس جنوده مانند ظلمات کسب
 ارتفاع و احاطه ایدن غبار جوانبده مقادیری متناسبه و متقاربه و لامعه و مستطیله اوله رق
 وقوعی معلومدر هذاماتیسرل فی ابضاح المقام قال رحمه الله تعالى (و فیما طرفاه مختلفان کایمر
 فی تشبیه الشقیق) و طرفینی مختلف اولوب یعنی احد طرفین مفرد و آخری مرکب اولان
 تشبیهده مرکب حسی مرور ایدن (و کان بحمر الشقیق اذا انصبوب او تصعد اغلام یا قوت
 نشر علی رماح من زبرجد) بیتنده شقایقک رماح زبرجد اوزره نشر اولان اعلام یا قوتیه
 تشبیهده اولان وجه شبهه کبیدر که اجرام خضر مستطیله و مخروطه اوزره اجرام حرمبسطه نك
 نشرندن حاصله اولان هیئدن عبارتدر امدی شبهه یعنی شقیق مفرد و مشبهه به مرکبدر
 و باله کس مشبهه مرکب و مشبهه به مفرد اولسی قریب تشبیه مرکب بالفرد بحثده ابرار ایده چکی
 (ربانهارا شمع اقدشابه زهرالری فکائما هو مفر) بیتنده بحال مرتفعه ده اولان شکوفه لر
 کندنی به کسب اختلاط ایدن نهاردی شمسی لیل ذی قمره یعنی شب مهتابه تشبیهده کلور
 و بونک ایچون باعتبار الطرفین تقسیم تشبیهده تحقیقات مزیده وارد قال رحمه الله تعالى
 (ومن بدیع المركب الحسی ما یجئ فی الهیات الی یقع علیها الحركة و یكون علی وجهین احد هما
 ان یقرن بالحركة غیرهما من اوصاف الجسم کالشکل واللون کافی قوله (والشمس کالرات فی کف الاشکل)
 و مرکب جسیک بدیع و غیر یئندن برنوعی وجه تشبیهک رهیتلرده مجیدر که اوزرینه حراکه
 واقع اوله یعنی وجه شبهه استداره و استقامت و سرعت و بطوء و اتصال و انقطاعدن حرکهک
 واقع اولدینی هیئت اولوب و هیئت مذکورده ترکیب اعتبار اوله الحاصل وجه شبهه نفس
 هیئت اولوب (فی الهیات) فوئندن مستفاد اولان ظرفیت جزئک کلی به ظرفیتی قبیلندر هیتله
 مراد صفت اولوب و حرکهک هیئت مذکورده اوزره وقوعندن مقصود حرکهک او هیئت
 مخصوصه اوزرینه اولمقلیدر ته کیم شارحک هیئت استداره و استقامت و غیرسیله بیانی
 بومعنای افضاح ایدر که مراد حرکهک استداره و استقامت و سرعت و بطوء و اتصال
 و انقطاعیدر یوخسه حرکهک هیئت مذکورده اوزره وقوعندن مراد جزئک کل الیه وقوعی کی
 حرکهک هیتله وجودی و کذلک استداره و استقامتله مقصود جسمک استداره و استقامتی دکلدر
 زیرا بوی صورته خل اولسه اشوبدیع مرکب حسی ایچون اولان وجه ثانی به یعنی حرکهک
 اوصافدن تجزیده شامل اولیوب و هیئت مذکورده ترکیب اعتبار اولمقلیدر قول دخی مستدرک اولور
 اعتبار تر کیدن مراد هیئت مذکورده نك حرکهک الیه حرکهک غیری اوصافی جسمدن

و یاخود حرکات مختلفه دن مرکب اولمسیدر که حتی وجه شبه مرکب اوله اشتباه صنفک و یكون
 علی وجهین قول بونی مبین اولوب یعنی هیئت مذکورده اوزره کلان وجهه تشبیه ایکی اسلوب
 اوزره اوله رق اول حرکه به اوصاف جسمدن شکل ولون کی حرکهک غیری بروفصاف مقارن
 اولمقلدر که بونکله ترکیب تحقیق ایلر و بومقامده مصنف شمعک اسرار بلاغتده اولان کلامی
 تفسیر ایشدر که عبارت شیخ (اعلم انه مما یزاد به التشبیه دقة و سحر ان یجئ فی الهیات الی
 تقع علیها الحركات والهیهة المقصودة فی التشبیه علی وجهین احد هما ان یقرن بغيرهما من الاوصاف
 والثانی ان تجرد هیئة الحركة لا یزاد غیرها) قولندن عبارت اولوب یعنی حتی اولمسونکله
 تشبیهک زیاد دقت و قیلده تاثیر و مکانفی موجب اولان احوالندن بریسی تشبیهک رهیا نده
 مجیدر که اوهیتلر اوزرینه حرکات و اهتراز واقع اوله و بویوجهله تشبیهده مقصود اولان
 هیئت ایکی وجهه اوزره اولوب اول هیئتک دیکر اوصافه مقارنتی و ثانی هیئت حرکهک نك اوصاف
 سائر ایدندن تجرد و اغناسیدر اشبو کلام شیخ افاده مقصوده کلام مصنفدن واضح و کلام
 مصنفده امارات اضطراب لایحدر و اسلوب اولدن وجهه تشبیه ابن المعتز و یاخود ابو النجمک
 (والشمس کالرات فی کف الاشکل) قولنده اولان وجه شبهه کبیدر (اشکل) صفت مشبهه اولوب
 ضحف قوادن یدانسانه طارض اولان رعشه در (مفهوم مصراع شمسی ید مر رعشه
 اولان آینه به تشبیهدر مصنف رحمه الله تعالى (بونده اولان وجهه تشبیهی بیان الیه یوردر که
 من الهیئة الحاصلة من الاستدارة مع الاشراف والحركة السريعة المتصلة مع موج الاشراف
 حتی یرى الشعاع کانه یهم بان یسط حتى یغیض من جوانب الدائرة ثم یدوله فیرجع الی الانقباض)
 یعنی مصراع مذکورده وجه شبه جسمک مع الاشراف استداره سندن و کان شعاع
 اطراف و جوانب دایره دن فیضان ایده جک درجده انبساط و کشایش هم وقصد ایدوب اید بور ایدن
 ندانته جهت انقباضه رجعت ایشی مشاهده اولور صورته اشراق اضطراب و موجله
 برار جسمک حرکه سر یعه متصله سندن حاصل اولان هیئتد الحاصل اشبو هیئت جسمک
 استداره و انفاصله حرکه سر یعه سندن و اشبو حرکه سر یعه سبیلله شعاعک اضطراب و هیجان
 و قبض و فیضانته مقارن اولان اشراق و لماعندن کسب ترکیب و اجتماع ایدر زیرا انسان جرم
 شمسی ادراک ایچون حدله نظرا یلسه شمسی ذکر اولسان هیئت ادا ایده جک صورته بوله جنی
 مثلا و مرأت دخی یدمر رعشه اولدینی حانده بوهیئت ارا ایدر حاصلی قرص شمع دقله
 باقلسه شکلی مدور اولوب کندوسنده بر حرکه سر یعه و متصله و شعاعنده انقباض و انبساط
 متوالیه مشاهده اوله جنی و یدمر رعشه اولان مرأت مجلاده دخی بوهیئتک وجودی
 انکار اوله میه جنی جهتله هیئت مذکورده طرفیده حاصله در امدی بویوجه شبهه حرکه به اوصاف
 شمس و مرأتدن استداره و اشراق متوج دخی منضم اولمقلدر قال رحمه الله تعالى (والثانی
 ان تجرد عن غیرها فهناک ابضا لا یمن اختلاط حرکات الی جهات مختلفه له فحرکه
 الریح والسهم لا ترکیب فیها بخلاف حرکه المصحف فی قوله (وکان البرق مصحف قار *
 فانطباعا مرة وانفتاحا) و بدیع مرکب حسیدن وجه ثانی حرکهک اوصاف سائرده دن تجرد
 و انفرادیدر یعنی اوصاف جسمدن برشی منضم اولیه رق وجه شبهه بالک حرکهک دن حاصله
 اولان هیئت اولمسیدر و وجه اولده حصول ترکیب ایچون حرکهک اوصاف سائرده مقارنتی
 معبر اولدینی کی اشبو اسلوب ثانیده دخی جسمک جهات مختلفه سنه حرکات کثیره سنک
 اختلاط الیسی یعنی مثلا بعض اجزایی میته و بعضی شماله و بعضی جانب علوه
 و بعضی طرف سفله متحرک اولسی لازمدر تا که بویاختلاط حرکات سبیلله ترکیب حاصل اوله
 والاوجه شبهه بالک حرکهک عبارت اوله رق مفرد اولوب مرکب اولر بویجهتدناشی آسباب
 و سهامده اولان حرکهک ترکیب غیر وجود در زیرا بویمثالورده اولان حرکهک جهت واحدیه

اوله رقی متحد در لکن ابن ممتزک (و کأن البق الخ) پشته اولان حرکت مصحف بونک خلافت
اوله رقی افراد مثل لهندر (قار) اصلی قاری اولوب همزه سی پایه قلب اولند فدنصره
حذف اولنددر (انطباقا وافتاحا) قولری اضمار فعل الیه منصوب اولوب (فینطبق
انطباقا مرة وینفتح افتاحا اخرى) تقدیرده در مفهوم بیت کأن رقی مصحاب مصحف تالی
کبی بعض کره قیابوب و بعض کره اجبور دیکدر وجه شبه حرکات مختلطه دن حاصله
اولان هیئدر زیر مصحف حالتین افتاح و انطباقه جهت حرکت ایدوب هر برحالتده
برجهت حرکت ایدر شویله که مثلا حرکت افتاح وسطدن طرفه و حرکت انطباق طرفدن
وسطه اعتبار اولند هر برحالتده برجهت حرکت موجود اولور و اگر حالت افتاح
و انقباضه بین و شماله حرکتی اعتبار اولورسه هر برحالتده جهت حرکت تحقق ایدر و اگر
باعتبار الیه برابر علودن سفله و سفدن علوه حرکتی اعتبار اولند هر برحالتده جهات
ثلاثیه حرکت ایش اولور کذلک خلال سجادن رقی ظاهر و اطرافه منتشر اولوب و متعاقبا
انضمام اجزاسیله ابصاردن زائل و مضاعف اولسی صورت افتاح و انطباقده اوله رقی بونده دخی
حرکات مذکوره بولور شیخ دیمدر که جسمک هیأت و حرکاتدن هر برهیئتکه حرکتی
جهت واحده اوله عزیز و نادر اولق شانددر و بعضی و اجزای جسمک کندوسنه حرکت
توجه ایلدیکی جهاتده تفاوت هر مقدار اشد اولورسه هیئت متحرکه ترکیب اکثر و تشبیه
اصیل و اللطف و اعز و اندر اولور و شاعرک (حفت بسرو کالقیان تلحفت خضر الحریر علی
قوام معتدل فکأنها و الريح جاء عیلهها * تبی التعانق ثم یمنها الخجل) قوی دخی بالکرز
حرکتدن عبارت اولان اشبو وجه ثانیکن لطیف و دقیقنددر (حفت) احیطت معنایسته
اولوب ضمیر ریاضه راجعدر (سرو) سروی دبلان شجر معروف اوله رقی واحده سنده سرو
دنیلور (قیسان) قینه ک جعی اولوب جواری معنایسته در که معنی اولوب اولماقصدن
اعندر (تلحفت) تلست و نعلت معنایسته در (خضر الحریر) نزع خافضه منصوب اولوب
حذف و ایصال طریقیله (تلحفت) فعلته متعلق اوله رقی (تلحفت بخضر من الحریر)
سبکنده در (علی قوام) تلحفت ضمیردن موضع حالده اولوب (قوام رجل) قح قاف الیه قامت
و حسن طویدر (معتدل) فتح دال الیه مصدر میی اولوب مبالغة قوام ایچون وصف
اولنددر کسر دال الیه مضبوطدر ریح هر قدر مؤث سمعی ایدده (هوا هاب)
امثال مذکر الیه ماول اولق اوزره جاء ضمیرنه مرجعدر (فکأنها) لفظده اولان (فا)
تعقیب و ترتیب ایچون اولوب سروک قیانه حصول تشبیهی تعقیب ایدن تشبیه ثابتدن نیقظ
و تنبیه مفید در و (نیلها) جاء ضمیردن حال و یاخود تضمین معنای صبرورته جاء ایچون
خبردر (تبی) تطلب معنایسته در (خجل) قح جیم الیه مصدر اولوب اما کسر الیه صفت
مشبه اوله رقی مقامه غیر مناسب و مراد احتیادن عارض اولان دهشدر مفهوم بیت
صد مدحده اولدیغی ریاض قامت با اعتدال اوزره حریردن لباس خضر تلبس ایدن جواری
حشابه شیهه اشجار سرو الیه محاط اوله رقی هبوب ریح الیه بعضی بعضینه میل و تقارب
ایلدگری حالده کأن صاحبیه معانیه طلب اوله رقی بعد ادراک خجالتده سریرا حال
اعتدال و استقامته رجوع ایدر دیکدر و بونظمه اولان وجوه لطافتدن برسی تفصیل
دقیق اوزره حرکتیه رعایت اولنددر که اول تقرب و معانیه حرکتیه نهیوتی و ثانی اصل
افزافه حرکت رجوعیدر و اشبو حرکت ثانیده اولان سرعت زائده بی ادای لطیف الیه تأدیه
ایلددر زیرا شجره معتدله ک اعتدالده حال رجوعنده اولان حرکتی الیه مکنی ترک
الیه اعتدالندن خروجی حالده اولان حرکتدن اسرع اولدیغی مثلاً ادراک خجالتده
ازداع ایدن کشته ک حرکتی قصد ونوده اولان حرکتدن اسرع اولور زیرا ازجاج

خوف دائما ازجاج رجادن افوادر قال رحمه الله تعالى (وقد بقع التركيب في هيئة السكون
کا فی قوله فی صفة کلب * یعنی جلوس البدوی المصطلی) و بعض کره ترکیب هیئت
سکونده واقع اولور یعنی بر جسمک صورت مخصوصده سکوندن ناشی افراد اعضا ک
هر برریشه مخصوص اولان مواقع و صورتی اعتباریله ترکیب ایدن هیئت اولورنه کیم
ابوالطیك برکلبک صفتی بیانده ایراد ایلدیکی (یعنی جلوس البدوی المصطلی * باربع
مجدولة لم تجدل) بیانده اولان وجه شبه بوقیلنددر (اقله کلب) کلبک بسط ذراعین
الیه الیغی یعنی مقعدی اوزره جالس اولیدر (بدوی) اهل بادیه یعنی عرباندر (اصطلاح)
آشده استمدر (باربع) قوی (باربع قوائم) تقدیرده اولوب (قوائم) قائمک جعی
اوله رقی حیوان ذوی الاربعک اوک وارفه ایقاریدر (مجدولة) قوی محکمه الخلق یعنی قوائم
اربعی قوی دیک اوایب جناب باری به مستند اولان (جدل) فعلندن مأخوذدر که احکم
معنایسته در و انسانه اسناد اولنان (جدل) قتل یعنی بونک معنایسته اوله رقی بوندن مأخوذ
اولان مجدول مقتول معنایسته در (لم تجدل) اشبو معنای ثانی به اشارت اوایب مراد
قوائمده اولان قوت خلقی اوله رقی عارضی اولدیغی بیاندر و اصل لفته معنای مجدول مقتول
اوایب احکام خلق معنایسته استعمال یا اکثرفته احکام لازم کلبیه مجاز و یاخود لغت طاریده در
مفهوم بیت اشارت ایلدیکی حیوانک قوائم قویه اربعیله البیتی اوزره هیئت قعودی آتیه
قارشو اوتوروب اسنان بدویک هیئت جلوسه تشبیهدر و مضف رح بیت مذکوره
هیئت سکونده واقع اولان ترکیبه اشارتله بیوردر (من الهیئة الحاصلة من موقع کل عضوته
فی اقعائه) بیت مذکوره اولان ترکیب کلبک وجه مشروح اوزره اوتوروشنده هر برعضونک
موقعندن حاصله اولان هیئدر زیرا حال اقعاده کلبک هر برعضوی ایچون بر موقع خاص
اوایب و مجموع اعضا ایچون بوموقعندن مؤلفه اوله رقی بر صورت مخصوصه واردر و بدویک
وجه ارضده ایشاد اولنان نار الیه اصطلاحی عتدده صورت جلوسی دخی بویله در و هیئت
سکونده واقع ترکیبه مبتنی اولان تشبیهدن بر مثال لطیف شاعرک صفت مصلوبده اولان (کانه
عاشق قدمه صفعت * يوم الوداع الی تودیع مرتحل * اوقام من نغاس فی لونه * مواصل
لتطیه من الکمل) قولیدر (کانه) ضمیری مصلوبه راجعدر (صفعت) طرف و جانب اولوب
مراد مدربه یعنی بویینی اوزر اسیدر مرتحلدن مقصود حبیب مرتحلدر (نغاس)
مقدمه نوم اولان فتوردر زیرا نوم دماغک غشالندن قائم اولان بریدر که عینه وصولنده
باعث فتور اوله رقی بعده قلبه واصل اولسیله برابر قائم اولور (لونه) ضم الیه استرخا
و بطاشدر (مواصل) متصل دیکدر لونه قوی محل رفعه قائم ایچون صفت و مواصل
صفت بعد صفدر (التطی) تمدد یعنی کریمک معنایسته در مفهوم بیتین اولدیغی اوزره
کندوسنده ارحیات اولیان مصلوبی حبیبی سفر بر راه فراق و هجران اولوب سر مرحله
تودیع جانانده واله و حیران و نازلف یار الیه منصوروار بردار شاخسار هموم و احزان اولان
عاشق مکروه تشبیهده اولان لطافت بلیغاته مسلم احباب اذعاندر که عاشق صادق بو حالت
قیامتشانده تودیع روح روان الیه طالب مهجور الحیوة اوله جعی مستغنی بیاندر اشته بویته
شاعر اخطل شخص مصلوبک هر بر اعضایی کندیه خاص اولان موقعنده ساکن و مستقر
اولسندن حصوله کلان هیئی دیگر محله منتهی نقل و ارتحال اولان حبیب لبیکت یوم و داعنده
کردن دراز مهمه تودیع و تشیع اولان عاشقه تشبیه نصرکه نوم خیفندن قیام الیه متصل
کریمک مخطینک مواقفه سکون اعضا سندن حاصله اولان هیئت تشبیه ایدرک سبب مخطی
اولان کل و لونه دخی تعرض ایلندر حاصلی مقصود هیئت مصلوبی هیئت قائم مخطیه
تشبیه اولوب و ایکی هیئت اید مصلوب و قائم مخطینک اعضا سندن هر بررینک موقعندن

سكون نرندن مركبه اولملايه تشبيه حسيددر ونعاس ايله لوئت وكله تعرض مجرد هيات
 مذكوزيه تفصيل وسيني پيامن عبارت اولملايه لوئت وكسل علفى اولوب علفى ايله حسيدن
 مركب ايله علفى اولملايه نظرا هيئت مذكوره نك علفى اولمى حفته اولان مقاله متدفعدر
 وبو تشبيهه شاعر مرقوم عطى ولونه وكسلدن عبارت اولان جهات تشبيه نظر ايدرك
 بحسب التركيب والتفصيل تشبيه كسب دقت ولطافه ايلشدر لكن مصلوبك بالكر متعطى به
 تشبيهى بو نك خلافتد وغرايندن آزاده اولهرق قريب التاولدر زيرا بوضورت امر جلى
 وتفصيلدن خالى اولملايه مصلوبى رؤيت ايدن كسه نك حين رؤيتده بومقدار مشابيهت لايح
 وظاهر اولملايه اور قال رحمه الله تعالى (والمركب العلفى كحرمان الانتفاع بالبلغ نافع مع تحمل
 التبع في استحقاقه في قوله تعالى مثل الذين حلوا التوريه ثم لم يحملوها كمثل الجار يحمل اسفارا)
 ومركب علفى نظم جليلده (مثل الذين حلوا التوريه) الخ قول شريفنده اولان وجه شبه
 امثالى اولوب بوده ابلغ نافع يعنى موجب مزيد نفع اولان برشيتك مقارنت واستحقاقنده تحمل
 مشاقق وانعاب ايله برابر انتفاع واستفاده نندن محروم اولمندن عبارتدر (اسفار) كبر سين
 ايله جمع سفر اولوب كتاب معناسنده در مفهوم لطيف آرايش بخش صحايف تفاخير اولديغى اوزره
 (حلوا التوريه) علموها وكلفوا العمل بها (ثم لم يحملوها) لم يعملوا ولم ينفخوا بها يعنى تورات
 شريفك تعليمه مرزوق وعمل احكام منيفه سبله مكلف اولمندن صكره انكاه عامل ومتفع
 اولملايه تحمل بار كتب اولهرق مودوع صحايف بولان منافع وفوائدنى ادراك وشعورندن
 بديهره ونصيب اولان جار كيدر لر ديك اولور امدى بو نظم جليلده وجه شبه امور عديده ن
 منزعه اولان امر عقليدر كه جاردن فعل مخصوص اولان جلته ومجولك شى مخصوص
 يعنى اوعيه وظروف علم اولان اسفار اولملايه وچارك درون اسفارده اولان شيله جهلته نظر
 ورعايت اولملايه كذاك جانب مشبهده دخی بوبله اولوب فقط جانب مشبهده اولان
 عدم علم عدم علملرينه مبنى تزييلدر يعنى عدم علملرى جهلته غير عالم منزله سته تزييل
 اولملايه اور قال رحمه الله تعالى (واعلم انه قد يتزع من متعدد فيقع الخطأ لوجوب انتزاعه
 من اكثر كما اذا انتزع من الشطر الاول من قوله * كما برقت قوما عطاشا غمامة * فلا رأوها
 اقسمت ووجلت * لوجوب انتزاعه من الجميع فان المراد التشبيه باتصال ابتداء مطمع بالانتهاء
 مويس) واجب التشبيه مسائل پايده دندر كه بعض كره وجه شبه متعددندن انتزاع اولملايه فرق
 دها زياده ن روم اخذ انتزاعى جهلته خطا واقع اولور يعنى وجه شبه انتزاع اولان متعدد
 واجب الانتزاع اولان متعددندن اقل ونقصان اولهرق انتزاع وجه شبهده وقوع خطايى
 موجب اولور مثلا شاعرك (كما برقت قوما الخ) قولنده وجه شبه بالكر شطر اولمندن انتزاع
 اولملايه كافى اولهرق خطا ابداس اولور (برق) شرق وزنده شمشك معناسنده در كه
 حقيقت شرعيه سى سوق صحابه مؤكل اولان ملكك صحابي شدله ضرب ونحر يكندن تكون
 ايدوب لمان ايليان آتلا در حكيمه سى انخره يعنى غمامه نك شدله تصادمندن حاصل اولان
 شعله نارد و (برق) مصدر اولوب شمشك چاقمى معناسنده در يقال (برق البرق برقا من الباب
 الاول اذا بدا) و (ابراق) كسر همزه ايله برقه اصابت معناسنده اولوب يقال ابرق القوم اذا اصابهم
 برق وقلج باللامق معناسنده كلوب (يقال ابرق الرجل بسيفه اذا لمع به) وبو وجه نندن
 هيج ربى بومقامده صحيح اولملايه وسحاب برق پيدا ايتك معناسى دخی مروى اولهرق يقال
 (ابرقت السماء اذا صارت ذات برق وانت به) بومعنايه دخی مقام غير ملايمدر
 واساسنده ذكر اولملايه اوزره مرأه نفسى بر كسه ايچون تزيين ايله عرض
 ايتك معناسنده دخی كاوب (تقول ابرقت لى فلانة اذا تحسنت لك وتعرضت)
 وبومقامده اشو معناسى آخيره محمول اولوب معنى (كما برقت الغمامة للقوم) يعنى سحاب كندوبى

قومه عرض و ابراز ايتديكى كى ديك اولهرق (للقوم) اقلندن جار حذف و (ابرقت) فعلى قومه
 ايتصال اولملايه در (اقسمت) تفرقت و (نجات) انكشت معناسنده در مفهوم بيت حالت
 مذكوره نك نظيرى سحاب نفسى قوم عطاشه عرض و ابراز ايله انسجام مياه مطره ارايه
 وجه استعداد ايدرك دلشكان محرومى اطعام ايتمى متعاقب اجزاسى متفرق ومنفصل ومنكشف
 وزائل اولوب سوختكان تنوره حرارتى دوچار ياس و نااميدى ايتسيدر امدى بويته
 وجه شبه مفهوم مصراع اول اولان غمامه نك قوم عطاشه تعرضندن اخذ وانتزاع ايله
 اكتملا ايتك خطا اولوب مجموع بندن انتزاعى واجبدر زير امراد شاعر بويته ماقبلنده
 اولان ايتده ذكر ايتمى اولديغى حالتى غمامه نك قوم عطاشه ظهوريله بنده متفرقه
 ومنكشفده اولملايه تشبيهدر واعتبار ايتديكى وجه شبه ابتداء مطمعك انتهاء مويسه
 وبه باره اخرى مقدمه مطمعك نتيجه مويسه به اتصاليدر يعنى حصول آرزو اولتان برشيتك
 ابتداى حالده حصوله دال اولان امارات قوبه ظاهر اولمشيكن زوال امارات ايله ياس و حرمانك
 تعاقب ايتسيدر زير ايت مذكور برشيتك زياده سبله محتاج ومضطرب اولان كسه ايچون اوشيتك
 اماره حصول ووجودى ظاهر اولد قد نصكره كندوسنى افاته ايدوب كمال حسرت وزياده تح
 وملايتمه قالمسند ضرب مثلدر بونحقيق ايله معلوم اولور كه مصنفك (باتصال) قولى بواسطه
 اتصال تقديرنده اولوب مراد شاعر وجه تشبيه ومقصود مشترك فيه انتهاى مويسه
 ابتداى مطمعك اتصالى اولديغى ميندر امدى (باتصال) قولنده يامشبه بهند داخل اولان با
 دكلدر زير ايو معنى يعنى انتهاى مويسه ابتداى مطمعك اتصالى بين الطرفين مشترك اولوب
 مشبه به غمامه نك ظهوريله بنده انكشاف وزواليدر بلكى باه مذكور (التشبيه بالوجه
 العلفى اع من التشبيه بالوجه الحسى) قوللارنده اولان بانك نظيريدر حاصلى باه سببه اولوب
 صله دكلدر اكر سوال اولملايه كيه بو كلام (زيد بصفو ويكدر) امثالى متعدد قبيلىندن اولوب
 كندوسيله غرض پسان اجتماع اولان بعض تشبيهات مجتمعه نك تشبيه واحد اولملايه يعنى
 منزله واحدده اولان تشبيه مركبدن اولملايه اقتضا ايدر شويله كه بومقامده دخی احد جزئين
 اوزره اقتضار اولملايه كلامدن غرضى افاته وابطال ايلر زيرا غرض مخبرنه اولان زيدك صقوت
 وكدورت صفتيكي جمع ايدوب وبولاردن برينك دائم اولملايه توصيف اولهرق (زيد كاللآه
 بصفو ويكدر) تقديرنده در حاصلى غرض متكاهك وجه تشبيه ايچون انتزاعى اقتضا ايتديكى
 شيلردن بعضينك تركيله نقصان انتزاعك خطا اولمى متعدد قبيلىندن اولان بعض تشبيهات مجتمعه ده
 دخی عينيله جارى اولهرق بو كى تشبيهات مجتمعه نك دخی تشبيه مركب اولمى لازم كاور
 زير امثال مذكوره زيدك حال صفرتنى بشقه و حال كدورتنى بشقه اعتبار ايدرك على الانفرد
 مايه تشبيه زده صفتيكي جمع ايله احدهما نك عدم دوام واستقرارى معناسى مقصودنى مفيد
 اولملايه جفندن وصفينك مجموعى اعتبار ايدرك اولملايه مركب اولملايه اقتضا ايدر حالو كه مركب
 اولوب تشبيه متعدد در جواينده ديرزكه لزوم مذكور ممنوع او اوب تشبيهات مجتمعه ايله
 تشبيه مركب بيشده فرق واردر شويله كه بيت مذكورده غرض شاعر انتهاء مويسه
 متصل اولهرق ابتداء مطمعى اثبات اولوب وبرشيتك آخر ايچون ابتدا اولملايه اوشى ايله آخرك
 بيتي جمع اوزره برامرز ايددر و ذكر اولتان (بصفو ويكدر) قولنده صفتيكن احدهما نك آخرايه
 امتزاجي قصد اولملايه بالكر صفتين بيتي جعدن عبارتدر زيرا (هو بصفو) بيلو بده ذكر كدره
 تعرض اولملايه زيدك صفاده مايه تشبيهى بحاله وعلى حقيقت تشبيه تام اولوب شى آخره محتاج
 اولملايه ويتك نظيرى (زيد يكدر بصفو) كيدر كه ثم ايله اقتضايدين ترتيب افاده اولملايه قد نصكره
 احد وصفينك آخره بطى افاده اولور حاصل جواب بنده وجه تشبيه احد اجزاسك حذف
 تقديرده تشبيه على حاله باقى قالمه جق صورته مركب اولهرق تشبيه واحد غير متعدددر و (زيد بصفو

و یکدر) قولی و یله اولوب اگر احدا جزای حذف اولسه تشبیه تغییراتز بصورتده تشبیه
متعدد اولور مصنف ابضا حده بوجهله ذکر ایدوب واسرار بلا غندن نقل ایشدر و خنی
دکدر که (زیدصفو) قولی ان شاء الله قریب ذکر اولنه جنی اوزره تشبیه مصطلحدن اولوب بلکه
زید وقت انبساطده مایه تشبیه اولنه رق انکیچون مانک بعض لوازمی اثبات اولنجه
استعاره بالکنایه قبیلنددر و مصنف ذکر اولنسان فرقی بیاندنصره دیشدر که اشو ذکر
اولنسان مقالدن معلوم اولشدر که صفت مذکوره امثالده تشبیهات مجتمعه تشبیه مرکبدن
ایکی امر ایه کسب افتراق ایدر بوندن بر بسی تشبیهات مجتمعه در ترتیب واجب اولماسی و ثانی
تشبیهات مجتمعه دن بعضی حذف اولسه باقیذک حالی تغییراتیه رک قبل الحذف افاده ایچی
شیئی به افاده ایشدر یعنی تشبیه مستقل اولوب هر قدر مراد عطفک افاده ایلدیکی اجتماع
صفات فوت اولور ایسه ده بوحال افاده تشبیهده موجب تغییر و اخلاص اولور ایدی (زید کلاسد
والبحر والیق) دینلوب زید بایسه اسده و سخاده بحر و حده سیفه تشبیه اولسه بوشبیهات
ایچون نسق مخصوص اولق واجب اولوب بلکه بحر و یاخود سیفه تشبیهی تقدیم اولسه
جائزدر و اگر بواجودن بر بسی اسقاط ایسه افاده معناسنده حال باقی تغییراتز و الله اعلم
قال رحمه الله (والتعدد الحسی كاللون والطعم والريحه في تشبيه فاكهة باخرى) وجه تشبیه
اقسام تشبیه منقسم اوله رق اول واحد و ثانی مرکب و ثالث متعدد اولد یفک ذکر
مرور ایشیدی بونلردن اولنک ایراد تفصیل و تمییزدن فارغ اولسجه مصنف
رحمه الله تعالی قسم ثالث اولان وجه شبه متعدد شروع ایدوب قسم مذکور
ایسه حسی و عقلی ایه مختلفه منقسم اولد یغندن بشقه بشقه امثله ایه پورر که
متعدد حسی اولان وجه شبه فاکه بی فاکه اخرایه تشبیهده قصد و اعتبار اولنسان لون
و طعم و رایحه کیدر قال رحمه الله (والتعدد العقلي كحدة النظر وكال الحذر واخفاء السفاد
في تشبيه طائر بالغراب) و متعدد عقلی اولان وجه شبه مثلا طیور دن بر طاری غرابه تشبیهده
حدت نظر و کال حذر و اخفاء سفاد کیدر (سفاد) مذکرک اثابه و تب و زوی یعنی اشمی
اولوب (اخفی سفادا من الغراب) ضرب امثالدن اوله رق غرابک اخفاء مجامعی و کال حذر
و حدت نظری مثل ساردر قال رحمه الله (والمختلف كحسن الطلعة وتبهاه النان في تشبيه
الانسان بالشمس) و متعدد مختلف یعنی بعضی حسی و بعضی عقلی اولان وجه شبه
متعدد انانی شمس تشبیهده حسن طلعت و نباهت شان کیدر (طلعت) رؤیت و وجه
مقابلیه در یقال (حبا الله طلعت ای رؤیه اووجه کذا فی الفاموس (حسن طلعت)
حسن وجه اوله رق حسیدر و (نباهت شان) شانک شرف و اشتهاری اولوب عقلیدر
(واعلم انه قد يتزعزع الشبه من نفس التضاد لاشتراك الضدين فيه ثم يزل منزلة التناوب بواسطة
تمليح اوتهمک فیقال للجبان ما اشبهه بالاسد و الخيل هو حاتم) و معلوم اولسونکه وجه تشبیهده
طرفین یئنده مماثلت حقیقه شرط اولوب بوجه ماتناوب کافی اولسجه بعض کره شبه
من غیر انضمام شیء آخر نفس تضاددن انتزاع اولور تحریک ایه (شبهه) مماثل یعنی
برصفتده اشتراک معناسنده (یقال بينهما شبه ای تشابه) و بعض کره سکون ایه شبه یعنی
مثل معناسنه اولور و عند التحقيق بومفاسده مراد مایه التشابه یعنی وجه تشبیهده
(تضاددن) مراد مطلقا تشاید و وجه شبهک نفس تضاددن انتزاعی ضدینک تضاده
اشتراکدن ایچوندر زیرا ضدیندن هر بر بسی آخره مضاد و متافیدر و بوضاد عند التشبیه
تملیح و تمکیم واسطه سیله تناسب منزله سنه تنزیل اولور و اشبو تنزیل زرع شبدن مقدم
اولسی اقتضا ایدر چکنندن ثم کلهسی ترتیب ایچون اولوب اشتراک ایه تنزیل یئنده اولان
تباعدن ایچوندر زیرا اشتراک حقیقی و تنزیل ادعایدر بصورت محتمی عبد الحکیم مختاری

اولوب فقط انتزاع تشبیهده ابتداء اشتراک نظر اوله رق ثانیاً منزله تناسبه تنزیل قلندجنی
بی اشتباه اولد یغنه بناء ترتیب قول مذکور دن اصلح اولسی لایح خاطر در (تملیح) کند و سنده
ملاحظ و ظرافت اولان شبیهی ایتادر (یقال ملح الشاعر اذا اتي بشيء مليح) و (تمکیم)
سخریه و استهزا معناسنده و بوجهله شبیهین متضادین یئنده اولان تضادک اعمال ظرافت
و یا استهزا طریقله یکدیگره تناسب و مشابهت منزله سنه تنزیل اوله رق یئلرنده وجه تشبیه
انتزاع و اعتباریله احدهماک آخره تشبیه اولسی مثلا شخص جبان حقیقه صیغه تعجبه
(ما اشبهه بالاسد) و بخیل (هو حاتم) دیندیکی کیدر شویله که شخص جبین ایه
اسد و کذا مرد بخیل ایه حاتم یئنده تنافی و ضدیت اولسجه تملیح و بانهکم قصیده بوضدیت
مناسبت منزله سنده اتخاذ اوله رق شخص جبین ضدی اولان حیوان مفترس جری به و مرد
بخیل سخاوتله مشهور افتاق اولان حاتم طایفه تشبیه اولشدر بوشالیدن هر بر بسی تملیح
و تمکیم ایچون مثال اولقاعده تحتل اولوب یئلری بحسب المقام فرق اولور شویله که اگر غرض
استهزا و سخریه قصد اولنجه رق مجرد ملاحظ و ظرافت اولور سه تملیح والا تهکمدر و شرح
مقتاحده (تملیح) خوای کلامده بر قصه و یاخود مثل و یا شعر نادره اشارت اولشدر
و (هو حاتم) قولز تملیح اولوب تمکیم ایچون دکدر دیو واقع اولان کلام غلطدر زیرا
خوای کلامده قصه و امثالنه اشارت تملیح اولوب بلکه میم اوزره تقدیم لام ایه تلمیحدر ته کیم
علم بدیده کلسه کرکدر و (هو حاتم) قوائده قصه حاتم مشهوردن بر شنه اشارت یوقدر
و بو کلامی مؤیددر که امام مرزوقی رحمه الله حاسینک (اثانی من ابی انس وعید * قبل بغیظه
الضحاک جسمی) یئنده بونک قائلی هر ژ و تملیح قصد ایشدر دیو بیان ایدوب بونده ایسه
قصه و مثل و شعر دن بر شینه اشارت یوقدر (سل) صیغه معلوم ایه اذاب معناسنه اولوب
بوراده مجبور اوله رق ذاب معناسنه اولوب فاعلی (جسمی) لفظیدر (غیظ) غضب
کامن و خفی معناسنده (ضحاک) ابی انک اسمی اولوب و یاخود کشته تیغ فریدون اولان
ملک مشهور ضحاک مارینک اسمی ابی انسه بطریق الاستهزا اطلاق اولشدر مفهوم بیت
ابوانسک شاعر مرقوم حقیقه و عید و تمیدده دار کلامی مجموعی اوله رق و بوو عید سبیلله
ضحاک یعنی ابی انسک غیظ و غضبندن نحاشی ایدرک جسمی مذاب اولد یغنی افاده دن عبارت
اولوب مراد ابوانسک خوف و جانتندتناشی استهزا و تلمیحدر و امام مرزوقینک بو کلامشندن
هر ژ و تملیح اجتماعی دخی متفهم اوله رق بصورتده کلام مصنفده اولان او کلهسی منع خلوه
محمول اولور اگر سوال اولور سه که مصنفک (لاشتراک الضدين فيه) قولک ظاهری جبان ایه
اسد یئنده وجه تشبیه جبن و جرئت و صفینی اعتباریله تضاد اولسی ایهام ایدر کذاک بخیل ایه
حاتم یئنده دخی وجه تشبیه بخل وجود اعتباریله تضاد اولق اقتضا ایلر و بصورتده ایسه
تملیح و تمکیم بولنر زیرا (الجبان كالشجاع في التضاد) دینله یعنی هر بری آخر ایچون مضاد
اولقده جبان شجاعه تشبیه قلنه بو کلام ملاحظ و تمکیم بر یئندن اولز بصورتده
(ثم يزل منزلة التناوب) قولنه حاجت اولوب بلکه بوقول ایچون اصلا بر معنی بولنده من
جوابنده دیرز که خنی دکدر که مثلا جبان ایچون (هو اسد) و بخیل ایچون (هو حاتم)
دیوب وجه تشبیهی اظهار مراد ایتسک بزم ایچون فی التضاد و یاخود فی مناسبه الضدیه دینک
جائز اوله من بلکه صحیح اولان ایچق (هو اسد فی الجرأة) و (حاتم فی الجواد) دینک کمدر
و معلومدر که مشبهه حاصل اولان جرأت وجودک ضدی اولان جبن و بخل اولوب لکن بر بونلری
ضدیتده اشتراک لرنندن ایچون تملیح و یاخود تمکیم واسطه سیله اکاذیب مضحکهده قلند یغنی کچی جرأت
وجود منزله سنه تنزیل ایش اولدق ایدی جبان ایچون (هو اسد) قولنده وجه شبه ایچق جرأت و کذاک
بخیل ایچون (هو حاتم) قولنده وجه شبه جود اولوب لکن بطریق التلمیح و التهکمدر قال رحمه الله تعالی

(واداته الكاف وكأن ومثل وما في معناه) و (ادات تشبيه) كاف وكأن ومثل ومثل معنائه
اولان الفاظدر كه بونرك وساطتله وصف جامده مشبهك مشبه بهد مشار كته توصل
اولنور زجاج ديمشدر كه (كأن) كلمه سى (كأن زيدا اسد) قولنده اولديغى كسى
اكر خبر جامد اولورسه تشبيه ايجوندر واكر (كأنك قائم) قولنده اولديغى كى مشتق اولوسه
شك ايجوندر زيرا تشبيهه حلى تقديرده موقع مشبه بهده اولان خبر موقع مشبهده اولان
اسم ايله واقعه متحد يعنى معناه شئ واحد اولوب و بر شيتك نفسه تشبيهده بر معنى
اولديغى واضهدر و بعضيلر كأن مطلقا تشبيه ايجون اولد بغنه قائل اولوب (كأنك قائم)
امثالنى حذف موصوفه بنابر ك (كأنك شخص قائم) تقد برنده در اكن موصوف حذف اولوب
و بسبب التشبيه اسم اولان كاف خطاب عين خبر حكمنده قلنيله خبرده اولان ضميرك موصوف
مقدردن صرف نظره اسمعود و رجوعى التزام اولمشدر كه مثلا (كأنك قلت وكأني قلت)
ديتاوب قال ديتلز ديد بلر و حق اولان كأن كلمه سى بهضا خبر كرك جامد و كركه
مشتق اولسون من غير قصد الى التشبيه ثبوت خبره يعنى مسند اليه مستند ثبوتن وشك عندده
استعمال اولنوب مثلا (كأن زيدا اخوك) و (كأنه فعل كذا) ديتلور و بواسطه استعمال كلام مولد بنده
كثير الوروددر و مثل معنائه اولكردن مراد مماثلت و مشابهت و مضاهاتن مشتق اولان و بونرك معناسنى
ادالدين سائر الفاظدر قال رحمه الله (والاصل في نحو الكاف ان يلبه المشبهه) و (كاف) ايله مفرد
اوزرينه دخولده كافه نظير اولان (نحو و مثل وشبهه) امثال اداته اصل اولان مشبه بهك
ادائى ولى و تعاقب ايجيدر لكن كأن و عمائل و تشابه امثال بونك خلافتده در اما لفظ و اى
(زيد كالاسد) و ياخود (كزيد الاسد) و نظم جليلده (مثاهم ككل الذى استوفد نارا فلما اضائت
ما حوله ذهب الله بنورهم و تركهم في ظلمات لا يبصرون) امثاليدر زيرا اولده مشبهه (اسد)
اولوب و ثابده تشبيه مقلوب طريقه (زيد) اوله رق مشبهه اوزرينه تقديم اولمشدر
و ثابده مشبهه (مثل مستوفد) در كه مستوفد كمال و قصه عجيبه الشانيدر يعنى منافقينك ماسبقده
ذكر اولنسان حال و قصه عجيبه در بنى نازعظم ابقاديله اولك سطوع و ارتفاعنى طلب و تهيه اسبابيله
حصوله بذل سعى و تعب ايدرك كسب اشتغال ايله اطراف و حولنده اولان اما كن و اشياى اضافيه
ايلديكى حينه من جانب الله تعالى ذاهب و مضى اوله رق ظلماته قالمش اولانلر ك حاله تشبيهدر
واما تقدير اولى ايجدى (او كصيب من السماء فيه ظلمات ورعد و برق يجعلون اصابعهم في اذانهم
من الصواعق حذر الموت) قول شريفنده اولديغى كيدر زير انقدر نظم (او ككل ذوى صيب)
اولوب (يجعلون اصابعهم في اذانهم) الآية قول شريفنك دلالتدن ايجون (ذوى) حذف
اولمشدر زير (اصابعهم و اذانهم) ضمير ايجون بر جعدن لازمدر و ذوى محذوفدن لفظ مثلك حذف
او ككل الذى استوفد نارا قول شريفنه معطوف اولوسيله قريبه نك قيامدن ايجوندر امدى
نظم مذكوره مشبهه اولان لفظ مثل كافى ولى ايشدر زيرا مقدر موقوف كيدر (صيب)
زل معنائه اولان (صاب) فعلندن فعل اولوب مطر و صحابه اطلاق اولنور مراد العلم عند الله
تعالى منافقينك حال و شائى كندوسنده ظلمات و برق و رعد اولان مطر و ناسحا ب آسمانى بى ادراك
ايدرك اصابت صاعقه ايله موت و هلاكدن خوف و حذرلر نذراتى انا مللر بى صاعقه بى عدم جماع
ايجون قوللر يته اذخال ايدن كسندرك حاله تشبيهدر شارح مرحوم بيوررلر كه بونظم جليلى
مشبه بهك كافى ولى ايلديكى قيامدن قلماز كشاف و ابضا حده (انما مثل الحيوة الدنيا كاه الزلزاله من السماء)
قول شريفنى مشبه بهك كافى ولى ايجدى قيامدن اولديغى يسانده زير امراد حال دنيا بى مابه
و تقديرنه تحمل و تكلف اولته جق مفرد آخره تشبيه اولوب بلكى مراد اراثة تضار و بهجتله
بعده تعاقب هلاك و فساد حال دنيا بى ابتداء كسب اخضرار و رونق ايدرك بعده اصابت
خران ايله طيران ايدن نيك حاله تشبيهدر ديو ذكر ايدن كرى جهنم بويلايدن مشبه به مفرد

مقدر اولديغى صورتده مشبه بهك حرف تشبيهى ولى ايلديكى قيامدن اوله جنى معلوم اولديغنه
مبديدر و مصنف رحمه الله تعالى ابضا حده تصریح ايشدر كه (يا ايها الذين امنوا كونوا
انصارا لله كما قال عيسى ابن مريم للحوار بين من انصارى الى الله) قول شريفنى مشبه بهك
كافى ولى ايجدى قيامدن دكادر زير انقدر بركلام (ككون الحوار بين انصار الله وقت قول
عيسى من انصارى الى الله) او اوب كاده ما مصدر به و زمان مقدردر نه كيم (آنيك خفوق النجم)
قول (زمان خفوق النجم تقديرده اولوب (خفوق) غروب و غيب و بتدر بوضوئنده نظم مذكوره
مشبهه اولان (كون الحوار بين انصارا) لفظى (ككل صيب) لفظ شريفنده اولديغى كى
بعد الكاف مقدردر و بونك حذف مقامه اقامه قلنان (كافال عيسى) لفظنك محذوف اوزرينه
دلالتدن ايجوندر زير انظم مذكورايله مراده مؤمنينك انصار اولمقليغى حضرت عيسى عليه السلامك
حوار ينده خطاب ايلديكى (من انصارى الى الله) قوائه تشبيه اولديغى غير خفيدر
صاحب مفتاح نظم مذكوره (اوقع الشبه بين كون الحوار بين انصار الله و بين قول عيسى عليه
السلام للحوار بين من انصارى الى الله و انما المراد كونوا انصارا مثل كون الحوار بين انصاره)
يعنى تشبيه حوار بونك انصار الله او لقليله حضرت عيسى عليه السلامك حوار يته خطابا
(من انصارى الى الله) قول ينده ايقاع اولنوب حالو كه مراد حوار بينك انصار الله اولد قترى كى
انصار اولكز ديوارى و تكليف اولديغى بيان اولوب و بعضيلر صاحب مفتاحك اشو (اوقع الشبه
بين كذا و كذا) قولنك ظاهرندن اول مشبه و ثابى مشبهه اولق مراد اولسنى ظن و توهم
ايدرك آيتله خطاب ايله مؤمنينه يعنى امت مرحومه محمديه عليه اكمل الصلوة و التحية
اولد بغندن عباره مفتاح حده صواب اولان حوار بين بدنده مؤمنين ايتابله (بين كون
المؤمنين انصارا لله و بين قول عيسى عليه السلام الى آخره دينى ايدى زيرا مشبه حوار بينك انصار
اولسى اولوب مؤمنينك انصار اولسيدر ديو جزم ايشدر و مفتاح شارحى علامه
رازى بوبعضك كلامنى رد ايله بونقدرده نظم مذكوره مشبهه مذكورا و ليسه رق (او كصيب
من السماء) قولنده نظير اوامش اولز حالو كه قول مذكورك نظيرى اولديغى كلام صاحب
مفتاحده صريحدر و برده كوفى يعنى مؤمنينك انصار اولمقليغى قول عيسايه تشبيه ايجون
بروجه بولنر ديو بيان ايشدر لكن شارح علامه دن بوكلام غلطدر زيرا قائل مذكورك مرادى
ظاهرا تشبيه مؤمنينك انصار الله اولقليله قول عيسى ينده ايقاع اولنوب حالو كه مفتاحده
صريح اولديغى وجهله مراد تشبهك مؤمنينك انصار اولقليله عيسى عليه السلامك قول
مذكور ايله تكلملى حينه حوار بينك انصار الله اوللرى ينده ايقاعيدر ديك اولوب
بوضوئنده مشبهه محذوف اولان مضاف يعنى كون ايله مضاف ايله اولان حوار بين اوله رق
بعينه (او كصيب من السماء) قول شريفنك نظيرى اولور واقعا شارح علامه نك لفظ مفتاحك
توجيهنده ذكر ايدى كى كلام قائل مذكورك قولنى رده كافيدر زيرا كلام شارح علامه نك
مضامى صاحب مفتاحك (اوقع الشبه) قولنده لام عهده محمول اوله رق تشبيهدن مراد
مؤمنينك انصار اولمقليغى تشبيه اولوب تقدير بركلام (اوقع تشبه كون المؤمنين انصارا لله دائرا بين
كون الحوار بين انصار الله و بين قول عيسى) اولور يعنى مشبه مؤمنينك انصار اولمقليغى اولوب
مشبهه حوار بونك (نحن انصار الله) قوللرندن انتقال ايله ضمنا مفهوم اولديغى اوزره حوار بينك
انصار الله اولقليله كلامده صريح اولان قول عيسى اولوسيله محتملدر حاصلى صاحب مفتاحك
مرادى ظاهر تشبيهه نظرا مشبهه (كون المؤمنين انصارا لله) اولوب و مشبهه كون الحوار بين
انصار الله ايله قول عيسى ينده دائروا بى صورته محتملدر لكن مراد اول اولوب ثابى دكادر زير مؤمنينك
انصار الله اولسنى قول عيسايه تشبيهده بر معنى بوقدر ديك اولور و بعضيلر قائل مزوره
حواب صددنده صاحب مفتاحك (اوقع الشبه بين كون الحوار بين) قولنده اولان حوار يندن

مراد مؤنثین اولوب زراحواری رجل صنی وخلصانی اولمسیله مؤنثین دخی پیغمبر من صلی الله تعالی علیه و سلم افند من حضرت تریک حواریونیدر دیویان ایشلردر بیضاوی رحمه الله تعالی نظم مذکور (قل یا ایها الذین آمنوا) الایه تقدیرنده اوله رق تشبیهک بین القولین اعتباری دخی ذکر اولتان صورتی تقدیم الیه ایراد ایشلدر والله اعلم براده قال رحمه تعالی (وقد یلیه غیره) نحو واضرب لهم مثل الحیوة الدنیا کما انزلناه) وبعضا واقع اولور که کاف و امثال ادات تشبیهی مشبه بهک غیر بیسی ولی و تعقیب ایدر بوده مشبه به کندوسندن مفرد الیه تعبیر اولتیمان مرکب اولدینی وقتنده اولور و مرکب لفظ مفرد الیه معبر اولماسیله تنقیدی مثل الذین حلوا الثور یفتم لم یحلوها کذلک الحمار یحمل اسفارا کقول شریقی امثالندن احتراز ایچوند زرا نظم مذکورده مشبه به هر تقدیر مرکب ایسده لکن کندوسندن کافی ولی ایدن بر مفرد الیه تعبیر اولمشدر که (مثل) یعنی حال وقصه عجیبه الشانندن عبارتدر و ادات مذکورده فی غیرک واینه مثال و واضرب لهم مثل الحیوة الدنیا کما انزلناه من السماء فاختلط به نبات الارض فاصبح هشیما نذروه الی یاح کقول شریقی زرا مراد قریب دخی ذکر مروری اندیکی وجهه حال دنیای مایه و تقدیر بنه تحمل و تکلف اولتان مثل الماء و نبات الماء کی مفرد آخره تشبیه اولیوب بلکه مراد دنیایک نصرت و بهجتده و بونی ولی و تعقیب ایدن هلاک و فساد حال دنیای خضرت شدید الیه اخضر ناضر یعنی کال خضرت و فسادله ظاهر اوله رق فیضیاب رشحات امطار اولد قندصر که کسب ییوست ایدرک صدمات روزگار الیه کال لم یکن ذاهب و طائر اولان حال نباته تشبیه و واضرب لهم کبین لهم مفادنده و (هشیم) یابس معنایسده در (نذروه) ذروت الشی قوللردن اولوب تطیره و تذبه مؤداسنده در اگر سؤال اولور سه که یونظم کر یسده دخی بر مضاف محذوف اعتبار الیه (کمل ماه) تقدیرنده اولوب (او کصیب) قول شریقی کی مشبه بهک کافی ولی ایلدیکی قیلدن اولسی نیچون جائز دکادر جوابنده دیرز که یوتقدیر حاجت مس ایدر که بر شی اولماسیله بلا احتیاج تقدیر قیام و تعرج لایق اولر و اما او کصیب کقول شریقی ییچعاون اصابعهم فی آذانهم ضمائرک مرجع اقتضای جهته تقدیر محتاجدر صاحب کشاف یومقال مؤید اوله رق دیشدر که اگر ضمائر مذکورده کمرج طلی اولمسیدی (کمل ذوی صیب) تقدیرندن مستغنی اولور دم زرا بن کر کسه کندوسیله تشبیه حاصل اولان مفرد حرف تشبیهی ولی ایسون کر کسه ایسون مشبه بهک کیفیت منزعه اولمسنه رعایت ایدرم کور من میسنکه انما مثل الحیوة الدنیا کما انزلناه الخ نظم جلیانده مالفظ مفردی کافی ولی ادوب حالو که غرض دنیای مایه و یاخود تقدیری ایچون نخل اولندجی بر مفرد تشبیه اولیوب بلکه غرض کیفیت منزعه تشبه اوله رق مر کیدر و کافی ولی ایدن مشبه به اولدیفته شالده لیدک (وما اناس الا کالابار واهاه) بهابوم حاوها و غدا بلاقم قولی ظاهر و پندر زرا مرادی ناسی دیاره تشبیه اولیوب بلکه ناسک دیناسده وجود رینی متعاقب زوال و فتناسی اهل دیارک دیار و تنازله حلول و نزول الیه سریعا و متزادفا نهضت و ارتحال ایدرک بلقع و خالی بر اقلر بنه تشبیهدر زرا ناسک دیاره تشبیهی بالبداهه حلیه صحتدن عاطلدر (واهاه) قولنده و احوالیه اولوب (اهله) مبتدا (به) خبر و (یوم حاوها) خبرک ظر فیدر (بلاقم) مبتدای محذوفک خبری اوله رق (هی بلاقم) تقدیرنده در (بلاقم) بلقع و یاخود بلقعه نک جسی اولوب کندوسنده بر شی موجود اولمسیان لرض قفرو خالیدر (غدا) بلاقم ظرفی اولوب اشبوجه ثابته دخی بنه دیارندن حالدر ما بعد یت (وما المال والاهلون الا ودیعة) و لایدیومالان ترد الودایع و ما القوم الا کالشهاب وضوئه یحول رماد ابداد هوساطع اولوب مفهوم غیر نمونی معلومدر و احکمر سؤال اولور سه که نظم مذکورده ضمائرک مرجع اقتضای جهته ذوی تقدیرنه حاجت مس ایلدیکی تسلی ایدرم لکن یو کا غلاوة

برده مثل تقدیر ایدلسنده وجه احتیاج نیدر جوابنده تقدیر مذکورده احتیاج مشبه به ذوات ذوی صیب اولیوب انلک حال و شاقی اولمسنه منیدر دینله من زرا مثل دلاوه اولمیه رق بالکر ذوی تقدیر الیه اقتصاردن مشبه بهک ذوات ذوی صیب اولسی لازم کلیوب مشبه به انما مثل الحیوة الدنیا کما انزلناه کقول شریقی اولدینی ککی قصه مذکورده نک یچو صیدر بلکه جواب صواب ذوی تقدیر الیه باب حذف و تقدیرک اقتضاند ثانی (مثل ذوی صیب) تقدیری بالکر ذوی تقدیر الیه اکتفا و اقتصاردن اولی کورنمیدر زرا (مثل ذوی صیب) تقدیری مقصوده ادل و معطوف علی اولان کمل الذی استوقدنا را کقوله انصب و ایلدر و اشبوسؤال و جوابدن ظاهر اولور که بعضیئرک کما انزلناه من السماء کقول شریقی حذف مضاف اوزره (کمل ماه) تقدیرنده اولوب مشبه به کافی ولی ایما مشدر زرا محذوفدر دینسده سهو بین ظاهر در زرا یوتقدیر الیه جلیانده جک حاجت اولدینی مثالو فرض تقدیرده محذوف ملفوظ کی اولدینی مرور ایسده مشبه به محذوف مقدر اولمسندن عدم ولی لازم کلمر قال رحمه الله تعالی (وقد یکر فعل ینی) حته کافی علت زیدا اسدا ان قرب التشبه و فی حبت ان بعد) و بعض کره تشبیهدن انبواخبار ایدر جک بر فعل ذکر اولور مثل تشبیه تقریب اوله رق زید اسده مشابیهت قویه الیه مشابیهدر دینک و کال مشابیهتی یلدر مک مراد اولدینی وقتنده (علت زیدا اسدا) دینلور زرا (علت) لفظنده تشبیهک تحقق و یقینه دلالت واضحه موجود در و ثلاثیه ادنا تبعد الیه تبعد اوله جفی یعنی بعض مرتبه مشابیهتی واردر دینک مراد اولدینی حینه (حسب و یاخود) (خلت زیدا اسدا) دینلور زرا جلیانده ظن اوزره دلالت اولوب تحقیقه دال اولماسیله یولفظک ذکرنده زیدک اسده تشبیهی زیدعین اسده در دیوتیقن حیثیه اولیوب بلکه ظن و تخیل حیثیه اولد یقنه اشارت حاصلدر شارح مرحوم دیر که اشواقه مالک تشبیهی انبیا یقاری محل نظر اولوب زرا علم و حسیان ایچون تشبیه دلالت اولیوب تشبیه دال اولان انجیق یزم اسدک حقیقه زیدا و زینه حلی ممکن اولدیفته علمدر و همده تشبیه کک فعل ذکر اولسون و کک (زیدا اسدا) امثالی ذکر اولسون انجیق ادات تشبیه تقدیر الیه حاصل اولور بناء علیه اگر مصنف (فعل ینی) عن التشبه) موقعنده (ینی) عن حال التشبه من القرب والبعید) عباره سنی ایسان الیه فعل تشبیهک قرب و بعد یعنی قوت وضعفنی انبیا ایچون اولدینی صورت صریحه ده بیان ایلسه محتاج ناول اولان عباره مذکورده دن اصوب اولوردی قال رحمه الله تعالی (والغرض منه فی الاغاب يعود الی المشبه) و تشبیهانندن اغلب و اکثرده تشبیهدن غرض یعنی ایراد تشبیهدن مقصود متکلم مشبه طأدا و اور چونکه تشبیه بر شی شی آخر اوزر بنه انبیا یکنده منزله قیاسده و بوجهله مشبه حکم مقیده اولمسیله وجه اولان غرضک حکم مقیده اولان شی طأدا و اولمیدر قال رحمه الله تعالی (وهو بیان امکانه کافی قوله) فان تفق الاتام وانت منهم فان المسک بعض دم الغزال) و مشبه طأدا و اولان غرض بعضا مشبهک امکان وقوع عینی یعنی امر ممکن الوجود اولدینی بیان اولور و بوده امتناع وقوعنی ادعا و وجودنه مخالفت ممکن اولان امور غریبه ده اولور ته کیم ابی الطیبک (فان تفق الاتام الخ) قولنده واقع اولمشدر که سیف الدوله حقتده نظم انش اولدینی قصیده نک مقطع غرا حیدر (تفق) فاقی بوقدن معلوم معنایسده اولوب (الاتام) من الاتام تقدیرنده در جواب شرط محذوف اوله رق سبی مقامنه اقامه اولمشدر که (فان تفق الاتام فلا استبعاد ولا استکار فان المسک ایضا یهنده المشابهة) دیکدر و بونده تشبیهدن غرض مشبهک بیان امکانی اولسی شو و وجهله در که مراد شاعر مدوحی ناسه بر حیثیه فانددر که انکه ناس پینده مشابیهت باقی فالیوب بلکه برأسه اصل و بنفسه جنس اولمشدر دیک استر و ایلسه ظاهرا متعدد زرا بعض آحاد نو عک اوتوجه خاص اولان فضائله آحاد نوعدن عد اولمیه جق درجهیه مشبهی اولسی مستبعددر و بوامتناع

ظاهریت ناشی اثبات مدعا بچون حال مدوحی حال مسکه تشبیه ابله اقامه حجت و بیان امکان
ایدر که مسک دم غزال ایکن سائر مداده موجود اولیان اوصاف شریفه مسکه وجود ندن
ایچون دما دن غیر مدود در اگر تشبیه بویک قنق محله اولدیغی استفسار اولتورسه دبرز که
بیک هر قدر صراحت تشبیه دلالتی بوغیسه ضمتا دلالت ایدر شویله که معنای بیت
سن افراد نامدن ایکن احاد وجوده بی نوعکه فائق اولمقلقک امر مستبعد دکلدر زیر مسک دخی
بعض دم غزال اولوب حالبو که دما به فائق اولهرق حاکم دما دن غیر مدود در بیک اولوب بویله
سنگ حالک حال مسکه شبیهدر مفهومندن عبارتدر الحاصل تشبیه حال مدوح ابله حال مسک
پنده اولوب شارح مرحوم بو تشبیه (تشبیه ضمتی) و یا خود (تشبیه مکتبی عنه) تسبیح سنی
رای ایلشدر قالدرجه الله تعالی (اوحاله کافی تشبیه ثوب باخر فی السواد) (امکانه) اوزرینه
معطوفدر یعنی یا خود غرض تشبیه مشبهک حالتی یعنی اوصافدن قنقی وصف اوزره اولدیغی
بیان اولور مثلا سواده بر ثوب ثوب آخره تشبیه اولتور بوده مخاطب مشبه بهک اوننی یلوب
مشبهک لون معلومی اولدیغی صورتده اولور والاحال مشبه بین اولهرق تشبیهدر غرض
حال مشبهی بیان ایچون اولش اولز قالدرجه الله تعالی (اوقدارها کافی تشبیه بالغرابی شدنه)
و یا خود تشبیهدر غرض حال مشبهک قوت وضعف و زیاده و نقصانده مقداری بیان اولور
نه کیم مثلا بر ثوب بک رنگی سیاه اولدیغی معلوم سامع ایسه ده سیاه افکند ندر جده اولدیغی
معلومی اولماسیله شدت سواده غرابه تشبیه اولتور قالدرجه الله تعالی (اوتفریرها کافی تشبیه
من لا یحصل من سیمه علی طائل من رقم علی الماء) مرفوع اولهرق (بیان امکانه) قولنه
معطوف اولوب مجرور اولهرق (امکانه) اوزرینه معطوف دکلدر زیر بیان تقریر مشبهدر بر معنی
بو قدر قاموده (الحاصل من کل شیء مائی وثبت و ذهب ماسواء) اولوب اساسدن روایت محشی
اوزره (حاصل علیه من حق کذا) قولر بیک معنایی (بقی منه) دیکدر یعنی بعضا غرض
تشبیه حال مشبهی نفس سامعده تقریر و شانی تقویه اولور مثلاً سعی و اقدامندن بر طائل و فائده
اوزره باقی قالمیسان یعنی سیمندن بر فائده و ثمره حاصل اولیسان که صفحه مباء اوزره نقش
رقام ایلیمان شخصی تشبیه اولتور زیر اشو طریقی تشبیه ابله حاصل اولان عدم فائده نک تقریر
و تقویه شانی غیر پندنده موجود اولوب مثلاً (فلان لا یحصل من سیمه فائده) دینلسه سیمندن
عدم حصول فائده بی بین اولهرق صورت تشبیهده اولان تقریر و تقویه حاصل اوله من چونکه
تقریر ایچون اولان تشبیهده اصل اولان محسوسه تشبیه اولوب معقولانه تشبیه اولنمی دخی
منزله محسوسه تزییل طریقه سنده در فکرک حسیات ابله الفی ایسه حقیقات ابله الف
و مؤانستدن اندر زیر حیسانک حصول مقدم و نفسک حسیات ابله فرط الفی غیر مبهدر
کور من میسنکه بومک طول ابله وصفی مراد ابتدایککه (بوم کا طول مایهوم) (و یا خود) کانه لا آخره
(دینلسه سامع بو شالاردن شاعرک) و بوم کطل الرح نصر طوله * دم اندق عنا و اضفک الزاهر
قوی درجهده کسب انس اید من زیر اولیندن مستفاد اولان معقول و پنده اراد اولسان
ظالرح محسوسدر و وقت طلوع و غروب شمسده رماحک ظلال ذننده اولان طولک اضف
مضاعفی درجهده بمد اولسبله کثیر الطول اولان اشیا ظل مذکوره تشبیه اولتور (و بوم)
رب بوم تقدیرنده ذق طولوم معنایسته اولهرق دم ذقندن مراد باده در (مزاهر) مزهرک جچی
اولوب فارسیده چار پاره و ترکیده ذل بد کلری رقاصرک آلت اهو یدر مفهوم بیت وقت
طلوع و غروبده اولان ظل رخ کبی طول و دراز نیجه کونلری بز دن صدور ایدن تناول باده
فرح فرا و آوازه تضارب چار پاره چنکی دلکشاقصر ایدرک سرعته امر ار ایلشدر زیر سرور
و نشاط موجب قصر اوقاتدر بیک اولور و کذلک بوی قصر ابله وصف مراد ایدرک (بوم
کا قصر مایه تصور) و یا خود (کلمع البصر) و یا خود (کانه ساعة) دینلسه بو تشبیهلری

(ایام کا ایام القسطا) قولارنده شاعرک ظلالا عند باب ای نعی * بوم مثل سالفه الذباب) پندنده
اولان استیاس سامع درجهده انسبت بوله من سین (ایام قسطا) فطاد بکله معروف اولان
مرغک اصابعی معنایسته اولوب قصر ابلهاده مثل سائر در (ظلالا) دخلا فی النهار دیکدر
(سالفه) مقدم مقدر مفهوم بیت ابو نعیمک پندنده گذران ایدن وقتی کمال قصرده مقدم
عنق ذبابه تشبیهدر که غرضی باب نعیمده اولان طیب ایامی شاد زرا ایام وصال و سرور قصر ابله
و ایام فراق و احزان طول ابله توصیف اولتور و کذا (فلان اذا هم بنی) لم یزل ذلك عن ذکره
و قصر خواطره علی امضاء عزمه فیه و لا یستغله عنه شیء) یعنی مثلاً فلان ذات برامره عزم
و قصد ابله امر مذکور قلیندن فک و ازاله ایچوب انده اولان امضای عزیمتی اوزره خواطر
و افکارنی قصر ابله کند و سنی امر مقصود مذکور دن برشی اشغال ابله من دینلسه سامع
بو کلامده سعد بن ثابک (اذا هم الی بین عینه عزمه * و نکب عن ذکر العواقب جانباً) یعنی
انشاددن تصادف ایلدیکی نشاط و راجحه مصادف اوله من زیر امفاد بیت صورت اهتمام
داره حس و ابصارده اولدیغی طریقه سنده در (نکب) تنکب معنایسته اولوب انحراف دیکدر
(جانباً) لفظنک انتصابی باظرفیت اوزره اولهرق (فی جانب) تقدیرنده و یا خود حالت اوزره اولهرق
(منجنباً) مفادنده در (هم والی) عائد لیه ضمائر سائر ماقبلنده بی پندنده اولان کریمه راجع اولوب
مراد نفس شاعر و عزیمدن مقصود معزوم علیهدر مفهوم بیت کریم مدوح بر شیده هم مقصد
ایلسه مقصود و معزوم علیه اولان شیء مذکور سیاحه فامسانه القیادیرک نصب عینی اتخاذ
و بویله عواقب امری خاطرندن بر طرف ایدوب مطالعه عواقبدن اعراض ایلر دیکدر که مراد
جرات و تیقظ و عدم مبالات عواقبه و سفدر قالدرجه الله تعالی (وهذه الاربعة تقتضی ان یکون
وجه التشبیه فی المشبهه اتم و هو به اشهر) و اشبه مشبهک امکانی و یا خود حال و یا خود
مقدار حالتی بیان و یا خود حالتی نفس سامعده تقریردن عبارت اولان اغراض اربعه وجه تشبیهک
مشبه بهده مشبهدر اتم و مشبه بهک وجه شبهه اشهر و اعرف اولسنی اقتضایدر (هو)
ضمیر مرفوعی مشبه بهه عائد اولوب (وجه التشبیه) اوزرینه (واشهر) اتم اوزره معطوفدر زیر
مقصود اغراض مذکوره نک امر بی مقضی اولدیغی افاده اولسبله موقع خالد جله دکلدر
و اتمیت و اشهر بیک مراد تشبیه ابله کنوسنه توجیه خطاب اولنان شخص عندنده اتمیت و اشهریتدر
و اشهریت اعرفیتدن کلمه اولوب معنای اعرف (اشهره) دیک اولسبله مفادی اگر مشبه
وجه شبه ابله معروف اولوار یسه مشبه بهک ده از زیاده معروف اولسبله لزومندن عبارتدر
و اشبه عبارته مصنفک ظاهری اغراض اربعه دن هر بر لیک اتمیت و اعرفیتی اقتضایی
اولوب حالبو که حقیقت امر بویله دکلدر زیر اغراض مذکوره دن امکان مشبهی بیان
بالکرمشبه بهک اشهریتی مقضی و بوده مشبهک مشبهه اوزرینه قیاسیله امکانده دلیل
اتخاذی صحیح اولسنی مطالعه سنه مبتنی اولوب وجه شبهه بهده اتمیتی اقتضایتمز
و کذلک اغراض مذکوره دن بیان حال مشبه یا لک مشبه بهک وجه شبهه اشهریتی
اقتضایدوب اتمیتی غیر مقتضیدر شویله که مثلاً سواده مساوی اولان ثوبندن احدی مشبه
و آخر مشبهه قلمتی صحیح اولور زیر اغراض مجرد تشبیه اولسان ثوبک لون سیاه اولدیغی
اشعار اولوب زیاده و نقصان اولسنی مانفت دکلدر و کذلک اغراض مذکوره دن
حال مشبهک بیان مقداری مشبه بهک اتم اولسنی اقتضایچوب بلکه مشبه بهک وجه تشبیهده
حقیقه و یا ادعاء حدود درجهده سی مقدار ایسه مشبه دخی اودر جدهده اولهرق زیاده
و نقصان اولماسنی اقتضایدر ناکه مشبه ضمه و قوت مشبه بهک بولدیغی مقدار اوزره
نمین اید انکچون بیان مقدار حال مشبهده وجه تشبیه هر مقدار زیاده و نقصانن سالم اولور سه
تشبیه دخی اوقدر ساحه قبولده داخل اولور دینلشدر و اما اغراض مذکوره دن تقریر حال

مشبهه آتیت و اشهر بدن ایکسینی دخی اقتضا ایدر ذر انفسک شیء اتم و اشهر میلی زیاد
اولسیه اتم و اشهره تشبیه مرید تفریر و تقویه ایچون اجدر والبقدر الحاصل ظاهر کلام
مصنف غیر مستقیم اولسیه کلامی مجموع اغراضک مجموع امری اقتضا سنه حل ایتک لازم کاور
و بوضوح امریدن بعضی استک بعض اغراضه اختصاصی خلل و برمن و مصنفک آتیت
و اشهریتی اغراض اربعه مذکور به تخصیص ایتک سبب و علی استعار اولور ایتسه
پسائنده دوزک بونخصیصک سبی تشبیه مشبهک تزین و یاخود تقیح و تشویه
و یاخود استطرف و استقرابی اغراضه مبتنی اولور سه بوضوح تر مشبه بهک
وجه شبهه اتم و اعرف اولسینی اقتضا ایتماسیدر زیر اشلاشید السواد اولان وجه
هندیک غرض تزین ایچون مقله ظیه یعنی عین آهویه تشبیه صحیح اولوب حالیکه
نه مقله ظیه اولان سواد وجه هندیده اولان سواددن اتم و نه مقله ظی سواد جهتندن
وجه هندیدن اشهر و اعرفدر و مثلاً صورت تشویه مجذور ایل سلحه جامده منقوره پیتده
مشترک اولان هیت سلحه اتم و سلحه بوهیتله اشهر دکادر استطرفده دخی بویه در بلکه
مشبه به وجه شبهه هر قدر اندر و اخنی اولور سه تشبیه دخی اشو اغراض ثلثه آدیه سنه
او مقدار اوقی اولور زیرا صورت ندر و خفا موافق استطرف اولدینی مستغنی ابضاح اولوب
تزین و تشویه دخی مشهر اولیان شبک حسن و باقی غرابلرند ناشی مألوفدن زیاد
موجب تأثیر اولور و بومقامده کلام صاحب مقتضای حال اضطرارده بولمشددر زیرا
دیشدر که مشبه بهک حتی جهت تشبیه مشبهدن معروف و جهت تشبیه تخص و مشبهدن
زیاده جهت تشبیه ایله حالی اقوی اولسیدر و بوجه ایله اعرف و اخص و اقوی اولسه
مشبهک نه مقدار و نه امکانک پساتی و نه زیاد تفریری و نه معرض تزین و تشویه ابراز
ایچون مشبه بهک ذکر صحیح اولز زیرا مجهولک مجهول ایله تعریفی و برشبک مساوی اولدینی
شی ایله تفریر بلیغ ایله تفریری قرین صحت اوله من و کذلک مشبه به وجه مذکور اوزره اولدینی
صورتده مشبهک معرض استطرفده ابرازی ایچون ذکر اولنمی دخی صحیح اوله من مثلاً
کنندیدر جرموقد اولان غمی مکدن و امواجی ذهبیدن اولان بحره تشبیه مشبه به اولان بحر
موصوفک امتناع و وقوعی لاجل الاستطرف واقعه موجود اولان غم مذکورہ نقل ایچونددر
و پونده اولان استطرف و غرابت مشبه اولان غمک شیء متمعه مشابهند ناشی متمتع حکمنده
و امساقده فلنسدیر و یاخود غم مذکورک بحر مزبوره تشبیهی وجه آخردن ایچونددر
شویه که مشبه بهک مطلقاً و یاخود عند حضور المشبه دهند ندرت حضوری (مثل ماذکر)
مشبه نقل ایچونددر اشته صاحب مفتاحک محصول کلامی بوندن عبارت اولوب شارح علامه
(مثل ماذکر) قولنی (ای استطرف استطرف التوارد) قولیه یعنی ذکر اولتان مشبه بهک
دهند ندرت حضوری مشبه نقل استطرف نوادرله استطرف ایچون اولسیه تفسیر ایلندر
و بونفسیر اوزره صورت اولیده استطرف امتناع وقوع مشبه بهی نقل ایچون تعلیل اولدینی
مثلاً اشبو (مثل ماذکر) قولی دخی مشبه بهک ندرت حضوری نقل ایچون تعلیل اوله رقی
بوحالده اعرف و اخص و اقوی اولیان مشبه بهک صورت استطرفده ذکر صحیح اولدینی
تعلیلدن خالی اولمش اولور و بعضیلر اشبو (مثل ماذکر) قولنی ذکر اولتان تعریف مجهول
بالمجهول حل ایتماسیدر بونقدیده مشبه به مذکورک عدم صحت ذکر تعلیلدن خالی اولوب
و سیاقی کلام سکای به موافق اولانده بودر حاصل کلام دلیل سکای دعوای اولان عدم
صحت ذکر غیر مطابق زیرا دلیلی مشبه بهک حال جهتندن وجه تشبیه ایله اقوی اولسینک
و جوبنه بالکز زیاد تفریر ایچون اولان تشبیهدن ماعدا صورتدره دلالت ایتمز واقعا تشبیه
تزین و یاخود تشویه و یاخود استطرف ایچون اولدینی صورتده اشبو اغراضک حصول ایچون

مشبه بهک استخوان و یاخود استقباح و یاخود غرابت و یا اندرنده اتم اولسینی لازمدر و اما هیئت
مشترک اولان وجه تشبیه مشبه بهک اتم اولسینی غیر مشروطدر بونقدیده جهت تشبیه ایله
مراد سکای وجه شبه اولوب بلکه تشبیه کندیه توجه ایدن مقصد یعنی تشبیه کندیسچون
ذکر اولتان امر اولسینی غیر بعیددر که تشبیهدن غرض امر مذکوردر زیرا صاحب مفتاح
دیشدر که تشبیهدن غرض مشبهک حال و یا مقدارنی بیان اولدینی صورتده مشبه بهک
وجه شبهه اعرفیتی واجب اولوب لیکن بیان مقدارنده اشو اعرفیتله برابر وجه تشبیهده
مشبهک مقداری حدنده اوله رقی ازید و انقص اولسامی دخی اقتضا ایدر و اگر غرض
ناقصی کامله الحاق و یاخود عند السامع زیاد تفریر اولور سه وجه تشبیهده اتم اولسینی و غرض
مشبهک بیان امکانی و یاخود تزین و یا تشویه ایچون اولور سه وجه تشبیهدن قصد
اولتان شیده حکمی مسلم یعنی وجه مشبه بهک کندوسچون ثبوتی معروف اولسینی و مشبهک
استطرفی قصد اولدینی حینده مشبه بهک دهند نادر الحضور اولسینی واجب اولور قال رحمه الله
(اوزینه کا فی تشبیه وجه اسود بمقله الظبی) رفع ایله (بیان امکانه) قولنده موقوفدر یعنی
بعضا مشبهه عائد اولان غرض تشبیه سامعک عین و خیالنده مشبهک تزینی اولور بوده وجه شبهه
مسلم الحسن اولان بر امره تشبیه اولنمی طریقه اولور مثلاً وجه اسودک مقله غزاله تشبیهی
بوقیلندر یعنی بونتشبیهدن غرض چشم سیاه غزال غایت ملاحظه معروف اولدینندن وجه اسودی
نظر سامعده مزین فله رقی میل و رغبتی جلب ایتمکدر (مقله) عیندن محل بیاض و سواد
اولان شهمه در قال رحمه الله تعالی (اونشویه کا فی تشبیه وجه مجذور بسلحه جامده قدرتها
الدیکه) و یاخود تشبیهدن غرض خیال سامعده مشبهی تشویه و تقیح اولور نه کیم مجذور
یعنی چیچک بوزونی اولان بوزی خروسک متغایله نغرونقب ایلدیکنجس بابسه تشبیه بوقیلدن
اوله رقی غرض وجه مجدوری تشویه و تقیح ایله تنغیر سامعدر حضرت فاروق بر شهادت
خصوصنده زیادی (باسلم القراب) تعبیرله تغییر پیور مشارددر که (تشویه) تقیح معنایه اولوب
(امرأة شوها) قبیحه الوجه دیکدر (دیکه) کسر دال و فتح یا ایله جمع دیکدر که ترکیده
خروس دینلور قال رحمه الله تعالی (او استطرفه کا فی تشبیه غم فی جرموقد بحر من المسک
موجه الذهب لارازه فی صورة المتع عادة) و یاخود غرض تشبیه مشبهی طریف و عجیب و حدیث
و جدید یعنی بدیع و غریب عدایلمکدر مثلاً بر طرفدن بامقده اولان غم یعنی کوری ذهب
آتشین ایله نموج ایدن بحر مسکه تشبیهده اولان استطرف کیددر که بونتشبیهده مشبهک استطرف
و استبداع اولنمی مشبهی عاده متمتع صورتده ابرازدن ایچونددر شویه که مکدن در یا اولوب
موجاری التوندن اولمی اگر چه قدرت باری به نسبتله ممکن ایدده عادتاً متمتع اولسیه غم ذی جر
موقدی بوکا تشبیه مشبهی متمتع صورتده ابراز اوله رقی عند السامع بدیع و غریب عد اولور
قال رحمه الله (وللاستطرف وجه آخر وهو ان يكون المشبه نادر الحضور فی الذهن اما مطلقاً کامر
واما عند حضور المشبه کا فی قوله (ولازوردیه تره و برزقنها) بین از باض علی حرا البواقیت • کانتها
فوق قانات ضعف بها • اوائل النار فی اطراف کبریت) و استطرف ایچون ذکر اولتان صورت
متمعه ابراز مشبهک غیری بوجه اولوب بوده مشبه بهک دهند نادر الحضور اولسیدر زیرا
دهنه خطوری نوادرادن اولان شی ایله مشبه اجتماع ایلدیکنجی امر مستطرف و مستغرب اولور
بوده بامطلقاً دهند حضوری نوادرادن اولسیه اولور مثال مذکور یعنی کندوسنددر جرموقد
اولان غمی موجی ذهب اولان بحر مسکه تشبیه کیم زیرا کندوسی مسک واه واجی ذهب اولان
بر بحرک خاطره کلمی بک نادر برشیدر بوضوحده اشبو مثالده استطرفک ایکی وجهی موجود
اولمش اولور و یاخود مشبه بهک دهند ندرت حضوری مشبهک دهند حضوری حینده اولور
نه کیم ابی العنایهک بنفج یعنی مشکشه دیتلان شکوفه بی توصیفده نظم ایتمش اولدینی

(ولازوردیه تزهو الخ) قوتنده واقع اولمشدر (واو) رب معناسنه اولوب (لازورد) زای خالصه ايله فارسیده زای غلبه ايله لازورددن معربدر ترکیده لاجورد دینلور کولک برطاشدر بوراده بنفصح ایچون وصف اولوب (رب بنفصح لازوردیه) تفریده در (تزهو) تنکبر معناسنه در جوهریده (زهی الرجل فهو مزهو) دینلوب استعمالی بناء مفعول ايله اولدیغی تصریح اولنوب ابن زیدون بناء فاعل اوزره (زهو مزهو) لغتی دخی روایت ایشددر که اشوبیت بولغنددر (زرقه) ضم ايله کولک معناسنه در ماء صافی به ماء ازرق دینلور که زرق بین یعنی شدید الصفا دیمکدر (علی حوالی الوقت) تزهو ایچون صله اوله رق مراد یواقیته شبیه کل و شقایق امشالی قرمزی شکوفه اولوب استعاره و یاخود یاقوت دینلان نفس حجر مشهوره در و بنفصح بولنر اوزر یته زهو و تفساخری بنفصح کولک کندنه بولنردن حرکتلنده احسن اولدیغی افاده دن عبارتدر و (کانه و بها) ده اولان ضمیر لازوردیه ايله موصوف اولان بنفصح راجع اولوب جنس ايله افراد اراده سنه محمول و ازهاره رجوعی محتملدر (ضعفت) قاماتک وصفی اولوب (ضعفت تلك القامات بحملها) دیمکدر قامات ايله مراد بنفصح ساقتری اولوب ضعیفتری انحرارندن کلیه در اوائل ناردن مراد کبریه متصل اولان نارددر که شعله مرفعه سندن احترازدر مفهوم بیت چیزار و بساتین ایچره لاجورد رنگلی منکشلر رنگ ازرق ايله قرمزی یاقوتلر اوزر یته و یاخود هم رنگ یاقوت اولان ازهاره ابراز حسن فائده اظهار زهو و مفاخر ایدرر کوباکه ساق ضعیف منخیری اوزره اطراف کبریته رنگ زرقله تابدار اولان اوائل ناره مشابهت کوسه زلر دیمک اولور حقیقه کبریتک رشته معمولی اشغال اولوبده شعله سنک کبریه متصل اولان محلی دقت اولنسه غایت لطیف یرنگ ازرق مشاهده اولنجه غیبر منکردر ایچق بوججه اطراف کبریته صورت اتصال نازک دهندده حضوری موجی ذهب اولان بحر مسکک ندرت خطوری درجده دکلده لکن بنفصح دهندده حضوری حینه نخطری نادر اولمه بوججه بحسب الحضور یلنرنده غایت تبعاده بعدیت اولان صورتیک عنایق و اجتماعی مشاهده باعث استنطاق و استبداع اولور شوبله که طرفین یتنده عندالخطا طرافت و موانعت دائمیه اولماسبله بطریق التشبیه اجتماع و انعقدری کورلدیکی کی غریب و عجیب عدایدلور و اشبو یتنده اولان استنطاق ایچون شیخ دیگر بوجه دخی بیان ایشددر شوبله که شاعر تازه و طری و متلا مع و متالی اولان ازهار و اوراق رطب و ایدار ایچون کبریت کبی اوزر یته بیوست استیلا ایدن رجعه کی ناره مشابهت اراده ایدوب میزای طبایع و نفوس ایسه رشیک موضع غریبه ددن ظهوری حینه اوشده میلی اکثر و شغف و حرصی البق و اجدر اولق اوزره در قال رحمه الله تعالى

(وقد يعود الى التشبيه وهو ضربان احدهما ايهام انه اثم من التشبيه وذلك في التشبيه المقلوب كقوله (وبدا الصباح كأن غره * وجه الخليفة حين يتدح) وبهذا غرض تشبيه مشبه بهه عالم اوله رق بوده ایکی ضرب اولوب اول وجه تشبیهده مشبهه مشبهدن اثم اولدیغی ایهامدر و بوایهام تشبیه مقلوبه اولور (تشبیه مقلوب) وجه شبهده ناقص اولان شبیه مشبهه قلندر که مقصود اوشیک اکل وزائد اولنی اعتبار و ادعادر نه کیم محمد بن وهبک (وبدا الصباح الخ) یتنده واقع اولمشدر (بدا) ظهر معناسنه در (غره) وجه فرسده درهمدن زائد اولان بیاض معناسنه اولوب بعده هر شبیک اعز و اکرمند استعمال اولمشدر و صیاحت غره سی بیاضیدر مفهوم بیت انکشاف ستاره ظلمت لیل ايله رخساره نه بار ظاهر و بدیدار اولمه مشاهده اولنان صیاحت افق سپیدی حین انشاد مدایحه رونق بشاشته تابدار اولان وجه خلیفه تشبیه اولوب بوایه تشبیه مقلوبدر شوبله که وضوح ضیاده بیاض صباح وجه خلیفه دن اثم و ازید اولمه وجه خلیفه بی بیاض صبحه تشبیه ایدجه محله وجه خلیفه بیاض صبحدن اثم و ازید اولق ادعاسنه مبنی قلب ایدرک بالعکس بیاض صبحی وجه خلیفه تشبیه ایشددر بوجهله اشبو

تشبیهه غرض شبهه عائد اولوب وجه خلیفه نك وضوح و ضیاء ایهام الیاتی قصد اولمشدر
و (حین متحد) قولنده بمدوح مشارالیه حق مادی معرفت و مادیه اصفا و التغات و اظهار
ارتیاج و بهجت ایدرک نزد حضارده شائنه رطایفه متصف اولوب اجتماع مدجده ابراز بشر
و مطلقه تنکیف اوله رق کریده کامل حاصلی قدر دان بمعادل اولدیغنه اشارت واردر قال
رحمه الله تعالی (والتائی بیان الاهتمام به کنشیه الجایع و جهها کالدبر فی الاشراق والاستدارة
بالرغیف و نسبی هذا اظهار المطلوب) و غرض تشبیه شبهه عائد اولان تشبیهدن ضرب ثانی
شبهه به بیان اهتمامدر مثلا جایع و کرسته اولان شخصک اشراق و استدارده بدر منبره نظیر
اولان وجهی رغیفه تشبیه ایتمی بونوعدنر (رغیف) بوقفه انمکدر زیرا طعمه مشتیه
اولان کسه عندنده شایان اعتنا و اهتمام اولان رغیفدر که اظهار طلب نان و طعمه وسیله اولور
حتی ادیانده مرقم اولدیغنی وجهله صاحب بن عباد حقنده هم جلیس یزم مثادمتری اولان
ارباب سخنندن هر برلری راسلویده آغاز مدح و ستایش ایدرک بومیانده برشریف ظرف (اشهی
الی النفس من الخبر) کلامله جناب صاحبک نفوس خلاقه خبردن اشتیه اولدیغنی اراد ایتمیله
اظهار مآئده به امر و اشارت ایلمشدر و غرضدن بونوع اوزده مشتمل اولان اشبو تشبیهه
(اظهار المطلوب) نسیمه اولتور قال رحمه الله (هذا اذا ارید الحاق الناقص بحقیقه اوداءه
بالزائد فان ارید الجمع بین التشبیهین فی امری فالاحسن ترك التشبیه الی الحكم بالتشابه احترازا من ترجیح
احد المتساویین) و اشبو احد شئیینی شبه و آخری شبهه فلیق انجق تشبیهدن غرض شبهه عائد
اولدیغنی صورنده حقیقه و شبهه به عائد اولدیغنی تقدیرده ادعاء وجه شبهه ناقص اولان
شئیینی زائد اولان شبهه الحاق ایتک مراد اولدیغنی وقتنده اولور لکن شارح مرحوم دیرکه
بوکلام محل نظردر زیرا ماتقدمک جمله می کند و سنده وجه شبهه ناقصی زائده الحاق قصد
اولسان قیلدن دکلدر ته کیم (وهذه الاربعه تقتضی) قولنی شرحده تفصیلا پسائی مرور
ایتمشدر سیلکوی مرحوم صدد جوابده شارحک بوسوال (الحاق الناقص بالزائد) قوللرنده
(فی وجه الشبه) قیدنی زیاده ایتمسندن یعنی ناقص و زائد اولملغنی وجه شبهه اعتبار ایلمسندن
نشت ابدوب مراد مصنف ایسه ذکر مرور ایدن اغراضدن برغرضده ناقصی زائده الحاق
دیمک اولمسیله بومعناجه کلام محل اعتراض اولدیغنی بیان ایتمش و کآن بوجوابی شارحک کلام
صاحب مفتاحی تأویلدده مبنوق اولان تحقیقاتدن استنباط ایلمش ایسدهه لکن مقال حکم
بالتشابه رد اوزرنده اولوب بوایسده وجه تشبیهده تساوی طرفین اولدیغنی صورنده جریان
ایده جکی معلوم بولمسیله شارحک اعتبار ایلمدیکی قید مذکوره مقام قرینه واضحه اوله رق
محبشکک توجیهی غایت ضعیفنده اولدیغنی لایح خاطردر امدی اگر ذکر اولدیغنی اوزره
وجه شبهه ناقصی زائده الحاق مقصود اولیه رق شئیینی بیتی اموردن برامرده جمع مراد اولتورسه
یعنی فی نفسه کرکه احدهماده زیاده و تفصائلق موجود اولسون و کرکه اولسون امر مذکوره
احد طرفین ناقص و آخر زائد اولدیغنی قصد اولمیه رق مجرد یتلرینک جعی مقصود اولورسه
بوصورنده ترجیح احد متساوییندن احترازا ایچون احسن اولان تشبیهی حکم بالتشابه ترك
ایتمکدر یعنی احدهماک آخره تشبیهندن قطع اعتبار ایله مشابهت و مماثلتی طرفینده اعتبار
ایلمکدر تاکه شئییندن هر بریسی هم شبهه و هم شبهه اوله رق وجه شبهه متساوییندن احدهماک
آخره ترجیحندن احترازا حاصل اوله قال رحمه الله (کفوله) تشابه دمی اذجرا و مدامتی * فن
مثل مافی الکأس صیغ تنکب * فوالله ما ادری اباحمر اسبلت * جفونی ام من عبرتی کنت اشرب
ته کیم اشبو حکم بالتشابه ترك ایله احد امرینک آخره تشبیهی عدم اعتبار ابی استحق صایینک
(تشابه دمی الخ) قولنده واقع اولمشدر (دمع) کوز باشی و (مدامه) خمر و (جفون)
جمع جفن اوله رق کوز قباغیدر (اذجرا) تشابه ایچون ظرف (فن مثل) قولنی تشابهی

تعليد (اسمیت) سالت معنائه اولوب (اسبل الدمع والمطر واسبلت السماء) قولاری (هطل وزل وبتابع وسال) مفادنده در بوضوئده (اباخر) ده اولان باتعدیه ایچون اولوب بعضبارک و همی کی زانده دکلدر مفهوم بیت وقت جریانده سرشک خومله صهبای کلکون یکدیگره مشابه اولدی زیرا کوزلم جام مصفاه اولان شراب نایک نظیری سبک واساله ایتمکده در نام خدایه قسم ایدر مکه جفون عظمی کاهده اولان شرابی اسبال المشر در یوقه خردیو نوش ایلدیکم عبرت صغیر بولاری فرق و تمیزه مقتدر دیکم اولور شاعر مرقوم خیرایله دفع یننده تساوی اعتقاد ایدوب واحدهما جریده زانده و آخر ناقص اولدی زانده الحافنی قصد ایتمدیه بیلرند تشابهله حکم ایدوب احدهماک آخره تشبیهنی نظر اختیاردن ترک واسقاط ایلددر قال رحمه الله و يجوز التشبيه ايضا كتشبيه غرة الفرس بالصبح وعكسه متى اريد ظهور متبرقي مظلم اكثر منه) واشبو شبنین بيشك برآمده جعنی اراده عئنده تشابه احسن اولدیغنی مثلاً تشبیه دخی جائز اولور مثلاً غره جبین فرس صبحه وبالعکس صبح غره فرسه تشبیه اولور بوده تشبیه ایله شی منیرک کندوستدن اکثر اولان مظلله وقوع وظهورنی افاده قصد اولدیغنی حینده جریان ایدر وبوضوئده غره فرسک ضیا وانبساط وفرط تلاؤ و امثالیه وصفده مبالغه قصد اولماسی اقتضایر زیرا بولردن بریسی وجه شبه اولدی مبالغه قصد اولتوبده علی سبیل الحقیقه تشبیه مراد اولدیغنی وقتده غره بی شبهه و صبحی مشبهه فلق واجب اولور زیرا ضیا وتلاؤده صبح غره دن ازید اولسیه مشبهه اولسی نین ایدر الحاصل وصفده مبالغه قصد اولتوب بجزدشی منیرک شی کثیر مظلله وقوع وظهورنی افاده قصد واراده اولتورسه تشابه وتشبیهدن ایکسی دخی جائز اولوب وبوتشبیهد تارة غره بی شبهه و صبحی مشبهه وتارة بالعکس صبحی شبهه وغره بی مشبهه فلق جاری اولور واما وصفده مبالغه قصد اولدیغنی کی تشابه جاری اولدیغنی تشبیه نین و مشبهه صبح اولدیغنی تحقق وتین ایدر شیخ اسرار بلاغته بوجهله رفع رفع خلاصه مقال ایلددر که برصفتک برشته اثباتده برنوع مبالغه و ناقصک زانده کی اولسنی ابهام قصد اولدیغنی مطلقاً صورتده وشکلده ولوده شبنین یئنی و یاخود اصل اولان مشبه بهک زیاده ونقصان وضعف وشدت مقدار حدنده و یاخود او مقدار قریب صورتده میان وصفنی جمع اوزره اقتضار اولدیغنی حینده تشبیه عکس مستقیم اولور یعنی تشبیه مقاب اعتبار اولدیغنی مشبهه مشبهه و مشبهه فلقی جائز اولور و هر وقت مبالغه و ابهامدن برشی قصد اولتورسه عکس مستقیم اولز اگر سؤال اولتورسه که احدهما وینک امتناع ترجیحی تشبیه اصلاً جائز اولوب حکم بالتشابهک وجوبنی اقتضایر جوابده دیرز که طرفین یننده اولان تساوی انجق وجه شبهه اولسیه بوضوئده متکلم زیاده ونقصان قصد ابتیهک لغرض من الاغراض ولسبب من الاسباب احدهما بی شبهه و آخری مشبهه فلقی جائز اولور لکن اشتراکری قصد اولتان امر یعنی وجه شبهه مساوی اولدی جهتهله حکم بالتشابهه اثباتیه غالباً احدهماک ناقص و آخرک زیاده اولسنی اثبا ایدن تشبیهک ترکی احسن حد اولتددر اشته تشبیهک ارکانیه تشبیهدن غرضده اولان کلامک ممای بومذکور ایدن عبارت اولوب وتشبیه ایچون باعتبار الطرفین برتقسیم وباعتبار وجهالشبهه دیگر تقسیم وباعتبار الاداة تقسیم آخر وباعتبار الغرض تقسیم دیگر اولسیه مصنف رحمه الله ترتیب سابق اوزره بونلرک اراده شروع ایدرک تقسیم اوله اشارتله بیوررکه (وهو باعتبار الطرفين اما تشبيه مفرد بمفرد وهما غير مقيدین كتشبيه الخد بالورد) و (تشبيه) طرفینی اولان مشبهه و مشبهه اعتباریه دوزت قیاسد زیرا یامفردی مفرد تشبیه اولوب طرفین مفرد اولور واشبو مفردینده یارقید ایله مقید اولور نه کیم خدک ورده تشبیهنی بوقیلدن اولدیغنی دخی مفرد و یارقید ایله غیر مقیددر و كذلك من لباس لکم واتم لباس لهن قول شریفنده رجل ایله مرآدن

هر برلرینک آخر ایچون اولان لباسه تشبیهنی دخی اشبو طرفینی مفرد اولان تشبیه قیاسدیندر و بونده وجه تشبیه زیرا رجل ایله مرآدن هر بریسی اعتاقی واجتماع عئنده یعنی بربرله شبهه صاف اولوب یکدیگری درآغوش ایلدکری حینده لباس کی صاحبی اوزره مشتل اولور و یاخود رجل ایله مرآدن هر بریسی عضو عورتی ساتر اولان لباس کی صاحبی فضیحه فواحشدن ضون و وقایه ایدر وجه اوله کوره وجه شبهه حسی وثانی به کوره عقلی اولور و (لکم ولهن) قولک تشبیهده مدخلی اولدیغنی جهتهله مشبهه ایچون قید دکلدر زیرا علی الاعتبارین وجه شبه اولان اشتغال وصیانت بوقوله توقف ایتم قال رحمه الله (او مقیدان کقولهم لمن لا يحصل من سعيه علی طائل هو كالراقم علی الماء) و یاخود طرفین مفرد مقید اولور مثلاً سئیندن ایچون برطائل وفائده اوزره حاصل و باقی اولسان یعنی سعی و ورزشنه برمره ترتیب ایتمان کسه حقیقه (هو كالراقم علی الماء) قولاری بوقیاسددر که مفادی اقتطاف ممره مساعی ایتمان ذاتی صفحه آب اوزره نقش ارقام ایله اضاعه وقت ایدن شخص بی شعوره تشبیهدر زیرا مشبهه (ساعی) اولدیغنی مفرد اولوب لکن سئیندن برسود اوزره حاصل و باقی اولماسی مقیددر و مشبهه (راقم) اولدیغنی مفرد و رقمی ماه اوزرینه اولفله مقیددر چونکه بوتشبیهد وجه شبه فعل وعدم فعل یئنی فائده دن عاری اولفده تسویهدر واشبو وجه شبه طرفینده ذکر اولتان قیدینی اعتباره موقوفدر واشبو تشبیه مفرد مقیده تقید بعضاً و صفایله و بعضاً اضافیه و بعضاً مفعول ایله و بعضاً حال ایله و بعضاً جار و مجرور و تمیز کی بونلرک غیرله اولور مثلاً اضافیه مقید اولدیغنی (لون هذا الثوب مثل لون ذلك الثوب) ومفعول ایله (ضرب زيد عمروا مثل ضربه بكر) و تمیز ایله (طاب زيد ابا مثل طيب عمروا) دینلور قال رحمه الله (او مختلفان کقوله والشمس كالرأفة فی كف الاشل وعكسه) و یاخود مختلفین اولدیغنی احد طرفین غیر مقید و آخر مقید اولور (والشمس كالرأفة الخ) قولنده اولدیغنی کی زیرا مشبهه هیچ برقید ایله مقید اولسان شمس و مشبهه کف اشلده اولفله مقید اولان مرآندر وبوقولک عکسی یعنی کف اشلده اولان مرآک تشبیهنی صورتده مشبهه مقید و مشبهه غیر مقید اولور قال رحمه الله (واما تشبيه مركب بمركب كافي بشار) و یاخود طرفین مرکب اولدیغنی مرکی مرکی تشبیه اولور تنه کیم بشار نام شاعرک (كان مثار النفع فوق رؤسنا * واسيافا ليل نهاوي كواكب) قولنده واقع اولددر که تحقیق وجه شبهه بخنده مرور ایتددر و مرکی مرکی تشبیهده مشبهه ایله مشبهه بهک هر بریسی امور عدیده دن حاصله برهیت اولسی واجبدر تنه کیم صاحب مفتاح بونی تصریح ایلددر وصاحب کشف اشارت ایدوب دیمشدر که عرب بعضی بعضیستدن معزول و متفرق اولان اشیا مفردی اخذ ایدرک بواشایی علی الانفراد نظر اینه تشبیه ایدرز و بواشایک مجموعندن بربرنه تضام وتلاصقه خنا که شی واحد اولدیغنی حاصله اولان هیئت بونک مثلی اولان هیئت اخرايه تشبیه ایدرل اشته صاحب کشفک کلامی بوندن عبارت اولوب اراد ایلدیکی صورت ثانی تشبیه مرکی اشارتدر و سیر اولیه که مرکی مرکی تشبیه بعضاً برحیثیه واقع اولور که اجزای احد طرفیندن هر برجزک طرفی آخردن مقابلاری اولان جزله تشبیهنی حسن اولور مثلاً شاعرک (وكان اجرام النجوم لوامعا * درر نثرین علی بساط ازرق) قوی بوقیلددر (اجرام) کسرا یله جریمک جمیددر (لوامعا) اجرامدن حالت اوزره منصوبدر (نثرین) بعضی نسخنده شین و دیگرنده ثابله بحرر اولوب (نثر) طاعتق و صاچق و (نثر) خلاف طی اولدیغنی یایق و اچق معانیستدر مفهوم بیت اجرام نجوم بریق و متلامع اولدیغنی حالده کونک رنگلی بساط اوزره متوسط اولان انجور کیسدر دیکم اولور ابدی نجومک درره و سماء بساط ازرقه تشبیهلری تشبیه حسن اولوب لکن اشبو تشبیه افراد ایله ادم صاف ازرق قام سعاده متفرقه و لامعه و متألله اولان نجومک طلوعندن عبارت اولوب قلوبی سرور و نشاط

وتعجب وانسأط ايله املا ايدن هيتي ديدة اصناف بين مختطبه ايله واورا ايليان تشبيه مرک
پيشه فرق عظيم واردر (لديج سما) وجه اسمان اولوب (تدقا) تأييدا زقدر اشبه هيت
تشبيه اولوب تشبيهه بساط اذوق کون اوزره لائي متلامه تک انتشاري هيتيدر و بوضا تشبيه
مرکب بوجيتنده اولوب اجزاي احد طرفيندن هر برسي اجزاي آخردن مقابل رسته تشبيه
اولمقي حسن اولمقي شاعرك (فکاء المريح والمشتري) قدامه في شاخ الرفعة * منصور بلليل
عن دعوة * قداسرجت قدامه شمة) قول بوقيلندير (والمشتري) مبتدا (قدامه) خبري
اولوب خبر مريخه عائددر (في شاخ الرفعة) حذف موصوفه (في مكان شاخ الرفعة)
تقديره و (جدجده) سبکته اولمقي خير بعد خيردر وجه حال اولمقي اوزره محل نصبيدر
(منصرف) شخص منصرف مقامه مبتدا اول اولان (والمريح) ايچون خبر ومشيدهيدر
مفهوم شعر من جهة الرؤيه نجم مريخ مشري مکان عاليده وقداسيده اولديغي حاله کوک تابان
مريخي کيچيد اين امامنده شمة ايقاد اولمقي مجلس دعوتدن عودت وانصراف ايدن اقصانه
تشبيهدر و بوشيه هيت اولمقي هيت تاييده تشبيه ايله تشبيه مرکب اولوب واجزاه طرفيندن
مشتريک شمة مرجديه تشبيهه اجر اللون اولان برشيک سفيد رنگ اولان شي آخرک
خلقتده پيشلري ماسقه قريبه و هر رزري متلامه اولمقي حصولي هيتک وجده تشبيه اعتباري
صحیح اولمديه ديگر جزري اولان مريخک دعوتدن منصرفه تشبيهه تشبيه صحیح اولمديه
اجزاسي پيشه اعتبار تشبيه اسفهان اوليان قسم مرکبدن عدايلشدر مشتريک علومکاني
جهت رؤيته قيد اقسامن زرا مريخ فلک سادسه ومشتري فلک خامسه اولمقي حقيقه مکان
مريخ مکان مشتريدن عال اولسته ميبدر لکن طالعولي اعتباري له متلاصف شرقيه بولندقلري
چنده مريخ جهت شرقه مقارب اولمقي منزل مشري حال مشاهده اولتور وبعض کره تشبيه
مرکب رحيشده اولور که اجزاي احد طرفيندن هر برجز ايچون طرف آخردن مقابل اولمقي
شيتي تعين ممکن اولوب انجق تکلف و تصدقکره اولمقي مثلا * مثلهم کثل الذي استوفد
نارا * الابه نظم جليلنده اولان تشبيهين آحاد اجزايچون مقابلنده تشبيه اولمقي برشي
اخترع و تعينه تکلف اوليان تشبيهات مرکبه دندر وقول فل وقويم ومذهب جدل
ومستقيم بودر واکر بواني آيت شريعه اولان تشيهک تشبيهات متفرقه ومفرددن قلبي
يعني آحاد اجزاسنده دخی تشبيه اجزاسي مراد اولتورسه اختيار تکلفه محتاجدر شويکه که
اولده يعني * مثلهم کثل الذي استوفد نارا فلما اضلعت ماحوله ذهب الله بنورهم وتركهم في ظلمات
لا يبصرون * قول شريفنده متافق متوقد ناره و متافق اظهار ايمان ايله و انقطاع انتفاع
و حرمانی انقطاع ناره تشبيه اولمقي ديتلکلهک و تاييده يعني * اوکصب من السماء فيه
ظلمات و رعد و برق يحمون اصابعهم في اذانهم من الصواعق حذر الموت * قول شريفنده متافقين
ذوي صيغه تشبيه اولمقي تصدقکره دين اسلام صيغه ودينه متعلق اولان شبهات کفار ظلماته و ديدنه
اولان وعد و وعيد رعد و برق وجه اسلامدن کفار اصاب ايدن افترار و مصائب
وقت صواعقه تشبيه اولمقي ديو اعتبار ايتکلکه متوقددر بواعبارات ايسه بشقه بشقه
اختراع وجه شيهه تکلفدن غير سالم اولمقي بوجه مشروح مذهب صحیحده تشبيهه تشبيههک
آحاد اجزاي پيشه تشبيه معتبر اولمقي تشبيه مرکبدر و متافقين متوقدنده تشبيهه
وجه شبه مباشرت اسباب قويه عبيله تيسر مطلوبه عطف نظر طمله برابر انقلاب اسباب تشي
تعاقب حرمان و خيتيدر و اشبه وجه شبه امور عديدهدن انتفاع اولمقي رايروهي اولوب
مشبههده بوجهه تحقيق و اسباب قريسي و اسباب انقلابي ظاهر در و امامشبهه تحقيق
زرا مطلوب متافقين اهل اسلامک لثره تعرض و قدرندن خلاص و سلامت و حظوظ و منافعه
مؤثنه مشارکتدر و بومطلوبک حصوله اسباب قريه ايمان بالان و ظواهر حالته اتباع

اهل ايماندر و بواسباب انقلابي جناب باري تعالیک اهل ايمان انلرک اسرارنه مطلع قلهرق
بين المؤمنين مقتضی و شهور و سمة متافقين ايله موسوم اولميدر و كذلك متافقين ايله ذوی صيب
پيشده اولان وجه شبه متافقين ايله ذوی صيبدن هر رزريک مطمع حصول مطالب اولان محله
خلاف مطموع فيه لری اولان مقاسات و احوال و شدائد و افترار و نکاله دوچار اولميدر و بونک
مشبههده تحقيق ظاهر اولوب مشبههده دخی متفقددر زرا متافقين ايچون اولان مقام مطمع انلرک
ظاهرا ايمان و صور تا مؤثنه ايعاليدر و مقاسات احوال کاشف ستيره سرار لری اولان و بونک
زوايله مظهر افصاح اوله رق بوسيله مخاوف هائلهده وقوعليدر قال رحمه الله تعالى (واما تشبيه
مفرد مرکب کامرقي تشبيه الشقيق باعلام باقوت) و تشبيهک برقمي دخی مفردی مرکب تشبيهدر
يعني مشبهه مفرد و مشبهه مرکب اولميدر نه کيم مرور ايدن (و کأن شجر الشقيق اذا تصوب
اوتصده * اعلام باقوت نشرن علی رماح من زبرجد) پيشده شقايق رماح زبرجد اوزره نشر
اولمقي اعلام باقوته تشبيه بوقيلدن اولمقي مشه شقيق مفرد و مشبهه امور عديدهدن مرکبدر
و كذلك شات جليبي شفه و حوافري مشهوقه و رأسيه ايني شجره غضائنه اولان حجار ايتز
تشبيه دخی بوقيلندير (شات جلي) طاع کجبيدر (ايتز) مقطوع الذنب اولوب (شفه)
طودق (حافر) طرفندر (غضا) جمع غضات اولوب مدت مديده آتشي منطفي اوليان سکاک
ديککری شجرک استيدر فارسيده تاغ بيلور (ارض غضبه) قوللري کثير الغضا معنساندهدر ورأس
حارده بوشجره تک ثابت اولمقي اعتبار شات قريشه شات ايتز ايچوندر و بوقريشه ايله شات جليدن
مراد شات جلي مذكر اولديغي معلوم اولور انکچون شارح (شات جلي) تعبیر ايدوب (جليه)
دينامشدر زرا لفظ مذکور جام ايله جامه و تریله تیره کي مفرد ايله جويعي پيشي تافارق اولان
اسما قيلندن اولمقي ثابت و تذکری (جامه مذکر و جامه انثي) کي صفتله ظاهر اولور و ستر
اولمه که مرکب ايله مفرد مقيد پيشي فرق و تيسر ايتک زياده سيله محتاج نامل و تدبر اولوب ايتکسده دخی
وجه شبه قلان هيتده قيود معتبر واحد هياي آخردن تيسر ايددجک سلامت طبع و صفای قريشهدن
بشفه حاکم اولديغي مفرددر شرح مقنا حده سيد شريف قدس سره برکلا ده مفرد مقيد
و بامرکب اولمقي پيشه التباس وقوعي چنده اگر کلام مذکورده مشبه و مشبههدن قصد اوليان
شده اصل اولمقي برابر بولنويده ماعداسي اکا تابع و اعتبارده ايتک تشبهندن اولورسه مفرد مقيد
والامرکب اولور ديوقح باب تيسر ايتکدر امدی مفرد مقيد قسمندن اولان تشبيهاتدن مثلا
ذکر و تحفيقي مرور ايدن (کارا قم علی الماء) قولنده مشبههده بالکرز راقم اولوب لکن رقمي ماء
اوزره اولمقي مشروطدر و مرکبدن شقيق و شات جليده مشبههده امور متعددهدن مجموع مرکب
ولیکه بواوردن حاصله اولان هيتدر که اول مذهب شيخ وثاني مختار سکا کيدر و صاحب مفتاح
تشبيه شات جليبي مفردی مفرد تشبيه قيلندن قلوب سقطي عين ديکه يعني چافق طاشندن
عند اقتدح ظهور ايدن شراره بي خروصک عينه و ثرياني عنقود منوره و شمسي کف اشلده اولان
مرأته تشبيه نظارتدن اولمقي اختيار ايتکسدر و (والشمس من مشرقها قد بدت * مشرقه
ايس لها حاجب * کانه ابوتقة احيت * يجلول فيها ذهب ذائب) شعرنده و مرور ايدن (کأن
مشارققع) و كذلك مرور ايدن (و کأن اجرام النجوم الخ) و كذلك (و کأن المريح الخ)
قوللرله اشبو (و کأن شجر الشقيق) پيشده مشبههده مشبهه بهدن هر رزريک امور عديدهدن
حصوله ذاهب اولمقي بونلورده اولان تشبيهاتي مرکب تشبيه قسمندن قلددر و مفردک
مرکبه و مرکب مفرد تشبيهه تعرض ايتکسدر الحاصل طرفيني هيات منترعه اولان محارده
تشبيه المركب بالركبي اعتبار ايدوب احد طرفيني مفرد اولان مواقعه طرف آخرک زيکيني اعتبار
ايتکسدر و مصنفک کتاب ايضاحده ايضاح ايتش اولديغي وجهه کک تشبيه شقيق و کرکده
تشبيه شات جليک مفردی مرکب تشبيهه قيلندن اعتبار ايتشي ضوايه ايتکسدر زرا صاحب

صاحب مفتاحك بيان وجهه اشو تشبيه شقيق ايله تشبيه شات جليدن اولده مركبي
مركبه تشبيه قمعندن اولوق اوزره كندوسنده امور متعدد مختلفه داخل اولان
هيئت قصه ونايده عدم قصه ايله ينلر بني فرق ايدرك مفرد مفرد تشبيه قمعندن عد ايتك
اعتبار ضعيفدر ذكر اولسان (والشمس من مشرقها) قولده (بوتفه) قيوچي چوته سيدر كه
كوش والتون اذابه ايدر (احيت) بوتفه ايچون صفت و (يجول فيها) صفت بصر صفتدر
مفهوم ييت شمك اشراق ولعان ايدرك اوزرنده سحاب حائل اولديني حالده طلوع و بروزي هيئت
آتش اوزره موضوع اوله رق دروننده ذهب مذهب جولان ابدن بوتنهك هيئت مجتمعه سته تشبيهدر
قال رحمه الله تعالى (واما تشبيه مركب مفرد كقوله (يا صاحبي تفصيا نظريكم) * تريا وجوه الارض
كيف تصور * تريا نهارا شمسا قدشابه * زهرا لبا فكأنما هو مقيم) وتشبيهك بر قسمي مركبي
مفرد تشبيه اولوب مشبه مركب و مشبه مفرد اولور نته كيم ابي تمامك (يا صاحبي الخ) قولنده
واقع اولشدر (تفصيا) تفصيدن استقصا ايله امر اولوب تدقيق نظرندن كايه اوله رق اقصاي
نظر كزه بالغ اولك يعني زياده سيله دقت و نظر كرده اجتهاد ايدك ديمكدر (يقال تفصيه) اي بلغت
اقصاء كذا في الاساس (تصور) تصور تقديرند اوله رق تاحذف اولمشدر (صور الله صورة
حسنه فتصور) ديلور مراد (كيف تصور صورة حسنة بنباتات الربيع) ديمكدر (نهاري شمسي)
نهار ذاتشمس مقادنده اولوب مراد نهاري مذكوره شمك غيم و سحاب ايله مستور اولماسيدر
(شابه) خالعه معناسه در (زهرا) چچيك معناسه اولوب مراد نباتدر (ربي) ربوتك جمعي
اوله رق مكان مرتفعدر وزهر رايه تخصيصي مكان مرتفعده اولان نبات انضر و تازه و خضرقي
شديده اولديقتدر (فكأنما هو) ضميري نهاري شمسه راجعدر (مقر) ليل ذي قمر يعني ماهتاب
ديمكدر (تريا وجوه الارض) جواب امر اوله رق مجزوم اولوب (تريا نهارا) بوندن بدلدرد
مفهوم ييت رفيع و صاحب ريشه خطاب ايدوب ديركه تفصي نظر و تدقيق اعان ايدك كه ساحة
زميني اكنساي حلال ازهار و نباتات ايله نه كيفيته اكنساب صور عجيبه و غريبه آتش و فوض ريعدن
نه رونق و زيبايش پيدا ايلش اولديني مشاهده ايدرك سكر بر حاد، نماشا ايلرسك كه آفتابي پرده غيم
و سحابدن عاري اولان روز فيروز تلال و ربونده كعب نصارت ابدن ازهار و نباتاتك انعكاس
خضرقيه ايله قمر ايه يعني شب شعله افروزه شيد اولشدر ديمك اولور امدى شعر كندوسنه
نباتات ربوات اخلاط ايدرك بونلرك اخضراري سبيله شعاع شمع تقصه عارض اولوب حناكه
ميل سواد ايدن نهاري شمسي ليل مقره تشبيه ايلشدر و تشبيهده مشبه مركب و مشبه مفرددر
لكن شارح مرحوم بوكلام تسامحدن خالي اولديني بيان ايله (كان مقر ليل مقر) تقديرند
اوله رق شايه تركيدن خالي اولديغه اشارت ايلشدر لكن مشبهه اعتبار هيئت ظاهر و مشبهه
ذوق و امله مقيد بونلر ليل اوله رق مفرد مقيد ايدوب سبد شريفدن روايله بيان فرق و تميزده
مرور ايدن ضابطه ايمان نظره غير مستدر قال رحمه الله تعالى (وابضا ان تعدد طرفاه فاما
ملفوف كقوله (كان قلوب الطير رطبا و يابسا * لدى و كرها العتاب و الخشف البالي) باعتبار
الطرفين تشبيه ايچون تقسيم آخردر يعني و نه تشبيهك اكر طرفيني متعدد اولورده بوده
باملفوفدر (ملفوف) اولو مشبهلري عطف و باسار طريق ايله اتيان ايدوب بعده مشبه بهلري
ايراد ايتكدر نته كيم امرى القيسك عقاب ديلان لسانزده طوشيجل و قرقوش تعبیر ايتدكم
مرغ صيادي كثر اصطیاد طيور دن ايچون وصف ايله نظم ايتش اولديني (كان قلوب الطير الخ)
قولنده جاريدر (خشف) تمر ردي و يابسدر مفهوم ييت لانه عقابده اولان قلوب طيور
بعضبي عتاب كبي تازه و طري و بعضبي چور و مش ردي خورمال كبي يابس و بالي اوله رق اجتماع
ايتشد رديك اولور امدى شاعر مرحوم و كر عقابده اولان قلوب طيور دن تازه و طري اولشدر

عنايه و بونلردن يابس و عتيق اولشدر تمر ردي تشبيه ايدوب ابتدا مشبهلري اتيان ايله بعده
مشبه بهلري ايراد ايلشدر و بونلر تشبيه مفرد متعدد قمعندن عديله تشبيه مركبه حل اولشماي
بونلرك اجتماع ايچون اعتداد و اعتماد و تشبيهي قصد و مراد اولنه حق بر هيئت اولماسندن
ايچوندر بنابر بن شيخ اسرار بلاغتده امرى القيسك بوييقي انجق اختصار لفظ و حسن ترتيب
جهتندن مستحق فضيلت اولوب يوخسه بوجك عين تشبيهده بر قانده سندن ايچون مستحق
فضل و مزيت اولديني تصريح ايلشدر قال رحمه الله تعالى (او مفروق كقوله (الشمر مسك
والوجوه ذنا * نير و اطراف الاكف عثم) و ياخود طرفيني تشبيه متعدد مفروق اولور (تشبيه
مفروق) اولو بر مشبه و مشبه بهي و ثانيا ديكر مشبه و مشبه بهي ايتاندر مثلا مر قش اكبر يعني
بني سدوسدن عوف بن سعدك مديحه نساذه نظم ايلديكي (الشمر مسك الخ) قولي بواسلو بده در
(شمر) نصر و زننده طب و رايحه و خصوصيه ريج فم مرأيه اطلاق اولوب طيبه حلي
تقديرده استعمال ايلدكلري روغن صندل و ورد كبي طياري نفاست رايحهده مسكه تشبيه اوله رق
سلاسه اشراقندن اولديغه ايم اولمش اولور (اكف) جمع كف اولوب بعض روايتده (اطراف البنان)
واقع اولشدر (عثم) بر نوع شجر در كه قزل و بومشق بوداقلري اولور شاعر مرحوم مرأيه
مدوحهك اولو استعمال ايلديكي طب و ياخود ذاتنده اولان رويح طيبه يي مسك صبره و ثانيا
عذار نابدارني دنايره و ثالثا اصابعني عثم تعبیر اوانور شجر لين احمر تشبيه ايلشدر و شاعر
ديكر (حكي خده وردا و عينا زرجا * و صدغاه ربحانا و قمانه سروا) قولي دخی اشبو تشبيه
مفروقندن اولوب محبوبك عذارني كل حرايه و ديده ربي تركس شهلايه و كبسوناني ربحانه
و قد بني سرو رعنايه تشبيه ايلشدر قال رحمه الله تعالى (وان تعدد طرفه الاول
(تشبيه التسوية كقوله (صدغ الحبيب وحاله * كلاهما كاللبي) و اكر مشبهدن طرف اول
يعني مشبه متعدد اولوب مشبه بهده تعدداو لزسه (تشبيه تسويه) نسجه اولور نته كيم
شاعر ك (صدغ الحبيب وحالي * كلاهما كاللبي) و ثغره في صفاه * و ادمي كاللالي)
قولي بو و تيره ده در (صدغ) ضم ايله زلف معناسه در (نقر) قح ايله دندان يعني او ك ديشي
و (دمع) كوز يا شيدرد شاعر زلف حبيب ايله كندی حالي ليله و دندان صفار سان
حبيب ايله اشك چشمني لاله تشبيه ايلشدر ايكسند دخی مشبه متعدد و مشبهه غير متعدددر
قال رحمه الله تعالى (وان تعدد طرفه الثاني قتشبيهه الجمع كقوله (كأنما يسلم عن لؤلؤه
منضد او برد او افاح) و اكر بالكر طرف ثاني يعني مشبهه معدد اولوب طرف اولده متعدد اولور لايسه
(تشبيه جمع) اطلاق اولور نته كيم بختريك (بات ندیالی حتى الصباح * اغيد مجد و لمكان الوشاح)
(كأنما يسلم عن لؤلؤه الخ) قولنده واقع اولشدر (اغيد) بات ايچون اسم اولوب بدني ناعم و بومشق
ديمكدر و (مجدول) محكم معناسنددر (وشاح) نسوانك بند حایل كبي قلاده كردن اتخاذ
ايلدكلري لسانزده كردانك تعبیر اولسان حلي و (مكان وشاح) صدريدر (كأنما يسلم)
كسر سين ايله (يضحك كاشفا عن لؤلؤه) تقديرند اوله رق (عن لؤلؤه) قرينه سيله معنای
كشفي منضم و ضمير اغيده راجعدر (منضد) منضم معناسنددر (برد) قح و تحريك ايله حب
غما در كه تركيده طولو تعبیر اوانور (افاح) اقحواك جمعي اولوب تركيده پايديه ديلان نباتدر كه
اطراف يياض و اورته سي صاري رايحه سي كوزل بر چچيكدر مفهوم ييتن مرئه نازك و تنومند
منامت ليل ايله تابصاح سينه صاف بزم عيش و وصال اولوب كال بشاشت و حسن ملاطفتدن نشاني
اظهار تبسمه استوا و التماسده لؤلؤه منضم و منظمه و ياخود حب غلام و ياورد اقحوايه شبيه اولان
دندان صفار ساني نمایان اولور دي ديمكدر امدى بختري دندان محبوبني اوج شينه
تشبيه ايلشدر كه اول لؤلؤه منضم و ثانی حب غلام و ثالث ورد اقحوا در و حريريك مقامانده اولان
(بغرض لؤلؤه رطب و عن برد و عن افاح و عن طلع و عن حب) پيشده بش شبيه تشبيه اولشدر

اول بیت (نفسی الفداء لثغر اقی مسمیة وزانه شنب ناهیک من شنب) اوله رق (مسمی)
کسر سین ایله موضع تبسم یعنی فمدر (شنب) رقت استنان و یا خود برد رقیدر (ناهیک) حسب
معنای اولوب مراد انک حسنی مسمی ماعداسنی طلبدن منع ایدر دیکدر و برکسه استانی
ظاهر اوله حق خیشیده تبسم ایسه (افترعن استانه) دیر (طلع) هوز اچلدق خورما
چچیکدر (حب) صواوزنده اولان افق قبار جقدر که اکثرکسه به صوو شراب طولدر یعنی
وقته ظهور ایدر مفهوم یتین نفسم فدا اولسون اوبسجی عجب و لطیف اولوب ارایش رقت
و لطافتی حیون عاشا کرانی دهان محایب ساره به میل و نظردن منهی و مستغنی ایدن دندان صفا
رسانه که حین تبسمده اولوه آیدار بدیع الانتظام و حب غمام وورد افخوان و طلع نخلستان
و حساب مادن اثر نما اولور دیکدر شارح مرحوم دیر که اشو بختی و حریر ینک کلامی
باب تشبیهدن اولس محل نظر در زرامشه اولان ثمره افقا و نه تقدیر امدکور او لمامه
بوصورده تشبیه اولوب بلکه استعاره اولسی اقتضای ایدر شو قدر وار که بخت ینک یتنده اولان
(کائنات) لفظی تشبیه اولوب استعاره اولدیفته دلالت ایدر کلام شارح بوندن عبارت اولوب
حریر ینک بیت اوانده لفظ ثمر مصرح اولمسه شارح مرحومک بو کلامی بیت اولدن قطع
نظرله بیت ثانیته حال انفرادده ایراد اوانفاخته جل ایدلک لازمکاور و صاحب بن عبادک کندوسنه
اهدا اولنسان ایساتک وصفنده اولان (اتنی بالامس ایسانه) نعل روحی روح الجنان کبر الشباب
و برد الشراب وظل الامان و بیل الامانی و عهد الصبا و نسیم الصبا و صفو الدنان و رجع القیان)
نظمی دخی تشبیه جمع ندر (تعال) تعالیدن الها یعنی برشی ایله اکثر مکرر مثلاً صبی
طعامدن برشی ایله اله ایدوب مشغول ایتک کبی (روح) فتح ایله نسیم معنایه در (بر الشباب)
اول شباید که کنجک وقت نصارت و طر اوتیدر زرا (برد) ضم ایله بر نوع ثوب اولوب شبابه
اضافه سی (باین الماء) قبیلندندر که (شباب کایرد) تقدیرنده در و بهضیله فتح ایله تصرف
ایدر مراد نوم شباب اولمسه ذهاب ایله نوم شباب نوم شیخو خندن الذ و اطیب اولمسه تعلیل
ایتمشدر (دنان) جمع دن اولوب دنک صفوی خالصدر (رجع قیان) جواری معنیته نک
عندالغنی ثرید صوت ایلریدر زیر قیان جمع قینه اولوب قینه امه معنایه اوله رق رجع
قرینه سبله امه معنیه مراد اولور الحاصل وزیر صاحب ایسات مقدمه بی اوائن عمر جوانی
و برودت شراب و سایه امن و حضور و نیل مقاصد و آمال و زمان سبوت اطفال و نسیم صبا ایله
صفوت اکواب و دنان و تغنی قینه تشبیه ایله نسیم حیات افروز چنان کبی روح روانی اله ایدرک
صفارسان اولدیغنی توصیف ایشدر قال رحمه الله تعالی (و باعتبار وجهه) وجهه شبه اعتبار ایله
تشبیه تقسیماته شروع اولوب (باعتبار الطرفین) قولته معطوفدر یعنی وجهه شبه اعتبار ایله
تشبیه تقسیمات ثلثه ایله منقسم اولور که اول تمثیل ایله غیر تمثیل و ثانی بمثل ایله مفصله و ثالث
قریب ایله بعیده انقسامیدر مصنف رحمه الله تعالی تقسیم اوله اشارته یوردر که (اما تمثیل وهو
ما وجهه منترع من متعدد کامر) یعنی وجهه شبه اعتبار ایله تشبیه بتمثیلدر (تمثیل) بر تشبیهدر که
کندوسنده وجهه شبه متعدد دن یعنی امرین و یا خود امور عید یده دن منترع اولان
وصف اولور نه کیم مرور ایتدیکی اوزره ثریاک عنقوده تشبیهی و بشارک (کأن ثار التفع)
قولنده اولان تشبیه و شمع کف اشلده اولان مرأته تشبیهی و کلک بدوی مصطلی به
تشبیهی و مثل الذین حلوا التواریه ثم لم یحملوها کمثل الحمار یحمل اسقارا قول شریفنده
(و کایرقت قوما عطا شامه) قولنده اولان تشبیه لایله اشالی بوقعندندر زیرا بونلرک
جمله سنده وجهه شبه بعضی سنده حسی و بعضی سنده عقلی اولان امور متعدده دن منترع اولوب
طر فین بهضیلرند مرکب و بهضیلرند احد هما فرد و آخر مرکب و تفصیلی مرور ایتسبله تکراره حاجت
کور ایله ماسدر قال رحمه الله تعالی (وقیده السکاک بکونه غیر حقیقی کامر فی تشبیه مثل الیهود

مثال الحمار) و سکاک متعدد دن منترع اولان وجهه تشبیهی غیر حقیقی اولمسه یعنی حسا
و عقلا متحقق اولمسه تشبیه تقید المشرر زیر ایتبیهده هر نه وقت وجهه شبه غیر حقیقی اولوب
وامور عیدیه دن منترع اولور سه اسم تمثیل ایله کسب اختصاص ایدر یعنی اوتشیهده
تمثیل نسیم اولور دیکدر نه کیم مثل یهودک مثل حاره تشبیهده مرور ایشدر زیر ایتبیهده
وجهه شبه (بلغ نافع) یعنی موجب مزید نفع اولان ایشیک مقارنت و استصحا بیده کدو تعبیه
برابر حرمان انتفاع و استفاده اولوب بوايه متعدد دن انتزاع اولمش بر وصف مرکبدر و حقیقی
اولوب بکه توهمه مایندر زیر وصف حقیقی ذاته منقره و متمکنه اولان هیئدن عبارت اولوب
وصف مذکورک ایسه ذات موصوفه تقرری بوقدر و مثلهم کمال الذی استوقد ناراً
قول شریفی و نظاری دخی بویه در امدی سکاکیک تشبیهی اوزره تمثیل تفسیر جمهور ایله
اولان تمثیلدن اخصدر شویله که امور عیدیه دن منترع اولوب و حقیقی اولر سه عندالجمهور
تمثیل و عندالسکاک غیر تمثیلدر و اما صاحب کشاف تمثیلی تشبیه مرادف اوله رق اجرا ایدوب
وجه شبه هیئت منترعه اولسون و یا خود اولسون هر برشیته که تشبیه اطلاق اولور عندنده بلافرق
تمثیل دخی اطلاق اولور بوصورده تفسیر جمهور اوزره اولان تمثیلدن اعم اولش اولور و شیخ
اسرار بلاغنده دیکدر که تمثیل وجهه تشبیهی اموردن منترع اولان تشبیهدر و وجهه تشبیهی
اموردن منترع اولور قد نصکره عقلی اولدیغنی حینده اشو کندوسنده وجهه شبه امور عیدیه دن
منترع اولوب لکن عقلی اولمسه تشبیهک بوايه یعنی کلامه شو کلام تشبیهی متضمندر دینلوب
بونده تمثیل و ضرب مثل واردینلر و وجهه شبه عقلی اولدیغنی صورته کلام مذکور اوزرینه
تمثیل اطلاق اولنق و (ضرب الاسم مثلاً لکذا) یعنی اسم مشبیه مشبیه ایچون مثل ضرب اولدی
دینک جاز اولور مثلاً (نور) قرآن ایچون و (حیات) علم ایچون ضرب مثل قلندی دینلور
اشته کلام شیخ بوندن عبارت اولوب حاصلی شیخ مثلی کنیده وجهه شبه اولان وصف منترعک
بالکرم متحقق حسی اولمسه تشبیه تقید المشرر بوصورده تشبیه مذاهب ار به اولوب بر بسی
مطلقاً تشبیه تمثیل اطلاقدر که مذهب صاحب کشاف بودر و اکثر کتب تفاسیر بواطلاق
ایله مشبیهدر ثانی وجهه شبه حاسمتحقق اولیان وصف مرکب اولمیدر که مذهب شیخدر
و ثالث وجهه شبه نه حسانه عقلا متحقق اولیان وصف مرکب اولمیدر که مذهب سکاک
بودر و رابع وجهه شبه کرک متحقق و کرک غیر متحقق مطلقاً مرکب اولمیدر که مذهب
جمهور بودر قال رحمه الله تعالی (واما غیر تمثیل وهو بخلافه) و یا خود وجهه شبه اعتبار ایله
تشبیه تمثیلک غیریدر و اشو غیر تمثیلک خلاصدر که عندالجمهور وجهی متعدد دن منترع
اولوب و یا خود منترع ایسهده وصف حقیقی اولاندن امدی ثریاک عنقود منوره تشبیهی
عندالجمهور امور متعدده دن منترع اولدیغنی جهته تمثیل و عندالسکاک غیر تمثیلدر زیرا بونده
وجهه شبه حسی ایله اداریک اولسان وصف حقیقیدر حاصلی تفسیر جمهور اوزره غیر تمثیل
تفسیر سکاک اوزره غیر تمثیلدن اخصدر زیرا اعم مطلقک تقبضی اخص مطلقک تقبضندن اخصدر
مذاهب ساره دخی بونلره مفسدر قال رحمه الله تعالی (وايضاً اما بمثل وهو ما لم یذكر وجهه فنه
ما هو ظاهر بهم کل احد نحو زید کالاسد) تشبیه ایچون باعتبار وجهه شبه تقسیم آخردر
(فنه) ضمیری اگر جمعه راجع اولور سه ظاهر افظنک جمعه اسنادنده تسامع اولوب تشبیه
جمعاک ظاهر اولمستدن مراد وجهه شبه ظهوریدر و اگر وجهه راجع اولور سه تسامع اولوب
فقط سوق کلامدن خروجدر یعنی تشبیه باجماعدر (بمجل) بر تشبیهدر که وجهه تشبیهی ذکر اولمیه
و اشو تشبیه بجماعدن بعضی سنده وجهه شبه غیر مذکور هر کسک فهم ایده جکی بر امر ظاهر اولور
(زید کالاسد) کبی زیر امر ادشجا عنده اولوب بخرو و ام حسی و ساره وجه تشبیه اولدیغنی
هر کس فهم ایدر قال رحمه الله تعالی (ومنه خنی لایدر که الاخاصه کقول بعضهم هم کالخلق

المفرقة ای هم متناسبون فی الشرف کا انهما متناسبة الاجزاء فی الصورة) وتشبيه مجملدن
بعضیستند وجه شبه غیر مذکور حتی اولوب خواصدن غیر بسی ادراك اید من مثلا بعضیاریك
(هم كالخلفة المفرقة) قولى بوقیلدندر (حلقه مفرغه) اطرافی تعیین اوله میان حلقه در یعنی
ذوات مدوحه فضل و شرفده متناسبه اوله رق بونلردن بعضیاریك فاضل وبعضی آخری ینی
افضل تعیین ایتك بمنعدر ته کیم حلقه مفرغه وجوانی مصمته وغیر منفرجه اولد بقیچون
متناسبه الاجزا اوله رق بعضیسی طرف وبعضیسی وسط اولوق اوزره تعیینی تمنع اولور
واما مصمته اولیانلر بونك خلافتده اولوب زیراموضع انفرج طرف ومقابل وسط اولور
جاراللهك روا بیتی اوزره اشبو (هم كالخلفة المفرقة) کلامی انما به تعبیر یله ملقبه اولان فاطمه
بنت خرسك قولى اولوب اصحاب کالندن بولسان درت نغراوغلار یکه (ربع الکامل) و (عمارة الوهاب)
(قبس الحفاظ) و (انس الفوارس) اقبلی یله ملقب اولوب زیاده عیسینک اولاد لیدر کلام
مذکور بولمى مدح اناسننده اراد ایتشددر که انما به مرقومه دن ذکر اولسان
انسانندن قنغیسی افضل ایدوی سؤال اولدندقه عماره در دیوجواب ویرمسنده متعاقبا
جوانندن رجوع ایله (لابل فلان) دیودیکر ینی واندن دخی رجوع ایله آخر ینی ذکر ایدرك
بعده بونلردن هیچ برینی آخری اوزره تفضیلدن اظهار عجز مقامنده (ثکلتهم ان کنت
اعلم ایههم) افضل هم كالخلفة المفرقة) دیشدر (ثکلت) صیغه حکایه اوزره مبنی للمفعول
اولوب (ثکل) مرأه نك ولدنی فعداندر ولدنی غائب ایدن مرأه (امرأة ثکلی دیر ل
مفهوم بیت اگر بن انلرك قنغیسی افضل اولد یعنی بطش اولورسم انلری ضایع ومهجور ایتش
اولیم زیرا انلر شکل دائره اولوب طرف ووسطی قابل تعیین اولیان حلقه مفرغه کیدر
دیمک اولور الحاصل وجه شبه مانع نماز اولان تناسب اولوب فقط اولده اولان تناسب
فضل و شرفده وثابده اولان تناسب صورت وشکلده در وپووجه تناسبی طرفیندن اولوب
فهم ایتك انجی اعتبارات بلغایه آشنا اولان خواصه مخصوصدر واختیار شیخ اوزره قول
مذکورک قائلی ینی مهلبی حجاجه وصف ایدن کسه اولوب بونلردن قنغیسی اشجع اولد یعنی
حجاج سؤال ایتسبله قول مذکور ایله جواب ویرشددر قال رحمه الله تعالی (وايضامنه
مالم یدکر فیه وصف احد اطرفین) (منه) ضمیری مجمله راجع اولوب و (ایضا اما کذا واما کذا)
تعبیر یله اراد ایتامسی بو تقسیم تقسیمات مجملدن اوله رق مطلقا تشبیهک تقسیماتدن اولد یعنی
اشعار ایتچوندر و بو کلام (منه ظاهر ومنه خفی) قوائمه معطوف اوله رق ککندوسنده احد
طرفینک وصنی ذکر اولنیا تشبیهک دخی اقسام مجملدن اولد یعنی افاده ایدر وصفدن مراد ککندوسنده
وجه تشبیه ایما اولان وصفدر امدی (زبد الفاضل اسد) قولردخی ککندوسنده وصف احد طرفین ذکر
اولنیا تشبیه مجمل قیئدن اولور زیرا هر نقدر وصف مشبه اولان فاضل ذکر اولنیش ایدده
لکن بو وصف وجه شبه اولان شجاعتی اشعار ایدرشی دکلدر قال رحمه الله تعالی (ومنه ما ذکر فیه
وصف المشبه وحده) و ککندوسنده بالکرم مشبه بهک وجه تشبیهی اشعار ایدن وصنی ذکر اولان
تشبیه دخی اقسام مجملدن مرور ایدن (هم كالخلفة المفرقة لایدی این طرفاها) قولى بوقیلدن
اولوب زیرا حلقه مفرغه به طرفینی غیر معلومه اولقله وصف وجه تشبیهی مشردر زیرا
ذکر مرور ایتدیکی اوزره وجه تشبیه موجب امتناع نماز اولان تناسبین عبارت اولوب حلقه
مفرغه تک وصف مذکور ایله توصیفی بوه مناسی اشعار ایدر و نابغه الذی ایتك (فانك شمس
والمولوك کواکب) اذا طلعت لم یبد منه ن کوکب) قولى دخی بوقیلدندر زیرا مدوح ایله شمس
پشده وجه شبه کمال ظهور ومولوك ایله کواکب پشده وجه شبه نقصان ظهور اولوب
(اذا طلعت لم یبد منه ن کوکب) قولى وجه شبهی اشعار ایدن وصف مشبه بهدر (لم یبد منه ن
کوکب) قولنده اولان کوکبدن مراد نور و ضیاءدر مفهوم بیت سن کمال ظهورده شمس ومولوك
ساره نقصان ظهورده کواکبه شبه اوله رق طلوع شمس منبرده کواکبدن نور و ضیاء ظاهر

اولد یعنی کبی سنک ظهور واشتهار کله ملوک ساره دن دخی تاب و رونق مصمت اولور یعنی زمان
سلطنتکده ملوک ساره صولت واشتهاردن ساقط ومعزول لدر دیمک اولور قال رحمه الله تعالی
(ومنه ما ذکر فیه وصفها کقوله) صدقت عنه ولم تصدق مواهبه عنی وعارده ظنی فلم یجب *
کالغیث ان جنته وافا کریقته وان ترحلت عنه لج فی الطلب) و ککندوسنده مشبه ومشبه بهدن هر برینک
وصفدری ذکر اولسان تشبیه دخی تشبیه مجمل اقسامدندر ته کیم ابی تمامک حسن بن سهل حقنده
انشاد ایتش اولد یعنی (ستصبح العیس بنی واللیل عندفتی) کثیر ذکر الرضی فی ساعه الغضب)
صدقت عنه ولم الخ (قولى بونو عندندر) العیس کسر عین وسکون یا ایلله بیاض دوه درکه
بر مقدار صفرتله مختلط اوله (ستصبح) ایتچون فاعل اولوب (واللیل) دخی اشبو (العیس)
اوزره معطوفدر (فتا) دن مراد ممدوحیدر (کثیر ذکر الرضی) فنی ایتچون (صفة جرت علی
غیر من هی لیدر (رضا) خشنودلق معنایه اولوب رضایی کثرت تحطری غلبه عفوئدن
کنایه در (صدقت) اعرضت معنایه در (خیبت) طلب اولسان شیه نائل اولما قدر
(وافاک) اناک دیمکدر (ریق) جعله فی روق شبابه وریق شبابه قوللردن اول شبابه معنایه در
(واصابه ریق المطر) دیغور وهر بر شیک ربی افضالدر الحاصل (ریق) فتح ایلله هر سنه تک
اولی وافضلیدر مفهوم نظم را کب اولدیم ایل عیس بخله بو کیمه قطع راه ایدرك علی الصباح
برذاته واصل اولور که بر کسبه غضب ایتسه اوساعت کال حلم وکرمندن عفو ایلله
معامله ایدرین اوزادن مقدما اعراض ومفارقت ایتشکن آنک مواهب وعطایا سی بدن اعراض
ومفارقت ایتدی یعنی بنم اعراض ومفارقت ایتک انقطاع کرم وعنا بیتی موجب اولدی وبنم ایتچون
جود و سخاوت یله ظن و کاتم مساوده وتکرر ایدوب مطلوب بدن بنی خائب ومحرور ایتدی یعنی هر نه
زمان برشی امید و طلبنده اولدم ایتسه مخالفت ایلمدی اوزان غیث وباراته شیهدر که غیثه حین
اقبال وتوجهکده زیاده سبله رشحه دار ایدوب قصد ترحل وفرارده دخی سنی طلب ونعقیده لج
واصرار ایلله فضايل اولور یعنی مدوح مرقوم دخی حالتی اقبال واعراضده افاضه رشحات عطایا
ایلدیمکدر امدی شاعر بویاسات ایلله مدوحی وقت اقبال واعراضده عطایا ومواهبی کندی
مفارقنده قائمه اولقله وصف ایدوب کذلک غیثی وقت اقبال وار تحالده اصابتله وصف ایتشددر
و بو وصف وجه شبهی مشردر زیرا وجه شبه طلب وعدم طلب واعراض وعدم اعراض حالتینده
افاضه دن عبارتدر و ککندوسنده بالکرم وصف مشبه ذکر اولسان تشبیه دخی مجملدن بعضدر
(فلان کتر ایدیه لدی ووصل مواهبه الی طلبت عنه اولم اطلب کالغیث) قولى بوقیئدن اولوب
مشبه اولان مدوحک کثرت ایدای وتواصل مواهب وصفدری ذکر اولانه رق مشبه اولان غیث
ایتچون وصف اراد اولنما مشدر (طلبت عنه اولم اطلب) قولى وجه تشبیه اولان طلب وعدم طلب
حالتینده افاضه بی مشردر ومصنفک بو قسمی ذکر ایتامسی غالب کلام ثقاته مثالته ظفر باب
اوله مامسنده میندر قال رحمه الله تعالی (واما مفصل وهو ما ذکر فیه وجهه کقوله) * ونغره فی صفاء
وادمی کاللائلی) مرور ایدن (اما مجمل) قولنده معطوفدر یعنی ویاخود تشبیه مفصل اولور
(تشبیه مفصل) ککندوسنده وجه شبه ذکر اولسان تشبیهدر ته کیم شاعرک (ونغره فی صفاء
وادمی کاللائلی) قولنده وجه شبه اولان (صفاء) ذکر اولنیشدر (صفاء) مدایله اوساخ
وکدورتدن خالی وخالص معنایه در واشبو تشبیه مفصل ابکی قسم اولوب اول ذکر اولسان شیک
حقیقه وجه شبه اولسی وثانی مذکور وجه شبه لازم کلام برامی اولسیدر ومصنف
رحمه الله تعالی اشیو قسم ثانی به اشارتله یوردر که (وقد یساع بذكر ما یستنبه مکانه کقولهم للکلام
الفصح هو کالعسل فی الخلاوة فان الجا مع فیه لوازمها وهو مبل الطبع) وبعضا وجه شبهک
مکاننده وجه شبهی مستمع ومستلزم اولان شیک ذکر یله تسامح اولور یعنی وجه شبه ذکر اولسان
شیه لازم کلام (ما یستنبه) قولنده ضمیر مستر ما موصوله ضمیر ثانی وجه شبه راجعدر مثلا کلام

فصیحی عسله تشبیه (هو كالعسل في الخلاوة) دینورزیرا عسل ایله کلام فصیح بیننده جامع یعنی وجه شبه خلوت اولوب بلکه خلوت لازمی اولان میل طبعدر چونکه عسل ایله کلام فصیح بینند وصف مشترک میل طبع اولوب یو خسه خواص مطع و مانند اولان خلوت دکلدر صاحب مفتاح بوتساح تشبیهک میل طبع و ازاله حجاب امشای وصف اعتبار یده اولد یغی صورته مخصوص اولد یغی بیان ایله وجه شبه حقیقت حال و نفس الامر ده عقلی اولقلغه منحصر بولند یغی حاله اهل یساک وجه تشبیهی حسی و عقلی به تقسیم ادرك تحقیقی ترك اعتباری فصحاك بووجهله تسامح لرندن نشئت ایتمش اولمسی مله وظایف و کنی ایراد ادرك شارح مفتاح سکا کینک بو کلامنی ایضا حده یعنی اهل یساک وجه تشبیهی عقلی و حسی به تقسیم لرند اولان تسامح لرلی فصحاك بو وجهله تسامح لرندن نشئت ادوب تسامح فصحاك به متفرعدر زبانه زمانکه فصحاك ادرك ثلاثی مذکورده وجه تشبیهی خلوت قیاب خلوت ایسه ذوق ایله اراک اولنور امر حسی اولد یسه بوسامحه اهل یاتی تسامح ادرك وجه تشبیهی حسی و عقلی به منقسم قلقغه مجبور ایلمشدر تاکه مثال مذکورده قطعی امور محسوسه دن اولان خلوت وجه شبهدر دیو قولری رهین صحت اوله دیو بیان ایتمشدر لکن بو کلامک فسادی ظاهر و یندر زیر اقومک بوتساحده وجه تشبیهی خلوت قیلری مثلا (الخذکالورد فی الحجرة) قولنده علی التحقیق وجه تشبیهی خلوت کبی امور محسوسه دن اولان حرت قیلری اوزره زائد برشی اولوب بوسورنده اهل یساک وجه تشبیهی عقلی و حسی به تقسیم ایله مسامحه و ترك تحقیق اعتباریه اول حاصل و باعث اولوب ثانی اولماسی نه کیفیتده واقع اوله یاور وارد خاطر اولان کلام سکا کینک معناسی قومک وجه تشبیهی حسی و عقلی به تقسیم ایله وجه شبهدر بعضی حسی تشبیه لرند اولان تسامح وجه تشبیهی منکر اولان شبه وجه تشبیه لرند اولان مسامحه تشبیه بوده زبر اخدمک ورده تشبیهندن وجه شبه حرت جزئیة محسوسه لازمکلان حرت مشترک کایه اولد یغی حاله حرت جزئیة حسی وجه تشبیه عدایدرك مسامحه ادرك لرلی جملة بو مثالو محملار ده وجه تشبیه حسی تشبیه ایتمشدر دیک اولور قال رحمه الله تعالی (وايضاً اما فرب مبتذل وهو ما يتقل فيه من المشبه الى المشبه من غير تدقيق نظر اظهر وجه في باي ارای تشبیه ایچون باعتبار وجه شبه تقسیم ثانی یعنی تشبیه باقرب مبتذل (قرب مبتذل) بر تشبیهدر که کند و سنده وجه شبهک تدقیق نظر ابتکسزین بادی رأیده ظهور رندن ایچون مشبهدن مشبه بهه انتقال اولور (بادی) ظاهر معنائه اولان (بدا الامر یبدو) دن قیلور سه ظا هر رأیده دیکدر واکر (بدا) دن دنیلوب مهموز قیلور سه اول رأی معنائه اولور الحاصل تشبیه حال مشبهی بیان ایله مشبهی تشبیه کبی قلقغه سوق اولسبله اگر مشبه مشبه و مشبه به مشبه به اولد یغی حیثندن مشبهدن مشبه بهه انتقال وجه شبهک مشبه و مشبه بهدن ایکسند دخی ظهور رندن ایچون بلا تدقیق نظر حاصل اولور سه یعنی وجه شبهک طرفینده ظهور رندن ایچون احدهماک مشه و آخرک مشبه به اولد یغی ظا هر اولور سه تشبیه تشبیه قریب اولور و وجه تشبیهک بادی رأیده ظهوری ایکی قسم اولور ق مضاف رحمه الله بوکا اشارتله یوزر که (اما لکنه امر اجلیا فان الجملة اسبق الى النفس) و ظهور وجه شبه یا وجه شبه مجمل اولوب کند و سنده تفصیل اولیان بر امر اولد یغندن ایچون اولور یعنی (امر اجلیا) قولنده اولان جلندن مراد معناسی متضخ اولیان و یاخود مرکب اولان شی اولوب بلکه کند و سنده تفصیل و بربرر اجزایه نظرا ولیان شیدر بوده کند و سنده ترکیب اولیان امر واحد و یاخود اجزاسنه نظر اولیان مرکب اولقلندن اعد و وجه شبه جلاک ظهوری زیر اجماله یعنی مجمل غیر مفصل نفسه تفصیلندن افر بذر کورمز میسکه انسانی شی و یاخود جسم و یاخود حیوان اولد یغی حیثندن ادراک ابتک جسم حساس ناطق و محرمک بالاراده اولقلغی حیثندن ادراک کندن اسهل و اقدمدر زبر افضل مجمل ایله اعتبار لندن شی آخر اوزره مشتملدر چونکه متعددده واحد دن لازمدر و مفصل مجمل ایله شی

آخری مشتمل اولد یغندن ثانی عام خاصدن اعرف اولوب و تعریفیات کامله یعنی حدود تمامه ده عامک تقدیمی واجب اولشدر و ادراک حواسده بویه در زبر رؤیت اولان جله به و ثانیاً تفصیل واصل اولور مثلاً انسان بر بنجه به نظر ایله ابتدای جمع بر طاقم اشجار مشاهده ادرك تکرر نظر ابتکجه اشجارک بر بر تفصیلاته و نهال و اغصان و برگ و بارنه کسب اطلاع ایدر و یوندن ایچون (النظرة الاولى حقاً) و (فلان لم یمن النظر ولم یعمد) دینور (حقاً) جفاقتندر و نظره اولیک حق زبر اچوق کره نظره اولی قبیحی استخوان و حسی استباح ایتمک و قوعیدر (امان فرس) فرسک عدوده تباعدی اولوب نظر دقیقه مجازدرو (انعام نظر) تدقیق و زید نظردر و کذلک اصوات و طعوم و روائح و امثالک مره اولیده ادراک اوله میان تفصیلی مره ثانیه ده ادراک اولنور قال رحمه الله تعالی (وقيل التفصيل مع غلبة ظهور المشبه في الذهن اما عند حضور المشبه اقرب النسبة كشبه الجرة الصغيرة بالكوز في المقدار والشكل) و یاخود وجه تشبیهک بادی رأیده ظهوری مشبه بهک ذهنده غلبه حضوریه برابر وجه شبه قلیل التفصیل اولد یغندن ایچون اولور و مشبه بهک ذهنده غلبه حضوری با مشبه ایله مشبه به بیننده اولان قرب مناسبندن ناشی مشبهک ذهنده حضوری عدنده اولور زبر بر شئت مناسب اولد یغی شی ایله ذهنده حضوری کند و سنده مناسب اولیان شی ایله حضورندن اسهل اولد یغی غیر خفیدر مثلاً جره صغیره بی یعنی کوچک دستنی بی مقدار و شکاده کوزه تشبیه کبی (کوز) بر داق معنائه در زبر بوتساحده اولان وجه تشبیهه مقدار و شکلی اعتبار اولد یغی جهنله نوعاً تفصیل اولوب لکن ذهنده حضور جره عدنده کوز غالب الخطوردر قال رحمه الله تعالی (او مطلقاً تکرره علی الخس کالشمس بالمرأة المجاورة في الاستدارة والاستدارة) (عند حضور المشبه) قولنده معطوفدر یعنی یاخود مشبه بهک ذهنده غلبه حضوری مشبه بهک هر بار محسوس اولسبله وقت حضور مشبه خاص اولد یغی کرک حاضر اولسون و کرک سه اولسون علی الاطلاق اولور زبر ا حس اوزره تکرر ایدن شئت ذهنده حضوری تکرر ایتمیان شئت حضورندن یعنی مثلاً مضاف اولد یغی حاله صورت قمرک ذهنده حضوری حس اوزره تکرر ایتمیان قمرک حال انضمام اولان صورتک ذهنده حضورندن اسهل ایدوکی غه خفیدر و جو جهله مشبه بهک مطلقاً حس اوزره تکرری مثلاً شمسی استداره و استداره مرأت مجلایه تشبیه صورتند حاصلدر زبر ا وجه شبهه بعض مرتبه تفصیل اولوب لکن مرأتک علی الاطلاق یعنی هر وقت اولور سه اولسون ذهنده حضوری غایب و اکثردر قال رحمه الله تعالی (لما راضة کل من القرب والتكرار التفصيل) یعنی تفصیل اسباب غرابندن ایکن بروجه مشروح قرب مناسب و یاخود حس اوزره تکرر دناشی غلبه حضور مشبهله قات تفصیلک ابتذال تشبیه مؤدی اوله حق ظهوره سبب اولمسی زیر ا صورت اولیده مشبه ایله مشبه بهک یکد یکره قرب مناسب لرلی و صورت ثانیه ده حس اوزره مشبه بهن تکرری تفصیل قلیله معارضه ایتمسندن ایچوندر زبر ا قرب و تکرردن هر بر لرلی مشبهدن مشبه بهه سرعت انتقال مقتضی اولور قیاب وجه شبه کند و سنده تفصیل اولیان امر جلی حکنده قالوب قسم اولده بیان سبقت ایدوکی کبی ابتذاله مفضی اولور قال رحمه الله تعالی (واما بید غریب وهو بخلافه لعدم ظهوره اما لکثرة التفصيل كقوله والشمس كالمرأة في كف الاشئ) (اما قریب مبتذل) قولنده معطوف اولوب یعنی تشبیهدن بر قسمی دخی تشبیه بعید غریبدر و بوتساحده تشبیه قریب مبتذل خلافنده اولوب یعنی بر تشبیهدر که کند و سنده مشبهدن مشبه بهه انتقال ایچون تعمیق فکر و تدقیق نظر در نصکره حاصل اولور و بوده وجه شبهک بادی رأیده خفا و عدم ظهور رندن نشأت ایدر و وجه شبهک عدم ظهوری با کثرت تفصیلندن ایچون اولور مثلاً (والشمس كالمرأة في كف الاشئ) قوی بوقسمنددر شمس ایله کف اشله اولان مرأت بیننده وجه شبه ذکرری مرور ابتد بکی اوزره مع الاشراف استداره و مع موج اشراف حرکت

سریمه متصله دن حاصله اولان هیئت اولوب بونده اولان تفصیل ماسبقده معلوم اولمشدر
انچون اشبووجه شبه مرآت دائمة الاضطرابی رؤیت ایدن کسه نك نغندہ انجق استیاف واعاده
ناملد نصکره واقع اووب ونظری مقہل و بطی اولور قال رحمه الله تعالی (اوندور حضور المشبه باما
عند حضور الله بعد المتاسف کامر و اما مطلقا لكونه و هيا و امر کبا خیالیا و عقلا کامر اوله تکرر علی
الحس کفوله و الشمس کالمراة فی کف الاشئل) و یاخود وجه شبه ک عدم ظهوری مشبه بهک ذهندن ندرت
حضورندن ایچون اولو و مشبه بهک ندرت حضوریده یا بنفشه ک تار کبریتہ تشبیهده مرور ایتدیکی کی
مشبه ک حضوردی عندده اولور و یاخود مطلقا اولور و مشه بهک مطلقا ندرت حضوردی بالنیاب
اغوال کی و همی واسندن و یاخود رماح زبرجد اوزره منشوره اولان اعلام یا قوت کی مرکب خیالی
اولدیندن و یاخود (کمثل الحمار بحمل اسفرا) کی مرکب عقلی ایدو کندن و یاخود (و الشمس
کالمراة فی کف الاشئل) کی حس اوزره قلت تکررندن نشئت ایلر زیرا کف اشلده اولدیغی
حالده مرآت حس اوزره تکرر ایدر و اکثر احیاده مشاهده اولور برشی دکادر زیرا نیجه
اشخاص ید اشد در رؤیت مرآت مصادف اولمهرق امرار ایام حیات ایدر و مشبه بهک
ندرت حضوردی وجه شبه ک عدم ظهورنه سبب اولسی زیرا وجه شبه طرفینک فرعی اولوب
طرفیندن انتقال اونور چونکه وجه شبه طرفین بینده وصف مشترک جامع اولوب انجق
طرفینک حضورندن نصکره طاب اولسه جنی جهنله حضور طرفین نادر اولدیغی کی جامع
طرفین اولوب یتلرنده تشبیهه سبب اولمهرق صالح اولان شیهة التفات ذهن دخی نادر اولور
قال رحمه الله تعالی (فالغراب فی وجهه من وجهین) امدی شمشک کف اشلده اولان مرآت تشبیهده
غرابت ایکی جهندن اولوب اول وجه شبه ک کثرت تفصیلی و ثانی مشبه بهک حس اوزره قلت
تکرر ایدر قال رحمه الله تعالی (والمراد بالتفصیل ان نظر فی اکثر من وصف وقع علی وجوه
اعرفها ان تأخذ بعضا وتدع بعضا کما فی قوله) حیات ردینا کآن سنهة سنا لیب لم یصل
بدخان) و تفصیل ایله مراد شی واحد و یاخود اکثر ایچون اولان مافوق وصف واحد
نظر اولمشدر یعنی امر واحد و یاخود امرین و یاخود امور ثلثه و یا اکثرده اولان اوصافک
وجود و یا عدمی و یاخود بعضیسنک وجود و بعضیسنک عدمی اعتباردر و بوندن ایچون
تفصیل وجوه کثیره اوزره واقع اووب و وجودک اعراف و اشهری اوصافندن بعضیسی اخذ
و بعضیسی ترک اولمشدر یعنی بعضیسنک وجودنی و بعضیسنک عدمی اعتباردر
نه کیم امری القیسک (حیات ردینا الخ) یتنده وقع اولمشدر (ردینی) ردینه نامنده
اولان عامله رماح برمرآه علیتندن اولان رحدر (سنان) حیدر رحدر سنا) قصر ایله
آتش و قمرک ضویدر مفهوم یت سنانی لهیبی دخانک ضیا شیه اولان رخ ردینی
حل و استعجاب ایلدیکی مفید اولوب سنان رحی دخانه متصل اولیان نازک ضیا شیه تشبیه ایله
اوصاف ناردن شکل و لون و لمائی اخذ ایدرک اصل دخان وصفنی ترک و فی ایشدر قال رحمه
الله تعالی (اوان تعبر الجع کامر من تشبیه التریا) و یاخود وصف واحدندن اکثر
نظر وجه شبه اولان جع اوصافک وجودنی اعتبار ایله اولور نه کیم ثریابی عنقود
ملاحیه تشبیهده مرور ایشدر شوبله که مشه طرفنده نفس انجمله شکل و مقدار و لون و مسافت
مخصوصه اوزره اجتماعه نظر و اعتبار ایدوب کذلک عنقود ملاحیه ده دخی باوصافک ایشانده نظر
و اعتبار اونور شیخ اسرار بلاغده و وجهله تحقیق مقال ایشدر که (التفصیل) قریب ایکی شی یتنی جامع
اولان رعباره اولوب معناسی سنکه برابر ایکی و یا اکثر اوصاف اولهرق بونله علی الانفراد نظر ایدوب
و بعضیسی بعض آخرندن نامل و تدقیق نظرله تفصیل ایدرسین و متک ایچون شی واحدندن اکثر
و شی واحدده جهت واحدندن اکثره نظر انجمله که فی الجملة حاجت وارد و بودخی وجوه
عدیده ایله واقع اووب وجه اول اوصافندن بعضیسنی اخذ و بعضیسنی ترک ایله اولور نه کیم

امرئ القیس دخانی سندان عزل و تجرید ایتدیکی جینده لهیده اعتبار ایشدر وجه ثانی
اوصاف مشبهندن امور عدیده به جله سنی طلب و اعتبار ایچون نظر ایدرسین نه کیم ثریابک
عنقوده تشبیهده نفس انجم ایله شکلی و اونی و مقداری و قریده مسافت مخصوصه اوزره اجتماعی
اعتبار اولهرق عنقود ملاحیه ده دخی بونلرک مثلی اعتبار اولور وجه ثالث جنسده اولان
خاصه به نظر ایدرسین مثلا عین دیکده نفس حرت قصد اولوب بلکه قصد و نظر هر بر جرتده
موجود اولوب بلکه عین دیکه خاص اولان صفت اولور امدی بوشبیهده اولان ترکیب حرت
مخصوصه ایله شکل کری و مقدار مخصوصدن اولش اولور و بونلکه وجه ثانی و اولدن کسب
نیم ایدر زیرا وجهینده نظر من غیر اعتبار خصوصیت وجود و صفده در و شیخ بوکلامی
ایراددن نصکره دیشدر که بواقسام اغاب و اعرف اوزره موضوعه اولوب والا دقایق تفصیل
خطبه ضبط و حصره کجیده اوله من قال رحمه الله تعالی (وکسا کان ترکیب من امور اکثر
کان التشبیه ابعده) مشبه بهک مرکب خیالی و یا عقلی اولسی ذهندن مطلقا ندرت حضورنی
موجب اولوب و مشبه بهک ندور حضوردی وجه شبه ک خفا و عدم ظهورنی مؤدی اولهرق تشبیه
غریب اوله جغنی بیان ایتدیله بواکلامک تنهسی اولوق اوزره دیر که اجزای ترکیب اولان امور
هر مقدار اکثر و ازید اولورسه کرک خیالی اولسون و کرکسه عقلی اولسون تشبیه دخی اوقیاس
اوزره ذهندن ابعده اولور زیرا تفصیلی اکثر اولسیده تشبیه دخی کثرت اجزای ترکیبه کوره کسب
بعدهت ایدر و مرکبک خیالی اولسی ترکیب ایتدیکی اجزا حیاتندن اولسیده و عقلی اولسی
حیاتندن اولمایدله اولوب نفس ترکیب حسی اولور و ترکیبک امور کثیره دن ترکیب نظم جلیله
خ اتمام مثل الحیوة الدنیا کما از انشاء من السماء فاخط به نبات الارض مما يأکل الناس والا نعام
حتى اذا اخذت الارض زخرفها وازبت و ظن اهلها انهم قادرون علیها اناها امرها ایلا اونهارا
جملتهاها حصیدا کآن لم تن بالامس قول شریفی کیسدر زیرا بونظم جلیله مشبهه اون
جمله دن مرکبدر که بر برینه تداخل ایدوب حنا که جله واحد کی اولمشدر (اختلاط به) قول
شریفنده باسبیه اولوب معنای منی نبات ارض زول ایدن ماسبیه اشتبک و اختلاط ایتدی دیمکدر
(مما يأکل الناس والا نعام) ده اولان ما زروع و بقول وحش ایشدن عبارتدر و (زخرف ارض) ایله
مراد صفایح ارضی تزین ایدن نباتاتدر (وازبت) تزینت معناستدر و (اهلها) ضمیری
نباته راجع اولوب مضاف الیهدن کسب تأیث ایشدر (قادرون علیها) علی حصدها و رفع غلثها
دیمکدر (جملتهاها) ضمیری نباته راجع اولوب (حصیدا) شبیهه بما حصد یعنی حصاد اولان
زرعه شبهه قلندق مفهومستدر (کآن لم تن بالامس) کآن لم ثبت و لم تکن قبل ذلک فی زمان
قریب غایبه القرب دیمکدر (غنی بالکان) دیرر اقام به معناستدر امدی بونظم جلیله حیات
دنیا ک ابتداء قوی ظاهرا اولوب ناس انکله کسب غرور و اوزرینه اعتماد موفور ایلد کدنصکره
سرعتله متقاضی و زائل و نعمتاری بالکلیه بغنة مغرض و مضاعف اولسندن عبارت اولان حال عجیبه
السانی نبات ارضک اولان تاز و طری اولهرق بعضیسی بعضیسنه ملتف و مختلط اووب و الوان
و طراوتله ارضی تزین ایلوب و حین ظهورنده ضعیف ایکن نامی کند و سندن اطباع و سلامتی
ظن ایتدیبره ک حیثینه کسب قوت ایلد کدنصکره جفا زوال خضرت و نضارتله اصلا اثری
باقی قالسبحه قوریوب محو و هیا اولسسته تشبیه اولمشدر قال رحمه الله تعالی (والبلغ ماکان
من هذا الضرب لغرابته و لأن نيل الشی بعد هلبه الذ) و تشبیهه ببلغ اشبو و بعد غریب ضربندن
اولان تشبیهات اووب قریب مبتلادن اولان تشبیهات تشبیهه ببلغ دکادر و بوضرب غریبک
تشبیهه ببلغ اولسی اسماع ایچون مبتدل اولمهرق غریب اولدیقتدن و اوزرینه بیوت عناک
منسوجه اولان اشیا کی مجهوره و متروکه اولدیقتدن ایچوندر و معانی غریبه معانی مبتلادن
ابلق و احسن اولدیغی غیر خفیدر شارح مرحومک اشبو و مفهومی بیانده ابلغ اوزرینه احسنی

عطف اتمی شده اولان لفظ بلع' معنای متعارف اوزره اولوب حستدن مجاز اولدیفته اشارتدر
زیرا بلع' متعارف کلام و یا خود متکلم صفتی اولوب تشبیه صفتی دکلدر و برده ضرب
مذکورک تشبیه بلع' اولمی بر شبیه بعد الطاب نیل و وصولده اولان و فور لذت جهتنددر
چونکه تعب و مشاقه نصکره حاصل اولان شی اعز اولوب و هر برشی' اعز اعزیتی حیثیتندن الذ
و نفسندن موقعی الطقدر یعنی نفسه مورث لطافت و موجب نشاط و مسرت اولور انکچون
هر بر موقعی لطیف اولان یعنی مورث لطافت نفس اولان شی ایچون عطش و حرارت اوزره
ایچلان ماء بارده ضرب مثل اوانور و بومقام غرابت خفاء مرادی و وجه اولوب خفاء مرادایه
محل بلاغت اولان تعقیدی ایجاب اتمیه بوضوئده غرابت توجهله تشبیهک بلع' و حسن اولمی
موجب اولور دیو توهم محل اولوب و یوتوهمک منشائی مصنفک (و هو بخلافه لعدم الظهور)
قولی و موردی (و التشبیه البلیغ' ما کان من هذا الضرب) کلامی اولمیله شارح مرحوم
تفسیر عدم ظهوری بومقامه تأخیر ایله توهم مذکورک دفعنده دیرک (باندی' رأیده عدم
ظهور) ایله مرادمن سببی معنائک اطف و دقتی و یا خود بعض معنائک بهضبیسی اوزره
ترتیبی اولان عدم ظهوردر و بعض معنائک بهضبیسی اوزره ترتیبک عدم ظهوره سببی
زیرا آزکوره واقع اولورکه معنائی' شریفه دن ثانی اول اوزره بنا و ترتبندن و ثانیته
سابقه ردندن مفک اوله رق اولخالده کیفیت ارتباط و تنا سبلی بی و جدانده نظر و تأمله
احتیاج مس ایدر و بواسطیدن نشئت ایدن عدم ظهورک بهدالتا مل انکشاف و ظهوری
البته موجب لذت اولور زیرا مطلوبه ایصال و مقصوده مظفر ایدن نهج قوم و طریق مستقیمه
مصادف اولان فکرندن احلی و الذ برشی اوله من و تعقیده معدود اولان خفاء' مردود سببی
تعقید لفظیده الفاظک سوء ترتیبی و تعقید معنویه مذکورندن معنای مقصوده انتفاک اختلال
اولان خفادر و بین الخفائین فرق عظیم اولوب اشبو خفا بمحل بلاغت و اول مورث حسن و اطافتدر قال رح
(وقد تصرف فی القریب بما یجعله غریبا کقوله لم تلق هذا الوجه شمس نهاری لا بوجه لبس فی حیاه)
و بعض کره تشبیه قریب مبتدلده ابتذالندن اخراج ایدوب غریب قله جق شی ایله تصرف اولور
تدکیم ابی الطیک (لم تلق هذا الوجه الخ) ینتده واقع اولشدر ز را وجه حسن تشبیه
قریب مبتدل اولوب لکن حدیث حیا زیاده دقت و خفا اوزره اشتمالندن ایچون صورت ابتذالندن
غرابت اخراج ایلشدر و (لم تلق) قولی ابصرته معنائنه اولان لقیث دن او او بده مفهوم بیت
وجه محبوبی شمس نهاری انجق وجه بی حیا سیله رؤیت ایلدی دیک اولور سه ادات تشبیه
و تشبیهندن انبا ایدجک فعلاک عدمی جهتهل ینتده اولان تشبیه مکنی غیره صرح او اورز بر عدم
حیا به ملتبس اوله رق شمسک وجه حبیبی رؤیتی وجه حبیبه دعوای مشا بهتده حدادی
تجاوزندن کنایه در و یونده تشبیهک وجودی زیرا شمس ایچون عدم حیا به التباس وقتنده
رؤیتی اثبات و بوقتک غیریده سلب اتمک وجهی شمس اوزره ترجیحه دلالت ایدر و ترجیح فی الجملة
مشارکنه دال اولمیله تشبیهی متنازم اولور و کلامده ادات تشبیه و تشبیهندن انبا ایدجک فعل
اولامسیله تشبیه تشبیه غیر مصرح اوله رق معنای مذکورندن کنایه اولش اولور و اگر قول
مذکور قابات و عارضت معنائنه اولان لقیث لفظنددر دیناور سه بو صور تده تشبیهندن
انبا ایدرک مفهوم بیت شمسک وجه محبوب ایله حسن و بهاده مقابله و معارضه سی انجق وجه بهیا ایله نه
اولدی دیک اولوب تشبیه لفظ فعل ایله مصرح به اولور و شاعر اخرک * ان السحاب لتسبحی
اذا نظرت * الی نذاک فقاسته بما فیها * قولی دخی بونک مثلیدر (ندی) عطا معنائنه اولوب
(ما فیها) دن مراد مطرد در مفهوم بیت سحاب عطا یای مدوحه نظر ایدرک کنیده اولان قطرات
امطاره قیاس ایله قطراتندن اکثر اولدیفته واقف اولوب بوجهله استعیا و اظهار خجالت
ایدر دیکدر و قول ابی الطیلله بو بیت ینتده فرق اولده معتبر اولان عدم حیا و بوند معتبر اولان

حیاد رقال رح (و قوله عز ماته مثل الجوم ثوابه لولم یکن لثا قبات افول) شاعر و طواطک
(عز ماته مثل الجوم الخ) قولی دخی بواسطیده در زیر اعز می نجمه تشبیه مبتدل اولوب لکن عدم افول
اشتراطی غرابت اخراج ایلشدر مفهوم بیت مدوحک مقاصد و عز ماتی اگر عیب افول ایله محبوب
و معلول اولسه نجوم زاهر به شبیه در دیک اولور (افول) غروب معنائنه در (ثواب) ثاقبه نک
جعی اولوب ضیا و تلاؤی شدید معنائنه اوله رق نجومندن حالدر قال رحه الله تعالی (و یسمی هذا
التشبه المشروط) و بو تشبیه تشبیه مشروط عنوانیه موسومدر (تشبیه مشروط) مشبه و مشبه بهندن
هر بر زری و یا خود بونلردن بریسی بر شرط وجودی و یا عدمی ایله فید اولتان تشبیهدر و بوقید
لفظ صریح ایله و یا خود سیاق کلامک دلتایله اولمقدن اعیدر (هی بدر تسکن الارض *
* وهذه القبة فک ساکن) قوللری اشبو شرط لفظده مذکور اولوب اوزرینه سیاق کلام ایله
دلالت اولتان قسمندن اوله رق (اول) هی بدر لو کان البدر تسکن الارض (و ثانی) هذه القبة فک ساکن
لو کان الفک ساکن) تقدیرنده در (هی) ضمیری محبوسه به راجعدر و لو لفظیه اتیان تو صیف
فرضی اولوب محقق اولدیفته اشارتدر مصنف رح تشبیهک طرفین و وجه شبه اعتبار لایله اولان
تقسیمندن فارغ اوله رق باعتبار الاداة تقسیمنه شروع و اشارتله بیوررک (و باعتبار ادانه اما مؤکد
و هو ما حذف ادانه مثل وهی ممر السحاب و منه نحو (والریح تعث بالفضون و قد جرى ذهب
الاصیل علی لجین الماء) و اداتی اعتباریه تشبیهک بر قسمی مؤکد اولوب (تشبیه مؤکد)
اداتی نسبا منسیا حذف اولتان تشبیهدر نه کیم (وهی ممر السحاب) قول شریفنده واقع
اولوب زیرا حاصل معنی (نمر مثل ممر السحاب) دیکدر و بعد حذف الاداة مشبه به مشبه
اضافه اولکن تشبیه دخی اشبو قسم مؤکد دندر نه کیم شاعرک (والریح تعث بالفضون
الخ) قولنده ظاهر در (لجین الماء) صفک موصوفه و مشبه بهک مشبه اضافه سی قیلندن
اولوب اصلی علی ماء کالجیندر ادات تشبیه اولان کافی نسبا منسیا حذف اوله رق مشبه به
اولان لجین مشبه اولان مایه اضافه اولوب تشبیه مؤکدر (لجین) فضه معنائنه اولوب
وجه شبه بیاض و صفادر اضافه سی بیایه اولوب کان آب تاب فضه نک اصلی و معدنی
اولق اوزره لجینتده افاده' مبالغه قصد و اراده ایدلشدر (اصیل) مابعد عصرندن غروب
قدر اولان وقت اولوب صفرته توصیف اولور نه کیم شاعر (ورب نهاری للفراق اصیله *
ووجهی کلالونهمسا متناصب) قولنده اصیل نهاری ایله کنندی و جهنک لاجل الفراق لوند
متناصب و انکیسیده صفرته متاون اولدق لرینی بیان ایلشدر (ذهب اصیل) شمسک وقت
مذکورده صفرنی اولوب مراد صفرت اصیل دیکدر بوضوئده (ذهب الاصیل) قول
استعاره' مصرحه اوله رق صفرت اصیل لوند ذهب تشبیه و لفظ مشبه به اولان ذهب مشبه
اولان صفرته استعمال اولش اولور و یا خود ذهب الاصیلندن مراد (شمس کالذهب
الاصیل معنائی اوله رق بوقیدر (ذهب الاصیل) لجین الماء ترکیته قریب اولور زیرا
بوضوئده (ذهب الاصیل) دخی مشبه بهک مشبه اضافه سی قیلندن اولوب لکن بوند
مشبه اولان شمس مخذوفدر شارح مرحوم دیرک بیت مذکورده اولان
ذهب و لجینک سبیکه تحقیقده اذایه و انتقاد شایان اولان وجه وجه مذکور اولوب
یوقسه خلطائی و زوزنی امثالی بصائر ناقد ربتی فاقده اولان بعض او هامه
سق ایدر بکی کی لجینی قبح لام و کسر جم ایله دو کلس اولان اوراق اشجار معنائنه حل ایله
اوراق مذکورده نک وجه مایه تشبیه قلند بخی و یا خود اصیل کند و سچون اصل و عرق اولان
شجر اولوب بونک ذهبندن مراد برد خریف ایله صراروب وجه ما اوزره ساقط اولان
ورق اولمقنی اعتباره محل اوله رق و جهنک ایکسی دخی بیکد بکرتدن ایدر در (عبت)
لعب معنائنه اولوب ریحک غصون ایله عبت و لعبی غصونی اما لة و نحر یکندن عبارتدر

وعبك وقت اصله تخصیصی وقت سحرکی اطیب اوقاتن اولسیه بو وقتد ربحك غصون
ایله عبث وتلاعی هوانك ثابت اطافنی مفیددر وبو تخصیصه (وقد جرى) قولك تعبث
فعلته اولان ضمیردن حال اولسی دلالت ایدر محصول بیت وقت ربیعده شاعر مرقومك دیده
عبرتیتندن امرار ایش اولدیغنی اطافت هواي هنكام اصلی مدح ایله هوب ایدن نسیم حیات
افرانك نهال شا خساری تحریك ایله اظهار شبهه لعب وملاطفات ایدرك مهر متبرك وقت تقرب
تفریق اولسبله شبهه زرناب اولان رنك صغرت هوانك نظیر فضة یضا اولان آب انهاره انكاس
وجریان وكو یا كه كوش صوبندن آتون معدنی فوران ابتدیكنی بیاندن عبارتدر ووقت اصلك
اطیب اوقاتن اولدیغنی ایور دینك (ایله اسرار وفیه هواجر) خصلت والشمس تعس اصال
قولندن دخی مستفاد اولور بیت مذکور وصف ربیعده انشاد اولوب (ایا لیه وفیه)
ضمیر لی ربیعہ راجعدر (هواجر) هاجر نك جمعی اولوب مابین الزوال والعصردر (الخصل)
اصلانوب حنا كه باش اولقدر یقال (خصل الشی) ای ندی حتی ترشش (آصال) خصلت
فعلك فاعلی اولوب ماكافه ویاخود مصدر به وجهه هواجره صفت اولورق (كآصال خصلت)
تقدیرنده در كه هوا جری سورت شعاع شمك زوالی حینده اولان اصل رطبه وبارده به
تشبیهدر (والشمس تعس) تغیب معنا سنه اولوب آصالدن حالدرد حاصل معنی لبالی ربیع
طیب هواسنده شبهه اسرار اولوب واند اولان هواجر یعنی مابین زوال وعصر سورت شعاع
شمك وقت زوالی اوله رفی كسب برودت ورطوبت ایدن وقت آصاله مماثلدر دیمك اولور
قال رح (اوسر سل وهو بخلافه كامر) (اما مؤكد) قولنه معطوف اولوب یعنی باعتبار الاداة
تشبیهك بر قسمی مؤكد اولدیغنی مثلاً بر قسمی دخی مرسل اولوب واشبو قسم مرسل مؤكدك
ملا بس خلا فیدر یعنی بر تشبیهدر كه ادائی ذكر اولورق شبهه تشبیهك بحسب الظاهر عینی
اولسی اشعار ایدن حذف ادائك مفید اولدیغنی ناكیددن عاری ومرسلدر تهكیم ادات
تشبیهك ذكرینی حاوی اولان امثله مرور ایشدر قال رح (وباعتبار الغرض اما مقبول وهو الوافی
بافاداته كان يكون المشبه به اعرف شی بوجه الشبه فی بیان الحال وانما شی فی الخلق اقص
بالكامل او مسلم الحكم فی معرفه عند المحاطب فی بیان الامكان او مردود وهو بخلافه)
وتشبه باعتبار الغرض ایکی قسمه منقسم اولوب یا مقبول و یاخود مردوددر (تشبه مقبول)
غرض تشبیهی افاده به وافی اولاندر مثلاً غرض حال مشبیهی بیان اولدیغنی صورتده
مشبه بهك وجه شبهه زیاده معروف اولان شی اولسیدر ویاخود غرض ناقصی كامله
الحاق اولدیغنی حینده مشبه بهك وجه تشبیهده اتم اولسیدر ویاخود غرض مشبهك
امكانی یعنی امر ممكن الوقوع اولدیغنی بیان اولدیغنی صورتده مشبه بهك عندا المحاطب وجه
تشبیهده حكیمی مسلم معروف اولقلیدر (وتشبه مردود) یونك خلا فنده اوله رفی افاده
غرض تشبیهده قاصر اولان تشبیهدر وبو موضعی تحقیق ایده جك نقا بس معانی غرض
تشبه بچشده مرور ایشدر قال رح (خاتمه) بو خاتمه ارکان تشبیهدن کلیسی ویاخود بعضینی
ذكر اعتباریه مبالغه ده اولان ضعف وقوت حسیله تشبیهی تقسیمدر وارکان تشبه درت
اولدیغنی ماسبقده ذكر اولسبله ایدی بو اعتبار ایله حاصل اولان اقسام تشبه سكردر
زیرا مشبه به قطعاً مذکور اولوب وبو تقدیرده مشبه یامذكور ویا محذوف اولور وعلی
التقدیرین وجه شبه یامذكور ویاخود متروكدر وعلی التقادیر الاربعة ادات یامذكور
ویا محذوفه اولوب سكره بالغ اولور اول ارکان اربعه نك كامله ذكر اولسیدر كه (زید كالاسد
فی الشجاعة) قوی بوقیلدن اولورق طرفین وجامع وادات تشبیهك ذكر فی شاملدر
ثانی ترك مشبهدر مثلاً زید دن اخبار عندنده (كالاسد فی الشجاعة) قوی زید تقدیرنده
اولوب ارکان اربعه دن بالكر مشبه اولان) زید غیر مذکوردر ثالث كلة تشبیهك تركی اولوب تهكیم
(زید اسد فی الشجاعة) قولنده بالكر ادات تشبه حذف اولنه رفی (زید كالاسد) تقدیرنده در

رابع مشبه ایله كلة تشبیهی تركدر مثلاً (اسد فی الشجاعة) قولنده مشبه وادات تشبه
حذف اولنه رفی (زید كالاسد) تقدیرنده در خامس وجه تشبیهی تركدر تهكیم (زید كالاسد)
تركینده وجه تشبه مذکور اولوب (فی الشجاعة) تقدیرنده در سادس مشبه ووجه شبهی
تركدر مثلاً (كالاسد) قولنده مشبه ووجه شبه حذف اولوب (زید كالاسد فی الشجاعة)
تقدیرنده در سابع كلة تشبیهی ووجهی تركدر (زید اسد) بواصلوبده اولوب (زید كالاسد
فی الشجاعة) تقدیرنده در ثامن ارکان سائرینك تركله مشبه بهك افرادیدر مثلاً مشبه وادات
ووجه تشبه ترك اولنه رفی (اسد) دینلور (زید كالاسد فی الشجاعة) تقدیرنده اولور
وبوند نصكره ستر اولیه كه مراتب تشبیهك اخلاقی بعضا اختلاف مشبه به اعتباریه اولور
زید كالاسد) ویاخود (كالسرحان فی الشجاعة) كبی (سرحان) كسر ایله ذنب معانیه اولوب
جمعی (سراحین كالور) امدی شجاعت اسد جرئت سر حاندن ابلاغ اولق تقریبیه
اشبو قولندن اول یعنی (زید كالاسد قولن) (زید كالاسرحان) قولندن ابلقدر ویاخود
اختلاف مراتب تشبه اختلاف ادات اعتباریه اولور تهكیم (زید كالاسد) (كان زید الاسد)
قولری بیتده بو اختلاف مشهوددر (زیرا كان زید الاسد) قولنده ابهام اتحاد اولد یغندن
(زید كالاسد) قولندن ابلقدر وبعضا اختلاف مراتب تشبه ارکان تشبیهدن کلیسیك ویاخود
بعضینك ذكری اعتباریه اولور شوبله كه اگر جمیع ارکان تشبه ذكر اولور سه مراتب تشبیهك
ادناسیدر واکر وجه تشبه ایله ادات حذف اولور سه مراتب اعتباریه اولور ویاخود در بو مقامده
مقصود اولان اشبو ارکان تشبیهدن کلیسیك ویا بعضینك ذكری اعتباریه اولان اختلافدر
انكچون مصنف رحمه الله تعالی بیورر كه (واعلی مراتب التشبه فی قوة المبالغة باعتبار
ذكر اركانها كلها او بعضها حذف وجهه واداته فقط اومع حذف المشبه) (باعتبار) قوی
سبوق كلامك مدلولی یعنی (اعلی مراتب) قولنك مفهومی اولان اختلافه متعلقدر زیرا
اعلائی مراتب انجق مراتب عیدیه مختلفه نظر ایله اوله یلور وظرفده راجحه فعل
كافی اولورق لفظ اختلاف نظم كلامده مقدر دیمك دكادر امدی (باعتبار) قوی طرف
لغو اولوب (فی قوة المبالغة) قوی دخی لغویت اوزده اعلی به متعلقدر (واعلی) قوی
مبتدا و (خذف وجهه) خبریدر حاصل معنی اركانك کلیسی ویا بعضینی ذكر اعتباریه
اختلاف مراتب تشبه اعتبار اولدیغنی وقتده قوه مبالغهده اعلائی مراتب بالكر وجه وادات
تشبیهك ادعای اتحاد ایله حصول مبالغه انجقون لفظاً وتقديراً حذف اولسیدر زیرا (اسد)
كبی اصلی (زید كالاسد فی الجرأة) اولوب (كاف) و (فی الجرأة) لفظاً محذوف و غیر
مقدر فقط استعاره اولوب تشبه اولقلغیچون منوی ومضمردر ویاخود بونارك مشبهه برابر
حذفیدر بوده بالفظاً محذوف اولسبله اولور مثلاً زید دن اخبار مقامنده (اسد) دینلور (زید
اسد) تقدیرنده در ویاخود منوی اولورق لفظاً وتقديراً حذف اولور نظم جلیله (وما یستوی
البحران هذا عذب فرات سائغ شرابه وهذا ملح اجاج) قول شرینی بحث استعارهده آیان
اولنه جنی وجهه بوقیلندر قال رحمه الله تعالی (ثم حذف احدهما كذلك) بوراده
ثم كلفنی رتبهده تراخی انجوند (كذلك قوی) فقط اومع حذف المشبه مفادنده در یعنی
ذكر اولسان مرتبه نصكره اعلائی مراتب تشبه بالكر ویاخود مع حذف المشبه وجه
واداتن بزینك حذفدر مثلاً بالكر وجد تشبیهك حذفله (زید كالاسد) ومع المشبه وجهی
حذف ایله زید دن اخبار مقامنده (كالاسد) وبالكر ادائی حذف ایله (زید اسد فی الشجاعة)
ومع حذف المشبه ادائی حذف ایله زید دن مقام اخبارده (اسد فی الشجاعة) دینلور قال
رحمه الله تعالی (ولا قوة لغير) وبو مذکورك غیر بسی قوت مبالغهده معهوددر غیردن
مراد متباق تشبیهدر كه اول مجموع اركانك ذكریدر (زید كالاسد فی الشجاعة) كبی

وثائق بالکرم مشبهک حذفیدر مثلا زیددن اخبار عندند (کلاسه فی الشجاعة) کبی امدی
اولکی ابکی مرتبه یعنی بالکرم ویاخود مع حذف الشبه وجه واداتی حذف قوتند ومرتبتین
اخیرتین یعنی مجموع ازکات ذکر ویاخود بالکرم مشبهک حذفی عدم قوتند منسوبه واربعة
باقیه یعنی بالکرم ویاخود مع حذف المشبه ادات ووجهدن برینی حذف متوسطه در زیر
قوت مبالغه یا من حیث الظاهر وجد شبهک عموم وهر برشی صالحه شموله ویاخود ظاهره
نظرا مشبه بهی عین مشبهدر دیومشبهه اوزره اجرا طریقله اولور ومرتبه اولیان کبی وجه
تشبییه عدم تعرضله اولی وحذف اداتله ثانیی مشتمل اوللر البتہ غایت قوتند اولوب
واخیرتین کبی بواختاریندن خالی اوللر قوت مبالغه دن ساقطه واربعة باقیه کبی اعتباریندن
بالکرم برینی مشتمل اوللر قوت وضعفه متوسطه در واشبو اربعة متوسطه یعنی دخی حذف
ادات مشبهی عین مشبهه فاتی طریقله وجه شبهی حذفدن اقوی اولسی اعتبارله فرق
ایک بعد اولر شارح مرحوم بیوردر که بومقامه ابجاث تشبییه متعلق بر بحث شریف
باقی قالمشدر که (لقبی اسد یری) و (لقبی فی الحمام اسدا) قولز ابیه (زید اسد) وزیددن
اخبار مملوده (اسد) قولز یعنی فرق اولوب اول استعاره وثانی تشبییه عد اولمشدر وبونک
تحقیق شووجهله در که کلامه برلفظ ذکر اولنه رقی اولفظک معانیه برشینی تشبییه دلالت
ایدهجک قرینه بولنه بوصورت ابکی وجهله اولوب اول مشبه نه لفظا ونه تقدیرا ذکر
اولنامسیدر مثلا (لقبی فی الحمام اسدا) دینلوب جامده رجل شجاعه ملا فی اولدم دیک
معنای مراد اولدینی کبی بوجهک استعاره اولوب تشبییه اولدینغه اختلاف یوقدر
وجه ثانی مشبه مذکور ویاخود مقدر اولسیدر وبقوتند اسم مشبه به اگر مشبهدر
(زید اسد) کبی خبر ویاخود (کان زید اسدا) و (ان زید اسد) امثالی باب کان
وان ایچون خبر و (علمت زید اسدا) کبی علمت بابی ایچون مفعول ثانی و (جائی زید اسدا)
و (جائی رجل اسد) کبی حال وصف اوله رقی حکم خبرده اولورسه اصح اولان تشبییه
تسمیه اولوب استعاره اطلاق اولنامسیدر زیرا اسم مشبه به ذکر اولان موافق دن برنده
بولدینی یعنی خبر و حال و امثالی واقع اولدینی صورتده وضع کلام اشو مشبه بهک معنایی
مجرى علیهی اولدینی مبتدا و موصوف و ذی الحال امثالی اولان شبیه اثبات ویا او شیدن
نقی ایچون اولور بوصورده (زید اسد) دینلنه بولکلام ظاهر صوغ ووضعی معنایی
اسدی زید ایچون اثبات اولوب حالوکه (اسد) نفس الامرده زید میان اوله رقی علی
وجه الحقیقه معنای اسدیک زیده اثباتی تمتع اولیه کلام مذکور اسددن زید ایچون اثبات
شبه اولقی اوزره حل اولور و بوالله لفظ اسدی اتیان اثبات تشبییه ایچون اولوب تشبییه
ایله تسمیه اولفظله خلیق ولایق اولور زیرا بوجه مشروح مشبهه انجق افاده تشبییه ایچون اتیان
اولمشدر اما (لقبی اسدا) امثالی بونک خلافتده اوله رقی زیرا بوند مشبه بهی اتیان معنایی
بر شبه اثبات ایچون اولوب بلکه صوغ کلام فعل ملاقاتی متکلمدن اسد اوزرینه واقع
اولدینی حاله اثبات ایچوندر بوصورده اتیان مشبهه اثبات تشبییه ایچون اولوب قصد تشبییه خبر
متکلمده مکنون و مستتر مفروغ عنه اوله رقی لفظده بونی اشعار ابجک برشی اولوب
انجق حکم زیدی اسد اوزرینه اجرا ایک مجرد زیدی اسد قهرقی امد تشبییه اولمشی
واسد چنستده دخولک ادعا ایلمسی اعتبارله اولدینی نظر و تأملدن صکره یلور الحاصل
(زید اسد) و (لقبی اسدا) قوللری پیتده اولان فرق معنوی اولدن مقصود مشبه اولان
زیدک مشبهه اولان اسد چنستدن اوله رقی افراد اسدن بر فرد اولدینی ادعادر
و نایندن مقصود مشبهک جنس مشبه بهده داخل و افراددن بر فرد اولدینی
دعواسی منم و معلوم برکفیت اولیه مشبهدر مشبه بهک اسمیه تعبیر اوله رقی فعل

ملاقاتی لفظ اسده اثباتدر وایکی صورت بوجهله یکدیگرندن مفترق اولسند ناشی
اصطلاح وعبارده دخی بررندن فرق اوله رقی احدما تشبییه و آخری استعاره تسمیه اولمشی
مناسب اولمشدر شیک اسرار بلاغتده اولان کلامک خلاصه سی بوند عبارت اولوب جمیع
تحقیق دخی بوقول اوزره متفقددر و ناسدن بعضیسی ثانی یعنی (زید اسد) امثالی دخی کله
تشبییهک حذفله مشبهه مشبهه اوزرینه اجرا اولدینی جهته استعاره اولسند ذاهب اولمشدر
و بواختلاف طرفیک تشبییه واستعاره ده مصطلحلری اولان تفسیره راجع براختلاف لفظیدر یعنی
هر قدر معناده اختلاقی اسده تفسیر لفظه راجعدر الحاصل اگر تشبییه (الدلالة علی مشارکة
امر لآخر فی معنی بالكاف ونحوه) قولله واستعاره (اجراء اسم المشبهه علی شیء سواء کان باستعماله فی
اوجله علیه) عبارته سیله تفسیر اولورسه (زید اسد) امثالی تشبییهدن خارج اولوب استعاره ده
داخل اولور نه کیم قول بعضی بودر و اگر تفسیر تشبییه (بالكاف ونحوه) قیدی اعتبار
اولوب واستعاره ده اجرای مشبهه بالکرم معناده استعماله تخصیص اوله رقی حاددن تعمیم
اولورسه قول مذکور امثالی تشبییه داخل اولوب استعاره اولر نه کیم مذهب شیخ وقول
تحقیق بودر و بواختلاف مشبهه اسم مشبهدر خبر و باحکم خبرده اولدینی صورتده اولوب
و اگر خبر و باحکم خبرده اولورسه (رأیت زید اسدا و لقبی منه اسد) کبی اول حینده بالاتفاق
استعاره تسمیه اولور زیرا بوصورده اسم مشبهه کند و بچون استعاره سی ادعا اولان شی اوزرینه
علی اختلاف المذهبین نه (لقبی اسدا) قولده اولدینی کبی لفظ مشبه بهی شیء مذکورده استعمال
ونه (زید اسد) قولده اولدینی کبی معنای مشبه بهی شیء مذکور ایچون اثبات طریقله اجرا
اولنامشدر واستعاره تسمیه اولدینی مثلا تشبییه دخی تسمیه اولور زیرا مشارکته دلالت قصد
اولدینی جهته اسم مشبه بهی اتیان اثبات تشبییه ایچون اولوب تشبییه انجق خبر ده مکنون
و مستور اوله رقی بعد النظر والتأمل ظاهر اولور الحاصل نه استعاره ونه تشبییه اولوب بلکه
نجر بدر زیرا (لقبی من زید اسدا) قولده زیدی کند و سندن اسد آخر انتراع اوله جق حینده
جنس اسدک غایبش بالغ بر اسد قیاب اندن بر اسد آخر نجرید ایدرسن یعنی (کان زید) کال
شجاعته جنس اسدک فرد کاملی استبار اولوب اندن بطریق الادعا بر اسد دخی انتراع ایدرک
(لقبی من زید اسدا) دیرسن نه کیم تفصیل و ابضاحی علم بدیده بتوفیقه تعالی کلامه کر کرد
اشته بونجرید خبرده مکنون و مستور اولوب بالکلیه مفروغ عنه اولان تشبییه منبدر و بوشبییه
من و یاخود به نجرید بهرک مدلول علیهی اولان نجریددن بعد التأمل ظاهر اولور لکن قول
سکای بونک خلافتده اولوب زیرا بوشالوره تشبییه تسمیه ایدر و سکاکنک بومخالفی دخی اختلاف
لفظیدر زیرا اگر تشبییه علی وجه التجربید اولماسی اعتبار اولورسه اشبو (رأیت زید اسدا
ولقبی من زید اسدا) امثالی تشبییه اولر نه کیم مذهب شیخ وسائر بودر و اگر تشبییه بر امرک
امر آخره برشیده مطلقا مشارکتی اوزره دلالت اعتبار اولورسه تشبییهدر نه کیم قول سکای
بودر و شیخ کلام مذکور ایراددن صکره اسرار بلاغتده دیشدر که اگر سن هر برشیدن ابا
ایدرک بوقسم اوزره یعنی زید اسد کبی مشبه مذکور و یا مقدر اولان قسم تشبییه استعاره اطلاق
امل ابتدک صورتده ستبر اولیه که اگر بر کلامده مشبهه اوزره دخول ادات تشبییه حسن اولورده
استعاره اطلاق صحیح اولر زیرا مبنای استعاره بالکلیه تسمی تشبییه اوزره اولوب ادوات تشبییهک
حسن دخول ایدر تشبییهی مشعردر و ادوات تشبییهک دخول حسن اولسی (زید الاسد) و (هو
شمس النهار کبی) اسم مشبهه معرفه اولیه اولور زیرا (زید کلاسه) و (هو کشمس النهار)
دینک حسن اولور و اگر ادواتدن برشیک دخول حسن اولوب صورت کلامی تفسیره محتاج
اولورسه اول حینده کند و سندن تفریادات تشبییه غامض و مشکل اولسی جهته استعاره اطلاق
قوله اقرب اولور و دخول ادوات حسن اولماسی اسم مشبهه مشبه بهه ملایم اولیان بر صفتله

موصوفه اولان نکره اولمیه اولور واما مشبهه ملام اولیان صفتله موصوفه اوله رق وقوع معرفه غیر متصور در زیر (تعریف) موصوف ایله مراد مدلول معروف و مشهوری اید و کنته دلالت ایدوب صفت ایلده بوندن ایا ایدر لکن نکره بونک خلافتده اولوب صفت مذکوره ایلله اجتماع ایلده یلور (فلان بدر بسکن الارض) و (شمس لا تغیب) قوللریله شاعر بختیشک (شمس تألق والفراق غروبها * عنا و بدر والصدود کسوف) قوی بوقیاس اوزره در زیر بواثله دن هیچ برنده کاف و امثالک دخولی حسن اولوب انجق (هو کالبدلر الا انه یسکن الارض) و (هو کالشمس الا انه لا یغیب) امثالی تغیر صورت کلام ایدرک نکره معرفه قلمیه اولور تاکه بمحول اوزره قیاس لازم کلیه و بار معروفک بوصف ایلله متصف اولدیغی معلوم اولمیه استقنا اولمقیانی لازمک لور امدی بویکی امثله تقدیر ادا نده مزید دقت و غوضه محتاج اوله رق اطلاق اسم استعاره به کندوسنده تقدیر ادا نده حسن اولاندن اقرب اولور بیت مذکور ده (تألق) لفظی احد تأثیرک حذفله مضارع اوله رق اصلی (تألق) اولوب تلاؤ و تابع معناسنه در (والفراق) قولنده و او تأکید لصوقه بمحول اوله رق شمس ایچون صفت بعد صفندر (عنا) فراقه متعلقدر (صدود) اعراض معناسنده در (کسوف) شمس وفورده مستعمل اولوب لکن مشهور اولان قمرده خوفدر مفهوم بیت محبوبه سنی مهر منیره و مفارقتی غروب شمس و تکرار محبوبه سنی بدر انوره و کندوسندن اعراض ایلله عدم التفاتی کسوفه تشبیهدر و بعض کره نکره موصوفده مشبهه ملام اولیان صفات و صلات یعنی متعلقانده تقدیر ادا نده مستعمل ایدن شی بولور یعنی مشبهه وصف غیر ملائمه موصوفه اولان نکره اولدیغی صورته بعضا واقع اولور که ایراد اولسان وصف تقدیر ادا نده تشبیهک استعاله سنی ایجاب ایدر و اولمیه صورته اولدن زیاده اطلاق اسم استعاره قبوله قریب او اور تده کیم شاعرک (اسد دم الاسد الهز بر خضابه * موت فریض الوت منه برعد) قولنده تقدیر ادا نده (انه کالاسد و کالوت) دینلکله طریق بوقدر زیر صورت تقدیرده تناقض حاصلدر شویله که تقدیر ادا نده صورته ممدوحی سبع معروف جنسه تشبه ممدوحک جنس سبعدن دون و یاخود سبعت مثلی اولمیه دال اولوب و بعده اقوای جنس اولان هر بک دمنی خطاب ممدوح قلیق ممدوحک جنس سبع فوقده اولمیه ذایل اوله رق قوانین یلنده تناقض تحقق ایدر موده دخی بویله در (دم الاسد) صفت اسددر (هر بر) کسرهما و قبحزا و سکون یا ایلله اسد اقوی معناسنده در (خضاب) هرندن اولور سه اولسون بویه معناسنده در (الفریض) تحت کتفده واقع بر لجه در که عند الخوف مر تعد اولوب درر و موت ایچون اثبات فریض مجازدر مفهوم بیت ممدوح برارسلاندر که الک قوت و جرئ او ارسلانک دمیله اختضاب ایتمش یعنی اقوای سبعه بطش و اقتراس ایدرک قابله بویانمشدر و کثرت اهلاکی سببیه بره و ندر که موت اندن خوف و هراس ایدوب درر دیکدر و دخول ادا نده تشبیه جائز اولمیه استنده بختیشک (و بدر اضاء الارض شرقا و غربا * و موضع رحلی منه اسود مظلم) قوی دخی بیت سابقک نظیر بدر فقط اولده تشبیهه حلی موجب تناقض اولوب بونده بر ششی کندیده اولیان وصف ایلله توصیفی مستلزم اولور زیرا بویته تشبیه ساذجه مراجعت اولوب یعنی کندوسنده استعاره اولیان تشبیه خالصدر دیکله رک معنی (هو کالبدلر) اولق لازمکله بدر معروفک کندیده اولیان صفتله موصوف قلمش اولمیه لازمک لور و بوصف بدرک اسوداد موضع رحل شاعر ایلله برابر شرق و غربی تنویر ایتسیدر زیرا قمر معروفک تنویرده بعض محلی بعض محلدن فرق ایتدیکی معلومدر امدی بوندن ظاهر او اور که شاعرک مرادی ممدوحدن بدر حقیقی ایچون معروفه اولیان صفت عجیبه ایلله یعنی تنویرده بعض موقعه بعض موقهک یبنی فرق ایتکله موصوف بر بدر اثباتدر که بواثبات جنس بدرده صفت مذکوره ایلله موصوف بر فرد زانده غیر متعارف اولمیه یعنی جنس بدرک صفت مذکوره ایلله موصوف بر فردی بولمیه سنی نخبه مینیدر و بونکله معلوم

اولور که کلام مذکور ممدوح ایلله بدر یلنده اثبات شبهه ایچون موضوع اولوب بلکه صفت مذکور بی اثبات ایچون موضوعدر امدی بوکلام (زید رجل کیت و کیت) قولک کییدر که بوقول ایلله زیدک رجل اولمقیانی اثبات مقصودک اولوب لکن مقصود (کیت و کیت) لفظنک مدلول اولان اوصاف ایلله متصف اولدیغی اثباتدر (کیت و کیت) لفظی زیدک فاضل وزاهد و یاخود فاجر و فاسق اولمیه کی اوصاف اوزره دال اولان حدیثدن کایه در ترکیده شویله شویله و شوجهتله شوجهتله دیلور و بوندن مراد اختصار کلامدر و نه زمانکه یلنده اولان اسم مشبهه یعنی لفظ بدر اثبات تشبیه ایچون مجتلب اولمیه معلوم اولدیسه تقدم ایدن اصلدن یعنی مشبهه بهک اثبات تشبیه ایچون مجتلب اولمیه اصلدن خروجی تبیین ایلدی اویله اولجه بیت مذکورده کلام ممدوحک بدر اولمیه بر امر ثابت و مستقر اولوب و شاعرک عمل و اعتباری صفت غریبهک اثباتنده اولمقیانه مبنی اولمیه زیرا کلام مثبت و منفیده مقصود قید اولدیغی علم معایده شیخدن نقل اولمیشیدی مفهوم بیت ممدوح بر بدر در که شرقا و غربا ارضی اضاء ایدوب و اندن بتم موضع رحل و منزل سواد و مظندر دیک اولور سیاق کلامه نظرا مراد شاعر علی طریق المبالغه ممدوحک انوار مکارم و احسان عالی شامل اولوب فقط کندوسی بومواهب عمومیه دن حصه دار اوله ماماسنی و یاخود کندوسنک باله کس مظهر غدر و اعنسانی اولمیه بیاندن و بوجهله بر موضعی منور و موضع اخری مظلم قیابوب تنویرده موضعین یبنی فرق ایتک صفت بدر حقیقیدن دیکدر و بویته دخول کافی و امثالی تمتع اولدیغی کی (کآن و حسبت) لفظلرینک دخولی دخی ممتددر زیرا بولفظلر مدخولری اولان خبر و مفعول ثانی فی الجملة یعنی تحقیقا و یا نخبیلا ثابت اولوب فقط بونلرک اسم و مفعول اوله متعلق اولمیه مشکوک و یاخود خلاف ظاهر اولمقیانی اقتضا ایدر اول (کآن زیدا الاسد) و ثانی (کآن زیدا اسد) امثالیدر زیرا صورت معرفه ظاهر اولان دعوائی تشبیه اولوب اتحاد و حل دیکدر تده کیم بحث استعاره ده فاضل بحثی تصریح ایتسدر بناء علیه بحثی مرور ایتدیکی وجهله معرفه تقدیر ادا نده تشبیه حسن اولمشدر و زیدک شجاعتده اسده تشبیهی جدا ظاهره مخالف اولوب غایبی بومشابهتک مشکوک فیها اولمشدر واما صورت نکرده ظاهر اولان اسدک زید اوزره حلیله مبالغه افراد اسده مندرج بر فرد اولدیغی ادعادر انکیچون تقدیر ادا نده تشبیه حسن دیکدر و مانحن فیه مزده اولان نکره یعنی ذکر اولسان صفت غریبه غیر متعارفه ایلله موصوفه اولان بدر نه حقیقه و نه ده (کآن بحر الشقیق الخ) یلنده اولدیغی کی نخبیلا ثابته دیکدر زیرا بویته رماح زبرجدیه اوزره منشوره اولان اعلام باقوته خیالده ثابته اولوب مانحن فیه مز بونک خلافتده اوله رق بدر حقیق معروفک تنویرده موضعین یبنی فارق اولمیه موصوف اولمیه سنی نخبیل ایتک تمتع و فرض محالدر بوسورنده کآن و حسب لفظلرینک دخول مشبهی مجهول اوزره قیاس کی اوله جفتدن ممتددر و همد و فن لایقوله تأمل و سریله تحقق اولمیه کندوسنده تقدیر ادا نده تشبیه محال اولان نکره موصوفه نک محصولی مذکور اولان جنس احادندن اولوب لکن جوازی توهم اولمیه بر صفت عجیبه مختص اولان بر شیک حدوثی ادعادن عبارت کوررسون شویله که مثلا (اسد دم الاسد الهز بر خضابه) قولنده متکلم جنس اسده داخل اولوب لکن خضابی دم اسد هر بر اولق کی جوازی توهم اولمیه بر صفت عجیبه مختص اولان بر اسدک حدوثی ادعا ایلدیکی عند التأمل معلوم او اور بوسورنده تقدیر تشبیهه بر معنی اولر مثلا ذکر اولسان (اسد دم الاسد الهز بر خضابه) قولنده دم اسد هر بر خضابی اولق بر صفت عجیبه در که اسد ممدوح بوصفته مختص اولمشدر حالوکه بوصفک جنس یعنی اسد حقیق اوزره جواز اجزائی متصور دیکدر بوجهتله تقدیر تشبیه ایچون بر معنی بوقدر اشته شیکک محصول کلامی بوندن عبارت اولوب و صاحب مفتاح عندنده مشبه مذکور و بامقدر اولدیغی و فته تشبیه اوله رق استعاره دیکدر و شارح مرحوم بومقامده

کنند و همچون نفایس کلام اولوب ان شاه الله تعالی اول بحث استعاره ده ذکر ایدم چکنی و بعد
پور شد در قال رحمه الله تعالی (الحقیقة والمجاز) حذف مبتدأ و مضاف ایله مقامنده
مضاف ایله اقامه ایدلشد در که هذا بحث الحقیقة والمجاز تقدیرنده اولوب اشبهو کلام مقاصد علم
پس اندین مقصد ثانیدر و معنای واحدی طرق مختلفه فی الوضوحه ابراد انجق مجاز ایله حاصل
اوله چنی جهته فن بیانده مقصود اصلی بحث مجاز اولوب لکن مجاز کی حقیقتدن دخی بحث اولمته
عادت جاری اولمشد زرا حقیقه مجاز یکنده شبه تقابل عدم و بلکه وارد شو به که حقیقت
لفظک ماوضع له نه و مجاز ماوضع له نه غیر یکنده استعمال اوزره مشتملدر و شک بوقدر که (نقل
عدم) تقابل بلکه به متوقف اولدینی کی غیر موضوع لهی نقل موضوع لهی نقله توقف
ایدر ستر اولمده که ای شی یکنده بعضا تقابل اوله رق زمان واحده جهت واحده دن محل
واحد ده اجتماعی ممکن اولز و بو ده اقسام اربعه به منقسمدر که اول تقابل تضاد و ثانی تقابل
تضاد و ثالث تقابل عدم و المله و رابع تقابل الایجاب و البایدر تقابل تضاد امرین
وجودینک صورت مشروحه تقابلاری اولوب فقط ایدمک تعقلی اخرک نقله توقف
انچه چک حقیقه اولمشد سواد ایله بیاض کی و تقابل تضاد امرین وجودینک كذلك
صورت مشروحه تقابلاری اولوب فقط ایدمک تعقلی اخره نسبتله اولمشد اوتله بنوت
کی تقابلک جهت واجده ایله تقیدی بر شخصک شخص واحد نسبتله اب و اخرینه نسبتله ابن
اولمی جهته بنده ابوت و بنوتک اجتماعین احتراز ایچوندر و تقابل عدم و بلکه بری وجودی
و اخری اشبهو وجودینک برمی اولان شبک بر موضوع قابلده صورت مشروحه تقابلاری
بصر ایله عی و علم ایله جهل و الحکما ایله کو بیجیت کی زرا بصر وجودی اولوب عی (عدم
البصر عما من شأنه ان یكون بصیرا) مفهومیده اوله رق باب مفهومیندن جز اولمده عدمی و مطلقا
عدمی اولوب ذکر اولان وجودینک یعنی بصرک عدمدر و اشبهو بصر ایله عی و وجودینک
بصر شاندن اولان انسانه نسبتله در و تقابل ایجاب و سلب بری وجودی و اخری اشبهو وجودینک
عدمی اولان شبک مطلقا محل واحده اجتماعاری ممکن اولمده حقیقه اولمشد اولمشد فرسیت
ولا فرسیت کی حاصلی تقابل ایجاب و سلبده تقابل عدم و بلکه اولدینی کی عدمه
وجودی قابلیت معبر اولوب زرا لافرس اولان شی فرسیتی قابل اولمده لکن تقابل عدم
و بلکه بویه اولوب قبول وجودی معبردر مثلا علم ایله جهل یکنده بوعبار ظاهر در که
شخص جاهل اکسب معارف ایدرک جاهل بولمده دینی و قنده عالم اولمده قابلیت در کاردر
و حقیقه ایله مجاز یکنده اولان شبه تقابل مذکوردن ایچون تعریف حقیقت تقدیم اولمشد در
و یکنده تقابل مذکورک حقیقه تحقیق مجاز ماوضع له نه استعمال شاندن اولان لفظک
ماوضع له نه عدم استعمال معناسنه اولمده اولوب مجاز ایله بوعبار اولوب بلکه لفظک
ماوضع له نه غیر یکنده استعمال اوله رق معنای مذکور لازم مجازدر و برده مجاز هر قدر مذهب
صحیح اوزره کنند و همچون حقیقه اولمده توقف ایتزده لکن ماوضع له نه غیر یکنده دال اولان شی
ماوضع له اوزره دال اولانک فی الجمله یعنی من حیث الفهم والانتقال فرمی اولمده اولاصلا تعرض
مناسبر قال رحمه الله تعالی (وقد یقیدان بالافویین) و بعضی کره حقیقه مجاز استنادده اولان
حقیقت و مجاز عقلیندن تمیز ایچون لغوی ایله تقید اولنورل و فقط شرعی و عرفی به مقابل
ظن اولمده اوزره ترک تقید اکثردر امدی عقلی ایله مقید اولنر استنادده اولانه منصرف
اولوب و تقیددن عاری اوله رق مطلق ابراد اولنورسه استنادک غیر یکنده یعنی لغوی و شرعی و عرفی به
منصرف اولور قال رحمه الله تعالی (الحقیقة) فی الاصل (حقیقت) بر شیک ثبوتی اخبارده
(حق الشیء) فوالدن فعلی معنی فاعل و یاخود بر شیک اثباتی بیانده دیشلان (حقیقه الشیء)
قولکدن فعلی معنی مفعول اولوب مکان اصل یکنده ثابته و یا شیک اولان کلمه نقل اولمشد در

و علی الوجهین لفظ حقیقه اولان تا وصفیتدن اسمیه نقل ایچوندر و صاحب مفتاح عندنده
علی الوجهین تا ثانیث ایچوندر اما فعلی معنی فاعل اوله رق کلمه ثابته نقلی اوزره ثانیث ایچون
اولمی ظاهر در زرا فعلی معنی فاعل کرک موصوفی اوزره اجرا اولنور و کرکه اولنور یعنی
موصوفی مذکور اولنور و یا اولنور تذکر و ثانیث اولنور رجل ظریف و امرأه ظریفه کی
و اما فعلی معنی مفعول اوله رق کلمه ثابته نقلی اوزره زرا لفظ حقیقتک اسمیه نقلدن مقدم
موصوفی اوزره اجرا یعنی موصوفی ذکر اولنور رق مثلا لفظ کلمه کی بر مؤنثک صفی فرض و تقدیر
اولنور و فعلی معنی مفعولده تساوی مذکر و مؤنث اعتباری انجق موصوفی اوزره اجرا اولدینی
وقنده فرض و تقدیر اولان موصوف مؤنث اولمده دفعه لالتباس ثانیث واجب اولور زرا
موصوفی مذکور اولمده علامت ثانیث دخی بولمده صوری موصوفی مذکر و یا مؤنث
اولمده التباس تحقیق ایدر مثلا مقتول رجل اولدینی حینه مررت بقیل بنی فلان و مرأه اولدینی
صورتیه مررت بقتیل بنی فلان دینور و سکا کین تابی ثانیثه حل ایچون اخبار ایلدیکی اشو
کلامده اولان تکلف غیر خنی و تابی نقله حل بونکادن مقیدر و فقط بونکافی اخبار استنده
سبب تانک ثانیثده اصلیدر قال رحمه الله تعالی (الکلمة المستعملة فیما وضعت له فی اصطلاح
به الخطاب) و (حقیقت) برکادر که مخاطب و مکالمه کند و سیه اولان اصطلاحده موضوع لهی
اولان معناده استعمال اولنور (فی اصطلاح) قوی (وضعت) لفظنه متعلق اولوب (المستعملة)
قولنه متعلق دکلدر زرا عند التامل (المستعملة) قولنه نقلده بر معنی اولدینی معلومدر چونکه
استعمال کلمه سی فی ایله ذکر اولدینی و قنده لفظله مراد فیک مدخول علیهی اولور مثلا
(استعمال الاسد فی زید) قولله اسد ایله زید مراد اولدینی افاده اولنور بوضوئده (فی اصطلاح)
قوی (المستعملة) لفظنه متعلق اولسه کلمه ایلله مراد اصطلاح در دیک لازم مکوب بوايه فامدر در
(المستعملة) قوی معناده استعمال اولنور کلمه دن احترازدر زرا قبل الاستعمال کلمه به مجاز نسبه
اولدینی کی حقیقت دخی تسبی اولنر (و فیما وضعت له) قولله ایکی شیدن احتراز
ایلمشد که اول غلط اوله رق ماوضع له نه غیر یکنده استعمال اولان کلمه در مثلا کتابه اشارت
ایدرک (خذ هذا الفرس) دینله بو کلامده لفظ فرس مجاز اولدینی کی ماوضع له نه غیر یکنده
استعمال و سیه حقیقت دخی دکلدر ثانی نه اصطلاح مخاطب و نه غیر یکنده معنای ماوضع
له نه استعمال اولنور مجازدر مثلا رجل شجاع معنای شجاع اولان اسد لفظی کی زرا
استعاره هر قدر تأویل ایلله موضوعه ایلده یعنی استعاره مثلا رجل شجاعی جنس اسدن
ادعای طریق تأویلده وضع بولمده لکن عند الاطلاق وضعدن فهم اولان وضع حقیقی اولوب
تأویل ایلله اولان دکلدر امدی معنای مجازی معنای ماوضع له اولوب (فیما وضعت له) قولله
خروج ایدر (و فی اصطلاح به الخطاب) قوی اصطلاح مخاطب غیر اصطلاحده موضوع لهی
اولان معناده استعمال اولان مجازدن احترازدر مثلا عرف شرع ایلله خطاب ایدن کسه نک
لفظ صلاتی دعاء معناسنه استعمال اتمی بوقیلدن زرا دعاء اصطلاح شرعه لفظ صلاتک
ماوضع لهی اولدینی جهته مخاطب عرف شرع ایلله اولدینی حینه مجاز اولور چونکه
اصطلاح شرعه صلاة بالکن ارکان و اذکار مخصوصه یعنی نماز و قنده دعایه موضوعه در
اگر سوال اولنورسه که تعریف حقیقت مفرد و مرکبه شامل اولاق اوزره (الکلمة المستعملة
موضعه) (اللفظ المستعمل) دینک اقتضا ایدر زرا کلمه مرکبه غیر شاملدر جوابنده
دیرز که مجموع مرکب اوزره اطلاق حقیقی تسلیم انجیر یعنی مرکب هر قدر هشت ترکیبه
اعتبارله علی الحقیق موضوع ایلده لکن مرکبه حقیقت اطلاق غیر مجزومدر و لو سلم
چونکه بوقنده تعریف حقیقت مقصود اولدینی جهته مصنف رح فقط اصل اولان حقیقت
فی الفرد تعرض ایدوب ماعداسنه تعرض انجاسمشد در زرا قال رح (والوضع تعیین اللفظ

للدلالة على معنى بنفسه فخرج المجاز لان دلالة بقرينة (وضع) اصطلا حده ايكي معناه اطلاق
اوله رقي بري وضع مطلقه بوده برشي بر حيشده شي آخرك از اسنده قلم قدر كشي اول فهم اولديغي كبي
شي ثاني فهم اوله وديكري وضع لفظ اولوب مصنفك صدد تعريفده بولنديغي وضمن مراد اشو وضع
لفظدر زيرا تعريف حقيقتده (اخوذاولان) (فيما وضعتله) قولندن مقصود بودر يعني لفظك وضعي
لفظي بنفسه بر معناه دلالت ايچون تعيندر ونفسه لفظك دلالتدن مراد معني نفس لفظدن
فهم اولمقدن صارت اولمليه لفظه منضم اولان قرينه ايله دلالتدن احتراز درو بوقيدايه مجاز
معناي مجازينه نسبتله موضوع اولمقدن خروج ايدر يعني مجاز اولان لفظك معنای مجازي ده
دالات ايچون تعيني وضع اولر زيرا لفظ مجازك معنای مجازي ده دلالتي بنفسه اولوب
بلكه قرينه ايله در اكر ديتلور سه كه وضع لفظك بوجهله بنفسه دلالتله قيد اولمسنه نظراً
اقسام كلمه دن اولان حرف دخي الفاظ موضوعه دن اولماق اقتضا ايدر زير احرفك معنای
دلالتي بغيره اولوب بنفسه دكلدر شويله كه (الحرف مادل على معني في غيره) قولرينك معنای
حرفك ظرف والصاق واستفهام وتعريف كبي معنای افرادي اوزره دلالتده متعلقك
ذكری مشروط ديكدر جوابنده درز كه تعريف حرفده غير بسنده اولان معني اوزره
دلالتدن مراد ذكر اولديغي وجهله حرفك دلالتده متعلقك ذكری مشروط ديك اولديغي
غير مسند بلكه مراد محققين نجاتدن بخم الدين رضيك يساني وجهله (الحرف مادل على معني
ثابت في لفظ غيره) ديك اولوب مفهومي مدلول حرف كنديك غيري بر لفظده ثابت اولان معني
اولمستدن عبارتدر شيج رضی معنای حرفك لفظ آخرده ثبوتله مراد حرفك كندي معنای
ديكر لفظده موجد واولفظ معنای اصليسي اوزره دلالت ايتمليه برابر كندوستده حرفك احداث
ايلديكي معنای دخي منضم اولسي ايدوكي تصریح ايلشدر بوسورنده مثلاً (الرجل) قولزده (لام)
لفظ رجلده اولان تعريفه ومثلاً (هل قام زيد) فواتده (هل) بنفسه (قام زيد) جله بسنده اولان
استفهامه دلالت ايدر حاصل لفظ رجل كندي به مقترن اولان لامك كنديده احداث ايلديكي
معنای تعريفی وكذلك (قام زيد) هل لفظك احداث ايلديكي معنای استفهامي منضم اوله رقي
وبو حرفك ذكر اولمسان لفظلرده احداث ايلد كاري معنای تعريف واستفهام اوزره بنفسه
دال اولمليه سؤال مندفع اولور ولو سلكه (مادل على معني في غيره) ايله مراد حرفك معنای
اوزره دلالتده ذكر متعلقك اشتراطی اولسون لكن بواشراط بنفسه دلالتده متعلقك دكلدر
زيرايه بنفسه دلالتدن مراد علم بالتعين عند اطلاق اللفظ فهم معناده كافي اولمقدن بومعناجه
حرفه دخي شامل اولور زيرايه حروفك اوضاعي معاومز اولد قد نصكره حين اطلاقده معنای
حروفدن بر معنای فهم ايلر فقط معنای حروف في نفسها اسم وفعل كبي تامه اولوب بلكه
غيرينه محتاج اولور حاصل حرفك دلالتده ذكر متعلقك اشتراطدن مراد نفس دلالتده
مشروط ديك اولوب بلكه معنای مدلول عليه مشروط ديكدر تأمل قال رحمه الله تعالى
(دون المشترك) يعني (بنفسه) قبله مجاز خروج ايدوب مشترك خروج ايتز (مشترك) وضع
متعددله معين وياخودا كثر وضع اولسان لفظدر (وضع متعدد) دن مراد مثلاً لفظك معيندن
هر رينه مستقلاً ومنفردا ايرى ايرى وضع اولميدر وبونك عدم خروجي زير اللفظ مشترك معيندن
هر رينه بنفسه دلالت ايچون تعين اولميدر واشترك عارضه سندن ايچون على التعين
احده معينه عدم دلالتي بنفسه معينه دلالت ايچون تعينه متعلقك دكلدر شارحك بوكلامي
وارد اولان سؤال دفعدر وحاصل اراد اكر مشترك بنفسه معيندن هر رينه آخرندن قطع نظرله
معين اولسه الفاظ متباينه اولديغي كبي معيندن هر رينه بدون الاخر على التعين دلالت
ايدردى حالوكه بويله دكلدر زير احده عيني تعين ايدجك قرينه كى عدمي عندند معينك ايكينه دخي
دلالت ايدر وحاصل دفع لفظ مشترك اشتراك وعدم ترجيح احد وضعين عارضه سيله عند عدم القرينه
معيندن واحد معين اوزره عدم دلالتي معيندن هر رينه بنفسه دلالت ايچون تعينه

متعلق دكلدر يعني معنای واحد معين اوزره دلالتي مقتضى اولان معين متعلق اولوب لكن لاجل المانع
واحد معينه دلالت متعلق اولميدر وبومانع بوجه مشروح اشتراك واحد وضمني آخر اوزر بيه
عدم ترجيحدر بومقامك تحقيقده صاحب مقاصح زعم ايتشدر كه (ان المشترك كالقوله مثلاً
لا يجاوز الطهر والحض غير مجموع بينهما) يعني مشترك مثلاً قوله لفظي صكي مدلولي
طهر ايله حض بني مجتمع اولديغي حالده بوللري غير مجاوز اولميدر يعني مدلولي معيندن
واحد غير معيندر حاصل مدلول طهر وحض معينده لعل التعين ربيسي اولوب بوللرك غير ربيسي
وبوللرك معاً ايكيسي اولماقندن عبارتدر (فهذا مفهومه مادام متسا الى الوضعين) يعني
مادامكه لفظ مشترك وضعينه متسايب اولدقچه مفهومي معنای مذكوردر زيرافهمه متبادر
اولان بومفهوم اولوب وفهمه متبادر دلائل حقيقتدن (اما اذا خصصته باحد الوضعين كما اذا قلت
القره بمعنى الطهر ولا بمعنى الحض فانه ينصب دليلاً على الطهر بالتعيين والقرينه تدفع عن اوجه الغير)
يعني اكر لفظ مذكور معينه اولان وضعيندن برينه يعني مثلاً قوله طهر مفهومة در ديوصريحا
وياخود (لا بمعنى الحض) يعني حض معنای دكلدر ديواستثراً ما طهر معنای
تخصيص قلديغي صورنده بسبب التعين طهر اوزره دلالت ايچون متسايب اولوب وقرينه
دفع من اوجه غير ايچون اولور وبونك تخصيصي واضع لفظ قريني بنفسه معنای طهر دلالت ايچون
تعين ايدوب كذلك لفظ مذكوري بنفسه معنای حض اوزره دلالت ايچون تعين ايتش اولديغي
جهتله اشو وضعيندن برينه تخصيص ايدرك (بمعني الطهر) ياخود (لا بمعنى الحض) قولر احد
وضعيه تخصيصد نشاشي ديكر معنایك مزاجه سني دفع ايچون قرينه اولوب بوقسه بوقرنيه
واسطه سيله معنای مذكوره دلالت ايچون دكلدر زير لفظ مذكوري واضعك بومعنايه وضعي
بنفسه دلالت اولوب قرينه ايله دلالت دكلدر وبو وضعيندن يعني مجموع وضعينه اتسايبندن
بوضع آخر ضمني حاصل اولميدر كه بوضع لفظ مذكورك احد معينه تخصيص اولميدر
اطلاقي عندند معينك بني مجموع اولديغي حالده احد معين اوزره دلالت ايچون تعيندر
كان واضع بركره بنفسه معنای طهر دلالت ايچون ديكر دفعه بنفسه معنای حضه
دلالت ايچون وضع ايدوب بعده واضع لفظ مذكور اطلاق اولديغي حينه مفهومي بوللري
مجموع اولميدر احد معيندر ديمش اولور وضع ضميندن مراد بودر اشته صاحب مقاصح
تحقيق كلامي بومر كره اولوب بون تحقيق اوزره مصنفك ايضاً حده اول لفظ قره معنای
حقيقي طهر ايله حض مجازي ايتامك اولديغي مسلم دكلدر وعند الاطلاق لفظ قره اشو عدم
تجاوز دلالتله دليل ندر والقره بمعني الطهر اولايه معني الحض دال بنفسه على الطهر بالتعين
قولر سهو يندر زيرا (بمعني الطهر ولا بمعنى الحض) قوللرندن هر ربيسي قرينه لفظيه اولوب
وقرنيه معنويه اولديغي مثلاً لفظيه دخي اولور ديواستثاني ساقط اولميدر وحاصل دفع اول
معنای مذكورك فهمه تبادري وفهمه تبادر دلائل حقيقتدن اولميدر ووجه انتفاع
ثاني قرينه دفع مزاجه ايچون اوله رقي دلالت ايچون اولما مسير ومنتك اكتر نسخدرنده
(دون المشترك) محتمده (دون الكناية) لفظي واقع اولوب بوايه سهو ناصحدر زيرا اكر كناية
معنای اولان معنایه نسبتله موضوع اوله رقي بوجهتله خروج ايتما مشدر ديك معنای
مراد اولسه مجاز دخي معنای معنایه نسبتله موضوع اوله رقي انك دخي خروج ايتما معنای
اقتضا ايدردى زير امثلاً (رأيت اسدا يري) قولزده اسد لفظي حيوان مقترسه نسبتله موضوعدر
واكر كناية لازم معنای اولان معنای كناية به نسبتله موضوعدر ديك مراد اولتور سه
فسادي واضعدر زير ايكايه نك معنای لازم اوزره دلالتي بنفسه اولوب بلكه قرينه واسطه سيله
اولديغي ظاهر در وصد دنا ويلده ديكه مزكه بنفسه قولك معنای من غير قرينه مانعه
عن ارادة الموضوع له وياخود من غير قرينه لفظيه ديك اولوب كايه ده ايسه بوللر موجود دكلدر

زیرا جوابنده دیرز که معنای اوله حلی تقدیرده تعریف وضعده موضوع اخذ اولمشیه دوری
مستلزم اولور و ثانی قرینه مجازک لفظیه انحصاری مستلزم اوله رق حشا که اگر قرینه
معنویه اوله مجازک حقیقه داخل اولمی اقتضایدر و اگر دینلور سه که نسخه مذکوره
اوزره کلام مصنفک معنایی تعریف حقیقتدن مجاز خروج ایدوب کلاه خروج ایقامه شد
زیرا کنایه حقیقتدر دیک اولوب و کنایه حقیقت اولد یعنی سکای تصریح ایدرک حقیقت
مفرد ایله کنایه حقیقین اولفده مشترک اولوب افتراقی اولده تصریح و ثانیه عدم تصریح
ایله در دیو بیان اولمشدر جوابنده دیرز که سکاکینک بوقولی دخی غیر صحیحدر زیرا کنایه
موضوع لهنده مستعمل اولوب بلکه ملزومک جواز اراده سیله برابر لازم موضوع لهنده استعمال
اولمشدر و مجرد ملزومک جواز اراده سی لفظ ملزومده مستعمل اولمش اولمشنی موجب
اولز و بونک ایچون انشاء الله تعالی باب کنایه ده نخبهات مزیده کلمه کرکر قال رحمه الله
تعالی (والقول بدلالة اللفظ لذاته ظاهره فاسد) و لفظک معنایه دلالتی لذاته اولمشیه قولک ظاهری
فاسددر بومقامده بعض مشاهیرائه و حذاق عصر شارح علامه دن واقع اولان شی
عجایبدر که لفظ ایضاحه نظر ایدرک مصنفک بوقولی سکاکیه اولان اعتراضی تمه سندن
اولق ظنیه دیمشدر که سکاکینک بنفسها دلالتله مرادی فهم معناده علم بالوضع کافی دیمکر
و چونکه مصنف لفظک دلالتی لذاته اولمشنت فاسدنه قائل اولمشیه سکاکینک دلالت
بنفسها ایله مرادی بعضی لفظک دلالت الفضا ذویه در دید کلری معنادر دیو توهم اولمشدر
حالبو که مراد سکاکیه مصنفک توهم ابتدیی کی بومعنی اولوب بلکه ذکر اولان علم بالوضع
دلالتله کفایتی معنایدر بومقامده هیچ رفرد ایچون غرک کلامی قائلنک بری اولد یعنی
بر معنایه حل ایله ابطال ایتمک حلال اولز اشته کلام بعض خذاق بونن عبارت اولوب جوابنده
دینلور که عجبا قائل مذکور ایچون کلام مصنفی بری اولد یعنی معنایه حل ایله ابطال
ایتمک فصل حلال اولور امر مستغیردر که مصنفک دخی سکاکیه کی وضعی (تعیین اللفظ للدلالة
على معنى بنفسه) قولیه تفسیردن وسکای دخی ذکر اولان مذهبی اراد و ابطال ایله بعده تأویل
ایله یکندن متنبه اولمشدر بوزات حقده (حفظت شأوناتك اشباه) قولک ارادی
لیق و احرا در که سکاکینک (بنفسها) دلالتدن مرادی علم بالوضع فهمده کافی دیمک اولد یعنی
معلومی اوله رق فقط بولکلام مصنفک سکاکیه اوزر نه اولان اعتراضی تمه سندن اولد یعنی دلالت
ایله حک امور دن خاف اولمشدر امدی دیرز که مصنفک بولکلامی ابتدای بحث اولوب شویله که
هر بر لفظک ججع معنایی به نسبتده نسای اولمشیه بر لفظک بر معنایه دلالت ایدوب
معنایی ساره دن دیرینه دلالت ایتمک ایچون بر مخصصدن لازم اولد یعنی جهت نشانی
محققون مخصص وضعدر دیو ذاهب اولدیلر و وضعده مخصص یعنی لفظی معنای آخردن تجاوزله
بر معنایه وضعی تخصیص ایدن اراده واضعدر یعنی مثلا (ما) لفظک صوونان و جبر و معنای
ساره دن هر برینه دلالت صلا حتی اولمشیه صومعناسته دلالت ایدوب سار معنایه
دلالت ایتمک معنایه تخصیص ایدرک بر شیه محتاج اولدیفندن محققون بومخصص
واضح لفظ مذکور صومعناسته وضعی اولمشده اتفاق ایلدیلر و بین المعانی بومعنایه
وضعه تخصیص ایدن واضع کندی اراده سیدر و ظاهرا اولان شیخ ابوالحسن الاشعری نک
ذاهب اولد یعنی اوزره واضع جناب باری اولوب الفاظی معنایی به وضع ایلله اشبهو الفاظ اوزر نه
عبادت واقف و مطلع پیور مشدر و عبادی واقف فیلمق یا وحی طریقه یعنی الفاظی
کند و سندن معنایی اوزره دلالتی فهم اولنه حق حیثینه وحی اولمشیه در و یا خود بر جمعه
اصوات و حروفی خلق ایله اوجمه ک نامدن کرک واحده و کر که جماعته معنایی
فهم ایلد حک حیثینه اسماعیله در و یا خود نامدن بر که ده و یا خود بر جماعته معنایی فهم ایلد حک
حیثینه الفاظ اوزره علم ضروری خلق ایتمکله در و بعضی لفظی عباد بن سلمان ضمیری

مخصص وضع و سار امر خارج اولوب بلکه ذات کلمه اولد یعنی ذاهب اولمشدر یعنی لفظ ایلله
معنی یکننده مناسبت طبیعیه اولوب لفظک اومعنایه اختصاص دلالتی اقتضایدر دیمشدر الحاصل
مثلا ما ایلله صومعناسته مناسبت طبیعیه اولوب ما لفظی بطبعه و بذاته صومعناسته دلالت ایدر
وما لفظک بوجهله صومعناسته دلالتی ما لفظک متقاضی طبع و ذاتی اولوب یوخسه
مقتضای وضع و ساره دکلدر دیکدن عبارتدر اشته مصنفک (والقول بدلالة اللفظ لذاته
ظاهره فاسد) قول اشبهو مذهب عبادی رد اولوب جهور بوقولک فسادی اوزره اتفاق
ایلمشدر در زیر لفظک معنی اوزره دلالتی اگر لفظک لافظه دلالتی کی لذاته و من غیر واسطه
الوضع اولق لازم کلمه اولاخلاف امله لفظک مخلفه اولماسی واجب اولوردی زیرا بالذات
اولان شی اختلاف و تخلف ایتمک حالبو که الفاظدن اکثریسی بر امت و بر قبیله عندنده بر معنای
امت آخری عندنده معنایی اخرا ایچون اولور مثلا سوه لفظی هر تقدیر لسانمزدده صاد ایلله
مستعمل ایلده اصل لسان ترک یعنی چقا بدین ایلله اوله رق ماء معنایه و عند الفرس
جانب و عند العرب قبیح معنایه در و ثانیه هر شخص هر بر لفظک معنایی فهم ایتمک واجب
اولوردی زیرا دلالت مدلولدن انفعالی معنایدر مثلا لفظ لافظه دلیل اولد یعنی هر شخص
هر بر لفظدن اوافظک بر لفظی اولد یعنی فهم ایدر و ثالثا لفظک بواسطه القرینه معنای
حقیقین تجاوزله معنای مجازی به دلالت ایلد حک حیثینه قلمی تمتع اولوردی زیرا بالذات
اولان شی غیر ایلله زائل اولز و رابعا بر لفظک عند الاطلاق معنای تأیدن غیر بیسی فهم
اولنه حق حیثینه بر معنای آخره نقلی تمتع اولوردی حالبو که اعلام مقوله و سار
مقولات شرعیه و عرفیه بونک خلافتدر و خامسا متافین و یا خود متضادین یکننده
(ناهل) لفظی کی بر لفظک مشترک کاوضعی تمتع اولوردی زیرا لفظ (ناهل) بر برینه متنافی
اولان عطشان و ربانه اطلاق اولنور لفظ مشترکدر و مثلا لفظ (جون) اضداد دن اولان
سواد و بیاض یکننده مشترکدر و بوامتناع زیرا دلالت لفظ لذاته اولق لازم مکلمه
مثلا بر شیه (هونا هل) و یا خود (هوجون) دیندیی کی بولکلام مفهومی اوشیک متافین
و یا خود متضادین ایلله انصافی اولفغانی مستلزم اولوردی حالبو که بزقطعیلا یلور زک کلام مذکورک
معنایی شی مذکورک احد متافین و یا خود احد متضادین ایلله اتصافیدر و بونعلیل
بعضی لفظک زیرا اسم واحد ذات نقیضین و یا خود ذات متضادین مناسب اولز دیو تعلیلدن
اولدیر زیرا اسم واحد ذات نقیضین ایچون مناسب اولد یعنی مسلم دکلدر قال رحمه الله تعالی
(وقد تأوله السکاک) وسکای عبادک ذکر اولد یعنی اوزره دلالت لفظ لذاته در دیو قولنی تأویل
و ظاهر دن صرف و تحویل ایلله دیمشدر که بوقول اتمه علم اشتقاق و علم حرفک قائل اولد قلمی
شیته تبیهدر زیرا اتمه دیمشدر که حروف ایچون فی انفسها خواص اولوب بویضا
سیله مختلفه اوله رق جهر و همس و شدت و رخاوت و توسط بینهما و استعلا و انخفاص
و اطباق و انتساح امثال افساهه منقسم اولمشدر و بویضا خواص اقتضایدر که خواص مذکوره به
عالم اولان کسمه حروفدن مرکب اولان بر لفظی بر معنی ایچون وضعه شروع ابتدیی وقتده
لفظ مذکورک مرکب اولد یعنی حروف ایلله وضع ایلد حکمی معنی یکننده تناسبی اهل انجیه
ناکه ربایه تناسب شانندن اولان حکمتک حقی کوزتمش اوله مثلا حرف رخوه دن قائلله
(فصم) لفظک بر شیک ظاهرا اولد حکم مرتبه کسری ایچون و حرف شدید دن اولان قاف ایلله
(فصم) لفظک بر شیک مین و ظاهرا اولد حکم مرتبه کسری ایچون وضع اولمشدر و ربایه
ظاهردر و هیئت ترکیب حروف ایچون دخی خواص اولوب مثلا نحر یک عین ایلله (فعلان و فعلی)
اوزاننده اولان نزوان و حیدی لفظلر نه منظوردر شویله که نزوان بر حیوانک دیشیسی اوزر نه
استعلا ایدوب جماع ایتمی معنایه و حیدی نشا طندن ایچون کندی ظلدن اورکن حصار

قوی به موضوع اولوب و بواسطه حروف متحرک اولدینی کی معالنه دخی حرکه واردر وضع
عین الیه (فعل) باینک شرف و کرم کی افعال طبیعی لازمه ایچون اولمسنده دخی بورعایت
تحقیق در زبانه اقوای حرکتدن اولمسیله موضوعی اولان معنائک دخی اقوای افعالندن
اولسی مناسبدر سائر یه بونلره بقیدر قال رجه الله تعالی (والمجاز) مجاز افغانی
فی الاصل برکسه بر مکانی تعدی و تجاوز ایلدیکی وقتده (جازالماکان يجوز) قوللندن (مفعول)
یعنی مصدر میی اولوب بعده فاعل معنائنه اوله رق کله جازه یعنی مکان اصلیبینی متعدیه
اولان و یاخود معنای مفعولده اولوق اوزره مجوز بها اولان یعنی مکان اصلیبندن تجاوز
ایتدیریلان کلمه نقل اولمشددر شیخ اسرار بلاغده بوجهله ذکر ایلشددر الحاصل
تفصیلی مرور ایتدیکی اوزره لفظ حقیقت مکانشه ثابت و یاخود مثبته اولان کلمهیه نقل
اولمش اولدینی کی لفظ مجاز دخی جازه و یاخود مجوز بها اولان کلمهیه نقل اولمشددر
و مصنف ایضا حده لفظ مجازک بوجهله فاعل و یا فاعول معنائنه مصدر میی حله اولمسنده
اولان تکلف ناشی (جعلت کذا مجازا) قوللندن اولمسنک ظهورنی زعم ایلشددر که فلان
شی حاجتم ایچون طریق و وسیله قلدیم معنائنده در شواصله مبنکه (جازالماکان) قوللریک
معنای (سلاک المکان) دیکدر بوصورنده مجز ظرف اواش اولور و یوقولدن مأخوذ اولمسنک
ظهوری مجاز معنای مجازینک تصورنه طریق اولدینی جهتله تسمیه تحققی مناسبدر
لکن معنای اوله جلنده حقیقتک معنای ماضع لهنده مستعمله اولان کلمهیه اطلاق محکمه
ثابت و یا مثبته اولمسنه ابتدا اولمسیله تقابله رعایت حاصل اولدینندن شارح مرحوم کلام
مصنفی بودقیقه اشارت ایچون زعم الیه تغییر ایلشددر و اگر توهم اولورسه که بوجه
یعنی مصنفک ذکر ایلدیکی مناسب حقیقتک دخی مجاز تسمیه سنی مستلزم اولور زیرا حقیقت
معنای حقیقتی تصور و سبله در جوابده دیرز که برشبیک براسم الیه تسمیه سنده اولان اعتبار
تناسب برشبیک برشی الیه وصفده اولان اعتبار معنایه مغایردر مثلا کندیسیمون حرث اولان
انسانه اجر تسمیه سبله شخص مرقومک اجرله توصیفی پیننده اعتبار تناسبه فرق اولوب زیرا
تسمیه اعتبار تناسب اسمک معنای معنایه وضعی حالده تسمیه اوله جق اسمی اسماء سازه
اوزرینه ترجیح بواسطه اسماء سائرندن اولی اولدینی بیان ایچوندر و برشبیک بروصف
الیه توصیفده اولان اعتبار تناسب وصفک صحت اطلاق ایچوندر و وندن ایچون بقاء معنی
وصفده شرط اولوب تسمیه شرط دکدر مثلا انسان مذکوردن حرثک زوالی عندده حقیقه اجر الیه
وصفی صحیح اولوب تسمیه سنی صحیح اولور امدی حقیقته ثبوت و مجازده طریق معنیکن اعتباری
بوللرک حقیقت و مجاز الیه تسمیه لریک صحیحون اولوب بلکه بواسطه اولوینی واسعاندن بونلرک
غیر سبله تسمیه لری اوزره ترجیحی ایچوندر بوجهله تسمیه کن اعتبار تناسبده او معنائک معنائک غیریه
وجودیه ابراد نقض صحیح اولز یعنی مانحن فیه زده اولدینی کی تصور معنایه طریق اولوق
معنای حقیقتدخی موجود اولمسیله مجاز مجاز تسمیه سنده اعتبار اولتن اشبو وجه تناسب
منقض اولور دیتله من قال رجه الله تعالی (مفرد و مرکب ایالمفرد فهو الکلمه
المستعملة فی غیر ما وضعت له فی اصطلاح به الخطاب علی وجه یصح مع قرینه عدم اراده)
امدی مطلقا مجاز مفرد الیه مرکبه منقسم اولوب و بونلردن هر برولرینک حقیقتی حقیقت
آخره مخالف اولمسیله تعریف واحده جمهری ممکن اوله من (مجاز مفرد) خطاب
کندیسیمه اولان اصطلاحده وضع اولدینی معنائک غیریه معنای موضوعی اراده مانعه
اولان قرینه کن وجودیه برابر وجه صحیح اوزره استعمال اولتان کلمه در وجه صحیحدن مراد
معنای اصلی الیه معنای مستعملی پیننده معنای مستعمل اراده سنی صحیح ایدجک علاقه
معتبره کن وجودیدر (المستعملة) قوی استعمال اولتین کلمه دن احترازدر زیرا انفا ذکر اولدینی

اوزره کلمه قبل الاستعمال حقیقت تسمیه اولدینی مثلا و مجاز دخی تسمیه اولمز و (فی غیر ما وضعت له)
قولیه حقیقتدن احتراز اولمشددر حقیقتده (مرئجل) و یاخود (منقول) و یاخود بونلرک غیریبی
اولمسندن امددر خنی اولیه که لفظک مفهومی تعدد ایتدیکی صورنده اگر مفهومی پیننده نقل
حلول ایتزده (مشتکر) و اگر نقل تحال ایدرسه بوصورنده نقل لئاسبه اولدینی
تقدیرده (مرئجل) و لئاسبه اولدینی تقدیرده اگر معنای اول متروک و مهجور اولورسه
(منقول) و مهجور اولورسه معنای اولده (حقیقت) و ثابده (مجاز) در و (فی اصطلاح
به الخطاب) ظرفی (وضعت) قولیه متعلق اولوب اصطلاح آخرد ما وضع لیه
اولان معناده استعمال اولتان مجازی ادخال ایچوندر مثلا عرف شرعی الیه خطاب ایدن
کلمه کن مجازا دعا معنائنده استعمال ایلدیکی لفظ صلات هر تقدیر فی الجملة یعنی بحسب اللغة
ما وضع لهنده مستعمل ایدده خطاب کندیله واقع اولان اصطلاح شرعه ماضعی لیه
اولان معناده مستعمل دکدر و لفظ صلاتی عرف لغته خطاب ایدن کلمه مجازا ارکان
مخصوصده استعمال ایلده ینه اصطلاح خطابده اولان ماضع لهنده مستعمل اولمسیله
مجازدر قال رجه الله تعالی (فلا بد من العلاقة لیخرج الغلط والکنایة) امدی مجازده نوعی
معتبر اولان برعلاقه بولمسی لازمدر زیرا تعریفده اولان (علی وجه یصح) قوللندن
مقصود بومعنی اولوب (المستعملة) قولیه متعلقدر الحاصل معنای مجاز الیه وضع اول
پیننده برمناسبت معتبره مقتضی اوله رق و بر مناسبت اهل لغتک بیان ایلدیکی مناسب اولوب
مناسبت مطلقه دکدر و تعریفده (علی وجه یصح) قیدنی اتیان الیه مجازی لزوم علاقه
الیه تقید تعریف مجازدن غلطی اخراج ایچوندر مثلا کنایه اشارت ایدرک (خذ هذا
الفرس) دیتله بواسطه عدم علاقه دن ناشی وجه صحیح اوزره دکدر و (مع قرینه
عدم اراده) قوایله کنایه خروج ایدر زیرا کنایه ماضعت لهنک جواز اراده سبله برابر
ما وضعت لهنک غیریه مستعمله در امدی ماضع لهنک غیریه مستعمل اولان لفظ
بعض کره مجاز و بعض کره کنایه و بعض کره غلط و بعضا مرئجل و بعضا منقول اولور
شویله که ماضع لهنک غیریه ماضع لهنک غیری اولدینی حقیقتدن مستعمل اولان لفظ معنین
پیننده علاقه دن ناشی استعمال اولورسه بوحالده اگر معنای موضوع لهنک جواز اراده سبله برابر
مستعمل اولورسه کنایه در و اگر معنای موضوع لهنک اراده سندن مانعه اولان قرینه الیه اولورسه
معنای موضوعه مهجور اولدینی صورنده مجاز و مهجور اولورسه منقولدر و اگر استعمالی
معنین پیننده علاقه دن ایچون اولزسه بوده لاعن قصد استعمال اولورسه غلط و اگر بقصد
اولورسه مرئجلدر و منقولدن برنوعی موضوع له اول ایچون اولان معنای مجازیه تغلیب اوله رق
حناکه موضوع له اول هجر و ترک اولساندر و بونوع منقولات لغتده معنای اولده حقیقت
و ثابده مجاز در و منقول فیله اولان اصطلاحده بالعکسدر یعنی اولده
مجاز و ثابده حقیقتدر مثلا دعا معنائندن دعای مشتمل اولان ارکان مخصوصده منقول
صلات لغتده دعاه حقیقت و ارکان مخصوصده مجاز و شرعه بالعکس ارکان مخصوصده
حقیقت و دعاه مجازدر و منقولدن نوع آخره موضوع له اولک بعض افرادنده تغلیب اولساندر
مثلا دایه لفظی فرسه خصوصیت فرس ملاحظه اولمیه رق مجرد ارض اوزره دب و سیراجمی
اعتباریه اطلاق اولدینی وقتده حقیقت و مجموع خصوصیت فرس و دب اعتباریه
اولدینی حینه مجاز اولور و بواسطه من حیث اللغة اولوب امان حیث العرف دایه فرس
ایچون ابتداء موضوعدر و معنای دبیه رعایت مجرد تسمیه ده مناسب ایچون اولوب نقلدن
عار به اولان حقیقت لغویه بونک خلافتده در زیر اشبو حقیقتده معنای دبیه رعایت صحت
اطلاق ایچون اوله رق حناکه دایه لفظک هر بر کتدوسنده دبیب و سیر بونلرک جمله سته

اطلاق صحیح اولور و ما وضع لهنك غیریده مستعمل اولان مجاز مطلق یعنی مجاز لغوی
دخی بونك خلافتده در زیر مجازده معنای حقیقی اعتبار انجی مجاز اولان لفظك لازم معنای حقیقی
کند و سنده موجود اولان هر برشی اوزرینه اطلاق صحیح اولق ایچون اولوب حتا که اسد لفظك
کند و سنده شجاعت بولسان هر برشی اطلاق صحیح اولور حالبو که منقولده رعایت
معنی مجرد تسمیه ده مناسبند نشانی اولسبیه عرفده کند و سنده دیب اولان هرشی اوزرینه
دابه اطلاق و شرعه هر بدعا اوزر صلات اطلاق صحیح اولز قال رحمه الله تعالی (وکل منه لغوی
و شرعی و عرفی خاص اوعام) و حقیقت و مجازدن هر برر لی لغوی و شرعی و عرفی خاص
و عرفی عام اقسام اربعه سنده منقسم اولور (عرفی خاصدن مراد معنای لغوی نافی
تعیین ایدن لفظدر مثلاً اهل نحو و اهل صرف و اهل کلامک معنای لغویه دن نقل ابلد کلامی الفاظ
اشبور عرف خاصدن (و عرفی عام نافی متعین اولیاند و بوندن مراد نافی جمیع ناسدر دیک
اولوب بلکه تعین ابله نافی معلوم اولماسیدر حاصلی طائفه مخصوصه سنده مستند اولور سه
صرف خاص والا عرف عامدر اما حقیقتک بونلره انقاسی زیرا اگر بر حقیقتک واضعی
واضع لغت اولور سه حقیقت شرعیه در و الا عرفیه عامه و یا خاصه در حاصلی واضعه نسبت
اولور و اما مجازک انقاسی زیر مخاطب کند و سبیه واقع اولوب و لفظك ما وضع لهنك غیریده
استعمالی کند و سنده اولان اصطلاح لغت ابله مجاز لغوی و اسکر اصطلاح شرعی ابله
شرعیدر و الا عرفی عام و یا خود خاصدر قال رحمه الله تعالی (کاسد السبع و الرجل الشجاع و صلوة
للعباد و الدماء و فعل للفظ و الحدث و دابة لذي الاربع و الانسان) حقیقت و مجازک لغوی
و شرعی و عرفی خاص و عامه مثال اولوب یعنی مثلاً (اسد) بر لفظدر که عرف لغت خطاب ایدن
کسه بوافظی سبع مخصوصه استعمال ایندیکی وقتده حقیقت لغویه و رجل شجاعه استعمال
ایدر سه مجاز لغوی اولور و كذلك لفظ صلاتی عرف شرع ابله خطاب ایدن کسه عبادت
مخصوصه استعمال ایندیکی صورتده حقیقت و دعاده استعمال ایدر سه مجاز اولور و كذلك عرف
نحو ابله مخاطب اولان کسه کسر فایله لفظ فعلی ضرب و نص مرکبی لفظ مخصوصه استعمال
ایدر سه حقیقت و مفعول به و مفعول فیه و مفعول لهنك تعریفلرند اولدینی کی حدیث
معنا سده استعمال ایدر سه مجازدر و كذلك لفظ دابه ذوی الاربعه استعمال
اولور سه حقیقت و انسانی مجازدر زیرا دابه عرف عامه قوائم اربعه سی اولان حیواناتده
حقیقت و ثانیه مجازدر تفسیر کبرده دابه لفظی عرفده خاصه فرس ایچون اولدینی و تاو یحده
ذوات قوائم اربع ایچون ایدو کی و قاموسده مایر کب ایچون تغلب اولدینی بیان ابلشدر
مصنفک اشبو ائله ده لفظ نکره ابله ذکر ایلدیکی اسد و صلات ابله نظاری حقیقت و مجازی
تمثیل و بونلرک ما بعدند ابراد ایلدیکی السبع و الرجل لفظلر ابله اشالی معنای حقیقی و مجازی به
اشارتدر و سیر اولیه که رأی شارح اوزر الفاظ وضع ضمنی ابله کندنی تفسیر بنه موضوع
اولسبیه ذکر اولسان کاسد و صلوة قوللر ابله نظارنده مراد نفس لفظ اسد و نظاری
اوله رق بونلر حقیقه معرفه و داخل اولان تنویر توین نمکن اولوب فقط شارح نکره اطلاق
ایتمی صورت نکرده دیکدر قال رحمه الله تعالی (والمجاز مرسل ان كانت العلاقة غير المشابهة
و الاقاستارة) و مجاز قسمیه منقسم اوله رق اگر علاقه صحیح معنای مجازی ابله معنای حقیقی
پینده مشابهنك غیری اولور سه مرسل و الا استعاره در و بونقدر اوزر استعاره معنای
اصلی سنده تشبیه اولسان معناده مستعمل لفظ اولش اولور مثلاً (رأيت اسدا رعى) قولرده اولان
اسد کی قال رحمه الله تعالی (و کثیرا ما يطلق الاستعارة على استعمال اسم المشبه في المشبه
فهما مستعار منه و مستعار له و اللفظ مستعار) و چوق کره استعاره متکلم فعلی اولان (استعمال
اسم المشبه في المشبه) مفهومده اطلاق اولور و اشبو مشبه بهی مشبهه استعمال

معنای اطلاق اولدینی صورتده لفظ استعاره مصدر معنای اولوب لفظ مذکور دن
اشتقاق صحیح اوله رق متکلم مستعبر و معنای مشبه به مستعار منه و معنای مشبه مستعار له
و لفظ مشبه به مستعار اولور زیرا لفظ یعنی مثلاً اسد لفظی عاریت اوله رق مشبه بهدن مشبه
ایچون طلب اولش لباس منزله سنده در قال رحمه الله تعالی (و المرسل كاليد في النعمة) و (مجاز مرسل)
ذکر اولدینی اوزر کند و سنده علاقه مشابهنك غیری اولان مجاز اولوب بوده نعمت معنای سنده
استعمال اولسان (ید) کیدر (ید) لفظی جارحه مخصوصه به موضوعه اولوب لکن یددن
صدر ایدوب مقصود بالنعمة اولان کسه به یعنی منعم علیه و اصل اولق نعمتک شاندن
اولسبیه جارحه مخصوصه نعمت ایچون علت فاعلیه منزله سنده در وفي الواقع علت فاعلیه
صاحب ید اولان شخص منمدر كذلك نعمت ید ابله ظاهر اولدینی جهته ید نعمت ایچون
علت صور به منزله سنده در حاصلی جارحه مخصوصه معنای سنده اولان ید لفظك نعمته
استعمالی علت فاعلیه و صور به منزله سنده اولان شیک اسمی معلول اوزر اطلاق قیلندن
مجاز مرسلدر و بونکله برابر نموده اشارت اولق دخی لازم کاوره مثلاً (کثرت ابادی فلان عندی)
(و جلت عندی) (دینلور و اما) (انست الید فی البلد) قول (کثر ظهور سلطانهام معنای بونک خلاق
اوله رق نموده اشارت غیر موجوددر قال رحمه الله تعالی (و القدره) دخی مجاز مرسل قدرت معنای سنده
استعمال اولان ید کیدر زیرا قدرتک اکثر ظهور سلطان و حکمی یده اولوب و قدرت اوزر دلالت ایدن
بطش و ضرب و قطع و اخذ امشالی افعال ید ابله اوله رق علاقه موجوددر و اما (المؤمنون
تنكافوا مؤثم و یسعی بذنهم اذناهم و هم ید علی من سواهم) حدیث شریفنده واقع اولان لفظ
ید باب تشبیهدنز بوضوئنده ید لفظك حدیث شریفده نعمت و قدرت مضارندن هیچ برینه
محمول اولوب جماعت مسلمینه اطلاق اولسبیه اهل بیاتک قولی منقوض اولز زیرا لفظ ید
بوراده مجاز مرسل اولوب مراد جماعت مؤمنینی ید واحده تشبیهدر یعنی اهل ایمان کثیر الافراد
اوللر ابله برابر ینسزلنده و جوب کمال اتفاق و اتحادده ید واحده کی اولوب بعض اجزای ید اعانه
و تعاضده بعض آخرینی ترك ایتک و اجزای ید نصرفده مختلفه اولق منصور اولدینی کی
طریق مؤمنین دخی مشرکین اوزر یکدیگره تعاضد و تعاونده ید امثالدر زیرا کله توحید انلری
جامعه و یکدیگرینی ترك و خذلاندن مانعدر (تنكافؤ) تساوی معنای سنده در چونکه اهل جاهلیه
ینلرند دم وضع ابله دم شریقی مساواتده طوبیوب بوضع بر شریقی قل ایلدیکی حینده مقول
واحد بدل اقارب قانلدن اشخاص عیدیه بی طعمه شمشیر غدر ایدر ایدی بوعادت قبهه نك
ازاله سی ذبلنده حضرت صاحب سعادت صلی الله تعالی علیه وسلم افتدیز بطریق الاخبار پیورلر که
جناب باری مشروعت قصاص ابله مجمل پیور دینی ملت اسلامیه نك دماسی نق مساواتده
اولوب و انلردن نساء و ضعفا کی ادنا اولسبیه عهد و ذم لرینه سعی ایدرلر و انلر ماسواری
اولان شرمه کفار اوزرینه یکدیگرینه تعاون و نظاهر ایتکده ید واحد منزله سنده اتفاق و اتحاد
تام اوزر درلر و شیک اسرار بلافتده اشبو حدیث نبویه ید استعاره در دیمی کلام مشبه به
اوزر دخول ادات تشبیه حسن اولیان قیلدن اولور سه اطلاق استعاره محل قبولده اولدینغه
دائر مر و ایدن کلامنه منیدر و بومقامده (علی من سواهم) وصفی ملایم مشبه به اولوب بلکه
مشبه ملایم اولسبیه دخول ادات ابله (هم کید علی من سواهم) دینك غیر مستعندر قال
رحمه الله تعالی (و الراویة فی المزايدة) دخی مجاز مرسل مراده معنای استعمال اولسان راویه
کیدر (مزاده) مزوده در که دفا رجق امثالی کند و سنده زاد یعنی سفر ایچون انخاد اولسان طعام
وضع اولور (راویه) فی الاصل مزاده تحمیل اولسان بعیرک اسیدر و مزاده ابله راویه ینشده
علاقه راویه نك یعنی بعیرک مزاده بی حامل اولسیدر و اشبو راویه ابله مزاده ینشده اولان علاقه
مذکور مجاورت نوبندندر مجاورته مراد جزئک کله و حاکم محله و مظروفک ظرفده

اولی کسی که از آن آفریده اولفدن و محل واحد و محلی و یا چیز بنی متعارفینده و اولفدن و سبب و سبب کی وجود و ضعیف کی خیالده و یا خود عقیده متلازمین اولفدن اعدر لکن سید شریف مزاده نگ بیان شارح اوزره مزوده معناسنه حلی صحیح اولیوب مزاده حیوانه تحمیل اولفدن صوفیه سی معناسنه اولفدن راویه بومعناجه مزاده معناسنه حل اولفدنی بیان ایتشدر و حق اولفده کلام سیددر که استعمالدن دخی معلوم اولفدن راویه لسانمزده سیله راویه اطلاق ایتشدر صوفیه سی اولیوب بوقه ابنای سفک دروخته طعام وضع ایتشدری مزوده یعنی دغارجنه راویه اطلاق غیر منظور و اعتبار علاقهدن معجزورد و مصنف مجاز مرسل ایچون اشو امثله عیدیهی ذکر ایله برابر بوندنصرکه انواع علاقهدن برقاچه دخی وجه کلی اوزره اشارت ایتشدر که مراد ایتشدر تا که جزئیاتی انواع مذکوره به قیاس اولفده و بوده زیرا علاقه عند العرب نوعی معتبر اولان علاقهدن اولی و اجب اولیوب و جزئیاتشدر هر برجزده عربدن قبل شرط دکلدر زیرا ائمه ادب اطلاق مجازیده عربدن نوع علاقته نک نقلی اوزره توقف ایدوب آحاد و جزئیات علاقته نک مسوع اولی اوزره توقف ایتشدر مثلا عربک سبب اوزره اسم سببی اطلاقری ثابت اولی و اجب اولیوب لکن افراددن اولفدن مثلا غیک ثابت اوزره اطلاق عربدن مسوع اولی و اجب دکلدر و (المجاز موضوع بالوضع النوعی لا بالوضع الشخصی) قولرینک معناسی بودر و انواع علاقه معتبره کثیره اولیوب ذکر ایتشدری اوزره بکرمی بشه قدر ترقی ایدر و مصنف رحمه الله تعالی اولی سیبیت صوفیه علاقه سیله بدلفظنک نعمت و قدرت اوزره و علاقه مجاورته راویه نک مزاده اوزره اطلاقه سبقت ایدندن ماعدا مضمار بلاغته کثرت دورانه مبنی انواع علاقهدن طووزی ایراد ایله بیورز که (ومنه تسمیه الشیء باسم جزئه کالغین فی الیه) و برشیشی جزئیات اسمیه تسمیه دخی مجاز مرسل ایدر و مصنفک بولکلامده مسامحه اولیوب مراد بولسمیده مجاز مرسل اولفدنی افاده در زیرا مجاز مرسل اولان نفس تسمیه اولیوب بلکه برشیشی جزئه موضوع اولفدن اوشینه اطلاق اولفدن لفظدر و بوده جارحه مخصوصه معناسنه موضوع اولان (عین) لفظنک ریخته استعمالی کیدر (ریخته) شخص رقیبدر که ترکیده دخی لفظ رقیب مستعمل اولیوب کوزجیک و نکه ائتلی ایدن کسدر و عین شخص ریخته در جردر و بواسطه سببی چونکه رجلاک ریخته و کوزه دینی اولسند اصل مقصود عین اولیوب زیرا بدون العین اعضاء ساره شوخالده فائده و ریمه جکی درکار اولسبیله کآن عین شخص رقیبک کلیسی اعتبار اولفددر اشته بویاندن معلوم اولور که کل اوزره اطلاق اولفدن جز ایچون کل ایله قصد اولفدن معنایه مزید اختصاص اولی لازمه دندر مثلاً ریخته اوزره بد و یا خود اصبع اطلاقی جائز دکلدر زیرا هر تقدیر بد و اصبعدن هر برسی دخی عین کسی شخص ریخته در جز ایسه ده مقصود اولان معنای رقابتده بولر ایچون مزید اختصاص موجود دکلدر قال رحمه الله تعالی (وعکسه کالاصابع فی الاثمال) و ذکر اولفدن (تسمیه الشیء باسم جزئه) نک عکسی اولفدن (تسمیه الشیء باسم کله) دخی مجاز مرسل ایدر الحاصل اول برشیشی اسم جزئیله تسمیه اولفدن اولیوب بونک عکسی جزئی کلک اسمیه تسمیه در که اصابع لفظنک انامله استعمالی بوقیلدندر نه کیم یحطلون اصابعهم فی آذانهم من الصواعق قول شریفنده واقع اولفددر (امثله) برقی اوجی و اصبع برقی معناسنه اولفدن امثله اصابعدن جردر و بواسطه اطلاقدن غرض مبالغه اولیوب کآن کال خوف و دهشتندشتانی آواز صاعقه فی قطعا ایتشدر اوزره اصابع برشیشی جله سنی قولقرینه طقارز دیک معناسی افاده ایدر قال رحمه الله تعالی (وتسمیه باسم سیه نحو رعینا الغب اومسیه نحو امطرت السماء نباتا) دخی برشیشی سببک اسمیه تسمیه دخی مرسلدندر مثلاً (رعینا الغب) ترکیبی بوقیلدن اولفدن رعی اولفدن غب و مطر اولیوب مراد سببی غب اولان نباتدر و یا خود برشی مسببک اسمیه تسمیه اولور مثلاً (امطرت السماء نباتا) قول

بونوعدن اولفدن سببک امطار ایلدیکی نبات اولیوب مراد نبات غیشدن سبب اولسبیله (امطرت السماء غیثا) دیکدر الحاصل اولفده نباته سببی اولان غیشک اسمی و نایده غیثه سببی اولان نباتک اسمی اطلاق اولفددر و مصنف ایضا حده (تسمیه السبب باسم السبب) ایچون ایراد ایلدیکی امثله میاتنه (فلان آکل الدم) قولی ایراد ایتشدر و ظاهر اولان بونمیل سهو اولیوب قول مذکور تسمیه السبب باسم السبب قیلدندر زیرا مراد اکل دیت اولیوب دم ایسه سبب دیتدر و مستغیردر که قول مذکور تفسیرده (ای الدیه المسیه عن الدم) تعبیریه دیتک سبب اولفدنی بیان ایتشدر قال رحمه الله تعالی (اوما کان علیه نحو و آتوا البیتا موالهم) و برشیشی وصف و حال سابق امثالی زمان ماضیده اولفدنی شیک اسمیه تسمیه دخی مجاز مرسلدندر و آتوا البیتا موالهم نظم شریفی بواسطه اولفده اولفدن ایسه اموال درجه رشده و بلوغی ادراکدنصرکه اولیوب و بعد البلوغ بیکلک باقی اولیه جغندن مراد وقت اعطادن مقدم بتم اوانلدر دیکدر قال رحمه الله تعالی (اوما بول الیه نحو اتی اراتی اعصر خرا) و محله نحو فلیدع نادیه احواله نحو و اما الذین ابیضت وجوههم فی رحه الله ای فی الجنة) و یا خود برشیشی زمان مستقبلده اول و رجوع ایده جکی شیک اسمیه تسمیه دخی مرسلدندر مثلاً اتی اراتی اعصر خرا قول شریفنده مراد مستقبلده خرا اوله جق عصیر اولیوب استقبالده خرا اوله جقی مناسبته خرا اطلاق اولفددر و یا خود برشیشی محلتک اسمیه تسمیه دخی مرسلدندر فلیدع نادیه قول شریفی بونوعدن اولیوب (نادی) مجلس معناسنه اولفدن مراد مجلسه حلول ایدن اهل مجلسدر و یا خود برشیشی اسم حالیه یعنی اوشیده حلول ایتش اولان شیک اسمیه تسمیه دخی مرسلدندر نه کیم و اما الذین ابیضت وجوههم فی رحه الله قول شریفنده رجندن مراد محل رجعت اولان جتدر معلوم اوله که (حلول الشیء فی الشیء) یعنی برشیشی رشیده حلولنده عند الحکما متعارف اولان شیء اول ناعت و ثانی معنوت اوله جق حیثیه اولک ثانی به اختصاصیدر عرضک جوهرده و صورتک ماده ده حلولی کی بناء علیه صاحب تنقیح حال و محل ایله مراد اشبو مذهب حکما اولان معنی اولیوب بلکه مقصود اولان برشیشی رشیده حصولدر که عرضک جوهرده و صورتک ماده ده و جسمک مکانه حصولدن و مثلاً رجعتک جتده حلولی کی بونلرک غیر یسندن اعم اولفدنی تصریح ایتشدر قال رحمه الله تعالی (او باسم آتیه نحو واجه لی لسان صدق فی الاخرین ای ذکرنا حسنا) و یا خود برشیشی اسم آتیه تسمیه دخی مرسلدندر مثلاً و اوجه لی لسان صدق قول شریفنده لسان صدقدن مراد ذکر حسندر و لسان آلت ذکردر و اشبو مثالین اخیرنده معنای مجازی امثله سابقده ظهوری درجه ده ظاهر اولیوب نوع خفا اولفدندن مصنف (ای فی الجنة) و (ای ذکرنا حسنا) قولرله تصریح ایتشدر اگر سؤال اولورسه که بونک مقدمه سنده معنای مجاز ملزومدن لازمه انتقال اوزره اولفدنی ذکر اولفدنی حالبوکه انواع علاقهدن بعضی و بلکه اکثری لزومی مفید دکلدر زیرا مقدمه مرور ایتشدر یکی اوزره معنای لزوم معنای موضوع اهلک ذهنده حصولدن بافورا و یا خود بعد التامل فی القرائن معنای خارجینک ذهنده حصول لازم کله جک حیثیه اولسیدر بومعناجه لزوم ایسه اکثر انواع علاقه ده غیر محققدر جواشده درر که انواع علاقه نک جیمسند بوجه مالزوم اعتباری سید یعنی هر برزلی فی الجملة لزومی مفیددر اما استعاره ده اعتبار لزوم ظاهر در زیرا وجه شبه بهم حال مشبه بهمک اخص اوصافی یعنی اختصاصی جهندن اوصافک اظهر و اشهری اوله یعنی جهته لامحاله مشبه بهدن وجه شبهه انتقال اولور و بیده وجه شبهه بیدین بعونه القریبه مشبه بهمک غیر برسی اولفدن معروض وجه شبهه اولان شبهه یعنی مشبهه انتقال اولفدن لزوم تحقیق ایدر شویله که مثلاً اسد لفظی مخصوصه زید و عمرو ایچون استعاره اولیوب بلکه اسدک غیری اولفدن مفهوم شجاعک صادق اولفدنی برشی ایچون استعاره اولیوب بخصوصه زید و عمرو و قوی

خارجده در وعند الاطلاق لفظدن قصد اولسان شي ايله بحسب الخارج لفظك واقع اولديني شي ينشده فرق واردر واسدن شجاعته وشجاعتدن شجاعه يعني بمعونة القرينه اسدك غيري اوله رق شجاعته موصوفه اولان ذات مابه ذهنك انتقالتده ايسه قطعاشك بوقدر واما استعارهك غيريده اعتبار لزوم بعض متأخرينك ذكر ابلديكي كلامك ابراديله ظاهر ومتعين وجيع انواع علاقته في الجملة لزوم اولديني متبين اولور زيرا ديشدر كه برافظ ماوضع لهك غيري به اطلاق اولديني وقتده اوغير يعني معنای مجازی اگر معنای موضوع له ايله زمان سابق وبلا حقدن برنده بالفعل متصف اولان شيدن اولورسه لفظ مذکور باعتبار ماكان وبياخود باعتبار مايؤل مجازدر وبياخود بالفعل متصف اولماش ايسده بالقوه متصف اولان شيدن ايسه بالقوه مجازدر وقوه دن مراد استعداددر مثلا اراقه وصب اولمش اولان خراجچون مسكر لفظني اطلاق كبي زيرا خراج تناول اولنجه رق دوكلش اولسي جهنسه بالفعل مسكر اوله ميوب فقط بالقوه مسكردر وبووجهه معنای مجازی في الجملة يعني باعتبار ماكان وبياخود باعتبار مايؤل بالفعل وبياقوه معنای حقيقي ايله متصف اولديني كبي البته ذهن في الجملة ولو في بعض الاحيان معنای حقيقيدن اومعنايه انتقال ايدر الحاصل معنای مجازيك بالفعل وبياقوه معنای حقيقي ايله بروقتده انصافي حاصل اولورسه بوانصاف في الجملة انتقال ايجون مدارك في اولوب مطلوب اولان لزوم دخي بوندن عبارندر واكرنه بالقوه ونه بالفعل معنای حقيقي ايله اصلا متصف اولرسه وجه آخرله ينشدره لزوم بولنق يعني اول حينه لفظ ايله ذهنا معنای حقيقي به لازم كله جك بر معنی مراد اولنق اقتضا ايدر شووجهله كه معنای مراد في الجملة ذهن معنای حقيقيدن كندوسنه انتقال ايله جك بر معنی اولسي لازمدهن اولوب فقط معنای حقيقيك تصورندن اومعنايك تصويري لازمكسي شرط دكلدر واشبو لزوم ذهنيده ياذهي محض اوله رق بلا انضمام الخارج بالكر لزوم عقلي اولور مثلا اعي اوزره اطلاق بصيرده اولان لزوم ذهني بوقيلدندر زيرا تصور بصيردن تصور اعي لازم كليدرك لكن بصيردن ذهن باعتبار المقابله اعمايه انتقال ايدر بوصورته علاقته مقابله اولمش اولور لكن تحقيق اولان احد مقابليتي آخر اوزريره اطلاق تلخيص وبياخود تحكم وبياشاكله واسطه سيله تقابلي تناسب منزله منه تنزيل ايدرك استعاره قيلندن اولديني تلويحه نصريح وبيان ايدلشدر وبياخود لزوم ذهني بحسب العاده وبياحسب الواقع ازوم خارجي به منضم اولور ومنضم اولديني تقديرده بامعنيندن احدهما آخر ايجون جز اولور قرآن كريمدن بعض اجزايه قرآن اطلاق بوقيلندن اولوب فقط بومثال قرآن مابين دفني المصاحفه موضوعدر ديتلديكي وقتده اولور وعبد ايجون رقبه اطلاق دخي بووجهله اوله رق رقبه ذات عسددن جزدر وبياخود احدهما آخردن خارج اولوب وخارجين ينشده لزوم بعضا احدهماك آخرده حصوليله اولور حال ومحل وظرف ومظروف بونوعدندر وبعضا (ربنا الغيث) كبي احدهماك آخره سيبيله وبياخود يكديكره مجاورتيله وبياخود احدهما آخر ايجون شرط اولسيله اولور مثلا ﴿ماكان الله ليضيع ايمانكم﴾ قول شريفنده ايماندن مراد شرطيت مقدمه اولان صلات مؤمنين اولوب ايمان شرط صلاتدر امدى بومذكور ايدن جمله سي لزوم اوزره مشتقادر وبووجهله بوجه مالزوم معتبر اولسونه بني جزك كل اوزره اطلاقده جزك كلي استلزامي شرط قلنددر مثلا رقبه ورأس كبي زيرا انسان بونلرسمز اوله من لكن يد بوتك خلافتده اوله رق انسان اوزريره اطلاق اولته من واما زييده يعني شخص رقبه عين اطلاق انسان اولديني حيتندن اوليوب بلکه رقيب اولديني حيتندن اوله رق معنای رقابت ايسه بدون العين تحقيق ايتز وحاصل كلام شينين ينشده علاقته اولديني وقتده لامحاله احدهما دن آخره في الجملة انتقال ذهن بولتوب بومقامده معتبر اولان لزومك معنای ايسه بوندن عبارندر قال رحمه الله تعالى (والاستعاره) (استعاره) علاقته مشابهت اولان يعني معنای مجازی به اطلاق معنای مجازيك معنای حقيقي به

تشبيهی سبيله اولسي قصد اولسان مجازدر امدى مثلا شفه ايل معناسنه اولان لفظ مشفر شفه انسان اوزره اطلاق اولديني صورتده اكر شفه انساني غافلتده مشفر ايله تشبيه معنای مراد اولورسه استعاره اولور وتشبيه قصد اولنوبده مقيدى مطلق اوزره اطلاق اوله رق شفه ايل اولمقله مقيد بولنديني حالده مطلقا شفه معنای مراد اولورسه مر سنی انف اوزره اطلاق طريقتده مجاز مرسل اولور حاصل مشفر ايله مطلق شفه مراد اولتوب شفه انسان اوزره ورودى مطلق شفه دن بر فرد اولسي اعتباريله اولور (مرسن) انف ايلدن موضع رسن اولوب مطلقا انف معناسنده استعمال اوانور امدى لفظ واحدك معنای واحده نيشته بسبب الاعتبارين استعاره وبجهاز مرسل اولسي جازدر قال رحمه الله تعالى (قدنقد بالتحقيقه الحق معنای حسا وعقلا كوله) (لدا اسد شاكى السلاح مقذف) اي رجل شجاع وقوله (اهدنا الصراط المستقيم اي الدين الحق) واستعاره بعضا تحقيقه ايله قيد اولنهرق استعاره تحقيقه ديتلور وبوتقيده ايله تخيليه ومكني عنهادن غير ايدر وتحقيقه ايله تسميه سي معناسيك يعني استعاره ايله قصد اولتوب استعاره كندوسنده استعمال اولسان شيك وحاصلي معنای مجازيك حسا وبياخود عقلا تحقيقندن ايجوندر ومعنای مذكورك حسا وباعقلا تحقيق اولسي معنای مذکور امر معلوم اولوب اوزريره اشارت حسيه وباعقليله ايله نص واثارت اوله رق لفظ معنای اصليستندن على سبيل الاعاره شومعنايه معنای موضوع له تشبيهه مبالغه ايجون نقل اولنشددر ديتلك ممكن اولسيله اولور امدى حسي زهير بن سمالك (لدا اسد شاكى السلاح مقذف) له ليد اظفاره لم تقلم) قولنده اولديني كيدر (لدا) عند معناسنه اولوب (شاكى السلاح) تام السلاح مفهوندهدر و(شاكى السلاح) وقلب وحذف ايله (شاكى السلاح) دخي بويله در شارح شرح مفتاحده (شاكى السلاح) بر كسدك شوكتي ظاهر اولسه ديتلان (شاكى الرجل يشاك) قولارندندر (شوكت) شدت بأس وحدت سلاح معناسنده اصلي (شاكى) اولوب بعضا قلب اولنهرق (شاكى السلاح) وبعضا حذف يا وضم كاف ايله (هو شاكى السلاح) ديتلور ديونصريح ايلشدر وشرح كشافده واقع اولان اصلي (شاكى) اولوب بعضا ضم عين ايله بضم الكاف (شاكى السلاح) وموضع لامه نقل واعلال اولنهرق (شاكى السلاح) ديتلديكي ميندر قول اول اوزره حذف وقلب شاكده وقول ثاني به كوره قلب شاكيده وحذف شاكده اولمش اولور (قذف) رمي معناسنه اولوب (مقذف) چوق كر وقابع وحروبه قذف ورمي اولمش مفادنده اولوب بعضا لجم ايله قذف ورمي اولنهرق كسب جسامت ونيلات ايتشددر ديمكلكه حل ايلديلر (ابده اسد) متكيني اوزره تلبد واجتماع ايدن شر يدر (تقليم) مبالغه قلم اولوب (قلم) قطع معناسندهدر و(تقليم اظفار) ضعفنن كابه اوله رق (فلان مقلوم الاظفار) قولارندن مراد ضعيف ديتك اولوب وبالمعنه منفي به قيد در امدى بويشده اسد رجل شجاع ايجون مستعار اولوب ورجل شجاع حسا امر متحققدر وتحقق عقلي ﴿اهدنا الصراط المستقيم﴾ قول شريفنده اولديني كيدر زيرا صراط مستقيم مراد دين حق اوله رق دين حق ملت اسلامدر ودين حق عقلا متحقق اولوب لكن دين وملت محسوساندر دكلدر وصاحب مفتاح ﴿فاذا فها الله اباس الجوع﴾ قول شريفنده اصحاب علم بيان عننده لباسدن ظاهر اولان تخيله حل اولنسي اولوب عننده تحقيقه حل اولنقلقه محتمل بولنديني ذكر ايلشدر وتحقيقه حلي لفظ لباسك عند الجوع انسانه ملايس اولان انتفاع وتغير لون وراثت هيتيجون استعاره اولنشددر لكن سكا كينك بوكلامي مجمل بحث اولوب كلام صاحب كشاف نظم مذکور استعاره تحقيقه اولوب عقليه وحسيه اولمقله محتمل اولديني مشعر اوله رق بوقوله سكا كينك ادعای انفرادي غير سديددر زيرا ديشدر كه انساني غشي واحاطه ايدوب ملايسي اولان بعض حوادث لابي اوزره استعمالندن ايجون لباسه تشبيه اولنشددر وانساني غشي واحاطه ايدن امر حادث ايله

جوعدن حاصل اولان ضرر مراد اولفق تحت اولوب بوصورته عقليه اولور و كذلك حالت
مذكور ابه سكاكيك ذكر ايلديكي ككي انتفاع ونغير لون وراثت هيت مراد اولفقله
دخی تحت اوله رق بوصورته حسيه اولور حاصل كلام مشبه نفس جوع اولوب
بلکه عند الجوع حادث اولان امر اولسيله بونك (لجين الماء) ككي تشبيه اولوب استعاره اولان سني
توهم ايك غلطدر ولباسي تخيله حل شو وجهه اولور كه جوع ابه خوف ايچون
لباسه شامل اولان لباس ككي برامر شامل وهي تخيل ايدرسين وجوع وخوفك ذي لباسه
تشبيه وعدم تشبيهي مساواته اولوب مقصود بونتشبيه متوقف دكلدر واشو امر وهي بي
تخيلد نصكره لفظ لباسي امر مذکور ايچون استعاره ايدوب بعده اشبو لفظ مستعار اولان لباسي
و ضرب الله مثلا قريه في الايه قولنده اولان قريه ايچون اثبات ايلرسين تاكه كاثر قريه
سرنا بقدم نفس جوع وخوف اولديغه دلالت ايليه وحاصلي اهل قريه دن كفران نعم ايليه
جسارتلري سبيله امن ورزق واسعك ازاله سنده مبالغه تامه في افاده دن عبارت اوله رق استعاره
تحقيقه حمله مبالغه مذكوره غير موجوددر زيرا صورت تخيل اثار جوع وخوف احاطه
تامه سني افاده ايدرك سابق آيت مناسب اولانده بودر قال الله تعالى ﴿و ضرب الله مثلا
قريه كانت آمنه مطمئنه ياتيها رزقها رغدا من كل مكان فكفرت بانعم الله فاذاقها الله لباس الجوع
والخوف بما كانوا يصنعون﴾ واشبو ذكر اولان معنای تخيل مذهب سكاكي رحه الله تعالى
اوزره اولوب زيرا عند السكاكي استعاره تخيلده مستعاره صورت وهي در وزعم سكاكي اوزره
مذهب اصحاب دخی بودر ومذهب تحقيق اعل يان تخيل (جمل الشئ للشيء) مفهوم من
يعني برشي برشي ايچون فقدان عبارتدر بوقول اوزره لباسه اولان معنای تخيل جوع وخوف
ايچون لباس احترا عيله بعده قريه كك نفس جوع وخوف اولديغني افاده ايچون لباس مذكوري
قريه ايتدر و بوايتدن مقصود قريه كك نفس جوع وخوف اولديغني افاده وعلى وجه
المبالغه معنای مقصودي ايتدر و بونده جوع وخوف ضرره مجد اولان برشي ضاره تشبيه
موجود دكلدر و بونخيله مقصودي وجه ابلغ اوزره افاده سيله برابر تصرفات زائده
احتياج بودر وظاهر اولان (فاذاقها الله) محمله ﴿وكساها الله لباس الجوع والخوف﴾ اولوب
لكن اذاقها صابت ايچون استعاره اوله رق (اذاقها) لفظيله وارد اولمشدر زيرا اذاقده اولان
شدت اتصالي افاده كوده موجود دكلدر زيرا ذوق ابه ادراك لمس ابه ادراكي مستتر در
ولباس استعاره تحقيقه حل اولديغني صورت ترجه كلام شارحه مرور ايتد يكي اوزره
ايكي صورته تحت اولوب اول عند الجوع انسان ايچون حاصل اولان ضرري لباسه
تشبيه و لفظ لباسي ضرر حاصل ايچون استعاره در وثاني عند الجوع حاصل اولان تغير لون
وراثت هيت لباسه تشبيه ولباسي تغير وراثت مذكوره ايچون استعاره در واكر جوع ابه
خوفك ذي لباسه تشبيهي اعتبار اولنور سده استعاره مكثبه اولور بوصورته آينه
اوج استعاره اولوب اول استعاره تحقيقه دركه اذاقها نك اصابت ايچون استعاره سيدر
ثاني تخيله و تحقيقه تحت اولان استعاره لباس وثالث جوع وخوف ذي لباسه تشبيه اعتباريله
استعاره مكثبه در شارح مرحوم آخري بحث تشبيهه ايرادني وعدايتش اولديغني كلامي بر بحث
شريف طويل الذيل اوله رق بومقامه ايراد ايدرك بيوردر كه مصنف ايضاحه ديمشدر كه استعاره
(مانضن تشبيه معناه بوضع له) قوليله معرف اولوب مفهومى استعاره بيشدر كه معنائك معنای
موضوع لهنه تشبيهي منضن اوله ديمكدر و بونده اولان معنادن مراد لفظ ابه قصد اولوب
ولفظ كنوسنده استعمال اولان معنای مجازي اولسيله اشبو (مانضن تشبيه معناه بوضع له)
قولر كندى به برشيك تشبيهي قصد اولان معنای موضوع لهنه مستعمل اولان لفظه شامل
اولر يعني بونثالور افراد استعاره دن اوله من (زيد اسد) و (رأيت زيدا اسدا) و (مررت به اسدا)

ككي زيرا لفظدن مقصود اولان معنای موضوع لهنه عيني اولديغني حينه معنائى
معنای موضوع لهنه تشبيه صحيح اوله من زيرا برشيك نفسنه تشبيهي مستحيلدر وهمده
(مانضن) قولنده اولان ما لفظي مجازدن عبارت اولوب (الاستعاره مجاز تضمن) مفهومده
اولديغني سوق كلام مجازي استعاره وغير سته تقسيم ايچون اولسي قريه سيله معلومدر
واشله مذكوره لفظ اسد مجاز اولوب ماوضع لهنه مستعملدر شارح مرحوم ديكدر
بو كلام محل نظر در زيرا (زيد اسد) قولنده لفظ اسد ماوضع لهنه مستعمل اولديغني مسلم
اولوب بلكه معنای شجاعده اولسيله يعني اسدن ماعدا اوله رق اوزر سته معنای شجاع صادق
اولان ذات ماده مستعمل اولسيله (رأيت اسدا برمي) قولنده اولديغني ككي زيد حلي قريه سيله
مجاز واستعاره اولور و بونشالده ادات تشبيه محذوف اوله رق (زيد كالاسد) تقديرده
اولوب ادات تشبيهك حذفه ابتنايله ماوضع لهنه مستعمل اولسيله استعاره دكلدر ديكلككه
بر دليل بودر اكر ديكلور سده كه مثال مذكوره ادات تشبيه محذوف اولوب (زيد كالاسد)
تقديرده اولديغني اثبات ايچون صاحب مفتاح (زيد اسد) قولك مفهومى اسدي زيد
اوزر يند ايقاع اولوب حالو كه انسان اسد اولديغني معلوم اولسيله قصد مبالغه ايچون حذف
ادات ابه تشبيه رجوعك وجوبيله استدلال ايتشددر جوابنده ديكرك تشبيهه رجوع
واجب اولديغني غير مسلم اولوب بوجوب انجق معنای حقيقه سنده استعمالي صورتنده تحقق ايدر
واما رجل شجاعدن مجز اولديغني حينه زيد اوزره صحت حلي ظاهر در و بونك يعني (زيد اسد)
قولنده اسد فظانك (رأيت اسدا) قولنده اولديغني ككي استعاره اولسليك تحقيق شو وجهه دركه
(رأيت اسدا برمي) قولنده اسد استعاره در قولرله اسد بندن يعني زيد وعمر و رجل وامرأه ككي
ذات مخصوصه دن استعاره در ديك مراد ايتدر زيرا بديله اسد پنده ملازمه زيد اوزره دلالت
موجود دكلدر يعني هر قدر كندوسنده وصف شجاعت اعتبار اولانده اسد ابه ذات
مخصوصه پنده ملازمه موجود اولوب زيرا علاقه انجق اسد ابه شجاعته موصوفه اولان
ذات ما پنده اوله رق ذات مخصوصه پنده دكلدر زيرا اسد ايچون ذات مخصوصه اوزره
دلالت غير تحقيقدر زيرا انتقال انجق اسدن اخص اوصافي اولان شجاعته اولوب و بوندن
معروض شجاعت اولان ذات مابه اوله رق خصوصيت ذاته انتقال غير موجود در بوجهنله
كلام مذكوردن انجق لفظ اسد شجاعته موصوف اولان على الاطلاق اسدك غيري بر شخصدن
استعاره اولديغني قصد ايدرز بوصورته (زيد اسد) قولرك اصلي (زيد رجل شجاع كالاسد)
اولوب مشبه اولان رجل شجاعك حذفيله مشبه به معنای مشبهه استعمال اولمشدر
وتقديرده مثال مذکور استعاره اولور زيرا لفظ مشبهه رجل شجاع اولان مشبهه مستعمل
اولوب تشبيهي مفروغ عنه ومعلم اوله رق مقصود حكم بالاتحاد در ته كيم (رأيت اسدا برمي)
قولنده رجل شجاعك اسده تشبيهي مفروغ عنه اولوب مراد اوزر سته رؤيتك ايقاعدر
و بونشالومقامه اكثر جار و مجرورك مشبه بهد تعلق ذكر اولديغني اوزره اسدك ذكر اولان معنای وصفده
مستعمل اولديغنه دلالت ايدر ته كيم اسد على وفي الحروب نعامه فقهاء تفر من صفي الصافر) قولنده
(على جاري اسده متعلق اولوب مراد (مجتري على صائل) ديمكدر يعني شخص مرحوم بنم عليهه ارسالن
ككي صوت و حرأنا اظهار ابدوب حالو كه نعامه يعني دوه قوشو برصدا ايشنه هرب وفرار ايدرك دينا
جناحي مكثوف و مسترخي طو تدبغني ككي ميدان حرو بده جبان و هاريدر وكذلك (والطير اغر به عليه)
قولنده (عليه) اغر به متعلق اولوب (الطير باكية عليه مثل الغريبان) مفهومده اوله رق شخص مرئي اوزره
طير درخي غرابلك بكاسي ككي بكا ايتدكار بني مفيدر و كذلك ذكرى مرور ايدن حد يششر بقده واقع هم
بدعلي من سواهم) قولر دخی (هم متفقون مثل ايدعلي من سواهم) مفهومده در وجوق كره واقع اولور كه
ومثلا وركيده اوزر سته ادات تشبيهي ادخال حسن اوليه جق حيشنده بونلور ته كيم شيخ عبدالقاهر دن

نقلی مرور استیسی و كذلك (لقبت اسدا) مثلا و ده دخی کلام ذکر اولدینی وجهه اولوب
(لقبت شجاعا کالاسد) مفهومی در واما مشبه بالکلیه ترك اولوبده مثلا (رایت اسدا
فی الشجاعة) و (ولا ح من روج البدر بعداً * بدورمها تبرجها اکتان) قولرند اولدینی کی
وجه شبهه ایان اولدینی صورته اشکال تحقق ایدر زیر الفاظا و تقدیرا مشبه ترك اولوبده
مشبه اوزرینه اسم مشبه بهک اجراء اولمسی استعاره اولمسی و وجه شبهه ذکر کی تشبه
اوله رق (رایت رجلا کالاسد) و (ولا ح من قصور مثل روج البدر فی البعد) تقدیرده
اولقلنی اقتضایدرک اقتضائین بینده تدافع واقعدر بو وجهه صدر الافاضل دیوان معری
شرح اولان ضرام السقطه ذکر ایلشدر و ظاهر اولان بو مثالو رباب تشبهیدن اولقدرد
زیرا مشبهک مقدر اولمسی (صم بکم عی) قول شر بفرده اولدینی کبی کلامدن جز اوله رق
محدوف اولمسیه (رایت اسدا فی الشجاعة) قولده اولدینی کبی کلامده تقدیرینی مقتضی
اوله جق برشی بولمندن اعدر و بو کادلیل قوم و حتی بین اکم الخبط الایض من الخبط الاسود
من الفجر قول شر بفرده خبط اسودی تشبهه حل ایدرک دیشلردر که خبط ایضی خرابله بیان
خبط اسودک دخی سواد آخریل ایله مبین اولمسی میندر حاصلی افنده معترض اولان
فجر دن ابتداء ظهور ایدن شمع ایله بونکه بار میند اولان غنیل ایلکی خبط ایض
واسوده تشبه اولدردی بعده خبط ایض (من الفجر) قولله بیان اولوب خبط اسودک
بیانندن بیان مذکورک دلالتیه اعتماد اکتفا اولمشدر و صاحب کشفک و مایستوی البحران هذاعذب
رجلا فی شراک متشاکسون و رجلا سلسا رجل قول شر بفرده و مایستوی البحران هذاعذب
فرات سائق شرابه و هذا ملح اجاج قول شر بفرده و مایستوی البحران هذاعذب
دخی مذکور اولدینی حالده تشبهه حل ایسی اشکال مذکوره دن ایدر و اقوادر زیرا اشو
نظم جلیلری استعارده اولدینی کبی کدوسنده ذکر مشبه طی اولان تشبه بیانندن اولدینی
بیان ایشدر و بواسطه کلدن تفصی و تخلص انجق شوو وجهه رهین تیسر اوله یلور که
استعاره لفظک موضوع لهی اولان معنائک غیریده مستعمل اولمسی واجب اولوب و علامتی
اشو مشبه حقیقتک موقع استعاره منه اقامه سی صحیح اوله رق لفظ مشبهک حین اقامه سندو
صورت تشبهه حاصل اوله جق مبالغه دن بشقه برشی فوت اولما سیدر بو صورته
(رایت اسدا) قولده (رایت رجلا شجاعاً) دینک صحیح اولوب لکن ذکر اولان نظم جلیلر
بو قبلدن دکلدر زیرا و ضرب الله مثلا قول شر بفرده محل استعاره ده و قوع مشبهه
و ضرب الله مثلا المؤمن والكافر دینکده بر معنی اوله رق وجود مانع معنوی نمانشی غیر صحیحدر
و مایستوی البحران الخ قول شر بفرده دخی بحرین موصوفین ایله مؤمن و کافر اراده سی صحیح
اوله من زیرا مابعدی اولان و من کل تا کاون لحاظ بریا و استخراج حلیه تلبسوها
قول شر بفرده مقصود استعاره اولوب تشبه اولدینی و مراد بحر اجاج منافعه بحر عذبه
مشارک اولوب کافرا یسه منفعتدن خالی اولمسیه بحر اجاجی کافر اوزرینه تفضیل ایدوکی
ایا ایدرک بو صورته نظم مذکور قلوب کفار و منافقین بیانده و فیهی کالحجارة اوشد قسوة
وان من الحجارة لما یفجر منه الانهار قول شر بفرده طریق طریقه سندو اولوب مانع لفظی موجوددر
و بو معنائک خفا سند نشانی اکثر ناس آتین استعاره قبلندن اولوب و صاحب کشف
بونلری استعاره ایچون مثال ایراد ایش اولدینقه ذاهب اولمشدر و کلام صاحب کشفی
تأمل ایدن ذوات عنندن قول مذکورک ضعی غیر خفیدر و صاحب کشفی بو معنی
و اکصب من السماء قول شر بفرده ایراد ایشدر لفظ کشفی (فان قلت هذا تشبه
اشیاء بأشیاء فان ذکر المشبهات قلت کجاء ذلك صریحاً فقد جاء مطوباً ذکره علی سنن
الاستعارة کتوله و مایستوی البحران هذاعذب فرات سائق شرابه و هذا ملح اجاج و ضرب الله مثلا

رجلا فی شراک متشاکسون و رجلا سلسا رجل اولوب (کتوله) دن مرادی کدوسنده علی
سنن الاستعاره ذکر مشبه حذف اولان تشبه مطوی بی تمیل اوله رق طبی و صاحب کشفک
توهملری کی نفس استعاره بی تمیل اولدینی ظاهر در ذکر اولان (ولا ح من روج البدر الخ)
بینده (لا ح) ظهرت معنایه اولوب (بدور) لا ح ایچون فاعلدر (تبرج) فساک بروز
واظهار محاسنی و (مها) بقر وحش اولوب مفردی (مهات) اوله رق نسوانی بقر وحشی به
تشبهدر مفهوم بیت نسوانک موضع معهودده روج قره شبیه اولان منازلدن ظهور
ایندکربنی افاده اولوب حسنده بدره نظیر اوله رق وصالری ممکن اوله به جق مریده حال اتقا
و امتاعده بولند قلرندن ایچون منزللری منازل قره شبیه ایله اشو وجه شبهه (بعدا) قولله
اشارت ایشدر و بو وجهه ممدوحی اولان نسوانک منازلنی روج قره شبیه تشبهه نصکره کندولرینی
بدور مها اوله بله توصیف ایدرک بونلر هر تقدیر حسن جهندن بدور ایلدره حسن مثنی و عیون
جهندن جنس مهادن اولدقلرینی علاوه و بعده استدراک ایدرک بونلر مخدراتدن بونلر ایله مها
کی ساحه ظهورده اولوب بروز وظهورلری تحت استعاره خدرده استعاره ایله اوله رق بو جهته
مهادن مفارقلرینی افاده ایشدر قال رحمه الله تعالی (ودلیل انها مجاز لغوی کونها موضوعة
للمشبه لا للمشبیه ولا لاعم منها) و استعاره مجاز لغوی اولدینقه دلیل استعاره مشبه بهه موضوعه
اولوب مشبهه و مشبه ایله مشبه بهدن اعم موضوعه اولما سیدر خنی اولیه که استعاره مجاز لغوی
و باخود عقلی اولمسنده اختلاف اولوب جمهور (انها لفظ استعمال فی غیر ما وضع له لعلاقه
المشابهة) یعنی استعاره بلفظدر که علاقه مشابهنه داشتی ما وضع له نیت غیریده مستعمل اوله
معنایه حل ایله مجاز لغوی اولدینقه ذاهب اولمشدر و بو کادلیل زیرا استعاره یعنی مثلاً
(رایت اسدا بری) قولده اولان لفظ اسد مشبه به اولان سبع مخصوصه موضوعه اولوب
نه مشبه اولان رج شجاعه و نه مشبه ایله مشبه بهه اعم معنای شجاعه کبی بر امره موضوعه
دکلدر که حتی اسد لفظک سبع مخصوص و رجل شجاعدن هر ریزه اطلاق حیوان لفظک
بونلر اطلاق کی حقیقت اوله و وضع استعاره وجه مشروح اوزره اولدینی اثمه لغتدن نقل ایله
قطعیاً و جزماً معلومدر بو تقدیرده لفظ اسدک مشبهه یعنی رجل شجاعه استعمالی
موضوع له اولان مشبه بهی اراده دن مانده اولان قرینه ایله بار ما وضع له نیت غیریده
استعمال اولور و قرینه (بری) لفظیدر و بو دلیل ایله مجاز لغوی اولدینی ثابت اولور و سبب
اولیه که بو کلام صریحدر که بلفظ عام بر خاص اوزرینه خصوصی اعتبارله اولوب بلکه عمومی
اعتبارله یعنی افراد عامدن اولدینی اعتبارله اطلاق اوتامه و اطلاق مجاز دکلدر مثلاً زیدی
رؤیت ایدرک رأیت انساناً و باخود رجلا دیدیک صورتده لفظ انسان و بارجل انجق ما وضع له نیت
استعمال اولمش اولوب لکن خارجیه افراندن زید اوزرینه واقع اولمشدر و فلهذا واقع
اولان عمومی بویه اولوب مثلاً برکده (اکرمت زیداً و اطعمته و کونته) دیسه جوابده ایراد
اولان (ثم ما فعات) قولده (فعلت) لفظی مجاز اولمز زیرا (فعلت) لفظی معنای موضوع لهی
اولان فعل مطلقه استعمال اولوب فقط خارجیه ذکر اولان اکرام و اطعام و اکسا افعال
تخصصه سی اوزره وقع اولمشدر و (الانسان حیوان ناطق) قولده اولان حیوان لفظیده
بویه در فقط مثالین اولیدن افراد عام اشخاص و بونده انواع قبیلندن اشته بو کلامه صرف
فکرت و ضبط و دقت لازمه دندر که بو بحث محصلندن نتیجه ذواته موجب اشتباه اولوب حناکه
ذکر العام و اراده الخاص مجاز در دیو توهم و عام ایچون خاصه قطعا دلالت بو قدر دیو اعتراض
ایلدیلر و بواسطه کشفک منشائی اطلاق و استعمالدن لفظ ایله قصد اولان شی بینله باعتبار الخارج
اوزرینه لفظ واقع اولان شی بیننی فرق اتمام لریدر حناکه صورت اولی بحسب الاراده مجاز
و حقیقت اولمغانه محتمل اولوب صورت ثانیه حقیقه محصوردر و مانحن فیه صورت ثانیه دندر

الحاصل كله لك معناه استعمالك معنایی غرض اصلی كله لك او معنایه دلالتی و كله دن معنایك
 قصد اراده سی اولمقدر حالو كه سن مثلا لفظ عامی خاص اوزره اطلاقكده انجی حقیقت عامی
 مراد ایدرسین و بوندن خارجده وجودی اعتباریه و قرینهك انضمامیه تعدد لازمكاور
 بوصورتده لفظ عام ماضع لهنده مستعمل اولم اولور و بونك تعقیقه مستند الیهك لام الیه
 تعریفی بخشنده اشارت سبقت المشددر قال رحمه الله تعالى (وقبل عقلی یعنی ان التصرف فی امر
 عقلی لا لغوی لانها لم تطلق علی المشبه الا بعد ادعاء دخوله فی جنس المشبهه كان استعمالها فیما
 وضعتله) و بعضیله استعاره مجاز عقلی اولوب مجاز لغوی اولدیغه قائل اولدیله و بوندن مراد لری
 استعاره ده تصرف امر عقیدر دیمك اولوب یوقه مقصود مجاز حکمی دیمك دكلدر زیرا مجاز
 حکمی نسبتده اولوب استعاره مثلا لفظ اسده در استعاره ده تصرف امر عقیده اولوب مجاز
 لغوی اولماسی زیرا نه زمانكه مشبه اوزرینه اطلاق استعاره انجی مثلا رجل شجاعی افراد
 اسدن بر فرد فانی طریقله مشبهك جنس مشبه بهده دخولی ادعا دکنصره اولدیله استعارهك
 مشبهده استعمالی یعنی مثلا لفظ اسك رجل شجاعه استعمال اولمیشی ماضع لهنده استعمال
 اولم اولور و استعارهك بر بیان مجاز انجی ادعای مذکور دکنصره مشبه اوزره اطلاقله قول
 زیرا بوجهله اولمه مشبه اوزره اطلاق اولمان كله استعاره اولم چونكه مجرد نقل اسم اگر
 استعاره اولم لازمكده (یزید و بشكر) امثالی اعلام منقوله دخی استعاره اولوب واستعاره
 حقیقتدن ابلغ اولمردی زیرا معنایندن مجرد اولان براسی آخره اطلاق انمكدن مبالغه تحصیل
 انجز و (رأيت اسدا) دیوب زیدی مراد ایدن كدهیه (انه جعله اسدا) یعنی زیدی اسدیتله
 منصف قیلدی دینك صحیح اولم نه کم ولدنی اسد تسمیه ایدن كدهیه (جعله اسدا) قوی
 محمول صحت اولم زیرا (جعل) لفظی مضافیه تعدی ایلدیکی حینه (صیر) معنایه اولوب
 بر صفتی برشی ایچون اثباتی افاده ایدر حتا كه بر شخصه صفت امارت اثبات اولمده (جعلته امیرا)
 دینلز و نوقتكه مشبه ایچون ادعاء معنای اسد حقیقی اثبات اولوب بعده مشبه اوزره اسم اسد
 اطلاق اولمیشی معنایه اسم مشبه بهك مشبهه نقلی معنای مشبه بهك مشبهه نفاثه تابع اولدیله
 امدی اسد ماضع لهنده مستعمل اولمده و مجاز لغوی اولوب بلکه حقیقت لغویه و مجاز عقلی
 اولور شومناجه كه عقل بوندن تصرف ایدوب رجل شجاعی جنس اسدن قلدنر و واقعده
 اولمیشی شئی واقع فانی مجاز عقیدر قال رحمه الله تعالى (ولهذا صح التعجب فی قوله قامت
 تظلالی من الشمس • نفس اعز علی من نفسی • قامت تظلالی ومن عجب • شمس تظلالی من الشمس)
 واسم مشبه بهك مشبه اوزره اطلاق انجی مشبهك جنس مشبه بهده دخولی ادعا دکنصره اولدیله
 ابی الفضل بن عیدك مانند نهال موزون فرقده سایه نون اولان بر غلام حقه نظم ایش اولدیگی
 (قامت تظلالی من الشمس الخ) نظمده واقع (ومن عجب شمس تظلالی من الشمس) قولنده اولان
 تعجب صحیح اولمدر (قامت) فعلی (نفس اعز علی) ده اولان نفسه مستند اولمیشی تأیید اولمدر
 (تظلالی) اوج محله مذکور اولوب اول وثانی موقع حالده و ثالث صفت شمس اولمده رق
 (توقع الظل علی) معنایه در چونكه (تظلیل) كولهك لندرمك و كولهك لك ایتك معنایه
 كلوب بوراده مراد اولدر بیت ثانیشك مصراع اول اولان (قامت تظلالی ومن عجب) محذره
 (فاقول بانعجا ومن عجب) دخی روایت اولنور (شمس تظلالی) قولنده اولان شمسدن مرادی
 حسن و بهاده شمس کی اولان انسان یعنی غلام مدوحدر مفهوم بیت نفس نفس محبوب فرق
 شاعرده سایان اولمده رق قائم اولوب مقتضای علاقه و محبتله عندنده نفسندن اعز و محترم ایدوکی
 و حسن و بهاده مثل شمس تابان و بلکه عین آفتاب درخشان ایدر فرقده قائم اولمده رق سایه بخش
 اولمیشی بر امر مستغرب و مستعجب اولدیگی بیاندرد امدی شاعر مرقوم اگر غلام مدوحد ایچون
 معنای شمس حقیقی بی ادعایله علی الحقیقه شمس قلمش اولمه ایراد ایلدیکی تعجب ایچون بر معنی

اولم ایدی زیرا حسن الوجه اولان بر انسانك انسان آخری تظلالی اموز عجبیه و مستغربه دن معدود
 اولوب بلکه جای استغراب عین شمسك شمسدن تظلالیدر قال رحمه الله تعالى (واللهی عنه
 فی قوله (لا تعجوا من بی غلاته • قد زار زاره علی القمر) و مشبه اوزره اسم مشبه بهك اطلاق
 مشبهك جنس مشبه بهده دخولی ادعا دکنصره اولدیگی چون شاعرك (لا تعجوا الخ) قولنده
 تعجبندن نهی صحیح اولمدر (بی) اسکیوب فرموده اولمیدر (غلاله) تحت ثوب و درعه
 الباس اولمان شعار یعنی یدنه ملاصق اولان قیصدر كه تركیده كولهك دیناور (زر) كسر الیه
 كولهك و خفتان تكمه سی اولوب جچی (ازرار) كلور (قد زر) علی سبیل التجرید (قد شد)
 معنایه در ركده اوزرنده اولان قیصك تكمه لرینی شد ایلدیكده (زررت القیص علیه)
 در سنین مفهوم بیت شعار محبوبك فرسوده و بالی اولمیشی محل تعجب واستغراب اولوب زیرا
 انك ازرار شعاری یعنی پیراهنك تكمه لری قمر اوزره شد اولمدر و قمرك كانه اولان تأثیراتی
 معلومدر دیمك اولور امدی شاعر مرقوم اگر محبوبی بطریق الادعا قمر حقیقی قلمش اولمیشی
 تعجبندن نهی ایچون بر معنی اولم ایدی زیرا كانه سرعت اصابت بی انجی قمر حقیقی به ملابستی
 سبیل اولوب یوخسه حنده قمر کی اولان انسانه ملابستی سبیله بونایهك عدم وقوع معلوم
 و نهجه سینه سین قمر پیکراده اولان پیراهن كانهك هر تار سختی دكل بی هزاران مشافه رسن کردن
 ابتلا اولدیگی بالشاهده متیقن و مجزومدر قال رحمه الله تعالى (ورد بان الادعاء لا يقتضي كونها
 مستعملة فیما وضعتله) و قائل مذکورك بودایی رد اولمده رق دینشدر كه مشبهك جنس مشبه بهده
 دخولی ادعا استعارهك ماضع لهنده مستعمل اولمیشی اقتضای از زیرا مثلا اسد افظك رجل
 شجاعه مستعمل اولدیگی بالبداهه معلوم اولوب حالو كه موضوع له سبع مخصوصدر و بوردك
 تحقیقی شوو وجهله در كه مشبهك جنس مشبه بهده دخولی بطریق التساوی افراد اسدی ایکی
 قسم قلمقلغه منیدر شوبله كه قسمیدن بر بسی قسم متعارف اولوب بوقسم معلوم اولان جشه
 و صورت و هیئت و انبأ و محال امثاله متصف بوائمان یعنی بونللو هیئت ضخمه و مفترسده
 اولمده رق كندو سچون غایت جرئت و نهایت قوت اولان یلدیكمر عاداتا ارسلاندر و قسم ثانی غیر
 متعارفدر كه بوقسم ایچون دخی قسم اولده اولان جرئت و قوت اولوب لکن اوجشه و هیئت
 مخصوصد دكلدر بلکه عاداتا یلدیكمر جسور برآمددر و لفظ اسد انجی قسم متعارفه موضوع
 اولوب غیر متعارفه استعمالی ماضع لهنگ غیریده استعمالدر و قرینه معنای غیر متعارفی تعیین
 ایتدیکی جهنله معنای متعارفی اراده دن مانعه در و بوقولمزه بعضیلهك رجل شجاع ایچون
 دعوی اسدیت اوزره اصرار سبع مخصوصی اراده دن مانعه اولان قرینهك نصبه منافیدر دیمده
 مندفع اولور قال رحمه الله تعالى (واما التعجب واللهی عنه قلباء علی تناسی التشبیه قضاء
 لحق المبالغة) و اما ذكر اولمان پینلرله غیر بلنده اولان تعجب و تعجبندن نهی حق مبالغه بی
 ادا ایچون تناسی تشبیهه یعنی تشبیهی نسیان ایتك صورتده بونقلغه بنا و مشبه مشبه بهدن
 اصلا تمیز ایچوب حتا كه تعجب و تعجبندن نهی کی مشبهه اوزره ترتب ایدن هر برشی مشبه اوزره ده
 ترتب ایدمك حیثیتده اولدیغه دلالت ایچوندر قال رحمه الله تعالى (والاستعارة تفارق الكذب
 بالبناء علی التساوی و نصب القرینه علی ارادة خلاف الظاهر) و استعاره كذبندن ایکی وجهله مفارق
 اولور كه اول استعارهك تاویل اوزره تناسی وثانی خلاف ظاهری اراده اوزره نصب قرینه در
 یعنی استعاره ده مشبهك جنس مشبه بهده دخولی ادعا تاویل مبنی اولوب و بونایل ذكر اولدیگی
 اوزره افراد مشبه بهی قسمین قلدنر عبارتدر كذبده ایه تاویل یوقدر و استعاره ده معنای
 حقیقی موضوع لهی اراده دن مانعه و مراد خلاف ظاهر اولدیغه داله اولان قرینه دن لازم
 اولوب كذب ایه بونك خلاقدیر زیرا كذبده خلاف ظاهر اراده اولدیغه قرینه نصب اولوب
 بلکه ترویج ظاهرده بذل جهد و طاقت اولنور و صاحب مفتاح استعاره ده اولان دعوی

تاویل مبتنی اوستی جهتله دعوی باطله دن واستعاره اراده ظاهر دن مانعه اولق اوزره قرینه نصب اولمیشدناشی کذبدن افتراق ایلدیکنی بیان ادوب و شارح مفتاح باطلی خلاف واقع اولان کلام ابله و کذب کلام خلاف مافی الضمیر اوزره اولسبله تفسیر ایلشدر و کذب شارح مفتاح بومفهوم ابله تفسیری جهورک متفق علیهی اولوب و سکاکنیک مختاری اولان تفسیر مخالف اولدیغی مقدمه هرور این تفصیلاتدن معلومدر و مع هذا سکاکنیک تاویل مفارقت باطله و قرینه مفارقت کذب مجوعه سندن مفارقت استعاره حاصل اولور واقعا باطل ابله کذب بپننده شوقدر فرق وارد که باطل حقه و کذب صدقه مقابلدر و حق ابله صدق بالذات متحد اولورق خبرک واقعه مطابق اولمیشدن عبارتدر لکن بحسب الاعتبار متغایر اولورق حقه واقعه خبره قیاسی و صدقه خبرک واقعه قیاسی معتبردر و بوفرق ابله برار صاحب مفتاح وجه تخصیصی غیر ظاهردر قال رحمه الله تعالی (ولا تكون علما لمناجاته الجنسية الا اذا تضمن نوع وصفية كحاتم) واستعاره علم اولر زرا ذکر اولدیغی اوزره استعاره مشبهت افراد مشبه بهی متعارف و غیر متعارف اولورق ابکی قسم قلیق طریقه جنس مشبه بهی اذخالی اقتضا ادوب بوايه علمه ممکن اولر زرا علم شخص ومنع اشتراکی مقتضی اولوب جنس ایه عموم و تناول افرادی مقتضی اولسبله علم ابله جنسیت پیننده منافات وارد فقط علم مثلا (حاتم) کی اوصافدن بروسف ابله اشتغاری سبیلله نوع وصفی متضمن اولدیغی وقتله استعاره کس قابلیت ابله زرا (حاتم) لفظی حاتم طائی بن عبدالله بن سعد بن حشرجک علی ایه جود ابله انصافی متضمندر که کندوسبله جودده ضرب مثل اولور و كذلك بخنده کسر دال ابله (مادر) دخی بوقیلدن اولوب بخل ابله مشهور اولان بررچک اسمی اولورق کندوسبله بخنده ضرب مثل اولور فصاحتنه سحبان دخی بوجهله اولوب (سحبان) و ابل قبیله سندن اولورق فصاحت و پیانده ضرب مثل اولور درجه فصاحتی اومبله رسیده ایش که برکون خردن ضحوة کبرایه دکن میان الفاظده حرف الف اولمیشدرق برخطبه قرائت ایلدیکی مریدر و فهاهتده یعنی کلامدن عی و عجزده (باقی) دخی بوقیلدن امدی بوجهله نوع وصفی متضمن اولدیغی تقدیرده بر شخصی جود و سخاوده حاتم تشبیه ادوب حاتم تاویل اولق جاژ اولور شوبله که مثلا لفظ اسد کرک متعارف و کرک غیر متعارف مطلقا شجاع ایچون وضع اولمش حکمنده اعتبار و تاویل قنندیغی مثلا لفظ حاتم دخی کان کرک طی قبیله سندن اولان رجل معهود و مشهور اولون و کرکسه رجل مذکورک غیر آخر یکسه اولون مطلقا جواد ایچون وضع اولمش حافظ اولق اوزره اعتبار و تاویل اولمیشدرق بوتاویل ابله حاتم فرد متعارف معهود اولان حاتم طائی ابله فرد غیر متعارف اولان من یتصف بالجوده تناول اولوب لکن غیر متعارفه استعمالی موضوع لهک غیریده استعمال اولورق استعاره اولور و (رأيت اليوم حاتما) دینلوب بر شخص سخی مراد اولور و حاصلی علمیت تاویل مذکور دنناشی صفت مذکوره ابله منصف اولان هر فرد ایچون اسم اولورق کثیرین اوزره صادق اولوب اسم جنس منزله سنه تنزل ایدر قال رحمه الله تعالی (وقریبها اما امر واحد) کاف قولک رأیت اسدا برمی اواککتر کفوله (وان تعافوا العدل والایماننا * فان فی ایماننا نیرانا) واستعاره مجاز اولوب و هر بر مجاز ایچون معنای موضوع لهی اراده دن مانعه اولان برقرینه دن لابد اولسبله قرینه استعاره یا امر واحد اولور (رأيت اسدا برمی) قولنده اولان (رمی) اوصاف اسدن اولماسبله اسدن مراد اسد حقیقی اولدیغنه قرینه در و یاخود قرینه مافوق واحد اولورق امران و یاخود اموردن هر بری اولور مثلا شاعرک (وان تعافوا العدل والایماننا الخ) قولنده تعدد قرائن موجوددر (تعافوا) نکرهوا معنایسنه در (ایمان) یمیک جمعی اولوب اول قسم وثانی بد معنایسنه در (نیران) دن مراد شعله نیران کی لمسان ایدن

سیرفدر امدی (تعافوا) قولک عدل و ایماندن هر برینه تعافی نیران ابله مراد سیوف اولدیغنه قرینه در زرا جواب شرط (تجار یون و تجنون الی الطاعة بالسیرف) اولدیغنه دلالت ایلر مفهوم بیت اگر سزل عدل و انصاف مراد ایچوب و عهود و ایمانه راضی اولوب جور وعدوانه میل ایدرسه کز بزل عدل و ایمانه نصرت ایدرز شوبله که سزکله محاربه ایدرک دائرة انقیاد و اطاعت دخیله مجبور ایتکلکه مقتدر زرا حدت و لمعانه شبیه نیران اولان سیوف قاطعه آرایش دست صوت پیوستدر دیک اولور و بوقیلدن (فان فی ایماننا) قول علت جزا ایچون علت اولوب مقام جزا اقامه اولمیشدیغی معلوم اولور قال رحمه الله تعالی (اومعان کفوله) (وصاعقة من نصله تنکفی بها * علی ارؤس الاقران خمس سحاب) و یاخود قرینه استعاره علی الاقران اولوب بلکه بهضیسی بهضیسنه مر بوط و ملتئم اولان معنایک جیبیسی من حیث المجموع قرینه اولور و بوقیلدر (اومعان) لفظک (اواکتر) قولنه قسم اولمیشک صحنی غیر خفی و بهضیلرک قول مذکورک معانی به ادعای شوبله یونک (اواکتر) قولنه قسم اولورق ایرادک عدم صحنه زهاننده اولان فساد بدیدر و قرینه نیت معانی ملتئم اولمیشک بختینک (وصاعقة من نصله الخ) پیننده واقع اولمیشدر (وصاعقة) قولی رب صاعقة تقدیرنده جر و من نصله قولله موصوف اولورق مبتدا اولق اوزره رفع ابله روایت اولمیشدر (من نصله) ضمیری سیف بمدوحه عائددر و (تنکفی) انکفادن انقلاب معنایسنه خبردر (بهاده) با تعدیه ایچون اولوب معنی (رب صاعقة من حد سیفه یقلبها علی رؤس الخ) دیکدر (ارؤس) رأسک جهیدر و (سحاب) سحاب و سحاب کی سحابه نیک جمعی اولوب (خمس سحاب) تنکفی ایچون فاعلدر خمس سحابدن مراد جود و عموم عطاده شبیه سحاب اولان انامل یعنی رؤس اصابع خمس اولورق بو واسطه ابله اشو نظم رنگین ابداع حامل صنعت استنباع اولوب بمدوحک شجاعته مدحی سخاوتله دخی توصیفی متضمن اولمیشدر شارحک تفسیر سحابده معنای اناملی اختیار ابله اصابع ابله عدم تفسیری اصابت صاعقه بلا احتیاج تکلف واعتنا سهولته اولدیغنه اشارت ایچون اولوب شجاعتنده مبالغه افاده ایدر (ارؤس اقران) ابله مراد بقرینه المدح جمع کثردر زرا جمع قلت و کثردن هر پرری آخر ایچون استعاره اولور بوسورت مختار شارح اولوب قلت اقرانه اشارت اولق اوزره جمع قلته حلی دخی حل لطفدر الحاصل شاعر مرقوم سحابک انامل بمدوحه استعاره سنی مراد ایتبله اناملنده صاعقه اولوب بودخی نصل سبقتدن اولدیغنی ذکر و بیان و بعده ارؤس الاقران دیوب رؤس اقرانی و بعده خمس لفظله عدد انامل اولان عدد خسی اتیان اولمیشدر و بونلرک جیبیسندن سحابله اناملی مراد ایلدیکی تحقیق ایدرک قرینه معانی ملتئم اولمیشدر مفهوم بیت سیف بمدوحک حد و انصلدن بحساب صاعقه انبعاثله بدل مکارم و عظایاده نظیر سحاب سما اولان انامل خسی اوصواعی میدان حرب و ستیزده مفارق اقران و امثالنه قلب و صب ایدرک خرمن حیاترینه شراره باس هلاک و دمار اولور دیکدر قال رحمه الله تعالی (وهی باعتبار الطرفين فسمان لان اجتماعهما فی شیء اما ممکن نحو احیاء فی اومن کان میتا فاحیاءه ای ضالا فمدینه و لسمه وفاقه) واستعاره طرفین و جامع و بونلردن هراوجی اعتبار ابله و اعتبار لفظ و اعتبارات ساره ابله اقسام عدیده به منقسم اولورق طرفینی اولان مستعار منه و مستعار له اعتبار ابله ابکی قسم حاصل اولور زرا طرفینک برشیده اجتماعی بامکندر ممکندر ته کیم اومن کان میتا فاحیاءه نظم کریمی (اومن کان ضالا فمدینه) مفهومسنده اولوب (احیاء) معنای حقیقی اولان (جعل الی حیاء) یعنی برشیتی حی قلی معنایسندن هدایت ایچون استعاره قلمشدر (هدایت) مطلوبه موصل اولان طریق اوزره دلالتدر و احیاء ابله هدایت برشیده اجتماعلری ممکن اولان مواد دن اولوب جناب باری هم محیی و هم هادیدر و اشبو طرفینک شیء واحدده اجتماعی جاژ اولان استعاره نیک طرفینی پیننده اولان اتفاقدن ایچون (استعاره وفاقه)

تسمیه سی احرا وانسبدر و مستعار منه احیا اولوب حیات اولدینی جهتله ذکر اولدینی اوزره
اجتماعک احیا ایلله هدایت یئتمده اعتباری مصنفک ایضاحده بونی حیات ایلله هدایت یئتمده
اعتباردن اولی و اوفقد زرا حیات صفت حیدر و اما میتک ضال ایچون استعاره سی بوقیلدن
اولوب زرا میتک ضلال ایلله اتصافی غیر ممکندر بناء علیه مصنف (نحو احیینه فی اومن کان میتا
فاحیینه) قولیله اشارت ایلشدر قالرحه الله تعالی (و اما تمتنع کاستعاره اسم المعدوم للموجود
لعدم غنائه و انسه عنادیه) (اما ممکن) اوزرینه معطوفدر یعنی و یاخود طرفینک برشیده
اجتماعی تمتنع اولور مثلاً برامر موجودک انتفاء نفع و غنائستند ناشی اسم معدومی موجود ایچون
استعاره بوقیلدن اولورق مراد معدومده نفع متنی اولدینی کی موجود مستعار لهنده دخی انتفاء
نفعی افاده اولور و وجود ایلله عدمک برشیده امتناع اجتماعی معلومدر و کذلک ذاتی معدوم
و مقفود اولوب فقط بین الناس اسمی دائم وابقا و ذکرنی احیا ایلدجک آثار جبهله سی باقی فلان کسه
ایچون حی اسمی و کذلک حی جاهل و باعاجز و یاخود نام ایچون میت اسمی استعاره دخی بویه در
زرا موت و حیاتک برشیده اجتماعلری ممکن دکلدر مصنف ایضاحده دیمشدر که اگر ضدان
شدت وضعی قابل اولور لسه اسم اشدک اضعف ایچون استعاره سی اولی اولور بوصورته علمی اقل
و قوتی اضعف اولان هر رکسه ایچون اسم میت استعاره اولدینی علمی قلیل و قوتی ضعیف اولان
ایچون استعاره دن اولی اولور بونکله برابر علمی اقل اولان کسه ایچون لفظ مذکورک استعاره سی
من جهة القوة اضعف اولان کسه به استعاره شدن اولیدر زرا علم و ادراک خاصه حیوان اولفده
فعلدن اقدمدر چونکه حیوانه مختص اولان افعال یعنی حرکات ارادیه ادراک ایلله مسبقدر و ادراکک
حیوانه اختصاصی اقدم و اشد اولدینی کی ادراکده اولان نقصان صاحبی حیاتدن تبعید ایلله ضدی
اولان مونه تقریب جهتدن اشد اولور و کذلک جانب اشدده دخی حال بومر کرده اولورق
علمی اکثر و اشرف اولان هر رکسه ایچون موتدن بعدی اکثر اولدند ناشی حیدر دینک اولیدر
اشته مصنفک کلامی بوندن عبارت اولوب لکن اختلا دن غیر خالیدر زرا شدت وضعی قابل
اولان ضدین علم ایلله جهل و قدرت ایلله عجز اولوب حالوکه بونلردن احدهماک اسمی آخر ایچون
استعاره اولفده اشد بلکه مصنفک اشبو ایان ایلدینی کلامدن مقصود احد ضدینک اسمی شدت
وضعی قابل اولان معنای جامع اعتباریله آخری اوزرینه اطلاق اولدینی تقدیرده ضدیندن
قنیه بونده یعنی اشد ایلله اسم مذکورک اشبو معنای اشدی حاوی اولان ضد اوزرینه اطلاق
اولیدر دیمک اولوب عبارت مصنف ایلله اشبو معنای مقصودی افاده دن قاصردر عبدالحکیم
سبالکوتینک توجه کلام مصنفه ایراد ایلدینی مقال حل مقامده مهم الابرار کورمه یله علاو سی
تنسب قلمشدر شویله که اگر ضدی شدت وضعی قبول ایلدجک اضداددن اولوبده علم و جهل
و عجز و قدرت کی هر بررلری شدت وضعی قبول ایلدر ایلله مثلاً لفظ جاهلک ضد اشد ایچون
یعنی علمی و یاخود قدرتی اقل اولان کسه ایچون استعاره سی علمی و قدرتی قلیل اولان کسه
ایچون استعاره دن اولیدر و عکس دخی بویه اولوب زرا لفظ عالمک جهلی اقل اولان کسه
ایچون استعاره سی جهلی قلیل اولان کسه به استعاره شدن اولیدر اشیته شارحت تعرض ایلدینی
بوقسم اولوب مصنف رحمه الله تعالی ظهورندن ایچون بوقسمه تعرض ایلشدر بوقسم دیگری
مثلاً میت ایلله حی جاهل و باعاجز یئتمده اولدینی کی احد ضدین لشد و آخر شدت وضعی
مختلف اولدینی صورته اشد اولان اسم میتک علمی اقل و قدرتی اضعف اولان سی ایچون
استعاره سی علمی قلیل و قدرتی ضعیف اولان حیه استعاره شدن اولیدر و لفظ مذکورک علمی اقل
اولان سی ایچون استعاره سی قدرتی اضعف اولان سی ایچون استعاره شدن اولیدر و کذلک جانب
اشدده دخی آثار باقیه منه نظراً حی استعاره اولدینی صورته علم جهتدن اکثر و با اشرف
اولان میت ایچون لفظ حی استعاره علم و قدرتی قلیل اولان میتدن و علمی اکثر اولان میت قدرتی

اکثر اولادن اولیدر حاصلی مراد مصنف اشبو قسم ثانی بی بیان اولوب و بونی افاده ده لفظ
ایضاح وافی اولدینی حالده شارح قسم اوله حلی مراد ایدرک عبارت ایضاحده بومعنای افاده ده
قصود مشاهده ایلشدر و سیر اولیه که ضدان اجتماعلری ممکن اولوب لکن بعضاً هرایکسینک
ارتفاعی واقع اولان شیلدر که سواد و بیاض ضدان اولوب محل واحده اجتماع ایلده مز لسه ده
محاک بونلردن خلویه دیگر بر لون اولسی ممکندر و نقیضان نه اجتماع و نه ارتفاع ایچیان
شیلدر که لیل ایلله نهار کی احدهماک انتقاسی حینه بهمه حال آخری موجود اولور و اشبو
طرفینک برشیده اجتماعی ممکن اولیان استعاره تعاند طرفیندن ایچون (استعاره عنادیه) تسمیه
اولنسی تنسب کرده جناب مؤلفدر قالرحه الله تعالی (ومنها التهکیمه والتسلیمه وهی ما استعمل
فی ضده او نقیضه لمامی نحو فبشرهم بعذاب الیم) و استعاره تهکیمه و تسلیمه ذکر اولان استعاره
عناده قلمشدر و (استعاره تهکیمه و تسلیمه) بر استعاره در که باب تشبیهه تحقیقی مرور ایلدینی
اوزره تلخیص بویخود تهکیم واسطه سیله تضاد و یاخود تناقضک تناسب مغز لسه تنزیلندن ایچون
معنای حقیقتسینک ضدنده و یاخود نقیضنده استعمال اولور مصنف آخر مباحث تشبیهه
تضادده مشارکین اولان ضدینک ذکر یله اکتفا ایدرک ضدین ایلله مطلقاً تنافیده مشارکین اولان
متنافی مراد انتمش اولدینی مثلاً بومقامده ضدین اوزره قیضی عطف ایدوب ضدین ایلله
متقابلیندن ماوراء نقیضی مراد ایلشدر و معنای حقیقتسینک ضدنده استعمال اولان استعاره به
مثال نحو فبشرهم بعذاب الیم یقول شریفی اولوب (بشرهم) انذرهم معنای اولورق انذاری
علی سبیل انتهمک والاسنهرها بشارت جنسده ادخال ایلله مخبر لک سرورنی اظهار ایلدجک شی ایلله
اخباردن عبارت اولان بشارت ضدی اولان انذار ایچون استعاره قلمشدر و کذلک بر شخص جانی
مراد ایدرک تلخیص و ظرافت و اسنهرها طریق اوزره (رأیت اسدا) قوی دخی بویه در قال
رحه الله تعالی (وباعتبار الجامع قسمان لانه اما داخل فی مفهوم الطرفین نحو کلا سمع هیعة طارالبها)
و جامع اعتباریله استعاره ایکی قسمدر جامعدن مراد کند و سنده اشتراک طرفین قصد اولان
شیلدر که باب تشبیهه وجه شبه و بونده جامع تسمیه اولور و جامع اعتباریله ایکی قسم اولسی
زرا جامع یا مفهوم طرفینده یعنی مستعارله و مستعار منهک مفهومند داخلدر تکبیم حدیث نبویه
وارد اولان (خبر الناس رجل معک بهتان فرسه کلا سمع هیعة طارالبها اورجل فی شعبة فی غنیمه
حتى یاتیه الموت) قول شریفنده واقع اولشدر (هیعه) کند و سندن فزع و خوف اولان صبحه در
اصلی جین معنای اولان هاع بهیج قولرندندر (شعبة) رأس جیلدر معنای حدیث ناسک
خیالوسی برکسه در که عنان فرسته مسکله هر نه زمان بر صبحه فزعه و مخوفه ایشته او طرفه
سیر سریع ایلله توجه و طیران ایلده یعنی فی سبیل الله جهاد و اهل ایمانه انتصار ایچون مستعد
و آماده اوله و یاخود برکسه در که ناسدن اعتزال و انزوا ایدرک بعض رؤس جبالده مالک اولدینی
غنم قلیل المقدار دروننده ایوا و انلری رعی و چرا و امور معاشنده بونکله اکتفا ایدوب جناب خالق
ایچون و چرا به عبادت ایدرک امرار مدت حیات قیله دیمکدر امدی بوحدیثه طیران عدو
ایچون استعاره اولشدر (عدو) بر تات ایدرک سیر سیریه در که قوشه و سکرتمک تسمیه اولور
قالرحه الله تعالی (فار الجامع بین العدو و الطیران قطع المسافة بسرعه و هو داخل فیهما) زرا
عدو ایلله طیران یئتمده جامع سرعته قطع مسافه اولوب و بومه حی عدو و طیران هر بررلریک
مفهوم لرنده داخل و فقط طیرانده اولان قطع مسافه عدوده لولادن افوادر مصنفک سیاق
کلامندن عدو ایلله طیر جنسین اولسی فهم اولور لکن بوکلام شیخک اسرار بلاغنده اولان
تحقیقته مابندر زرا دیمشدر که طیرنک عدو ایچون استعاره سیله (رأیت اسدا) امثالی یئتمده
فرق شو وجهله در که (رأیت اسدا) قولنده اشتراک اسد و انسان کی جنسین مختلفینده موجود
اولان صفت شجاعنده اولوب طیران وعدو بونک خلافتده در زرا طیران وعدو جنس واحددر که

مرور و قطع مسافه در عبارات و بیانها و اولان اختلاف انجق سرعت اولوب و حقیقت سرعت
قلت نخل سگناتدن عبارت اوله رق جنسده اختلافی موجب اولمز و بوکلامدن صکره ایراد ایلدیکی
مقال دخی اشو عدو و طیران جنسین اولدیغنی ناید ایدر زیرا دیشدرکه هر سن ایل طیراندن
هر رنده انف و عدو اولیان خصوصی وصف بولندیغنی یعنی مرسته مرسته و طیرانده
سرعت و صفیری موجود اولدیغنی حالده عدو ایچون استعاره طیران باب استعاره دن و انف
انسان ایچون استعاره مرسن مجاز مرسل قیمندن اولسنی تعیین ایدجک صورتده اشو استعارتین
پیشده فرق شو وجهله درکه (طار) افکنده اولان خصوص وصف یعنی (سرعت) لفظ
مذکورک عدو ایچون استعاره مریدر و مرسته اولان خصوص وصف یعنی (مرسویت)
بوک خلاقی اولوب لفظ مرستک انف انسان ایچون استعاره مرعی دکادر الحاصل طیرانک
عدو استعاره مرسته عدو طیرانه سرعتده تشبیهی منظور اولوب لکن مرستک انف ایچون
استعاره مرسته مرسویت غیر منظوردر و بوجه تشبیهی مشرک غلیظ الشفه اوزره اطلاقده
ملاحظه اولدیغنی کی اگر اشو انف ایچون استعاره مرسته دخی تشبیه ملاحظه اولسه استعاره
حقیقه عدو اولوردی و تشبیه منظور اولدیغنی مینی (استعمال المطلق فی المقید) اوله رق مجاز
مرسل عدو اولمشدر و بوکلامدن صکره مرستک انفده استعمالده استعاره اطلاق اولتوبده فرق
مذکور یبانه احتیاج مس ایستک وجهی ابضا حد دیشدرکه مرستک موضع انفده وضعی
امثالی مفیدک مطلقده استعمالده اسم استعاره بی اطلاق ایستک کمز اقتضا ایدردی لکن سلف
بونلری استعاره عدو اولوب و استعاره خط ایستک اولدقن مخالفت سانی کریمه کوره رک
فی الجملة کلام سلفه اعتداد و اعتبار (و استعاره المرسلین للانف) قولم اشلنده اطلاق لفظ استعاره
ایستار ایلدم و بوک اوزرینه استعاره اطلاق اولمشدرک وجوبده بو استعاره به استعاره غیر مفیده
تسبیح ایستک کلامه تشبیه ایدم و مرستی موضع انفده وضع ایلده استعاره حقیقه پیشده اطلاق
استعاره بی تصحیح ایدجک وجه شبه بودرکه سن لفظ مرستی موضع انفده وضعده و بلکه مقیدی
مطلقده استعمالکده اسمی مقیددن بجایسته نقل ایدرستکه بوجهایس خارجده اوزرینه مطلق انف
لفظی واقع اولان فرددر الحاصل لفظ مرستی انف مرستدن بجایستی اولان انف انسانه نقل
ایدرستین و بجایسته مشابهت وادی و احددندر زیرا ایکسی دخی برآمده اشتراکدرکه بجایسته
جنسده اشتراک و مشابهتده وصفده اشتراکدر امدی مناسی مشابهت اولان اسم استعاره کند و سنده
بجایست اولان شی اوزرینه مجازا اطلاق اولمش اوور لکن بد و نعمت امثالی بوک خلافتده
اولسبله نه حقیقه و نه مجازا استعاره اطلاق صحیح اولمز اگر سؤال ایدرستکه استعاره مطلوب
اولان مبالغه بی مفید اولق اوزره مستعار منهدد جامع اشد واقوی اولسی و اجیدر حالبوکه
ذاتیانده امتناع تشکیکدن ناشی جزء ماهیتک شدت وضعیف ایلده عدم اختلافی بوفک غیر بد تقریر
اولمشدر بوضوئده جامع مفهوم طرفینده توجهله داخل اوله یلور جوابنده درزک امتناع
اختلاف انجق ماهیت حقیقه در کور مرستی سواد شدت وضعیف جهندن اختلافیه برابر
سواد ایلده محلدن مرکب اولان مفهوم اسوددن جزدر و وجه شبه انجق مفهوم طرفینده داخل
قیلنوب بوخسه طرفینک ماهیت حقیقه سنده داخل قلمناشد و مفهوم بعضا ماهیت حقیقه
و بعضا بعضی شدت وضعیف قابل اولان امور دن مرکب برامی اوله رق بوضوئده جامع
احد مفهومینده یعنی مستعار منهدد اشد واقوی اولسبله برابر مفهومده داخل اولسی صحیح اوور
عدو ایچون استعاره طیران مطلق اولان جامع مفهوم طرفینده داخل اولدیغنی قیلدن اولسنده
نظر وارددر زیرا طیران جناح ایلده قطع مسافه دن عبارت اولوب بوضوئده سرعت داخل
اولوب بلکه اسد ایچون اکثر زوم جرئت کی سرعت دخی طیران ایچون اکثر احیانه لازمدر
چونکه اگر سرعت مفهوم طیرانده داخل اولسه احیانا مفارقت ایستاسی لازم کوردی بوجهله

مصنف ایچون اولی اولان و قطعناهم فی الارض اما قول شریفده اولان استعاره تقطیع ایلده
تمثیل اولمشدری زیرا بعضی بعضی ملترقه و متصله اولان اجسامی پیشده کی اتصال ازاله به
موضوع اولان لفظ تقطیع جاعتک تقریبی و بعضیستک بعضیستدن ایدادی ایچون استعاره
اولمشدر و بیلره اولان جامع مفهوم اولنده داخل اولان ازاله اجتماع اولوب و ازاله اجتماع
قاعده اشددر زیرا قطعده اتصال عادتا عدم الامکان اولوب تقریقه ممکندر و کذاک شاعرک
(ماکان خاط علیهم کل زراد) قولنده اولان استعاره خیاطنده بولنده در زیرا خیاطت ثوبک خرق
و قطعنی ضم ایچون موضوعه اولوب مصراع مذکورده سرد ایچون استعاره اولمشدر (سرد)
درعک یعنی اهل حربک تابس ایلدیکی زهرک حلقه رینی بر برینه ضم و الصا قدر و بوجه تشبیه
پیشده جامع مفهوم طرفینده داخل اولان ضمدر و خیاطنده شدت اتصال اولسبله خیاطنده اولان
ضم سردده اولان ضمدر اشددر (زراد) زره اعمال ایدن کسدر بومصرعک ماقبلله ایضاماتی
حقنده اولان کلام قریبا اتیان اولنه جغنی جهته بومقامده اختیار طی ایدمشدر قال رحمه الله
تعالی (واما غیر داخل کامر) (اما داخل) قوتده معطوفدر یعنی و یاخود جامع مفهوم طرفینده
داخل اولن ته کیم ذکر مرور ایدن اسدک رجل شجاع ایچون و شمسک وجه مهال و متلالی
ایچون استعاره سی امثله سی مر را بشتدر اگر سؤال اولنورسد که شیخ اسرار بلاغنده لفظ اسد
شجاعت یعنی شجاع ایچون موضوع ایدوکنه و فقط بالکن شجاع اولسبله رق بلکه هیئت
مخصوصده اولان شجاعه موضوع اولدیغنی نص و حکم ایددر و معلومدرکه مستعارله رجل
شجاع اولوب بالکن رجل دکادر بوضوئده رجل شجاع ایچون لفظ اسدی استعارده دخی جامع
طرفینده داخل اولوب سائرلیده بوکا مقیددر جوابنده درزک اولاشخت اسد شجاعت
ایچون موضوعدر دیشدره تجوز و تسامح وارددر زیرا لفظ اسد معلوم اولان حیوان مخصوص
ایچون موضوع اولوب شجاعت حیوان مذکور ایچون وصفدر و اما مستعارله شجاعتله موصوف
اولان رجل اولوب بوخسه رجل و شجاعتدن مجموع مرکب دکادر و مقید ایلده مجموع پیشده
فرق کثیر وارددر شونکه برابرکه اگر مستعارله مجموع مرکب اولسه یله مفهوم مستعار منهدد
یعنی مفهوم اسده داخل اولدیغنی اعتباریه پیشده جامع مفهوم طرفینده داخل دکادر دیشک
صحیحدر زیرا مفهوم احد طرفینده دخول مفهوم طرفینده عدم دخوله مبیان دکادر قال
رحمه الله تعالی (و ایضا اما عامیه و هی المبتدله نحو رأیت اسدا یرمی او خاصیه و هی الغریبه) استعاره
ایچون باعتبار الجماع تقسیم آخر اولوب یعنی دخی استعاره عامیه درکه استعاره مبتدله در مثلا
(رأیت اسدا) قولنده اسده رجل شجاع پیشده اولان جامع جرئت اولدیغنی هرکک یله جی
شی اولسبله بونده اولان استعاره عامیه در و یاخود خاصیه درکه استعاره غریبه اولوب
بوک اوزرینه اطلاع طبقه عامیه دن سبب ارتفاع اولان ذهن و فضائله مکرم بولسان خواصه
مخصوصدر قال رحمه الله تعالی (و اغرابه قد تكون فی نفس الشبه کما فی قوله) (واذا احتی قریوسه
بعثانه) و غرابت بعض کره نفس شهیده اوله رق کند و سنده نوع غرابت و کلام عربده و قوتده
ندرت اولان تشبیه اوور ته کیم بزید بن مسلمه ابن عبدالملک (واذا احتی قریوسه بعثانه) * عاک
الشکیم الی انصراف الزار * عودته فیما ازور حیاتی * اهلاله و کذاک کل مختار) قولنده واقع
اولمشدر بزید بن مسلمه بویستین ایلده فرسنی مؤدب و زبیه اولسبله و حین زولنده عتانی قریوس
سرجی اوزره القسا ایلدیکی یعنی دیرکنی اگر قاشنه بکری دیک وقتده عودته دکن محلدنه توقبله
وصف ایلمشدر (قریوس) فحتمین ایلده مقدم سرج یعنی اگرک اولق قاشیدر صحاحده قریوس
سرجله تفسیر اولمشدر سکون را ایلده غلط اووب کلام عربده بسکون الدین صغوفدن بشته
وزن فعلول اولدیغنی و وطن مترجم حقیر اولان ادنه ایلته مربوط طرسوس شهر شهیرنه بسکون ازل
طرسوس اطلاق غلط اووب فتح ایلده اولدیغنی و خروب استعالمی ضعیف اولوب فصیح اولان ضم ایلده

المودکی بهض حواش بیان المشر و (شکیم و شکیمه) فم فرسده معترضه اولان جدید یعنی کدر
 زار ایله مراد شاعر دلالت ماقبله کنیدی تغبیر (عودته) صبرته وزنده (عکته و جعانه متدا)
 مفادنده در (قیما ازور) قولنده ما مصدریه اولوب (فی وقت الزیارة) مفهومتده در (حباب)
 احباب دیمکدر (مخاطر) دن مراد نفسی امور صعبه القابیدن کسه اولوب رؤسایه اطلاق اولور
 معادی فرس مذکورده اولان ثبات و مکات شعر اولی الخطر اولدیغنی پندر شاعر مرقوم عناک
 طرفین فم فرسه منمد اوله رق اگر فاشنده اولان موقعنده وقوی هیئتتی محیی اولان شخصک کند
 اتخاذ ایلدیکی ثوبک ظهر تحتینک جانبینده منمد اوله رق رکبتتی موقعنده وقوی میثنه تشبیه ایدوب
 بر شخصک ظهر و ساقبتی ثوب و یاغیر بیله جمع یتمی معانیه اولان لفظ احتیابی عناک فرسوس
 سرچنده وقوی ایچون استعاره المشر (احتی) مثلا دیزلینی دیکوب ایکی الاربینی متکببیتی تحتیدن
 قاوشدروب اونوروقی واقعه لیسالده عروض سنه و غفلتدن احتراز و اتقا ایله زهاد متعبدده وقوی
 معنوع اولدیغنی اوزره دیزلینه بز و یا فاشندن کند اوروب طور ثوب جالس اولوق کیدر امدی
 پوشده غرابت یعنی استعاده ندرت اولدیغنی تشبیه مذکور غریب عدالتمشر اگر بضربتی
 الاستفسار سوال اولورسه که بیت مذکورده اولان اشبو تشبیهی تقریرده صورت دیکره تصرف
 اوله رق شاعر عناک جانبین فم منمد اولدیغنی حالده قربوسده وقوی هیئتتی حیوه نک جانبین
 ساقینه منمد اوله رق ظهر محببیده وقوی هیئت تشبیه ایدرک ظهر فرسوس منزله مننده و رکبان
 و ساقار رأس فرس منزله مننده اولسی جاز اوله یاورمی جوابنده دیزلکه احسن اولان تقریر
 ساقندر زیرا یکدیگره متضاده اولان رکبتین قربوسه ظهر دن زیاده مشابه اولوب و احتیابی اولان
 ثوب جهت رکبتینده علوه مائل اوله رق به جهت ظهره منفلا امتدادی عناک فرسوس ولی
 ایدن طرفی فم فرس ولی ایدن طرفندن اعلی اولمنه شبهه و نظیردر الحاصل بو هیئتده اعتبار تشبیه
 ایدر قال رحمه الله تعالی (وقد یحصل بتصرف فی العایة کافی قوله) (وسالت باعناق المظی الاباطح)
 و بعضا استعاره عامیه برنوع تصرف سبیل غرابت حاصل اولور ته کیم شاعرک (ولما ففتنا
 من منی کل حاجه * و مسح بالارکان من هو ماسح * و شدت علی دهم المهاری رحالنا * ولم یظفر
 القادی انذی هو ریح * اخذنا باطراف الاحابیت بیتا * و سالت باعناق المظی الاباطح) نظنده
 منبیر (قضیة) ادینا معاننده در (منی) مکذم کرمده موضع مشهوردر (مسح) تشبیه ایل
 مسجد مبالغه در ارکادن مراد ارکان کبیه معترضه در (دهم) ضم ایله بفتح الدال دهانک جمعی
 اولوب (نقطة دهما) نافه سودادر (مهاری) مهاری بن حیدانه مذوب اولان ناقددر و بوقبله
 قضاعدن بر بطن یعنی بر فرقه در فرق قبائل مراتب سته اولوب بعد قرابتی اوللره (شعب)
 و بودر جه دن دور اولانه (قبیله) و اندن (فضیله) و بعدده (عمار) و اندن (بطن) و غایت
 بقین اوللره (فخذ) دیرل و (اباطح) ابیطحت جمعی اولوب کند و سنده دفاق حصی یعنی احجار
 صفار اولان مسیل مادر (لم یظفر) ده نظر انتظار معاننده در (نظر) بلا صله ذکر اولورسه
 انتظار معاننده اوور (غادی) صباحدن وقت ظهره دکن و (رایح) ظهر دن مغربه دکن سیر
 ایدن کسه در (الذی هو ریح) لم یظفر ایچون معنولدر (اخذنا) شرعنا معاننده در (اطراف)
 یا کسر ایله کرم معاننده اولان طرفک جمعی اولوب (اطراف احابیت) کرام احابیت دیمکدر مثلا
 فلان کس کرم عربنددر دیه جت محله (هو من اطراف العرب) دیرل و یاخود تحریک ایله
 ناحیه معاننده اولان طرفک جمعی اولوب فنون احابیت دیمکدر مفهوم بیت نه زمانکه مناسک جمعی
 ادا و اتام و عذ طواف الوداع ارکان بتی مسح و استلام ایدوب مضایای اصل و دهما اوزره شد
 رحال و اجل و لاجل الاستیصال سائرین غرات سیر و راحه منهی اوللره عدم انتظار ایله سمت وطنه
 ارتحال ایلد کسه کرام احابیت و مصاحبات و انواع قصص و فقرات ایله مکالمه شروع ایلدک
 و دره اعناق مطایا و مرایه ملابس اوله رق سیلان ایلدی یعنی مطایا دخی سرعت مضی و سیر

شروع ایلدی دیمکدر امدی شعر و ادبک سیلان سویانی ایلک سیر حثیت و سیر ایله
 سیر ایچون استعاره المشر و وجه شبه این و سلاست اوزره مشته اولان غایت سرعتدر و اشبو
 شبه ظاهر و عامی اولوب لکن بوند شاعر کلامک افاده ایلدیکی اطف و غرابته تصرف المشر
 قال رحمه الله تعالی (اذ اسند الفعل الی الاباطح دون المظی و ادخل الاعناق فی السیر) شاعر مرقوم
 تصرف ایلدیکی اطف و غرابتن بریسی زیرا شاعر سالت فعلنی اباطحه اسناد ایله مطایا
 و یاخود اعناق مطایا اسناد ایچوب حناکه بواسناد اباطح ایلدن امتلاسنی یعنی دوه زله عمو
 اولدیغنی افاده المشر زیرا صفت حال اولان فعلک محله نسبتی حالک محله شیوع و مجموع محلی
 احاطه سنی افاده ایدر ته کیم (واشتمل الی رأس شیا) قول شریفنده شیک رأسی استیعابی اشعار
 ایچون صفت شب اولان اشتغال محل شب اولان رأسه مسند واقع اولمشر و شبهه مذکورده
 اولان اطف و غرابتن دیگری اعناق سیرده ادخال المشر زیرا سیر اباده سرعت و بطوه غالبا
 اعناقده ظاهر و سرعت و بطوک امر و شانی هوادی یعنی اعناقده متبیین اولوب و سائر اجزای
 جسم حرکده هوادی به اسناد و نقل و خفته اکا اتباع ایلر و بعض کره غرابت بر شکلی بر شکله الحقی
 ایچون استعارات عدیده یبنی جمع ایله اولور ته کیم امری القیسک (ولیل کوج البحر ارنخی سدوله *
 علی بانواع الهموم لیللی * فقلت له لما تعطی بصلبه * و اردف اعجازا و ناء بکلک * الا ایها
 اللیل الضویل الانجلی * بصبح و ما الا صباح منک بامل) نظنده اولان بیت ثابده واقع اولمشر
 (ولیل کوج البحر ارنخی) ظلام ایللی هول و صعبو بننده و نکارت امرنده امواج بحره تشبیه اولوب
 (رب لیل) تقدیرنده اوله رق متعلق جار (ارخی) فعلیدر (سدول) سدک جمعی اولوب (ستور)
 یعنی محفه اوزرینه کشیده اولسان پرددر (ارخا) ارسال معاننده در مفهوم بیت شاعر مرقوم
 بوندیغنی لیل فراقک توحش و نکارت امرنده امواج بحری محاسنی و انواع حزن و هموم ایله اوزرینه
 ستور ظلامنی مرخی اولوب بونکله ضروب شدائد و فنون وائیه صبرتی اختیار و امتحان قصد
 ایلدیکی یبندر (فقلت له لما تعطی الخ) تعطی تمدی معاننده اولوب ظهر معاننده اولان مطادن ایسه
 مد ظهر مفادنده و تعططدن اولوبده احد طائین بیه قلب اولمش ایسه مطلقا تمدی معاننده اولور
 (صاب) ظهرک فقار اولان محبدر که بل کدکریک منمد اولدیغنی موقعدر (اعجاز) مآخر
 معاننده اولوب مفردی عجزدر (ناه) نای لفظندن مقاب اوله رق بعد معاننده در (کلک) صدر
 معاننده اولوب جمعی کلاکدر مفهوم بیت لیل طولی افراط و تأخیرینی تمدید و اطاله ایله مزداد
 و صدرنی یعنی وقت اونه عهدنی بعد ایلدیکی حینه بیت ثانی مفادیه مخاطبه سنی یبندر طول
 لیل مفرط اولوب اوائلی کسب بعد و امتداد اوخری تراید ایدرک اوزاد یغنی و فنلرده تولید سهر ایله
 مقاسات احزان و شدائدن انبایده چکی امر معلومدر (الا یا ایها اللیل الانجلی الخ) لیل طویله
 ضیاء صبح ایله انکشاف و زوال ظلامی تکلیف و خطاب ایله برابر صبح دخی عننده ظلام و قسوت
 هموم تناشی لیلدن افضل اولدیغنی اراد المشر بوجهه لیلله توجه خطابی فرط وله و شدت
 تحیرنی حاکیدر (فیلک من لیل کأن نجومه * بامر اس کان اصرم جندل) امر اس جمع مرس
 اولوب جبل معاننده در اضافه بهضک کاه اضافه سنی قبیلدن اوله رق (بامر اس من استکان)
 تقدیرنده در کذلک لیل صورت منجسده ده خطاب ایله کأن نجومی جبال کال ایله صخور صلبیه
 شد و بسند اولمش مشابه اولدیغنی اتیان ایله لیل مذکورده معانات هموم و مقاسات احزان تناشی
 استطاله لیلی یبندر شاعر مرقوم ذکر اولسان (فقلت له لما تعطی الخ) یبند لیلی طول ایله
 وصف امتک مراد ایدرک لیل ایچون مابه التظی اولان صلبی و صلبه ملام اوانی اوزره طول ایچون
 لفظ تعطی بی استعاره المشر زیرا ذی صلب اولان هر برشیک طولنده عند التظی بعض مرتبه
 زیاده لک اولور و بواسناردن صکره مبالغه ایدوب مآخیر لیل ایچون بعضی بعضی ارداف
 و ولی ایدن اعزای تخیل المشر و لیلی قلب ساهره مورث ثقل و شدت اولسبیله توصیفی مراد

ايدرك اوائل ليل ايجون مابه الفل اولان كللكي استعاره ايتشدن حاصل دواعي هموم واحزان ايله
استطاله ايلديكي ليلاك شكل وصورت، مخيلة سني شخص ممتطي مردف ومثله الحاق ايتك اوزره
ليل ايجون صلي وصلبه ملايم اولوق اوزره طول ليل ايجون لفظ ممتطي بي واوائل ليل ايجون لفظ
كللكي وما خبري ايجون لفظ اعجازي استعاره ايدرك استعارات عديده بي جمع ايتشدن لكن ظاهر
اولان يدك ربح شماله استعاره سي كي استعاره بالكايه اوله رق ليل شخص ممتطي به تشبيه اولوب
ومثبه اولان ليل ايجون لوازم مشبه اولان صلب وممتطي بي واعجاز وكللكي اثبات ايتش اولسيد
وجه شبه طولدر وشارحك قيد ظهور ايله تقيدى مجموعك استعاره تشبيه اولسته دار شرح
تبيانه اولان ذهابه اشارتدر ويدك ربح شمال ايجون استعاره سي قريبا ذكر اوانه جنى وجهله
ليدك (وغدا ربح قد كشت وقرة * اذ اصبح بيد الشمال زمامها) قولنده واقع اولشدن
قال رحمه الله تعالى (وباعتبار الثلثة ستة اقسام) واستعاره مستعار منه ومستعار له وجامع اعتبار به
التي قسمدر زيرا مستعار منه ومستعار لهن هرايكسي حسي وياخود عقلي وياخود مستعار منه
حسي ومستعار له عقلي اولمقدن خالي اولوب وبحث تشبيهه معلوم اولديني اوزره طرفين
وياخود احد طرفين عقلي اولديني صورتده جامع ايتج عقلي اوله رق بوجهله بالكر اوج قسم
حاصل اوله جنى مثلاو طرفين حسي اولسي وجه اولنده جامع يا حسي وياخود عقلي وياخود
بعضي حسي وبعضي عقلي اوله رق مختلف اولسبه اقسام سته بالغ اولور مصنف رحمه الله
تعالى بوقسميه اشارتله يوركه (لار الطرفين ان كانا حسيين فالجمع اما حسي نحو فاخرج لهم
عجلا فان المستعار منه ولد البقر والمستعار له الحيوان الذي خلقه الله تعالى من حلي القبط والجمع الشكل
والجميع حسي) زيرا طرفين حسي اولديني صورتده جامع دخی يا حسي اولور مثلا في فاخرج لهم
عجلا جسده خوار قول شريفي بوقسمندر مستعار منه يعني (عجل) ولد بقر ومستعار له
واجب تعالى حضر نرينك طائفة قبطك ذهب وفضه كي حلي سندن خلق پورديني حيواندر كه
سامري نام حداد حلي مذكوره بي اتشده سبك واذا به ابدوب درونته حضرت جبريل عليه
السلامك موطي فرسندن اخذ ايلديكي ترابي القاسي عتدنده جناب باري شكل بقرده حيوان
مذكوري خلق پورمشدر (جسدا) قولي (عجلا) دن بدل اولوب مراد ذالحم ودم اولان بدن
وياخود ذهبن مصنوع اوله رق جسده خال عن الزوحدن (له خوار) له صوت البقر معاننده در
(جسدا له خوار) قولي عجلدن مراد عجل حقيقي اولوب عجل ادعائي اولديغه دلالت ايتسبه
قربته استعاره در زيرا بقر ايجون (انه جسده صوت البقر) ديتلز شوبله كه انكيچون صوت بقر
وارد ديتك حقيقه بقر اولوب سار برشي اوله رق فقط كندوسچون صوت بقر اولديني صورتده
اولور (حلي) ضم حا وتشديد يا ايله بفتح الحاء وسكون اللام حليك جعيدر وولد بقره حيوان
مذكور پيشده جامع يعني وجه شبه شكلدر زيرا حيوان مذكور شكل ولد بقرده اولوب عجل
تسميه سي صفحه جدارده مرسم اولان صورت فرسه جامع شكل واسطه سبه فرس اطلاقده
نظيردر وبواسطه استعاره مستعار منه ومستعار وجامع من جمله سي مدرك بصر اولان حسييدر
ونظم جليلده واشتغال اس شيبا قول شريفي دخی سكاك بوقسمندر عد ايلديكي
استعاره دندر كه مستعار منه نار ومستعار له شيب وجامع نارده شيدن اقوى اولان انبساطدر وبنودك
جبعي حسي اولوب وقربه خواص نار دن اولان اشتعالدر لكن استعاره بالكايه اولوب
وكلام سكاكي استعاره مصرحه وكايه دن اعم اولان استعاره اولسبه بونكاه تشيل سكاكي صحيح
اولشدن ومصنفك كلامي استعاره مصرحه اولديندن مصنف ايجون تشيله صالح دكادر
ومصنف خلاف مذهب اوله رق بونه ايكي تشيه اولديني ابضا حده بيان ايتشدن شوبله كه
تشيه اول شيبى يياض واناره ده تارك شواظ وعلونه تشيه اولوب وبواسطه استعاره مكينه در
وثاني شبرده شيبك انتشارني تعذر تلافي وادراكه زار سرعت انبساطده اشتغال ناره تشيهدر

وبواسطه استعاره نصير بحيه اولوب لكن جامع عقلي اوله رق يته مانحن فيه من مثال اوله من
وجامعك عقلي اولسي جامع من بعض اولان تعذر تلافي عقلي اولديغندر قال رحمه الله تعالى
(واما عقلي وآية لهم الليل نسلخ منه النهار فان المستعار منه كسب الجلد عن نحو الشاة والمستعاره
كشف الضوء عن مكان الليل وهما حسيان والجامع ما يعقل من رتب امر على آخر) (اما حسي) قوله
معطوفدر يعني وياخود طرفي حسي اولان استعاره جامع عقلي اولور في وآية لهم الليل
قول شريفي بوقيلدن اوله رق (نسلخ) قولنده مستعار منه شاة امثالندن جلدك كسب وزعي
ومستعاره مظلمة ليلدن ضياك كشف ورفعيدر وكسب وامتيازه عتدنده حاصل اولان هيئت محسوسه
اوله رق بوجهله طرفيندن ايكسيده حسي اولوب جامع برامرك امر آخر اوزره يته ترتبندن تعقل
اولسان شيدر وبرامرك امر آخر اوزره يته ترتبندن مراد مثلا ظهور لحك نزع جلد اوزره ترتبي
وظهور ظلمك مكان ليلدن كشف وازاله ضوء اوزره ترتبي كي برامرك دائما وياخود غاب
اوقاتده امر اخرى متعاقبا حصوليدر وبوجهله ترتب ايسه امر عقيدر وظهور ظلمك بيان
وايضاحي شو وجهله دركه (ان الله تعالى خلق خلقه في ظلمة ثم رشح عليه من نوره) حديث شريفيده
مبين اولديني وجهله ظلمت اصل ونور ظلمت اوزره طاري ومشتل اولوب ضيايله ظلمتي ستر ايتسبه
حين غروب شمسده نهار ليلدن مساوخ اولور يعني برشيدن اوزره يته طاري واني سار اولان شي
كشف وزع اولديني كي نهار دخی ليلدن كسب وازاله اولنش اولور بوجهله ضوء نهارك
ذهابند صكره ظلمك ظهوري ملوذك اهاب وجلدندن انسلاخيله ظهورنه شيه قلمشدر يعني
مشابهت ظهور يته تبعيله اظهار ظلمت اظهار مساوخه تشيه اوله رق (نسلخ منه النهار)
پور بلوب (نكشف منه النهار) معنسي مراد اولشدن شيخ عبدالقاهر ايله صاحب مفتاحك
عبارة سنده (ان المستعار له ظهور النهار من ظلمة الليل) واقع اوله رق مستعاره نهارك ظلمت ليلدن
ظهوري اولديني نصير ايتش اولدقارندن بوكلام اوزره يته اعتراض ايله ديتشدن كه اكر مستعاره
ظهور نهار اواق لازم كلسه نظم مذكورده (آية لهم الليل نسلخ منه النهار فاذا هم مبصرون)
پور يله رق (فاذا هم مبصرون يعني داخلون في الظلمات) لفظيله واقع اولماسي اقتضا ايدردى زيرا
نهارك ظلمت ليلدن ظهوري عقينده واقع اولان ابصار اولوب اظلام دكادر وبواعتراضدن
عبارة شيعني قابله حل ايدرك (ظهور ظلمة الليل من النهار) مفهومده اولسبه وياخود ظهور
نهار ايله ظلمت ليلدن تميز مراد اولسبه وياخود (من ظلمة) قولنده (من) عن معاننده اوله رق
(ظهور) زوال معاننده محمول اولسبه جواب ويرلشدن وظهورك زوال معاننده حلي ايات
حجاسه دن (اعبرتنا البانها ولحومها * وذلك عاريا بن ربطة ظهري) قولنده واقع اوله رق امام
مرزوقي (ذلك عار ظاهر زائل) قوايله تفسير ايتشدن استفهام انكاره محمول اولوب مراد ابلال البان
ولحوميله عدم تعبيريدر وكذلك ابو ذؤيبك (وعبرها الواشون اتي احبها * وتلك شكات ظاهرك
عارها) قولنده دخی زوال معاننده اولوب (تلك شكاية زائل عنك عارها) مفهومده ومرجع
ضمائر محبوبة در بوضورده معنای كلام شيعين (ان المستعار له زوال ضوء النهار عن ظلمة الليل)
مفهومده اوله رق مستعاره ظلمت ليلدن ضوء نهارك زوال اولمش وعن معاننده من اقامه قلمش
اولور ومن عن معاننده حل اولمشي زال معاننده ظهر افظلك صله سي عن اولوب من اولديغه
مبندر وبوضورده كلام شيعين اقوال سائر وفتند بواتور وشارح مفتاح ذكر ايتشدن كه
(نسلخ) بعضا (نسلخ الاهاب عن الشاة) تركيبنده وقوي كي نزع معاننده بعضا (نسلخت
الشاة من الاهاب والشاة ملوخذ) قولنده وقوي وجهله اخراج معاننده اولور يعني اهابي شاتندن
نسلخ ايتدم ديتلوب شاتندن دري نزع ايتدم صويدم معاننده استعمال اولديني كي شاني
اهابه بدن نسلخ ايتدم يعني در بدن اخراج ايلدم معاننده دخی مستعمل اوله رق عبدالقاهر وسكاكي
ثانيه وغير يلري معنای اوله ذهاب اولشدن بوضورده (فاذا هم مبصرون) قول شريفيده

اولان فاخر بلك قول اوزره ظاهر اولوب اما على قول الشيخين صحى انجق شو جهندن اولورك
فاكله شك وضعى عاتده مرتب غير مزاحى عد اولنان شى انجقندر بوايه اختلاف امور
وعادات اليه مختلف اوله رق بعضا زمان طويل اولوب بومثلاو محله عادت مهلك عدم اعتبارى
اقتضا ايلر نه كيم ﴿ ثم خلقنا النطفةعلقة فخلقنا العلقه مضغة ﴾ قول شريفيله ﴿ الم تر ان الله
انزل من السماء ماء فتصبغ الارض مخضرة ﴾ نظم جليلى بوقيلدندر وبعضا ياهكس زمان
قصر اوله رق عادت بومثلاو ده اعتبار مهلكى اقتضا ايلر اشو صدد بيانده اولديغى رآيت بوقيلدندر
زيرا زمان نهار هر نهدر نهارك ليلدن اخراجى ينيله دخول ظلام مبانته يعنى شمسك طلوع
وغروبى مبانته توسط ايتش ايسده لكن بعد اضنة النهار دخول ظلامك عظمدن وبعد الاضنة
دخول ظلام زمان نهارك اضعاقي مدته حاصل اوله يتللى لازم كلور شى اولسندن شى زمان
قريب عد اولوب كان نهارك ليلدن عقيب اخراجده ليل انلرى مقابله وتعقيب ايتش اولسى
مترله سنده قائمدر بوسورتده وضع فايه مخالف اولر وبوكلامدنصكره خفى اوليه كه مفاجئه
مترقب ومنظر اولوب بلكه بغنة حاصل اولان شيد منصور اوليله (فاذا هم مظلون) قولده
اداي مفاجئه لك صحى انجق سلحك اخراج معانته حلى تقديرده جارى اولوب (اخرج النهار
من الليل ففاجأه دخول الليل) قوللرى مستقيم اولور لكن سلحك نزع معانته حلى تقديرده
اذاي مفاجئه صحيح اوله رق (نزع ضوء الشمس عن الهواء ففاجأه الظلام) ديتك (كسرت الكوز
ففاجأه الانكسار) قولى طريقه سنده اولوب مستقيم اوله من زيرا ظلامده دخوللرى حصول
ظلامك عبنى اوله رق بوسورتده ظلامده دخوللريك ضوء نهارك نزعنه فبى انكسارك كسره
نسبتته مثل اولور بوسيدن شى شيخين سلخى اخراج معانته حل اليه نزع حل ايتما شلردر شارح
علامه ك كلامى بونده منتهى اولوب شارح مرحوم بوكلامى نقويه انجون علاو مقال ايتشدر كه
جناب بارى سلخ مذكور حقنده ﴿ وآية لهم ﴾ بيوروب وبرشك آيت وعلامت اولسى انجق
نوع اقتداره مفتر اوله حق حيثيد استغراب واستجابدن بر نوع اوزره اشغاليله اوله بيلور
بوراده اولان نوع استغراب واستجاب ايسه ظلامك عقيب ظهور نهارده مفاجئه سى اولوب
بوقسه عقيب زوال ضوء نهارده مفاجئه سى استمرار عادى اوله رق امر مستغرب دكلدر قال
رحمه الله تعالى (واما مختلف كقولك رأيت شمسا وانت تريد انسا كالشمس في حسن الطلعة ونيابة
الشان) وباخود طرفين حسى اولان استعاره جامع مختلف اوله رق بعضى حسى وبعضى
عقلى اولور مثلا (رأيت شمسا) ديتلوب حسن طلعت ونيابت ورفعت شاده شمس كى اولان
بر انسان مراد اولديغى صورتده اشبو وجه شهدن بعض اولان حسن طلعت حسى وبعض
آخرى اولان نيابت شان عقليدر صاحب مفتاح قدرت وقوعندن وبوقسم حقيقت حال ونفس الامرده
ايكى استعاره اوله رق جامع برنده عقلى وديكرنده حسى اولسيله ما تقدمه داخل اوله رق
نوع آخر اولديغندن بوقسمى اهمال ايدوب مبنى استعاره تشبيه اوزريشه اولديغى جهته تشبيهك
اقسام خسه به نوعى كى استعاره دى بش قسمه متوع اولديغى بيان الشدر لكن صاحب مفتاح
باب تشبيهه بوى قسم على حده عديله تشبيه انجون اقسام سته اراد ايدوب مبنى استعاره ايسه
تشبيه اولسيله استعاره ده قسم مذكورى اقسامدن اسقاط ايتسند بوجه بوقدر وندرت وقوى
وحقيقتده استعارتين اولسيله عذرده تشبيه واستعاره مشترك قال رحمه الله تعالى (والافهجا اما
عقليان نحو من بعثنا من مرقدنا فان المستعار منه الرقاد والمستعار له الموت والجامع عدم ظهور الفعل
والجميع عقلى) (ان كانا حسين) اوزريشه معطوفدر يعنى طرفين حسى اولديغى صورتده باعقلى
اولور ته كيم ﴿ ونفخ في الصور فاذا هم من الاجداث الى ربهم ينسلون قالوا يا ويلنا من بعثنا من مرقدنا
هذا ما وعد الرحمن وصدق المرسلون ﴾ قول شريفنده مستعار منه (رقاد) يعنى نوم ومستعاره موت
وجامع ميت ونامدن هر برزنده فلك عدم ظهورى اوله رق جله سى عقليدر اكر سوال اولورسه كه

(من بعثنا من مرقدنا) قول شريفتك معانى (من ايقظنا من مكاننا) اولديغى حالده تشبيه اسم مكان
اولان مرقدده اعتبار اولوب مصدرى اولان رقاده اعتبار اولمى واستعاره تبعه قلسمى
انجقندر جوايه درزكه قريبا ذكر اولنه جنى اوزره لفظ مستعار فعل وباخود فعلدن مشتق
اولورسه استعاره مصدرنده اولان تشبيهه تبعيله اولور ومشتق اسم فاعل ومفعول كى صفت
اولمقدن واسم زمان ومكان وآلت كى صفتك غبرى اولسندن اعذر يعنى قفسى اولورسه اولسون
بوندره اولان استعاره مصدرلى ينده اولان تشبيهه تابعدر وبرده بوشبهده منظور اولان
انجق موت اليه رقاده اولوب مجرد قبرايله محل نوم دكلدر ومرفد مصدر معانته اولمقدن محتل
اوله رق بوسورتده مصنفك (المستعار منه الرقاد) قولى كلامى تفسير وتحقيق اولوب بونقدريده
استعاره اصليله اولور لكن بومقام موقع بخدر زيرا جامعك مستعار منهده اقوى واشهر اولمى
واجب اولوب حابو كه مستعاره اولان موده عدم ظهور فعلى مستعار منه اولان رقادن اقوى
اولديغنده شك اوله رق بوسورتده عدم ظهور فعل جامع انخاذه صالح اوله من وبوكلامدن
انجون بعضيلر جامع نومده اشهر واقوى اولان بعث اولسند قائل اولشدر زيرا نومده اولان
يشده بر فردك شبيهه سى اولوب لكن بعث موتى بعض ناس انكار ايتشدر وبواستعاره ك
قربى سى كلام مذكورك (هذا ما وعد الرحمن وصدق المرسلون) قوليله برابر كلام موتى اولسيدر
وجامعى عدم ظهور افعالدر ديتلردن بعضى قريته ذكر بعث اولسند ذاهب اولوب بوايه
محل نظردر زيرا بعث انجون موده اختصاص اولوب نومدن بر كسى بقاظه (بعثه من نومه)
وموتى نشر واجباد (بعث الموتى) ديتاور الحاصل لفظ بعث نوم وموتده جارى اولوب
وقربى سى مستعارله اختصاصى واجيدر قال رحمه الله تعالى (واما مختلفان والحسى هو المستعار منه
نحو قوله تعالى فاصدع بما تؤمر فان المستعار منه كسر الزجاجة وهو حسى والمستعار له التابغ والجامع
التأثير وهما عقليان) (اما عقليان) اوزريشه معطوفدر يعنى وباخود طرفين مختلف اوله رق
طرف حسى مستعار منه اولور مثلا ﴿ فاصدع بما تؤمر ﴾ قول شريفنده مستعار منه كسر زجاجة
اولوب حسى ومستعاره تابغ وجامع تأثير اولوب ايكي سنده عقلى اوله رق معنى (ابن الامر ابانه
لا تمنحنى كما لا يمتنع صدع الزجاجة) يعنى زجاجة ك صدع وكسرى قابل التيام والتصاق اولديغى
كى طرف باريدن مأثور بيورلدقلى امر ديتك كندوسنده اصلا خفا والتباس باقى قائليه حق
ابانه اليه ابانه واطهار وكشف واجهار بيورلسيله جناب رساله امردر و ﴿ ضربت عليهم
الذلة ﴾ قول شريفى دى بويله اولوب خيام وقباب امثالى مظهره سنده بولسانلر اوزره ضرب
وركن اولديغى كى ذات دى طائفة يهودى محيطه اوله رق اوزرلر ينده ضرب وركز اولد يعنى
مفيددر وباخود حائط اوزره طين ضرب اوله رق حائطه لازم ولاصق اولديغى كى ذات دى
طائفة مرقومه الصاق اوله رق حكاكه ضربه لازم وثابته انلر لازم ولاصق اولديغى ميتدر
امدى مستعار منه (ضرب القبة على الشخص) وباخود (ضرب الطين على الحائط) اوله رق حسى
ومستعاره ذاتى تثبيت ونلر الصاق اولوب وجامع احاطه وباخود لزوم اوله رق عقلى اولوب
استعاره تبعه نصريجه در وذلك قبه وباخود طينه تشبيه اولمى دى محتل اولوب قريته
على اليه معدى اولسى جهندن قبه وطينه حاص اولان ضربك ذلته امتايدر بوسورتده استعاره
مكتبه اولور قال رحمه الله تعالى (واما عكس ذلك نحو انا لما طغى الماء جلائكم في الجارية فان
المستعاره كثر الماء وهو حسى والمستعار منه التكبر والجامع الاستعلاء المفرط وهما عقليان) يعنى
وباخود طرفان مختلف اولوب وحسى مستعاره اولور ته كيم ﴿ انا لما طغى الماء جلائكم في الجارية ﴾
قول شريفنده مستعاره كثر ماء اولوب حسى ومستعار منه تكبر وجامع استعلاء مفرط اوله رق
ايكي سنده عقليدر قال رحمه الله تعالى (وباعتبار اللفظ قسمان لانه ان كان اسم جنس فاصليه كاسد
وقتل) واستعاره لفظ مستعار اعتباريله ايكى قسمدر زيرا لفظ مستعار اكر اسم جنس اولورسه

استعاره تبعیه اولیوب اصلیه اولسی و تشبیه مصدر رزنده تقدیر اولیوب بلکه نفس اسم مکان و یازمان و یا آئند تقدیر اولیوب واجب اولور حالبوکه بز مثلا (بلغنا مقل فلان) دیوب ضرب شدید ایله ضرب اولدیغی موضعی مراد ابتدایکزه و قنده معنی ضرب فلانک قتل تشبیهی اوزرینه مینی اولدیغنده و کذلک مثلا برکسه نک قبره اشارتله (هذا مرقد فلان) دیدیکزده معنی موتی رفاده تشبیه اوزره بنا اولدیغنده شک بوقدر خلاصه کلام قومک دعواسی معانی افعال و صفاتده استعاره نک عدم جریان اولوب و ذکر اوانسان دلیلی بوی اناه کافی ایسه ده واقعده اولان شبیک یعنی اسم زمان و مکان و آئند دخی واقعه نظرا استعاره تبعیه اولدیغنه افاده سندن قاصر و بلکه بونلرده استعاره اصلیه نک جریان موهم اولسیله امدی اول اولان واقعده اولان شئی یعنی بونلرده اولان استعاره دخی تبعیه اولدیغنی مثبت و خلاف واقعی غیر موهم اولی اوزره (ولان المقصود الهم فی الصفات واسم زمان والمکان والا کة هو المعنی القائم بالذات لانفس الذات قولنی) دخی دلیل مذکورده ضم ایتکدر یعنی صفات واسم زمان و مکان و آئند مقصود اهم ذات ایلله قائم اولان معنی اولوب نفس ذات دکلدن و مقصود اهم معنای قائم بالذات اولوب نفس ذات اولدیغنی ظاهر در مثلا (بلغنا مقل فلان) قولرده اصل مقصود بالبیان ذات مکان اولیوب بلکه انکله قائم اولان معنای قنددر امدی مستعار مثلا صفت و یا خود اسم مکان اولدیغنی حینه لایق اولان استعاره نک مقصود اهم اولان شیده اعتبار اولیوب و مقصود اهم معنای قائم بالذات اولدیغنی ظاهر در زیرا اگر مقصود معنای قائم بالذات اولیوب نفس ذات اولسه نفس ذات اوزره دلالت ایلده جک رافظ ایلله ذکر اولتی لازم کوردی قال رحمه الله تعالی (فالتشبهه فی الاولین لمعنی المصدر وفي الثالث لتعلق المعانی) امدی فعل و فعلدن مشتق اولان اسم فاعل و مفعول و صفت مشبهه و افعیل تفضیل واسم زمان و مکان واسم آئند تشبیه معنای مصدر و حرفده متعلق معنای حرف ایچوندر صاحب مفتاح دیمشدرکه (متعلقات معانی حروف) ایلله مراد برشیدرکه معانی حروفی تفسیر عندده اوشی ایلله تعبیر اولنور مثلا (من) لفظنک معنایی (ابتداء غایت) و (فی) لفظنک معنایی ظرفیت و (کی) لفظنک معنایی غرضدر و بونلر یعنی ابتداء غایت و ظرفیت و غرض معانی حروف دکلدن و الا حروف اولیوب اسم اولیری لازم کلور زیرا اسمیت و حرفیت انجی معنی اعتبار ایلدر شویله که اگر معنای کله مفهومیته مستقل اولزسه حرفدر و الا اگر احد ازمته ثلثه به مقترن اولورسه فعل و اولزسه اسمدر و انجی ذکر اولنن معنای معانی حروف ایچون متعلقاندر یعنی حروف مذکورده نک معنای بی افاده سی حینه افاده ایلده جکلری معنای نوع استلزام ایلله معنای مذکورده به رجوع ایلدر و اشبور رجوعده معتبر اولان نوع استلزام مقیدک مطلقه تعلیقدر مثلا (سرت من البصره) قولرده من ابتدای سیر بصره دن اولدیغنی افاده ایدوب و اشبو ابتدای خاص ایلله مطلقا ابتدا یئنده نوع استلزام ظاهر در که مقیدک مطلقه تعلقی معاومدر اشته بونتحقیق ایلله معلوم اولور که مصنف رحمه الله تعالی نک متعلق معنای حرفی تشبیه (کالجور فی زید فی نعمة و رفاهیه) قولی غیر صحیحدر نه کیم قریبا اشارت اولنسه کرکدر یعنی متعلق معنای حروف (زید فی نعمة) قولنده اولان نعمت کیدر چونکه نعمت زید ایچون (زید فی الدار) کی طرف مکان و (سرت فی يوم الجمعة) کی طرف زمان اولمقله صالح اولیوب بلکه معنی نعمتک زیده تلبسندن عبارت اولسیله استعاره به محمول اوله رق علی قول المصنف ابتدای امر ده نعمته دار اشیای ظرفیه صالح برشی یئنده تشبیه اجرا اولوب بعد و کا تبعیله ظرفده استعمال حق اولان (فی) مجازا نعمته استعمال اولنمش اولور و علی تحقیق الشارح ابتداء ظرفیت مطلقه ایلله تلبس یئنده تشبیه اجرا اوله رق بعد تشبیه معنای فی اولان ظرفیت مخصوصه به سرایتله ظرفیت مخصوصه به موضوعه اولان فی نعمتک زیده تلبسند استعمال اولنمش اولور قال رحمه الله تعالی (فقدرة فی نطق الحال والحال ناطقة بكذا للدلالة بالنطق)

استعاره اصلیه در (اسم جنس) من غیر اعتبار وصف من الاوصاف کثیرین اوزره صدقه صالحه اولان نفس ذات اوزره دلالت ایلدر اسمدر ذات ایلله مراد حقیقت و مفهوم اولوب محلی حسن جلی (ما یستقل بالهومیة) قولیه تفسیر ایلشدر و ذلک کثیرین اوزره صدقه صالحه اولسی قیدیه اعلام و مضمرات و اسماء اشارات و حروف و افعال خروج ایلدر زیرا بونلرک جله سی جزئیات اولوب استعاره جاری اولز و (من غیر اعتبار وصف) قیدیه مشتقات خروج ایلشدر و اسم جنس اولان لفظ مستعار رجل شجاع ایچون استعاره اولنن (اسد) و ضرب شدید ایچون استعاره اولنن (قتل) املشدر که اول اسم عین و ثانی اسم معنادر و (رأیت اليوم حاتما) امثالی نوع وصف ایلله مشهور اولان علم کی اسم جنس ایلله متاول اولنلر دخی اسم جنس حکمده در حاصلی اسم جنس موصوفیه صالحه و وجه شبه اولمقله صلاحیتی اولان بر معنی ایلله مشهور اولان ذات اوزره دلالت ایلدر کند و سنده استعاره اصلیه اولدیغنی کبی علم دخی بر معنی ایلله مشهور اولدیغنی تقدیرده یونده اولان استعاره دخی اصلیه اولور و افعال و حروف و کذا صفات مشتقات موصوفیه صالحه اولمقلری جهته بونلرده اولان استعاره تبعیه در قال رحمه الله تعالی (والامتیعة كالفعال وما یشتق منه والحرف) و اگر لفظ مستعار اسم جنس اولمقلری فعل و فعلدن مشتق اولان اسم فاعل و اسم مفعول و صفت مشبهه و افعیل تفضیل واسم زمان و مکان و آلت ایلله حرف اولورسه استعاره تبعیه اولور و بونلرده جریان ایلدر استعاره نک تبعیه اولسی زیرا اعتماد استعاره تشبیه اوزره اولوب تشبیه ایسه مشبهک وجه شبهه موصوف و یا خود وجه شبهه مشبه بهه مشارک اولسی اقتضا ایلدر و موصوفیه انجی (جسم ایض) و (بیاض صاف) امثالی حقایق یعنی امور مقررده ثابت صالح اولور (جسم) اسم عین و (بیاض) اسم معنادر معانی افعال و صفات مشتقه ایسه موصوفیه صالح دکلدن زیرا مفهوم افعاله زمان داخل اولوب و مفهوم مشتقاته زمان عارض اولسی واسطه سبیل افعال و صفات مشتقه منجده و غیر مقررده در کذلک حروف دخی غیرده اولان معنایه دال اوله رق فی نفسه معنایه دلالتی اولمقله موصوفیه غیر صالحدر و اما (شجاع بابل) و (جواد فیض) و (عالم تحریر) امثالنده موصوف محذوف اولوب (رجل شجاع بابل) تقدیرنده در اشته قومک ذکر ایلدیگی دلیل بوندن عبارت اولوب لکن محل نظر در زیرا بودلیک صحیحی تسلیم اولنسه اسماء زمان و مکان و آلت متاول دکلدن اما عدم صحتک وجهی شارحدن نقل اولدیغنی اوزره ایکی امر اولوب اول حرکت و زمان هر بررری امور مقررده ثابت دن اولمقلری حالد موصوف واقع اوله رق مثلا (زمان طویل و قصیر) و (حركة سريعة و بطيئة) دینلور و ثانی مقتضای مدعا افعال و صفات و حروفک مشبهه واقع اولدیغنی و مقتضای دلیل بونلرک مشبهه وقوعن امتناعی اولوب بوضورده دلیل مدعایه مطابق اولمایدن و بوسواللرک جوابی مفصلا حواشده مرقدن و اما اسماء زمان و مکان و آلت عدم تناولی زیرا بونلر موصوفیه صالح اولوب مثلا (مقام واسع) و (محاسن فسیح) و (منبت طیب) دینلور و قطعا وصف واقع اولز و ورده قوم مابشقی من الفعلی صنات مشتقه تخصیص ایلدیلر اسماء زمان و مکان و آلت ایسه بالاتفاق صفات دکلدن و بوندن ایچون صفتک (مادل علی ذات باعتبار معنی هو المقصود) قولیه تعریفی اسم زمان و مکان و آلتله انده ضدنشانی صحیح دکلدن یعنی اغباری غیر مانعدر زیرا مثلا (مقتل) قتال کند و سنده وقوی اعتبار ایلله مکان ایچون اسم اولسیله مقصود اولان معنی اعتبار ایلله ذات اوزره دال اوله رق اوزرینه تعریف صفت صادق اولور دیو تصریح ایلدیلر الحاصل استعاره تبعیه ایچون ذکر اولنن دلیل اشبو اسم زمان و مکان و آلت غیر شامل و مابشقی منتهی صفات مشتقه تخصیص ایدوب بونلر ایسه صفات مشتقه دن اولمقلری متقی اولسیله تبعیه بی پیانده ذکر ایلدکلری (كالفعال وما یشتق منه والحرف) قولنده دخی غیر داخل اوله رق بوضورده بونلرده اولان

امدی (نطق الحال) و (الحال ناطقة بكذا) قولارند. حال ذی نطق اولدیغی جهتله (دلالت)
معنای مجاز بسته محمول اوله رق دلالت ایچون نطقه تشبیه تقدیر اولنور یعنی معنای ایضاح
و ذهنه ایصالده دلالت حالک نطق ناطقه تشبیهی تقدیر اولنوب بعده دلالت تشبیهده مبالغه
قصده یون جنس نطق افرادندن بر فرد قلنی نأ و بلیله نطق ناطق جنسده ادخال اولنور رق دلالت
ایچون لفظ نطق استعاره اولنور و بعده نطقدن مثال اولده نطق فعلی و ثابتده ناطقه
صفتی اشتقاق اولنور رق استعاره مصدرده اصلیه و فعل وصفده تبعیه اولور اشب و فعل وصفده
اولان استعاره تبعیه ده زیلز استعاره اولان تقریر شو و وجهه درک (دلالت) نطق ناطقه
تشبیه اولندی معنای ایضاح و ذهنه ایصال اتمده (دلالت) نطق ناطق جنسندن ادعا اولندی
لفظ نطق (دلالت) ایچون استعاره قلندی و بواسطه تشبیه ده نطقه طی و ترک اولنوب بو تشبیه
و بواسطه اصلیه به تبعیه (نطق) لفظی (دلالت) مفهومی ایچون استعاره اولنور رق (نطق)
دیشوب (دلالت) معنای مراد اولندی و بواسطه تشبیه اولدی سائریده بوکا مقیدر شارح
مرحوم دیر که دلالت نطق ایچون لازم اولمیه نطق دلالت اوزره اطلاق ذکر المیزوم و اراده
اللازم اعتباریه مجاز مرسل اولوب استعاره اولق ایچون تشبیه قصد اولنماسی نیچون جائز
اولر دیو بعضی افاضلک یعنی بهاء الدین حلوانیک سؤالی ایشندیکنده لفظ واحد معنای واحد
نبتله بسبب الاعتبارین مجاز مرسل و استعاره اولق جائزدر و بوده معنای مجازی الیه معنای
حقیقی یکنده برسی مشابیهت و آخری غیر مشابیهت اوله رق ابکی نوع علاقه نطق وجودی عندده
اولور مثلا (مشر) لفظک شفه انسانده استعمال کی زیر غنظنده مشابیهت قصدی اعتباریه
استعاره و مقیدی یعنی مشفر بعبری مطلق شفهده استعمالی اعتباریه مجاز مرسلر ننه کیم شیخ
عبدالقاهر نصریح ایلشدر و نطقک دلالت اوزره اطلاقده بویه در و بوتقدیرده احد اعتبارین
اوزره تمثیل صحیح اولور دیو بیاتمی فاضل مشارالیه تحمیل ابدی قال رحمة الله تعالی (و فی لام
التعلیل نحو فالتفه آله فرعون لیكون لهم عدوا و حزننا للعداوة و الحزن بعدا للفظ بعله الغایه)
و فالتفه آله فرعون لیكون لهم عدوا و حزننا کما قول شریفنده لام تعلیلده بعدا للفظ حاصل
اولان عداوت و حزن ایچون علت غایه التفات اولان محبت و تبنی امانک تشبیه تقدیر اولنور
یعنی آل فرعونک حضرت موسای اخذ و التفاتی تبنی و حصول نفع ایچون اولدیغی حالده عداوت
و حزن الیه تعلیل حقیقه محمول اوله میوب لام تعلیلک معنای مجازی به لزوم حله مبنی استعاره
مصرحه تبعیه اجراسیله بعدا للفظ حاصل اولان عداوتک التفات اوزره ترتیب و بعدا للفظ
حصولنده التفاتک محبت و تبنی کی علت غایه تشبیهی تقدیر اولنوب بعده علت غایه نطق
ترتبهده استعمال حق اولان لام ترتیب عداوت و حزنده استعمال اولنشدر بوضوئده لامده اولان
استعاره مجرورده یعنی عداوت و حزنده اولان استعاره به تبعیه اولش اولور اشته مصنفک
ذکر ایلدیگی بوضوئده یعنی حرفده اولان استعاره نطق مجرورده اولان استعاره به تبعیه کلام
صاحب کشفدن مأخوذدر زیرا دیشدر که لامده اولان معنای تعلیل علی طریق المجاز وارد
زیرا آل فرعونی حضرت موسی علیه السلامی اخذ و التفاتلرینه داعی و سبب حامل اولان جناب
کلیک انله عدو و حزن اولسی دکلدر یعنی آل فرعونک حضرت کلیمی ساحه یلندن اخذ و التفاتلرین
قصد و غرضلری کندولرینه دشمن پیدا ایتک اولوب بلکه داعی التفات محبت و تبیدر لکن
نه زمانکه التفاتلرینک نتیجه و ثمره سی عداوت و حزن اولدیسه حضرت و سناک انله عدو و حزن
اولسی فعل فاعل کنندی ایچون اولان داعی به یعنی محبت و تبنی به تشبیه اولنشدر اشته
کلام صاحب کشف بوندن عبارت اولوب بویه استعاره مصرحهده مذهب مصنف اوزره
غیر مستقیم زیرا مذهب مصنف اوزره استعاره مصرحهده کرک اصلیه اولسون و کرکه تبعیه
اولسون مشبهک متروک اولسی واجبدر حالوکه بوضوئده مشبه عداوت و حزن اولوب بویه

مذکر در بوحالده نه لامده تبعیه و نه مجرورده اصالة استعاره تحقیق ایتر غایه مافی السبب تبعیهده
تشبیه نفس مفهوم لفظده اولر واقعا مصنفک ذکر ایلدیگی وجهه عداوت و حزن التفات
ایچون اولان علت غایه تشبیه نفس مجرورده استعاره بالکنایه اولدیغی صورتده موجهدر زیرا
مثلا عداوتک علت غایه تشبیهی نفسده اضمار اولنور رق مشبهدن غیر یعنی تصریح اولنوب
واشو تشبیه مضمیر اوزرینه مشبههده خاص اولان لام تعلیلک ذکر به دلالت اولنشدر بوضوئده
استعاره تبعیه اولر زیرا عند المصنف استعاره تحلیله حقیقت اولوب و استعاره بالکنایه تشبیه
مضمندر یعنی نفسده مشبههده تشبیه الیه مشبهی ذکر ایلدوب مشبههده دال اولان قرینه واسطه سبله
مشبههده ارادهدن عبارتدر کذلک مجرورده استعاره بالکنایه اجراسی استعاره بالکنایهده اولان
مذهب سکاکی اوزرهده صحیح و موجه اولور زیرا مشبه اولان عداوت ذکر اولنوب لام تعلیل
قرینه سبله مشبه اولان علت غایه مراد اولنشدر الحاصل استعاره نطق استعاره بالکنایه اوله رق
مجرورده اجراسی کرک استعاره مکنیده اولان مذهب مصنف و کرک مذهب سکاکی اوزره سدید
و مستقیم اولوب فقط بوضوئده استعاره تبعیه اوله من حالوکه بیان مصنف استعاره مصرحه
تبعیه اولق اوزره اولدیغی جهتله کلامک بوضوئده صلاحیت حلی یوقدر امدی نظم مذکورده
اولان استعاره تبعیه نطق تحقیق شو و وجهه درک عداوت و حزنک التفات اوزره ترتیب علت غایه نطق
التفات اوزره ترتبه تشبیه اولنور رق بعده علت غایه اولان مشبههده ترتیب اوزره دلالت ایچون
موضوعه اولان لام مشبهده استعمال ایلشدر بوتقدیرده استعاره اولایه و غرضینده جریان
ایدوب و بوکا تبعیه لامده اجرا اولنشدر ننه کیم (نطق الحال) قولنده مرور ایلشدر
بوضوئده لام مذکورک حکمی رجل شجاع ایچون استعاره اولشان اسدک حکمی اوله رق زیرا
اسد رجل شجاعده استعمال اولنیدیگی کی لام دخی علیه مشابه اولان ترتیب عداوت و حزن
ایچون استعاره اولنشدر محلی عبدالحکیم بونی ایضاحده پیورر که یعنی علت غایه نطق
غیر نطق ترتیب علت غایه نطق ترتبه تشبیه اولنور رق بعده بوکا تبعیه ترتیب مخصوص ترتیب
مخصوصه یعنی عداوت و حزنک التفات اوزره ترتیب نفع و تبذینک ترتبه تشبیه اولنشدر بوضوئده
تشبیه قصدا ترتیب کلینده واقع اوله رق بعده جزئیانه سرایت ایلشدر والحاصل نظم مذکور
امثالده اگر تشبیه حرفک داخل اولدیغی لفظده اجرا اولنورده استعاره مکنیه اولوب حرف
قرینه اولور و اختیار سکاکی بودر زیرا ذکر اولنوجنی اوزره سکاکی استعاره تبعیه انکار ایدوب
قومک استعاره تبعیه اجرا ایلدیگی محارری استعاره مکنیهده حل ایلشدر ننه کیم (نطق الحال)
قولنده اگر حالک انسان مشکله تشبیهی تقدیر اولنور رق و (نطق) قرینهدر دینلورده استعاره
مکنیه اولور و اگر تشبیه علیت و ظرفیت کی متعلق معنای حرفده تقدیر و اعتبار اولنورده
بوضوئده استعاره تبعیه اولور خلاصه کلام شارح نظم مذکور امثالده علی الاعتبارین استعاره
مکنیه و تبعیه اجراسی صحیح اوله رق اول مذهب سکاکی و ثانی قول سکاکی و اختیار شارح اوزره
مذهب سلفدر و بیان مصنف استعاره تبعیه اولسی صورتده اولوب حالوکه صاحب کشف
تبعیه مجرورده اولان استعاره به تبعیه قائل اولدیغی و مشبه مذکور اولمیه مجرورده مذهب
طبقا استعاره مصرحه اجراسی صحیح اولیه جنی جهتله فساد کلامی تحقیق ایلشدر لکن
علامه سبیلکونی کلام مصنفی بوفساددن تخلص الیه تبیین مرادده دیشدر که مصنفک کرک
بوکابده و کرک ایضاحده اولان کلامک مفادی لامده اولان استعاره نطق عداوت و حزنک علت
غایه تشبیه تابع اولنندن عبارت اولوب کلامده لامده اولان استعاره مجرورده اولان
استعاره به تابع اولدیغی موجود دکلدر و انحق بوکلام شارح مرحومک کلام مصنف اوزره
علاوه سیدر و حاصل کلام مصنف اول عداوت و حزن ایچون علت غایه تشبیه تقدیر اولنوب
بعده بوتشبهک ترتیب عداوت و حزن ترتیب علت غایه به تشبیهه سرایتله ترتیب علت غایه به

موضوع اولان لامك ترتب عداوت و حزن ایچون استعاره سی اوله رق مجرورده استعاره معتبر دکلر
و بونشیه (انبت الریع البقل) قولنده ریعت قادر مختاره تشبیهله بعده انبتک ریعه اسنادی
کیدر و کشفدن فهم اولسانده بودر بوصورته مجرورده استعاره اعتبار ایدرک مشبه مذکور
اولمسیله مذهب مصنف اوزره استعاره مصرحه جریان ایتمزدیو اعتراض شارح ساقط اولور زیرا
مصنفک و صاحب کشفک مجرورده اعتبار ایلدکاری بوجه مشروح بالکرت تشبیه اولوب استعاره
دکلرکه حتی مصرحه و یاخود مکنیه اولمقلندمه تصرف اولسون و محشی موعی الیه بوتخفینی
اجراد نصکره دیرکه بنم عندمده ده حق اولان اشبو مذهب مصنفدر چونکه لامک معنای ذکر
مجروره محتاج اولده دلا یق اولان لام و سار حروفده اولان تشبیه و استعاره ک تشبیه مجروره
تابع اولسی اولوب یوخسه مختار شارح اوزره معنای حرف جزئیاتندن اولان بر معنای کلینک
معنای کلی آخره تشبیهه تابع اولماسیدر امدی قول سکاک یه تبعیله مختار شارح اولدینی
اوزره نظم مذکورده اولان استعاره تبعیله ک تقریری علت غایبه ک غیری اولان شبتک ترتبی
مطلقا علت غایبه ک ترتبه تشبیه و اول ثانی جنسندن ادعا اولندی علت غایبه ک ترتبی علت غایبه ک
غیربشک ترتبی ایچون استعاره اولندی و بواسطه استعاره مصرحه تحقیقه اولوب ذمعه طح
و ترک اوله رق بواسطه تبعیله عداوت و حزنک التقاط اوزره ترتبی علت غایبه ک التقاط اوزره
ترتبه تشبیه و جنسندن ادعا اولندی علت غایبه ک التقاط اوزره ترتبه موضوعه اولان لام عداوت
و حزنک التقاط اوزره ترتبیچون استعاره فلتدق (فالتقطه آل موسی لیکون عدوا و حزنا) دینلوب
عداوت و حزنک التقاط اوزره ترتبی یعنی التقاطک نتیجه و ثمره سی اولسی معنای مراد اولندی
و بواسطه استعاره مصرحه تبعیله اولدی و سبیلکونی مرحومک پائنه تطبیقا مذهب صاحب
کشفه تبعیله ذهاب مصنف اوزره نظم مذکورده اولان تقریر استعاره تبعیه شو وجهله درکه
عداوت و حزن محبت و نبی کی علت غایبه تشبیه اولندی و بونشیه تبعیله عداوت و حزنک التقاط
اوزره ترتبی علت غایبه ک التقاط اوزره ترتبه تشبیه و جنسندن ادعا و علت غایبه ک التقاط اوزره
ترتبه موضوعه اولان لام عداوت و حزنک ترتبیچون استعاره اوله رق ترتب علت غایبه به موضوع
اولان لامک ذکر یله ترتب عداوت و حزن معنای مراد اولدی و مذهب سکای اوزره استعاره
مکنیه ک تقریری ان شاء الله تعالی محلیله ابراد اوانده کر کدر قال رحمه الله تعالی (و مدار فریتها
فی الاولین علی افعال نحو نطق الحال بکذا و المفعول نحو قتل البخل و احیی السماحا و نحو تقریرهم
لهذمیات نقدیها) و استعاره تبعیه ک فعل و فعلندن مشتق اولان اسم فاعل و نظائرته مدار
قرینه سی فاعل اوزرته اوله رق اسناد اولدینی فاعل اسناده غیر صالح اولدینی جهتله استعاره به
قرینه اولور مثلا (نطق الحال) قولنده نطق حقیقی بی حاله اسناد ایچون صلاحیت اولماسیله
معنای مجازی مراد اولدیفته قرینه اولور و یاخود مدار قرینه مفعول اولور ته کیم شاعرک
(جمع الحق لنا فی امام * قتل البخل و احیی السماحا) قولنده حق الیه مراد عدل و انصاف و امامدن
مراد خلیفه در و بخل و سماحت قتل و احیایه صالح شیلر اولماسیله قتلدن مراد ازاله و احیادن
مراد اظهار و اکثار معنای مجازی اولدیفته بخل و سماحتک مفعول واقع اولمزی قرینه اولور
و قطامینک (لم تلق قوما هم شر لاخوتهم * منعشیه تجری بالدم الوادی * تقریرهم لهذمیات
نقدیها * ما کان خاط علیهم کل زراد) قولنده اولان (تقریرهم لهذمیات) لفظی دخی بو وجهله دخی
(عشیه) مابین المغرب و المشرق اولان وقت اولوب مراد مطلقا و قنندر (تقریرهم) نصیبه
و تحسنهم بلهذمیات مناسسته اولوب یعنی انلره لهذمیات الیه ضیافت و احسان ایدرز دیکدر
(اللهم) استدر اخیریله (لهم) کسکین قلیج و سگودر جعی لهانم کاور امدستور الله
مطلقا کسکین نمنیه دیرر دیو یان ایلشدر امدی لهذمیات الیه مرادی استه فاطعه به منسوبه
اولان طعناتی اولوب و یاخود نسبت مبالغه ایچون اوله رق نفس استه بی مراد ایلشدر و نسبت

مبالغه ایچون اولسی مثلا (شدید الحزنه) مناسستی افاده ده (احزی) دینلدیکی کیدر و (قد)
قطع مناسسته در و (خیاطت) سرد ایچون استعاره اولدینی قریبا ذکر اولمشیدی و درعک
یعنی زرد و سردی نسبی یعنی خلقه لرینی بر برینه کچیروب نسج اولمشیدر امدی مفعول ثانی
اولان (لهذمیات) لفظی استه اطعام و ضیافته صالح شی اولماسیله (تقریرهم) قول استعاره
اولوب مراد (نطعنهم) دیک اولدیفته قرینه در مفهوم یت صحرا ل مجرای دم کشتنکن
اولدینی وقت مبارزه و افتخامده اخوان و شیرینیچون ایقاع شروخسار ایدر بزم کی بر قومه ملاقی
و مصادف اولمش دکلرین که بر اشبو وقت حرب و مبارزه ده اخوان و مشارع اولان مقابلان صف
جداله پوشیده اولدقلری دروئی قطع و چاک ایلدیکر آلات تیغ طعنله ریه ضیافت و احسان ایدرک
طعن و اهلاک ایدرز دیک اولور و بعض کره مفعولاندن هر بریسی قرینه اولمقلندمه صالح اولور
ته کیم حریرینک (و اقری المسامع اما نطق * بیانا بقود الحرون الشمس) قولنده (اقری)
لفظک مسامع و بیاندن هر برینه تملق و بونلرک قری و ضیافته عدم صلاحیتی (اقری) لفظی
القاء کلام ایچون استعاره اولدیفته قرینه اولشدر یت مذکور مقامک (طیبه) الیه موسومه
اولان اونوز ایکنی مقامه سنده واقع قصیده سندر (القری) بالکسر ضیافت ایتک و احسان
ایتک معنای در (اما نطق) ان نطق دیک اولوب ما زانده در جواب شرط (اقری) لفظی
اولوب (المسامع) اقری ایچون مفعول اول و (بیانا) مفعول ثانیدر (حرون) زیاده
قوشدر لدینی و قنده انقیاد ایتمرک توقف ایدن و (شمس) بندر مکدن امتناع ایلان اسبدر که
مراد برکته ک تلاشه منقاد و تسلیم اولیان شخصدر مفهوم یت حین نطق و تکلمده جدلکاران
میدان سخن منقاد رسن الزام ایده چک بیان الیه مسامعه ضیافت و احسان یعنی فصاحت و بلاغتی
انکاره بحال اولدیه چق سخن بدیع البراعه اثبات ایلرم دیکدر قال رحمه الله تعالی (و المجرور نحو
فبشرهم بعذاب الیم) و یاخود فعل و مشتقاتده مدار قرینه بونلره تعلق ایده چک جارك مدخول
علیهی اولان مجرور اوزرینه اولور مثلا فبشرهم بعذاب الیم یقول شریفنده (بشرهم) لفظنه
تعلق ایدن با الیه مجرور عذاب لفظک ذکر (بشر) کله سی (انذر) مناسیچون استعاره اولدیفته
قرینه در زیرا عذاب امر مستبشر اولوب بلکه عذابه صالح اولان اخافه و نذاردر و یاخود
مدار قرینه فاعل و مفعول و مجرورک جیبیسی اوزرینه اولور مثلا (قری حرب بنی فلان اعتاق
الاعادی بالسیوف طعنات) کلامنده فاعل حرب و مفعول اول اعتاق و ثانی طعنات و مجرور سیوف
اولوب بو وجهله داعی حرب و مدعو اعتاق و مایه الدعوه سیوف و شی مدعو الیه طعنات اولسی
(قری) لفظی طعن ایچون استعاره اولدیفته قریشدر و اشبو فاعل و مفعول و مجرورک جیبیسی
قرائن اولسی صاحب مفتاحک (تقری السرباح ریاض الحزن مزهره * اذا سری النوم فی الاجفان
ایقظا) شعریله تمثیلی غیر صحیح اولوب مجرور اولان (فی الاجفان) لفظی تقری به متعلق اولوب
سرایه متعلقدر و شارح مفتاحک مجرور مذکور لفظ سری استعاره اولدیفته قرینه اولوب زیرا
حقیقه سری سیر بالیدر دیمی تاویلده غیر صالح اوله رق مقصود جیبیستک استعاره واحده به
قرینه اولمشیدر مفهوم یت شیه اجفان اولان ازهاره نوم مشبه ده ذبول عارض اولدینی حینه
ریاح اظیفه ریاض مزهره حزنی ایقظه دعوت و ضیافت یعنی اکام ازهارنی قیح و کشادیه بخش
طراوت ایدر دیکدر (حزن) بلاد عریدر و مصنفک مدار قرینه فاعل و یا مفعول و یا مجرور
اوزرینه در دیو مدار لفظیله ابراد ایتسی قرینه قرائن احوال کی بونلرک غیری اولمقلندمه دخی
جوازته مبتیدر مثلا برکته بی ضرب شدید الیه حین ضربده (قتل زیدا) قولنده زیدک بر حیات
اولسی قتلدن مراد ضرب شدید اولدیفته قرینه حالدر و اما حروفده اولان قرائن استعاره
عدم الانضباطدر قال رحمه الله تعالی (و باعتبار آخرته اقسام) مطلقه (و هی مالم یقرن بصفة
ولا تفریع والمراد المعنویه لا النعت) و استعاره طرفین و جامع و لفظک غیری اوله رق دیکر اعتبار الیه

اقسام نشاید منقسم اولور زیرا استعاره یا مستعاره و مستعار منهک ملائم و مناسبان بر شیه مقارن اولور و یا خود ملائم مستعاره و مستعار منهک مقارن اولور اول یعنی ملائم طرفین مقارن اولیان (استعاره مطلقه) در امدی استعاره مطلقه مستعار منه و مستعار له ملائم اولان صفت و بونارک ملائم اولان بر کلامک تفریقه قرین اولیان استعاره در (عندی اسد) کبی زیرا بو کلامده استعاره اسد الیه رجل شجاعه ملائم اولان بر شیه مقارن دکلدر وصفه مراد بحث قصیده مرور ابتدایی اوزره صفت معنویه اولوب نعت نحوی دکلدر و مستبر اولیه که اگر ملائم کند و سنده استعاره اولان کلامک تفریقه سندن اولور سه صفتدر و اگر کلام مذکور دصکره اتیان اولنش بر کلام مستقل اولدینی حینه اولنده حرف تفریع اولسون و یا خود اولسون تفریقه در قال رحمه الله تعالی (و) مجرد و هی مافرن بما یلائم المستعاره کفوله غرالداء اذا تبسم ضاحکا) و تانی (استعاره مجرد) در واستعاره مجرد مستعار لهک ملائم و مناسبه مقارن اولان استعاره در مثلاً کثیر نام شاعرک (غرالداء اذا تبسم ضاحکا * غلقت لضحکته رقاب اللال) قولنده واقع اولشدر (غرالداء) هو غرالداء تقدیرنده در غرالداء دن مراد کثیر العطا معنای اولوب (رداء) قفطان معنای اولورق شاعر عطا ایچون استعاره ایلشدر وینلرند جامع ردا شخص لایسک وجودنی و عطا عرض صاحبی صون و حبابه ایتمسیدر و عطا ایچون لفظ ردایی استعاره دصکره بو استعاره ایچون تجرید اولق اوزره عطایه ملائم و ردایه غیر ملائم اولان غمراهه ردایی توصیف ایلشدر چونکه ردایه وصف اولان وسعت اولوب معنای غیر اولان کثرت دکلدر لکن بو صورت غمراهه غمراهه و غمراهه دینلوب کثره معنایه اولدینغه حلی تقدیرده اولورق اگر (ثوب غامر) یعنی واسع قوللرندن اولق لازم کسه ترشیخ اولش اولور و اشبو استعاره مصرحیه قرینه (تبسم ضاحکا) قولنک سیاقیدر قرینه لفظ غیر دکلدر زیرا معنای مجازی بی تعبیه غیر صالح اولوب سیاق کلام بونک خلافتدر و بو کلامدن ظاهر اولدینی اوزره کلامده ایکی ملائم بولنده هر بر بست قرینه و تجرید اولسی جائزدر و قدر که اولک حق تقدیمی اولوب و قرینه تفریقه استعاره دن اولسبیه ملائم اولک قرینه اعتبار ایلمی اولیدر و (تبسم) مادون ضحکدن عبارت اولوب ضحک ایله جماع اولدینی جهته (ضاحکا) قول (شارطاً فی الضحک آخذاً فیه) معنایه محمولدر که ضحک بده و شروع ایدرک تبسم ایلمی حینه دیکدر (غلقت) قولی بر کسه دینی مقابله رهن ایلمی شیشک استخلاص و انفکاکه قادر اولدینی وقتده دینلان (غلق الزهن فی يد المرتین) قوللرنددر مفهوم بیت ایام جاهلیه بر کسه مدت معین الیه استقرار ایدوب بلا اداء دین وقت معینی حاول ایلمه مقابلنده اولان اشیاء مرهونه تحت تملک مرهونده مغلوب اولورق بعده استرداد و استخلاصه مساعی قائمات قاعده مرعیه دن اولدینی مثلاً مدوح دخی صاحب عطا و احسانات کثیره اولورق حین تبسمده رقاب اموالی ضحکدن ناشی ابادی سائلینده مغلوب اولور یعنی اصحاب سؤل واستعطا در دست ایلمدکاری مال مدوح الیه حضورنه کادکاری حینه اظهار تبسم و بشاشت ایتمسبیه استرداد اولمیه رقی تملک ایدر دیکدر که کآن سائلینک کندی اوزرنده حق اولدینی معلومی اولوب بو واسطه الیه اموالی عتدرنده مرهون اولورق بو حقک ادا سندن عاجز اولسبیه سائلیندن انفکاک اموالیه قادر اولمز و نظم جلیله و فاذا قها الله لباس الجوع و قول شریفی دخی استعاره مجردیه محمولدر که لباسه مناسب اولورق (فاذا قها الله) محلولده (فکساها) پیورلماشدر زیرا ترشیخ هر قدر تجریدن ابلاغ ایسه ده لکن ذوق الیه ادراک لمس الیه ادراکی مستلزم اولوب حکمی بویه اولدینی جهته لفظ اذاقده الم جوعک استانه ورنجه قهر بنده سرایت و شدت اصابتی اشعار اولوب کسوده ایسه بو اشعار غیر موجوددر و اما (لباس الجوع) مقامنده (فاذا قها الله طعم الجوع) الیه تمیز اولنمائی زیرا طعم هر قدر اذاقده موافق و مناسب ایسه ده لفظ لباس ارجوع و خوفک ملبوسات کبی جمیع بدنه عمومی مفید اولوب لفظ طعم ایسه بو معنایی

غیر مفید و مفوتدر اگر سؤل او انور سه که نظم مذکورده مستعاره ذکر می مرور ابتدایی اوزره عندالجوع ادراک اولسان ضرورتات هیئته اولنده انتفاع و تغیر اولوب اذاقه ایسه بو معنایه غیر ملائم اولورق (فاذا قها) قولی نوجهله تجرید اوله پیور جوابنده دیرز که اذاقه دن مراد اهل قریه تک لباس کند و سیچون استعاره اولسان امر حادثه مصاب اولمیه اولوب کآن (فاصابتها لباس الجوع والخوف) مفادنده در و اذاقه تک بلایا و شدانده شیوعی اولورق نه کیم (ذاق فلان البؤس والضر) و (اذاقه العذاب) کلاماری زبازد خاص و عام اولسی جهته عندلرند اصابت معنایه اذاقه ایرادی مجرای حقیقه جاریدر و مستبر اولیه که شارحک بو کلامده تجرید حقیقه مبنی اولدینغه اشارت اولوب شرح مفتاحده ترشیخ حقیقت اولدینی و بنه ترشیخ مشبیه اوزرینه اولسبیه کرک صفت اولسون و کرکسه تفریع اولسون حقیقتی اوزره اولوب تشبیه واستعاره معتبر اولدینی تصریح و بیان ایتمش اولدینندن یوقیاس اوزره تجرید دخی مستعاره اوزرینه مبنی اولورق حقیقه در لکن شرح کشفده ترشیخ بعضاً مجاز اولدینی ذکر ایتمسبیه شرح مفتاحده اولان کلامی اکثره محمولدر شارح مرحوم دیر که کلام قومدن لایح اولان اشبو (لباس الجوع) نظم جلیله استعارتین اولوب اول نصریحه در که انسانی عندالجوع والخوف غشی ایدن بعض حوادث شخص لایسی اختالندن ایچون لباسه تشبیه اولوب بعده حوادث مذکورده ایچون لفظ لباس استعاره اولشدر و تانی استعاره مکینه در که عندالجوع والخوف ادراک اولسان اثر ضرر و الم مرور که اولان طعمدن ادراک اولسان شیه تشبیه اولوب طعمه مناسب اولان اذاقه اثر مذکور اوزره ایقاع و اثبات اولشدر نه کیم صاحب کثافی بو وجهله اجاله توسن بیان ایلشدر بو صورتده اذاقه منه ایچون اظهار منزله سنده اولوب استعاره تحلیله اولور واستعاره تحلیله استعاره مکینه تک فرینه سی اولوب و ترشیخ و تجرید تمام استعاره دصکره معتبر اولسبیه ترشیخ و تجرید اولز قال رحمه الله تعالی (و) (مرشحه) و هی مافرن بما یلائم المستعار منه نحو اولنک الذین اشتروا الضلالة بالهدی فاربحتم تجارتهم) و اوچنجه سی (استعاره مرشحه) در واستعاره مرشحه مستعار منهک ملائم و مناسبی اولان شیه مقارن اولان استعاره در نه کیم نحو اولنک الذین اشتروا الضلالة بالهدی قول شریفنده ضلالتک هدایه استبدال و هدی اوزره اختیاری ایچون رد و قبول جامه سیله لفظ (اشتری) استعاره اولوب بعده اشترایه ملائم اولان (ریح و تجارت) تفریع و اثبات اولورق (فاربحتم تجارتهم) پیورلشدر وصفته ترشیخ نظیری (حاورت الیوم بحراز احرا من لاطم الامواج) قولیدر (حاورت) حاء مهمله الیه مجاوره دن مکالمه معنایه و یا خود جیم الیه مجاوره دن مقارن اولق معنایه اولوب علی تقدیرین قرینه لفظیه اولورق (بحر) لفظی عالم ایچون استعاره اولوب (زاجر و من لاطم الامواج) وصفینی مستعار منه اولان بحرک وصف و ملائمی اولسبیه ترشیخدر قال رحمه الله تعالی (وقد یحتمل کفوله) لدی اسد شاک السلاح مقذف * له لبد اظفاره لم تقلم) و بعضاً استعاره واحده ده ترشیخ و تجریددن ایکیسی دخی اجتماع ایدر نه کیم شاعرک (لدی اسد شاک السلاح الخ) قولنده (تام السلاح) معنایه (شاک السلاح) تجرید و (له لبد اظفاره لم تقلم) ترشیخدر زیرا (لبد) کتفین اسد اوزره تراکم ایدن شعر اولدینی کبی (اظفاری غیر مقلم) اولق بیه ملائم اسددر و اما (مقذف) کرکسه جوق کره و قابع و حروبه قذف و رمی اولنش معنایه محمول اولسون و کرکسه لحم الیه قذف و رمی اولورق انکیچون جسامت و ثبات حاصل اولش معنایه حل ایدسون مستعاره و مستعار منهکدن ایکیستک دخی بو معنایه اتصافی جائز اولسبیه نه ترشیخ و نه تجریددر مفهوم بیت عندمده اسده شیه بر رجل شجاع اولوب تام السلاحدر و کرارا و قابع و حروبه بولنوب جرئت و شجاعتی بحر بدر و فرقنده لبد اسد کبی سبزی وارد زیرا (امنع من لبد الاسد) قولری مثل اولوب (لبد) سپرو قالقاندن کنایه اولسی قریب الاحتمالدر و اظفاری قلم اولنوب یعنی قوی البیه اولورق ضعیف دکلدر

ديك اولوب ضعيف ايجون (معلوم الانظار) ديلور بويينه دأر اولان ايضاحات اول بحث استعارهده مرور ايتشدر قال رحمه الله تعالى (والتشريح ابلغ لاشتماله على تحقيق المبالغة) وشرح اطلاق وتجريد دن وشرح ايله تجريدي جمدن ابلقدر زيرا تشريح تشبيهده اولان مبالغه لك تحقيق اوزره مشملدر شويكه استعارهده مبالغه في التشبيه اوليله استعاره لك ملايم مستعار منه اولان شي ايله تشريح وزييني مبالغه مذكوره بي تحقيق وتقويه در قال رحمه الله تعالى (ومبناه على تناسي التشبيه حتى انه يلقي على علو القدر ما يلقى على علو المكان كقوله (ويصعد حتى يظن الجاهول * بالاله حاجه في السماء) ومبناي تشريح تناسي تشبيه ايله مستعارله عين مستعار منه اولوب مستعار منه تشبيه اولمش شي آخر دكلدر ديو ادعا اوزرينه مؤسدر الحاصل تشريح مستعارلهك مستعار منه تشبيهندن اغرض عين وراز صورت نبيان ايله مستعارله عين مستعار منه ديو ادعا مبنى اولوب حتاك بوتناسي وادعا مبنى كندوسيجون علو مكان استعاره اولنان علو قدر اوزره علو مكان اوزره بنا اولته جق شي بنا اولتور نه كيم ابي تمامك خالد بن يزيد شيبانك مرثيه سنده اولان (ويصعد حتى يظن الخ) قولنده واقع اولمشدر بوييني خالدك والدني مدح وعلو قدر بيني ذكر ايجون ايراد ايدوب لفظ صعودي علو قدر ومدارج كاده ارتقا ايجون استعاره ايدرك بده علو مكان وارتقاء آسمان ايجون بنا اولته جق (حتى يظن الجاهول بان له حاجه في السماء) كلامي علو قدر ومدارج كاله ارتقا اوزره بنا ايتشدر امدى اكر شاعر تناسي تشبيهي قصدايله انكار تشبيه اوزره اصرار ايدرك ممدوحى من حيث المسافة المكانيه سمايه صاعد فاش اولميدى بوكلام ايجون بروجده اولمايدى زيرا شخص جهول قدر ممدوحك كال علوي مشاهده ايدوبه بناء عليه الجاي حاجت تناسي سمايه عروج ايتسنى ظن ايلسي محل احتمال اوله من مفهوم بيت ممدوح اومرتهده عارج مراتب كالدركه انك حال معلوم اوليان كه انكيجون سماءه بر حاجت والي واردر يعنى قضاي مطلب ايجون سمايه عروج ايدوبور ظن ايدرك ديمكدر قال رحمه الله تعالى (ونحوه مامر من التعجب والنهي عنه) وذكرى مرور ايلديكي اوزره شاعرك قامت تظلالى ومن عجب * شمس تظلالى من الشمس) قولنده اولان تعجب ايله ديك شاعرك (لا تعجبوا من بلاغاته * قدر از اراره على القمر) قولنده اولان تعجبندن نهى دى اشوتناسي تشبيهندن ايجون علو مكان اوزره بنا اولنان شيك علو قدر اوزره بنا اولمشي نظير بدر زيرا تشبيهك تناسيسي وانكارى قصد اولنماش اولسه تعجب وتعجبندن نهى ايجون بروجده تحقيق ايتزدى لكن مذهب تعجب مذهب نهيك عكسيدر زيرا مذهب تعجب مستعار منه اولان شمس ايجون اثباتي ممتنع اولان وصف تظليلي اثبات ومذهب نهى تعجب مستعار منه اولان قرك خواصندن بولنان باي محبوبه اثباتدر الحاصل اولده محبوبى شمه تشبيه وشمسي محبوب ايجون استعاره وفي الحقيقه شمسدر ديو تصور وتشبيهي نبيان ايدوب بده شمسك كندوسنى تظليلندن تعجبني اثباتدر وثابده محبوبى قرك تشبيه وبتشبيهي نبيان ايله قرحقيقي تصور ايدرك قرك ملاقاتي سبيله بلي قيصندن تعجبى نهيدر قال رحمه الله تعالى (واذا جاز البناء على الفرع مع الاعتراف بالاصل كما في قوله (هي الشمس مسكنها في السماء * فخر الفؤاد غراء جبالا * فلن تستطيع اليها الصعودا * وان تستطيع اليك النزولا * فمجدد اولي الجواز) مصنفك بوكلامي استعاره مرشحهده ملايم مستعار منهك ايرادى حقنده مظهر اولان سؤله جوابدر كه خلاصه سؤال استعارهده حقيقه مقصود مستعارله اولديني حالده بطريق التشريح ملايم مستعار منهك ايراديله كلامك مستعار منه اوزرينه تناسي حليه استقامندن عاطل اولميدر ومحصول جواب باب تشبيهده بلغا اصل اولان مشبهى اعتراف وتصريح ايله برابر فرع اولان مشبهه اوزرينه كلامي بنا ايدرك ملايم مشبههك ايرادى تجر يدلى كلامنده شايع وذائع اولوب باب استعارهده ايسه مستعارله حال تناسيده بولتهرق مستعار منه اصل مجرا سنده اوليله مستعار منهك ذكر ملايمه كلامك مستعار منه اوزرينه جواز بناسي طريق اولوتنده اولميدر

حاصل بلغا تشبيهده مشبهك مشبهده مغايرتنى معترف بولنده قارى حالده مشبه اوزرينه مشبههك احكامى اجرا ايتشلكى تجويز ايدوب استعارهده ايسه مشبهك مشبههده مغايرتنى انكار وتناسي تشبيه ايله شي واحد حكمنده اعتبار ايتريله احكام مشبههك مشبه اوزرينه اجراسى اولي اولور وباب تشبيهده بلغا انك اصل اولان مشبهى اعتراف ايله برابر فرع اولان مشبهه اوزرينه بناسي كلاملى عباس الاحفك (هي الشمس مسكنها في السماء الخ) كلامنده ظاهر در زيرا مشبه اولان ممدوحه سنى هي عايديله نصريح ايدرك شمه تشبيه ايدوب بوجهله شمسندن مرادى ممدوحه سنى اولان ليل نام مرأ ايدوكنى اعتراف ايله برابر اوزرينه مشبهه اولان شمسك ملايمندن (مسكنها في السماء الخ) اوصافى اجرا وكلامي شمس حقيقى اوزرينه بنا ايتشدر ومصنفك مشبهه اصل ومشبههده فرع اطلاق شوجهله در كه هر قدر مشبهه وجهه شبيهه اقوى واعرف اولد بى جهندن تشبيهده اصل ايسده لكن مشبه دى غرض تشبيه كندى به عايد اولديني واثبات ونفى ايله كلامندن مقصود بولنديني جهندن اصلدر وبعضايرك مشبهه اصل ومشبههده فرع نسيمه سنى استبعاد ايدرك اصل ايله مراد تشبيه وفرع ايله استعاره در ديو زعملى غلط اولوب زيرا بوصورنده مفهوم كلام مصنف اولمى لازم كلان تشبيهى اعتراف ايله برابر استعاره اوزره بنا ايجون بر معنى بوقدر وذكر اولنديني اوزره مصنفك فرعدن مرادى مشبهه واصلدن مشبه اولديني صراحت عبارته ايضاحك مدلولي اولوب (واذا جاز البناء على المشبهه مع الاعتراف بالمشبهه) قوليله بوراده اولان فرع مفاضة مشبهه واصل موضحنده مشبهه لفظايرنى نصريح ايتشدر صاحب مفتاحك (واذا كانوا مع التشبيه والاعتراف بالاصل يسوغون ان لا يثبتوا الاعلى الفرع) كلامى دى بومعنايه دال اولوب زيرا قائل مذكورك ذهابى وجهله اكر اصل ايله مراد تشبيه وفرع ايله استعاره اولمى لازم كاسه تقدير كلام (واذا كان اللفظ من الشعراء مع التشبيه والاعتراف بالتشبيه يجوزون ان لا يثبتوا الاعلى الاستعارة) ديك اولوب بومعنايه اولان ركاك ايسه مستغنى توضيحدر شاعر اخف ليلاسنى شمه تشبيه ايتشدر (مسكنها) خبر بعد خبر وباخود شمس ايجون صفتدر (فجر) قول (جله على الغراء) معنائه (غراء) قوللرندن امر اولوب (غراء) اصبر معنائه در (فلن تستطيع) قوللرندن اول خطاب وثانى تأنيث اولوب ضمير شمسه راجعدر (اليها) لفظنده حامل (صعود) و (اليك) قولنده (زول) اولوب وظرفك مصدر اوزره تقديمى بى ديباجهده (واكثرها للاصول جمعا) قولنده مرور ايتشدر مفهوم بيت ليل مسكنى سماءه اولان شمس مشبهه وباخود ليل شمس مسكنى سماءه اى نفس بوحالده فلكي شدائد هجران اوزره صبر جليل ايله صبره حل وتحرير ايله زيرا سن شمس صعوده قدر ياب اوله مز سين وشمس ايجون زول منصور اوله من يعنى حبيبه مرقومه لك علو جباب وسع قدرى بالا تر وستك مقامك احقر اولوب وصاله مجال اولماسيله ذيل صبره ممسكندن بشقه جاز بوقدر ديك اولور امدى (هي الشمس) قولى تشبيه اولهرق استعاره دكلدر مصنفك (فمجدد اولي) قول (واذا جاز) شرطنه جواب اولوب (فالبناء على الفرع مع جدد الاصل كما في الاستعارة اولي بالجواز) مفهومنده در يعنى باب تشبيهده اصلاك اعترافيله برابر كلامك فرع اوزرينه بناسي عذرلنده جاز اولديسه استعارهده اولديني وجهله اصلاك جدد وانكاريله برابر فرع اوزرينه بنا اولنمشك جوازي طريق اولوتنده اولور زيرا استعارهده اصل اولان مشبهك ذكرى طى وكلام اندن خالى قلوب حديث مشبهه ايله اولديني جهته مشبهه اوزره بناء كلامك جوازي محل اشتباه اوله من منير اوليه كه ذكر اولنان مجازات متوعده مجاز مفرد اولوب مصنف رحمه الله تعالى مجاز مر كى بيانه شروع ايله بوردر كه (واما المركب فهو اللفظ المستعمل فيما شبه بمعناه الاصلى تشبيه التمثيل للمبالغة كما يقال للمزدد في امر) (اراك تقدم رجلا وتؤخر اخرى) يعنى مجاز مر كى بلفظه اطلاق اولتور كه لاجل المبالغة تشبيه تمثيل ايله معنای اصليسته تشبيه اولنان معناده مستعمل اوله معنای اصليدن مراد اوافظك

بالمطابقه دلالت ابلدیکی معنادر تشبیه تمثیلدن مراد وجه شبهی متعددن منتزع اولان تشبیهدر
 واشبو (تشبیه التمثیل) قیدیه مفردده اولان استعاره دن احتراز ایلشدرد (للمبالغة) قوی
 تعریفده داخل اولوب مفرد و مرکبه اولان استعاره ده اتحاد غایته اشارتدر یعنی ایکسینده دخی
 صلت غایته تشبیهده مبالغه اولوب مرکبه استعاره دن غرض شی آخر اولدیغنی یاندر والحاصل
 (بجایز مرکب) متعددن منتزعه اولان صورتیندن برینی آخرینه تشبیه ایله بعده صورت
 مشبهی صورت مشبه بها جنسندن ادعا ایدرک بالمطابقه صورت مشبه بها اوزره دال اولان لفظی
 صورت مشبه اوزره اطلاق ایتکلکدر نه کیم برآمده متردد اولان کسه به توجیه اولسان
 (انی اراک تقدم رجلا وتؤخر آخری) قولی اشبو بجایز مرکبنددر بوعبارته ک مفهوم ظاهر بسی
 متردد احد رجلینی قدامته تقدیم ایله رجل آخرینی خلفته تأخیر ایتدی اولوب بومعنی ابله
 هیئت واقعه متردد موافق اولیه رق هیئت متردد رجل واحدنی گاه تقدیم و گاه تأخیر حالتینی
 یدنده تحریر بکدن عبارت اولسلیله عبارته مذکورده دن اشبو معنایه توصیل ایچون شارح مرحوم
 رجلندن مراد خطوه اولسنی اختیار ایتشدرد بوضوئیه معنی بن سنی بر حال تردده کورزمکه
 بر خطوه جهت قدامه تخطی و دیگر خطوه جهت خلفه تأخیر ایدرسین دیک اولور و سید شریف
 قدس سره (آخری) لفظنک مفرد تارة ایچون صفت اولوب تقدیر کلام (تقدم رجلا تارة
 وتأخرتک الرجل تارة آخری) اولسنی اختیار و عصام دخی شرح فرائنده بونوجهی تصریح و اعتبار
 ایتشدرد بوضوئیه معنی بن سنی کورزمکه رجلی بر کره تقدیم ایدوب و دفعه اخرا ده تأخیر ایدرسین
 دیک اولور ملوک امویه دن ولید بن یزید بیعت اولندقد مر و ان بن محمد بیعتده ترددی مسجوعی
 اوله رق تسطیر ایلدیکی مکتوبده مثل مذکوری درج ایله دیشدرکه (اما بعد فانی اراک تقدم
 رجلا وتؤخر آخری فاذا اتاک کابی هذا فاعتمد علی ایتها مشئت والسلام) یعنی تصدیق امارته
 بیعت ایچون سنی حال تردده مشاهده ایتکدیم وصول مکتوبده بیعت و عدم بیعتدن قفینینی
 دیار سن اوصورته جزم و اعتماد ایله دیکدرکه مراد بیعت تحریر و تهدید اولوب یعنی بیعت
 و انقیاد ایت و یاخود قوه مجبره به مراجعت اولغنی اوزره تصریح ترک مطاوعت قبل دیک
 اولور امدی ولید مروانک مبالغهده صورت ترددی یعنی مروانک تارة بیعت اوزره اقدام و تارة
 اجماعندن منتزعه اولوب مبالغهده تردد و تشکیک ایچون ملزومه اولان هیئت برآمده ذهاب
 ایچون قائم اولوب تارة ذهابی مراد ایدرک بر خطوه ایلروسته تخطی و تارة بوزهابدن عدول ایله
 اعاده خطویه تصدی ایدن کسه ک ترددی ایچون ملزومه اولان صورته تشبیه ایله صورت ثانیه
 اوزره دال اولان کلامی صورت اولیده استعمال ایتشدرد و صورت ثانیه تارة تقدیم رجل و تارة
 آخری تأخیرندن منتزعه در و وجه شبه امور عیدیه مذکورده دن انتزاع اولسان تارة اقدام و تارة
 آخری منع و اجماعدر و بواستعاره تمثیلیته اشبو تحقیقاته تطبیقا صورت تقریری شخصلر دن
 بر شخصک امرلر دن برآمده تارة اقدام و تارة آخری عدول و اجماعندن منتزعه اولوب ترددی ایچون
 ملزومه اولان هیئت شخصلردن بر شخصک برآمده ذهاب ایچون قائم اوله رق تارة ذهابی مراد
 ایدوب رجلی تقدیم و تارة آخری عدم ذهابی مراد ایدرک رجلی تأخیرندن منتزعه اولوب تردد
 ایچون ملزومه اولان هیئت تشبیه ایلدک نه ده احدا برینی ترجیح ایدوب تارة اقدام و تارة آخری
 اجماعده هیئت اولی هیئت ثانیه جنسندن ادعا و هیئت ثانیه به دال اولان (تقدم رجلا وتؤخر
 آخری) لفظ مرکبی هیئت اولی مفهوم ایچون استعاره ایلدک هیئت ثانیه به دال اولان لفظ
 مذکوری ذکر ایدوب هیئت اولی مراد ایلدک قال رحمه الله تعالی (وهذا یسمی التمثیل علی
 سبیل الاستعاره و قد یسمی التمثیل مطلقا) واشبو بجایز مرکبه تمثیل علی سبیل الاستعاره تشبیه اولور
 اما تمثیل اطلاق وجه شبهی متعددن منتزع اولدیغیچوندر و اما علی سبیل الاستعاره اولغنی زیرا
 اشبو بجایز مرکبه تشبیه ذکر اولوب مشبهک کلیا ترکیله برابر مشبه مراد اولور نه کیم طریق

استعاره تصریحده بودر و بعضا (علی سبیل الاستعاره) لفظیه قید اولغنی برق یالکر تمثیل
 تشبیه اولور و تشبیهدن امتیازی تشبیه تمثیل و یاخود تشبیه تمثیلی دیشکلکه اولور بومقامده
 بر بحث وارددرکه بجایز مرکب استعاره اولدیغنی کبی بعضا استعاره ک غیر دخی اولور و بونک
 تحقیقی چونکه واضع مفرداتی بحسب الشخص معانیسه وضع ایلدیکی کبی مرکبی دخی بحسب
 النوع معانی ترکیبده وضع ایتشدرد انکیچون معانی ترکیبده بی افادهده واضع اعتبار ایلدیکی
 قوانین رعایت محتاج اولور مثلا (زید قائم) مثلاً اولان هیئت ترکیب اخبار اشیایه یعنی قیامک
 زید ایچون ثبوتی اخباره موضوعدر و ثبوتی اخبار ایچون موضوعه دیکدن مراد مخبر به اولان
 اشیایه موضوعه دیکدر زیرا هیئت ترکیبده ک ماوضعت لهی نفس اثبات اولوب ثبوتی اخبار کلدرد
 امدی بومرکب ماوضع لهنک غیر یدیه استعمال اولدیغنی حینده البته معینیشده برعلاقه دانشانی
 اولسی لازمه دن اوله رق بوعلاقه مشابیهت اولورسه استعاره والا استعاره ک غیر بسی اولور مثلا
 شاعرک (هوای مع الیک الیمانیین مصعد) قولی اخباره موضوع اولوب حالبوکه غرض اظهار
 تحزن و تحسدر یعنی معنای حقیقیسی مبتلای هوای عشق و محبتی اولدیغنی حبیه سنک رفاقت
 قافله معنایه ده عزیمتی اخبار ایتک قصیدیه حبیه ایچون اصعاد و ذهابی اثبات اولوب و مقصود
 شاعر اولان معنای بجایزیسی هجر و فراق یاردن اظهار حزن و تحسیر قصیدیه اثبات اصعاددر
 و اخبار مفارقت محبوه مفارقت محبوب اوزره اظهار تحسیر و تحزن لازم کلسیله علاقه لازمی
 ملزومه استعمالدر بوضوئیه مصنفک بجایز مرکبی استعاره ده حصر ایدوب و ذکر اولسان
 تعریف ایله تعریف ایتدی صوابدن عدولدر و استعاره به حصری تعریف معرفه مساوی اولق
 واجب اولسندن مستفاددر لکن علامه سیلکوتی جوابنده دیشدرکه حصر و تعریف مذکورک
 صوابدن عدول اولسی بجایز مرکب ایچون استعاره ک غیر اوله رق کلام بلغادن بر شاهد بولدیغنی
 وقتنده اوور و شارحک ذکر ایلدیکی مثال و نظاری خلاف مقتضای ظاهر دن اولوب بوابسته
 مقدمده تفصیلی مرور ایلدیکی اوزره بعضا کنایه و بعضا بجایز اولسیله مثال مذکور و نظارتک
 اوزمنه ائقال ایچون ماوضعت لهنده استعمال اولسان کنایاتدن اولسی نیچون جایز دیکدر و مجرد
 جواز مانع استشهاددر لکن بومثلاً تراکیب صورت تشبیهده بجایز مرکبه حلیله غیر بسنک
 عدم حلی بر مرجه مستند اولماسیله حق طرف شارحده اولدیغنی لایح خاطر دزد قال رحمه الله
 تعالی (ومنی فشا استعاله کذلک معنی مثلاً ولهذا لا یغیر الامثال) بجایز مرکب و یاخود تمثیلک علی
 سبیل الاستعاره استعمال فاش و مشتهر اولدیغنی حینده یعنی علی سبیل الاستعاره استعمالی حقیقت
 و یاخود تشبیه اوله رق استعماله نسبتله مساوی و یاخود قلیل اولیان موافقهده (مثل) تشبیه اولور
 (مثل) فی الاصل مثل یعنی نظیر معنایه اولوب بعده قول سائر نقل اولنددر (قول سائر) دن
 مراد مضرب مورده مثل اوله رق فاش اولان قولدر و موردندن مراد کلام کندوسنده وارد
 اولان حالت اصلیه اولوب و مضربدن مراد حالت اصلیه تشبیه اولوب کلام ایله مراد اولسان
 حالتدر و مثل علی سبیل الاستعاره استعمالی فاش و مشتهر اولان تمثیل اولدیغندن ایچون (امثال)
 هیئت اصلیه سندن تغیر اولغنی زیرا استعاره مشبهده استعمال اولان لفظ مشبه اولق واجب اولسیله
 اگر تمثیله تغیر عارض اولق لازم کسه بعینه لفظ مشبه اوله رق استعاره اولغنی و استعاره اولدیغنی کبی
 مثل اوله من و بونک تحقیقی چونکه مستعار مشبه بهک حتی اولوب مشبه ایچون عاریت اوله رق
 مشبه بهدن اخذ اولغنی بر لفظ اولسی واجب اولسیله اکر مثله تغیر واقع اواسه لفظ مستعار
 مشبه بهده خاص اولان لفظ اولوب مشبهده عاریت اولغنی و بوندن ایچون مثله تذکر
 و تأیید و افراد و تنبیه و جمع جهتلرندن مضربنه التفات اولغنیوب انجیق مورد مثله نظر اولور
 مثلا بر رجل قبل الطلب ضایع ایلدیکی بر شیشه طالب اولسه انکیچون کمر تاه خطاب ایله (بالصیف
 ضیعت الابن) در سین زیرا مثل مذکور بر مرأ حقنده وارد اولسیله مثل اوله رق رجل حقنده

ضرب اولدیغی جهته هیئت اصلیه سندن تغیر اولوب نه خطاب فحیه (ضیعت) دینلر واما کلام بلغاده لفظ متکلم اوزره وارد اولان (ضیعت اللین بالصیف) قوی مثل اولوب بلکه مثلدن مأخوذ و مثل مذکوره اشارتدر مثل مذکورک اصلی قصه مشهوره درک دختوس بنت لقیط بن زراره عمرو بن عدسک تحت نکاحده اولوب و عمرو بن عدس شیخ کبر اولسه طلاقه رغبت و طاقبت عمرو بن عدسدن مفارقت ایدرک عمرو بن عدس بن زراره بن نکاح و زوج ایشدر و عمرو بن معد شاب فقیر اوله رق وقت شتا دخولیه امر نمیشده وقوع ضرورت نرند نشانی مرأه مذکوره مطلقه سی اولدیغی عمرو بن عدسدن بر مقدار لین طلب ایتمه سله عمرو مرأه مر قومه به خطابا (بالصیف ضیعت اللین) یعنی لبی صیفه ضایع ایدرک دیشدر که مراد طلب طلاق کندوسی وسعت نعمتدن محروم ایلدیگی ایما و سؤالی رد ایله عدم اصغادر و کلام مذکور مرأه مر قومه نک سامعه کذاری اولیغی بدیه زوج ثانیه اولان عمرو بن عدسک زانوسی اوزره ضرب ایدرک (هذا و مذقه خیر) یعنی بوشاب جیل ایله ائک قدر سیاب اوله یلدیگی آب ایله بمزوج و بمذوق اولان لین قلیل سندن وسنک لین کثیرکدن خبر لیدر دیو کلام عمروه مقابل ایشدر و اضیغ لبی ضیفه تخصیصی سؤال طلاق صیفه واقع اولسه میندر و اشته عمروک (فی الصیف ضیعت اللین) قوی هر یکنده بولسان نعمتی ضایع ایدوب بعده طالب اولان کسه حقارنده ضرب اولتور مثلدن عد اولمشدر و مثل کندوسنده غرابت اولان شیدن اولدیغی جهته لفظ مثل شان عجیبی اولان حال و یاخود قصه و یاخود صفت ایچون استعاره اولتور نه کیم کمال الذی استوفد نارا الیه قول شریفندن مراد کفارک حال عجیب الشانلر بدر و کذلک و له المثل الاعلی نظم جایله مثل اعلیدن مراد صفت عجیبه در و مثل الجنة التي وعد المتقون قول شریفنده اولان مثلدن مراد قصه اولوب معنی اهل انقیاب موعود اولان دار جنت قصه عجیبه الشانی آیات بنشاده ابراد و بیان اولسان عجایب قصص میانه در دیکدر قال رحمه الله تعالی

﴿ فصل فی الاستعاره بالکنایه والاستعاره التخیلیه ﴾

بوفصل (استعاره بالکنایه) و (استعاره تخیلیه) نک تحقیقده اولوب سنیر اولیه که آراء علماء بیان (اظفار المنیه انشبت بظفارها) قولنده استعاره بالکنایه و استعاره تخیلیه اولسنده اتفاق ایدرک لکن اشبو استعاره بالکنایه و تخیلیه لفظلری اطلاق اولتان معینک تشخیصده رأیبری مضطرب و مذهبلری مشعب اولمشدر و بواختلافک محصلی اقوال ثلثیه راجع اولوب اول مفهوم کلام قدما و ثانی مذهب سکای اولوب بولرک بیانی قریبا ورود اینه کرکدر و ثالث مصنفک اختیار و ایراد ایلدیگی معنادر که عند المصنف استعاره بالکنایه و تخیلیه امر معنوی اولوب تعریف مجازده داخل اولدقلرند نشانی اقسام استعاره بی تمیم و استعاره اطلاق اولسان معانی فی تکمیل ایچون ذیل بحث استعاره و بولر ایچون بر فصل علی حده ایراد ایشدر قال رحمه الله تعالی (وقد بصر النشیه فی انفس فلا یصرح بشی من ارکاه سوی الشیه) و بعض کره تشبیه نفس متکلمده اضمار اولتوب ارکان تشبیهدن مشبهک غیری برشی اظهار اولتور اگر سؤال اولتور سه که بحث تشبیه ذکر مشبهه الیه واجب اولوب و اقسامی ارکانتک ذکر و زکی اعتباریه اقسام ثانیه بی تجاوز ایلدیگی مرور ایشدی حالوکه اشبو استعاره بالکنایه اولان تشبیهده مشبهه مذکور اولماسیله اقسام مذکوره اقسام ثانیهده مخصص اولر جوابده درز که مشبههک وجوب ذکر و اقسام تشبیهک سرکرده انحصاری انجق تشبیه مصطلحه اولوب و تشبیه مصطلحه مراد استعاره بالکنایه ک غیر سی اولدیغی ماسبقده ذکر اولمشدی قال رحمه الله تعالی (و یبدل علیه بان یثبت للمشبهه امر مختص بالمشبهه) و اشبو نفسده اضمار اولتان تشبیه اوزرینه مشبهه ایچون مشبهه مختص اولان بر امرک اثباتیه دلالت اولتورق بوائیات تشبیه مضمره قرینه اوور و مشبهده اوزرینه امر مثبتک اسمی اجرا اولنه جق حسا و یاخود عقلا بر امر محقق موجود اولماسی ایچون ایدر

قال رحمه الله تعالی (فیسمی التشبیه استعاره بالکنایه او مکنایه عنها و اثبات ذلك الامر للمشبهه استعاره تخیلیه) امدی نفسده مضمر اولان تشبیه (استعاره بالکنایه) و یاخود (مکنایه عنها) یعنی (استعاره مکنایه) تشبیه اولتور اما کنایه تشبیه سی تشبیه تصریح اولتورق بلکه اوزرینه مشبههک ذکر خواص و لوازمیه دلالت اولمشندن و استعاره اطلاق مناسبدن خالی اوله رق مجرد تشبیهدن عبارتدر و مشبهه به مختص اولان امرک مشبهه اثباتی (استعاره تخیلیه) تشبیه اولمشدر ز بر مشبهه به خاص اولوب مشبههک وجه شبهه کمال و یاخود قوامی کندوسیه اولان امر مذکور مشبهه جنس مشبهه بهدن اولدیغی تخیل اولتورق اوزره مشبهه ایچون استعاره اولمشدر و اشبو مشبهه به خاص اولوب مشبهه ایچون اثبات اولتان امر ایکی نوع اوله رق اول امر مذکور سر وجه شبهه مشبهه به کمال اولیان و ثانی مشبهه بهده وجه شبههک قوام و حصول انکله اولندر مصنف رحمه الله تعالی ضرب اوله اشارتله یوررکه (کافی قول الهذلی (واذا المنیه انشبت بظفارها) نه کیم ابو ذوب الهذلیک (واذا المنیه انشبت بظفارها * الفیت کل تمیة لا تنفع) قولنده واقع اولمشدر (منیه) فی الاصل برکسه برشینی تقدیر ایلدیگی حینده دیشان منی الشی قولرندن اولوب و موت مقدر اولدیغی مناسبته عرفده موت معنایه نقل اولمشدر (اذا) شرطیه اولوب (الفیت) جزاسیدر (انشبت) تقدیرا مدخول اذا اولان فعل مضمری مفعرا اولوب (علقت) معنایه در (الفاء) وجدان کی بولق معنایه در (تمیة) سوء عبون و اصابت کرند روحانیوندن استعاره ایچونندن اعناق صیانه تعلیق اولتان بونجه کردر که تعویذ اطلاق اولتور مفهوم بیت موتک اظفار و مخالی لاجل الاذهاب برشیه تعلیق ایلدیگی حینده استحضار جمیع تعویذات الیه اسباب اندفاعیه منه صرف کوشش و مساعی اولسسه فائده بخش اولوب حلول اجل موعوده حیللر باطل و سعی و ورزشر نتیجه مقاومتدن عاجز و عاطل اوور مرویدر که ابو ذوبک سنه واحدهده بش فرزند دایسندی لاجل التجاره مهاجر بن قبیله مضر جله سندن اولدقلری حاده طعمه شیر اجل اولملیه مرثیه اوله رق حقارنده بر قصیده نظم ایدوب بیت مذکور ایله (اودی بنی و اعقبونی حسرة * عند الرقاد و عبره لا تفلح) بیت دخی قصیده مذکوره دندر (اودی) هلاک و (اعقبونی) ترکونی معنایه در (رقاد) موت و (عبره) کوزیاشی معنایه اولوب (لا تفلح) لا تسکن و لا تزول مفهومده در مفهوم بیت اولادک بادیه بقایه ارتحالیه کندوسی عند الارحال مبتلای الم هجران و دموع غیر زائله الیه کریان و نالان بر اقدقر بنی مفیددر محکیدر که جناب حسن بن علی رضی الله تعالی عنهما لاجل العباده مجلس معاویه بنی شریف بیورملرله حین ملاقاتده قیامه مسارعت و اظهار تجلد و شجاعتله قصیده مذکوره جله ایستندن بولسان (بجملدی الشامتین اریهم * انی ریب الدهر لا اتضعضع) قولنی انشاد ایلر اوزرینه جناب امام عالی مقام دخی علی الفور و التعقب بنه قصیده مذکوره دن (واذا المنیه انشبت بظفارها * الفیت کل تمیة لا تنفع) بیتله جوابداد اولمشدر رضی الله تعالی عنهم (تجلد) اظهار جلالت و جرئت معنایه در (شامتین) اهل شماتت اوله رق (شماتت) مصائب دشمنله اظهار فرح و مسرندر (ریب دهر) حوادث زمان اولوب (تضعضع) اضطرابدر قال رحمه الله تعالی (شبه المنیه بالسبع فی اغتیال النفوس بالقهر والغلبة من غیر تفرقة بین نفاع و ضرار فثبت لها الاظفار التي لا یکمل ذلك فیه بدونها) شاعر مر قوم نفسنده منیه بی میان اصحاب نفع و زیانی تفریق و تمیز ایلدیرک و فرد اغریده حقته میل رفت و اصحاب فضائل و کالاته بقیا و شفقت ایلدیرک قهر و غلبه الیه نفوسی اغتیال و خجاة اهلاک اجمده سببه تشبیه ایدوب بعده تشبیهده تحقیق مبالغه قصیده سببهده اهلاک و اغتیال کالنه موقوفی علیه اولان اظفاری منه ایچون اثبات ایلندر ز بر اسوده بدون الاظفار اثبات الیه اغتیال محقق ایدده لکن کالی اظفار الیه اولوب بدونها ناقص اولور امدی منه نک سببه تشبیهی استعاره بالکنایه و اظفارک منه ایچون

اثباتی تخیلیه در مصنف رحمه الله تعالى مشبه ایچون اثبات اولسان امرک مابه القوام اولان
ضرب نائینه اشارله بیوررکه (و کا فی قول الآخر) و نش نطق بشکر برک مقصحا * فلان
حالی بالشکایه انطق) بیت دلپذیری اشبو استعاره بالکنایه دن اولوب مفهومی قسم ایدرکه اگر
بن سنک شکر بر واحسانکی افصاح و اظهار ایدرک نطق و تکلم باسم اسان عالم بونک خلافتده
اوله رق سنک شکایت اسانکی دها زیاده اظهار و افصاح ایلر دیمکدر قال رحمه الله تعالى
(شبه الحال بانسان متکلم فی الدلالة علی المقصود فثبت لها اللسان الذی به قوامها فیه) شاعر
مرقوم حال مقصود اوزره دلالتده انسان متکلمه تشبیه ابدی و بوتشیه استعاره بالکنایه در
و بوتشیه دن ایچون انسان متکلمه دلالت قوام و حصول کندوسیه اولان لسانی حال ایچون
اثبات ابدی و بوثبات استعاره تخیلیه در امدی مصنف بیان استعاره مکنیه و تخیلیه ده
ذکر ایلدیکی تعریف و تقاریر اوزره اظهار و منه لفظلرندن هر بریسی معنای ماوضع اهلرند
مستعمله اولان حقیقت اوله رق کلامده مجاز لغوی اولوب بالکر و انحق مجاز اولان برشی ایچون
کندی اوصاف و ملایندن اولیان امری یعنی مثلاً منه ایچون اظهاری اثباتدن عبارتدر و بویاسه
ماستنده ذکر اولدیغی اوزره ربیع ایچون اثبات اثبات کی مجاز عقیددر واستعاره بالکنایه
و تخیلیه دن هر بریسی امر معنوی اولوب متکلم ایکی فعلی یعنی ابداع تصرف عقلی اوله رق
کلامده یکدیگره متلازم و بونلردن برینک بدون الاخری تحقیق مندر زیرا تخیلیه البته مکنیه
ایچون قرینه اولسی و قرینه مکنیه البته تخیلیه اولسی واجبددر اگر سؤال اولنورسه که (اظفار
المنیه الشبهه بالسبع اهلیک فلانا) قولنده مصنف نه دیرکه استعاره بالکنایه اولدیغی حالده
اظفاره تخیلیه تحقیق ایچون زیرا تشبیه و شبهه ظاهر اولسیله استعاره موجود دکلدر حالبوکه
علی قول المصنف استعارتین بر برینه متلازمددر جوابنده دیرکه اولا بوکلامک باقادن عدم
صدوری جهنله صحیح غیر مسلم و نسلم صحیح تقدیرده اظهار تخیلیه اولوب بلکه تشبیه ایچون
ترشح ایدوی غیر مبهمدر و (ترشح تشبیه) مشبهه ملایم اولان وصفی اثبات و (ترشح مجاز)
معنای حقیقی به ملایم اولان وصفی ذکر در ته کیم (اسر عکن الحوقانی اطولکن یدا) حدیث
شریفنده (اطولکن) لفظی مجازاً نعمنده استعمال اوانان یدا ایچون ترشح تشبیه اولنور الحاصل
ترشح استعاره به مخصوص اولوب تشبیه و مجازده دخی جار ایدر شارح مرحوم استعاره بالکنایه
و تخیلیه ده مذاهب ثلثه اولوب مذهب سلف و سکاکی آئیده ذکر اولته جغنی وعدایتمسیله بیان
مذهب سلفه شروع ایدرک بیوررکه اگر استفسار اولنورسه که مصنفک استعاره بالکنایه ایچون
ذکر ایلدیکی تفسیر کلام سلفده مستدر صریحی اولوب و مناسبت لغویه اوزره بنس اولنیمان برکلام
اوله رق کان کندی مختار ذائیدی اولسیله بونک صحیح اولان تفسیری ندر جوابنده دیرکه
استعاره بالکنایه کلام سلفده مذکور اولان معنای صحیحی مستعار اولان لفظ مشبه بهک ذکر بله
تصریح اولنوب بلکه مستعار اوزره دال اولان ردیف و لازمک ذکر اولنمیدر شویله که مثلاً
(اظفار المنیه) قولبله مقصود (رأیت اسدا) قولنده لفظ اسدک رجل شجاعه استعاره سی کی
لفظ سبک منه ایچون استعاره سی اولوب لکن مستعار اولان سبکک ذکرنی تصریح ایتیه رک
لازم سبدن مقصوده انتقال ایچون لازم سبع اولان اظفارک ذکرنی ایله اقتصار اولنمیدر ته کیم
شان کنایه ده بودر زیرا کنایه علی اختلاف القولین لازمدن ملزومه و باخود ملزومدن لازمه
انتقالدر امدی مستعار ذکرنی تصریح اولنیمان لفظ سبع و مستعار منه حیوان مفترس و مستعارله
منیه در اشبو مذهب سلف اوزره استعاره مکنیه ک تقریری منیه سیبه تشبیه ایلدک اهلاکده
منیه سیب جنددن ادما ایلدک لفظ سبعی منه مفهومیچون استعاره ایلدک و بواستعاره سی ذهنده
طی و ترک ایدرک سبک ملایمی اولان اظفارک ذکر بله اکتفا و منیه سی ذکر ایدوب بینه منه معنایی
مراد ایلدک و مکنیه ک بومنايه خلنی صاحب کشفک فی الذین یقضون عهد الله قول شریفنده

اولان کلامی اشعار ایدر زیرا دیمشدر که بلغاتک عهد متعاهدینده اولان ثبات و صلته ناشی علی
سبیل الاستعاره عهدی جبل ایله تشبیه لرندن ایچون نقضک ابطال عهدده استعمالی شایع اولمشدر
و بلغاتک شی مستعاری ذکر ایتیه رک سکوت ایدوب بعده روافد مستعاردن برشبک ذکر بله
مستعاره رمز ایدرک بورمز ایله مکان مستعار اوزره تشبیه ایتیری بلاغتك اسرار و اطافندن اولوب
شویله که مثلاً (شجاع یفترس اقرا نه) قولنده شجاع اسد اولدیغنه تشبیه اوله رق قرینه
اثبات افزاسدر اشته کلام صاحب کشف بوندن عبارت اولوب و بوکلام مستعار صریحا
متروک اولوب ذکر اوزمه مر موز ایله اولان اسم مشبه بهک اسمی اولدیغندن صریحدر زیرا
کلام مذکور (الذین یقضون عهد الله) قولنده جبل عهد ایچون استعاره اولنوب مستعار تصریح
اولنیه رق لفظ نقض ایله رمز اولدیغندن عبارتدر لکن بوکلامدن استعاره بالکنایه ک قرینه سی
صورت و همیه ایچون استعاره اولسان استعاره تخیلیه اولسی واجب اولوب بلکه بعضاً نقضک
ابطال عهد استعاره سی کی استعاره تحقیقه دخی اولدیغی استفاد اولور شویله که
ابطال عهد امر متحقق اولوب نقضک بو امر متحقق ایچون استعاره سی استعاره تحقیقه
اولدیغی حالده استعاره جبل ایچون قرینه اولدیغی سیاق کلامدن منقسم اولمشدر و مذهب
سکاکی اوزره کلام فصل نائیده کلمه کرکدر و اما شیخ عبدالقاهر کلامی استعاره بالکنایه ک
ذکرنی اشعار ایتوب فقط (اظفار المنیه) قولی استعاره اولدیغنه دلالت ایدر شو معناه که منه
ذی اظفار اولان سبک تشبیه اولنمسته منی منه ایچون کندوسنده موجود اولیان شی یعنی اظفار
اثبات اولمشدر و شخک بوکلامی مصنفک تخیلیه ده اولان قوکه قریبدر و کلام شخک بوکا
دلالتی زیرا اسرار بلاغته دیمشدر که استعاره ایکی قسم اوزره اولوب بریسی اسمک مسماسندن
کندوسی اوزره نص و اشارت اولنق یعنی شوشنه نقل اولنمیدر دینک ممکن اولان برامر متحققه
نقل اولنمیدر مثلاً (رأیت اسدا) قولنده مراد رجل شجاع اولوب لفظ اسد مسماسی اولان
حیوان مفترسدن امر متحقق اولان رجل شجاعه نقل اولنمیدر و قسم ثانی اسمی حقیقتندن
یعنی استعمال اولدیغی موضع محققندن اخذ ایله کندوسنده مشار ایله اولوب اسم ایله مراد شودر
دیو اشارته صالح برشی تبیین ایمان موضعه وضع اولنمیدر مثلاً ایلدک (وغدات ریح قد کشف
وقرة * اذا صبحت ید الشمال زمامها) قولی بوقسمدن اولوب اکثر نسخ دیوانده (قد کشف)
محلده (قد وزعت) لفظی مرق اوله رق کففت معنایه در (قره) کسر قاف و تشدید را ایله
رد معنایه اولوب (بوم قر) و (لیله قره) دینلور مفهوم بیت نیجه کونلر که ائده ابرد ریح
اولان ریح شمال هبوب ایدردی و نیجه برودنلر که زما ی بد عاصف شماله مسلم ابدی بویله ایل
مهالکده اطعام ناس ایله سورت عادی بردی کف و وزع و کشف و دفع ایلدم دیمکدر شاعر مرقوم
بدن مراد فلان شیدر دیو تعیین ایله اوزرینه اسم یدا اجرا اولنمیدر بر معنایه اشارت ایتیمکسزین
شمال ایچون بد اثبات ایلنمیدر انکیچون (رأیت رجلاً مثل الاسد) دینلیدیکی کی (اذا صبحت ایشی
مثل البید للنمل) دینک صحیح اولن و بوکلامده اعتبار تشبیه انحق بو طریق تغییر ایدرک
(اذا صبحت الشمال ولها فی قوة تأثيرها فی الغداة شبه المالك تصریف الشی بینه) دیمکده اولور
(فی قوة) ظرفی شبهه متعلق اولوب (تصریف الشی) مالک ایچون مفعولدر مفادی شمال
ایچون غداکده قوت تأثیریه جهنله بدیه برشیده تصرفه مالک اولام ذی روحه شبه اولنمی اعتبار
معنایه جلدن عبارت اولوب وجه شبه تأثیر اولمش اولور بوصورنده انتزاع اولسان مشابهت
نفس مستعاردن متوجه و متعلق اولوب بلکه مستعار اولان لفظ یدک مضاف اولدیغی شمالدن
حاصل اولدیغی بولورسون زیرا سن شمالی ذی روحدن ذی الیدکی قیابوب یعنی شمالی بر شخص
ذی الید تشبیه ایدوب مستعارله اولان شمالی ناشی قیلر یعنی شمال ایچون بد یخچل اثبات
ایلرسین و بوثباتدن غرض شمال ایچون بدیه متصرف اولان کسه ک حکمی اثبات اولمش اولور

و كذلك شيخنا ديمشدر كه لفظ يدك استعاره اولسندة خلاف اوليوب حاله كه بر شدن شي آخره منقول دكادر
 زيرا معنى شاعرك بر شيشي يده تشبيه اتحسى اوزر بنه اوليوب بلکه شمال همچون يد اثبات ايتكلكنى
 مراد اتحسى اوزر بنه در امدى شيخ مراد شاعر شمال همچون اثبات يد در ديمشدر ظاهر
 و متبادر اولان مصنفك قول كى اثبات مذکور استعاره تخيليه اولسيدر لكن استعاره اثبات
 اولتان يد در ديمك معناسى دخی احتمال و لفظ يد استعاره اولسندة خلاف بوقدر ديمسى بوصورته
 دال اولديفتن شارح مرحومك قول شيخ مصنفك ذكر ايلديكى شينه قريدر تعيه يله استعاره
 تخيليه قول مصنفك عبيدر ديو جزم اتحسامى بودند نشئت ايلشدر و شيخك كلامنده
 استعاره بالكتابه نك ذكرى اوليوب بلکه شمالى ذى اليد كى قيرسين قولندن اثبات يد (شمالى)
 ذى اليد تشبيه مبنى اولديغى فهم اولور و اما استعاره بالكتابه اولوب اولديغى و استعاره
 بالكتابه نك وجودى تقديرده استعاره اولان تشبيه مذکور ميدر و ياخود مشبه اولان شماليدر
 و ياخود مشبه به متروك اولان ذى اليد ميدر بورالى كلامندن معاوم دكادر قال رحمه الله تعالى
 (وكذا قول زهير (صحا القلب عن سلى واقصر باطله * وعرى افراس الصبي ورواحله) وزهيرك
 (صحا القلب الخ) قول دخی اشبو استعاره بالكتابه و تخيليه دنددر (صحا) خلاف سكر اولان
 صمودن مثق اولوب استعاره تعيه اوله رق (سلا) معناسنددر تاجده سلو زائل شدن اندوه
 و عشق اليه تفسير اولشدر يعنى حزن و عشق زائل اولق معناسنه اولوب عن اليه تعدى ايدر معنى
 قابم هوای سلى سكرندن افاقت بولدى ديمكدر (اقصر) قولى (اقلاع) يعنى ترك و امتناع
 معناسنه (اقصر عن الشئ) قولارندن اولوب معنى (امتنع باطله عن حب سلى) اولور به مضمر
 كلام قلبه محمول اولوب (اقصر القلب عن باطله) ديمكدر ديديلر لـ كن بوكا حاجت اوليوب
 (امتنع باطله عنه و تركه بحاله) ديمك صحیح اولور زيرا معنى سلبه اولان ميل قلب فليدن زائل
 اوله رق قلبى حاليه ترك ايلدى ديمك اولوب بومعنى ايله صحیحدر و كلامك قلبه حلى تاجده ذكر
 اولديغى اوزره (اقصر) بر كاردن قدرته برابر كرو طور مق معناسنه اولوب باطل ايله ذى قدرت
 و ادراك اوليه رق و محتاجه باطله اسناد اقصر صحیح اوليه جنى جهنله در باطل قلبدن مراد
 سلبه قلبك ميايدر (عرى) صيغة مجهول اوزره (عريه) قولارندن اولوب مجرد و عريان قلبم
 ديمكدر بويت استعاره بالكتابه و تخيليه همچون مثال ثالث اولوب مصنفك بومثال اراد اتحسى
 استعاره تخيليه دن به مضمرى تحقيقيه محمل اولديغنه تشبيه همچوندر و بونوع تخيليه سكاكى
 (الاستعارة المحتملة للتحقيق والتحليل) تشبيه ايلشدر و بواسطه تحقيقيه محمل اولديغى كى
 عند المصنف بالضرورة استعاره بالكتابه متنى اولور زيرا عند المصنف آنفا ذكر اولديغى اوزره
 استعاره تخيليه و مكثيه بنده تلازم وارد امدى مصنف رحمه الله تعالى تخيليه نك بيانه اشارله
 بيوردر كه (اراد ان يبين انه ترك ما كان يرتكبه زمن المجتبه من الجهل والغنى واعرض عن معاودته
 فبطلت آياته فشب الصبي بجهة من جهات المسير كالخج والجمارة قضى منها الوطر فاهملت آياته)
 (اراد) و نظرارنده اولان ضمائر زهير (و يرتكبه و معاودته و آياته) ضميرى (ماكان يرتكبه)
 قولنده اولان ما به راجع او اوب (من الجهل) ما بى ياندر (بطلت) فتح ايله (بطل الاجير
 بطالة) قولارندن تعطيل معناسنه اولوب (بطل الشئ بطلا) قولندن دكادر كه حتى تعريه
 بطالانه دلالت ايتز ديله (بجهة من جهات المسير) بغرض من اغراض المسير ديمكدر (منها)
 جهته راجعدر (وطر) حاجت معناسنددر يعنى بيت مذکورده زهير زمان مجتبه ارتكاب ايلديكى
 جهل و ضلال ترك و رجوع و معاودتن اغراض ايدرك آلات جهل و ضلال باطل و معطل اولديغى
 بيان مراد اتحسى صباى حج و تجارت كى كند و سندن جهات مسير و سغردن قضای و طر و حاجتله
 آلتى اهمال اولتان جهات مسير و سغردن بر جهته تشبيه ايلشدر وجه شبه اشتغال نام و مهلكه
 و معار كدن احتراز و مساللات ايتجه رك مسالك صعبة اشتغاله ركوب و اقحامدر و بوشيه مضمر

في نفس استعاره بالكتابه در قال رحمه الله تعالى (فانبت له الافراس و الرواحل) صباى جهت
 مذکور به تشبيه نسكره صباى همچون جهت مذکور به خاص اولان شيتك بعضى بنى جهت
 مسير و حرك قوامى كند و سيله اولان افراس و رواحلى اثبات ايلشدر امدى اثبات افراس و رواحل
 استعاره تخيليه در زيرا صباى همچون اوزر بنه افراس و رواحل اسمى اجرا ايله جك بر شى متحقق
 متصور اوليوب منه همچون اثبات اظفار كيدر قال رحمه الله تعالى (فانصبي من الصبوة بمعنى الميل
 الى الجهل والقوة) امدى صباى بومعنى اوزره جهل و قوت ميل معناسنه اولان صبوتن مشقندر
 صحاحده يقال (صبا يصبو صبوة اى مال الى الجهل والقوة) ديمشدر (قوت) مروت و كرم
 معناسنه اولوب و استيفائى لذته مستعمل اولمليه بورا ده مراد استيفائى لذتدر و فتح صاد ايله
 صبادن اوليوب صباى صباى سمع سمعا كى لعب معناسنه صباى صباى و مصنف رحمه الله تعالى بيت
 مذکورك محمل اولديغى استعاره تحقيقيه اشارله بيوردر كه (و يحتمل انه اراد دواعى النفوس و شهواتها
 والقوى الحاصلة لها في استيفاء الذات و الاسباب التي قبلها تاخذ في اتباع الغنى الا وان الصبي فيكون
 تحقيقيه) دخی محتملدر كه زهير افراس و رواحل ايله نفوسك دواعى و شهواتى و نفوس همچون
 استيفائى لذته حاصله اولان قوامى مراد ايلشدر (دواعى) داعيهك جعى اولوب نفس فعل
 و ياخود ترك اوزر بنه حل ايدن صغندر (شهوات) شهوتك جعى اولوب اشباه ملايمه
 اراده دن عبارتدر (قوى) قوهك جعى اولوب افعالك مبدائى يعنى هلت قريه سيدر و ياخود
 زهير افراس و رواحل ايله اتباع غنى و ضلاله آوان صباك غريده قليلا تاخذ يعنى اتباع غنى
 و ضلالت و جر اذبال بطالنده اكثر آوان صباوت و صفوان شبابه اجتماع و تضاد ايدن مال
 و مثال واعوان و اخوانى مراد ايلدى واشبو وجهين اوزره افراس و رواحلى استعاره استعاره
 تحقيقيه اولش اولور زيرا افراس و رواحل ايله وجه اول اوزره دواعى مراد اولديغى كى معناسى
 عقلا متحقق اولور زيرا دواعى نفوس امور عقليه دندر و وجه ثانى اوزره اسباب اتباع غنى مراد
 اولديغى كى معناسى حاسن متحقق ايدر زيرا اموال واعوان امور محسوسة دندر و سكاكى رحمه الله
 تعالى نك بحث حقيقت و مجاز و بحث استعاره بالكتابه و تخيليه اولان كلامى مصنف مرحومك
 ذكر ايلديكى شينه مواضع عديده مخالف و مسلميه مواضع مذكوره به و انده اولان فونده
 و اوزر بنه وارد اولان امثله به اشارت ايتك مراد ايدرك بونكچون فصل مستقل و ضمله بيوردر كه

وصل عرف السكاكى الحقيقة القوية بالكلمة المستعملة فيما وضعت له من غير
 ناه بل في الوضع واحترز بالقيء الاخير عن الاستعارة على اصح القولين

سكاكى عليه الرجه (حقيقت لغويه) بى من غير تاويل في الوضع ما وضعت لهنده مستعملة اولان
 كلمه در ديو تعريف ايدوب و (من غير تاويل في الوضع) قيد اخيره على اصح القولين استعاره دن
 احتراز ايلشدر قول اصحن مراد استعاره موضوع له حقيقتك غريده مستعمل اوله رق
 مجاز لغوى اولسيدر بوقوله كوره استعاره افراد حقيقتدن اولوب تعريف حقيقتده احترازی
 مقتضيدر و اما استعاره مجاز عقايدر شويله كه تصرف امر عقليده اولوب اسك غبرى بى اسد
 فليقتدن عبارت و كلمه ما وضع لهنده مستعمله در ديو ذاهب اولترك قولنده كوره استعار حقيقت
 لغويه اولمليه افراد حقيقتدن اولوب بوندن تعريفده احتراز صحیح اولز بنه عليه اصح قولين ايله
 قيد ايلشدر قال رحمه الله تعالى (فانها مستعملة فيما وضعت له تاويل) و تعريف مذکورده ذكر
 اولتان قيد اخيره قيد اصح اوزره استعاره دن احتراز واقع اولمى زيرا قول مذکور اوزره
 استعاره بطريق التاويل ما وضعت لهنده مستعمله در و بوتاويل افراد مشبه بهى متعارف
 و غير متعارف اوله رق ايكى قسم قلقى طريقه مشبهك جنس مشه بهده دخولى ادعادر امدى
 مجرد (المستعملة فيما وضعت له) قیدی تعريف حقيقتدن استعاره بى اخراج ايله ميوب بلکه
 من غير تاويل قوليله تقييد اولنقى لازم كور بومقامده سكاكنك مقصودى اولمى واجب اولان

معنای صحیح اشبو تقدیر اولیان معنی اولوب لکن عبارت سی بومعانی افاده دن قاصر در زیر
 دیشدر که (واما ذکر ت هذا القید اعنی من غیر تأویل فی الوضع ليجتزیه عن الاستعارة فی الاستعارة
 تعد الكلمة مستعملة فیما وضعت له علی اصح القولین ولا تسمیها حقيقة بل مجازا لغویا لیه دعوی اللفظ
 المستعار موضوعا للاستعارة علی ضرب من التأویل) امدی سکا کینک سیاق عبارت سندن ظاهر اولان
 (علی اصح القولین) قوی (مستعملة فیما وضعت له) قوائمه متعلق اولوب (ليجتزیه عن الاستعارة)
 قولنه متعلق اولامیدر حالبوکه قول مذکور تعاقب صحیح اوله من زیر (مستعملة) قولنه تعاقب
 تقدیرده استعاره نک ماوضعت له مستعملة اوله تعاقب انجق اصح قولین اوزره اولوب اما قول
 غیر اصح اوزره استعاره ماوضعت له غیر مستعملة اوله تعاقب مفید اولور حالبوکه حقیقت حال
 بوجوه اولوب قولین استعاره نک ماوضعت له مستعملة اوله بقصد متفقد در و بیلرند
 اولان فرق وضعت قول اصح اوزره ادعائی و قول آخر اوزره تحقیق اولسنددر چونکه سبقت
 اعتباری اوزره اختلاف قولین استعاره مجاز لغوی و یا خود علی اولسند اولوب بوجه استعاره نک
 ماوضعت له مستعملة اولسند اوله رق فی الجملة ماوضعت له مستعملة اوله بقصد قولین
 متفقد و اگر وضعت وضع حقیقی مراد اولسند بصورتده اصح قولین اوزره اولز زیر
 بوجه مشروح قول اصح اوزره وضع ادعائی و بالفرض قول اصح اوزره وضع استعاره تحقیق
 دینک لازم کله بوحالده (من غیر تأویل) قولیه نه کیفیت خروج ایدر که مفروض قول اصح
 اوزره استعاره وضع تحقیق ایله ماوضعت له مستعملة اولسند بصورتده توجه عبارت سکا کیده
 وجه صحیح (علی اصح القولین) قولنک (ليجتزیه عن الاستعارة) قولنه متعلق اولسنی اختیار ایله
 کلامک قاق واضطرابی ارتکاب ایلکدر وجه اضطراب (علی اصح القولین) قولیه متعلق
 اولان (ليجتزیه عن الاستعارة) یعنی (فی الاستعارة تعد الكلمة مستعملة فیما وضعت له) قولیه
 و (لا تسمیها حقيقة) ایله (تعد الكلمة الخ) قوی یعنی (علی اصح القولین) کلامیله فصل
 ایدوب نظم کلام مختل اوله رق موجب تقدیر اولسند قال رحمه الله تعالی (و عرف المجاز لغوی
 بالكلمة المستعملة فی غیر ما وضعت له بالتحقیق فی اصطلاح به الخطاب مع قرینه مانعة عن ارادته) و سکا کی
 مجاز لغوی بی مخاطب کند و سیه اولان اصطلاحه ماوضعت له حقیقی اولان معنایی اراده دن
 مانعه اولان قرینه موجود اوله رق اصطلاح مذکورده ماوضعت له حقیقی اولان معنای غیریده
 استعمال اولیان کله در دیو تعریف ایلدی سکا کینک عبارت سی (الكلمة المستعملة فی غیر ما
 موضوعة له بالتحقیق استعمالا فی الغیر بالنسبة الی نوع حقیقتها مع قرینه مانعة عن ارادة معناها
 فی ذلك النوع) اولوب (بالتبیه) قوائمه باغیر متعلقدر (و فی الغیر) قولسند لام عهد ایچوند
 یعنی مجاز لغوی لغت و یا خود شرع و یا عرفده کله کند و سچون وضع اولیان معنای غیریده
 مستعملة اولان کله در و غیرینی او کله نک نوع حقیقتنه نسبتله اولوب حناکه اگر کله نک نوع
 حقیقی لغوی اولورسه معنای لغوی نک غیریده استعمال اولسنی مجاز لغوی اولور و اگر
 شرعی اولورسه کله معنای شرعی نک غیریده و اگر عرفی اولورسه معنای عرفی نک غیریده مستعمل
 اولور و انوعده اولان معنایی اراده دن مانعه اولان قرینه نک وجودی دخی لازمدر الحاصل
 (بالنسبة الی نوع حقیقتها) قوی اصطلاح آخرده ماوضع له اولان معنای استعمال اولیان مجازی
 ادخال ایچوند تکیم تفصیلی تعریف مجازده مرور ایشدر امدی بوقید نه زمانکه
 (فی اصطلاح به الخطاب) قولن منزله سند اولوب و (فی اصطلاح به الخطاب) تعیری اوضح
 و مقصوده ادل اولدیسه مصنف قید مذکور مقامده (فی اصطلاح به الخطاب) ایله تعیر و عبارت
 سکا کی بی بوجه حسته تغییر ایشدر و هه دره قال رحمه الله تعالی (وائی بقید التحقيق لیدخل
 فی الاستعارة علی ما مر) و سکا کی تعریف مجازده مجاز لغوی اولان استعاره نک دخول ایچون (فی غیر
 ماوضعت له) قولنه اولان وضعی (بالتحقیق) قولیه تقدیر ایلدی و بوقید استعاره بی تعریف

مجازده ادخاله مدار اولسی مرور ایدیکی اوزره استعاره نک ماوضعت له استعمالی بطریق
 التأویل اولوب حقیقة موضوع لهنده مستعمل اولدیقه منیدر یعنی ماسبقده ایضاح اولدیغی
 وجهله استعاره هر تقدیر معنای موضوع لهنده مستعمل ایلده لکن مستعمل اولدیغی معنی
 حقیقة موضوع لهی اولوب بلکه افراد حقیقتدن عد و ادعا ایتک تأویلله معنای موضوع لهیدر
 امدی اگر (ماوضعت له) قوی (بالتحقیق) قیدیه تقدیر اولسند تعریف مجازده استعاره داخل
 اولوب افرادنی جامع اوله من ایدی زیر بطریق التأویل ماوضعت لهنده مستعمل اولدیغندن
 استعاره ایچون علی الاطلاق (انها مستعملة فی غیر ماوضعت له) دینک صادق اولز و بوکلام
 واضح اولوب لکن سکا کینک بومقامده اولان عبارت سی مضطر بدر شویله که سکا کی (و قوی
 بالتحقیق احترازان لایخرج الاستعارة) دیوب بوايه فاسددر زیر مفهوم عبارت (بالتحقیق)
 لفظی استعاره نک خروج ایتامسندن احتراز ایچوند دینک اولوب حالبوکه مراد خروج
 استعاره دن احتراز اولوب عدم خروجندن احتراز دکدر بوحالده لفظ لاک (لایخرج) قول
 شریفنده و قوی وجهله زائده اولسی ایجاب ایدر شارح مرحومک بوسوالی احتراز کله نک
 لفظا و یا تقدیرا عن ایله عدم استمالی خلاف ظاهر اولسند سکا کینک (ان لایخرج) قولنی
 (عن ان لایخرج) تقدیرنه یعنی اولوب اگر لام تقدیریه (لایخرج) مفهومده اولس بوسوالدن
 وارسته اولور وینه سکا کی (و قوی استعمالا فی الغیر بالنسبة الی نوع حقیقتها احتراز عما اذا
 اتفق کون الكلمة مستعملة فیما وضعت له لا بالنسبة الی نوع حقیقتها کما اذا استعمل صاحب اللغة
 لفظ الغائب فی فضلات الانسان مجازا او صاحب الشرع لفظ الصلوة فی الدعاء مجازا او صاحب العرف
 لفظ الدابة فی الجار مجازا) دیوب بوقولی دخی فاسددر زیر مفهوم کلامی تعریفده ایتان ایلدیکی
 (استعمالا فی الغیر بالنسبة الی نوع حقیقتها) قوی مثلا صاحب لغت لفظ غائبی مجازا نجسده
 و یا خود صاحب شرع صلاتی کذلک مجازا داده و یا خود صاحب عرفک لفظ دابه بی ینه
 مجاز اجارده استعمال ایتلری کی کله نک نوع حقیقتنه نسبتله اوله رق نوع حقیقتک غیریه
 نسبتله مستعمل اولسی صورتندن احتراز ایچون اولسندن عبارت اولوب حالبوکه بومثالور افراد
 مجازدن اولسند بونلردن احتراز ایچون مسامح اوله من بوحالده کلام حذف مضافه حل ایله
 (احتراز عن خروج ماذا اتفق) تقدیرنده اولسی لازم کادر قال رحمه الله تعالی (و رد بان الوضع
 اذا اطلق لا یتناول الوضع بالتأویل) و سکا کینک کلامی وضع و وضعت مشتق اولان شی مطلق
 اوله رق اراد اولدیغی وقتده تأویل ایله اولان وضعه شامل اولز که حتی بوقیده احتیاج مس
 ایش اولسون دیو رد اولدی زیر سکا کی کندوسی وضعی (تعین اللفظ بازاء المعنی بنفسه)
 قولیه تفسیر ایدوب (بنفسه) قولله قرینه ایله معنای مجازیسی ازاسند معین اولان مجازدن
 احتراز ایلدم دیشدر و محل اشتباه دکدر که اسدک رجل شجاع اوزره دلالتی و رجل شجاع
 ازاسند تعینی انجق بواطة القرینه در بوتقدیرده وضعی تعریف حقیقتده عدم تأویل ایله
 و تعریف مجازده حقیقی اولسند تقدیر حاجت بوقدر مکرکه بوقیدلردن زیاده ایضاح مراد
 اولوب تخیم حد قصد اولسند و مرادی اشبو زیاده ایضاح اولدیغی صورتده (ليجتزیه عن کذا
 و کذا) قوی نجوز و تسامحه مبنی اولوب (ليجتزیه) قولندن مراد (لیتضح الاحتراز) اولس
 اولور و مصنفک بوايرانه جواب ویرلشدر که عند الاطلاق وضعک وضع بالتأویل عدم تناولی
 مسلم اولوب و تفسیر وضعده مأخوذ اولان (بنفسه) قیدی مجاز مرسلدن احترازه صالح اوله رق
 استعاره دن احترازه غیر صالحدر زیر استعاره ده تعین لفظ بحسب الادعا بنفسه ازاه معنای اولوب
 نصب قرینه بالکثر تعین دلالت ایچون اولسند مشترکده اولدیغی کی وضعه متاقی دکدر چونکه
 استعاره ده مستعمل اولان کیسه افراد اسد بری متعارف و دیگری غیر متعارف اوله رق ایکی قسم
 اولدیغی ادعا ایدر و نصب قرینه مراد اولان غیر متعارف تعین ایتک اوزره متعارف فی ایچون

اولوب بوقسه متعارف وغير متعارفدن اعم اوله رق مطلقا نقي اسد ايجون دكلدر والا ادعاي مذكور مستقيم اوله رق استعاره اوله من لكن بوجوابك ضعي غير خفي اولوب اول (بنفسه) قيدي مطلق مجازي اخراج ايجون اولديغي مفتاحك (قولي بنفسها احتراز عن المجاز اذ اعنيته بازاء ما اردته بقرينة فان ذلك التبيين لا يسمي وضعه) عبارة منك صراحة معاملة معلومدر وثانيا قرينة مجاز مطلقا دلالت ايجون اولوب مشترك بونك خلافتده اوله رق مشتركه قرينه تعيين مراد ايجوندر وثالثا استعاره ده لفظك ازاء معنای مجازي به تعييني بسبب القرينه اوله رق تعيين لفظ بنفسه اوله رق ادعا به محل بوقدر رابعا وضعدن متبادر اولان وضع تحقيق اولوب ادعائي دكلدر قال رحمه الله تعالى (ورد بان التقييد باصطلاح الخطاب لابد منه في تعريف الحقيقة) وبنه كلام سكاي رد اولمشدر كه مثلا عرف شرع ايله مخاطب اولان كسه نك مجازا دعاده استعمال اولديكي لفظ صلاتي اخراج ايجون تعريف حقيقتده وكذلك لفظ مذكوري ادخال ايجون تعريف مجازده (باصطلاح الخطاب) قوليده وياخود بومعناي افاده ايله جك برافظ ايله تقييد لازم كلور زيرا هر قدر اصطلاح مذكوره ماوضع لهي دكله ده لكن في الجملة يعني اصطلاح آخريده ماوضع لهي اولان معناده مستعملدر وبوموضع تاويل بوقدر كه حتى (من غير تاويل) قيديله خروج ايتون زيرا تاويلك معناسي ذكرى مرور ايلديكي اوزره تصرف عقلي ايله ماوضع لهك غيري بي ماوضع لهندن قسم آخر قيله رق ماوضع لهده ادخالتي ادمان عبارت اولوب اشو صورت نقضده اولان وضع ايله تاويلدن عاري اوله رق وضع حقيقتدر ومن غير تاويل قيدي اخراج استعاره به مختصدر امدى تعريف حقيقتده بوقيدك اهمالي محل تعريف اولوب حاصل ايقارني مانع اولز لكن غير خفيدر كه اشو قيدك تعريف حقيقتده اخذى ذكر اولان (باصطلاح به الخطاب) عبارة سيله ممكن اولوب بوقسه صاحب مفتاحك ذكر اولديغي اوزره تعريف مجازده ايراد ايلديكي (بالنسبة الى نوع حقيقتها) عبارة سيله تقييدى ممكن اوله من زيرا اكر (هي الكلمة المستعملة فيما وضعت له استعمالا فيه بالنسبة الى نوع حقيقتها) وياخود (الى نوع مجازها) دينسه (توقف الشيء على ما توقف عليه) معناسيه اولده بلا واسطة وثابده بواسطة دور لانيم كلور زيرا (بالنسبة الى نوع حقيقتها) تقييددر لزوم دور ظاهر در كه حقيقي حقيقتده تعريف اولور و (بالنسبة الى نوع مجازها) دينلديكي صورتده لزوم دور حقيقتك تعريف مجازده ماخود اوله رق جهتدر زيرا مجاز لغوي بي (هي الكلمة المستعملة في غير ما هي موضوعه له بالتحقيق استعمالا في الغير بالنسبة الى حقيقتها) قوليده تعريف ايله علم بالمجاز علم بالحقيقة توقف ايدر زيرا حقيقت تعريف مجازدن جزدر بوضورتده مجاز دخی تعريف حقيقتده اخذ اوله رق (الكلمة المستعملة فيما وضعت استعمالا فيه بالنسبة الى نوع مجازها) دينسه علم بالحقيقة علم بالمجازه توقف ايدر بوايه دور باطلدر وبعضيلك اشو ايراد مصنفدن جوابده قيد مذکور تعريف حقيقتده مراد اولوب لكن بوقيدك تعريف مجازده ذكريله اکتفا ايشدر زيرا حقيقتدن بحث مقصود بالذات دكلدر ديملى قطعا ملتفت اولوب زيرا دينلدر شايع اولان مقدم ايله متاخرده اکتفا اوله رق عكس دكلدر خصوصيله تعريفده يسانه كال عنايه ديشي اکتفا اصلا جائز اوله من وكذلك بعض اترك (الوضع) لفظك لام عهد ايله تعريفى بوقيددن اغنا ايشدر ديملى دخی غير لغتدر زيرا ديزكه كله قننى وضع ايله موضوع لهي اولان معناده مستعمل ايسه وضع مهوروددن مراد او وضع اولوب مخاطبه كنديده واقع اولان وضع دكلدر زيرا وضع مهوروددن مراد اشو مابه الخطاب اولديفته بر دليل بوقدر وتسلم اوله رق دينلدر اولان شيوعه مبنى وضع ايله مابه الخطاب اولان وضع مراد اوله من دفع انتفاضده قائده ويرموب مادامكه سكا كيك (فيما هو موضوع له) قولنده اولان (موضوع) مابه الخطاب اولان وضع ايله تقييد اولمخديفه تعريف علم اولز زيرا دعاده مستعمله اولان صلات اوزر بنه (انها كلمة مستعملة فيما هي موضوعه له

في الجملة من غير تاويل في الوضع الذي يقع به الخطاب) ديتك صادق اولور زيرا لفظ مذکور هر قدر دعاده كندوسيله مخاطب اولان وضع شرعيده مستعمل دكله ده وضع مذکور ده من غير تاويل وضع لغوي ايله موضوعه اولديغي معناده استعمال اولمشدر زيرا وضع مذکور تحقيقي اولوب وضع تاويلي دكلدر امدى تعريف حقيقتدن بونك امثالي اخراج ايجون (فيما هي موضوعه له) قولندن استفاد اولان وضعك كندوسيله مخاطب اولان وضع اوله رق تقييد ايلديسى اقتضا ايلر فساد تعريفدن مراد ايسه بوندن عبارتدر بلكه ايراد مذکورودن جواب صالح بودر كه اخلاق اضافات ايله مختلفه اولان شيلرك تعريفاتنده (من حيث هو كذلك) قيديله تقييد ايلديسى لابد اولوب ومعرفك اضافي اولديغي معلوم اوله رق واسطه سيله بوقيد جوق كره لفظندن حذف اولنور نته كيم منطقون كليات خجسك تعريفاتندن اسقاط ايله مثلا جنسي تعريفده (كلي مقول على كثيرين مختلفين بالحقيقة في جواب ما هو) قولريله اکتفا ايشدر در كه (في جواب ما هو من حيث هو كذلك) تقييددر و كذلك متقدميك دلالت نشه نك تعريفلدر قيد مذكوري لفظا حذف ايلديكي اوائل فن يانده مرور ايشدر ومعلومدر كه بركله بر معناه نسبتله بهضا حقيقت وبهضا مجاز اولوب لكن وضعين حسيه اولور يعني برافظ بر معناه نسبتله مثلا وضع لغتده حقيقت وعرفده مجاز اولور نته كيم مرور ايشدر خصوصيله حكمك وصفه تعليلي حقيقي مشعر اولوب مثلا (الجواد لا يخيب ساله) قولي (من حيث انه جواد) يعني جواد اولان كسه نك سؤال واستعطا ايدن شخصي تخيب ونوميد ايتماسي جواد اولديغي حثيبتدن ديمكدر امدى بومحله معنى (ان الحقيقة هي الكلمة المستعملة فيما هي موضوعه له من حيث انها موضوعه له) اولمش اولور وحيث كلمه سي اطلاق وتقييد وتعليلده مستعمل اوله رق اول مثلا ماهيت ايجون من هي هي وثاني مثلا تعريف علم طبده (ما يبحث فيه عن بدن الانسان من الصحة والمرض لا مطلقا بل من هذه الخلية) وثالث مثلا (الماء يبرد وجود الانسان من حيث انه بارد) قولر كيدير وبومقامده اطلاق ايجون اوله رق مع قطع النظر عن امر آخر مفادده اولوب كندوسيله شئ آخره من غير دكلدر ديتك اولور بوضورتده معنای تعريف (الكلمة المستعملة فيما هي موضوعه له من غير اعتبار امر آخر) يعني حقيقت كندوسيله امر آخر اعتبار ايتكمزين معنای ماوضع لهنده استعمال اولان كله در ديتك اولور امدى بومفهوم اوزره شارعك دعاه مناسنده استعمال ايلديكي لفظ صلات تعريفدن خروج ايدر زيرا شارعك لفظ مذكوري دعاده استعمال دعا ايجون موضوعه اولديغي حثيبتدن اولوب والا قرينه به محتاج اولمدي بلكه دعا لفظ صلاتك وضع شرعه اولان معنای موضوع لهي ايجون لازم اولديغي حثيبتدن مجازا استعمال ايليله استعمال بوايعبار ايله مقيددر اكر سؤال اولنورسه كه بوضورتده تعريف مجازده دخی بوقيد ترك اولمقى لايق اولوردى جوابده ديزكه اول اصل اولان قيد مذکورك ذكرى اولوب ويزم ذكر ايلديكم اعتبار قيد حثيبت ايجق مقام اعتذارده در وثانيا اكر تعريف مجازده قيد مذکور ترك اوله معنى (انه الكلمة المستعملة في غير ما هي موضوعه له من حيث انه غير ما هي موضوعه له) يعني موضوع لهك غيري اولديغي حثيبتدن موضوع لهك غيرده مستعمله اولان كله در ديتك اولور حاله كه مجازك موضوع لهك غيرده استعمال موضوع لهك غيري اولديغي حثيبتدن اولوب بلكه موضوع لهي اراده دن مانعه اولان قرينه ايله برار موضوع لهه نوع علاقه ايله متعلق اولديغي حثيبتدن اوله رق بوايعبار ايله مقيددر بوجهتد شئ قيد مذکورك تعريف حقيقتدر تركي جاز اولوب مجازده مجاز اولمشدر وبنه سكاى اوزره تعريف مجازده غلط داخل اوله رق اعتراض اولنوب (على وجه بصر) قوليده تقييد لزوم كوستلشدر وخفي اولسونكه بو غلطه مراد سبق لسان ايله سهو اولوب بلكه عن قصد صادر اولان لغتده خطادر وبوسؤالدن جوابده غلط (مع قرينة مانعة عن ارادة معناها) قيديله خروج ايدر زيرا غلطده

موضوع لهك عدم اراده سی اوزره قرینه نصب اولمز دینلشدر لكن بوجواب غاطدر زیرا
برکسه عندنده اولان کتابه اشارت ایدرک خذ هذا الفرس قولیه خطابه ایله کتابه اشارتی
فرس ایله معنای موضوع لهی مراد ایندیکنه قرینه قاطعه در و (اكتب هذا الفرس) قولیده
بویله در زیرا لفظ مذکور لفته خطا اوله رق استعمال انجی برقرینه حالیه و یا مقابله
وجودیه معلوم اولور قال رحمه الله تعالى (وقسم المجاز الى الاستعارة وغيرها) وسکاکی رحمه الله
تعالی مجازی استعاره و غیرینه تقسیم ایشدر بوجباره ده شارح مرحوم (وقسم المجاز)
قولنی (ای المجاز اللغوی الراجع الى معنى الكلمة المتضمن للقاء) قولیه تنقید ایلوب (اغوی)
قبیله مجاز عقلی و (الراجع الى معنى الكلمة) قولیه کله کله حکمنده یعنی قریبا ذکر اولنه جنی
اوزره و واسئل القریة قول شریفده واقع اولدینی کی اصراید اولان مجازی اخراج ایشدر زیرا مثلا
للفائدة) قولیه (استعمال القید فی المطابق) طریقیله اولان مجازده توسعه
مشفری شنه انسان اوزره اطلاق کی (اطلاق القید علی المطابق) طریقیله اولان مجازده توسعه
لقتن ماعدا برقائه بوقدر و مجازک استعاره و غیرینه صورت تقسمی اگر مجاز تشبیه
مبالغه متضمن اولورسه استعاره والا استعاره ک غیر بی اولدینی طریقیله در قال رحمه الله تعالى
(وعرف الاستعارة بان تذكّر احد طرفي التشبيه وترید به الآخر مدعيا دخول المشبه) وسکاکی رحمه الله
تعالی استعاره بی شبهه جندنده دخولی ادما ایندیکنه حالده طرفین تشبیهدن برینی
ذکر ایدوب اشو طرف مذکور ایله متروک اولان طرف آخر مراد اولنسیله تعریف ایشدر مثلا
رجل شجاعی اسد جندندر دیو ادعا ایدرک بواضعه منی شبهه خاص اولان اسم جنسی
یعنی لفظ اسدی رجل شجاع ایچون اثبات ایدوب رجل شجاعی مراد ایندیکنه حالده (فی الحام
اسد) در سنین و مثلا منیه ایچون سببت ادعا سیله منیه ایله سبع مراد ایدرک منیه ایچون
شبهه به اولان سبع خواصندن اظفار ایثبات ایدوب (ان ثبت النسبة اظفارها) در سنین
بوصورنده اسم اسدی حیوان مفترس مکنسی اولدینی کی شخص شجاع دخی اکتسا ایش
اولور و مثال ثابده مع الاظفار منیه مع الاظفار سبع موصوفه بروز وظهور ایش
اولور و منیه ک معرض مذکورده بولنسی منیه ضار و نافع یعنی فرق ایشیه رک
نفوسی اغتیل و اهلاک ایشنده سبعه مشارک اولسیله منیه اسد مائل اولوب یئلنده فرق
اولیه رفی ذی ناب و مخالب اولسی جدر و لایق اولدینی ابراز و بیان معرضنده در نه کیم
شان عاریته بویله در زیرا مستعبر اولان کسه شی مستعار ایله برابر مستعار منه معرضنده
ابرار اولوب فقط مستعار منه مالک و مستعبر غیر مالک اولفندن ماعدا یئلنده تفاوت اولز
و شبهه کرکه مذکور اولسون و کرکه متروک اولسون مستعار منه تسبیح اولوب واسم شبهه
مستعار و شبهه به تشبیه اولان شی یعنی شبهه مستعار له تسبیح اولور اشته بومذکور کلام سکاکی
اولوب بولکلامی استعاره بالکنایه ده مستعار منه سبع متروک و مستعار لفظ سبع و مستعار له منیه
اولدینه دلالت ایدر و مناسب تسبیحه اولان کلامی مستعار لفظ سبع اولوب بلکه منیه
اثبات اولان مثلا لفظ اظفار اولدینی اشعار ایدر و کلام سکاکیدن بونرک جمعیته متافی
اولان تحقیقات قریبا ابرار اولور الحاصل قومک زعی اوزره تحقیق استعاره بالکنایه ده
سکاکیدن خبط و خلل واقع اولشدر قال رحمه الله تعالى (وقسمها الى المصريح بها والمكني عنها
وعنى بالمصريح بها ان يكون المذكور هو المشبه به وجعل منها تحقيقية وتخيلية وفسر التحقيقية بما مر)
وسکاکی مرحوم استعاره بی مصرحه و مکنیه به تقسیم ایدوب مصرحه ایله کد و سنده بالکز شبهه
مذکور اولان استعاره بی مراد ایلدی واستعاره مصرحه دن بمضیعی تخیلیه و تحقیقیه قبیلدی
و بیت زهرده ذکر سبقت ایلدیکی اوزره برقم آخر ذکر ایدرک (الاستعارة المحتملة للتحقيق
والتخیل) تسبیح ایلدیکی جهته مصنف (قسمها الى التحقيقية والتخیلية) تعبر انجوب (وجعل

منها) تعبر ایلدی زیرا تحقیقیه و تخیلیه دن فهمه متبادر اولان قطعیا بونلردن بریسی اولوب
تحقیق و تخیله محتمل اولان قسمه عدم شمولدر و تحقیقیه بی مرور ایندیکی وجهله مشه متروک
حسا و باخود عقلا محقق اولسیله تعبر ایلدی قال رحمه الله تعالى (وعدا التخیل منها ورد بانه
مستلزم للتركيب المتافی للأفراد) وسکاکی (اراک تقدم رجلا و توخر آخری) قولنده اولدینی کی
علی سبیل الاستعاره اولان تمثیلی تحقیقه دن عد ایلدی زیرا استعاره مصرحه تحقیقیه قسمنده
(ومن الامثلة استعارة وصف احدى صورتين متضمتين من امور لوصف صورة اخرى) دیو قطعیا
بیان یعنی امور عدیده دن انتزاع اولسان صورتیندن برینی صورت اخرايه استعاره دخی امثله
تحقیقه دن اولدینی اثبات ایلدی وسکاکیک تمثیلی استعاره مصرحه تحقیقه دن عد ایلدی رد
اولوب تمثیل افراده متافی اولان ترکیبی مستلزم اولسیله مجاز مفرد اقسامندن برقم اولان
استعاره دن عدی صحیح دکلدر دینلدی زیرا متافی لوازم متافی ملزوماته دلالت ایدر والا عند
وجود اللازم وجود ملزوم ضروری اولسیله اجتماع متافین لازم کاور الحاصل تمثیل ترکیب
و حقیقه افراد لازم اولوب و لزومین یئنده یعنی ترکیب ایله افراد میاننده منافات اولسیله ملزومین
اولان تمثیل و حقیقه یئلنده دخی منافات تحقیق ایدر والا اجتماع متافین لازم کاور و بوسوالدن
جواب صواب بودرکه سکاکی تمثیلی مطلق استعاره دن برقم قلوب بوخسه مجاز مفرد اولان
استعاره اقسامندن عد ایلماشدر و مجاز مفردک استعاره و غیرینه قسمندن هر استعاره مجاز
مفرد اولق لازم کله کیم (الایض اما حیوان او غیره) دینلور حالو که حیوان بعضا ایض
اولوب و بعضا اولز و خصوصیه سکاکیک مطلق استعاره بی (الكلمة المستعملة فی غیر ما وضعت له)
قولیه معرف اولان مجاز مفرد اقسامندن قلدینه تعریف مجاز نصرکه مجاز عند السلف ایکی قسم
اولوب بری اغوی و دیگرکی عقلدر و اغوی ایکی قسم اولوب بریسی معنای کله به و دیگرکی حکم کله به
راجندر و معنایه راجع اولان ایکی قسم اولوب بریسی قائده دن خالی و دیگرکی قائده بی متضمندر
و قائده بی متضمن اولان ایکی قسم اولوب برقمی استعاره و دیگرکی غیر استعاره در دیو تحقیقاتی قطعیا
دلالت ایدر زیرا مجاز عقلی و حکم کله به راجع اولان مجاز (الكلمة المستعملة فی غیر ما وضعت له)
تعریفله معرف اولان مجازده داخل اولدقلمری ظاهر و معلوم اولسیله (الكلمة المستعملة الخ)
قولیه معرف اولان مجاز مورد قسمت اولدینی مستفاد اولور و بوسواله وجوه سائر ایله دخی
جواب و برلشدر جواب اول کله بعضا مرکه عام اوله رق لفظه دخی اطلاق اولنه رق مثلا
کله توحیده (کلمة الله) دینلسیله تعریف مجازده اولان کله کله مفرد و مرکه شمولیچون لفظ
معنایه حلی غیر متع و بوجالده تمثیل دخی اقسام معرفده داخل اولور لكن بوجواب محل
نظر در زیرا اصطلاح عربیده کله کله لفظه استعمالی مجاز اولوب من غیر قرینه تعریفده اعتباری
غیر صحیح و مع هذا استعاره به متقسم اولان مجاز فی المفرد اولدینی کلام سکاکیده صریحدر و تسلیم
ایدملکه کله مرکه عام اولسون لكن درز که کله ایله مفرد و مرکه عام اولان معنی مراد
اولدقد نصرکه اگر وضع ایله وضع شخصی مراد اولنورسه مرکب وضع شخصی اولدینی جهته
تعریفده داخل اولز اگر شخصی و نوعیدن عام اولان وضع مراد اولنورسه علم اصوله متبیین
اولدینی اوزره مجازات وضع نوعی ایله معنای مجازی ازاسنه موضوع اوله رق بوصورنده تعریف
حقیقه مجاز داخل اولور جواب ثانی تمثیل ترکیبی مستلزم اولدینی مسلم اولوب بلکه تمثیل
تشبیه تمثیلی اوزرینه مبنی اولان استعاره در و تشبیه تمثیلی بعضا طرفینی مفردین اولور نه کیم
مثله کثل الذی استوفد نارا نظم جلیلنده واقع اولشدر بوجواب دخی محل نظر در زیرا
بمثالو شبهه بهک استعاره تمثیلیه واقع اولسی ثابت اولق لازم کله بوجواب مصنفک تمثیل
ترکیبی مستلزم اولدینی ادعا ایشنه بناء کلام مصنفی رده صالح اولوب نوجیه کلام سکاکی به صالح
اولز زیرا سکاکی (اراک تقدم رجلا و توخر آخری) قولنی حقیقه دن عد ایلشدر بولکلام ایسه

مشبه به بدن مفردله تعبیر اولسان تمثیلدن اولدیغی و مفرد اتندن بر مفردده مجاز اولوب بلکه مجاز
معنای اصلینده استعمال اولدیغی جهتله نفس کلامده اولدیغی غیر مشکوکر و الحاصل اگر تمثیل
ترکیبی مستلزم اولورسه افرادی دخی مستلزم اولوب وجهتی اعتراضده کافیدر جواب ثالث کله نیک
بر شنبه اضافه سی و یا خود هزار اشباه افزان و تقیدی کله بی کله اولقدن اخراج ایده میه جکی
جهتله اشو (اراک تقدم رجلا و توخر اخری) قولنده استعاره تارة اخرى تاخیره مقترن اولان
رجله اضافه قلنان تقدم اولوب متعارفه تردد اوله رق بوصورده تردد موضوع لهنک غیریده
مستعمله اولان کله اولور بوجواب دخی کندی و سچون غایت اشتها و حذاقت اولان
صدر الشریعه کبی بر ذلک کلامی ایدده غایت سقوطده در زیر مجر و مدرکه (تقدم رجلا و توخر
اخری) قولنده اولان تقدم لفظی معنای اصلینده مستعمل اوله رق مجاز انجیق بو کلامک معنای
اصلینک غیریده استعمالنده اووب و معنای اصلینی لاجل الذهاب قائم و ایستاده اوله رق تارة اراده
ذهاب ايله رجلی تقدم و تارة عدم اراده ذهاب ايله تاخیر ایدن شخصک صورت ترددیدر و حقیقت
حال بو وجهله اولدیغی علم بیانده حظ و مسکنی اولان ذوات ایچون امر ظاهر در قال رحمه الله تعالی
(و فسر الخیلة بما لا یحقق له من حساب ولا عقلا بل هو صورة وهمية محضة كالمعظم الاظفار فی قول
الهدلی (و اذا المنة انشبت اظفارها) فانه لما شبه المنة بالسبع فی الاغتيال اخذ الوهم فی تصورها
بصورته و اخترع لوازمه لها ف اخترع لها مثل صورة الاظفار ثم اطلق عليها لفظ الاظفار) و سکاکی
تخیلیه بی مالا یحقق له من حساب الخ) قولنده تفسیر ایلدی یعنی استعاره تخیلیه بر شنبه که نه حساب
ونه صفلا معنی سچون تحقق یعنی انکیچون بر معنای متحقق عقلی و حسی اولوب بلکه تحقق عقلی
و حسیدن کند و سته برشی مختلط و مشوب اولان محض صورت و همیه در مثلاً هریک (و اذا
المنة انشبت اظفارها) قولنده اولان لفظ اظفار کی زیرا هذلی نه زمانکه منه بی اغتبال
و اهلاکده سبعة تشبیه ایلدی و هم منه بی صورت سبعة تصویر و لوازم سبعة و خصوصیه
نفوس اغتبال سبک قوامی کند و سله اولان شنبی منه ایچون اختراعه اخذ و شروع ایدرک
منه ایچون اظفار محققه صورته بمائل بر صورت اختراع ایدوب بعده صورت اظفار محققه نیک
مثل مختصری اولان اشو صورت و همیه اوزره لفظ ظفاری اطلاق ایلدی بوصورده استعاره تصریحیه
اولور زیرا مشبه اولان اظفار محققه اسمی مشبه اووب صورت اظفار محققه شنبه اولان صورت
و همیه اوزره اطلاق ایلدی قرینه اظفارک منه به اضافه سیدر امدی عند السکاکی
استعاره تخیلیه استعاره بالکناية به تابع اولق واجب اولوب و اشو عدم وجودن
ایچون مفقاده استعاره تخیلیه بی (اظفار المنة الشیبه بالسبع) و (لسان الحال الشیبه بالکلام)
(و زمام الحکم الشیبه بالنافه) قولنده تمثیل ایدرک استعاره تخیلیه استعاره بالکناية سز بالکثر اظفار
ولسان و زمامده اولمسیچون امثله مذکورده تشبیهی تصریح ایلدی و مصنف ابضا حده
تخیلیه نیک استعاره بالکناية به تابع اوله رق وجودنی قطعاً استبعاد و کلام بلغاده بونک ایچون مثل
اولدیغی اراد ایدوب ابی تمامک (لا تقنی ماء الملامه فانی صب قد استعذبت ماء بکا)
قولنده سکاکی رحمه الله تعالی لفظ ماء استعاره تخیلیه اولوب استعاره مکنی عنهایه تابع اولدیغی
و بوده ابی تمام ملام ایچون ملامک نغسه قوام سربانی و ملامدن نفک تأیری کند و سله اولان
مایه شنبه برشی توهم ایدوب ملامک ملامه اضافه سی قرینه سله اشو و امر و همی ایچون اسم مایی
استعاره ایتمش اولدیغی بیان و بلا استعاره بالکناية استعاره تخیلیه استعاره حسن بلیغ
ایدیه میه جکنه بناء بوصورنی استعجاب اتمیله مصنف رحمه الله تعالی سکاکی اشو کلام ابی تمامی
بوصورته حل اتمی بر دلله مستند اولوب زیرا جائز که ملاهی ظرف شرابه تشبیه ایتمش اولسون
بوصورده استعاره بالکناية اووب بعده مایی ملامه اضافه سی استعاره تخیلیه اولور و یا خود
ملاهی مایه تشبیه ایدوب (لجین الماء) قولنده اولدیغی کی مشبه بهی مشبه اضافه ایتمش اولسون

بوصورده استعاره دن برشی اولور لکن بوتقدیرین اوزره دخی به تشبیه مذکور مستهجندر
زیرا بوصورتلرده لایق و تشبیه ملامه مناسب اولان ملاهی ظرف شراب مکروه و یا خود نفس
شراب کر به تشبیه اولوب حالبوکه لفظیت بوکا دلالتدن عاری اوله رق مدلول لفظ مطلق
ظرف و یا خود مضائق مایه تشبیه در دیو زعم ایشدر مفهوم بیت تأثیر آتش عشق و محبتله
فرط حزن و بکا سندن طولانی حقنده منصدی لوم و تعیب اولان شخصه خطاب اولوب ماء
بکایی استعذاب و استطابه سندن ناشی ماء ملاهی ايله اسقا و لغساسنی یعنی آب بکا ايله ربان و مدار
نسکین حرارت عشق اولق اوزره کر بان اوله رق بو باده لوم و تعیب موجب تأثیر اولوب آب
ملاهی نظراتغائنندن ساقط اولسله کندی حالتله ترک ایدلسنی التماس ایشدر قال رحمه الله تعالی
(و فیه تعسف) و تخیلیه نیک معنای مذکور ايله تفسیرده اعساف و باب بلاغنده مرضی اولان
طریق واضحدن میل و انحراف اووب بلا دلیل برطاقم اعتبارات عدم الاحتیاجی التزامدن
عبارتدر بعضیرک بیان نموده اگر امر زعم سکاکی اوزره اولق لازم کله و استعاره نیک تخیلیه
تشبیه اولوب توهمیه تعبیر اولمسی ایجاب ایدردی دیو کلامی غایت سقوطده در زیرا
حکما حکم و همیه تخیل تشبیه ایدرک شیخ علی ابن سینا شفا و همیه اولان قوه حیوانده
ریش صاحب حکم اولوب لکن حکمی حکم عقلینک غیر اوله رق حکم تخیلی اولدیغی ذکر
ایشدر و کذلک و همیه خیالده مکنوز اولان صور و معانی جزیه پشنی ترکیب و تصایده
خدمت ایدر بر قوه سی اولوب قوه مذکور عتلاک استعدای حینده مفکره و همیه استعداده
تخیله تشبیه قلندیغی بیان ایشدر در قال رحمه الله تعالی (و یخالف تفسیر غیره لها بجل الشی
للشی) و تفسیر مذکور سکاکیدن غیر برینک تخیلیه بی (جعل الشی للشی) قولنده تفسیر نه
مخالف اولور بر شنبی برشی ایچون قلی مثلاً شاهر لیدک شمال ایچون ید قلبی و هذلیک منه
ایچون اظفار اثبات ایلدی کیدر امدی تفسیر سکاکی اوزره شمال ایچون بد شنبه اولان بر صورت
توهم اختراعی واجب اوله رق صورت مذکورده اوزره اطلاق بد استعاره تصریحیه تخیلیه
واقظ بدی ما بوضع لهنک غیریده استعمال اولور و سکاکیک غیر بی عینده استعاره شمال ایچون
اثبات بد دن عبارت اووب لفظ بد معنای ما بوضع لهنک مستعمل اولان حقیقت لغویه اولور
سؤال اولورسه که تخیلیه ده معنای استعاره اولسی اوشنک حقیقة لفظ مستعارک ما بوضع لهی اولان
اوزره تحقق اتمز زیرا بر شنبه استعاره اولسی اوشنک حقیقة تشبیه توهم اولمیه رق مجرد بر شنبی برشی
معنای تشبیهی اقتضا ایدر بومنی ایدده معنای حقیقیه تشبیه توهم اولمیه رق مجرد بر شنبی برشی
ایچون قلقله تحقق اتمز زیرا سبقت ایدن تفسیر استعاره نیک مقتضای بودر و اگر موقوف اولان
تفسیر استعاره تخیلیه نیک غیریه به تخصیص اولورسه نزاع زاع لفظی و استعاره تخیلیه
اقسام مجاز لغویدن بر قسمدر دیو اجاع سلفک خلاقی اولور جواشده دبرزه ذکر سبقت
ایدوب تشبیهی مقتضی اولان معنای استعاره انجیق اقسام مجاز لغویدن اولان استعاره اولوب
بوابده استعاره بالکناية و تخیلیه نیک غیریدر و تخیلیه ده معنای استعاره نیک تحقق منه ایچون
کند و سنده اولمیان اظفارک استعاره اولمسیدر و نزاع لفظ اظفار حقیقت لغویه اولق اوزره
معنای حقیقیه سنده و یا خود مذهب سکاکی اولدیغی اوزره مجاز لغوی اولمسیچون معناسک غیریده
یعنی اظفار شنبه اولان صورت و همیه ده مستعمل اولوب و بوزاع لفظی اولدیغی ظاهر در
و تخیلیه مجاز لغویدن دیو اجاع سلفه قول و حکم غلط اولوب بلکه بونک خلاقی اوزره
ادعای اجاع لغوی غیریدر قال رحمه الله تعالی (و یقتضی ان یكون الترشیح تخیلیه للزوم مثل
ما ذکره فیه) و سکاکیک تخیلیه ده اولان کلامی ترشحک دخی استعاره تخیلیه اولسی اقتضا ایدر
زیرا تخیلیه ده ذکر و اعتبار ایلدیکی اثبات صورت و همیه نیک مثلی ترشحده دخی اعتبار ایتک لازم
کلور شوبله که ترشحیه و تخیلیه دن هر بر لرند خواص مشبه به بدن بعضی مشبه ایچون

اثبات محقق اوله رق تخیلیه ده مشبه اولان سبک خواصندن اظفار مشبه اولان منه ده اثبات اولدیغی کی ترشیده دخی اولتک الذین اشترؤ الضلالة بالهدی فار بحت تجارتهم قول شریفنده مشبه به اولان اشتراء حقیقی خواصندن ربح و تجارت مشبه اولان اختیار ضلالت علی الهدی ایچون اثبات اولمشدر بوصورته تخیلیه ده اظفاره شیهه اولان صورت وهیه اعتبار اولدیغی کی (فار بحت تجارتهم) قوائده دخی ترشیخ اولان تجارت و ربح ایچون دخی کندولنده تجارت و ربحی استعمال استعارتین تخیلیتین اوله جق ربحه شیهه بر معنای وهی و تجارتیه شیهه دیگر بر معنای وهی اعتبار اولسون زیرا ترشیخ ایله تخیل یکنده فرق اولوب فقط مشبه به خاص اولان شی کندوسچون اثبات اولتان مشبهدن یعنی تخیلیه ده مثلا موتدن موضوع الهی اولان منه لفظیه و ترشیده لفظ موضوع لهنگ غیر له تعبیر اولور مثلا نظم مذکوره مشبه اختیار ضلال و هدای ضلاله استبدال اولوب بوندن موضوع الهی اولیان لفظ اشتراکیه تعبیر اولمشدر اشته مصنفک ابضا حده ذکر اولدیکی کلامدن مقصود بومعنا در زیرا دیمشدر که تخیل و ترشیخ هر بر لرزنده مشبه به خاص اولان اوازک مشبه اثباتی موجود اولوب شوقدر که تخیلیه ده مشبهدن تعبیر موضوع الهی اولان لفظ ایله و ترشیده تعبیر لفظ موضوع لهنگ غیر له در مصنفک بولاننده اولان مشبهدن مراد مشبه بهک بعضی اوازی کنندی به اثبات اولتان مشبه معهوددر و بومعنی بهضیله خفی اوله رق بولمده مشبه ایله مراد صورت متحققه به شیهه اولان صورت وهیه اولسنی توهم اتسبیه استعاره مرشیده مشبهدن لفظ موضوع له ایله تعبیر اولدیغی کی تخیلیه ده دخی مشبه لفظ موضوع له ایله معبر اولوب بلکه لفظ مشبه بهله تعبیر اولمشدر مثلا منه ایچون اولان صورت وهیه صورت محققه اولان مشبه بهه موضوع اظفار ایله معبردر دیو اعتراضه تصدی اعتددر بوایده سهو ظاهر در خلاصه تخیلیه ده مشبه کنندی لفظیه و ترشیده لفظنک غیر له معبردر و بوفرقت تخیلیه ده معنای متوهمک وجوب اعتباری و ترشیده عدم اعتباری مقتضی اولماسیله احدهاده اعتبار و آخرنده عدم اعتبار تحکمدر و ترشیخ اقسام مجاز و استعاره دن اولدیغنه صاحب کشفک و اعتصموا بحبل الله جیمما قول شریفنده حبل عهد الله ایچون واعتصام و توفی بالعهد ایچون استعاره و باخود لفظ اعتصام استعاره حبل ایچون حبله مناسب و ملایم اولان شی ایله ترشیخ اولدیغی بیانی دخی دلالت ایدر زیرا ترشیخی استعاره به مقابل قلمشدر و حاصل اعتراض مصنف تخیلیه ایله ترشیخ یکنده احدهاده صورت وهیه بی اعتبار و آخرنده عدم اعتباری موجب اوله جق صورتیه فرق ایله مطالبه اولوب طرق سکا کیدن بوا اعتراضه جواب بودر که تخیلیه ده خواص مشبه بهدن اولوب مشبهه تعلق و مناسبی اولیان امر یعنی مثلا اظفار مشبه اولان مثلا منه به مقارن اولدیغی جهته امر مذکوری مجازه حبل ایدرک مشبه ایچون اثباتی ممکن اولان امر متوهمدن عبارت قله رق لکن ترشیده لفظ مشبه بهه مقارن اولدیغندن مجازا امر متوهمدن عبارت قله رق محتاج اولماسدر زیرا مشبه بهی مع لوازمه اومعنی قلمشدر بوصورته مشبه به ایله مراد معنای مجاز بدر دینلک که محل اوله من مثلا (رأیت اسدا یتقرس افرانه) و (رأیت بحرا یتلاطم امواجه) قوللر مزده مشبه به اوله افتراض حقیقی ایله موصوف اولان اسد و نائیده تلاطم امواج حقیقی ایله موصوف اولان بحردر اما (اظفار المنیه) بونک خلاقی اولوب زیرا منه به اضافه سی صحیح اولسیچون اظفار صورت متوهمه دن مجاز در اگر سوال اولور سه که مشبه به معنی مع اوازمه اولدیغی یعنی مثلا (رأیت اسدا یتقرس افرانه) قولنده افتراض اقران ایله موصوف و مقید اولان حیوان مذکور اولسی اعتبار قلمدیغی صورتیه ترشیخ استعاره دن خارج و استعاره اوزره زائد اولمز حالبوکه ترشیخ بعد تمام الاستعاره مبالغه ایچون اثبات اولور جوابنده درز که مقید ایله مجموع یکنده فرق اولوب و ترشیده مشبه به ترشیخ ایله مقید اولان شی اوله رق مجرور مرکب دکلددر زیرا مشبه به بالکزم موصوف اولوب صفت خارج

اوله رق موصوف ایله صفتک مجموعندن مرکب دکلددر و هیده ترشیخ استعاره اوزره زیاده اولتک معنای بدون الترشیخ استعاره نامه اولمشدر قال رحمه الله تعالی (وعنی بالکفی عنها ان یكون المذكور هو المشبه علی ان المراد بالمنیة هو السبع بادعاء السبعة لها بقرينة إضافة الاظفار اليها) وسکاکی استعاره مکنی عنها ایله طرفین تشبیهدن طرف مذکور مشبه اولوب و بونکله ادعاء مشبه به مراد اولسنی قصد ایلدی شو وجهله که (واذا المنیة انشبت اظفارها) قوائده خواص سبعدن اولان اظفارک منه به اضافه سی قرینه سیله و منه ایچون سبعت ادعای و سبعت غیر برشی اولتک انکاری طریقیه منه ایله مراد سبع اولوب مشبه اولان منه ذکر اوله رق مشبه به اولان سبع مراد اولمشدر امدی استعاره بالکتابه تخیلیه دن منک اولمز شو معناه که استعاره تخیلیه سبعت استعاره بالکتابه موجود اوله من زیرا خواص مشبه بهک مشبهه اضافه سی استعاره تخیلیه در و علی مذهب السکاکی قول مذکوره مشهور اولان تقریر استعاره بالکتابه و تخیلیه شو وجهله در که مفهوم منه مفهوم سبعة تشبیه اولندی نده قهر و غلبه ایله نفسی اغتیال و اهلاکده منه سبع جنسندن ادعا اوله رق سبعت قسم غیر متعارفی قیلندی لفظ منه سبع مفهوم ایچون استعاره اولندی منه لفظی ذکر اولوب حقیقه موت و ادعاء سبع معنای قصد و اراده اولندی بواستعاره استعاره مکنبه اولدی و تخیلیه ده اظفار مجزله اظفار محققه تشبیه اولندی نده هیکنده و شکله اظفار مجزله اظفار محققه جنسندن ادعا اولندی اظفار محققه به موضوع اولان اظفار لفظی اظفار مجزله ایچون استعاره اولندی اظفار ذکر اولوب اظفار مجزله معنای قصد و اراده اولندی و بواستعاره استعاره تصریحیه تخیلیه و استعاره بالکتابه به قرینه اولدی قال رحمه الله تعالی (ورد بان لفظ المشبه فیها مستعمل فیما وضع له تحقیقا والاستعارة ليست كذلك وإضافة نحو الاظفار اما هی قرينة التشبیه) وسکاکیک استعاره مکنی عنها ایچون اختیار اولدیکی تفسیر مذکور رد اولمشدر که استعاره بالکتابه ده لفظ مشبه یعنی مثلامنه حقیقه ماوضع لهند مستعملدر زیرا منه ایله مراد موت اولوب غیر سی اولدیغی قطعا معلومدر حالبوکه استعاره بویه اولوب ماوضع لهنگ غیریده مستعملدر زیرا سکاکی استعاره بی احد طرفین تشبیه ذکر اولوب طرف آخر مراد اولمشیه تفسیر اولوب و (الكلمة المستعملة فی غیر ماوضع له بالتحقیق) قولیه مفسر اولان مجاز لغوین بر قسم قلمشدر و استعاره به قرینه قلمدیغی اظفار امثالک اضافه سی نفسده مضر اولان تشبیهک یعنی منه کسبه تشبیهک قرینه سیدر و مصنفک اشو (واضافة نحو الاظفار الخ) قولی کان اگر منه ایله معنای حقیقی مراد اولسه اظفارک منه به اضافه سنک معنای ندر دیو وارد اولان سوال مقدره جواب اولوب والا بوقول ایچون اعتراضه مدخل یوقدر اگر ایراد اولور سه که سکاکی کتبده کدروسیله بوا اعتراضدن تفصی و خلاص حاصل اوله جق کلام ایراد اولمشدر زیرا اوله ایراد سوال ایله دیمشدر که استعاره متعارفک متعارفه جنسندن اولدیغی ادعا و متعارف منهک غیر برشی اولسنی انکار اقتضایدر حالبوکه استعاره بالکتابه ک مبنای مشبهی اسم جنسیله ذکر اوزرینه اولوب و برشی حقیقی اسم جنسیله تصریحندن اکل اعتراف اوله من و نایا بوسوالدن جوابده دیمشدر که بواستعاره مصرحه ده معنای مشبهه اجرا ابتدایک زبانی استعاره بالکتابه ده اسم مشبهه اجرا ایدر شویله که استعاره مصرحه ده ذکر میرواردن تأویل ایله یعنی مشبه بهک جنسندن ادخال تأویلی ارتکاب ایله معنای شجاع لفظ اسد ایچون معنی اولدیغی ادعا ایدوب حناکه شجاع ایچون برطرفدن ادعای اسدیت و برطرفدن هیکل مخصوص یعنی اسد حقیقی بی اراده دن مانعه اولان قرینه بی نصب و اقامت یکنده اولان تناقضدن بزم ایچون نفی تهنی ایلدیکی کی استعاره بالکتابه ده دخی ارتکاب تأویل ایله یعنی افراد سبعت متعارف و غیر متعارف اولق اوزره ایکی قسم عد ایدوب تشبیهه مبالغه ایچون منه بی جنس سبعة ادخال و اسم منه بی سبعة مرادف قله رق سبع ایچون اسم اولدیغی ادعا ایدر و بعده واضع منه و سبع اظفاری کی ایکی

اسمی حقیقت واحده وضع ایدوده بولفظلک لفظین مترادفین اولامسی نوجهله صحیح اوله یلور دیوخیل وتوهم طریقله بولک لفظین مترادفین اولینه ذاهب اولورز وبوطریق ایلله بزم ایچون لفظ منه بی تصریح ایلله برابر منه ایچون سبعت دعوائی تهی ایدر اشته سکاکنک بوقوله اعتراض مذکوردن تفصی حاصل اولور زیرا لفظ منه لفظ سبع ایچون مرادف قلندبغی کی منه نک موده استعمالی صریح لفظ سبعی موده استعمال کی بطریق المجاز اولمش اولور جوابده درزکه بولکلامک کافه سنی تسلیم ایدلم لکن بونوجه لفظ منه نک علی التحقیق من غیرتاویل ماوضع لهنک غیریده مستعمل اولمغانی اقتضا ایترکه حتی تعریف مجازده ادخال وتعریف حقیقتدن اخراج اولسون امدی مسمای رجل شجاعی بطریق التأویل مسمای اسد جنسندن قلندبغی صورتده لفظ اسدک رجل شجاعده استعمالی بطریق الحقیقه اولیوب بلکه مجاز اولدبغی کی اسم منه بی بطریق التأویل اسم سبعه مرادف قلندبغی صورتده دخی منه نک موده استعمالی بطریق المجاز اولمکه حتی استعاره اولسون بلکه حقیقتدر ﴿فلتأمل﴾ وحاصل کلام بوموضوده منه ایلله مراد موت اولوب ولفظ منه موت ایچون موضوع اولدبغی هریرخصصک معاوی اوله زق البه مجاز اوله من وبوجواب اوزرینه بضمیرلک لفظ سبع ایچون منه مرادف قلندقدنصرکه منه نک موده استعمالی ادعاء مارضع لهنده استعمال اولوب حقیق اولدبغی وکذلک بعض اخرک منه ایلله مراد مشبهه اولان سبع اولدبغی عدم امکان انکارنی ادعای متدفع اولور اما قول اولک اندفاعی زیرا ادعای ترادف ترادفی موجب اولم وادعای سبعت موت حقیقه موتک لفظ منه ایچون موضوع له اولامسی ایجاب ایلر واما قول ثانیکنک اندفاعی زیرا درزکه مشبهه سبع حقیقی متعارف اولوب سبع ادعای غیر متعارف دکلدر زیرا سبع ادعای انجق مشبه اولان منه نک عیندر وبوده ظاهر در بلکه رد مصنفدن جواب بودرکه تعریف حقیقتده قید حیثیت مراد اولدبغی ذکر اثبتدیک امدی حقیقت حقیقه موضوع لهی اولان شیده حقیقه موضوع لهی اولدبغی حیثیتدن استعمال اولتان کلدرد ویز (اثبت المنة اظفارها) قولزده لفظ منه نک موده استعمالی موضوع له حقیقتینده موضوع له حقیقتی اولدبغی حیثیتدن استعمال اولدبغی تسلیم ایتر بلکه بوراده منه نک موده استعمالی ذکر مرور ایدن تاویل ایلله لفظ منه کندر شجیچون موضوعه اولان افراد سبعتدن موت بر فرد قلندبغی حیثیتدر وبونک بیانی چونکه لفظ منه نک موده استعمالی مثلا تقرب موت فلانی بیان صدندن ایراد اولسان (دنت منه فلان) قولنده اولدبغی کی بعضا موت موضوع لهی اولدبغی اعتباریله اولور وبهضا (اظفار المنة) قولنده اولدبغی کی لفظ منه سبع ایچون موضوع وسبعه مرادف اولوب وموت افراد سبعتدن فرد غیر متعارف اولدبغی اعتباریله اولور بوصورنده باعتبار الاول منه نک موده استعمالی علی سبیل الحقیقه اولوب باعتبار الثانی استعمال بونک خلافتده اولور زیرا باعتبار الثانی منه نک موده استعمالی موضوع له حقیقتی اولدبغی حیثیتدن اولیوب بلکه لفظ منه سبعه مرادف وموت افراد سبعتدن بر فرد اولدبغی حیثیتدر ﴿فلیفهم﴾ اشته بوجواب قونک فهم ابتدیی اوزره توجیه کلام سکاکنده ممکن اولان شیک غایبی اولوب لکن بودخی اشکالندن خلی دکلدر زیرا فرض تسلیم حاصل مقادی قید حیثیتک انتفاضه یعنی استعمالی موضوع لهی اولدبغی حیثیتدن اولامسنه مبنی لفظ منه نک موده استعمالی حقیقت اولامسندن عبارت اولوب جوابده ماوضع لهنک غیریده مستعمل اولدبغی ایجاب ایتر وماوضع لهنک غیریده مستعمل اولدبغی کی مجاز اوله من شارح مرحوم بیوررکه طرف سکاکندن جوابده حق اولان استعاره بالکنایه بطریق الادما موقننده مرادف اولان لفظ منه واقع اولوب ردیف ولازمکنک ذکر یله کندوسندن کتابه اولتان لفظ سبعدر الحاصل (اثبت المنة اظفارها) قولنده لفظ مستعار سبع اولوب فقط بوندن ردیف ولازمی اولان اظفار لفظنک ذکر یله کتابه اوله رقی موقننده ادعاء مرادف اولان لفظ منه

واقع اولمشدر ومنه یعنی موت مستعارله وجوان مفترض مستعار منه در ته کیم بیانی سبقت ایشدر وسکاکی استعاره بالکنایه بی (ذکر المشبه وارادة المشبه به) قولیه تفسیر ابلیدی محله استعاره لفظیه معنای مصدری بی مراد ایدوب استعاره بالکنایه نک صورت استعمالی بیادر بوجه استعاره ایلله مرادی لفظ مستعار اولوده (ذکر المشبهه) قوی (المشبه المذكور) دیمک دکلدر واستعاره مذکورده بی مجاز لنویدن قلندبغی محله استعاره ایلله لفظ مستعار یعنی مثلاً سببی مراد ایشدر واستعاره بالکنایه ده مستعار اسم مشبهه مقول اولدبغی تصریح ایشدر وبوتحریر اوزره کلام سکاکی اشکالندن وارسته اولور فقط آخر بحث استعاره تبعیه ده (ان المنة استعاره بالکنایه عن السبع والحال عن المتکلم) قولیه (منه) سبعتدن و(حال) متکلمدن استعاره اولدبغی امثله سائر ایلله برابر تصریح ایدوب وآخر بحث مجاز عقاید (ان الرفع استعاره بالکنایه عن الفاعل الحقیقی) کلامیله ربیع فاعل حقیقتدن استعاره اولدبغی ایراد ایتسی موجب اشکال اوله رقی مستعار لفظ مشبه یعنی منه اولمشدر صریحدر امدی وجه صواب سکاکنک (ان المنة والحال وان الرفع) قولاری امثالی حذف مضافه حل اوله رقی (ان ذکر المنة استعاره بالکنایه حال کونها عبارة عن السبع ادعاء) تقدیرنده اولوب استعاره ایلله (استعمال المشبه في المشبه به ادعاء) معنای مصدری بی مراد اولمشدر حل ایدمشدر بوصورنده اشو کلام سکاکنک مفهومی منه نک ادعاء سبعتدن عبارت اولدبغی حالده ذکر استعاره بالکنایه یعنی مشبهی ادعاء مشبه بهده استعمالدر دیمک اولور ذکر حال ور ربیع دخی بونک مقیس اولوب بوقدیرده مستعار لفظ منه اولدبغی دلالتی اولیوب استعاره بالکنایه بحثنده اولان کلامنه موافق اوله رقی اشکال موزود تحذافره یعنی بجمیع متدفع اولور الحاصل بونتحقیق اوزره سکاکی عتندن استعاره بالکنایه ذکر ردیفله کتابه مذکور اولان لفظ مشبهه یعنی سبع اولوب منه دکلدر قال رحمه الله تعالى (واختيار رد التهمة الى المكي عنها بحمل فريتها مكنيا عنها والتبعة فريتها على نحو قوله في المنة واطفارها) وسكاكي استعاره تبعیه بی یعنی حروف وافعال ومشتقانه اولان استعاره بی استعاره مکنی عنهایه رد ایدوب منه بی استعاره بالکنایه واضافه اظفاری قرینه قلندبغی وجهله قرینه تبعیه بی دخی استعاره مکنی عنهایه تبعیه بی استعاره مکنی عنهایه قرینه قلندی امدی (نطقت الحال بكذا) قولزده قوم (نطقت) لفظنی استعاره تبعیه اوله رقی دلندن استعاره ولفظ حال نطقك دلالت ایچون استعاره منه قرینه قیلیدر یعنی حال معنای حقیقتینده اولوب متکلمدن استعاره بالکنایه ایدیدر وسکاکی حالی متکلمدن استعاره بالکنایه قیوب ونطقك حاله نسبتی بواستعاره قرینه قیلدی وآنف البیان (نقربهم لهذميات) قولزنده دخی اهدمیتی علی سبیل التهم مطعومات شهیددن استعاره بالکنایه ولفظ قراک لهذمياته نسبتی بواستعاره قرینه اولمسی اختیار ایلدی سائر امثله دخی بونلر عقیددر مثلاً ﴿ليكون لهم عدوا وحزنا﴾ قول شریفنده عداوت وحزنی التفاضل ایچون اولان علت غایبه دن استعاره بالکنایه قیوب لام تعليلك عداوت وحزنه نسبتی بواستعاره قرینه ایشدر وکذلک ﴿ولا صلبكم في جذوع النخل﴾ قولنده جزوی ظروف وامکنه دن استعاره بالکنایه قیوب فی لفظنک بونده استعمالی قرینه قیلشدر الحاصل قومک استعاره تبعیه قرینه قلندبغی سکاکی استعاره بالکنایه وتبعیه قلندبغی اشو استعاره بالکنایه قرینه اعتبار ایشدر وسکاکنک بوصورتی اختیاردن غرضی ضبطه اقرب اولم اوزره اقسام استعاره بی تقلیددر قال رحمه الله تعالى (ورد بانه ان قدر التبعة حقیقة لم تكن تخيلية وذلك باطل بالاتفاق) وسكاكينك اشو اختیار ایلدی کلام رد اولمشدر که سکاکی مثلاً (نطقت الحال بكذا) قولنده اولان نطقت لفظنی معنای حقیقتنه حل ایدوب اشو تبعیه بی حقیقت عداوتده استعاره تخیلیه اولم زیرا عندالسکاکی تخیلیه مجازدر چونکه تخیلیه بی (ذکر المشبهه وارادة المشبه) قولیه مفسر اولان مجاز اقامندن بر قسم اولان استعاره مصرح بها اقامندن قیلشدر فقط

تخیلیه ده مشبه کنند و میگویند نه حسا و نه عقلا تحقق اولیوب بلکه صورت و هیئت محضه دن اولان شی اولسک وجوبی اعتبار ایشدر الحاصل عند السکاکی استعاره مصرحه تحقیقه ایلله مصرحه تخیلیه بینده فرق بالکرت تخیلیه ده مشبه صورت و هیئت اولسندن عبارت اولوب مصرحه قسمندر تبعیه تخیلیه اولدینی کی (نطق الحال) مثلاوده بدون تخیلیه مکنی عنها موجود اولسله استعاره مکنی عنها تخیلیه بی مستلزم اولش اولمز زیرا بدون لازم وجود ملزوم محالدر حالوکه مکنی عنها تخیلیه بی عدم استلزامی بالاتفاق باطلدر و انجی خلاف تخیلیه تکی مکنی عنها بی استلزامده اولوب عند السکاکی (اظفار المنة الشبيهة بالسبع) قولنده اولدینی کی غیر مستلزمدر قال رحمه الله تعالى (والا فيكون استعاره فلم يكن مذهب اليه مغنيا عما ذكره غيره) واکر سکاکی مکنی عنها بی تبعیه قیادینی تبعیه بی حقیقت تقدیر ایتوبده بلکه مجاز عدو تقدیر ایدرسه بوصورنده (نطق الحال) امثالی تبعیه استعاره اولوب مجاز مرسل اولمز زیرا معین بیننده اولان علاقه انجی مشایهدر و ز استعاره ایلله بوندن غیر بی مراد ایتوب بوصورنده سکاکی تکی مکنی عنها بی تبعیه یعنی تبعیه بی مکنی عنها ردی غیر یلر تکی ذکر ایلدکری شیدن یعنی استعاره تبعیه و غیرینده تفسیردن معنی اولمز زیرا سکاکی (نطق الحال) قولنده (نطق) لفظی حقیقت قیاتی ممکن اوله میوب بلکه استعاره تقدیر ایتوبی لازم کلدیکی و فعلده اولان استعاره ایلله انجی تبعیه اولدینی جهته آخر الامر استعاره تبعیه قائل اولمقلقه مضطر و مجبور اولش اولور و بعضی لک صدد جوابده مجرد علاقه تکی مشابیهت اولسی استعاره تکی ثبوتنده کفایت ایتوب بلکه تشبیه قصد مبالغه ایلله برابر مشابیهت جلیه اولدینی صورنده استعاره اولور و (نطق الحال) مثلاوده بوامرینک تحقیق ممنوعدر دیمسی شایان التفات دکلدر و کذلک بوفتک غیریده حذافتی اولان بعض ذات اعتراض مصنفدن جواب اولمز اوزره ایراد ایشلدر که (نطق) لفظی حقیقت اولدینی صورنده استعاره تخیلیه موجود اولیه جفی تسلیم ایتوب زیرا استعاره تخیلیه نطقنده اولیوب بلکه حال ایچون لسان قیاتی طریقله حالده در و همده سکاکی (لا ینفک المکنی عنها عن التخیلیه) قولتک معناسی تخیلیه مکنی عنها بی مستلزم دیک اولوب مصنفک فهم ایلدیکی کی مکنیه تخیلیه بی مستلزمدر معنانه دکلدر بوصورنده (نطق لسان الحال) دیناوب لسان ایلله حال ایچون لسان انسان منزله سنده صورت تخیلیه مراد اولورده اولحالده متکلم حال ایچون استعاره سی لازم کله رک استعاره مکنیه و تخیلیه موجود اولور و اما (نطق الحال یکذا) دینلسه بوصورنده استعاره مکنیه موجود اولوب تخیلیه بولمز زیرا تخیلیه استعاره مصرحه اقسامندن اولوب نطق الحالده ایلله مشبه به غیر مصرحدر بعض مذکورک جوابی بوندن عبارت اوله رق بونک کلام سکاکی به قطعا ماس و تعلق اولیوب ذکر ایتدیکی شیارک جله سی تصریحات سکاکی به مخالفدر و بوکا دایر حاشیه ده ابضاحات وار ایلده ده اصل کلام فائده زائده دن عاری اولدینی جهته تفصیله حاجت کور یله مدی اگر ایراد اولورده که مصنفک استعاره مکنی عنها تکی تخیلیه بی استلزامی بالاتفاق اولسندن مرادی سکاکیدن غیر یلرینک اتفاق دیکسه بولکلام ابطال کلام سکاکی اوزره دلیل اولمز زیرا سکاکی غیر یلر یله صدد خلافده یعنی ماز اهل فقه مخالفله قصد اختراع مذهبدر مع ذلک سکاکیدن ماعداسنک دخی استلزام مذکورده اتفاق غیر مسلم اولوب زیرا صاحب کشاف بونضون عهد الله بول قول شریفته عهده استعاره بالکتابیه و جله تشبیه اولوب و نقض ابطال عهد ایچون استعاره اولدینی تصریح ایشدر ابطال عهد ایلله عقلا امر متحقق اولوب و همی اولماسیله اشو نظم جلیده اولان استعاره بالکتابیه تکی قریبده سی استعاره تحقیقه اولوب تخیلیه اولمز واکر اتفاق مذکوردن مراد سکاکی و غیرینک اتفاق ایلله بطلانی ظاهردر زیرا سکاکی مکنی عنها تکی تخیلیه دن عدم اتفاق کی انجی مذهب سلف اولدینی تصریح ایشدر و عند السکاکی مکنیه و تخیلیه بینده اصلا لزوم اولیوب

بلکه (اظفار المنة الشبيهة بالسبع) قولنده ذکر ایلدیکی کی بدون المکنیه تخیلیه بولور و مجاز عقیده تصریح ایلدیکی کی بدون تخیلیه مکنیه تحقیق ایدر زیرا دیشدر که مکنی عنها تکی قریبده سی بامر مقدر و همی اولور (اظفار المنة) قولنده اولان اظفار و (نطق الحال) قولنده اولان نطق کی و یاخود امر متحقق اولور (انبت الريع البقل) قولنده اولان انبات و (هزم الامير الجند) قولنده اولان هزم کی جوابده درز که بولکلام کلام مصنفی ابطاله صالح اولوب کلام سکاکی بی توجیهه صالح اولمز زیرا سکاکی (نطق الحال) قولنده نطق لفظی اظفار کی و همی قیلندن و موت مکنی عنها ایچون قریبده اولدینی مجاز عقیده تصریح ایتوبیه اظفاره ذکر ایلدیکی کی بونده دخی نطقه شبیه اولان برامر و همی تقدیر اولسی واجب اولور بوابسه استعاره تبعیه قائل اولمقدر بلی کلام سکاکیدن استعاره مکنی عنها ایلله تخیلیه ده مصنفک اختیار ایلدیکی تفسیر اعتبار اولدینی تقدیرده تبعیه اوزره مشتمل اولان ترکیبی مکنی عنها اوزره مشتمل اولان ترکیب رد ایتک یعنی ذکر اولدینی اوزره قریبده تبعیه بی استعاره بالکتابیه و تبعیه بی قریبده قیاتی ممکن ایدوی مستفاد اولور مثلا (نطق الحال یکذا) قولنده حالک متکلم تشبیهی استعاره بالکتابیه و نطق حاله اثباتی استعاره تخیلیه قلوب (نطق) لفظی حقیقت اوله رق معنای اصلینده مستعمل اولور ته کیم اظفاره مذهب مصنف بودر بوصورنده استعاره بالکتابیه قائل اولمز لازم کله و کذلک اشو تبعیه تکی مکنیه به ردیه قول تخیلیه ده اولان مذهب سلف اوزره ده ممکن اوله یلور زیرا مرور ایتدیکی وجهله عند السلف (بد الشعال) و (اظفار المنة) کی تخیلیه حقیقت اولسله مختار سکاکی اوزره تبعیه قریبده اولدینی کی معنای حقیقتینده مستعمل اوله رق استعاره بالکتابیه ایلله قول لازم کله حاصلی سکاکی تبعیه بی استعاره مکنیه رد ایتکی کندی مذهبیه قابل توفیق اوله میوب بلکه مصنف و یاخود سلفک مختاری اولان مذهبندن برینه بناسیله مسراواور قال رحمه الله تعالى

﴿ فصل ﴾

بوفصل شرائط حسن استعاره بی میندر قال رحمه الله تعالى (حسن كل من الاستعاره الحقيقية والتشبيه برعاية جهات حسن التشبيه) استعاره تحقیقه ایلله علی سبیل الاستعاره اولان تشبیلدن هر برلرینک حسن جهات حسن تشبیه رعایتله در و جهات حسن تشبیهدن مراد وجه تشبیهک طرفیه شمول و تشبیهک کندوشنه تعلق اولسان غرضی افاده به وافی اولسی و بونلر امثالی باب تشبیهه ذکر اولسان جهاتدر و حسن استعاره بوجهاته رعایتله اولسی زیرا استعاره تحقیقه و تشبیه تکی میناسی تشبیه اوزره اولسله حسن و قبحده تشبیه تابع قلتورر قال رحمه الله تعالى (وان لا يشم رائحته لفظا) و کذلک حسن استعاره تحقیقه و تشبیه دن هر برلرینک جهت لفظدن رایحه تشبیهی اشمام ایتماسی یعنی لفظا تشبیهدن ایما ایلده جک شیدن بجزردیدر خنی اولسوتکه اگر شرائط حسن استعاره و جهات حسن تشبیه ایلله شرائط مذکوره سببیه مقبوله و انتفاسیه متفیه و یاخود من غیر حسن باقیه اوللری مراد اولور ایلله بر دینله جک اولیوب امثله مذکورده دن وجه شیهک طرفیه شمولی استعاره و تشبیهی محسن اوله رق انتفاسی استعاره و تشبیهک انتفاسی موجبدر و تشبیهک غرضه وافی اولسی موجب حسن اولوب نقصان اولسی عدم حسنی موجب اوله رق موجب انتفاء تشبیه دکلدر و کذلک ابتذالدن سلیم اولسی موجب حسن تشبیه اولوب مبتذل اولسی غیر مقبول اولسی ایجاب ایدرک انتفاسی موجب دکلدر و تشبیهی عدم اشمام استعاره تکی مقبوله اولسی موجب اولوب حال اشمامده استعاره متنی اولور واکر شرائط مذکوره ایلله حسنی موجب اولوب انتفاسیه متنی اولماق مراد اولورده بوصورنده عبار شارجی ظاهرندن صرف ایلله شمول و وفادن شمول و وفا بلا شبهه معناسی قصد ایدلک اقتضا ایلر زیرا

شعول طرفین و وفاء غرضه شبهه نك تحققی حیند تشبیه و كذلك استعاره باقی قالب فقط حسنی
باقی قالب و بوجهه عدم اشتمال راجحه تشبیه حسن استعاره همچون شرط قلندیدن همچون
محققین علماء بیان (رأيت اسدا في الشجاعة) قولزده اولدیغی کی مشبهك تركله مشبه به الله
وجه شبه ذکر اولسان محارده اختیار تشبیه ایدرك استعاره دن عدا تماملردن زیر تشبیه بلغ ايله
قول استعاره غیر حسته ايله قولدن اولیدر مشبه ايله مشبه به صریحا و باضحا بیان اولدیغی
صورت دخی بویله در و راجحه تشبیهی عدم اشتمال شرائط حسن استعاره دن اولسی زیرا استعاره نك
راجحه تشبیهی اشتمال اتحیی غرض استعاره بی ابطال ایدر چونکه غرض استعاره مشبهك جنس
مشبه بهده دخول و مشبه بهه الحاق اولوب اشتمال راجحه تشبیه ايله بونی ابطال ایدر زیرا
تشبیهه مشبه بهك وجه شبهه اقوی اولدیغی دلالت وارد نته کیم (ظلمتك في تشبيه صدغك
بالسك) قولنده زلف محبوبك مسكه تشبیهی چون اثبات ظلمك منشأ تشبیه سببیه مسكه اولان
راجحه طیه زلف محبوب دن اقوی اولدیغی اعترافدر امدی قاعده تشبیه حکایه اولسان شیک
نقصانیتدر و بعضیك استعارتینك شرائط حسندن برسی مطلقه اوله رق برصفتله تعقیب
و یاخود احد طرفیه ملایم اولان کلام تغریع اولسان سیدر دیو زعی خطا اولوب زیرا استعاره
مر شحه احسن انواع استعاره دندر و واقعا مجرد نك حسنی مرور ایدر کی وجهه مر شحه به
نسبتله ناقصه در قال رحمه الله تعالی (ولذلك توصی ان يكون الشبه بين الطرفين جلیا لئلا يصير
الغبارا) و لفظا راجحه تشبیهی عدم اشتمال استعارتینك شرط حسنی اولدیغی دن طرفین بدنده شبه
یعنی مابه المشابهه نك بنفسه و یاخود عرف و یاخود اصطلاح خاص سببیه جلی اولقطنی توصیه
ایدنر تاكه الغار و تعمیمه فی المراد اولیه (الغار) برکسه مرادنی اخفا ایلدیکی حینده (الغز في كلامه)
قوللردن و (لغز) ده بوندن اولوب جمعی الغار کوز رطب ايله ارطاب کی یعنی شرائط حسن
استعاره به رعایت اولدیغی وقتده وجه شبه جلی اولر سه الغار اولور و اما شرائط حسن استعاره به
رعایت اولموبده مثلا راجحه تشبیهی اشتمال ایلدیکی وقتده الغار اولوب لکن حسن استعاره فوت
اولور و وجه شبهك جلی اولسندن مراد ابتذاله مفضی اولیه جق درجه جلاسی اولوب والا
مفوت حسن استعاره اولور و اشو وجه شبهك جلاسیه توصیه لفظا مشبه مذکور اولیان استعاره
مصرحه ده اولوب و اما استعاره بالکنایه ده مشبه مذکور اولسیله قرینه کافیله اوله رق وجه شبهك
ظهور و جلاسی غیر مشروط ایدو کئی شرح مفتاح شریفیدن محشی عبد الحکیم نقل ایلشدر
قال رحمه الله تعالی (كما لو قيل رأيت اسدا واريد اناسا بخر ورأيت ابلا مائة لا تجد فيها راحله
واريد اناسا) والغاره مثال مثلا استعاره تحقیقه ده (رأيت اسدا) دیناوب انسان بخر مراد
اولسی کیدر (بخر) تحريك ايله بخرک جمعی اولوب راجحه کریمه قم مقاصددر فراسده علت
بخر موجود ایه ده شهرتی جرأله اولوب بخر ايله دکلدر و استعاره تمثیلده (رأيت ابلا مائة
لا تجد فيها راحله) دیناوب بونکله ناس مراد اولسی کیدر بوکلام حضرت صاحب رسالت
علیه اکمل النجیه افندمرک في الناس کابل مائة لا تجد فيها راحله في قول شریفلردن مأخوذدر
کتاب فائنده (تجدون الناس كالابل المائة ليست فيها راحله) روایت اولشدر (راحله) رکوبه
مخصوص بعر معنائه اولوب جل و ناه دن اعدز مراد ناسدن مرضی و منتخب اولان شخص
عزت و ندرت وجودنده ایل کثیره درونده موجود اولیان ایل نجیه کیدر دینك اولوب (کالابل)
قولنده کاف (تجدون) همچون مفعول نایدن و (ليست) لفظی خبرنده اولان (فيها راحله)
افظریله حال اولق اوزره محل نصیده اولوب کأن (کالابل المائة غير موجودة فيها راحله)
دینلشدر و یاخود جمله مستأنفه اولوب وجه شبهه دن سؤاله جوابدر الحاصل حدیث شریفده
ایچلرده منتخب بر مرد صالح عزیر الوجود اولیان ناسدن بر جاعنی درونده بر ایل نجیب موجود
اولیان مقدار مانه ايله تشبیه اولوب وجه شبه درونده مختار و منتخب موجود اولیه رق متعددك

حصول و وجودنی اولدیغی نیکساری ابضاح ایلشدر و بومعنی لفظ ابلاک اطلاقندن وعدده
تخصیصندن معروف دکلدر بوجهته (رأيت ابلا مائة لا تجد فيها راحله) قولنده اولدیغی کی
مشبه حذف اولوب مشبه به ايله مشبه مراد اولدیغی وقتده وجه شبهك خفاصندن شی الغار و تعمیمه
داخل اولور قال رحمه الله تعالی (وبهذا يظهر ان التشبيه اعم محلا) و بونکله ظاهر اولور که تشبیه
محل جهندن بحسب التحقی استعاره تحقیقه و تمثیل دن اعدز یعنی هر که محله استعاره تحقیقه
و یاخود تمثیل جاری و متحقق اولسه و محله تشبیه دخی تحققی ایدر و هر که محله تشبیه تحققی
ایسه و محله استعاره تحقیقه و یاخود تمثیل تحققی تمسی لازم کلیهك بعضا واقع اولور که بر محله
تشبیه اجرا اولوب استعاره جریان ایغز زیر وجه شبهك خفاسی جائز اولسیله استعاره طریقله
ایان اولدیغی کی تعمیمه والغار و تکلیف مالا بط فی اولور نته کیم ذکر اولسان مثاللردن مشهوردر
قال رحمه الله تعالی (ويصل به انه اذا قوى الشبه بين الطرفين حتى انحد كاهل و لنور والشبهه
والظلمه لم يحسن التشبيه وتعين الاستعارة) و ذکر اولسان شیهه یعنی بین الطرفين وجه شبه خفی
اولدیغی صورتده استعاره حسن اولوب تشبیه تعین ایدر کی قاعده سنه متصل و ملحق اولان
دیگر قاعده بیانیه در که طرفین بدنده وجه شبه فمحدوشی واحد اولق درجه سنده قوی اولدیغی
وقتده مثلا علم ايله نور و شبهه ايله ظلمت کی اولحاله تشبیهه حسن اولوب استعاره تعین ایدر
تاكه بر شبی نغصنه تشبیه کی اولیه امدی مساندن بر مثله بی فهم ایدر کی وقتده بطریق الاستعاره
(حصل في فای نور) دیوب (کأن في قلبی نورا) دیزسین و كذلك بر شبهه ده واقع اولدیغی حینده
(وقت في ظلمه) دیوب (کأن في وقت في ظلمه) دیزسین قال رحمه الله تعالی (والتي عنها
كالخفية والخيالية - عنها بحسب حسن المكي عنها) و استعاره مکی عنها تشبیه مضمر اولدیغی جهته
حسنی جهات حسن تشبیهه رعایتله اولفده استعاره تحقیقه کیدر و استعاره تخیلیه نك
حسنی استعاره مکی عنها نك حسنی سببیه در زیر تخیلیه عند المصنف لیه مکی عنها به تابعه
اولوب فی نغصنه تخیلیه همچون تشبیه اولیه رق ذکر مرور ایدر کی اوزره عند المصنف حقیقت
اولسیله حسنی متبوعی اولان مکی عنها نك حسنه تابعه در و اما صاحب مفاح مکی عنها به
تابعیتك وجوبه قال اولدیغی جهته مکی عنها به تابع اولدیغی حینده حسنی مکی عنها نك حسنی
حسبیه اولوب و مکی عنها به تابعه اولدیغی وقتده حسن بلغ ايله حسن اولسی نادر اولدیغی
و بناء علیه ذکر سیقت ایدن ما الملامك استعجته قال اولشدر لکن عند السكاکی استعاره
تخیلیه مصرحه اوله رق تشبیهه منبه اولدیله تحقیقه و مکشیه ده اولدیغی کی حسن تخیلیه دخی
جهات حسن تشبیهه رعایتله همچون میسر اولمامسی اعتراضندن وارسته اوله مرز قال رحمه الله تعالی

وصل

معان اوله که (کله) معنای اصلبندن دیگر معنیه نقل اولمشندن طولانی مجاز تعمیمه اولدیغی
کی اعراب اصلبندن دیگر اعرابه نقلندن همچون دخی مجاز ايله توصیف اولور و ظهر کلام
سکاکیدن مستان اولان بونوع مجاز ايله موصوف نولان اعراب اولوب و موصوف اعراب اولسی
صورت خنده ظاهر در مثلا في واسن القرية في قول شریفنده اولان (نصب قرية)
و وجاء ربك في قول شریفنده اولان (رفع رب) بوسیاقده اوله رق هر برسی محارری اولان
مضافدن نقل اولشدر یعنی اصلی (واهل اهل القرية) اولوب (اهل) حذف اولسیله اعرابی
قریه به انتقال ایلشدر كذلك (وجاء ربك) وجاء امر ربك تقدیرنده اولوب (مر) حذف
اولدرق اعرابی (رب) لفظنه انتقال ایلشدر و اما زیاده لفظ طریقله اولان مجازده بوانتقال
غیر متحقق اولوب حالبوکه سکاکی في لیس کتله في قول شریفنده اولان (جر) مجاز اولدیغی
تصريح ایلشدر وفق بیانده مقصود اولان معنای اول اوزره یعنی کله بی بر معنادن معنای آخه

نقل معنای اولان مجاز اولوب لکن مصنف رحمه الله تعالی معنای ثانی الیه یعنی راعرا بدن اعراب
آخره نقل طریقیه اولان مجاز اوزره دخی تنبیه محاوله ایلشدر و یومحاوله دن مقصود سافه اقتدا
و کلامک اشبو معنای ثانی اعتبار الیه اولان مجاز الیه انصافی عندند سامعی زانی و سقوطدن محاذله
ایچون ضمع و بازوسنی اجتذاب و امساکدر زیرا اشبو نوع مجاز معلومی اولوبده یومناجد مجاز
اولانله برکله موصوف اولدیغنی مشاعده سنده طالب محازک معنای اولانله خطاده واقع
اولور قال رحمه الله تعالی (و قد بطنی المجاز علی کله نغم حکم اعرابها محذوف لفظ و زیاده فظ
کفرله تعالی و جابرک و اسئل القرینه و مثل قوله تعالی لیس کشفه شی اوجاه امر ربک و هل القرینه
و مثله شی) و بعضا مجاز برافظک حذف و یاخود زیاده ابدیه الیه حکم اعرابی تغیر ابدن کله اوزره
اعلاق اولور ظاهر اولان (تغیر حکم اعرابی) قرائده حکم اعرابه اضافی سی بیان ایچون اولوب
لفظ مفتاح دخی بونی اشبو ایدر یعنی برکله به اطلاق اولور که اعرابی برنوعدن نوع دیگره تغیر
ایده امدی برافظک حذف الیه اولان تغیر اعراب و جابرک و و اسئل القرینه و قول
شریفی کیدر و افظک زیاده سیله اولان تغیر و یس کشفه شی قول شریفنده و فاعله ایدر
زیرا نظم اول مدلول ظاهر سی اولان محیی رب مستحیل اولمسیله (و جاه امر ربک) تقدیرنده
اولوب اعراب (رب) نوع جردن اولدیغنی حالده مضاف اولان لفظ امرک حذف الیه لفظ (رب)
مقام فاعله قائم اولورق اعرابی نوع رفعه تغیر ایتشدر و نظم ثانی (واسئل اهل القرینه)
تقدیرنده زیرا جناب باری انطاق جدران اوزره قادر ایدده مقصود اهل قرینه دن سؤل اولدیغنی
مقطوع و محزوم اولورق مقام حذفه قرینه در شیخ عبد القاهر دیشدر که یومقامده حذف الیه
حکمک مناشی غرض متکلمه راجع اولان بر امر اولوب حتی اگر کلام مذکور یومقامک غیرده
واقع اولسه حذف الیه جزم اولنده زیرا بر جلاک کلامی اولی جائزدر که خراب اولوب اهل سی
محو و هلاک اولان بر قرینه مرور الیه صاحبیه واعظ و مذکر و یاخود نفسیچون متعظ و متبر اولورق
(اسئل القرینه عن اهلها و قل لها ما صنعوا) دیش اولسون مفهومی قرینه به اهل سندن و انلر
نه ایشلوب و نه اولدقلندن سؤل الیه دیکدر که مراد تنجید حیات مستعار دنیا موت و فنا و آخر
عمران عالم خراب و هلاک اولمسیله اتعظ و اخذ عبرتدر نه کیم (هل الارض من شی انهارک و غرس
اشجارک و جنى انمارک) دینلوب یومعایتک صانع و فاعلاری جمله آغشته خا کدم اولدقلرینی
کفه میران اعتباره الیه قرینه حیات پیشان اولنماسیچون ابقاظ و نصیحت قصد اولور
الحاصل (رب) و (قرینه) لفظلریچون حکم اصلی جر اولوب حذف مضاف سیله اولده رفعه
و ثانیده نصبه تغیر و انتقال ایتشدر و نظم ثالث (ایس مثله شی) اولوب لفظ مثل ایچون حکم
اصلی خبر لیس اولدیغنی جمته نصبدر حالوکه زیاده کاف سیله جره تغیر ایلشدر و کاف
زیاده عد اولنمی زیرا مقصود واجب تعالی حضرت تریک مثلی برشی اولمغانی نفی ازوب بوخسه
مثلک مثلی برشی اولمغانی نفی دکلدر و یووجهله کافک زیاده به حلی اخذ بالظاهر اولوب احسن
اولان زاده اولماسیدر بوضورنده باب کلاه دن اولورق طریق ابلاغ کلاه الیه مثلی نفی اولمش اولور
و بونده ایکی وجه اولورق وجه اول بودر که قول مذکور برشی نفی لازمه تغیر زیرا لازمی
نفی نفی ملزومی مستلزم اولور نه کیم زیدک برادری اولدیغنی وجه ابلاغ کلاه الیه افاده ایچون
(لیس لایحی زید اخ) یعنی زیدک برادرینک برادری یوقدر دینلور شوبله ککه زیدک برادری
اولدیغنی کپی زیدده انک برادری اولورق او برادر ایچون بر برادر اولی اقتضایده چکندن الحاصل
زیدک قرنداشی عمرو اولی فرض ایدسه البته عمروک قرنداشی دخی زید اولی لازم کله چندن
زیدک اخ ملزوم و اخ اخ لازم اولمش اولور امدی (ایس لایحی زید اخ) دینلدیکی حینده
بولازمی یعنی زیدک برادرینک برادرینی نفی ایدوب نفی ملزومی یعنی زیدک برادری اولدیغنی مراد
ایدرک ابلاغ وجه الیه (لیس لایحی زید اخ) دیش اولورسون زیرا اگر زید ایچون اخ اولسه بالضرور

اشبو اخ ایچون دخی اخ اولوردیکه بوده زیددر اشبو مثالده اولدیغنی کپی نظم مذکورده دخی
مثل الله ایچون مثل اولمغانی تغیردن مراد مثل الاهی تغیرر شوبله که جناب باری ایچون مثل
اولسه نفی اولسان مثاک مثلی اولوب نفی صحیح اولمزدی زیرا تقدیر موجود اولمیدر حاصلی جناب
باری موجود اولمسیله مثل مثلی نفی اولدیغنی کپی مثاک نفی لازم کلور زیرا ضروریدر که اگر
خدای مثالک حاشا مثلی اولسه ذات باری مثاک مثلی اولوب بوضورنده مثل مثلی نفی صحیح
اولر و وجه ثانی کشفده ذکر اولسان و جهردر که بلغا (مثاک لایحی) دیوب مثل مخاطبدن
بخی نفی ایدرر حالوکه غرض ذات مخاطبدن بخی نفی اولوب قصد مبالغه ایچون طریق کنایه
سارک ایدرر زیرا بخی مخاطبک ممائل و اخص اوصافی حامل اولان کسه دن نفی ایتدکاری کپی
مخاطبدن نفی ایتش اولورر مثلا (فلان قدایفتم لدانه و بلغت ازابه) دیوب فلانک ایفان و بلوغنی
مراد ایدرر (یافع) شبانی مناهی اولوب سن صباوندن ترقی ابدن شایدر ماضیسی (یافع)
اولوب (غلام یفاع و یفعمه و یافع) دیشلرک (موقع) دینلر (لدانه) دال مهمله الیه جمع لده
اولوب توأم یعنی همزاددر که لایمزدده اکبر دینلور هله مبدله سی اولندن ذاهبه اولان و اودن
عوض اولوب اصلی ولادتندر تنبیه سنده (لدان) دینلوب بعضا (لدون) الیه جمعه لور
و اکثر سنده اقراقی مراد اولور (اتراب) ترک جمعی اولوب اقران و امائل معنایدر الحاصل
دلالت همزاد و اقراقی سن شباب باوغه منتهیه اولسی فلانک دخی ایفان و بلوغنی مستلزم اولور
امدی یوقدرده (لیس کاله شی) قولیله (لیس کشفه شی) پیشده فقط عبارت ثانیده کنایه ک
اعطا ایلدیکی قائده مبالغه دن بشقه فرق یوقدر و یوعبارل معنای واحد اوزره متعاقبه و متواتره
اولان ایکی عباره اولوب معنای مذکور دخی ذات باریدن نفی مماثلندن عبارتدر و یو بل یده
مبسوطان و نظم شریفی دخی بونک نظیری اولوب معنای یو و د ایچون بدط تصور اولنمزدن
(هو جواد) دیکدر زیرا یوعباره جواددن عبارت اولورق واقعه اولوب باغا استعماللرنده بونکله
جواددن بشقه برشی قصد ایتوب حتاکه کندوسیچون بد اولیان کسه ده دخی استعمال ایتشدر
کذلک (ایس کشفه شی) عبارته سی دخی کندوسیچون مثل اولی ممکن اولوب و اولسان ذات
حقیقه استعمال اولور صاحب مفتاح دیشدر که مجزک اشبو حکم اعرابی تغیر ابدن کله اوزره
اطلاقنده رأیم مجازه ملحق و اصلدن غیر اصله تعدیده اشتراکلندن ایچون مجازه مشبه عد اولوب
مجاز عد اولماسیدر و یوسیدنشاشی حد مجازی بنوعه شامل اوله جق صورتده ذکر و ایراد ایتدم
لکن بنوعی مجازدن حد ایتدکده عهد و ضمان سلف اوزرینده در کلام صاحب مفتاح بوندن
عبارت اولوب محل نظردر زیرا اگر نوع مذکورک مجازدن عدله مرادی بنوعه اوزره لفظ
مجازی اطلاق ایدسه یو اطلاقده کرک علی سبیل المجز اولسون و کرکه بطریق الاشتراک اولمش
اولسون کندوسیچون نزاع یوقدر و اگر مراد سلف بنوعی حقیقه مقابل اولوب بنوعه و انواع
ساربه شامل اوله جق تفسیر الیه مفسر اولان مجاز لغوی اقامندن قشدر دیکسه حقیقت حال
یومر کرده دکلدر زیرا سلف تعریف مجازده اولان عبارلری مختلف اولمسیله برابر کلامک
غیر ماوضع اهنده مستعمله اولسک و جوبنده متفقددر نه کیم تعریفات سلفدن سکاکینک نقل
ایلدیکی (کل کله اریدها غیر ماوضع له فی وضع واضع الملاقه بین الثانی والاول) تعریفی مجازدن
نوع مذکور شامل اولدیغنی ظاهر در زیرا نوع مذکور معنای اصلینده مستعملدر و اگر تعریف
مذکورک نوع مز بوره شولی لازم کلسه تعریف سکاکیده دخی داخل اوور و اما مجازی
بنوعه الیه انواع ساربه تقسیم ایتلری لفظ مجزک (المستثنی المنقطع و منفصل) قوللرنده اولدیغنی
کپی بنوعه الیه انواع ساربه اطلاقنی بیانندن عبارت اولمسیله سکاک ایچون یو بایده موجب تفر
اوله جق بر رأی یسکنه من و الله اعلم امدی اگر حذف و یاخود زیاده موجب تغیر حکم عباره
اولمزه و او کصیب من السماء قول شریفنک (کشل ذوی صیب) تقدیرنده اولدیغنی

و ﴿ فبما رجة من الله ﴾ قول شریفی (فبرجة) تفهیم فلندینی کی بونوعده کلمه مجاز ایلله
توصیف اولمز و موجب تغییر اولنلردن اول یعنی حذف لفظ ایلله اولان (مجاز بالانقصان) ایلله
نسیبه و (لفظ المستعمل فی غیر ماوضع له للاقفة بعد نقصان منه تغیر الاعراب والمعنی الی مایشافه
رأساً) قوللریله تعریف ایللشدر یعنی کندوسند اعراب و معنایی مخالفی اولان معنایه رأساً تغیر
ایده چک نقصان لفظ ایلله برابر وجود علاقته دانشی ماوضع اهلک غیریده مستعمل اولان کلمه در
﴿ جاء ربك ﴾ قوائدن (رب) و ﴿ وائل القرية ﴾ قوللردن (اهل) لفظلربك نقصانی کی
واما (زید منطلق وعرو) قوللده اولان ایکنجی منطلق و ﴿ اوکصب ﴾ قولی مثالده او ان
(ذوی) لفظلربك نقصانی بقاء اعراب و (سرت یوم الجمعة) قوللده اولان (فی) لفظک بقاء
معنادانشی نقصانیلری قیود موروده ایلله تغیرلردن خارجدر لکن بوکلام محل نظر اولوب زیرا
مجازدن بونوعده تغیر معنی ایلله لفظک ماوضع اهلک غیریده مستعمل اولدینی ممنوعدر زیرا
مثلاً قریه اگر بعض کتب اصولده واقع اولدینی کی محل اولقی علاقته سیله اهلدن مجاز فلیسه
اشبو مجاز فی الاعراب نوعدن اولوب و تقدیر مضافه دخی محتاج اولمز و مجاز مذکوردن نوع
ثانی یعنی زیاده لفظ ایلله اولان (مجاز بالزیاده) ایلله نسیبه و (والاقفة المستعمل فی غیر ماوضع له
له لاقفة بعد زیاده علیه تغیر لاعراب والمعنی الی مایشافه بالکلیه) قوللده تعریف اوللشدر که
مفهومی اعراب و معنایی بالکلیه مختلفه تغیر ایلده چک زیاده دفعه له للاقفة ماوضع اهلک غیریده
مستعمل اولان لفظدر دیک اولور اشبو تعریفدن دخی لفظ و معنادن بر شیشی تغیر ایتیان
﴿ فبما رجة ﴾ و بالکلیه اعرابی تغیر ایلدن (سرت فی یوم الجمعة) و بالکلیه معنایی تغیر ایلدن
لام عهد ایلله (الرجل قائم) و معنایی تغیر ایلدر سده تغیری بالکلیه مختلفه اولیان (ان زید قائم)
امثال خروج ایلر لکن بونوعده دخی محل نظردر زیرا مرور ایتدیکی وجهله تغیر معنی
وماوضع اهلک غیریده استعمال ممنوعدر و بویحده زیاده ایلله مراد عبارت نجاتک واقع اولدینی
زیاده حروف اولوب بوسورنده (سرت فی یوم الجمعة) و (الرجل قائم) و (ان قائم) امثالی
داخل اولان و عبارت نجاتک واقع اولدینی حروف زنده ایلله مراد کندوسندن غرض تا کید اولان
حروف اولوب (ان ولام) بونک خلافتده اوله رق بونلرک مدلولی تا کید در و (فی) دخی (سرت فی یوم
الجمعة) امثالندن تا کید ایچون کورینور سده بنه مدلولی اولان معنایی ظرفیده اولوب مقصود
طرفینی تصریحدر الحاصل حروف زنده دن مراد بعضا زنده اوله رق واقع اولوب بذلها
اصل معنی محل اولیان حروفدر که فائده معنوی سی تا کید معنی وفائده لفظی سی تزین لفظ
و شمرک استقامت وزنه تمی و حسن سجع ایللدر بوده (ان وان مختلفه وما ولا ومن و یا و
ولام) حرفلریدر که اکثر ان مختلفه مکسوره ماه نافیله تا کید فی ایچون زیاده فلتوب (ما ارأیت
زیدا) دینلور که اصلی (ما ارأیت زیدا) در وان متوجه لسا ایلله زیاده فلتوب نظم جلیده
(فلما ان جاء البشیر) واقع اولشدر و قسم مقدم ایلله او بینه اوله رق (والله ان اوفام زیدقت)
دینلور قصوری دخی علم نخوده مسطوردر امدی بو حروفک معنای تا کید مدلولاتی اولوب
بلکه بونلرک زیاده ایللله معنای مذکورک حصولی قصد واراده اولنور لکن (ان قائم) مثالده
ان ده ک خلافتده اولوب افاده ایلدینی معنای تا کید مدلول اصلیدر قال رحمه الله تعالی

﴿ الکتابه ﴾

کتابه لغته بر شیشک ذکر و ایراندن ترک تصریح اولدینی وقته (انبت و یاخود کنوت بکذا
عن کذا) قوللردن مصدر اولوب اصطلاحده ایکی معنایه اطلاق اولنور معنای اول فیل متکلم
اولان معنای مصدریدر که (ذکر الالزم واراده الملزوم مع جواز اراده الالزم ایضا) قوللده مفسر
اوله رق بوسورنده لفظ مکنی به و معنی مکی عنده اولوب مفهومی لازمی ذکر ایلدوب لازم اولان

ازاد سیله برابر ملزومی قصد واراده در و مصنفک معنای ثانی بی تفسیرده اولان کلامه انب اولان
اشبو معنای اولده (ذکر الملزوم اراده الالزم مع جواز اراده الملزوم) دیشلی ایسه ده لکن معنای
مصدری مصنفدن مقول اولدینی جهته شارح مرحوم تعریف سکای بی اراد ایلدوب فقط
(مع جواز اراده الالزم) قولی زیاده ایشدر و بوده جواز اراده لازمی سکاکینت اعتراضه
و کتابه ایلله مجاز یکنی فرقه مندر الحاصل شارحک ذکر ایلدینی معنای مصدری مذهب سکای
اوزده در و کتابه ک اصطلاحاً اولان معنای ثانی مصنفک اشارت ایلدینی معنادر
قال رحمه الله تعالی (فظ ایلده لازم معناه مع جواز اراده) (کتابه) بواقظدر که کندوسیلله
معنای حقیقتک لازمی مراد اولوب و بومعنای لازمیک اراده سیله برابر معنای اصلینی دخی
اراده جاز اولور مثلاً (طویل الجاد) لفظی کتابه اولوب بواقظ ایلله مراد لازم معنای اولان طول
قامتدر که برکسه تک شد و نطق سیفی طویل ایلدن طول قاتی لازم کاور و بومعنای لازمی ایلله
معنای حقیقتی اولان طول نجاد معنای ثانی اراده ایت دخی جازدر معلوم اوله که مجاز و کتابه دن
هر برلنده معنای حقیقتدن معنای مراده حصول انتقال ایچون معنای حقیقتک فهم و ذهنده
تصویری لازمه دن اولوب فقط دینلرده فرق شواعتبار ایلله در که مجازده معنای حقیقی بی اراده دن
مانده اولان قرینه ک وجوده معنی معنای حقیقی بی اراده جاز اولمز و اما کتابه ده بوقرینه ک
فقراتی جهته کتابه اولدینی حقیقتدن معنای حقیقی بی اراده جازدر و اما ﴿ بل بقاء مبطون ﴾
امثالده عدم جوازی کتابه اولدینی حقیقت اولوب بلکه خصوصیت محلندن ایچوندر قال
رحمه الله تعالی (و صهرانها تحذف للمجاز من جهة ارادة المعنی مع ارادة لازمه) امدی بونوعده دن
ظاهردر که (کتابه) معنای لازمی اراده ایلله برابر لفظک معنای حقیقتی دخی اراده جاز اولوسی
جهتندن مجاز مخافدر یعنی بوجهدن دینلرده فی تحقیقدر مثلاً مثال سالف الیانه طول
قاتی اراده ایلله برابر طول نجادی دخی اراده جازدر لکن مجاز بونک خلافی اولوب مجازده
معنای حقیقی بی اراده جاز دکلدر مثلاً (رأیت اسدا فی الحمام) قوللرده اسد ایلله حیوان مفترسی
اراد جاز اولمز زیرا مجازده معنای حقیقی بی اراده دن مانده اولان قرینه ک وجودی لازم
اولسیله بولزم متقی اولدینی کی مجاز دخی متقی اولور چونکه لازمک انتفاقی انتفاقی ملزومی موجودر
و قومک مجاز اراده حقیقتده معاند اولان قرینه ک ملزومی اولوب و بر شیشک ملزوم معنای اوشیه
معانددر و الا بدون الالزم ملزومک صدق لازم کاور دیو قوللربك معنایی ذکر ایتدیکنر
کلامدر و بوقامده بر بحث اولوب شوبله که تعریف مذکوردن فهم اولنسان کتابه ده معنای
مراد ملزومک لازمی اولوب و معنای حقیقت جواز اراده سی اوله رق بوخسه وجوب اراده سی
دکلدر و بونی سکاکینت متناحده اولان (ان الکتابه لاتنافی ارادة الحقیقة فلا یمتنع فی ذلک فلان
طویل الجاد ان براد طول نجاد مع اراده طول قائمه) قولی دخی ایشارلدر و حق اولانده بودر
یعنی کتابه ده اراده معنای حقیقی جاز اولوب واجب دکلدر زیرا کتابه ده هر قدر معنای
حقیقی بی اراده جاز ایسه چوق کره اشو اراده معنای حقیقتدن خالی اولور مثلاً برکسه ایچون
اصلاً نجاد اولدینی حالده طول قائمی بیان ایچون (فلان طویل الجاد) دینلرک مثلاً برکسه ک
کلی و فصیلی یعنی ناقه سنک باور سی اولدینی حالده سخاوتنی بیان ایچون (فلان جبان الکلب
و مهزول الفصیل) دینلرک جاز اولدینی مقطوع و مجزومدر و بوقول حقیقتک خلافی اوله رق
مفتاحدن موضع آخرده کتابه ایلله مراد مجموع معنای حقیقی و لازمی اولدینه تصریح واردر زیرا
مفتاحده کلمه مستعمله ایلله مراد بایالکر کنندی معنایی اولور و یاخود بالکلیه معنایک غیر اولور
و یاخود هم معنایک غیر ایلله برابر معنای اولور بونلردن اول حقیقت و ثانی مجاز و ثالث کتابه در
و حقیقه کتبه حقیقتن اوللشده اشتراک و تصریح و عدم تصریحده افتراق ایلدر دیشدر
و مصنفک (انها یخالف المجاز من جهة ارادة المعنی مع ارادة لازمه) قولی هر نفه دن لازمی اراده

اصل و معنای حقیقی بی اراده بالتبع اولدیفند اشارت ایدرسده کلامه الیه مراد مجموع معنای حقیقی و لازمی اولدیفنی اشعار ایدر اراده لازم اصل و اراده معنی بالتبع اولدیفنی کلام مصنفک اشعاری (مع) اغظیله ایرادندن اولوب تنه کم بودقیقه (جاء زید مع عرو) قولزدن مستبان اوله رق معیت زیدی مشررد و بوجهه مع لفظک متبوع اوزره غلبه دخولند نشانی (جاء فلان مع الامر) دیتلوب (جاء الامر مع فلان) دیتلز و صاحب مقتضاک دخی هر تقدیر (اومه یا ما و غیر معنای) قولنده و اومع معنای محمول ایدسه ده کلام مصنفده مع لفظک صراحتند نشانی معنای حقیقی بی اراده بالتبع اولدیفنه اشارت ظاهر در امدی مصنفک تعریفدن فهم اولسان قول حقیقه اشبو (من جهة ارادة المعنى مع ارادة لازمه) قولی یشنده منافات ظاهر و محتاج توفیق اولیله وجه توفیق (من جهة ارادة المعنى) قولنی تقدیر مضایف الیه (من جهة ارادة جواز المعنى) مفهومته حل ایتکدر و بوکا قرینه تعریفدر و اما مصنفک کتاب ایضاحده واقع اولان (والفرق بينها وبين المجاز من هذا الوجه ان من جهة ارادة المعنى مع جواز ارادة لازمه) قولی غیر صحیحدر مکرکه معنی الیه معنای ماوضع لهنک لازمی اولان معنای مقصود باللفظ و لازم معنی الیه معنای موضوع له مراد اولنه لکن بتوجه لفظ ایضاحک دلالت ایدیک بر معنادر زیرا معنای موضوع له اوزره لازم و لازم موضوع له اوزره معنی اطلاق مستبعد و اطلاق فرنده غیر وارددر و عند المصنف لازمندن انتقال اولدیفنی جهتله معنای موضوع له اوزره لازم اطلاق عندنده غیر صحیحدر قال رحمه الله تعالى (و الفرق بان الانتقال فيها من اللازم وفيه من الملزوم) و سکا کی الیه آخری کلامه الیه مجاز یشنی کلامه انتقال لازمندن ملزومه و مجازده ملزومندن لازمه اولیله تفریق ایدر شوبله که مثلا کنایه اولان (فلان طويل الجاد) قولنده انتقال طول قائمک لازمی اولان طول مجازندن ملزوم اولان طول قائمدر و مثلا (بجاء) اولان (رحمنا الفيت) قولنده انتقال تنک ملزومی اولان غیثندن لازم غیث اولان نیت و ملزوم شجاعت اولان اسدندن لازم اسد اولان شجاعتندن در دیدر قال رحمه الله تعالى (ورد بان اللازم مالم يكن ملزوما لم ينتقل منه) و بوفریق شو طریق الیه هر دود در که لازم مادامکه بنفسه و یاخود انضمام قرینه الیه ملزوم اولدیفنه لازمندن ملزومه انتقال اولنز زیرا لازم اولدیفنی حیثندن ملزومندن اعم اولسی جائز و عام ایچون خاص اوزرینه دلالت اولدیفنی بارز اولیله لازمندن لازم اولدیفنی حیثندن ملزومه انتقال صحیح اولمز بلکه انتقال انجق لازم و ملزومک تلازم و تساویلی تقدیرده اولور زیرا بوقدیرده هر ایک طرفک لازمیت و ملزومیتی اعتباره صلاحیتی اولوب احدهما آخره دلالت ایدر اگر لازم عامک قرینه و ساطیله ملزومه دلالتی جائزدر دیناورسه جوابنده دیرزکه بوقدیرده اعمیتی باقی قانز و بقای اعمیتی فرض اولسه مجاز دخی بو طریق الیه لازمندن ملزومه انتقال اولسی نیچون جائز اولمز قال رحمه الله تعالى (و حیث یكون الانتقال من الملزوم) و لازم ملزوم اولدیفنی حیثنده مجاز کی کلامه ده دخی انتقال ملزومندن لازمه اولوب بوصونده مجاز الیه کلامه یشنده شو جهندن فرق تحقق ایتر حالبوکه سکا کی دخی لازم ملزوم اولدیفنه کندوسندن انتقال ممتنع اولدیفنی معتقددر زیرا سکا کی مبنی کنایه لازمندن ملزومه انتقال اوزره اولوب بودخی لازمک ملزومه مساواتی اوزره توقف ایدر دیمشدر و بوقدیرده طرفین متلازمان اوله رق لازمندن ملزومه انتقال ملزومندن لازمه انتقال منزله سنده اولور اگر دیناورسه که سکا کینک مرادی طرفین یشنده لزوم خواص کنایه دن اولوب خواص مجازندن دکلدر و یاخود کنایه ایچون شرط اولوب مجازده شرط دکلدر دیمکدر جوابنده دیرزکه بو کلام میل اولیوب ودلیلی غیر معلومدر بلکه جواب بودرکه سکا کی و غیر یلرینک لازمندن مرادی ممتنع الانفکاک معنای اولان لازم اولیوب بلکه مثلا طول قائم تابع اولان نجاد کی وجودی علی سبیل التبعیه اولان لازمدر و بوندن ایچون انسانه ضاحک بالافلاک لزومنده اولدیفنی کی لازمک ملزومندن اخص اولسی نیچو زایشیدر امدی کنایه

متلازمیندن تابع و ردیف اولانی ذکر ایدوب انکه متبوع و مردوف اولانی قصد و اراده و مجاز یا سکر لکن بو کلام محل نظر اولوب مجاز بعضا طرفینده اوله رق مثلا (رحمنا الفيت) قولنده غیث نیتده و (امطرت السماء نباتا) قولنده نیت غیثده استعمال اولور قال رحمه الله تعالى (وهی ثلثة اقسام الاولى المطالب بها غير صفة ولا نسبة) و کنایه اوچ قسم اولوب قسم اول کندوسیله مطلوب صفت و نیت اولیوب بلکه مطلوب نفس موصوف اولاندر فقط حقیقه موصوف و یاخود موصوف منزله سنده اولقدندن اعددر زیرا بعضا مکی عنه ملزوم غیر موصوف اولور و مصنف رحمه الله تعالى (المطالب بها الموصوف) تعبر ایتامسی موصوف حقیقیه ضرندن احترازه منیدر قال رحمه الله تعالى (فهما ماهی معنی واحد کفوله) والطاعینین مجامع الاضغان) و کنایه ک اشبو مطلوب نفس موصوف اولان بریجی قسمندن برنوعی معنای واحد اولان کنایه در و بوده موصوف معینه صفاتندن بر صفتک اختصاص عارضی متفق و مصادف اوله رق موصوف مذکورده توصل ایچون صفت مذکورده ذکر اولمقددر شارح مرحوم (اختصاص عارض) تعبیر ایدرک اختصاصی عروض الیه وصف ایتسی زیرا صفت صفت اولدیفنی حیثندن کرک مشتق اولسون و کرکه غیر مشتق اولسون بحسب اصلها موصوف معین اوزره دلالت ایدوب بلکه موصوف ما اوزرینه دلالت ایدر الحاصل صفتک موصوفی اوزره دلالتی مفهومندن خارج اولان اسباب نشانی اولوب اختصاص عارضدر و قسم مذکورندن بونوعه مثال شاعرک (انضار بین بكل ایض یخدم * والطاعینین مجامع الاضغان) قولیدر (انضار بین) امدح تقدیرنده در ایضندن مراد سیف اولوب جمعی بیضدر (یخدم) قاطع و (ضغن) حقد معنای در امدی (مجامع اضغان) معنای واحد اولوب قابودن کنایه دز شوبله که حقدک معنای کین و انتقام اولوب بونک حقیقی فوران غضبه فی الحال نشدندن کظم و سکوت اقتضا ایتیه باطنه رجوع ایدرک اغتنام فرصته اخذ انتقام مضمر درون اولسیدر اشته بو حالک جمعی اولق قلبه عارض بر صفت مخصوصه اوله رق بونک ذکر الیه موصوفی اولان قلدن کنایه اولور قال رحمه الله تعالى (ومنها ماهی مجموع معان کفولکنا کنایه عن الانسان حی مستوى القامة عر بعض الاظفار) و کنایه ک قسم اولندن نوع ثانیسی مجموع معانی اولان کنایه در و بوده بر صفت بوله رق اخذ اولوب جله سی موصوف واحد مختصه اولق ایچون لازم آخره و دیگر لازم آخره ضم اوله رق بونلرک ذکر الیه موصوفه توصل اولمقددر مثلا انسانندن کنایه اوله رق (حی مستوى القامة عر بعض الاظفار) قولنده صفت (حی) اخذ اولوب (مستوى القامة) و (عر بعض الاظفار) اوازنده ضم اوله رق بو مجموعدن انسانه توصل اولمقددر یعنی بو مجموع انسانندن کنایه در و خاصة بونوعه (کنایه مرکه) تسمیه اولور قال رحمه الله تعالى (و شرطهما الاختصاص بالماکی عنه) و قسم اولندن اشبو ایک نوع کنایه ک شرطی ایراد اولنه جق صفتک مکی عنه اختصاصیدر تاکه عائدن خاصه انتقال حاصل اوله یعنی کنایه ک مذکورتن بحسب المفهوم مکی عندهن عام اولملر الیه بحسب التحقیق وجود اختصاص لازمدر تاکه بحسب المفهوم عائدن بحسب التحقیق خاصه انتقال حاصل اوله سکا کی اشبو نوعیندن معنای واحد اولان نوع اولی قرینه و مجموع معانی اولان نوع ثانی بی بیده قیلوب مصنف ایضاحده سکا کینک بو کلامی محل نظر اولدیفنی ایراد ایتشدر وجه نظر سکا کی قسم ثانی کنایه ده قرینه بی انتقال بلا واسطه اولسیده و بیده بی انتقال لوازم متسلسله و ساطیله اولق اوزره تفسیر ایدوب حالبوکه کرک معنای واحد و کرک مجموع معانی اولان کنایه ک ایتسندن ایکسی دخی واسطه دن خالی اوله رق معنای مذکورجه اعتبار قرب و بعد محل اولامسیدر زیرا ظاهر در که (حی مستوى القامة عر بعض الاظفار) قولی بر شیتنه انتقال اولویده بیده اوشیدن انسانه انتقال اولق طریقنده اولیوب بلکه انتقال بلا واسطه انسانه در مصنفک بوسواله جواب ریلور که بوقامده قرب اعتبار آخره اولوب

مراد نوع اولدن اولان كنايةك بساطي ولازمي آخره ضم ويتريني تافيق وركيدن و تسادي
واختصاصه تكافون استغامي جهته سهوات مأخذي و بهد بونك خلافيدر قال رحمه الله
تعالى (التسايف المداوب بها صفة) اقسام كناية دن قسم ثانی كندوسيله جود و كرم و شجاعت
و طول قامت امثالی صفات دن بر صفت مطاوب اولان كناية در بوده ايكي ضرب اولوب بري قريه
و ديكرى بعيده در قال رحمه الله تعالى (فار لم يكن الانتقال بواسطة قريه) و اضحة كقولهم كناية
عن طويل القامة طويل النجاد و طويل الجاد) امدى اشيو قسم ثابده اكر كناية دن صفت
مطاوبه به انتقال بلا واسطه اولورسه بونك كناية (كناية قريه) در و قريه ايكي قسم اولوب
بري (واضحة) در كه بوقسمه كناية دن مطاوبه انتقال سهواته حاصل اولور نه كيم طويل
القامة دن كناية اولورق (طويل النجاد) و (طويل الجاد) قولارى بوقسمه در مصف
رحمه الله تعالى اشيو واضحه قسم دن اولان طوبى نجاد و طوبى النجاد كناية بيشده اولان
فرقه اشارته بيورركه (والاولى ساذجة وفي اشياء نصريح ما تضمنه اصفة الصبر) و اشيو كناية
قريه واضحه ايچون ذكر اولان كناية دن اولى يعنى (طويل النجاد) ساذجه اولوب تصریح در
برشله مشوب و مختلط دكادر و اما ثابته ده يعنى (فلان طويل النجاد) قولنده صفت يعنى لفظ
طويل موصوفه راجع اولان ضمير مستترى متضمن اولدينى جهته بهض مرتبه نصريح و در
زيرا صفتك فله مشابهت ناشى اسناد اوله جق برمر موعه احتياجي ضرورى اولوب و طولك
موصوف ايچون ثبوتيه نوع نصريجي مشتمل اولور و بونك اوزر نه دليل زيرا سن صورت
اوليده ظاهره يعنى مثلا نجاد مستند اولمستند نشى صفتك تذكر و افرادله زيد طويل النجاد
و هند طويل النجادها و از زيد ان طويل النجادها و از بدون طويل النجادهم در سين و اضافته
صورتده موصوفه راجع اولان ضمير مستتر مستند اولدينى جهته موصوفه تابع اولورق صفتك
ثابت و ثنيه و جمليه (هند طويلة النجاد) و از بدان طوبى النجاد و از بدون طوبى النجاد
در سين و من جهة المعنى صفت سيبدين يعنى مضاف اليه اولان نجاددن عبارت اولوب (النجاد
الضويل) معنائه اولدينى حالده ضمير ميبه يعنى مثلا زيد راجع اولان ضمير مستتره جواز
اسنادى زيرا لفظه خبر و ياخود حال و ياخود نعت اولورق موصوف اوزره جاريه اولدينى
و نهاده فى ذاته موصوف ايچون اولان صفت اوزره دلالت دن ايچوندر و اشيو موصوف ايچون
اولان صفت كركه (زيد حسن الوجه) كى كلامده مذكور اولان صفت اولمندن و كركه
(زيد ايض للجنة) كى صفت مذكوره نك غبرى اولمندن اعراض زيرا اولده زيد حسن وجهندن
ايچون حسن به نصف اولور و نايده موصوفك صفتي باض حليه اولوب فقط مدلولى اولان
شيو خند كه شيوخت بهض حليتك غير بدر و (زيد كثير الاخوان) دخى بيه جهله اولوب
مراد زيدك اخوان كثيره اليه متقوى اولميدر و اخوان اليه كسب قوت كثر اخوانك غير بدر
واما (زيد احقره) و (اسود ثوبه) بونك خلافيده اولوب زيرا بونده اضافته قبيح اولور
و كذلك (هند قائم الغلام) ديك دخی قبيحدر اكر سؤال اولورسه كه نظم جليلده حتى
بدین لكم الخط الايض من الخط الاسود قول شريفي امثالی طرفين تشبيهن بونك ذكر نه
اشارت اوزره مشتمل اولان كلام ثنيه فانوب استعاره مشوبه بانشيهدن قلتم بى كى صفت
دخى ضمير موصوفه اسناد اولدينى و فنده اسناد مذكور سبيله نصريح اولميكه كناية مشوبه
بانصریح در بوزعم اولور يعنى ضمير مذکور اسناد اولميكى نصريح اولميكى اقتضا ايدر
جوابده در زكه نصريح اولميكى زيرا صفت مذكوره معناده مضاف اليه يعنى مثلا نجاد ايچون
صفت اولدينى مجزوم اولوب و ميبه عائد اولان ضميرى اعتبار مجرد صفتك كندوسيله مرفوع
اولان برمه و ان امتناع حاوى امر افظيستن ايچوندر الحاصل مجرد اشيو امر افظيستن
ايچون اعتبار اولنسان ضمير موصوف اتفق كناية مذكوره نك نصريح اليه مشوبه و مختاوطه

اولدى انصافه يلوب بوخده ص ف نصريجي موجب اولمندن قال رحمه الله تعالى (او خفية
امروهم كناية عن الابه عريض المعنى) (واضحة) قول اوزره معطوفدر يعنى و ياخود كناية
قريه (خفيه) اولور و خفاسى كناية دن مطلوبه انتقال تأمل و اعمال فكر و رويته توقف
انتقاله در نه كيم اباهدن كناية اولورق (عريض القفا) قولنده افراط اليه عرض قفا
و عظم رأس كندوسيله بلاهت رجل اوزر نه استدلال اولنسان شيندر و بحسب الاعتقاد
بلاهت ايچون ملزومه در لكس بوندن بلاهته انتقالده نوع خفا اولوب هر كسه مطلع
اولمندن و اشيو عرض فقدان امر آخره و امر آخردن مقصود اولان بلاهته انتقال اولميكوب
بلكه نفس عرض فقدان مقصود مذكوره انتقال اولور فقط بادي رايده انتقال اولميكوب
تأمله محتاجدر و بوجبه انتقال امر آخر و ساطيله اولميدندن كناية قريه خفيه كناية
بعيده دن عبرت ايدر الحاصل انتقال بلا واسطه اولمسته نظرا قريه و اعمال فكر و رويته احتياج
سبيله خفيه در و صاحب مفتاح (عريض الوساده) قولنى بونك كناية دن يعنى (عريض القفا)
قواندن كناية قريه خفيه قلوب مصنف ابضا حده بونده نظر واردر بلكه اشيو (عريض
الوساده) قولى اباهدن كناية بعيده در زيرا بوندن عريض القفا و عريض القفا دن اباهه
انتقال اولور ديو اعتراض ايشدر لكن بواعراضن جواب و بريلوركه كناية نك مطاوبه
نسبيله بعيده و واسطه به نسبتله قريه اولميدندن امتناع بوقدر بلكه كندوسندن مطاوبه
انتقال واسطه اليه اولان كناية ده حقيقت امر بويله در بناء عليه صاحب مفتاح قول
مذكورى ايراد اليه مطلوب بالكتاب بهضا مقصود و مصرح اولان نفس موصوف اولوب
و بهضا مطاوب دن كناية اولان شى اولميدندن ثنيه ايشدر قال رحمه الله تعالى (وان كان
بواسطة فبيده كقولهم كثير الرما كناية عن المضايقة فانه ينتقل من كثرة الرما الى كثرة احراق
الخط تحت القدر ومنها الى كثرة الطبايح ومنها الى كثرة الاكله ومنها الى كثرة الضياع ومنها
الى المقصود) و مقسما ذكر اوانسانك جله سى كناية دن مطاوبه انتقال بواسطه اولميدنى
صورتده اولوب و اكر انتقال واسطه اليه اولورسه كناية بعيده در مثلا مضايقتن كناية اولورق
(كثير الرما) قولارى بوقيددن اولورق كثر رما دن تحت القدر احراق خطبك كثر نه
و كثر احراق خطبك كثر طبايحه و كثر طبايحن كثر اكله به و بوندن كثر ضياعه
و بعيده مقصود اولان مضايقة انتقال اولور (رما) كل و (قدر) چوك و تجره امثالى
طعام طبايح اولنسان ظرفدر (طبايح) طبايحه نك جى اولوب مطبوخه معنائه در كه
مراد اطعمه در (اكله) آكلات جويدر (ضياع) كسر ضا ايله ضيفك جويدر كه مافريددر
(مضايق) مكشاك كى مبالغه در و وعائك قلت و كثرى حسيه مقصود اوزره دلالت
وضوح و خفا جهندن مختلفه اولور يعنى هر مقدار و سائط تكثر ايدر سه او مقدار خفاى
دلات كسب قوت ايدر و اشله سى اكثر من ان بحصى اولميكه شارح مرحوم تدع اولميكى
راى ايشدر قال رحمه الله تعالى (اشياء المطاوب بها نسبة كقوله ان السحابة والرو
والندى في قبة ضربت على ابن الحشر ج) فانه اراد ان يثبت اختصاص ابن الحشر بيهده
اصفات) اقسام كناية دن قسم ثالث كندوسيله مطاوب (نسبت) اولان كناية در
استندن مراد برامرك برامر ايچون اثبت و ياخود نقيدر و صاحب مفتاحك (ان المطاوب
بها تخصص الصفة بالموصوف) قولنك معناسى دخى اشيو نقيبا و ياخود اثباتا صفتك
موصوف ايچون نسبتى اولوب بوخده تخصص اليه مرادى معنای حصر دكادر زيرا
بومعاده معنای حصره حل ايچون برمعنى اولوب حاصل مراد سكاي اثباته تخصص
اولورق ثبوتيه تخصص دكادر حصر ايسه تخصص فى الثبوت و بوقسمه مثال
زيد يحكمك (ان السحابة والرو والندى الخ) قوليدر (ندى) عطفا معنائه در يعنى

سماحت و انبائات و عطا صفات بر کزیده می بسط و ساده آرام مدوح ایچون ضرب
اوتان قبه دروننده در دیک اولوب مدوحک بوصفاته اثبات اختصاصی یعنی بوصفک
حصر و عدم حصر منظور اولیده رق این حشر ایچون بیان ثبوتی مراد اتمشدر قال
رحه الله تعالی (فترك التصريح بان يقول انه مختص بها او نحوه الى الكتابه بان جعلها
في قبه مضروبه عليه) بوجه مشروح مراد شاعر مدوح ایچون صفات مذکورک
اثبات اختصاصی اولدیغی حالده صریحا بوعنای افاده ایدرک (انه مختص بها)
امثال تعیراتی طریق کنایه به ترك و نحویل ایدرک صفات مذکورک مدوح اوزره
ضرب اولتان قبه ده اولسی تعیرتی اختیار اتمشدر (او نحوه) قولی (ان يقول) قولته
معطوف اوله رق مجرور اولوب (او بثل القول) مقادنده در یاخود منصوب اوله رق
(ان يقول) فعلک مفعولنه معطوف اولوب (او ان يقول نحو قولنا انه مختص بها)
تقدیرنده اولور و قول مذکورک بمثل اولان تعیرات اضافه و یا اضافه معنایند و اسناد
و معنای اسنادده اولسی کبی معنای مذکورک دلالت ایدرک عبارات اولوب مثلا
(سماعة ابن الحنرج) و یاخود (السماعة لابن الحنرج) و یاخود (سمع ابن الحنرج)
و یاخود (حصل السماعة له) و یاخود (ابن الحنرج سمع) دینلور امدی شاعر مرقوم
اشبو صورت تصریحی طریق مذکور اوزره کنایه به ترك اتمشدر ته کیم امثله قسم
ناید صفتک موصوفه اختصاصی صفتک موصوفه و یاخود ضمیرنه اسناد و یا اضافه سی
اعتبار به مصرح بهدر موصوفه اضافه و اسناد اوانمسنه مثال (هل طویل نجاد زید)
(هل طویل النجاد زید) اولوب ضمیر اسناد صورتده دخی ملاحظه کنی مکنی عنه اولان
طول قامت (طویل النجاد) قولته ضمیر موصوفه مضایف و (طویل النجاد) قولته ضمیر مستتر
موصوفه مسند در (کثیر الاماد) و امثال دخی بوجراده در بوجهله مقتاحده بین اولوب
بونکه متین اولورک بومقامده اختصاص ایلر مراد حصر اولوب نفی و یاخود اثباتا صفتک
موصوفه نسبتدر و شاعر مرقومک صفات مذکورک بی این حشر اوزره مضروبه اولان
قبه ده قلیق طریقیه موصوف اولان مدوح مرقومک بوصفاته تصریح اختصاصی کنایه به
ترك ایلسی محل صفات ذوقبه یعنی مدوح اولدیغنه ثبوت ایچوندر و (قبه) فوق حیمه ده
اوله رق رؤسایه مخصوصدر و قبه تک این حشر اوزره مضروبه اولسیله تقیدنه احتیاج
دنپاد ذوق قبایک کثرتنه مبنی تعین ایچوندر امدی شاعر مرقومک بوطریق ایلر صفات
مذکورک تک این حشر ایچون اثباتی افاده ایلدی زیرا بنفسه قائم اولیان بر امر برکسه تک
مکان و خبرنده اثبات اولدیغی حینده اوکسه ایچون اثبات اولمش اولور قال رحمه الله
تعالی (ونحوه فوالهم المجد بین ثویه والكرم بین برديه) (المجد بین ثویه الخ) قوللری
دخی صفتی موصوفی احاطه و شتمال ایدن شیده فانی طریقیه صفتی موصوفه نسبت
ایچون کنایه اولقدده زیادک قولی کییدر زیرا مفهومی مجد و شرف مدوحک ثوبینی
یئنده و کرم و سخا جنس ثوبدن اولان بردینی یئنده در دیک اوله رق مجد و کرمک
مدوح ایچون ثبوتی تصریح ایچوب بلکه مجد و کرم و صفایک ثوب و بردینی یئنده
اولملرله معنای مقصوددن کنایه اتمشدر مصلک بومشالی اراد ایتسی بعضبارک
نوهتی دفعه اشارتدر زیرا دیشلدرک بافتاک (المجد بین ثویه والكرم بین برديه) قولی
قسم ثانی اولان (طویل نجاد) قبیلندن اولوب زیرا برد و ثوبک ضمیر موصوفه اضافه سی
نجدادک ضمیر موصوفه اضافه سی کییدر حالوکه بویه دکلدر زیرا طویلک نجادده اسنادی
نجداد ایچون اثبات طولی تصریح اولوب طول نجاد ایلر طول قامت مقامنه قائم اولسیله
هرقدر طول قامت تصریح دکلده ده نجادک ضمیر زیده اضافه سی تصریح اولدیغی حینده

طول قامتک زید ایچون اثباتی تصریح اولمش اولور (المجد بین ثویه) قولنده ایلر
تصریح اولمشندن مصله مجدک ثوبین ایچون ثبوتنه بیلر دلالت وجود دکلدرک حتی
ثوبینک ضمیر تصریح اضافه سی مجدک مرجع ضمیر اولان کسه ایچون اثباتی تصریح
ولمش اولسون بوقصک دخی قسم ثانی کبی امثله لایخصایی موجوددر اگر اراد
اولورسه که بومجلده کنایه ایچون بر قسم رابع اولوب اقسام نشه به انحصاری قاصردر زیرا
بعضا کنایه ایلر مطلوب صفتک و نسبتک ایکسی اولور مثلا عمرو نسبت مضایفندن
کنایه اوله رق (بکثر الاماد فی ساحة عمرو) دینلری بوقیلندنر جواننده دیرزکه بصورت
کنایه واحد اولوب بلکه کثرتیندر و بواکبه دن برسی کندوسیه نفس صفت یعنی
مضایف مطلوب اولان کنایه اولوب بوده کثرت رماددر و ایکجیبی کندوسیه عمرو
نسبت مضایفیت مطلوب اولاندرک بوده مضایفیتک عمرو اثباتی افاده ایچون کثرت
رمادی عمروک ساحه و میداند قلمقدر قال رحمه الله تعالی (والموصوف في هذين القسمين
قد يكون مذكورا كما مر وقد يكون غير مذكور كما يقال في عرض من يؤدى المسلمون المسلم
من سلم المسلمون من لسانه ويده) اشبو قسم ثانی و ناسده موصوف بعضا مذکور اولور ته کیم
ذکر اولتان مثالدر بوقیلندنر و بعضا مذکور اولور ته کیم مسلمیه اذا ایدن کسه به
تعريض ذیلنده اراد اولتان (المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده) قولی بوقیلندنر زیرا
بوقول مودى معیندن صفت اسلامی نفیدن کنایه اولوب و مودى کلانده مذکور دکلدر
وته کیم شرب خمر ایدوب و حللی اعتقاد ایدن کسه تک تکفیرتی مراد ایدرک تعريض
ذیلنده دینلان (انا لا اعتقد حل الخمر) قولی دخی بواساوبده اولوب بوقول ایلر معتقد
حل اوله رق شرب خمر ایدن کسه ایچون صفت کفری اثبات کنایه اولمشیه برابر کردن
دخی کنایه اولمشدر الحاصل هم صفت کفردن و هم صفت کفرک اوکسه به اثباتندن
کنایه اولوب کنایه تک قسمینی مشتملدر زیرا بوعبارده ایلر نفسندن اعتقاد حللی نفی
(ما انا قلت) قولنده اولان تفصیلاندر معلوم اولدیغی اوزره اشبو اعتقاد حاکم غیر ایچون
ثبوتنه دلالت ایدرک غیر ایچون ثبوت حل خردن کنایه اولور و اعتقاد حل خمر کفردن
کنایه اوله رق بصورتده کنایتین اجتماع ایلر و خفی اولسونکه مصنف هر قدر اشبو
قسمیده بعضا موصوف مذکور اولدیغی علی الاطلاق اراد ایتسی ایلرده نسبتی تصریح ایلر
برابر بالکز صفتدن کنایه اولدیغی حینده موصوفک عدم ذکرى مختصدر زیرا موصوفک
نه لفظا و نه تقدیرا عدم ذکر به برابر موصوف ایچون صفتک اثبات و یاخود نفی تصریح
محالدر امدی موصوف مذکور اولدیغی وقتده قسم ثانی قسم ثانی مستلزم اولوب
بالعکس قسم ثالث قسم ثانی بی مستلزم اولر حاصلی قسم ثانیده عدم ذکر قسم ثانی ایلر
ثانک یعنی اجتماع صورتده اولدیغی کبی ایچو نسبتک عدم تصریحی صورته مختصدر
واما نسبتک تصریحده ذکر موصوف واجبدر بر شینک عرضی اوشبته نه جانبدن
کانورسه اوجهنده واقع اولان ناحیه و طرفیدر رانک سکونی و ضمیمه نظرت ایلر من عرض
و عرض دینلوب من جانب و ناحیه معنایی مراد اولور قال رحمه الله تعالی (قال
السكاى الكناية متفاوت الى تعريض وتلويح ورمز وإيماء وإشارة) سکاى رحمه الله تعالی
کنایه تعريض و تلویح و رمز و ایماء و اشارته متفاوت اولوب کنایه ده بونلردن هر برسی
بولته یلور دیشدر شارح مفتاح سکاى (تفاوت) تعبر ایدوب تقسم تعیر ایتامسنک
سببی یانده زیرا تعريض و ذکر اولان امثال اقسام کنایه دن اولوب بلکه کنایه دن اعددر
دیشدر لکن بونده نظر اولوب زیرا تعريضدن ماعدا سنک عمومی کلام سکا کیدن غیر
منفهدر قال رحمه الله تعالی (والمناسب للعرضية التعريض) و عرضیه مناسب اولان

تعریض در یعنی کنایه موصوف غیر مذکور همچون لاجل التعریض سوق اولدینی نقد .
 مناسب اولان بوشلو کنایه به (تعریض) نسیمه و اطلاق اولتسیدر برکسه بی قصد ایدرک
 کلام ایراند . (عرضت لفلان) و (عرضت بفلان) دیرسین کآن اوکلام ایله برجانیه
 اشارت ایدوب جانب آخری مراد ایدرسین (معاریض فی الکلام) دخی بوندن مأخوذ
 اولوب حدیثه (ان فی المعاریض لندوحه) واقع اولمشدرکه (لبعثه عن الکذب) دیمکر
 و (معاریض فی الکلام) برشی ایله برشیدن نوریه در سبیلکوقی مرحوم دیرکه (معاریض)
 معراضک جچی اولوب (معرض) فولده نصیرحتک خلافیدر بوصورته نوریه ایله تفسیر
 بجوز اولوب مراد مابوری به دیمکر (نوریه) برشینی سزایدوب غیر یسینی اظهار در
 صاحب کشف دیمدرکه کنایه برشینی لفظ موضوع لهنگ غیرله ذکر ایتکدر و (تعریض)
 مذکور اولیان برشی اوزره کندوسیله دلالت اولتان برشینی ذکر ایتکدر مثلا محتاج
 اولان کسه نک محتاج الیه (جئتک لاسلم علیک) قولی تعریض اولوب کآن کلامی مقصود
 اوزره دلالت ایدر جک عرض و جانیه امله در واشبو تعریضه (تلویح) دخی نسیمه
 اولور زیرا متکلم بوندن مراد ایلدیکی شیئ لوح ایدر بوصورته صاحب کشف حدیثه
 تعریض ایله تلویح برمنایه اولوب سکاکی رحمه الله تعالی بونک خلافتیه در وان اثر
 مثل سائرده دیمدرکه (کنایه) حقیقتله مجازیشده اولان وصف جامع سیبیله بونلردن
 ایکی جانیه حلی جائز اولان معنی اوزره دلالت ایدن لفظ اولوب مفرد و مرکبه جریان
 ایدر و (تعریض) جهت وضع حقیقی و مجازیدن اولوب بلکه جهت تلویح و اشارتدن
 اولان معنی اوزره دلالت ایدن لفظسدر بوصورته تعریض لفظ مرکبه مختص اولور زیرا
 معنای معرض بیه دلالتی معنای حقیقی و مجازی جهتدن اولامسیله سیاقی کلامدن دلالتی
 تمین ایدرک لفظ مرکبه اختصاصی ظاهر اولور مثلا صله واحسان طلبنده اولان کسه نک
 (والله انی محتاج) قولی طلب احسانی تعریض اولوب حالوکه نه حقیقه و نه مجازا طلبیه
 موضوع دکلدر و انجق بومعنی لفظک عرض و جانیشدن فهم اولور قال رحمه الله تعالی
 (ولغیرها ان کثرت الوسائط التلویح وان قلت مع خفاء الرمز وبلا خفاء الاعیاء والاشارة)
 و عرضیه نک غیری به مناسب اولان اگر لازم ایله ملزوم یشده وسائط کثیره اولورسه
 (کثیر الزماد) و (جبان الکلب) و (مهزول الفصیل) کبی (تلویح) اطلاق اولتسیدر
 زیرا (تلویح) بعیددن غیره اشارتدر و ملزومه خفا ایله برابر وسائط قلیله اولورسه
 مناسب اولان (رمز) اطلاقسدر زیرا رمز علی سبیل الخفیة قریبه اشارتدر چونکه رمز
 شفه و حاجله اشارتدر و اگر ملزومه خفا اولامسیله برابر وسائط قلیله اولورسه مناسب
 اولان (یمما و اشارت) اطلاق اولتسیدر نه کم بختیشک (او ما رأیت المجد الی رحمه *
 فی آل طلحه ثم لم یحول) قولی بوقیلنددر مفهوم بیت سن مجید و شرفک آل طلحه ده
 القای رحل ایله بعده انتردن آریلوب استقرار وثبات ایلدیکنی مشاهده ایتدکی دیمکدر
 مجدک آل طلحه اوزره القای رجل ایتلری انلرک مکانشده مجدک وجودندن و نلرک مکانشده
 مجدک وجودی انلر مجدی نسبتدن کنایه اولوب کنایه بالواسطه در و بونده مجدی
 انسان راحله تشبیه اوله رق استعاره بالکنایه وارد قال رحمه الله تعالی (و التعریض
 قد یكون مجازا کقولک آذینی فستعرف وانت ترید انسانا مع الخطاب دونه وان اردتھما
 جیعا کان کنایة ولا بد فیھما من قرینة) کلام مذکور دتصرکه سکاکی رحمه الله تعالی
 دیمدرکه (تعریض) بعض کره مجاز اولور مثلا برکسه به خطاب ایله (آذینی فستعرف)
 دیر و بوکلام ایله مخاطبی مراد ایتوب مخاطبه برابر بولتان دیکر شخصی مراد ایدرسین
 و اگر بوکلام ایله مخاطب و مخاطبه برابر اولان شخصک ایتکسی دخی مراد ایدرسن کنایه

اولور زیرا بوصورتده لفظ ایله معنای اصلی و غیر اصلیشدن ایتکسی دخی مراد ایتش
 اولورسون مجاز ایله معنای اصلی بی اراده به منافیدر و بوصورتیک ایتکسند دخی قرینه
 لازمدر شویله که صورت اولیده مراد بالکز مخاطبه برابر اولان شخص ایدوکنسه دلالت
 ایدر جک قرینه دن لازمدر تاکه مجاز اوله و صورت ثانییه ده مراد مخاطب ایله شخص
 مذکوردن جیمسی اولدیفته دلالت ایدر جک قرینه دن لازمدرکه تاکه کنایه اوله و بومقامده
 بر بحث واردر شو وجهله کسه مفتاحده تعریض بعضا مجاز و بعضا کنایه اولور دیو
 مذکور اولوب بلکه مذکور اولان تعریض بعضا علی سبیل المجاز و بعضا علی سبیل الکنایه
 اولدیفیدر و شارح علامه مفتاح بوقولک معنای عبارت تعریض صورت اولیده اولدینی
 کبی بعضا مجازیه مشابه اولور زیرا صورت مذکوره ده تاه خطاب ایله ماوضع لهنگ غیریه
 مستعمل اولدینی جهتدن مجازیه مشابه اولوب لکن بونده ملزومدن لازم انتقال متصور
 اولامسیله مجاز دکلدر و بعضا صورت ثانییه ده اولدینی کبی کنایه به مشابه اولور زیرا
 بونده لفظ کندوسندن ماوضع لهنگ غیری مراد اولامسیله برابر ماوضع لهنگه مستعمل
 اولدینی جهتدن کنایه به شبیهدر حالوکه کنایه دکلدر زیرا بونده لازم و ملزوم
 واحدما دن آخره انتقال تصور اولور دیمدر لکن شارح علامه نک بوکلامسده نظر
 واردر زیرا بر احدک ذاهب اولدینی بر مذهب و بلکه بر صفک قبول ایتیه چکی برامدر
 چونکه بوقوله ذاهب اولق بر کلامک دلالت صحیحه ایله بر معنی اوزره دلالت ایدوب و او معناده
 نه حقیقت و نه مجاز و نه کنایه اولامسینی مؤدی اولور بلکه حق اولان مصنف رحمه الله
 تعالی نک تصریح ایلدیکی کبی اول مجاز و ثانی کنایه اولوب و سکا کینک مطلوبیده
 بودر و بونک تحقیقی شو وجهله درکه (آذینی فستعرف) قولر کندوسیله بسبب الایذا
 تهدید مخاطب قصد اولتان معنی اوزره دلالت ایدن بر لفظ اوله رق بوندن هر پر کندوسندن
 ایذا صادر اولان کسه به تهدید لازم کلور آمدی اگر بولفظی استعمال ایله مخاطب
 و سائر اذا ایدنلری مراد ایدرسن کنایه اولور و اگر تحقیقا و یاخود فرضا و تقدیرا
 مخاطبه اشتراکی علاقه سیله بسبب الایذا تهدید غیر مخاطبی مراد ایدرسن مجاز
 اولور والله اعلم قال رحمه الله تعالی

﴿ فصل ﴾

(اطبق ابلغاء علی ان المجاز والکنایة ابلغ مع الحقیقة والتصریح لان الانتقال فیھما من الملزوم
 الی اللزوم فهو کدعوی الشئ بینه) بلغا مجاز مفید ایله کنایه حقیقت و تصریحدن ابلغ
 اولدیفته اطبق و اتفاق ایلدیبار (ابلغ) نصر بایندن (بلغ) فعلتک مصدری اولان بلوغدن
 مشتق اولوب افاده مقصوده حد کاله بالغ معنایسدر یوخسه (کرم) بایسندن بلغ فعلتک
 مصدری اولان بلاغشدن دکلدر زیرا حقیقت و تصریح مقتضای حال اولدقلری جینده
 مجاز ایله کنایه ده بلاغت بونلردن اکثر و بلکه بلیغ اوله من و بعضیلر افضل تفصیلک
 جمع ثلاثی مزید فیهندن جواز اشتقاقی میرد و اخفشین منقول بولندیفته و یاخود شاذه
 حل ایتسینه معنی مبالغه دندر دیدبار بوصورته معنی اکثر مبالغه یعنی مبالغه جهتدن
 اکثردر دیک اولور و مجاز و کنایه نک حقیقت و تصریحدن ابلغ اولسی چونکه بونلرده
 مطلوبیه انتقال ملزومدن لازمه اولامسیله برشینی بیتیه دعوی کیدر زیرا ملزومک
 لازمدن انفساکی متمنع اولدینی جهته وجود ملزوم وجود لازمی اقتضا ایدر و بونده
 ظاهر در فقط اشکال سائر انواع مجازده بیان لزومه در یعنی وجود ملزومک وجود
 لازمی مستلزم اولسی انجق یشلرند لزوم خارجی اولدینی صورته اولوب و جمیع انواع

مجازاً. خصوصاً علاقه تضاد اولدیی صورتده. بونک یانی مشکدر واما جیع اقسام مجازده. تحقق لزومه دار علاقه ده. شارحک مسبوق اولان یانی مناط انتقال اولان لزوم ذهیده. اولوب و بوراده مقال لزوم خارجیده اولسیله شارحک قولینی شایه منافاتدن سالدرد. قال رحمه الله تعالى (وابضا علی ان الاستعاره ابلغ من التشبيه لانها نوع من المجاز) وینه بلغا اتفاق ابدلرکه استعاره یعنی استعاره تحقیقه و تشبیه تشبیهدن ابلعدر زیرا استعاره مجازدن بر نوع اولوب و مجاز حقیقتدن ابلغ اولدیی معلوم اولشدرد. واستعاره بی تحقیقه و تشبیه ابله تقید اتمامز زیرا استعاره تخیلیه واستعاره بالکنایه انواع مجازدن دکدر بومقامده شیخ عبدالقاهر شو وجهله بسط کلام ایشدرد که مجاز واستعاره و کنایه تک ابلغ اولسند. سبب بو اموردن برسی نفس معناده خلافتک افاده ایتدیکی زیاده برشی افاده ایتدیکی اولوب بلکه اثبات معنی ایچون خلافتک افاده ایتدیکی تا کیدی مفید اولسیدر ایتدی (رأیت اسدا) قولک (رأیت رجلا هو والاسد سواء فی الشجاعة) ترکیبی اوزرینه اولان مزینی قول اول رجلاک شجاعتده اسده مساواتده. مفید اولدیی زیاده لکی ثانی مفید اوله مامسی جهتدن اولوب بلکه فضیلت قول اول رجلاک اسده اثبات مساواتیچون تا کیدی مفید اولوب ثانیده بونا کیدک فغانسیدر و (کثیر الرماد) قولک (کثیر القرى) لفظی اوزره فضیلتی ثانیستک مفید اولدیی ضیف وقرادن اولک افاده ایتدیکی زیاده اولق جهتدن اولوب بلکه اول کثرت قرانک اثباتیچون تا کیدی مفید اوله رقی ثانی بونا کیدی افاده اتمامسی جهتدنرد. ومصنف شیخ بولکلامی اوزره استعاره تک اصلی تشبیه اولوب ووجه شهبده اصل اولان مشبهده. مشبهده اولاندن اتم واطهر اولسیدر بوضورتده (رأیت اسدا) قولک مره ایچون افاده ایتدیکی شجاعت (رأیت رجلا کالاسد) قولک افاده ایتدیکی شجاعتدن زیاده اولور زیرا اول مره ایچون شجاعت ایتدیکی مفید اولوب ثانی ایتدی شجاعت اسدک مادونی اولان شجاعتی افاده ایلر بوضورتده امور مذکورده دن برسی نفس معناده خلافتک افاده ایتدیکی زیاده بی مفید اولمامسله قول نه کیفتده صحیح اولور دیو اعتراض ایدوب بعدد جوابده دیشدرد که مراد شیخ مجاز واستعاره و کنایه تک هر برصورتلرند. سبب فضیلت اشبو نفس معناده زیاده لکی افاده سی دکدر دیمک اولوب یوقسه فی صورة من الصور اشبو زیاده نفس معنای افاده سبب اولمامسی معنانه دکدر ایتدی اشبو زیاده نفس معنای افاده تک سببی (رأیت اسدا) قولک دم (رأیت رجلا کالاسد) قولک نسبتله تحقق ایدوب (رأیت رجلا مساویا لالاسد) ویاخود (رأیت رجلا زائدا علی الاسد فی الشجاعة) قولرینه نسبتله تحقق ایتز وکذلک (کثیر الرماد) قولسله (کثیر القرى) لفظی یتشده دخی تحقق ایلز ایتدی شخبندن بوضورتله ابراد کلام مصنفک واهی اولوب بلکه معنای کلام شیخ بوعبارتندن هیچ برسی فی نفس الامر رجل ایچون معناده زیاده لک حصولی موجب اولز دیمکدر مثلا (رأیت اسدا) قولک واقعه زید ایچون (رأیت رجلا کالاسد) قولک موجب اولدیی زیاده شجاعتی ایجاب ایتز و بومعنی شیخک خبر معنای ثبوت و نقیته دلالت ایتز دیدیکی کلامه شهبدر حالبوکه قطعیا معلومدرکه خبردن مفهوم اولان حکمک ثبوت ویاخود منی اولسیدر بوجهله کلام مذکور بحث اسناد خبریده مرور ایتدیکی اوزره باعتبار الواقع ثبوت و نقیته عدم دلالت مجولدر و بومذکور اوزره دلیل ینه شیخک کلامی اولوب زیرا دیشدرد که اگر (رأیت اسدا) قولک (رأیت رجلا مساویا لالاسد فی الشجاعة) قولی اوزره مزینی اولده مساوات طریق معنای دن و ثانیده طریق انقظدن معلوم اولور دینلورده جوابده دیرزکه حال معنی واقع و نفس الامرده کندیشندن معنای

آخرله کنایه اولنق طریقله تغیر ایتز و کثرت قری معنای بوندن کثرت رماد ابله کنایه اولنق سببیه تغیر ایلز و کذلک رجله اسدک مساواتی رجلی اسد قله رقی اشبو معنای مساوات اوزره دلالت اولنسی سببیه تغیر اولز اشته شیخک بولکلامی قول مذکوردن مرادی ذکر اولسان معنی اولسند. صریحدر لکن مصنف عبارات شیخ تأمل وافر. مفید اولسند نشانی استنباط معنایده اکثر قاطعه. واقع اولشدرد و الله اعلم هذا آخر الکلام فی علم البیان والله الشکور علی نواله وهو المسؤل لتمام ترجمة القسم الثالث بالتي وآله تحت ترجمة القسمين الاولين في العشر الثاني من الربع الاخر سنة سبع وسبعين بعد المائتين والالف من هجرة نبیه بموه وتوفیقه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وَنُحَمِّدُهُ عَلَى لُطْفِهِ الْعَمِيمِ

(الفن الثالث علم البديع وهو علم يعرف به وجوه تحسين الكلام بعد رعاية المطابقة ووضوح الدلالة) اشبو فن ثالث مقدمه ده ذكرى مرور ابدن فنون ثلثة بلاغتن علم بديع اولوب جامع محسنات لفظيه ومعنويه اولان بر فن لطيف وشريفدر علم بديع بر علمدر كه انكاه كلامك مقتضاي حاله مطابقت ووضوح دلالتيه رعايتدنصكره اولان وجوه تحسين بيلنور بو علم ايله وجوه تحسينك معرفتدن مراد تصور معانييله بقدر الطافه اعداد وتفاصيليك بيلنيدر حاصل معرفته مراد ادراك تصويرى اولوب قواعد كلييه دن استخراج فروعدن حاصل اولان ادراك جزئى معناسنه دكلدر امدى (علم بديع) بر علمدر كه انكاه محسنات عرضيهك مفهومات واقسام واعدادى معلوم اولور چونكه مباحث علوم ثلثة خواص تراكيب بافادن عبارت اوله رق افاده تراكيب جهتندن اولان خواص علم معانيه ودالات تراكيب جهتندن اولان خواص علم بيانه ذكر اولندينى مثالو تبين وتزيين تراكيب جهتندن اولان خواص دنى اشبو فن بديعه مبيندر (وجوه تحسين الكلام) قولى صدر كنابده (وتبعها وجوه آخر تورث الكلام حسنا) قولننده اولان وجوه اشارت اولوب اضافه عهده محمولدر زيرا اضافه دنى عهده خارجى به وجنسه وفرع جنس اولان عهده ذهنى واستغراقه اشارنده لام تعريفك نظيردر ربايت وضوح دلالتدن مراد تعقيد معنويدين خلوه رعايتدر زيرا تعقيد لفظى دنى هر قدر محل وضوح ايسده علم بيانه غير مختصدر (وبعد رعاية المطابقة ووضوح الدلالة) قولى بو وجوهك كلامى محسنه عد اولنمى انجق علم معانيه ايراد اولنسان مطابقت وعلم بيانه ميب اولان دلالتيه رعايتدنصكره اولندينى نتيجه ايجوندر شوبه كه مطابقت ووضوحدن عارى اولان بر كلامده اجراى تزيينات بديعه اعنائى خنازيره تعليق لآله نظير اولور بو صورتده (بعد رعاية) قولى (تحسين الكلام) مصدريته متعلقدر وجوه تحسيندن مقتضاي حاله مطابقت وتعقيددن خلوياله سائر كرك بلاغتنده داخل اولسون وكر ك اولسون كلامه مورث حسن اولان غرايت ومخالفت قياس وضعف تأليف وتنافردن خلوه شامل

اولان معنائى اعنى مراد ايدرك (بعد رعاية المطابقة ووضوح الدلالة) قيدى علم معانيه متبين اولان (مطابقت) وعلم بيانه بيان اولنسان (وضوح دلالت) ولغتنده مبسوط اولان (خلو عن القرابة) وصرفده مجهول اولان (خلو عن مخالفة القياس) ونحوده ايراد اولنسان (ضعف تأليف وتعقيد لفظى) وحس ايله مدرك اولان (تنافر) دن احتراز ايجون اولمى جائز اولور زيرا قيد مذكور ايله برشى نفسك مايمندنه اولوق متصور اولندينى جهته تعريفتدن مطابقت ودالات خروج ايدرسه ده قصور محسندن بلاغت كلامه تابع اولنسان خاوات يعنى تنافر وضعف تأليف ومخالفتدن خلوتعرفده داخل اولور زيرا محسنات مذكوره مطابقت ووضوح دلالتيه تابع دكلدر حاله كه بونلر علم بديندن اولنسانيله وجوه تحسين معنائى اعنى وشامله حل اولندينى صورتده تعريف اغيارنى مانع اوله من حاصلى وجوه تحسيندن مراد اضافهك عهده حليله بلاغته تابع اولان وجوه محسنه اولوب (بعد رعاية المطابقة والدلالة) قولى صدر كتابده مرور ابدن (وتبعها وجوه آخر) قولنندن معلوم اولندينى اوزره علم بديعه ايراد اولنسان خواص من ينك كلامده محسندن عدى رعايت مذكوره دنصكره تحق ايله جكنى تذكر ايجوندر قال رحمه الله تعالى (وهى ضربان معنوى ولفظى) ووجوه تحسين كلام ايكى ضرب اولوب برى معنويدين يعنى هر قدر اشبو ضرب معنويدين بعضيى تحسين لفظدن خالى اولرسه ده بحسب العرافة والاصالة تحسين معنويه راجعدر وديكرى لفظى اولوب يعنى بحسب العرافة والاصالة لفظه راجعدر ومقصود اعلى وغرض اولى معنى اولوب والفاظ معنائى به توابع وقواب اولندينى مصنف رحمه الله تعالى وجوه تحسين معنويدين بدأ ايله بيوردر كه (اما المعنوى فتمت المطابقة وتسمى الطباق والتضاد وهى الجمع بين متضادين اى معنيين متقابلين فى الجملة) اما وجوه معنويدين بو كتابده مذكور اولان بكرمى طقوز وجوه اولوب ايمدى ضرب معنويدين بربرى مطابقتدر كه طباق وتضاد وتطبيق وتكافؤ دنى تسميه اولور وبوده متضادين بنى ينى فى الجملة متقابليت اولان معنائى جمع ايتكدر يعنى بوراده متضادين ايله مراد سواد ايله بياض كى ينسارنده غايت خلاف اولان ايكى امر وجوديشك محل واحد اوزره توارى اولوب بلكه مراد ينسارله فى الجملة وبعض احواله تقابل وتنافى اولان معنائى اعنى اوله رق تقابل كركه حقيقى اولسون وكر كيه اعتبارى اولسون واستر تقابل تضاد وباخود تقابل ايجاب وسلب وباخود تقابل عدم وملكه وباخود تقابل تضاد وباخود امثله سنده ورود ايله جكى اوزره بونلر شبيه برشى اولسون بونلر جله سندن اعدر واشبو تقابله دأر ابضاحات علم بيانه مرور ابدن (الحقيقة والمجاز) قولننده خامه كذا راولمىيله تكا ا مباحث كور له من قال رحمه الله تعالى (وبكون بلفظين من نوع اسمين نحو وتحسينهم ايقاظا وهم رقود او معنيين نحو يحيى ويميت او حرفين نحو لها ما كبت وعليها ما اكتسبت) واشبو جمع متضادين انواع ككلهك نوع واحدندن اولان لفظين ايله اوله رق اسمين اولور وتحسينهم ايقاظا وهم رقود قول شريفى بوقيلدن اوله رق ضمير اصحاب كهفه راجعدر (ايقاظ) بفظك جمعى اولوب بفظ عضد وباخود كنف وزنده بفظان يعنى بيدار معناسنه در (رقود) رافذك جمعى اولوب نام معناسنه در بر برينه مقابل اسمين اوله رق كلام مذكور ده اجتماع ايتكدر در تضادك اشبونوعى لسان تركيده كثر الوقوع اولوب (درونى آشنا اول طشره دن يكانه صانسونلر * بو براوز كه روشدر عاقل اول ديوانه صانسونلر) بيت دلپذيرنده آشنا ويكانه وعاقل وديوانه اجتماع بيلشدر وباخود اجتماع ابدن لفظين متضادين فطين اولور مثلا يحيى ويميت قول شريفنده موت وحيات بر برينه مقابل اولوب واحبا واماته بونلر مستلزم اولمىيله بالواسطه تقابل اوله رق فعل مضارع صفة سيله كلام مذكوره جمع اولنمشلدر وباخود لفظين مذكورين حرفين اوور لها ما كبت وعليها ما اكتسبت نظم جليلى بوقيلدن اولوب لآمده معنائى انتفاع وعلى حرفنده معنائى تضرر اوله رق اجتماع ايتكدر در مفهوم نظم جليل نفس

کاسبه نك كنب ايلديكي خير كندى به طاند اولوب وكذلك اكتساب ايلديكي شر وزبان دخی طرفسه راجع اوله رق نه طاعتله آخر متفع ونه معصيته غیریسی متضرر اولور دیمکدر وخیری کسه وشری اکتسابه تخصیصی زیاده لفظ زیاده معنایه دال اولوب اعتمال یعنی کثرت عمل و تکالیف مفید اولدینی ونفس اماره بالسوءك شرور ومضاره تهالك واشتهای اوله رق تحصیلده زیاده سبيله مجدوساعی بولسدینی جهته بومعنايه اشارتدناشیدر وتخصیص ایچون بوجه وجه لیسدر ووجه اتی خیر اوزره ترتب ثواب مجرد عمل وشر اوزره ترتیب عقاب کثرت عمل وقصد نام ایله اوله رق سبق رحمت الهیه به اشارتدر دلیل اتی دخانك ناره دلالتی کبی اثردن مؤثره ودایل لمی ناردن دخانه استدلال کبی مؤثردن اثره دلالتدر قال رحمه الله تعالى (اومن نوعین نحو اومن کسان میتا فاحینه) (من نوع) قوله معطوف اولوب یعنی وباخود جمع متضادین نوعین کله دن ایکی لفظ ایله اولور وکله نك انواع ثلثه به قسمتی بونك دخی اقسام ثلثه اولسینی اقتضا ایدر که اول اسم مع الفعل وثانی اسم مع الحرف وثالث فعل مع الحرفدر لکن موجود اولان اسم مع الفعلدر مثلا ﴿اومن کان میتا فاحینه﴾ قول شریفنده احیا حیاتی مستلزم اولدینی جهته موت ایله احیا فی الجملة متقابلین اولوب اول اسم ایله وثانی فعل ایله ذکر وایراد اولمشدر قال رحمه الله تعالى (وهو ضربان طباق الايجاب کامر وطباق السلب نحو ولكن اکثر الناس لا یعلمون یعلمون ظاهرا من الحیوة الدنيا ونحو فلا تخشوا الناس واخشون) وطباق ایکی نوع اولوب اول طباق ایجاب اولوب مرور ایدن مثاللر بونوعدندر وثانی طباق سلبدر طباق سلب کلامده بری مثبت و آخری منی وباخود بری امر و آخری نهی اوله رق مصدر واحدك فعلینی بینی جمع اولمشدر اول یعنی بری مثبت و آخری ننی اوله رق اجتماعی ﴿ولکن اکثر الناس لا یعلمون یعلمون ظاهرا من الحیوة الدنيا﴾ قول شریفنده واقع اولمشدر زیرا (لا یعلمون و یعلمون) افظلری علم مصدر واحدندن مشتق اولوب اول منی وثانی مثبتدر وثانی یعنی بری امر و آخری نهی اوله رق اجتماعی ﴿فلا تخشوا الناس واخشون﴾ نظم شریفنده واقع اوله رق (لا تخشوا) و (واخشوا) لفظلری خشیت مصدر واحدندن مشتق اولوب اول نهی وثانی امردر قال رحمه الله تعالى (ومن الطباق نحو قوله تردی ثياب الموت حرا فما اتی * لها اللیل الا وهی من سندس خضر) وبه ضیارتك تدبیج تسمیه ایلدکاری بدیعه دخی صنعت طباقدندر (تدبیج) زین مطر الارض معنانه اولان (دبیج المطر الارض) قوللرندندر وتدبیج مدح وباخود مدحك غیری بمعنانه کتایه وباخود توریه قصدیه حیرت وصفرت کبی الوان ذکر اولمشبيله مفسردر ولونین یلنده تقابل اولدینی جهته بوتفسیر اوزره تدبیج تفسیر طباقده داخل اولدیفندن مصنف رحمه الله تعالی تدبیج اقسام طباقدن اولوب وجوه تحسین معنویدن برأسه بر قسم اولدیفنی نصربیح ایلشدر ائیدی کتایه قصدیه اولان تدبیج ابی تمامك ابی نهشل محمد بن حیدر حقهده حین شهادتده نظم ایتمش اولدینی مرثیه سنده کی (تردی ثياب الموت) الخ قوله متحققدر (تردی) اتخذر داء معنانه در (لها) ضمیری ثیابه راجعدر (سندس) حر کردن غایت رفته ممول اولان ثوبدر (خضر) خبر بعد خبردر زیرا قصیده مرفوعة الغاییه در یعنی ابی نهشل دم ایله متلطفه اولان ثیابی ارتدا یعنی کفن اتخذا ایدب هنوز یوم قتلی منقضی وزائل و کیمه سی داخل اولمشزین او قائلو لباس ثیاب جنتدن دیباج خضر وسبز اولدی دیمکدر مراد لون حرث وخضرنی ذکر ایدوب اول ایله قتلدن وثانی ایله دخول جنتدن قصد کتایه در و یولنده اولان اشبو کتایه یسندن مستثنی اوله جق درجهیه بالغ اوله رق معنای کتایه واقف اوللر عینده مسلم وانجیق معرفت کتایه دن بی بهره اوللر فیه متصدی اوله جقنی غیر مبادر حاصلی نسبتده کتایه اولوب صفتده کتایه دکلدر که حتی ثیاب حر وخضرده کتایه اولماسی جای توهم اولشون و یلنلرنده شبه تضاد اولان حرثه خضرمت جمع اولمشبيله صنعت طباق اولوب و ذکر الوان ایله معنین مذکور یندن

کتایه اولدینی جهته تدبیج اولور وتوریه قصدیه اولان تدبیج حریر نك اون اوچنی مقامده سنده واقع اولان (فمنذ اغبر العیش الاخضر * وازور المحبوب الاصفر * اسود بوی الايض * والایض فودی الاسود * حتی رقی لی العدوا لالزرق * فیاحبذا الموت الا حر) قولنده التزام اولمشدر (اغبر) تکدر معنانه در (عیش اخضر) دن مراد طیب عیش یعنی وسعت حالدر و بونك تکددری تشویش وتغیر ومضایقه به تحویلدر (ازورار) انحراف وعدولدر (محبوب اصفر) لك بری قریب و بری بعید اوله رق ایکی معنایی اولوب اول ذی صغرت اولان انسان وثانی ذهیدر وبومقامده مراد ذهب اوله رق توریه در (فود) رأسك جاینینده اولان شعردر و (رثالی) رقی ورحم لی قلب العدو یعنی بنجیون دشمنك قلبی رحم و رقت ایلدی دیمکدر (عدوا لالزرق) عدوانی شدید اولان دشمن دیمکدر (فیاحبذا) فیا نعم الموت دیمك اولوب حال ضرورتدناشی مونی استحسن وتمنیدر (موت احمر) موت شدیددر ائیدی اشبو فقرات مقامده الوان متقابله جمع اولمشبيله صنعت طباق اولوب وقصد توریه ایچون ذکر الوان جهته صنعت تدبیجی متضمندر قال رحمه الله تعالى (و یلحق به شیان احدهما نحو اشداء علی الکفار رجاء یتهم فان الرحمة مسیبة عن اللین) وصنعت طباق ایکی شبهه ملحق اولور که بریسی معنین بینی جمع ایدوب بونلردن احدهما آخره مقابل اولان شبهه سیبیت وزوم کبی برنوع علاقه ایله متعلق اولمشدر مثلا ﴿و یحمد رسول الله والذین معه اشداء علی الکفار رجاء یتهم﴾ قول شریفنده واقع اولمشدر زیرا رحمت هر نقدر شدته مقابل دکلسه ده لکن ضد شدت اولان لیدن منیب اولوب بوعلاقه دناشی کأن شدت ایله لیدن ذکر اولمش مثابه ده در و ﴿و یحمد من رحمة جعل لكم اللیل والنهار لتسکثوا فیه ولتبتغوا من فضله﴾ قول شریفنده دخی طلب وابتغاء فضل هر نقدر سکونه مقابل دکلسه ده لکن سکونه مضاده اولان حرکه بی مستلزمدر و ﴿و اغرقوا فادخلوا ناراً﴾ قول شریفی دخی بوقیلدن اولوب ادخال نار اغرقه مضاد اولان احراقی مستلزم اولور قال رحمه الله تعالى (والثانی نحو قوله (لا نجی یاسم من رجل * ضحك المشیب برأسه فبکی) وطباقه ملحق اولان معنیزدن ایکجیبسی معنای حقیقلری متقابل اولان افظین ایله کئندولردن تعبیر اولسان معنین غیر متقابلین بینی جمعدر بوده ذعباك (لا نجی یاسم من رجل) الخ قولی کبیدر (یاسم) یاسمی دن مرخم اولوب (سلی) بر مرأه نك اسمیدر رجلدن مراد شاعر ك کئندی اولوب (فبکی) ضمیری رجله راجعدر (ضحك المشیب) ظهر ظهورا تاما دیمکدر که شمرنده انتشار یاضدن عبارتدر (بکا) دن مراد حزندر ومصرع ثانی رجل ایچون صقتدر مفهوم بیت یاجیبیه حزن شدائد سبيله حال شبانك شیوینة تحول وتغیردن تعجب ائمه که تغیر حالم امر بدیع و عجیب دکلدر زیرا مشاق عشق و محبت و شدائد محن و کربته مبتلا اولان کسه نك لامحاله حالی تغیر ایدر دیمکدر ائیدی بکا ایله ظهور مشیب یلنده تقابل اولوب لکن ظهور مشیدن معنای حقیقیسی معنای بکایه مضاد اولان ضحك ایله تغیر ایلشدر قال رحمه الله تعالى (وبسمی الثانی ایهام التضاد) واشبو ملحقیندن ثانی ایهام تضاد ایله تسمیه اولنور زیرا ذکر اولسان معنین هر نقدر متقابلین اولدقلری جهته تضاد حقیقی دکلر سده لکن ظاهرا ومعنای حقیقلرینه نظرا تضادی ایهام ایدر جك لفظین ایله ذکر اوللر ایله ایهام تضاد تسمیه اولمشدر قال رحمه الله تعالى (ودخل فیه ما یختص باسم المقابلة وهی ان یؤتی بمعنین متوافقین او اکثر ثم یأتی بما یقابل ذلك علی الترتیب والمراد بالتوافق خلاف التقابل) وسبقت ایدن تغیر ایله طباقده اسم مقابله به خاص اولان بدیعه دخی داخل اولوب لکن سکای رحمه الله تعالی وغیریسی بونی برأسه تحسنات معنویه دن بر قسم مخصوص عد ایلشدر (مقابله) ایکی معنای متوافقین وباخود دها زیاده معانی متوافقه ایتا وایراد اولوب بعده اشبو معنین وباخود معانی متوافقه به مقابل اولان معانیك علی الترتیب ایتان اولمشدر وبواسطه فی الجملة متقابلین اولان معنین بینی جفدن عبارت

اولمسیله مقابلہ طبافده داخل اولور ومعانی متوافقه ده اولان توافقه مراد خلاف تقابل اولوب
یوخسه متناسبین و متناسبین اولمسیله دکلدر زیرا امثله آیه دندخی معلوم اوله جغنی وجهله تناسب
و متناسب شرط دکلدر و بولورده مقابلہ تسمیه اولندقدنصرکه اشواسم مقابلہ اضافده سبیلہ اوزرینه
مقابلہ واقع اولان عددہ خاص اوله رق مثلاً مقابلہ الاثنین بالاثنین و مقابلہ الثلثه بالثلثه و مقابلہ
الاربعة بالاربعة دیناور قال رحمه الله تعالى (نحو فليضحكوا قليلا وليبكوا كثيرا) صنعت
مقابلہ دن مقابلہ الاثنین بالاثنین ﴿ فليضحكوا ﴾ الخ قول شریفنده واقع اوله رق متوافقین
اولان (ضحك) ایله (قلت) ایان اولنوب بعده بونلرک مقابلہ اولان بکاء ایله کثرت ایراد
اولنشد و ضحك ایله قلت پشندہ تقابل اولسامسبله معنای مذکورجه توافق منفقدر بیت ترکی
* داده صفای صفک دیده غمکه پرغم * براروده عیش و شادی براروده یاس و ماتم) بوینده عیش ایله
شادی ذکر اولنوب بعده مقابلہ اولان یاس و ماتم ایراد ایدلشددر قال رحمه الله تعالى (ونحو
قوله) ما احسن الدين والدنيا اذا اجتمعا * و افصح الکفر والافلاس بالرجل) و مقابلہ الثلثه بالثلثه
ابی دلامدک (ما احسن الدين) الخ قولنده التزام اولنشددر مفهومی بر شخصده اسلامیتله
وسعت معیشک اجتماعنده اولان حسن مزید و خدا نکرده دیگرنده کفر ایله فقر اجتماعنده اولان
قبیح شدیدی صورت نجیده ایراد اولوب حسن و دین و غنیایی ذکر ایدرک بعده علی الترتیب قبح
و کفر و افلاسی ایان ایله مقابلہ ایشدر قال رحمه الله تعالى (و فاما من اعطی و اتی و صدق
بالحسنى فسنيسره للعسرى و اما من بخل و استغنى و کذب بالحسنى فسنيسره للعسرى) و مقابلہ الاربعة
بالاربعة ﴿ فاما من اعطی ﴾ الخ نظم جلینده واقع اولنشددر اشبو نظم جایی تفسیرده قاضی
پیشاوی رحمه الله تعالى شوووجهله نظم لای بیان ایشدرکه ﴿ و الليل اذا بغى ﴾ شمس و یاخود
نهاری و یاخود ظلام ایله متواری و مستور اولان اشایی وقت غشبدہ لیلله قشدر و ﴿ و النهار
اذا تبجلى ﴾ تبجلی نهاردن مراد ظلمت لیلک زوالیله نهارک ظهوری و یاخود طلوع شمس ایله
تبین و بدور یدر ﴿ و ما خلق الذکر و الانثی ﴾ مامن معنایه موصول اولوب (و القادر الذی خلق)
تقدیرنده در (ذکر) ایله انشادن مراد کند و سچون توالد اولان هر برنوعدن ذکر و انثی و یاخود
آدم و حوادر و بهضیلر مانی مصدر به به حل ایشدر ﴿ ان سعيکم لشی ﴾ تحقیقا مساعیکر اشانت
مختلفه در (شی) شتیک جمیدر ﴿ فاما من اعطی و اتی و صدق بالحسنى ﴾ نشنت مسعی بی
تبین و تفصیل اوله رق (من اعطی حق الطاعة) تقدیرنده اولوب بعضیلر (من اعطی حق ماله)
ایله تفسیر ایشدردر یعنی سزاردن قنغسی حق طاعتی و یاخود حق مالی اعطا و معصیتدن اتقا
و تصدیق کلمه حسن ایله دیملدر (کلمه حسن) کلمه توجیدکی حق اوزره دلالت ایدن کلمه در
یاخود دین اسلامدن عبارت اولان ملت حسنده ﴿ فسنيسره للعسرى ﴾ اوکسه ایچون دخول
جنت کی یسرور اخند مؤدی اولان خلعت و خصلتک تهیه سبله تبشدردر (نيسره) قولی فرسی
سرج و لجامیله تهیه و احضار عسندنده (یسر الفرس) قوللرنددر ﴿ و اما من بخل ﴾ و اما
اوشخص پیشه ورکه مأمور اولدیغی شته بخل و ضنت و اظهار رخاوت ایدوب ﴿ و استغنى ﴾ دخی
شهوات دنیا سبیلله نهم عبادن استغنا ﴿ و کذب بالحسنى ﴾ و مدلول کلمه حسنیای تکذیبه اجترأ
ایله ﴿ فسنيسره للعسرى ﴾ اوکسه ایچون دخول نار کی عسر و شدته مؤدی اولان خلعتک
تهیه و استحضاریله انذاردر و الله اعلم اجمدی بونظم جلیله اعطا و اتقا و تصدیق کلمه حسن
و یسرری ذکر اولنوب بعده علی الترتیب بخل و استغنا و تکذیب کلمه حسن و عسری ایان اولنشددر
و بونلردن اتقا ایله استغناندن ماعدا جیبسند اولان تقابل ظاهر اولوب فقط اتقا و استغنا ده اولان
تقابل محتاج بیان اولمسیله بوی یانده مصنف رحمه الله تعالى بیوررکه (المراد بالاستغنى انه زهد فيما
عند الله تعالى كانه مستغنى عنه فلم يتق اواستغنى بشهوات الدنيا عن نعيم الجنة فلم يتق) یعنی (استغنى)
قولی شریفله مراد سیرت نایبده اولان کیمسه واجب تعالی حضرتلرک عند کریمده اولان

عطایای جزیه دن کان حکم مستغنیده اوله رق زهد و اعراض ایدوب اتقا ایددی و یاخود شهوات
دنیا سبیلله نهم جنتدن استغنا ایدرک اتقا ایددی متناسب اولوب بوضوئده استغنا اتقایه مقابل
اولان عدم اتقای مستلزم اولور و بومثاله بعض مقابلہ طباقدن و بعضا ملقات طباقدن
ترک ایدلرکنه تنبیه واردر زیرا مقابلہ اتقا و استغنا امثالی شدت و زجند اولان مقابلہ ملحق
طباقدن اولدیغک یبای مرور ایشیدی قال رحمه الله تعالى (وزاد السكاي و اذا شرط ههنا
امر شرط عمده ضده کها تین الاثنین فانه لما جعل التيسر مشتركا بين الانقضاء والانتفاء والتصدق
جعل ضده مشتركا بين اضدادها) و سکای رحمه الله تعالى تعریف مقابلده برقید آخر زیاده ایدرک
دیملدرکه مقابلہ ششین موافقین و یاخود اشیا متوافقه ایله اضدادی یبئی جمع ایدوب و متوافقین
و یاخود متوافقات برامی ایله مشروط اولدقاری صورنده ضدن و یاخود اضدادنده دخی اوامرک
ضدی شرط اولنسددر نته کیم اشبو آیتنده موجوددر زیرا اعطا و اتقا و تصدیق پشندہ بنسیر
مشترک قلندیغی مثلاً و ضد تیسیر اولوب (فسنيسره للعسرى) قولیله تعبیر اولنسان تعبیر دخی
بونلرک اضدادی اولان بخل و استغنا و تکذیب پشندہ مشترک قلنشددر اشتراطدن مراد اشبو اشتراکدر
مذهب سکای اوزره دلامدک ذکر ی مرور ایدن یبئی مقابلہ قشندن اوله من زیرا شاعر مر قوم
دین و دنیا ده اجتماعی شرط ایدوب کفر و افلاسه ضد اجتماعی شرط اتجسددرک بلکد بونلرده
دخی اجتماعی اعتبار ایشدر قال رحمه الله تعالى (ومنه مراعاة النظر و تسمى التماس) و وجوه
محذات معنویه دن بریسی مراعاة نظیر اووب (تناسب) و (توفیق) و (اتلاف) و (تلفیق)
دخی تسمیه اولنور قال رحمه الله تعالى (وهى جمع امر وما يناسبه لابلتضاد نحو الشمس والقمر
بحسبان) و تناسب برامی اوامر مناسب تضاد ایله اولیه رق مناسب اولان دیگر برامی ایله جمع
ایملدر و تضاد ایله اولان مناسب هر برلرک آخره مقابل اولسیدر و اشبو (لابلتضاد) قیدیه
تعریف مراعات نظیردن صنعت طباق خروج ایدر و اشبو مراعات نظیر بعضا ایکی امرک یبئی
جمع ایله اولور نته کیم ﴿ الشمس والقمر بحسبان ﴾ قول شریفنده واقع اولنشددر مفهوم جلیلی
شمس ایله قمر بروج و منازللرندہ حساب معلوم ایله جریان ایدرلر و بونده ناس ایچون منافع عظیله
اولوب سنین و حساب دخی بوندن معلوم اولور دیملدر بونظم جلیله نیران سماویه دن
اولقده بر برینه مناسب اولان شمس ایله قمر یبئی جمع و اتیان اولنشددر لسان ترکی اوزره (سیرایت
سبندی کل خیر ازاره کوکل * بوللدر رسم محبت بوکا بوق چاره کوکل) پشندہ خیر ایله سیری
جمع بوقیلنددر و بعضا مراعات نظیر امور شته متناسب یبئی جمع ایله اولور قال رحمه الله تعالى
(ونحو قوله) كالفسي المطفات بل الاسهم مبريذ بل الاوتار) بختریک صفت ایل مهزوله ده اولان
(كالفسي المطفات) الخ قولی بوقشندن اوله رق (قسبی) قوسک جمیدر (معطفات) معطنات
معناسنددر (عطف العود و عطفه) دینلور عودی معنی قلدی یعنی اکدی دیملدر (اسهم)
جمع سهمدر (مبریه) معنونه معناسنددر (راء) درلر نخته دیملدر یعنی بونلش و دوزالیش
دیملدر (اوتار) و ترک جمعی اولوب (وتر) قنچین ایله یایک کریشدر اجمدی بختری ایل مهزوله بی
اولا انعطاف و ذبوانده قوسه تشبیه ایدوب بعده مبالغه ایچون بونتشبهدن اعراض ایله غایت دفته
وتر تشبیه ایشدر و بر برینه متناسب اولان قوس و سهم و وتر ی جمع ایشدر (چکن شراب نشاطی
چماتده برکره * بخاری جام فلك سرنگون اولنجه چکر) بوینده شراب و خمار و جام اجتماع
ایشدر و بعضا مراعات نظیر اربعة متناسبه ک جعیله اولور نته کیم بعضیلرک وزیر مهلی
ایچون (انت ایها الوزير اسماعیلی الوعد * شعبی التوفیق یوسنی العفو محمدی الخلق) قوللری
بوقیلدن اولوب (اسماعیلی الوعد) قولی ﴿ انه کان صادق الوعد ﴾ قول شریفنده (و شعبی
التوفیق) قولی حضرت شعبیدن حکایه ﴿ و ماتوفیق الالباقه ﴾ قول شریفنده (و یوسنی العفو)
قولی ﴿ لا تریب علیکم الیوم یغفر الله لکم ﴾ قول شریفنده (و محمدی الخلق) قولی ﴿ انک للی

خلق عظیم که نظم جلیله اشارت اوله رق اسامی اربعه انبیا عظام علیهم اکل الصلوة والسلام اجتماع انشدر که تناسب نبوتده اشتراک ایلده بیت تری (قلم یکدل مرکب روسید کاغذ دور و بلم * کیمی انشم اوشوخه عرضحال بازنده محرم) و بعضا مراعات ده اکثرک یئنی جمع ایلده اولور ننه کیم ابن رشیک (اصح واقوی ماسعنه فی الندی * من الخبر المأثور منذ قدیم * احادیث نزولها السبیل عن الحیا * عن البحر عن کف الامیر عمیم) قولنده مشهور در زیر شاعر مرقوم صحت وقوت و سماع و خبر مأثور واحادیث و روایت یئنده و كذلك سیل و حیا و بحر و کف امیر عمیم یئنده اولان مناسباتی اجرا انشدر و بیت ثابده اولان عننده صحت ترتیب اولوب زیر سند احادیثه واقع اولدیغی کبی روایتی صاغرا عن کابر طریقله قلمشدر چونکه سیولک اصلی مطر و اسان عرف اوزره مطرک اصلی بحر و ادعا شاعر اوزره بحرک اصلی کف مدوحددر کان عطای سبیل کنندن کبیر اولان مطردن و مطردخی کنندن کبیر اولان بحردن و بحر دخی کنندن کبیر اولان کف مدوحدن روایت ایدوب صاغرا عن کابر روایت اولمشدر (ندی) عطا مناسنه در (مأثور) مروی دیمکدر (حیا) قصرا ایلده مطردر (عننده) روایت مناسنه اولوب راویک عن فلان عن فلان عن رسول الله علیه السلام قولندن مأخوذدر مفهوم بیت مباحث جود و عطاده عهد قدیمدبرو مأثور و مقول اوله رق ابشندیکر اخبار و روایاتک اصح واقوایی سیولک مطردن و مطرک بحردن و بحرک کف امیر عمیم روایت ایلدکاری احادیث و اخباردر قال رحمه الله تعالی (ومنها ما یسمیه بعضهم تشابه الاطراف وهو ان یختم الکلام بما یتناسب ابتدائه نحو لا تدرك الابصار وهو يدرك الابصار وهو الاطراف الجبر) بعضیلرک تشابه الاطراف تسمیه ایلدکاری بدیده دخی مراعات نظیردندر (تشابه الاطراف) معناده ابتداسنه مناسب اولان افطایله کلامی ختم انشکدر و بونده تناسب بعض کره ظاهر اولور یئنه کیم لا تدرك الابصار الخ قول شریفنده ط لطیف که معنای دقتی مشتمل اولمسیله جناب بارینک ابصار ایلده مدرک اولدیغنه و ط خبیر که ذات اجلی اشیا مدرک اولدیغنه مناسدر زیر رشیدی مدرک اولان اوشیدن خیردر و بعضا تناسب خفی اولور ننه کیم حضرت عیسی علیه السلامدر حکایه ط ان تعذبهم فانهم عبادک وان تغفر لهم فانه انت العزيز الحكيم که قول شریفی بوقیلدندر زیرا و (ان تغفر لهم) قول فاصله آیتک (فانک انت الغفور الرحیم) اولسنی ایهام ایدرسده لکن بعد التامیل (العزيز الحكيم) اولق واجب اولدیغی معلوم اولور شویله که مستحق عذاب اولان کسه بی عفوایت فوقنده حکمی رد ایدجک کسه اولمیان ذاته مخصوص اولوب و فرغنده حکمی رد ایدجک کسه بولمیان ذات اجل عزیز و غالبدر (عزه یعز) قلبه دیمکدر و بوجهند ناشی عزله توصیفدنصرکه علی سبیل الاحتراس حکیم ایلده وصف اولمسی لازم کلاشدر تاکه اشو فعل الهی حکمندن خارجدر دیو توهم اولمیه زیرا (حکیم) هر رشیدی محکمه وضع ایدن ذاتدر یعنی اگر انلر عذابه مستحقاقلریله برابر مظهر مغفرت الهیهک اولور ایسه عفو و مغفرتده سن ذات کریم اوزرینه کسه ایچون اعتراضه قدرت و صلاحیت اولوب و بتون افعال الهیه و مصنوعات صمدانیهک محض حکمندر دیمک اولور (احتیاس) خلاف مقصودی ایهام ایدن کلامده رفع ایهام ایچون رشیدی اثبات اولمشدر قال رحمه الله تعالی (ویلحق بها نحو الشمس والقمر بحسبان والجم والنجم بسجدة) و متاسمین اولمیان ایکی امرک یئنی میانه لرنده دیگر معنای غیر مقصوده مناسبت اولان لفظین ایلده جمع ایتک دخی مراعات نظیره ملخصدر مثلا ط الشمس والقمر الخ نظم جلیله نجه مدن مراد بلاساق ارضدن ظهور ایدن بقول وحشیش امشالی نبات و شجردن مراد ذی ساق اوله رق ط بسجدة ان الله تعالی فیما خلقه لیلرله جناب باری به مفاد و مطیع اولور مفهومده اولوب نجم بومعناجه شمس و قمره مناسب دکلده لکن بومعنایه اطلاق اولدیغی مثالو کوکب مناسنه دخی اولمسیله اشبو معنای غیر مقصوده شمس و قمره مناسبدر

بیت تری (مهري یوقدر او ماهمی یلورم * مشرب پادشاهی یلورم) اشته بویتده دخی مهردن مراد صداقت و محبت معنایی ایدده مهرک بر معنایی دخی شمس اوله رق ماه ایلده اجتماعی مراعات نظیرک اشبو ایهام تناسب قسمندندر قال رحمه الله تعالی (ویسمی ایهام تناسب) و بوندن ایچون اشبو نوع ملحق (ایهام تناسب) تسمیه اولور ننه کیم ایهام تضادده ذکر مرور انشدر و بیت سقطدن (نجل عن الرهط الامانی غاده * لها من عقيل فی ممالیکها رهط * و حرف کنون تحت راه ولم یکن * بدال یوم الرسم غیره النقط) قول دخی اشبو ایهام تناسبدر (نجل) عظیم مناسنه اولان جل جلاله دن اولوب عن ایلده تعدیسه سی معنای تنزهی تضندن ایچونددر (رهط) ایدندن انخا اولور برثویدر که جواری تلبس ایدر (امانی) امدک جمعی اولان امانه منسوب اولوب امده جاریه مناسنه در (غاده) غید غیدا قوللرندن اولوب (امرأة غیاده) و (امرأة غاده) دبرل ناعمه لینه یئنه الغید دیمکدر (غید) نعمتدر حاصلی تیومند و بدنی یوشق مرأه دیمکدر و محبوبه تک رهطدن تعظم و تنزهی ملاسی دقیقه اولدیغندن کلاهدر (عقیل) تصغیر ایلده اسم قبیله در (ملک) مالوک جمعیدر (حرف) مهزوله ولاغرا اولان ناقه مناسنه اولوب بحرور اوله رق بیت سابقده (نجل عن الرهط) قولنده اولان (رهط) اوزره معطوفدر (نون) حروف بیجه دن اولان حرف معروف اولوب ناقه بی دقت و انخادده حرف نونه تشبیه ایلشدر و بعضیلرک توهمی کبی نون ایلده مراد حوت دکلدر و (تحت راه) قولنده اولان (راه) افطی رنه حیوانه ضربی حینده رأیسه قوللرندن و كذلك (دال) لفظی رفی و رحم ایلده رکابی سوق ایلدکاری وقتده دینلان (دلا الکاتب) قوللرندن اسم فاعلدر (یوم) بقصد و یطلب معنایه در (رسم) طال یعنی خراب اولان منازادن باقی آثار و تلندر (نقط) ایلده مرادی رسوم و آثار اوزره تقاطر ایدن مطردر (یوم الرسم) قولی رأینک صفتیدر عادت عربا بدن ایشکه خرابه زار منازل زیارته کندکارنده لاغر و ناتوان بر ناقه رکوب ایلده ناقه کال ضف و هرلندن مشیه بیجبال اولدیغندن اغتریله بطن ناقه بی ضرب ایدرک تحریرکه مجبور اولدقلری جهنله بومثالو را کیه رانی تعبیری بطن ناقه بی ضربدن عارض اولان وجع نافهک چکرینه ایشلسی مناسبتله در مفهوم یئنین محبوبه مدوحه لباس جواریدن اظهار تعظم و جلالتله تنزه و اعراض ایدر بدکبر تیومند و طریدر که مالک ممالیک و قهر اوله رق قبیله عقیل انک جهله عیدان و جوار یسندن بر قبیله در و محبوبه مذکورنهک اعراض و تنزه ابتدیی شینک بری دخی رفی و ملائمتله دال و سائق اولوب قطرات امطار ایلده کسب تغییر ایدن رسم و طلال منازل قصده و عن یمت ایلان ایشینک زیر راننده ک حال دقت و انخاددن شیه حرف نون اولان ناقه هزال و بیجبالدر دیمک اولوب جواری به مخصوص اولان رهطدن محبوبه تک تنزهی ملابس رفیقه و تنغیه تلبس ابتدیکنی و ناقه فحشه دن اعراض شترانی سمان و ذوات سنام ایدوکنی افاده دن کلاهدر ابدی حرف و نون ورا و دال و نطق ذکرده بونلرله مراد معانی مناسبتله اولدیله ایهام واردر ایات ترکیه دن (مستانه) اومهر و بی کوروب ایلده یازدم * نقش اولدی الف قدی دیله بابله یازدم) بیت دلپذیری شعر مذکور اساونده اوله رق ایهام تناسبدر و اما بعضیلرک (تقویف) تسمیه ایلدکاری شیکه (بردمغوف) قوللرندن اوله رق برنوع قماشدر که لون واحد اوزره اولوب کندنده طولانی اوله رق بیاض خطوط اوله اصطلاحده کلامده بر برینه ملائمه اولان معانی بی و مقادیری مستویه و یا متقاربه اولان جلی ایراددر ننه کیم وصف سحابده شاعرک (تسربل وشیامن خروز تظرت * مطار فها طرزا من البرق کاتیر * فوشی بلارقم و نقش بلاید * و دمع بلاعین وضحک بلاغر) قولی بوقیلدندر (تسربل) لبس السربال مناسنه اولوب (سربال) قبض یعنی کوملکدر (وشی) قماش نقش و ملوندر (خروز) خرنک جمعی اوایب خام ایلک مناسنه در (تظرت) انخا طراز مناسنه در (وطارف) مطرفک جمعی اولوب (مطرف) خردن مرید برردا در که اعلامی اولور عن بالک

کلیمن مصنوع اوله رق تلبس ابتدکاری معلوم ثوب اولدیغنی بعضیلری بیان ایتشدر در (طرز) طرازک جمعی اولوب علم ثوب معنایسته معریدر برهاند طراز کسر طایله عربیده علم جامه و سنجف معنایسته در اوائل اسلامده سنجف طشره دن اطراف قیاده اولور ایدی دیو ذکر ایشدر زمانزده اکثر قولته دینلان جامهک ایچ طرفدن اطرافنده یاپرل ترکیده دخی سنجف دینلور (تبر) دن مراد مضروب و مسکوک اولیان ذهبدر (رقم) رقم علی الشی قوللردن مصدر اولوب خط علیه معنایسته در (دمع) کوز یاشی (نقر) اون دشلریدر شاعر مرقوم سحاب ایچون خروزدن نسج اولمش برثوب منفش تخیل و تیره شبیه اولان برقدن طرز ایله مطرز برلیاس اثبایله بعده بوصفاتی تفصیل ادوب ثوب مذکورده رقم راقم اولوب و نقشی ال ایله مصنوع اولدیغنی و انکیچون دمع جاری یعنی مطر اولوب لکن عیندن اولدیغنی و ثغری اولدیغنی حالده منزله ضحکده برقی اولدیغنی بیان و متناسبه المعنی اوله رق (فوشی بلا رقم) الخ جل اربعه سنی اثبان ایشدر که اول و ثالث و رابع مستویه وثانی بدلفظتک رقم و عین و ثغردن بر حرفی نقصان اولیله متعارفه در و دیک الجن نام شاعرک (احل و امرر و ضرر و نفع و لن * و اخشن و رش و ابر و انتدب للمعالی) قوی دخی تفویضدندر لاجل الاختصار افعال مذکورده مکافیلی حذف اولمشدر معنای (کن حاوا لا اولیاء) اولیا و اصدا ایچون حلو اول (و مر اعلی الاعدا) و اعدا اوزره مر اول یعنی احبابه حسن التفات و تطایف و دشمنانه قهر و تعسف ایله معامله ایت (ضارا للمخالف نافعاً للموافق) یعنی مخالفی اضرار و موافق و متلف اولان احبابی متفیع قیل (خشنالمن یخاشن) سکا خشونت کوسترن کسه به سنده خشونتله مقابله کوستر (و رش یعنی اصلح حال من یخال حاله) و حال یساری یخال اوایوب دوچار فقر و اضطراب اولنلرک حالتی اصلاح و حاجتی انجامه سعی ایله (و ابرای افسد حال المفسدین) یعنی مفسدینک حالتی افساد ایله دیمکدر (ابر) رمی یابندن و (بری القلم نحت) قوللردن اولوب قلی نحت ایلدی یعنی یوندی معنایسته در (و انتدب ای واجب للمعالی واجمعها) یعنی یوکلر امر نه اجابت ایله دیمکدر (انتداب) امر اجابت اولوب (ندبه لامر فانتدب) تدبیر بر امر ایچون فلانی طلب ایدوب اوکیسه دخی اجابت ایلدی معنایسته در (الخاصل (احل) و (و امرر) و فصور جله ل متقاربه المقدار اوله رق ایراد اولوب و مر حلوه و ضرر نفعه و سائرزی یکدیگره متقابلدر یعنی من جهة المقابل معانی متناسبه در ایدی بوجه مشروح بعضیلرینک تفویض اطلاق ایدکاری اشونوع محبتندن اولان بیت اول امور متناسبه یعنی جمع اولیله مراتب نظیره وثانی امور متقابله یعنی جمع اوله رق طباقده داخلدر قال رحمه الله تعالی (و منه الارصاد و یسمی بعضهم التسهیم) وجه معنویدن بریمی ارصاد اولوب بعض اهل بدیع تسهیم تسمیه ایتشدر در (ارصاد) لغتده طریقه رقیب یعنی کوزجی نصب ایتشدر که (رقیبه) یعنی انتظارته معنایسته اولان (رصدته) قوللردندر (و رسید) شول سبدر که وثب ایچون شکارینه مترقب اوله (رصد) حرس یعنی پاسبان مقوله سی اولوب بونده واحد و جمع و مذكر و مؤنث مساویدر (تسهیم) اختریده منفش ایتک معنایسته در دیو بیان اولوب شارح مرحوم (رد مسهم) بخطوط مستویه سی اولان ثوب اولدیغنی ذکر ایشدر و کآن پینده ماقبل عجز ایله عجزایکی خط مستویدر قال رحمه الله تعالی (و هو ان یحمل قبل العجز من العفوة و الیبت یایدل علیه اذا عرف الروی) (ارصاد) بیت و یاخود فقرده عجزدن اول حرف روی نه ایدوی معلوم اولدیغنی وقتده عجزه دلالت ایدجک برشی ایراد اولمشدر کتب بدیعیاذه مطالعه کذار مر اولان تعریف تسهیم کلامده آخر کلامه دلالت لفظیه و یا معنویه ایله دلالت ایدجک بر شبتک تقدم ایتشدر و کذلک بعض رسائل بدیعیده تسهیم ایله رد العجز علی الصدر پینده اولان فرق نایده صدر بیتده تقدم ایدن لفظک و یاخود ایدن تصرف اولنان بر لفظک اعاده سی شرط اولوب تسهیمده بوشرط وجود اولیه رق اول کلامده دلالت لفظیه و یا معنویه ایله اخرنه دلالت ایدجک بر شبتک اثباتی کافی اولدیغنی

تصریح اولمشدر و تسهیم ایچون حلیتک (کذاک یونس ناجار به قبحا * من بطن حوتله فی الیم ملقنم) و وجهک (و عادردا سلاماً للخیل به * نارا تأجج فی حران بالقرم) و سیوطینک (ضیعت فی الحب ایمنی و ما ظفرت * روحی بنسهم تقریب فواندم) بیتلری مثال ایراد اولمشدر ترکیده دلالت لفظیه ایله تسهیم (و طنک ذوقی ملاقات احبایله در * بی ملاقات احبای وطنی نیلیم لم) و دلالت معنویه ایله نوری مرحومک (دل خانه خراب اولدی یقلدی تراب اولدی * هر جانی باب اولدی و برانه میم بلم) سخن رجعتا الی مافی الشرح نزلوان کلامده (فقره) نظمندن بیت منزله سنده در مثلاً حریرینک (و هو یطبع الاسجاسع بجمواهر لفظه) قوی بر فقره و (یقرع الاسماع بزواج و عظه) قوی فقره اخرا در مثلاً اسامزده میدان عمرتک و مر کب ال لک و تماسک دامن مقصوددن دست اقتدار شل و عشی مدارک منادن پای رجادر و خلدر کلامی فقرات اربعه فی حاویدر فقط فقره ک بیت منزله سنده اولسی بیت ایله فقرده رعایت قافیه ک وجوبنده اولوب مصرعده واجب دکادر لکن بیت ایله فقره پینده شو وجهله فرق واردر که بیت برأسه بیت اولوب لکن فقره فقره اخری منضم اولدجک فقره اوله من و فقره وضع اصلینده فقره ظاهر یعنی ارقه ککی شکلی اوزره صوغ و اعمال اولنان خلدر علیه ضمیری عجزه راجع اولوب عجز ضم جیم ایله بیت و یاخود فقره ک آخر کله سیدر (اذا عرف) قوی (بدل علیه) فعلته متعلق اولوب یعنی ارصادده فهم عجز واجب اولسی انجق حرف روی نه ایدوکنی یلان یعنی او بیت و یاخود فقره فصل حرف روی ایله اثبان اولدجغینه عارف اولان کسه به نسبتله در روی دینلان بر حرفدر که ایات و یاخود فقراتک اواخری او حرف اوزرینه بنا اولوب و یونلردن هر برلرنده تکراری واجب اولور و حرف روی معلوم اولسی قافیه ک دخی بیانیه مشروطدر زیرا مثلاً حرف روی میم اولدیغنی معلوم اولسندن قافیه حرام اولدیغنی معلوم اوله یوب فرضاً محرم اولسیدخی توهم اولنور و دلالتک حرف روی معلوم اولسیده نقیدی زیرا بهض کره ارصاددن حرف روی معلوم اولما یله عجز بیانیه یانلر اولور مثلاً و ما کان الناس الا امة واحدة فاختلفوا و اولاً کله سبقت من ربک لقضی بینهم فیما فیه یختلفون * قول شریفنده حرف روی (نون) اولدیغنی معلوم اولده عجز (فیما فیه اختلفوا) و یاخود (فیما اختلفوا فیه) اولسی توهم اولنور و نه کیم بحرتک (احلت دمی من غیر جرم و حرمت * بلا سبب يوم اللقاء کلامی * فلیس الذی حاله بحال * و لیس الذی حرمته بحرام) قولنده اگر قافیه (سلام و کلام) کبی کلمات اولدیغنی بیلمنه عجز (محرم) اولسی توهم اولنوردی مفهوم بیت محبوه به جرم و جنایت اولدیغنی حالده بنم دمی حلال عد ایدوب فناء امر ایلدی و بلا سبب يوم ملاقاتده کلامی حرام عد ایلوب اقامه اصفا ایددی و یو معامله سی موافق حقانیت اولوب زیرا حلال عد ایلدی سفک دم حلال و حرام عد ایلدی کلام حرام دکادر دیمک اولور الحاصل حرف روی معاوی اولیان کسه به نسبتله عجزه عدم دلالت ارصادیه مضر و مثاق اوله من قال رحمه الله تعالی (نحو و ما کان الله لیظلمهم ولكن كانوا انفسهم یظلمون و نحو قوله اذا لم تستطع امرأ فدهه و جاوزه الی ما تستطیع) ایدی فقرده اولان ارصاده مثل و ما کان الله لیظلمهم * الیه قول شریفی اولوب زیرا حرف روی (یظلمون و یهملون) کبی نون اولدیغنی آیت سابقه دن معلوم اولسیده تلاوت ایدن کسه * و لکن كانوا انفسهم * دیو وقف ابتدکی کبی مسبق اولان * لیظلمهم * قولک دلالتیه مابعدی * یظلمون * اولدیغنی سامعک معاوی اوایور و پینده اولان ارصاد غمروین معدی کربک (اذا لم تستطع امرأ) الخ قولنده واقع اولوب زیرا شاعر (و جاوزه) قولنده واصل اولدیغنی کبی حرف روی عین اولدیغنی ایات سابقه دن معلوم اولسیده (اذا لم تستطع) قولک دلالتیه عجز (تستطیع) اولدیغنی سامعک معاوی اوایور (استطاعه) قدرت معنایسته اولوب مفهوم بیت عهد دار اوله یوب دائرة قدرنکدن خارج اولان مصلحتی ترک ایله قدرتیاب اوله بیله جکک امره نسبت ایله دیمکدر قال رحمه الله تعالی (و منه المشاکله

وهو ذكر الشيء بافظ غيره او وقوعه في صحبته تحقيقا او تقديرا فالاول كقوله (افترح شيئا نجد لك طبعه * قلت اطبخوا لي جبة و قميصا) ونحو تعلم ما في نفسي ولا اعلم ما في نفسي (مشاكه دخی معنویند) (مشاكه) برشی وقوع محقق و یا خود مقدر الیه شیء اخرک صحبتند و افع اولد بختند ایچون اوشی صحبتند و افع اولد بختی شیء اخرک لفظیه ذکر ایچون اعدی تحقیقا صحبت غیره و قوی شاعرک (قالوا افترح شيئا) الخ قولی کیدر (افترح) قولی مسئول عنک احوالی نامل ایچون برکمدن برشی سؤال و تکلیف و طریق نهکم و تحکمه اوشی طلب معنایه اولان (افترحت علیه شيئا) قولندن امر اولوب (ابتدعت) معنایه اولان (افترحت) قولندن دکلدر و (ارتجال کلام) معنایه اطلاق اولندی (افترح الکلام) قولی دخی اشبو معنای ثابتند و (افترح) لفظک بومعنايه حلی مقصود اولان سؤال فوت اولد بختی جهته مقامه غیر مناسبدر و مراد شاعر ضیف مکرملری اولد بختی ذواتک کمال اطف و سخاوتلرند ناشی کندوسی مسافر اولد بختی حاله حکم و تکلیف الیه استدبکی طعاهی امر ایچون رجا استدکری بیاند (نجد) لفظی جواب امر اولی اوزره مجزوم اولوب (اجاده) دن مضارع متکلمدر (اجاده) تحسین الشیء معنایه در مثلا (اجاده شعر) شعری ابوسویک و (اجاده طعام) طعاهی ابوشمر مکدر (اطبخوا لي جبة) قولندن مراد (خطبوا لي جبة و قميصا) دیک اولوب صحبت طبع طعامده وقوعندن ایچون خیاطت جبهی لفظ طبخ الیه ذکر ایچون بوکلام ابی نعمان ادیک اولوب عیش و منامده زنده بواند بختی درت ذات اوله رقی برصباح خادم لرینی ارسال الیه بوم مذکورده ذبايح سمینه ذبح ایتمش اولد قلندن نه دور او طعام استرسه طبخ ایچون اوزره کندوسندن سؤال استدکری خادم مرقوم تبلیغ ایتمشله بالصادق بوم مذکورده برک شدتی و ادیک لابس اولد بختی جامه تدار کنند ضرورتی اوله رقی سؤال مذکورده جوابا (اخواننا عزمو الصبح بسخرة * فاني رسولهم الى خصوصنا *) قالوا افترح شيئا نجد لك طبعه * قلت اطبخوا لي جبة و قميصا (نظم دلپذیری رفیم و اخوانیه تقدیم ادوب متعاقبا خادم عودت ایدرک درت خلع فاخره و اومقدار صره اتیان و ادیب دخی حال مذکورده بی اکتفا و اچهری درجیب ایدرک طرف لرینه عزیمتله عرض تشکر فراوان ایاشدر و و تعلم ما في نفسي ولا اعلم ما في نفسي قول شریفی دخی بوقیلندر زیرا (ولا اعلم ما في نفسي) قولندن مراد (لا اعلم ما في عندك) اولوب لکن (تعلم ما في نفسي) قولک صحبتند و وقوعندن ایچون ذات باری اوزره نفس اطلاق اولمشدر الحاصل نفسدن محل علم اولان قلب مراد اولنورسه واجب تعالی حضرت لرینه اطلاق ایچون مشاکه طریقله اطلاق اولنه یلور و نفسدن مراد قلب اولد بختی معنی تقدیرده دخی ینه مشاکه طریقله اطلاق اولنه یلور و نفسدن مراد قلب اولد بختی معنی (تعلم ما في نفسي ولا اعلم ما في نفسي) قال اولور قال رحمه الله تعالی (والثاني نحو صبغة الله وهو مصدر مؤكد لامنا بالله اي تطهير الله لان الايمان يطهر النفوس) و صحبت غیره و قرعی تقدیرا اولان مشاکه و صبغة الله قول شریفی کیدر و (صبغة الله) قولی (جالس و جلوسه) کبی (صبغ) فعلندن فعله اولوب مصدردر مراد (تطهير الله) دیکدر و (صبغة) برحمتدر که صبغ احوال اوزره واقع اولور زیرا کسر فالیه فعله و زنده اولان مصدر حالت و یا خود نوع ایچوندر و ایمان مطهر نفوس اولمیشله بوقول شریف (امنا بالله) قولی مؤکدر اعدی (امنا) قولی واجب تعالی حضرت لرینک نفوس مؤمنینی تطهیری اوزره مشتمل اولوب و بومعنی اوزره دلالت ایتمشله (تطهير الله) معنایه (صبغة الله) لفظی (امنا بالله) قولک مضوننی مؤکد اولور اشته بوتقریر الیه معلوم اولور که مضنک (لان الايمان) الخ قولی (صبغة الله) قولی (امنا بالله) ایچون مؤکد اولد بختی تعلیلدر و مصنف رحمه الله تعالی اشبو نظم جلیلده اولان مشاکه بی و تطهير الله صبغ الیه تعبیر اولتان شیک تقدیرا صحبتند و وقوعنی بیانه اشارتله بیوردر (والاصل فيه ان النصارى يسمون اولادهم في ماء اصفر يسونه الممودية و يقولون انه تطهرهم) و تطهيرك

لفظ صبغ الیه ذکرده اصل و سبب بودر که طائفة نصاری و ادلرینی ماء اصفرده غمس ایدرلر (غمس) صوبه دالدرمق و بارمقدر بوصوبه (ممودیه) تسمیه ایدرلر و ماء مذکورده غمس انلری تطهیر ایدر دیو اعتقاد ایدوب بولندن بریسی بو عادتی اجرا یعنی ولدنی ماء مذکورده غمس ایلدکده اشته شدی حقا نصراتی اولدی دیرلر و فقر تعبیر استدکری بوندن عبارتدر و بوصو معتقد نصارا اوزره حضرت عیسی علیه السلام بوم ثالث میلادنده غسل اولد بختی صو اولوب نقصان پذیر اولد بختی ماء اخر علاوسيله اکل ایدرلر اعدی اشبو و قولوا امنا بالله و ما ازل الينا و ما ازل الی ابراهیم الخ قولی صبغة الله و من احسن من الله صبغة قول شریفله کفارة طریق باطلندن شهره هدایت رجوع ایدوب جناب واجب الوجوده ایمان ایدرک و بری اتخاذ ایدرک صبغه من کبی اولیان ایمان الیه صبغ ایدرک یعنی جناب خدا بری ماء طهور کبی اولان ایمانده غمس ایدوب بزم تطهیر من کبی اولیان تطهیر الیه تطهیر ایدرک دیکر الیه تکلیف اولنمشیچون مؤمنیه امر اولندی لکن بومعنی (قولوا امنا بالله) الیه خطاب کفاره اولد بختی تقدیرده اولوب اما خطاب مسایه اولد بختی صورتده معنی مسایک جناب حق بری صبغة حسنة الهیه سیه صبغ و تطهیر بیوردی ای نصارا بر سزک صبغة بی سود کرله صبغ اولنمشیچون دیکر ایچون امر اولمش اولور مختار قاضیده بودر قال رحمه الله تعالی (فغير عن الايمان بالله بصبغة الله للمساهمة بهذه القرينة الحالية) اعدی جناب هادی ایمان بالاهدن تقدیرا صبغة نصارا صحبتند و وقوعندن ناشی مشاکه ایچون (صبغة الله) الیه تعبیر بیوردی و هر تقدیر لفظا صبغة نصارا صحبتند مذکور دکل ایسهده تقدیرا صحبت مذکورده اولد بختی سبب نزول آیت نصاراتک اولد بختی ماء اصفرده غمس لرینی اولمش قرینة حالیه در و اشبو قرینة حالیه سببیه ایمان بالله تعالییدن (صبغة الله) الیه تعبیر مثلا اشجار غرس ایدن کسبه فلان کسه کرام ناس حقند خیر خواهلر ایدوب کرامه احسان ایدرند انک کبی حق کرامده رعایت ایت دییه جک محالده تقدیرا مذکور اولان غرس اشجار صحبتند و وقوعندن ایچون (اغرس كما يغرس فلان) دیوب هر تقدیر مقالده مذکور دکل ایسهده بقرینة الحال مشاکه ایچون اصطناعدن غرس لفظیه تعبیر اولد بختی کیدر حاصلی کتب یدبعیهده دخی ذکر اولد بختی اوزره مشاکه ایکی قسم اولوب اول ذکر اولد بختی شیک لاجل المشاکه لفظیه معبر اولد بختی شیبی اخرک معیت و صحبتند و وقوع لفظیه اولد بختی بود اول ذکر اولد بختی بعده ثانی غرض مشاکندن ایچون کندی اغظندن عدول اولد بختی اولک لفظیه ذکر اولد بختی و ثانی وقوع تقدیری الیه اولد بختی بود اول ثانی ذکر اولد بختی لفظ الیه ماقوظ اولوب لکن مدلول قرینة اولد بختی و تعلم ما في نفسي ولا اعلم ما في نفسي نظم جلیلی قسم اولدن و صبغة الله قول شریفی ثابتندر سبیلکونی مرحومک اراد ایلد بختی ضبطی مهم اولان تحقیقات نفیسه دندر که شارح مرحوم شرح مفتاحده دیشدر که لاجل المشاکه اراد اولتان لفظک معنایه معنای مقصود یننده بعضا مجازده معبر اولان علاقتندن برعلاقة بوانور مثلا جزاء سببه اوزره سببه بی اطلاق کبی زیرا جزا سببه دن سبب و سببه اوزره مترتبر و بعضا علاقه بولنر مثلا خیاطت جبه و قميص اوزره اطلاق طبع کبی و بونوعدن طولانی مشاکهده اشکال قوی تحقیق ایدر زیرا حقیقت اولد بختی ظاهر اولوب و علاقه بولنمیشله مجاز دخی دکلدر و بواسطه کلدن خلاص ایچون یا استعمال صحیده مجاز و حقیقتک غیر برقم ثالث التزامیه اولور و یا خود صحبت غیره و قوی نوع علاقه دن عد ایدرک مجازدر دیکلکه اوله بیاوز اشته کلام شارح بوندن عبارت اولوب سبیلکونی مرحوم بوکلامه علاوة دیر که مشاکه به مجازدر دیکلکه محسنات بدیعده دن اولمشه منافی اولوب و برده مجازده بین المعنیه فی الجملة لزوم بولنمشی لازمه دندر بوجهته نفس صحبتی علاقه دن عد ایدرک قسم مجازده ادخال متصور اوله میوب بوصورده وجه اول یعنی حقیقت و مجازک غیر برقم ثالث التزام اولمشی تعین ایدر و بونده اولان سر شو وجهله در که

چونکه مشاكده معنای برلباسدن لباس آخره نقل واردر زبرا لفظ لباس منزله سنده اولسيله
مشاكده معنای صورت عجبده اراؤه اولوب بوكا بالكر صحنه وقوع كفايت ايدرك محسن
معنوی اولور و مجازده لفظی بر معنای آخره نقل اولوب بوجهته صحیح انتقال اوله حق
علاقه دن لازم كاور (غالب) دخی هر قدر ماسبقده شارح مرحوم مجازدن اولديغنی تصریح
ايلديسده نفس الامرده اشبو معنای نقل قسمندر زبرا تغليبه دخی لكنته معنای برلباسدن
لباس آخره نقل اولوب فقط لكنته اولق مشروط اولسيله وظیفه معنای اولمشدر ابدی
مقصود كله بی معناده استعمال اولديغنی صورنده اقسام كله حقیقت و مجاز و كتابه اولوب بونلردن
تجاوز ايتديكي معلومدر و اما مقصود معنای برافظدن لفظ آخره نقل اولديغنی حالده اشبو اقسام
ثلاثه دن هيچ بريسی اولز قال رحمه الله تعالى (ومنه المزوجة وهي ان تزواج بين معنيين
في الشرط والجزاء) اذاما نهی الناهی فليج في الهوى * اصاحت الى الواشي فليج بها الهجر
و معنای بریسی (مزوجة) در (ان تزواج) قولي مبنی للفقول اولوب كندی مصدرینه
راجع ضميره مستند اوله رق ان توقع المزوجة تفديرنه در ته كيم بواعتبار صخر ك (اهم لامر الخبر
لواستطيعه * وقد حيل بين العبر والنزوان) قولنده واقع اوله رق (وقد حيل) وقد وقع الحيلولة
بين العبر والنزوان ديمكر (عبر) جار معنای اولوب (نزوان) مذكرك انی اوزره و شب و جاع
المسیر صخر بويقي حال مرصنه سويلشدر (مزوجة) شرط و جزاده اولان معنای ينه
مزوجة ايقاع اولمشدر یعنی شرط ايله جزادن هر بريسی اوزره ترتب ايتديريلان معنای اخرى
اوزره دخی ترتب ايتدرللكه شرط ايله جزاده واقع معنایك ازدواج واجتماع ايتديريشدر
ته كيم بحترتك (اذا ما نهی الناهی) الخ قولنده اجرا اولمشدر (واشي) تكلم ايلديكي احاديث
واخباری وشی و ترين ايدن نماسدر مفهوم بيت محبوبه مك بئله اولان حالی بنم اك حقتده
اولان حب ووداد مك خلافيدر شويله كه بني اك جندن نهی و منع ايدنلرك حين نهينده اك هوا
و محبتی بئله لج و عناد و كسب ازدیاد ايدرك ملازم اولوب محبوبه ايسه حقدده غمز و تفاق ايدن
شخص واشي به صماخ اعتماد ايله اصفا ايدرك هجر و فراقك كنديله لج و اصرارنه مساعدده كومتريب
ميانه مزده وقوع تباعد و افتراقه باعث اولور ديمكر الحاصل (اذا ما نهی) قولي شرط
و اصاحت الى الواشي قولي جزا اولوب بحتری اشبو شرط و جزاده اولان معنای بنی یعنی نهی
ناهی ايله واشي به محبوبه مك اصاحه سی بنی بونلرك اوزرينه برشيتك لجاجنی یعنی اولده لجاج هوا
و ثابده لجاج هجرى ترتب ايتدرمـيله ازدواج ايتدرشدر و كذلك بحترتك (اذا احتربت يوما
ففاقت دماؤها * تذكرت القربى ففاقت دموعها) قولي دخی بوقيلنددر شويله كه شرط ايله
جزاده واقع اولان احتراب و تذكر قربي بنی بونلردن هر بريسی اوزره بنه برشيتك ترتب فيضائنده
یعنی اولده فيضان دما و ثابده فيضان دموعده جمع و ازدواج اولمشدر بوييت بحترتك خليفه
متوكل على الله حقتده سويلديكي قصيده دن اولوب بوقصيده ده بعد وقوع القتال صلح شاي
بيسان ايتشدر (احتربت) و (دماؤها) ضميرى بيت سابقده مذكور اولان فرسانه راجعدر
معنای بيت فرسان مبارزين ميدان حربه دخول ايله ايقاد نائرة قتال ايدوب میان حرب و ستيزده
سفاك ايتدكلى دملر فيضان ايتديكي وقتده قتل و جرح ايتدكلى اشخاص ايله بينلرنه دركار
اولان قرايتی فكر و تذكر ايدرك قطيعه رحم اوزره اشتقاق و تاثر نداشتی دموع دیده لری فيضان
ايدردی ديمك اولور مراد شاعر مبارزين مر قومون مقابلار ايله اقارب و خو يشاوند اولدقلى حالده
اغور ملك مشار اليهده محارب اولدقلى بنی بيان اولق كر كدر قال رحمه الله تعالى (ومنه العكس
وهو ان يقدم جزء في الكلام ثم يؤخر) وجوه تحسندن اولان ضرب معنای بریسی دخی عكسدر
(عكس) كلامه برجز جزء آخر اوزرينه تقديم اولوب بعده اشبو جزء مقدم جزء آخر دن تأخير
اولمشدر و تفسیر عكسده بومعنای مفيد اولان عبارة صريحه قومك ذكر ايتدكلى تعريقدر

زبرا ديمشدر كه هو ان تقدم في الكلام جزءا ثم عكس تقدم ما اخرت و تؤخر ما قدمت یعنی عكس
كلامه برجزئی تقديم ايدوب بعده عكس ايدرك تأخير اولان جزئی تقديم و جزء مقدمی تأخير
ايتدكر و اما ظاهر عبارة مصنف و تخش الناس والله احق ان تخشيه * قول شريفيله
شعرك (سريع الى ابن العم باطم وجهه * وليس الى داعي اندي بسريع) قوله صادق اولور
زبرا نظم جليله تخش فعليله ينه واقع سريع لفظی كلامه ابتدا تقديم و بعده تأخير
اولمشدر حالوكه جزء مؤخر ك تقديم دخی موجود اولق مقتضای عكس اوليله افراددن خارجدر
قال رحمه الله تعالى (ويقع على وجوه منها ان يقع بين احد طرفي جملة وما اضيف اليه نحو عادات
النساء سادات العادات) (عكس) وجوه عديده اوزره واقع اولوب بوندن بريسی جملة مك
احد طرفي ايله طرف مذكورك مضاق اولديغنی شي ينه واقع اولمشدر (عادات السادات
سادات العادات) كي زبرا عكس كلامك احد طرفي اولان عادات ايله عادات اولك مضاق
اولديغنی سادات ينه واقع اولمشدر و بونلرك ينه وقوع عكسك معنای اولاهات سادات
اوزرينه تقديم اولوب بعده عكس اوله رق سادات عادات اوزرينه تقديم اولمشدر قال
رحمه الله تعالى (ومنها ان يقع بين متعاقبين في جملتين نحو يخرج الحى من الميت ويخرج الميت
من الحى) و وجوه عكسدر بريسيده جاتنده اولان فعليتك متعاقبين ينه واقع اولمشدر و يخرج
الحى الخ قول شريفی كي زبرا عكس حى ايله ميت ينه واقع اولمشدر شويله كه ابتدا
حى تقديم و ميت تأخير اولوب بعده عكس اوله رق ميت تقديم و حى تأخير اولمشدر و حى ايله
ميت جاتنده اولان يخرج فعلا يشك متلفيدر قال رحمه الله تعالى (ومنها ان يقع بين لفظين
في طرفي جملتين نحو لاهن حل اهن ولاهن يحلون لهن) و وجوه مذكوره دن بريسيده جاتيك
طرفينده اولان لفظين ينه واقع اولمشدر و لاهن حل الخ قول شريفنده اولديغنی كي
زبرا عكس هن و هم ينه واقع اولوب ابتدا هن هم اوزرينه تقديم اوله رق بعده عكس ايله
هن هم دن تأخير اولمشدر و بونلرك جاتيك طرفينده واقع ايكي لفظدر و وجوه مذكوره دن بريسيده
عكس جملة مك طرفي ينه واقع اولمشدر ته كيم شارح مرحومك زاده طبع بايقانه و ثاوترين
قريحه بديعانه سى اولان (طوبت باحراز القون و نيلها * رداء شباني و الجنون فتون * حين
تعاطيت الفتون وحظها * تبين لي ان الفتون جنون) قولنده اولديغنی كي زبرا عكس كلامك
احد طرفي اولان جنون ايله طرف اخرى اولان فتون ينه واقع اولوب اولان جنون فتون اوزرينه
و ثابيا فتون جنون اوزرينه تقديم اولمشدر مفهوم بيت فتون شتاي تفصيل و احراز ايله بويوله
رداء شباني طي ايلدم یعنی كجلاك ايامي بو اغورده افنا ايتدم حالوكه جنون فتوندر یعنی جتك
انواع شناسی اولديغنی معلومدر امدي بن فتون كشي بي و انده اولان حظ و نصيب اخذ و استيفا
ايتديكم حينده تحقيا فتون جنون اولديغنی عتدده ظهرا و اشدر زبرا مقتضای عقل و كمال يامعاد
و باخود دنياه نيل مراده وسيله اوله حق شايه سعي و اجتهاد اولوب فتون مكنتـبه دن اكثر يسي
ايسه علم عاليه باطنيه نيتله ترك ماسوا الله حائل اولان نوع علايقدن معدود اولديغنی و اهل
زمان عتدده قيمت علم و كمال ثاب و مفقود و اهل فضل و معارف درجه اعتباردن مهور و مطرود
اولوب خس و خاشاك جمل و فضول زيب سراي عالي و كبار و صنف جملا رهيبای مدارج اعتبار
واقدار بونديغنی جهله كآن فتون و فضائل دنيا و آخرته مفيد اوليان آثار و افعال مجتهدن
معدود اوله حق شايدر ديمك اولور زدمزده بولسان حواشده بونظرك حل و كشفه دأر بر مقاله
ظفر باب اولد محبوب فقط هاشم شرحده اشبو ايمان اولشان معنای اشارت اولسيله اولوجه ايضاح
و ترجمه ايتدار اولندي (لا خير في السرف) كلامه (لا سرف في الخير) جوابي و هارون الرشيدك
(فلولا دموع كنت الهوى * ولولا الهوى لم تكن لي دموع) بيتي ولسان تركي اوزره (جاء ايله
كسب شرف ايتده ايكن عالم * صدر عال ايله كسب شرف ايلرجاهي) شعر دليذري دخی اشته

عکسند. **قال رحمه الله تعالى** (ومنه الرجوع وهو العود الى الكلام السابق بالنقض لكتفه كقوله
(قف بالديار التي اهدىها القدم * بلى وغيرها الارواح والديم) وضرب محسنات معنوی بحسنات ریسیده
رجوع در (رجوع) بنگینتدثنائی نقض وابطال طریقیه **كلام سابقه** عود و مرجع در
تدکیم زهریک (قف بالديار) الخ فوائده التزام اولمشدر (قف) لفظی نفسه و یاخود
غير یسته توفله امر در (قدم) تطاول زمان و تقدم عهد در (و غيرها) ده و او مقدره معطوف
اولوب (بلى عفاها القدم وغيرها) دیکدر ته کیم تقریر شارح در مستبان اولان بودر یاخود
(بلى) انظرنك افاده ایلدیکی ایجابی تأکید ایچون زاده در (ارواح) ریحک جمیدر زیرا
ریحک اصلی روح اولوب کسر ماقبلندن ایچون و او بایه قلب اولمشله کسر زائل اولدیغی کپی
و او عودت ایلشدر و فی القاموس الريح معانوم جوه ارواح و رباح و رباح و ریح کتب و جمع الجمع
ارواح و ارایح (ديم) کندوسيله رعد و برق اولیان مطر دائم مناسنه دیمه ک جمیدر ایلدی
کلام سابق یعنی (قف بالديار التي لم يعفها القدم) قولى تطاول زمان و تقدم عهد دیاری نحو
و متدرس ایچوب معور و آباد اولدیغنه دلالت ایدرک بعده دیار مذکورى رباح و امطار تفسیر ایلدی
دیه ک لکن کتفه کلام مذکور نقض طریقیه عود و رجوع ایلشدر و بونکته اظهار حزن و کآبت
و ابراز دهشت و حیرتدن عبارت اولوب **كان** اولا عندنه متحقق اولیان عدم اندراس داری
اخبار ایله بعده حال سکر دهشتدن بیدار و متعظ اوله رق و بعض مرتبه غشی کآبت و حیرتدن
افافت بولهرق (بلى عفاها القدم * وغيرها الارواح والديم) قولیه کلام سابق نقض ایلشدر
یعنی بلى دیار مذکورى تقدم زمان و مرور احیان نحو و تخریب و رباح و امطار تفسیر و افساد
ایلدی دیکدر و (فأف لهذا الدهر لابل لاهله) قولى دخی بونک نظیری اولوب اولاف
و ضحی دهر ایچون اثبات ایله بعده اهل زمان ایچون اثبات ایدرک (لابل لاهله) قولیه کلام
سابق نقض و ابطال ایلشدر **قال رحمه الله تعالى** (ومنه انتورية و يسمى الابهام ايضا وهو
ان يطابق لفظه معنيان قريب و بعيد و يراد ابعد) وضرب محسنات معنویدن ریسیده (توریه)
اولوب (ابهام) دخی تسمیه اولور کتب بدیهه منظور اولدیغی اوزره توجیه و تخیل دخی
اطلاق اولوب لیکن ممایه قرب مطابقدثنائی توریه تسمیه سی جله سندن اولدر زیرا توزیه
وریت الخبر لفظندن مصدر اولوب خبری ستر ایله مکانه آخرینی اظهار ایلدم دیکدر که کان
مکام معنای مقصودی اظهار ایلدیکی خلاف مقصودک ماوراستنده قیلهرق عدم ظهور دخی قصد
ایلر اصطلاحده توریه قریب و بعد ایکی معنای اولان بلفظ اطلاق اولوب قریب خفیه به اعتماد
معنای بعیدی مراد اولمشدر و بوندن مراد معنای قریب معنای بعیدی ستر ایدرک مقصود اولان
معنای بعد معنای قریب خلفنده اولمشدر و بوسيله توریه محسنات معنویه دن اولمشدر زیرا
بواسطه معنای بعیدی صورت حسنه مشابهه تحت ستره اراده اولوب و بعد الطلب حصول معنی
اذ واحد ایلدر بناء علیه معین مساوین اولسه و یاخود قریب واضحه بوانسه توریه عد اولور
معنیك قرب و بعیدی فوهه نبتله اولوب تدبر کلام قریب الی الفهم و بعید هه دیکدر و معنایك
فوهه قریب اولمش لفظك او معانده **كثرت استعمالدن** و بعد اولمش اوله نبتله کثیر الاستعمال
اولمشدند **سیلکونی** مرحوم دیر که اشبو معنیك ایکسیده حقیقی و یاخود مجازی و یاخود
احدهما حقیقی و آخر مجازی اولمشدن اعم اولوب فقط بیلرند لزوم واحد همان آخره انتقال معتبر
اولمشله مجاز و کلیه دن تفسیر ایدر **قال رحمه الله تعالى** (وهی ضربان مجردة نحو الرحمن
على العرش استوی) و (توریه) ایکی ضرب اولوب برسی (مجرده) در (مجرده) معنای قریبه
ملازم اولان برشی ایله اجتماع ایجاب توریه در مثلا **على الرحمن على العرش استوی** قول شریفنده
(استوی) ایله (استوی) معنای بعیدی مراد اولوب بومعنايه معنای قریبی اولان استقرار ملازم
برشی مقارن اولمشدر الحاصل استوی ایچون ایکی معنی اولوب بری قریب و دیگری بعید در

معنای قریبی استقرار و ممکن و معنای بعیدی استیلا و غلبه اولوب حق الهیده ایسه استقرار و ممکن محال
اولمشله استیلا و غلبه به محوادر **قال رحمه الله تعالى** (ومر شحنة نحو والسماء ببناءها باید)
(مجرده) اوزرینه معطوف اولوب یعنی ضرب ثانی توریه مر شحنة در مر شحنة کندوسيله معنای
بعید مراددن موری و مکی اولسان معنای قریبک ملائمتدن برشی ایله اجتماع ایدن توریه در بوده
یا ماقبلنده اولان لفظ ایله اولور مثلا **والسماء ببناءها باید** قول شریفنده (ید) ایله مراد
معنای بعیدی اولان (قدرت) اولوب معنای قریبی اولان جارحه مخصوصه ملائمتدن ماقبلنده
واقع (بناها) قوله مقارن اولمشدر زیرا بنا هر قدر قدرتی دخی طلب ایدرسده لیکن بدی
طبی قدرتی طلبندن اکثر در و قدرتك کالی افاده ایچون ید جمع صیغه سبله ایراد اولمشدر و یاخود
مايه دنده اولان لفظ ایله اولور ته کیم قاضی فی الفضل بن عیاضك وصف ربیع باردده اولان
(كان) کانون اهدی من ملائمه * بشهر آزار انوعا من الحلال * و الفزانه من طول المدى خرفت *
فما تفرق بین الجدی والحل (قوله) واقع اولمشدر (کانون) شهور شتادن شهر مشهور در
(شهر آزار) مارت آیدر (حلال) حله ک جمعی اولوب کرانها ایکی قات ثوبدر (غزله) ک
ایکی معنای اولوب معنای قریبی آهو پچه یعنی کیک یاوریسی و معنای بعیدی شمشدر (طول مدی)
طول مدتدر (خرف) قحنتین ایله شیخوخت و کبر سندنثنائی فساد عقلمدر (فما تفرق) قولى
تفریقدن اولوب فماتمیز ینتهما دیکدر یعنی وقت بهسارده خلاف معناد واقع اولان شدت برده
نظرا کان شهور شتادن شهر کانون البسه سمرادن شهر آزاره انواع حله اهدا ایلشدر و یاخود
شمس سن و اختیار و گذار شذیر امتداد روزگار اولدیغندن عقل و شورى مخمل اولهرق جدی
و حل بینی فرق و تمیز ایلده میوب برج حله زول ایله هوا کسب کرم و اعتدال ایلده جکی آند برج
جدیه زول ایدرک شدت سرماییه باعث اولمشدر دیمک اولور ایلدی غزله ایله معنای بعیدی اولان
شمسی مراد اولوب مراد اولمشدن معنای قریب غیر مقصودک ملائمه مقارن قلمشدر و معنای قریبی
شارح مرحوم (رشا) ایله تفسیر ایلوب (رشا) ولد الطبی الذی تحرك و مشی ایله تفسیر اولمشدر که
آهو پچه دیکدر و معنای قریبه ملائم اولان شیهه مقارنتی خرافت ایله جدی و حله ذکر بدر و بعض
کره توریتنده هر برسی اخراجه ترشح اولور ته کیم آیات سقطن (اذا صدق الجذ افترى الم
لفتی * مکارم لآخصی وان کذب الحلال) یعنی بوقیادندر اشبو (صدق) و (کذب) قولری
نصديق و تکذیبدن اولوب (اذا حصل للفتی ما یقتضه من الجذ) دیکدر (جد) حظ و نصیب و بخت
و وجاهت و غنا معنای در (عم) ایله ناسدن رجاعت (و خال) ایله مخله معنای مراد ایلشدر
(مخله) قح میم و کسر خا ایله ظن مناسنه اولوب بوصورته معنی (وان کذب انظن ما یقوله الم)
دیکدر و بهضیله ثبوت و انتفا معنای اولان صدق و کذبندن دیدلر بوصورته معنی (اذا ثبت
الجذ وان اتنی الخیلة * ای المنطقه ای علامه تلك المکارم) دیمک اولور و تخیلندن اسم فاعل اولوب
قوه تخیله مراد اولمش دخی مختلدر مفهوم بیت حلیه فضل و کالندن طائل اولان بر شخصک
بختی مساعد اولوب کسب رفاه و سعادت ایلدیکی وقته خلق الک حفته حساب سزکلات و فضائل
مز و ادعا ایدرل هر قدر ظن خلابی و یاخود قوه تخیله اتی تکذیب ایدرسده و یاخود هر قدر اندن
علامت مکارم متقی اواسده دیکدر حاصلی اندان اسباب دنیویه دن کسب حظوظ و اموال و احراز
ریاست و اقبال ایلدیکی حینه خلق ظن یقینلری مساعد اولدیغی حالده برطاقم مدح و ستایشله
مشهور آفاق ایدرل شویت زماندرده افترا شرف جاه ایله عیوب و نقایصلری رهین تحت استتار
و عذوق ککار وصفه اولان جهله افانم و کبارک خوائ احوال مشهوره لیدر اگر اراد اولورسه که
صاحب کشف **على الرحمن على العرش استوی** قول شریفنده ذکر ایلشدر که نظم مذکور عظمت
الهی بدی تمثیل و تصوردر زیرا سر بر ملاک معنای اولان عرش اوزره استواء ملاک و ساطنته مرادف
اولان شیدن اولدیغی جهله استوی علی العرش استعمالده ملاک و سلطنتدن کلیه قلمشدر شویه که

هر نقدر سریر اوزره جالس اولسه دخی استوی فلان علی عرش دیوب ملکی مراد ایدرل
و بومقامده لفظ مذکورک معنای حقیقی اولان جالوس علی السریر معنایه حلی بمنع اولسه
بجازه حل اولمشدر نه کیم ﴿وقالت اليهودیة الله مغلوله﴾ الخ قول شریفند (بد وغل
و بسط) تصور اولمشدرین (بدالله مغلوله) قولی بخیل و ﴿بل بداه مبسوطة﴾ قولی بل عوجواد
معنایه دریدی نعمته تفسیر و صیغه تنبیه یعنی (بداه) قولیون تحمل و تکلف ایدوب نعمت
دنیویه و اخرویه ایله تعبیر محضاً قلت تدبر و ممارست و علم بیاندن غایت بعد و مسافرتدن نشأت ایشدر
و كذلك ﴿و السماء بنیانها باید﴾ قول شریفی ایدی لفظنده حقیقت و یاخود مجاز اولی جهت
ذهاب اولمشدرین عظمت الهیه بی تصویر و تمثیل و ککنه جلالی اوزره عبادی واقف قاندر
بوجهته نظم مذکورده مفرداتیون حقیقت و یاخود مجاز در دیو تحمل و تکلف اولمشدرین کلامدن
اخذ زیده و خلاصه به ذهاب اولور اشته صاحب کشف علامه زحشری بونحقیق ایراد ایله
یدی نعمته و ایدی بی قدرته و استوایی استیلا ایله و یعنی قدرته تفسیر ایدلره تشدید انکار ایشدر
و شیخ دلائل اعجازده مفسرین هر نقدر عین ایله مراد قدرته در بر رسیده بو کلام انزلدن اجمال
اوزره تفسیر اولوب مقصودی جهال و اهل تشبیهک واقع اولدقلری خطراندن سامعی وقایه
و بورطیه دوچار اولسندن خوفلندن ایچون سرعتله فی جار حدر و الا بولرک جله سی طریق
تمیزلندر دیو نصیرج ایشدر بوسورته توری به حلی نوجمله صحیحذراور جوابنده دیرزک
مصنفک آتین مذکورتن توریه ایچون مثال قلسی مجرد مفسریندن اهل ظاهر بیتمده مشهور
اولان کلامه منیدر قال رحمه الله تعالی (ومنه الاستخدام وهو ان راد بلفظه معنیان احدهما
ثم بصیغه الاخر او راد باحد ضمیر به احدهما ثم بالاخر الاخر فالاول كقوله (اذ انزل السماء بارض
قوم * رعیناه وان كانوا غضبا) واثانی كقوله (فسق الغضا والساكنه وان هم * شبهه بین
جوانی وضلوعی) و طریق محسنات معنویدن برسی استخدا مدرکه ایکی معنایی اولان لفظ ایله
معنیتدن برسی مراد اولوب بعده اولفظه راجع اولان ضمیر ایله معنای آخری مراد اولتی و یاخود
لفظ مذکورک احد ضمیر بیتله معنیتدن برسی مراد اولوب ضمیر آخریله دیگر معنایی اراده
قائمندن عبارندر و بومعنیك ایکیبده حقیقی و یا مجازی و یاخود احدهما حقیقی و آخر مجازی
اولقدن ایدر و چونکه ضمیر مظهردن عبارت اولیله معنای آخرده مستعمل اولوب و ضمیر غائب
هر نقدر برمرجه محتاج ایدده مرجهك مستعمل اولدیغی معنایه استعمال مقتضی اولسه
نه لفظك معنیتده استعمالی ونده ضمیر ایله معنای مجازی مراد اولدیغی وقتیه حقیقت ایله مجاز
یشنده جمعی مقتضی اولور استخدامك قسم اولی مثلا شاعرک (اذ انزل السماء) الخ فوانده
سمادن مراد غیث اولوب و (رعیناه) فولنده اشو سمایه راجع اولان ضمیر ایله ثبت معنایی
قصد اولمشدر و لفظ سماءك معنای حقیقی معلوم اولوب اشو غیث و نبات معنایك ایکیبده
دخی مجازدر مفهوم بیت بر قومك ارضه باران نزول ابتدایی وقتیه هر نقدر قوم مذکور
اظهار غضب و انفعال ایشدر برانلرک نبات ارضی رعی و جر ایدرز دیمک اولوب هرادی قومی
اقوام سازه اوزره غالب اولورق رضای اولدیغی حالده ثبت و کلارینی رعی و چرا به مقتدر اولرله
توصیفدر و قسم ثانی استخدام بحتریک (فما الغضا والساكنه) الخ فوانده واقع اولمشدر
(جوانی) تحت ترابنده اضلاع صفاردرکه صدری ولی ایدر یعنی تحت صدرده اولان ابرو
کلر ایدر و ضلوع ظهری ولی ایدر اضلاع کبار در (غضا) مدت طویله انشی منطقی اولیان
رتوع شعر بادیه در (شبهه) اوقوده و احرقوه معنایه در شاعر بحر غضا به راجع اولان
ضمیریندن (الساكنه) فوانده اولان ضمیر بحر اوله مکان شجر غضا بی و (شبهه) ضمیر منصوبه
نار شجر غضا بی مراد ایشدر و اشبو معنای غضاك ایکی معنای مجاز ایدر یعنی مثبت شجره
غضاده خیمه نشین اولان قوم و عشرت هر نقدر میان اضلاعده نار غضابه شبه اولان آتش هوایی

ایقادی ایشدر رسیده جناب یاری عشرت مر قومه ایله شجر مذکور ی هر دم سق و سیراب ایلسون
دیمکدر قال رحمه الله تعالی (ومنه الف والنشر وهو ذكر متعدد على التفصيل او الاجال ثم
مالک من غیر تعیین ثقیه بان السامع رده ایله) و ضرب معنویدن برسی لف و نشردر (الف و نشر)
تفصیل و یاخود اجمال اوزره متعددی ذکر ایدوب بعده بومعنیك احادندن هر برسیچون اولان
شیئی رد سامعه اعتمادا من غیر تعیین ذکر ایشدر یعنی متعدد مذکورک هر برآحادی ایچون اولان
شیئی ما هو لاهر بنه سامعك رده ایدده چکنه وثوق و اعتماد معنی من غیر تعیین ذکر ایشدر قال
رحمه الله تعالی (فالاول ضربان لان النشر اما على ترتيب الف نحو ومن رحمة جعل لكم الليل
والنهار لتسكنوا فيه ولتتقوا من فضله) ایمدی کند و سنده ذکر متعدد علی سبیل التفصیل اولان
لف و نشر ایکی نوعدر زیرا بوسورته نشر یا علی ترتیب الف او اوب شوبله که نشرده اول واقع
اولان شیک لفته ایراد اولدجق و صنی دخی درجه اولیده و ثانی واقع اولدجق شیک ملایمی دخی
وصف اول درجه ثانی سنده واقع اولدق بوجهله ترتیب نشر لک ترتیب موافق اولسیدر
و بوقسمه لف و نشر مرتب دینلور نه کیم ﴿ومن رحمة جعل لكم﴾ الخ نظم جلیکده واقع
اولدق ابتداء علی التفصیل لیل و نهار ذکر او اوب بعده بوترتیب اوزره اولایل ایچون اولان سکون
فی اللیل و ثانی نهار ایچون اولان ابتداء من فضل الله ذکر اولمشدر شهنامه طوسیده رسم زالك
افراسیاب ایله اولان محاربه سنی پیاده رستم صورت سترینی نجسم ایشدرمش اولدیغی شو ایکی
پیتده اشولف و نشری قلم صحر آفریندن ایکی درجه زیب صحیفه زمان ایشدر (بروزنبرد آن
یل ارجند * بشمشیر و خنجر بکرز و کند * برید و درید و شکست و به بست * یلا ترا سرو سینه
و پاودست) (روزنبرد) روز حرب (یل) بهلوان معنایه اولوب (برید) بریدن قطع
معنایه شمشیر و (درید) دریدن برحق معنایه خنجر و (شکست) کرزه و (بست)
کنده ناظر اولدیغی مثال بوترتیب اوزره سرو سینه و پاودستی ایراد ایشدر و آیات عربیه دن
(فل المدام و لونها و مذاقها * فی مقلته و وجنتیه و ربقة) پیتده واقع اولمشدر جناب مؤلف ذکر
متعدد علی سبیل التفصیل اولان لف و نشرک ثانیسی ایراد ایله پیوردر که (واما علی غیر ترتیبه
كقوله (كيف اسلو وانت حقف وغصن * وغزال لحظا وقدا وردفا) و یاخود نشر ترتیب لک
غیری اوزره اولور بوده ایکی ضرب اولوب زیرا یا نشردن اول لفسدن اخی ایچون و نشردن ثانی
بذن ماقبل آخر ایچون اولدق بوترتیب اوزره بولور و بوکا شارح (معکوس الترتیب) نسیمه ایدر
مثلا ابن حبوشك (كيف اسلو وانت) الخ فولنده (لحظ) غزال و (قد) غصن و (ردف)
حقف ایچون اولوب غزال آخر لفته و بوسکا مر بوط اولان لحظ اول نشرده و قصورلر دخی
بوترتیب معکوسده ایراد اولمشدر (حقف) راندن تقادیر که (کثیب من الرمل) یعنی قومدن
تبددر (ردف) کفل یعنی محل قعوددر شاعر مر قوم کفلی عظم و استنداره ده قوم ته سینه تشبیه
ایشدر (غصن) ضم ایله نهال شجر معنایه اولوب قامت محبوبی نهاله تشبیه ایشدر مفهوم
بیت سنک حب و میلکدن نصل خروج ایدیمکه سنده دواعی عشق و محبت اولان مانند چشم آهو
حسن عین و مثال نهال اعتدال قامت و حقف آسا عظم ردف موجوددر دیمک اولور اگر شاعر
مر قوم (كيف اسلو وانت حقف وغصن * وغزال ردفا وقدا ولحظا) دیمش اولسیدی لف
و نشر مرتب اولوردی و یاخود ترتیب نشر ذکر اولدیغی اوزره آخر لفته اولان لفظك مقابلی
اول نشرده و قصوری سیاقده اولز و بونوعه شارح (مختلط الترتیب) نسیمه ایلر مثلا (هو شمس
واسد و بحر جودا و بهاء و شجاعة) قرلرده (جود) بحر و (بهاء) شمس و (شجاعة)
اسده مر دوددر اگر معکوس الترتیب اولسه (هو شمس واسد و بحر جودا و شجاعة و بهاء) دینلور
واکر مرتب اولسه (هو شمس واسد و بحر بهاء و شجاعة و جودا) دینلور و بوقسمه علی الاطلاق
مشهور اولان (لف و نشر مشوش) تغییردر لسان ترکیده (لبدن بوسه الملق بمحرم یزم وصال اولی)

(نسيمكاه جتده شراب كوثر ايجمكدر) يني بواستلوب اوزره اولوب اكرچه مصراع ثابده
 شراب كوثر ايجمكدر نسيماكاه جتده ديتسه لف ونشر مرتب اولور قال رجه الله تعالى
 (والثاني نحو) وقالوا ان يدخل الجنة الامن كان هودا ونصارى (وذكر متعدد على سبيل الاجال
 اولان لف ونشر ﴿ وقالوا ان يدخل الجنة ﴾ الخ قول شريفي كيسدر زيرا (قالوا) ضمير
 يهود ونصارايه راجع اولوب فريقان تفصيل اولميه رق اجمال اوزره ذكر اولوب بعده بونلردن
 هر بررلر بيجون اولان شي يعني مقوللري اراد اولمشدر بوصورته اجالا مذكور اولان متعدد
 فريقان اولمش اوور ومتعدد مذكور قول فريقين اولمى دخی وجه صيحددر زيرا (قالوا) لفظ
 شريفنده قوانين يني لف اولوب (قالت اليهود وقالت النصارى) تقديرته در بوجه مصنفك
 ايضاحده اولان (فلف بين القوانين) كلامك معناسيدر زيرا باب لف ونشرده بيلري لف
 اولشان شي اولان ذكر اولشان متعدد در نه كيم صاحب مفتاح نصريح ايله ديمشدر كه لف ونشر
 ذكرده شين يني لف ايدوب بعده هر بررلر بنگ متعلقاني مشتمل اولان كلامي بلا تعيين اتباع
 وارداني ايجمكدر قال رجه الله تعالى (اي وقالت اليهود ان يدخل الجنة الامن كان هودا والنصارى
 ان يدخل الجنة الامن كان نصارى فلف لعدم الاتباس للعلم بتضليل كل فريق صاحبه) نظم جليل
 مذكور دن مراد (وقالت اليهود ان يدخل الجنة الامن كان هودا وقالت النصارى ان يدخل الجنة
 الامن كان نصارى) مفهومى افاده اولوب لکن عدم التباس وسامع هر بررلر بيه وباخود
 هر بررلر موانى رد ايدمكده اعتماددن ايجون فريقين وباخود قوانين يني اجمال اوزره لف
 اولانه رق وقالوا يوراشدر وعدم التباس زيرا فريقتدن هر ريسى صاحبي تضليل ايدوب
 هر ريسى انجق كندبلري جته داخل اولوب آخرى داخل اولميه جفتي معتقد اولدقلري معلومدر
 نه كيم نظم جليلده ﴿ وقالت اليهود ليست النصارى على شي ﴾ وقالت النصارى ليست اليهود على
 شي ﴿ يوراشدر كلام عربده (لى نه نشة بدر وخصن وظي) قول دخی اشبولف ونشر
 اجمالدن اولوب ثلثة ايله لف اولشان معنای حسن محبوب بدر وخصن وظيه تشبيه ايله نشر اولمشدر
 واشبولف وضرب اجماله ترتيب وعدم ترتيب تصور اولمز وبوقامده لف ونشر دن لطيف المسالك
 برنوع آخر اولوب بوده اولان على التفصيل متعدد ذكر اولدق بعده اشبوتده متعلق اولان شيلر
 ذكر اولدقدنصكره متعدد مذكور تكرار اجمال اوزره مافوظ وباخود مقدر اولدق اراد اولور
 بوصورته نشر بريسى مفصل وديكرى مجمل اولان لفين پيشده واقع اولور وبوصورت اوله نسبتله
 مسلكى لطيف اولان بره معنادر وباقتضاء المقامات اطافت ورفقي زياد ايدز مثلا (ضربت زيدا
 واعطيت عمروا وخرجت من بلد كذا وللتأديب والاکرام وبخافة الشر فعلت ذلك) قولنده
 (ضربت زيدا واعطيت عمروا وخرجت من بلد كذا) تفصيل اوزره لف اولوب بعده على الترتيب
 ضربه متعلق اولان تأديب واعطايه متعلق اولان اکرام وخروجه متعلق اولان بخافتك اراديله
 نشر اولدقدنصكره (فعلت ذلك) قول لى اجمالا تكرار اولدق نشر لفين پيشده واقع اولمشدر
 نظم جليلده ﴿ فمن شهد منكم الشهر فليصمه ومن كان مريضا او على سفر فعدة من ايام اخر يريد الله
 بكم اليسر ولا يريد بكم العسر ولتكملوا العدة ولتكبروا الله على ما هديكم ولعلكم تذكرون ﴾ قول
 شريفي دخی نشرك بلف مفصل ايله ديكر لف مجمل پيشده وقوعته محمولدر صاحب كشاف ديمشدر كه
 تقدير نظم مذكور (ولتكملوا العدة ولتكبروا الله على ما هديكم ولعلكم تذكرون) شرع ذلك - تقديرته
 اولوب دلالت ماسبقه (شرع) فعل معالى حذف اولمشدر يعني هلال رمضان مشاهده ايدن
 كسبه ﴿ فمن شهد منكم الشهر فليصمه ﴾ قوليله صوم شهر ايله امر وكذلك مرخص له اولان
 مسافر ومريضه ﴿ فمن كان منكم مريضا او على سفر ﴾ قوليله افطار ايلدكلى ايامك عددنه
 رهايت ايدرك عدم تفصيله امر دن وكذلك ﴿ وعلى الذين يطيقون ﴾ الآية قول شريفه اباحه فطرده
 ترخيصدن عبارت اوله رق ذكر اولشان شيلر دن جمله سنك مشروعتى اكمال عده وتكبير وتشكر

اولمشيچوندر خواسته اولور بوصورته (لتكبروا) لفظى مراعات عده ايله امرك و (لتكبروا)
 لفظى قضاي مافات ايله عده فطر دن خروجك كيفيته دار تعليم اولشان شينك على اولوب
 (لعلكم تذكرون) لفظ شريفي دخی (لعل) كلمه سنك موضوع لى اولان معنای ترحي حق الهيد
 غير جائز اولميه (ارادة ان تذكرون) مؤداسته اولدق علت ترخيص وتيسيدر كان (رخص لكم
 في الافطار لتذكروا وعلكم كيفية القضاء لتكبروا على هذا التعليم والهداية وامركم بمراعاة العدة لتكملوا
 ولا تنقصوا منها شيئا) تقديرته اولور ولفدن بونوع لطيف المسالك اولدق تبينه انجق نقب امور
 ايدرك حقايقنه واصل وصدق حسن ايله رتبة الهامه متواصل اولان نقاب ومحدث علماء بيان
 مهندى اولور اشته صاحب كشافك كلامى بوندن عبارت اولوب لكن محل اشكالددر زيرا صاحب
 كشاف تفصيل معللاتدن برنجيسى مشاهد هلاله صوم شهر ايله امر قبولوب حالو كه علادن هيچ
 برينى بوكا راجع قلماشدر و (لتكبروا) لفظى تعليم اولشان كيفيت قضايه علت قبولوب حالو كه
 تفصيل معللاتده مذكور دكلدر حاصلى بيان تطبيق علاده ذكر ايلديكى كلامى تقدير كلام اولمى
 اوزره اراد ايلديكى قوله غير موافقدر وبواشكالدن تفصي وخلاصده ديتك ممكندر كه تفصيل
 معللاتده شاهد شهر ايجون صوم شهر ايله امرك ذكرى علل مذكور دن بريسى به باستقلاله معلل
 اولديقتدن ايجون اولوب بلكه اوزرته ترخيص ومراعات عده وكيفيت قضائك تقر بيجون توطه
 وعهيددر مراد صاحب كشاف بومر كرده اولديفته (شرع ذلك يعني جمله ما ذكر من امر الشاهد
 بصوم الشهر وامر المرخص له بمراعاة عدد ما افطر فيه ومن الترخيص في اباحة الفطر) قولنده
 (وامر المرخص) تعبير به اتيان ايدرك (ومن الترخيص في اباحة الفطر) عبارتده اولديكى كى
 مفيد استغلايت اولمى اوزره حرف جرك اعاده سيله (ومن امر المرخص له بمراعاة عده) الخ تعبير ايلماسى
 شهادت ايلر الحاصل كلام سابقده شاهد شهره صوم شهر ايله امر دندنصكره مذكور اولان
 اباحه فطرده ترخيص ايله مرخص لى سائر ايامده صائم اولمشيچون افطار ايلديكى ايامك عدد
 ومقدارينه رهايتله امر اولوب ومرخص له بمراعاة عده ايله امرده كيفيت قضاء مافات اوزره
 دلالت واضحه اولدق بوصورته صوم شهر ايله امر دندنصكره مذكور اولان اوج شي اولوب اول
 مرخص له بمراعات عده ايله امر وثاني كيفيت قضاي تعليم وثالث ترخيصدر كه بونلر جمله سنى
 صوم شهر ايله امره متفرع وعلل مذكور دن هر بررلر بى اشبو امور ثلثة دن هر ريسنه راجع قلشدز
 وصاحب كشف اشكال مذكور دن جواب آخره تصدى ايدرك ديمشدر كه صاحب كشافك (ولتكملوا
 علة الامر بمراعاة العدة) قول شاهده صوم شهر ايله امره دخی شالدر زيرا حق شاهده عده
 شهرك كلبسى ومرخص له حفته عده ايام افطاردر بوصورته معنى (ولتكملوا علة الشهر بالاداء
 عند عدم العذر والافضاء في حال الافطار بالعدر) مفادنده اولدق امر شاهده امر بالمراعات
 ايكيسنه علت اوور لكن بوكلام محل نظر در زيرا شاهد هلال صوم شهر ايله امرى اكمال عده ايام
 شهر ايله تحليل ايجون بره معنى اولماسيله برابر صاحب مفتاحك (ولتكملوا علة الامر بمراعاة العدة)
 قولنده اولان امر بمراعاة العده ماقبلنده مذكور اولان شينه اشارت ايجون اولديغى محل اريباب
 دكلدر وما قبلنده مذكور اولان شي ايسه ﴿ فمن كان منكم مريضا او على سفر ﴾ الخ قوليله
 مرخص له افطار ايلديكى ايامك عده سنده مراعات ايله امر اولديغى معلومدر واشبولف نظم جليلده
 اولان لف اطيقت خلاصه سنى اولان على وجه التفصيل معللات اراد اولمشدر لف اولوب بعده
 على فهم سامعه اعتمادا من غير تعيين ذكر اولدق نشر وصورتا مانع علت اولان حرف طافله
 ذكر اولمشيله ابقاي علت ايجون اجمالا ماقبلنه شامل اولان بر فعل تقديريله لف مجمل اولمش اولور
 بوصورته ماقبل نظم جليلده اراد اولشان (ضربت زيدا) الخ مثاليه نظم مذكور پيشده فرق
 لف مجمل نظم جليلده مقدر ومثاله (فعلت ذلك) لفظيله مافوظ اولمشدر قال رجه الله تعالى
 (ومنه الجمع وهو ان يجمع بين متعدد في حكم كونه تعالى المال والبنون زينة الحياة الدنيا ونحو

(ان الشباب والفراغ والجدۃ * مفسدة للمرء ای مفسدة) ومعنویدن بریسی متعدّدك بینی بر حکمده جمع اولمقدّر ومتعدّد بعضا یکی اولور * لیسال والبنون * الایه نظم جلیلنده اولدیی کی زیر مال ایله بین زینت حیات دنیا اولوق حکمده ادخال اولمقدّر و بعضا متعدد انیندن اکثر اولور نه کیم ابی العتاهیه نک (علمت یا مجاشع بن مسعدة * ان الشباب والفراغ) الخ قولنده واقع اولمقدّر (فراغدن) مراد ارتفاع موانعدر (جدۃ) استغنا مناسنه اولوب وجدق المال وجداء و کسرا یله وجداء وضع ایله وجداء و کسر جیم وقع دال ایله جدۃ دینلور استغنی مناسنه در (ای مفسدة) قول اگر ای استفهام تفخیمی ایچون اولور سه قول ناولیله مفسدة ایچون صفندر و مجرد معنای کاله دلالت ایچون اولوسی دخی جائز اولیله بوصورته ناولیله حاجت یوقدر و بر شینک سبب داعیسی لاجل البالغه اوشی ایچون محل قلندینی جهته اشیا ی مذکوره مفسده قلندیدر که یونلر صاحبی فساد دعوت ایدر دیمکدر زیرا شباب اتباع هوا یه داعی و فراغ ارتکاب فضولدن موانعک ارتفاعی اولوب جدۃ و غنا یسه اسباب توصل مفاسد اولیله جله سی عند الاجتماع صاحبی فساد عظیمه دعوت ایدر جکی معلومدر ایدر یوینده شباب و فراغ و جدۃ صاحبی فساد داعی اولوق حکمده جمع اولمقدّر و اشیا اربعه نک جچی شاعر حایک (آراؤ و عطایا و نعمته * و عفو رجۃ للناس کام) یشنده واقع اولوق رق مدحوت افعال اربعه سی ماله رجۃ اولفده اجتماع انشئدر قال رحمه الله تعالى (ومنه التفريق وهو انفساع تباين بين امرين من نوع في المدح او غيره كقوله) (مانوال الغمام وقت ربيع * کنوال الامیر يوم سخاء * قنوال الامیر بدرة عين * ونوال الغمام قطرة ماء) ومعنویدن بریسی (تفريق) اولوب بوده مدح و یا نطاری نوعندن امرین یشنده ایقاع تبايندر و تبايندن مراد تباين مصطلح اولوب بلکه معنای لغوی اولوق نوع واحدده مشترک اولان امرین یشنده ایقاع افتراقدر حاصلی کتب بدیعده موضعی اولدینی اوزره تفريق منکام و یا خود شاعرک مدح و یا خود ذم و یا خود نسب و امثال اغراض ایدر تصد اثباتده اولدینی غرضک زیاده لکنی و زینتی مفید اولوق اوزره نوع واحدندن اولان شین یشنده مناسی وجهله تفريق ایقاع الیسیدر نه کیم وطواطک (مانوال الغمام) الخ قولنده مشهوردر مفهوم بیت وقت زینده نوال غمام یعنی عطای سعاب امیرک يوم سخاء اولان نوال و عطاسنه نظیر اولوقه زیرا نوال امیر بدرة عين یعنی اون بیک درهم دینار ناب و نوال سخاب قطرة آیدر ایدر یوینده نوالین مدحده نوع واحدندن یعنی عطا نوعندن اولوب اول بدرة عين وثانی قطرة ماء قلندیدر یونلری تفريق اولمقدّر مثال تری (نیجه تشبیه ایدلم قد نهال باره * یوغیکن وجه شبه تازه نهال چینی * اوبولور کسوة سبرین ورقه رونق * یار ایدر کسب لطافت چقاروب پیرهنی) وكذلك اشعار صریحه دن (من قاس جدواک بالغمام فما * انصف فی الحکم بین شین * انت اذا جئت ضاحک ایدا * وهو اذا جار داعم العين) بینی دخی نوع مدحده عطای مدوح الیه غمائی مدوحک حین اصطاده منبسط و متبسم و ضحاک وقت نزول بارانده پای و کان متالم اولیله یونلری تفريق اولمقدّر وصفینک بدیعده سننده اولان (بخود کفیه لم تطلع صهابه * عن العباد وجود السحاب لم یدم) بینی باب تفريقده یک کوزل ایراد اولمقدّر قال رحمه الله تعالى (ومنه التفسير وهو ذکر متعدد ثم اضافة مالک الیه علی التعین) ومعنویدن بریسی تفسیر (تفسیر) متعدّدی ذکر ایدوب بعدده هر برسیچون اولان شینی علی اشعین کندوسنه اضافه در (علی التعین) قیله نه یغیدن لف و نشر خروج ایدر سکای رحمه الله تعالی قید مذکور ایهمال اتحیله عندده تقسیم لف و نشردن اعم اولور فقط دینک ممکندر که ذکر اضافه یوقیددن مغیدر زیرا لف و نشرده متعدد مذکور دن هر برر ایچون اولان شینی ماه و اهنه اضافه اولمقیوب بلکه متعدد مذکور دن هر برر ایچون اولان شینی ذکر اولمقیوب ماه و اهنه رد و اضافه سی سامعه حواله اولور قلیتال فانه دقیق قال رحمه الله تعالى (کفوله) (ولا یقیم علی ضمیر برادیه * الا الاذلان غیر الخی والوند * هذا علی الخسف

مر بوط برمنه * وذا یشیح فلا یرئی له احد) نه کیم متلیک (ولا یقیم علی ضمیر) الخ قولنده واقع اولمقدّر (ضمیر) ظلم مناسنه اولوب (به) ضمیری مقدر عام اولان مستثنی منه راجعدر تقدیر کلام (لا یقیم احد علی ظلم براد ذلک الظلم بذلک الا الاذلان) دیمکدر و اشبو (الا الاذلان) قول استثناء مفرغدر (ولا یقیم) فعلی هر تقدیر فی الحقیقه عام محذوفه مستند ایدر ده ظاهرده الا الاذلان اسناد اولمقدّر (غیر) جار و حشی و اهلی به اطلاق اولور لکن حیده اضافه سی جهته یوراده مناسب اولان جار اهلیدر (حی) اسم قیله در (وند) کسر تالیله دمر میخ و قازق مناسنه در (هذا) عبر الحیه اشاردر (خسف) ذل یعنی خورانی مناسنه در (رمد) چور و مش قطعه جلددر (نا) وند اشاردر (یشیح) یدق و یشق رأسه دیمکدر (فلا یرئی) کسه رحم و رفت انحر مفومنده در (له) ضمیری وند و یا خود غیر و ونددن هر بریسنه راجعدر مفهوم بیت هیچ برکه کندوسنه ظلم اولسان مواطنده توطن واقامت ایچوب فقط جار حی ایله وندا قامت ایدر شویله که جار خسف و ذلت و خور و حقارتله بر پاره جیل فرسوده به مر بوط اولوب وندایسه حواله چوپیاره سنکین و آهین ایله سر فلا کترده سی دق و شق اولور دق حالیه بر فرد اراز رحم و رفت ایله من ایدر غیر و وند ذکر اولوب بعده علی اتعین اده ربط مع الخسف وثانی به شیخ اضافه اولمقدّر قال رحمه الله تعالى (ومنه الجمع مع التفريق وهو ان يدخل شئان في معنى واحد و یفرق بین جهتی الادخال کقوله) (فوجهم کالنار فی ضوئها * وقلی کالنار فی حرها) ومعنویدن بریسی جمع مع التفريقدر بوده ایکی شی معنای واحدده ادخال اولوب و ادخالک جهتی بینی تفريق اولمقدّر نه کیم وطواطک (فوجهم کالنار) الخ قولنده قلیله وجه حیثینی نار کی اولفده ادخال ایدوب بعده وجه حیثیک نار کی اولفده ادخال ضوئجهتندن و قلیک ادخالی حر و احتراق جهتنددر دیو یونلری تفريق ایشدر قال رحمه الله تعالى (ومنه الجمع مع التفسیر وهو جمع متعدد تحت حکم ثم تقسیمه او العکس فالاول کقوله (حتی اقام علی ارباض خرشنة * تشق به الروم والصلبان والیبع * لسی مانکوا و القتل ما ولدوا * والنهب ما جعوا والنار ما زرعو) ومعنویدن بریسی جمع مع التفسیردر بوده متعدّدی بر حکمک تحت جمع ایدوب بعده تقسیم ایتک و یا خود متعدّدی تقسیم ایدوب بعده تحت حکمده جمع ایلکدر یونلردن اول یعنی اول تحت حکمده جمع و بعده تقسیم ابی الطیبک (حتی اقام علی ارباض) الخ قول کیدر (اقام) ضمیری مدوحی اولان سیف الدوله راجع اولوب اقامت معنای تسلطی متضمن اولدینندن علی ایله تعدی اولوقه (علی ارباض) (دینکدر (ارباض) ربضک جچی اولوب اطراف بلده اولان شیدر اختریده (الریض) بفتحین شهرک باروسی و اطراف و هر سنه نک اکنه جک و طوره جق یری و قیون اغلی دیو بیان ایشدر (خرشنة) بلاد رومدن بر بلده در یعنی ممالک عثمانیه صانها الله عن المصاحب والبلیه داخلنده بولسان مشهور امامیه بلده معظمه سنک اسم قدیمدر (تشق به) ضمیری سیف الدوله به راجعدر (صلبان) صلیب نصارتک جعیدر (یبع) کسر با و سکون با ایله یبعنک جچی اولوب معبد نصاری یعنی کلیسادر (حتی) بیت سابقده یعنی (قاد المقانب اقصى شربها نهل * علی الشکیم و ادنی سبرها سرع) قولنده اولان (قاد) فعلنه متعلقدر اشبوینده (مقانب) مقنک جچی اولوب مراد سکردر (نهل) مره شربدر (شکیم) فم فرسده اولان حدید یعنی کدر (سرع) سرعنددر مراد عساکری سرعتله سوق ایدوب حتاکه خیل عساکرک اعظم شربی کلری اغرزنده اولدینی حالده بر دفعه اولوقه خلم لجامه میدان بولدقارینی و عساکرک ادنا سبری سرعت اولدینی ییادر (حتی) کلاه سنک فعل مذکور متعلق اولسندن مراد (اقام) فعلنک فعل مذکور اوزرینه عطقی اولوب والا فعل اوزرینه داخل اولان حتی جاره اولوقه (شفا) و (شقاوت) ضد سعادت اولوب بدیخت اولمقدّر که خراب و هلاکدن کلاه در مفهوم بیت سیف الدوله همدانی کمال سرعت و ادنا

زاد سفره قناعته جهت رومه سوق سپاه ادوب امامسبه شهری حوالسندہ رکز خنام استقرار ایلہ
 اهل رومك ذكور واثاث واصول وفروع ونفوس واموال وصليب وكليسي مظهر شقا ودمار اوله رقی
 منكوحه لری سبی واسیر واولاد لری قتل وتدمیر ماملک لری نهیب وغارات ومزاج علری افکار کردہ سم سمند
 صافنات قلندری دیمکدر ایمدی بیت اولده ذکور واثاث واصول وفروع ونفوس واموال اهل
 رومی بیج وصایا لری نهیب وقتل وسبیه شامل اولان شقا تختندہ جمع ادوب بعده بیت ثانیہ تقسیم
 وتفصیل ایشدر قال رحمه الله تعالى (والثانی کفوله) قوم اذا حاربوا ضروا عدوهم * او حاولوا
 النفع فی اشیاعهم نفعوا * سبجیه تلک منهم غیر محدثه * ان الخلائق فاعلم شرها البدع (وثانی یعنی
 جمع بعد التقسیم) حسان بن ثابت رضی الله تعالی عنه حضرت تارینک (قوم اذا حاربوا ضروا) الخ
 قولنده واضعدر (حاولوا) طلبوا معنایه در (اشیاع) اتباع وانصار در (سبجیه) غریزه وخلق
 معنایه در (ان الخلائق) قولی جمله مستأنفه اولوب کان (لم مدحت اخلاقهم بكونها سبجیه)
 سؤال مقدر نه جوابدر (خلائق) خلیقه تلک جمعی اولوب خلیقه طبیعت وخلق دیمکدر (فاعلم)
 قولی حکمک عظمتدنتاشی ذهن مخاطبده تفریر ایچون اعتراضدر (بدع) بدعتک جمعی اوله رقی
 بدعت فی الاصل کتاب وسنت وآثار ایلہ دینی استکمالدنصرکه زیاده ونقصان ایلہ حدث معنایه
 اولوب بوراده مراد مستحدثات اخلاقدر یعنی اخلاقدن غراز کی اولیسانلردر ایمدی بیت اولده
 صفت مدوحنی ضرا عدا ونفع اولیایه تقسیم ادوب بعده بیت ثانیہ (سبجیه تلک منهم) دیوب
 صفت مذکور بی سبجیه اولفده جمع ایشدر مفهوم بیت جماعت مدوحه بر قومدر که حین
 محاربه ده اعدا لری مظهر ضرر ونگال واشیاع واتباع لری حقتده بذل نفع ونوالی قصد واراده لنده
 نائل نفع وآمال ایدر وبوحال قوم مذکور ایچون سبجیه غریزه وعادت طبیعیه اولوب وطبیاع
 واخلایق شر وفتیحی بدع ومستحدثاتدر قال رحمه الله تعالى (ومند الجمع مع التفریق والتقسیم)
 ومعنویدن برسی جمع مع التفریق والتقسیم ومصنفاک بوقسمی تعریفده تعرض ایتماسنی جمع
 وتفریق وتقسیمدن هر بررینک مسجوق اولان تعریفلرندن مستبان اوله جفینه منبدر وحاصلی
 متددی اولاً حکم واحده جمع وبعده حکمین ایلہ تفریق وبعده تقسیمدر قال رحمه الله تعالى
 (کفوله تعالی) نتدکیم اشو نظم جلیلده واقع اولدینی کی (یوم بانی) یوم بانی الله تقدیرنده
 اولوب جناب باری اوزره ایتان معتم اولسبیلہ مراد امر الاهددر ویاخود (یوم بانی الیوم) دیمک
 اولوب مراد یوم مذکورک ورود هول اولسبیلہ یومک ایتان یومہ وقت اولمی وپرشتیک کندی
 نفسیلہ حدیثی لازم کلز وظرف یعنی یوم (اذکروا) فعل مضمر لیه ویاخود (لا تکلم نفس)
 قولیلہ منصوبدر یعنی ذکر ونقل ایدر شول بر یومیکه انده امر الاهی ویاخود هول عظیم ایتا
 ایدرک اهل موقفدن بر نفس او یومده موجب نفع اوله حق جواب وشفاعتدن برشی ایلہ تکلمه مقتدر
 اوله منی (الاباذنه) انجیق جناب رب العالمینک اذن شریفیلہ تکلم ایدر ونظم آخر ده
 لا یتکلمون الا من اذن له * قول شریفی دخی بومفهومده اولوب فقط * یوم لا یطفقون ولا
 یؤذن لهم فیعتزدون * یعنی حتی یعتزدون قول شریفیلہ نظم مذکور یعنی تکلمه اذن الاهی موافق
 هر صحتدن بوموقفده وعدم اذن موقف آخرده اولسبیلہ توفیق اولمشدر ویرده مآذون فیہ اولان
 جواب حق ومعنوع عنه اولان عذر باطلدر دینلدی (فمنهم شقی) ایمدی اهل موقفدن
 بعضی شقی اولوب مقتضای وعید اوزره آنکیچون نار بحیم واجب یعنی ثابت ولایم اولور
 (وسعید) وبعضی سعید اولوب مقتضای وعد اوزره محض احسان الاهی اوله رقی نائل نعیم
 جنات مالیات اولور (فاما الذین شقوا فی النار لهم فیها زفر وشهیق) (زفر) نفسی اخراج
 و(شهیق) نفسی رد ایلکدر مراد شدت کرب وغمرینه دلالت وحال لری استیلای حرارتله محروور
 القلب اولان کسه به تشبیهدر یعنی بونلردن شقی اوللر نار بحیمه داخل اولوب انلر ایچون نار بحیم
 ایجره شدت وکربت عظیمه واردر (خالدین فیها مادامت السموات والارض) سموات

وارضدن مراد سموات وارض آخرندر زیرا بونلر دائمه وابد ایچون مخلوقده در ویاخود مراد
 بیان تأیید خلود ونفی انقطاعدر نتدکیم پرشتیک بقاسیلہ دعاده (ما اقام ثبیر) و(مالاح کوب) ایشانی
 ایراد ایدر (ثبیر) مکة مکرمه ده واقع برجلک اسمیدر (الا ماشاء ربک ان ربک فعال لما یرید
 واما الذین سعدوا فی الجنة خالدين فیها مادامت السموات والارض الا ماشاء ربک عطاء غیر مجذوذ)
 غیر مقطوع اولوب الی غیر النهایه تمتدر در اسکر سؤال اولنورسه که * الا ماشاء ربک * قول
 شریفنده اولان استثنایک معنای ندر جوابنده درز که * الا ماشاء ربک * قول اولی عذاب نازده
 خلوددن وثانی نعیم جتده خلوددن استثنایدر یعنی * فی النار * قول شریفیلہ مراد عذاب
 نار اولوب دار عقاب دکلدر و مراد بواولدیقتده * لهم فیها زفر وشهیق * قولی دلالت ایدر
 زیرا نفسک اخراج وردی انجیق نارک حرارت واحراقندن اوور و * فی الجنة * قولیلہ مراد
 دار نعیم اولوب بلکه نعیم جتدر زیرا * عطاء غیر مجذوذ * قول شریفنده مناسب اولان مطلقاً
 نعیم جتدر وعذاب نار و نعیم جتده خلوددن استثنای شومعناجده در که تحقیقاً اهل نار بالکرن عذاب
 نازده عذاب اولوب بلکه زهر بر کی عذاب نارک غیر ای اتواع عذاب الیه دخی معذب اولور
 وكذلك اهل جنت دخی بالکرن نعیم جتده مخلد اولوب بلکه انلر ایچون نعیم جتدن اکبر واحل
 اولان رضوان الاهی و * فلا تعلم نفس ما اخفی لهم من قره اعین * نظم جلیلی مقتضای اوزره
 کینه وحقیقتی معرفت ذات اجل الاهی به مخصوص اولان فضل واحسان ناهتاهی واردر الحاصل
 عذاب نازدن استثنایک مقتضای جمع اوقانده عذاب نار ایلہ معذب اولوب بلکه بعض اوقانده
 عذاب زهر بر وعذاب مخط وخشیت الاهی ایشالی عذاب اخرله دخی معذب اووردر دیمکدر
 وبومعنی اهل شقاوتک جهنمدن خروجنی اقتضای نیز وكذلك لذات جسمانیه اولان نعیم جتده
 خلوددن استثنایک مقتضای رضوان الاهی کی لذات روحانیه دن سائر نعیم ایلہ متعم اوللر بدر
 نتدکیم نظم اخرده * وعد الله المؤمنين والمؤمنات جنات تجری من تحتها الانهار خالدين فیها ومساکن
 طیبه فی جنات عدن ورضوان من الله اکبر * بیورلشدر وبومعنی اهل جنتک جتدن خروجنی
 اقتضای نیز واستثنای ایچون بومعنای صاحب کشف ذکر ادوب مذهبیه ایشا ایشدر زیرا مذهب
 اعتزالده ناره داخل اولان قطعاً نازدن خروج نیز وعندلنده اهل نار کافر وصاحب کیره غیر ثائب
 اولوب بونلرک ماعداسی ناره دخول ایله مز واما عند اهل السنه استثناء اولک معنای فساق مؤمنین
 نازده مخلد دکلدردر دیمک اولوب وبومعنی صحت استثناء کافدر زیرا حکمی وقت ماده یعنی وقت
 مشیتده کلدن صرف ایتمککله حکمک بهضندن صرفی کفایت ایدر ووقت ماده حکمک کلدن
 صرفی ایجاب نیز که حتی حکم خلود فی النارک بجموع اهل بجمندن وقت مشیتده صرفی مفید
 اوله رقی کفسارک دخی بجمندن خروجی لازم کله وكذلك استثناء ثانیته معنای بعض اهل جنت
 جتده مخلد اوللر دیمکدر و بوده مؤمنین فاسقین اولوب مدت عذابلنده جتدن افتراق ایدلردر
 زیرا بریداً معیندن اعتبار اولسان تأیید باعتبار الانتها متقض اولدینی کی استداسی اعتبار ایلہ
 دخی متقض اوور وفساق مؤمنین اوزرینه سعادت اطلاق انلرک سعادت ایمان وتوحید ایلہ
 تشرقلری اعتبار ایلہ اولوب وشقاوت اطلاق بسبب المعاصیر لکن سید شریف استثناء اولده
 اشو ایراد اولسان معنای واستثناء ثانیته زمحشرینک بیان ایلدینی معنای اختیار ایشدر (الحق
 احق بان یقع) ایمدی بونظم جلیلده اولان * لا تکلم نفس * قول شریفیلہ انفس عدم تکلمده
 جمع اولمشدر زیرا سبب نفیده واقع اولان نکره غم افاده ایدر وثانی * فمنهم شقی وسعید *
 قول شریفیلہ انفسدن بعضی شقی وبعضی سعید در دیو بین الانفس تباین ایتاق اولنور
 تفریق اولمشدر زیرا انفس واهل موقف شقی واحددر وثالثاً بونلری * فاما الذین شقوا *
 قول شریفیلہ تقسیم ادوب سعاده ایچون اولان نعیم جنت واشقیایه ایچون اولان عذاب
 نار اضافه اولمشدر قال رحمه الله تعالى (وقد یطلق التقسیم علی امرین اخرین احدهما ان یدکر

احوال الشئ مضافا الى كل ما ياتي به قوله (ثقال اذا لاقوا خفاف اذا دعوا) كثير اذا شدوا قليل اذا عدوا) وبهذا تقسيم ذكر اولئان معتك غيري ايكي امر اوزره اطلاق اولئور وبونلردن امر اول برشيك احوالى هر برحاله لايق اولان شئ مضاف اوله رق ذكر اولئسيدر ته كيم (ساطلب حتى بالفتا ومشايخ) كانهم من طول ما التثوا مرد) (ثقال اذا لاقوا) الخ قوله التزام اولئسيدر بعض نسخته (بالفتا) بملته (بالفتا) وارد اولئسيدر (فتا) فتاك جعي اولوب ربح معانسته در لكن مشايخه مناسب اولان (فتا) ذر وفتا اليه نفسى و (مشايخ) اليه قومى مراد اولئسيدر (التزام) وقت حربه عادت عربدن اولديغى اوزره فم واثى اوزره وضع لثام يعنى نقابدر (ثقال) هم ثقال تقديرنده اولوب بومثالا ومقامه حذف مبتدا فاعده مستتره دندر وباخود صفت مشايخدر ومشاخيكت ثقال اولسى اعدا اوزره شدته قيام وتلاقى صفيده ثباتلردن عبارتدر (اذا لاقوا) اذا حاربوا ديمكدر (خفاف اذا دعوا) قول كفات مواد مهمه ومدافعة امور معظمه طلب ودعوت اولئدقلى وقتده اجابته سرعترينى بياندر (شد) فتح اليه حمله معانسته اولوب وقت حمله كثر اوللرى بونلردن شخص واحدك برجاعته مقاومت ايلسندن كياه در ايمدى احوال مشايخى يعنى (ثقال) و (خفاف) و (كثير) و (قليل) اولدقلىرى ذكر ايدوب وبواحوالدين هر برينه مناسب اولان شئ مضاف قلئدر قال رحمه الله تعالى (والشئ استيفاء اقسام الشئ) كقوله تعالى (يهب لمن يشاء اثانا ويهب لمن يشاء الذكور او يزوجهم ذكرانا واثانا ويهب لمن يشاء صفيا) وتقسيم اطلاق اولئان امر يندن ثانى برشيك اقسامى استيفادر ته كيم ولادته اولان حال انسانى استيفاده يهب لمن يشاء الخ قول شريفى كى زيرا انسان ايجون باولد اولوب وباخود اولز وولدى اولديغى صورته يامذكر اولور وباخود مؤنث وباخود هم مذكر وهم مؤنث اوله رق ايكي نوعدن دخى اولادى اولور ايمدى نظم مذكور بونلرك جيع اقسامى وذكرفى استيفاء اولئسيدر زيرا يهب لمن يشاء اثانا قول اولادى اثاندين اولئسيدر و يهب لمن يشاء الذكور قول اولادى ذكور اولئسيدر و يهب لمن يشاء اوزره ذكرانا واثانا قول (تزوج) جعل الشئ زوجا معانسته وواحواليه اوله رق (او يهب الذكور زوجا حال كونهم ذكورا مع الاناث) تقديرنده اولوب ذكور زوج قلئسى انلره اثانك ضمى اعتبارله اولديغى مفيد اولمسيله اولادى ذكور واثانك قسميندين اولئسيدر و يهب لمن يشاء صفيا قول هيچ اولادى اولئسيدر ناظر در اشبونظم جليله اثانك تقديرنده حكمت زيرا سياق آيت جنب بارى تعالى ونفدس انسانك استديكى ايشلوب بلكه افعال الهيه سى مثبت صمدانيه سى اوزره جارى اولديغته مبتنى اولمسيله انسانك ديلديكى اشيا جله مندين اولان اثانك ذكرينه اهيت مقامدر لكن تاخير ذكورى جبر ايجون ذكور معرف اوله رق اراد بيورله رق ثمر يفته اولان تنويه وتعظيم نشانى كان مفاد نظم جليل ديلديكى انباى بشره مخاطبينه خنى اولئسان ولد فرسانى هبه واحسان ايدر مصادقه اولمش اولور و يهب لمن يشاء اوزره ذكرانا واثانا بيورله رق ذكور واثانك تقديم وتأخير بونلردن اولان حقلى اعطا اولئسيدر ماقبل آيتيه تقديم اثانك حقيقه رجال اوزره تقديم بونلردن نشئت ايجوب بلكه ذكر اولئسان غرضدن ايجون تقديم اولديغته اشارت بيورلئسيدر وصفى الدين حايك (اذا جوش العدى غزوا فلست ترى سوى قبيل وما سبور ومنهم) قولئسيدر اولان تقسيم دخى ظاهر در زيرا مظهر نكال انهرام اولان جيت اعدا قلا واسرا ومنهم من يند عسارت اوله رق اقسامى استيفاء اولئسيدر وذكور اولئسان جوش شئ كثير الاعداد در قال رحمه الله تعالى (ومنهم الجريد وهو ان يتزع من امر ذى صفة اخر مثله فيها مسالفة لكالها فيه) وضرب معنوى محسنندن برسى نجر يدر (نجر يدر) مثلا شجاعت وحقاوت امثال رصفته متصف اولان برامردن صفت مذكوره امر ذى صفت من بوره مسائل برامر اخرك لاجل المسالفة انتزاع اولئسيدر كه بوده صفت مذكوره نك امرى من بوره كالندن ايجون اولوب حناك صفت مذكوره نك ذوصفت اولان امره كالى امر مذكوردن

بوصفته موصوف برامر اخرك انتزاعى صحيح اوله جق درجه به بالغ اولديغى مفيد اولور قال رحمه الله تعالى (وهو اقسام منها نحو قواهم) (لى من فلان صديق حيم) اى بلغ من الصداقة حدا صح معه ان يستخلص منه اخر مثله فيها) ونجريدك اقسام عديده سى اولوب برسى (من نجر يديه) اليه اولاندر مثلا (لى من فلان صديق حيم) ديلور حيم امر ومصالخته اهتمام ايتدك قريكدر وبوقولك معناسى فلان كسه صدق واخلاصده برحده وبردرجه به بالغدر كه اندن بوحد اليه برابر صداقتده مثلى اولان برصدىق اخر استخلاص اولئق صحيح اولور ديمكدر وحاصلى كمال صداقتده مبالغه در اشعار عربيه دن (اعانق غصن البان من لين قدها) واجنى جنى الورد من وجنائها) بيتى دخى بوقيدان اولوب قد حبيبده غصنى ووجندن وردى نجر يدر ايلئسيدر قال رحمه الله تعالى (ومنها نحو قواهم) (لئن سألت فلانا لتسألن به البحر) ونجريدن برسى بده منتزع منه اوزره داخل اولان (بانه نجر يديه) اليه اولور مثلا (لئن سألت فلانا) الخ قوللى اككر فلان ذاتى سؤال ايدرسن انكاه بجرندن سؤال ايتش اولورسون مفادده اوله رق سماخته اتصافى اندن بر بحر انتزاع ونجريد اولئسيدر جده بالغ ورسيده اولمغانيله مبالغه فى مفيددر وبعضيلر (من نجر يديه) و (بانه نجر يديه) حذف مضافه مبنى اولوب (لقيت من زيد اسدا) قولى (لقيت من اسدا اسدا) تقديرنده اولوب غرض اسده تشبيهى ايدوكنى وكذلك (لقيت به اسدا) قولك معناسى (لقيت بالفتا اسدا) اولديغى زعم ايلئسيدر وبوتفديرك (لى من فلان صديق حيم امثالئسيدر) (حصل لى من حصوله صديق) تقديرنده فوت مبالغه دنشائى ضعى غير خفيدر وسير اوليه كه من نجر يديه من ابتدائه وبانه نجر يديه بانه ملاسه اولوب بعضيلر توهيمى وجهه نجر يديه بنفسه من وبانك معنارى دكلدر قال رحمه الله تعالى (ومنها نحو قوله) (وشوها) تعدوى الى صارخ الوغى * بمستلزم مثل الفتيق الرحل) ونجريدن برسى بده بانه معيت ومصاحبك شئ منتزعه دخوايله اولور ته كيم شاعرك (وشوها تعدو) الخ قولئسيدر واقع اولئسيدر (شوها) شاهت الوجوه دن قبحت الوجوه معانسته در وفرس شوها صفت مجوده اولوب مراد اشفاق فرس يعنى فرسك جوانب فمى واسعه اولئسيدر وبعضيلر مراد شاعر شداندر حر اليه مصاب اولئسيدر نشائى قبيح الوجه اولان فرسدر ديدلر (تعدو) تسرع معانسته در (صارخ) مستغث يعنى طالب امداد در (وغا) حرب معانسته در (مستلزم) لانه يعنى زره لابس اولان كسه در (فتيق) اهلى عتدند مكرم اولان خلندر (مرحل) رحل البعر قوللردن اولوب بعبرى مكاتندن اخراج اولوب صالى ويردى معانسته در (بمستلزم) قولئسيدر يا ملاسه ومصاحبه ايجون اولوب (تعدوى) قولئسيدر اولان مجروردن حالدر مفهوم بيت فرس شوهاك ميدان حربه طاب امداد اولان لرجائنه سرعت ايدوب وحر به كمال استندادن نشائى حال مسارعتده مهيت ومصاحبئسيدر كندى كى لابس زره آهن برخل مكرم ومشخص اولديغى اراد اولوب مراد حر به كمال استعدادى نفسندن قومى يئسده مكرم ومشخص اوله رق بر مستعد اخر نزع اولئسيدر جده رشيد اولمسيله التزام مبالغه در قال رحمه الله تعالى (ومنها نحو قوله تعالى) (لهم فيها دار الخلد) ونجريدن برسى منتزع منه (فى) دخوليله اولور ته كيم لهم فيها دار الخلد نظم جليانده واقع اولئسيدر مفهوم شريفى كفار ايجون بجميده دار الخلد واردر ديك اولوب حابوكه دار خلد حيم اوله رق امر بجمي تهويل وشدت عذاب اليه اتصاف بجميده مبالغه فى مفيد اولئق اوزره كفار ايجون جهنمه معد بر دار اخرى انتزاع اولئسيدر زيرا احتمال انقطاع تهوين عذابى موجب اولديغى جهنمه خلوده مبالغه شدت عذابى اقتضا ايدر قال رحمه الله تعالى (ومنها نحو قوله) (فلئن بقيت لا رجعتن بغزوة) (نحوى الغنائم او يموت كريم) ونجريدن برسى بده بدون توسط حرف اولاندر ته كيم فتاده بن مسلمة حنفيك (فلئن بقيت) الخ قولئسيدر واقع اولئسيدر (نحوى) نجمع معانسته اولوب (نحوى الغنائم) جله سى صفت غزوه در وبغض رواينده (نحو الغنائم) واقع اولمسيله

بوصورته ظرف یعنی (نحو) ارجحان ایله منصوب اولور (اویموت) ان مضمره ایله منصوب اولوب
 کان (الانیموت) دینش اولور مفهومی حال حیثیه باقی اولدیغی تقدیرده البته جمع غشام
 ایله جک برغزوه به کیدرم مکرکه کریم فوت اوله دیمکدر کریمدن مراد نفسیدر کان کرمنده
 مبالغه ایچون نفسندن بر کریم انتزاع ایدوب ومبالغه قصدندناشی (اواموت) تمیز ایتماشدز
 و بو انا اعطیناک الکوز فصل لک الیه قول شریفک خلافتده اوایوب زیر بونظم
 جلیله انتزاع ایچون معنی یوقدر یعنی جناب باری نبی علیه السلام ایچون ربوبیتده مبالغه
 اولق اوزره ذات کریمندن بر رب انتزاع یورمش اولسنه حل اولمه من زیر تصور انتزاعده
 امر بالصلو رب منزاع ایچون اولسی لازم کاور قال رحمه الله تعالی (وقیل تقدیره اویموت منی
 کریم وفیه نظر) و بعضیلر بیت مذکور (اویموت منی کریم) تقدیرده در دیدلر بوصورته
 قسم اولدن یعنی من تجریده ایله اولان تجرید قسمندن اوایوب لکن بوکلام محل نظر در زیر
 بدون (من) تجرید حاصل اولسیله بوقدر حاجت اولدیغی کی بونی تقدیره دلالت ایله جک
 قرینه دخی غیر موجوددر و بیان نظرد بوقولزله بعضیلرک ایراد ایلدیکی کلام ساقط اولور زیر
 (وفیه نظر) قولنده مراد مصنی بویتنک تجریددن اولسنده نظر اولوب بلکه تکلمدن غیبه
 التفات قیلنددر زیر شاعر کریم ایله نفسی مراد ایتمشدر دیو بیان ایدوب بعده بونی رد
 ایلشدرکه تجرید التفات منافی اولوب بلکه التفات ایله تجریدک اجتماعی کلام بلغاده واقع اولشدر
 بوده متکلم لکن نفی ذاتندن تجرید ایدوب ومخاطب قلسیه اولور مثلا (تطاول لیاک بالاثد)
 قولنده واقع اولان نکته تویخ ایچون وشاعرك (اقول لها اذا جشأت وجاشت * مکاک محمدی
 اوتسترخی) قولنده اولان نکته نصیح و تشجیع ایچون تجرید والتفاتدن ایکسی دخی اجتماع
 ایلشدر لکن محشی عبدالحکیم تحقیق ایلدیکی اوزره نکته مذکور مجرد نفسی مخاطب قلسیه
 حاصل اولوب تجریده توقف ایتمه جکندن صواب اولان دینلکدرکه بونلرک وقوع اجتماعی
 کندیننه انتقال اولندجی اسلوبک بر صفت اوزره دال اولسی صورتنده اولور مثلا ما نحن فیه مرده
 کریم قوی تکلمدن غیبه انتقال اولنسی حیثندن التفات و کرمنده مبالغه ایچون صیغه صفتله تعبیر
 قلمسی حیثندن تجریددر (حشأت) اضطرب (جاشت) خافت معنایه اولوب مفهوم بیت
 نفسم یدان حریده مضطرب وخائف اولدیغی وقتده ای نفس محکمه ثابت و ملازم اول تاکه
 مظفر اوله رق شجاعتله مظهر ثنا و مدح و یاخود قل اولوب آلام دنیویه و مطاعن خلدن مستریخ
 اوله سن دیو نفس ایچون نصیح و پند ایدرم دیمکدر قال رحمه الله تعالی (ومنها نحو قوله یاخبر
 من یرکب المطی ولا * یشرک کاسا بکف من بخلا) و تجریددن بریسی بطریق الکنایه اولاند
 نته کیم شاعرك (یاخبر من یرکب) الخ قولنده واقع اولشدر (مطی) مطیه و مطایا کی رکوبه
 صالح حیواندر مفهوم بیت مدوحنه مطایا را کب و کاس رحیق شخص بخلا کفیه ایچویوب
 کف جواد ایله شارب اولنلرک خیرلوسی اولق عنوانیله خطاب اولوب کف جواددن مرادی
 کف مدوحدن امدی مدوحدن کاسه بی کفیه استفا قلدیغی بر جواد انتزاع ایلشدر زیر مدوحدن
 کف بخلا ایله شربی منع ایتمیله کف کریم ایله شربی اثبات ایتشدر حالبوکه مدوحدن کاسی
 کندنی کفیه ایچدیکی معلوم اولسیله بطریق الکنایه اثبات ایلدیکی کریمدن مراد نفس مدوحد
 اولدیغی تحقیق ایلشدر اگرچه کف بخلا ایله عدم شربندن بطریق الکنایه کف جواد ایله شربی
 مراد اولنسه کلام تجریده مساعد اولیه جنی معلومدر و بوکلام دقتندناشی بهضیتری فهم
 ایله میفرک اگر خطاب شاعر نفسه ایله تجریددر و اگر نفسه دکاسه مدوحدن بخلا اولدیغندن
 کایه اوله رق تجرید دکلدردیو زعم ایلشدر حالبوکه کایه اولسی تجریده غیر منافی ایدوی معلومی
 اوله ماشدز و اگر خطاب شاعر نفسه اولسه قسم مستقل اولوب بلکه ذکر اولندجی (لاخیل
 عندک تهديها) قسمنده داخل اولور قال رحمه الله تعالی (ومنها مخاطبة الانسان نفسه كقوله

(لاخیل عندک تهديها ولا مال) تجریددن بریسیه انسانک نفسیه مخاطبه سیدر و بونده اولان
 تجریدک بیانی شو وجهله درکه حین مخاطبهده نفسندن کلامک مسوق لهی اولان صفتده کندنی
 مثلی اوله رق بر شخص آخر انتزاع ایدوب بعده آنکله مخاطبه و مکالمه ایدر مثلا ابوالطیك (لاخیل
 عندک تهديها ولا مال * فلیسم النطق ان لم تسعد الحال) قولنده واقع اولشدر (حال) ایله
 مراد غنادر مفهوم بیت سنک عندکده خلقه اهدا ایله جک خیل و مال اولماسیله غنا و ثروتک
 مساعده انترسه نطقک مساعده ایدون دیمک اوایوب کان نفسندن خیل و مال و حال اولماسقده
 کندنی نظیری اولان بر شخص آخری انتزاع ایدرک بوکلام ایله او شخص منزعه خطاب ایتشدر
 وشاعر اعشاک (ودع هزیره ان الکرک مر محل * وهل تطیق وداعا ابها الرجل) قوی دخی
 یوقیلنددر (ودع) وداع ایله امر اوایوب (هزیره) اسم محبویه سیدر ركب و قافله نک صدق
 ذهابده اولسیله حبیه سیله وداع ایتمی نفسنه تکلیف و وداعه طافیاب اوله میه جفتی بطریق
 الاستفهام الانکاری اثبات ایلشدر رجندن مراد نفسیدر قال رحمه الله تعالی (ومنه المبالغة
 المقبولة) ضرب معنوی محسنان بریسیه مبالغه مقبوله در زیر مبالغه مردوده محسناندن اولر
 و مصنفک مبالغه بی مقبوله ایله تعید ایدوب محسناندن عد ایلسنده مبالغه مطلقا مردوددر و یاخود
 مطلقا مردود دکلدردیو ذاهب اولنلرک ایکسی دخی رده اشارت واردر زیر بعضیلر مبالغه
 مطلقا مردوددر شویله که (خیر الکلام ما خرج مخرج الحق وجاء علی منهج الصدق) یعنی
 کلامک مقبولی مخرج حق اوزره ظهور و منهج صدق اوزره صدور ایدندر دیدلر و حسانتک
 (انما الشعر لب المره بفرضه * علی المجالس ان کیساوان حقا * فان اشعر بیت انت قائله *
 بیت یقال اذا انشدته صدقا) قولیه استشهاد ایلدیگر زیر مفهومی تحقیقا شعر انسانک عقلی
 اوایوب فطانت و بلاهتی مجالسه عرض ایدر الحاصل شعر آثار عقل و ذرات اوله رق آنکله
 انسانک درجه فطانت و بلاهته استدلال اولور زیر قائل اولدیغی بیتک اشعر واحسنی انشاد
 ایتدیکنک حینه صدق مایله شهادت اولسان بیتدر دیمک اوایوب و بعضیلر مطلقا مبالغه مقبولدر
 و بلکه فضل شعر مبالغه اوزره مقصوددر دیو زعم ایدرب زیر (ان احسن الشعر اکذبه)
 یعنی شعرک احسنی زیاده کذب و دروغ اولنشد و (خیر الکلام ما بولغ فیه) یعنی کلامک
 خیرلوسی و مقبول کندوسننه مبالغه اولنشد و بوندن ایچون نابغه ترک مبالغه سیبیه حسان
 اوزرینه (انما الجفنان الغر یلعن بالضحی * واسیافنا یقطن من بخدة دما) قولنده استدراک
 و تعیب ایلشدر دیدلر و نابغه نک اشجو قول حسان اوزره استدراکی وجوه ایله اولوب جفنان
 واسیاف جع قتلله ایرادی و وقت تناول طعام اولان وقت ضحویه ذکر ایلسی و یقطن دیوب
 یسان و یفطن امثال برشی ایله تمیز ایتمشدر زیر جع قلت مانع مبالغه و ذکر ضحویه تخصیص
 وقتی موجب اوله رق بودخی منافی مبالغه و كذلك تقاطر دخی خلاف مبالغه در مفهوم بیت
 بزم ایچون وقت طعامده لعسان ایدن بیاض کاسدر و خون شجاعت دامار سیف صارملر واردر
 دیمک اوایوب بوباید مذهب مرضی مبالغه دن بعضیسی مقبوله و بعضیسی غیر مقبوله اولسیله
 مصنف رحمه الله تعالی مطلقا مبالغه بی تفسیر و مبالغه مقبوله بی مردوده دن تمیز و تعیین ایچون
 تقسیمه اشارتله یوررکه (والمبالغة ان یدعی اوصف بلوغه فی الشدة والضعف حدا مستحیلا
 او مستبعدا ذلا یظن انه غیر متناه فیه) و مطلقا مبالغه بروصف ایچون شدت و یاخود ضعفده
 حد مستحیل و یاخود مستبعد بلوغی ادعا اولنشد و بوادا وصف مذکور شدت و ضعفده نهایته
 بالغ دکلدردیو ظن اولنماسیوندر قال رحمه الله تعالی (وتخصر فی التبلیغ والاغراق
 والقولان المدعی ان کان ممکنا عقلا وعادة فتبلیغ کقوله (فصادی عداء بین نور و نجهة * درا کا
 فم یضخ بماء فیفل) و مبالغه تبلیغ و اغراق و غلوه منحصر اولوب زیر اگر ادعا اولنسان شی
 عقلا وعادة ممکن اولورسه تبلیغدر ته کیم امری القینک هر قدر عدو و سرعت ایلسه هر قدر

اولمسه فرسی وصفه (فادی عده) الخ قولند واقع اولشدر صحاحده بیان اولدینی
اوزره (عده) کسر ایله صیدین پینده موالات و تابعدر که طلق واحده بربری اترده
صرع و صید ایلکدر یعنی برجه و بر قوشونده صیدینی شکار ایتکدر (تور) ایله مراد بر
وحشینک ایلکی و (نجه) ایله مراد دیشیشیدر (دراکا) متابعا معنایسته اولوب صفت
عدهدر (نضج) پرنسده به صوصاجق و ترشح ایتک معنایسته اولوب (فیغ) قوی مجزوم
اوله رق (لم بنضج) اوزره معطوفدر یعنی (لم بنضج ولم یعرق بماء فلم یغل) تقدیرنده در ایدی
بوینده امری القیس فرسک مضمار واحده تور و بقره و وحشینی ادراک ایدوب یعنی بلا فاصله
برقوشنده ایکسند دخی بالغ و رسیده اولوب درلایکینی ادعا ایتشدر و بوعفلا وعاده ممکندر
زیرا نجه ادمان اولمش عرب کجاری بولنور که مسافت طویل قطع ایدرک قولقاری یله عرقیز
اولز فقط سیر سیریلری معلوم اولان تور و بقره و وحشیلره بشوب صید ایدنجه به دکن بلا
فاصله قوشدر بلان حیوانک درلایکینی اکثره نظرا مستبعد اوله رق مبالغه دن خالی دکلدر
خاطر مترجم حقیره خطور ایدن بودر که شارح مرحوم (بصف فرساله بانه لا یعرق وان اکثر
العدو) قولله بیت مذکور فرسک عدم تفرقهده مبالغه به حل اولمش ایسده فرسک شدت
عدو و کال سرعتهده مبالغه به حلی وجه مذکور دن زیاده طبعه ملاج اولوب بوضوئنده معنی
تور و بقره و وحشینه درله جک مرتبه ولی و تعقیبه میدان و برمه رک سیر قلیل ایله وصول
و ادراکینی بیان اولمش اولور بوجهله حین ترجمه ده خامه کذار اولوب بکره قصیده مذکوره
شرحته مراجعت اوله رق بیان معناده (بریدانه ادرکهما و قتلها فی طلق واحد قبل ان یعرق
عرقا مفرطا ای ادرکهما دون معانات مشقة و مقاسات شده) قولی ایراد ایله مراد شاعر اسب
ممدوحک ذکر اولشان صیدلری درلیسه رک برهجومده ادراک ایدوب یعنی زحمت و مشقت کشیده
اولیه رق قولایقله ایکسند دخی ایشینی بجزدیکینی بیادن عبارت اولمشینی تصریحی مطالعه
سابقه مزی تأید ایتشدر قال رحمه الله تعالی (وان کان ممکنا عقلا عاده فاغراق کفوله
ونکر جازنا مادام فینا • وتبعه الکرامه حیث مالا) و اگر مدعا عقلا ممکن اولوب عاده ممکن
اولمسه اغراقدر نه کیم جبرائله احسان ایله معاشرت ذیلند شاعرک (ونکر جازنا) الخ
قولنده مشهوردر مفهوم همسایه من زدمزده اولدجه حقنده اکرام ایدوب و برجابه میل
و عزیمتده کرامت و احسانمیزی انک اتردن قطع ایتیز دیمک اولوب شاعر مرحوم ظل صحابنده
اوله رق فنی جائیه عزیمت اینه زالبه کرم و عطاسی متابعا اثر و عقیلرندن قطع و دروغ ایتدیکینی
ادعا ایتشدر بوابه عقلا ممکن وعاده ممکندر قال رحمه الله تعالی (وهما مقبولان) و مبالغه دن
اشبوتیلج و اغراق مقبولدر قال رحمه الله تعالی (والا فتاؤ کفوله) و اخفت اهل الشریک حتی
انه • اخفاک النطف التي لم تخلق) و اگر نه عقلا و نه عاده ممکن اولمسه غلور و اما عاده ممکن
اولوب و عقلا ممکن اولمسه صوری تمتع اوله رق بناء علیه اقسام ثلثیه حصر اولشدر و غلو
ابونواسک (واخفت اهل الشریک) الخ قولنده واقع اولدینی کبی یعنی سن اهل شریک اودرجهده
اخافه و اهراس ایلدککه خلق اولمقدق نطفه دخی شدن خوف ایدر دیمک اولوب نطفه غیر مخلوقه
خوفنی ادعا ایتشدر بوابه عقلا و عاده ممکندر قال رحمه الله تعالی (والمقبول منه اصناف منها
ما ادخل علیه ما یقر به الی الحقه نحو لفظه یکادفی) یکاد زینها بضی و لولم تمسه نار) و غلور دن مقبول
اولان یرقاج صنفدر که بوندن بریسی اوزرینه امکانه تقریب ایده جک شی ادخال اولتان کلامدر نه کیم
یکاد زینها بضی • الابه نظم جلیله اولان یکاد لفظیدر زیرا بلا من نار زینک اضانه سی غیر
مکن کور بنور ایسده معنای قریب مفید اولان یکاد لفظینک دخولی امکانه تقریب ایتشدر زیرا
زینک بلا من نار اضانه قریب اولسی صفت نامه ایله اضانه شدت نهی و استعدادی اولدینی
معلومدر و سقطک (شجرا رکبا و افراسا و ابلا • وزاد فکاد ان یشجوا لرحالا) قولی دخی بوکا

محمولدر ماقبل بیت (سری برق المعرة بعدو هن • فأت برامة یصف الکلال) فولیدر (وهن)
طائفة من الیل معنایسته اولوب (معرة) بلاد شامدن معرة النعماندر (درامه) موضع
میدندر (رحال) رحالک جمیدر (شجرا) احزن و جعل ذل احزن معنایسته در مفهوم بیت
رامده نام موضعه حلول ایتدیکمز وقت مغریده نظر من تعاق ایدوب حناکه رامده باغ اولد قده
شفقه بعیده و مسافت شامه قطع ایتشد تشاشی ضعف و کلالی وصف ایدر دی و جانب
معردن لامع اولان اشوب معرة نعمان طرفندن یعنی جانب و طندن لمعان ایدن برقه برق بزی نهیج
و آشوبق و حزن و کماله غناک ایدوب بالجه افراس و ابل و اصحاب بزمخزون اولدی و برق شجوا
و تشوب و یقز یاده قیلوب حناکه جاد اولوب شوقه شعوری اولیان رحالز دخی مجزون اولدی درجهده
تقریب ایلدی دیمکدر سیر اولیده که (اولا) و (او) و (حرف تشبیه) تقریبده (کاد) کلامه
نظیریدر قال رحمه الله تعالی (و منها ما تضمن نوعا حسنا من الخیل کفوله) عمدت ستایکها
علیها عشراته و تینخی حقا علیه لا مکن) و اصناف غلو مقبولدن بریسی تخیلیدن برنوع حسنی
متضمن اولان مبالغه در نه کیم ابوالطیب (نقدت سنایکها الخ) قولنده واقع اولشدر (سنایک)
ضم ایله سنایک جعی اولوب طرف مقدم حافر یعنی آت طرنا غث اوك طر فیدر (العشیر)
منبروزنده غبار معنایسته در (عقی) فحتمی ایله دواک برنوع سیریدر (امکنا) ده الف اشباع
ایچوند (سنایکها) و (علیها) و (تینخی ضمیری) بیت سابقده اولان جیاده و (علیه) ضمیری
عشیره و (امکن) ضمیری عتقه راجعدر متبی بوینده سنایک خیلدن یعنی اترک طرفنقلری
اوجندن مرتفع اولان غبار رؤس خیل جیاده مترام و متکاتف یعنی صق و غلظ اوله رق
بر حشینه اجتماع ایدوب طو بلاعشدر که اوزرنده جیاد مذکوره نک سیری ممکن اولان بر ارض
اولشدر بواضا عقلا و عاده ممکن اولوب لکن تخیل حسندر جناب شاء و لایب
کرم الله وجهه افندمن حقنده زبان فارسی اوزره نظم اولشان (ازدم تیغ جهان سوزش هوا بکر بخته •
خویش را در خیمه نک هوا انداخته) بیت دلپذیری دخی بو اسلوبده دینک غیر بعید در و بلیغ
(نن پیاری غم اویله خیال ایلدیکم • کندی کورمک ایچون کوز لکه محتاج اولدم) بیت دخی
عقل و عادتک انکار ایلدیک بر مبالغه بلیغه در زبان فارسیده اشوب مبالغه نک درجهده نهاده رسیده
اولوب حتی مبالغه بحما نه ضرب امثالدن اولشدر بهاء الدین املیک (میکنند زلفت
مبادی بر در دلهاس که من • کوه خورشید در دامان شکم کرد ام) بیتنده اولان
مبالغه لطافت آمیز غیر منکر در قال رحمه الله تعالی (قد اجتمعا فی قوله) (تخیل لی ان سر
الشهب فی الدجی • و شدت باهدابی الیهن اجفانی) و بوضا غلورده مبالغه به صحنه تقریب ایده جک
شی کلامه ادخال ایله تضمین نوع حسن تخیلیدن هر ایکسی اجتماع ایدر نه کیم قاضی ارجا دینک
وصف طول لیلده اولان (تخیل لی ان سراج) قولنده اجتماع ایتشدر (اهداب) کوز کبریکی
و (اجقان) کوز قبا غیر مفهوم بیت لیله هجر و فراقک استیلاهی سهر و پیداری ایله امتدادی
بر حده بالغ اولشدر که نجوم سما ظلام لیلده چو بلنوب اجفان عین اهدایله شهب مذکور به
شد و بند اولشدر تخیل ایدرم دیمکدر و اجفانک اهداب ایله کواکبه شد و بندی
عقلا و عاده امر متع اولوب لکن تخیل حسندر و (تخیل) لفظی بونی صحت و امکانه تقریب ایده جک
شیدندر شویله که بونک مثالی خیالده واقع اولمیشی دکلدر قال رحمه الله تعالی (و منها ما اخرج
مخرج الهزل و الخلاعة کفوله) (اسکر بالامس ان عزمت علی الشرب • غدا ان ذا من العجب) و غلو مقبولدن
بریسی هزل و خلاعه و فغنده ایراد اولشان شیدر (هزل) کند و سبله مطایبه و ضحک قصد اولوب
بر غرض صحیحی شامل اولیان کلامدر و (خلاعه) شطارت و خفتدر فلان خلیع العذار درلری یعنی
صدق و صوابدن عاری و بری اوله رق دبلدیکینی اشلر و سوبلر انکچون مانع و مزاحم یوقدر دیمکدر
مثلا شاعرک (اسکر بالامس الخ) قولی کبی مالی بوم فردا تناول یاده به عزم ایلسه برکون مقدمندن
مست اولدینی ایراد ایلده بحالندن اظهار تعجب ایتشدر که مراد هزل و خلاعه و ضحک و مطایبه در

قال رحمه الله تعالى (ومنه المذهب الكلامي وهو ايراد حجة للمطلوب على طريقة اهل الكلام نحو قوله تعالى (لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا) وضرب معنويدين برسي مذهب كلاميدير بوده طريق اهل كلام اوزره مطلوب همچون حجت ايراد او لتسدير يعني ايراد حجت اصل معناك اداسنه متعلق اولوب محسنات معنويه دن اولان طريق اهل كلام اوزره اولسيدر وطريق اهل كلام تسليم مقدما تند نصكره حجت مطلوب مستزمه اولسيدر نه كيم (لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا) نظم جليلنده واقع او اشدر يعني اكر سماوات وارضينده جناب بار بنك غيري آلهه اولسه بولر فساد كيدردي لكن لازم يعني فساد سماوات وارضين باطلدري رافسادر يله مراد بولند قاري نظامدن خروج ايدر وبطلان لازم دن ملزوم اولان تعداد آلهه نك دخی بطلاقي تحق ايدر ومصنفك آيت مذكوره ايله تمثيل ايتمي مذهب جاحظي رد اولوب زير جاحظ مذهب كلا مينك قرآن كرمده وجود ني انكار ايشدر و كان جاحظ مذهب كلامي ايله برهان اولان شي مراد ايشدر (رهان) بوجه ما محتمل النقيض اوليان مقدمات يقينية قطعيه دن مؤلف اولان قياسدر وتعداد آلهه نك فساد استلزامي قطعي اولديني جهته نظم مذكور برهان اوليوب فقط مشهورات صادقه دندر ونفوسك مقدمات مشهوره اولان مطاوعت وتسليم نك دخی دهوت عامه يه لابق اولان مقدمات مشهوره اولوب لكن رهان اولي الاباب خالصه به شخص اولسيله بونك خلافتدر قال رحمه الله تعالى (وقوله حلفت فلم اترك لنفسك ربة) وليس وراء الله للبره مطالب * انك كنت قد باقت عني جنابة * لمبلغك الواشي اغش وانك * ولكنني كنت امر لي جانب * من الارض فيه مستزاد ومذهب * مالوك واخوان اذا ما مدحهم * احكم في اموالهم واقرب * كفلك في قوم اراك اصطفتهم * فلمزهم في مدحهم لك اذنبوا) ومذهب كلامي نايغه نك اشبو (حلفت فلم اترك الله) قولنده دخی التزام اولسيدر بويتر نايغه نك شامده بولسان آل جفته بي مدحندن نيمان بن منذر منكدر ومغير خاطر اولسيله براي اعتذار تقديم ايلديكي قصيده سندر (ريبه) انساني شبهه لندروب مضطرب ايلدن نسته اولوب شك وشبهه بي مراد ايشدر (اغش) خان معناسه اولان (غش) فعلنددر (انك كنت) قولنده لام موطنه قسم اولوب (والله انك كنت) تقديرنده اوله رق (لمبلغك) جواب قسمدر (فيه) ضميري (جانب من الارض) قوائمه راجع اولوب مراد شام شريفدر (مستزاد) طلب رزق همچون تردد اولتان موضع و متجمدر شارحك متجمع تعيري اصل معناسه اشارتدر كه (متجمع) رعي حيوان همچون كلا وحشيش طلب ونحري اولتان موضعدر زير (مستزاد) راد الكلاء وارزاده قولرنددر (ملوك) قولي (في ذلك الجانب ملوك) تقديرنده در (احكم) قولي (يجمعون لي حكما) مفادنده اولوب و (اقرب) قولي (مقربا عنهم) ديك اوله رق مراد ملوك مشار اليهم زنده رفيع المنزله وصاحب قدر و اعتبار اولسيدر (اصطناع) احسان معناسه در مفهوم آيات بيم ايدرو بويتمله سندن شك وشبهه بي ازاله ايلرم يعني بيمه اعتماد و قناعتي جزم ايدرم زير جناب باري اعظم مطالب انسان اولسيله اسم شريفده اولان قسم اعلاي اخلافتدر ايمدي توثيق قسمه بوكلام اليه مقدمه برداز اولدقد نصكره ذير كه جناب باري به قسم ايدرمكه بالبا مندر اكر بيم حقمده سكا برقصو و جنابت عرض و تبليغ اولمش ايسه بوني سنك در كا هكه تبليغ ايلدن واشي و غار زياده سيله خان وكا ذير لكن بن بر كسه بيمه بيم همچون ارشدن اختصاص ارزاق ايتك اوزره سير و ذهاب ايد جاك برجهت وارد كه آند ملوك واخوان اولوب انلري مدح ايلديكم حينده بني اموال زنده حكم يعني كيف ماشيت نصرفله نعم نوالرندن مفت و شرف مقر بلر يته مظهر بت واعلاي قدر و حرمتله مكرم بيور رلر نه كيم سز دخی مقتضاي شان ملوك و افاخر اوزره مشاهد اولديم و جهله بر طافم كسان حقارنده بويجهله انعام واحترام ايدوب انلري ذاتكي مدح ايتلر نه مذهب كورمز سين يعني ذاتكي مدح و ثنا ايلنلري لوم و عتاب ايتيوب بلكه انلره احسان ايتديكك كي بني دخی آل جفته بي مدحندن همچون لوم و عتاب ايمه حاصل سار شرا نك سني مدح و ستايشلري

ذنب وقصور عدولند يعني كي كذلك بيم دخی مظهر مكارم واحسان اولديم ذواتي مدح و ستايشم قصور دن معدود دكلدر ديك اولور اشتها نايغه نك ايراد ايلديكي بويتم حجت فقها نك قياس تسجي ايتدكلري غشيل صورتي اوزره اولوب بونك قياس استثنائي صورتته رد بيله (لو كان مدح لا جفته ذنب انكان مدح ذلك القوم لك ايضا ذنب لكن لازم باطل وكذا الملزوم) ديك بونك ممكندر و نظم جليلده (يبدأ الخلق ثم يعيده وهو اهون عليه) قول شريف دخی قياس افتراضي صورتي اوزره وارد اولوب (الاعادة اهون واحمل عليه من البدء وكل ما هو اهون فهو ادخل في الامكان فالاعادة ادخل في الامكان) تقديرنده در اسهليت بين المخلوق بر شخصدن بر فعل صدور ايتديكي كي حصول ممارستي جهته شخص مذكور اوزره اوفعلي اماده اسهل اولديني حادث جاريه سته نظر اولوب بويتمه ذات باري به نظرا دكلدر زير حق الهيده سهولت و اسهليت تصور اولنر و امكاندن مراد امكان صدور اولوب امكان ذاتي دكلدر زير امكان ذاتيه شدت و ضعف تصور اولنر كه حتى ادخل في الامكان دينيله و حضرت ابراهيم عليه السلام دن حكاية وارد اولان ﴿ فلما اقل قال لا احب الاقلين ﴾ قول شريف دخی (الامر آقل و ربي ليس باقل فالامر ليس ربي) مفادنده در و ابوتواسك بويتمه اولان شعري دخی شايد نكسيدر (يا ذا الذي بصروف الدهر عبرنا * هل عائد له امر الامن له خطر * اما ترى البحر تطفو فوقه جف * ويستقر باقصى قعره الدر * وكم على الارض من خضره مورقة * وليس يرجع الامن له ممر * وفي السماء نجوم ماله سعد * وليس يكسف الا الشمس والقمر) مفاد آيات مبتلا اولد بغير مصروف و عدمات دهر ايله بزي تعبير و تعيب ايلدن كسه بويتمه حقيزده غار و شيمه عدائيله كه اصحاب وقع و كالات حقارنده حال و شان دهر دون بويتمه رومون اولوب هر بار معانده و مخاصمه سي اصحاب خطر و اعتبار اولان ذواته منحصر در نظر عبرتله نماشا ايتنر مستكه مافوق درياده جفته طواف و جولان ايدوب انجور اقصاي قعرنده استقرار ايدر و وجهه ارشده بحساب اوراق سبزي حامل اولان اشجار موجود ايلنر انجق ميوه دار اولنر سنك از دروا احتقار ايله هدف رجم و صحاف اسمانده نجوم بيمداد موجود ايلنر بالكر شمس و قمر حال كسوف و خسوف اليه مظل اولور قال رحمه الله تعالى (ومنه حسن التعليل وهوان يدعي لوصف علة مناسبة له باعتبار لطيف غير حقيقي) وضرب معنويدين برسي حسن تعليلدر بوده بروصف همچون باعتبار لطيف غير حقيقي ايله او وصفه مناسب بر علت ادعا اولسيدر واشبوعلت مناسبة نك طريق اعتباري لطيف ودقت اوزره مشتمل اولان نظر ايله نظر و تأمل اولمندر و غير حقيقي اولسندن مقصود نفس الامر عدم موافقتدر يعني وصف مذكور همچون علت اعتبار اولان شيك واقعه انكيون علت اولماسي واجبر زير واقعه و صفك علت اولديني كسي تصرف موجود اوليه جني جهته محسنات كلامدن اولنر مثلا (قل فلان اعاديه لدفع ضرره) قولي دفع ضرر فتل اعاديه علت حقيقيه اولسيله محسنات كلامدن اوليه رق حسن تعليلدن معدود اوله من و بويتمه ايله به ضيرك اشبو غير حقيقي وصفي قيد مفيد دكلدر زير اعتبار البته غير حقيقي اولسيله لفظ اعتبار بوقيددن مفيددر بويتمه اولان فساد ظاهر اولور و بويتمه منشائي ارباب معقولك اعتباري بي حقيقي به مقابل اوله رق اطلا قلايدر حالو كه بوحقيقيدن مراد موجود خارجي اولوب بعض متوهم مراد موجود في نفس الامر ظن ايشدر و كرامر توهم اولديني كي اولنر يعني اعتبار انجق غير حقيقي ديك نك لازم كسه جيم اعتبارات عقل واقعه مطابق اولماق لازمكدر قال رحمه الله تعالى (وهذا اربعة اضرب لان الصفة اما ثابتة قصديا ن علتها او غير ثابتة اريد اثباتها والاولي امان لا يظهر لها في العادة علة كقوله (لم يحك نائلك السموات وارضها حتى قصيها الرضاه) وحسن تعليل الواع اربعيه منقسمه اولوب زير صفات نايغه اوله رق بيان علتي قصد اولنور و ياخود ثابته اوليوب اثباتي مراد اولنور اولي يعني ثابته اولوب بيان علتي قصد اولنر بالواصف هر قدر في الواقع

علتدن خالی دگسه ده بر علت عادی سی ظاهر اولم زنه کیم ای الطیب متینک (لم یحک ناهک الخ)
قولند واقع اولمشدر (لم یحک) لم بشابه معاشه در (نازل) عطارد صیب) مصبوب معاشه در
(رحضاه) عرق حادر مفهوم بیت سحاب سبک عطاوا حسانه مشابه اولوب و انجیق سبک عطاوا حسانه
سببیه یعنی سبک احسانک کندوشه فائق اولدیندن متأثر اولمسیله مبتلای علت حاد اوله رق اندن
نزول ایدن مطر عرق حادر دیمک اولور ایدی سحابدن نزول مطر سحاب ایچون صفت ثابته اولوب
و عادتاً بوصف ایچون علت ظاهر دکلدر حالوکه متنبی بونی عطاه مدوح سببیه سحاب ایچون حادیه
اولان حاکم عرق اولمسیله تعلیل ایشدر (ابظهر لهاده غیر المذکوره کفوله مابه قتل اعاده ولکن
یتی اخلاف ما بر جو الذباب فان قتل الاعاده انما یكون فی العاده لدفع مضرتهم لاندک)
و با خود صفت مذکوره ایچون ذکر اوانسان علتک غیر بر علت ظاهر اولور زیرا صفتک علتی
اگر ذکر اولان علت اولسه علت حقیقه عادی اولوب حسن تعلیلدن اولم زنه کیم ابو الطیبک
(مابه قتل اعاده الخ) قولند واقع اولمشدر زیرا ملوک اعدای قتل ایتلرینه علت عادی انجیق لکن متنازه
و تسلطدن امتنی ذیلده مضرت اعدای دفع و از اله اولوب بوخسه متینک ذکر ایلدیکی کی مدوح
اوزره طبیعت کرم غایبه ایدوب و اصحاب زجا واستدعایک رجاسنی تصدیق و اسعافه میل و محبتی
جهتله یوم حربه ذیابک قتلی اعدا دن توسیع رزق قری استدعاسنده بولنه جفاری معاوی
اولسی قتل اعدایه مدوحی بهت و تشو بق ایتی دکلدر مفهوم بیت مدوحک قتل اعدای
ذاتاً مضیی اولوب لکن کرکان بادیه نک رجا ایتدیکی شیشه بخا لاندن احتراز ایدر دیکلدر
و بو کلام مدوحی جودایله وصفده مبالغه در وجه تخیلی اوزره شجاعتله وصفده دخی مبالغه بی
متضمندر یعنی مدوح شجاستنده درجه نهاییه باغ اولوب حتاکه حیوانات عجمه دن اولان ذیاب
و غیر بلر ایچون دخی ظاهر و معلوم اولمسیله حربه متصدی اولدینی حینه ذیاب لحوم اعداسنه نازل
واندن مغنم اولمیرینی رجا ایدر دیمک اولور و کذلک مدوحک غیظ و حقده مطاوعته قتلده اسراف
ایدن لردن اولمسیله دخی مدحنی متضمندر یعنی قوه فصیحیه سی رذیله افراط الیه متصفه دکلدر
و کذلک اعداسی اندن قاصر و عاجز اولوب دشمنلردن فرط امتنی اوله رق انلرک قتل و استیصاله محتاج
اولدینی دخی متضمندر لایح خاطر مترجم حقیر اولان بودر که ذیاب قایت مضر و متفور پر حیوان
اولمسیله لحومی بو مثالو حیوان مودی به غذا اولسی ذیلده ارافه دامی اختیار اولان کسانک
ذیابدن زیاده ارباب شرور و اضرار دن اولدینی مستبان اوله رق مدوحک ظلمن پرائت ذمت
و مقتضای عدل و قوانین سیاست اوزره حرکتی دخی متضمن اولسی قبوله و فخر ظن ایدرم قال
رحمه الله تعالی (والثانیة اما ممکنة کفوله) باواشیا حسنه فینا اسائسه * بی حذارک انسانی

من ادری) فان احسان اسائه الواشی ممکن لکن لما خالف الناس فيه عقبه بان حذاره منه بی
انسانه من الفرق فی الدعوع) و ایچیبسی یعنی اثباتی مراد اولانسان صفت غیر ثابته یا ممکنه در
نه کیم مسلم بن ولیدک (باواشیا حسنه) الخ قوائد واقع اولمشدر (واشی) غماز معاشه
اولدینی کرار امرور ایلدی (حذارک) قول مصدرک مفعوله اضافه سی قیلندن اولوب (حذاری
ایاک) تقدیرنده در (حذار) احتراز معاشه در انساندن مراد انسان العین یعنی کوز بیکدر
(اسائسه) ضمیری واشی به راجعدر مفهوم بیت ای غماز سبک بزم حفرده اسائشک حسن و عین
احسان اولوب زیرا منمن احترازمن کوز بیکرک دموعده استغراقدن نجاته سبب اولدی دیکلدر
و بو بینک ما نحن فیهم زدن اولسی زیرا اسائش غمازی استحسان امر ممکن ایدده لکن بین الناس
مستحسن اولدینی جهتله مسلم بن ولید استحسان ایتنده ناسه مخالفت ایدرک اشو استحسان اسائش
واشی بی کندوسنک واشیدن احترازی انسان العین دموع ایجره عرق اولقندن آزاده ایلدیه تعلیل
ایشدر شارح مرحوم انسان العین شاعرک غرقدن نجاتی (حیت ترک البکاء خوفا منه) قولیه
تعلیل ایدوب غالباً واشیدن سترحالی اراده به حل ایشدر سابع خاطر عاجزانه اولان اسائش واشی به

مطلع اولق واشیدن احتراز و تیغظی موجب اولوب و بواحتراز حال واشی به عدم اطلاعده ناشی
سبب حزن و مصائب اوله جق کشف اسرار امشالی حالاتدن احتمای نفسی مستلزم اوله جقندن
واشیدن احتراز بو مثالو مصائبدن نجاته سبب اولدینی انسان العینک غرقدن نجاتیه تعبیر ایش
اولسی دخی ملحوظدر قال رحمه الله تعالی (او غیر ممکنه کفوله) (لوم یکن نیه الجوزاه خدمته *
لما رأیت علیها عقد منطلق) و یا خود اثباتی مراد اولانسان صفت غیر ثابته ممکنه اولم زنه کیم
مصنفک (لوم یکن نیه) الخ منظومه سنده اجرا اولمشدر (منطلق) شد النطاق معاشه انتطق
فعلندندر (نطاق) کر و قوفا قدر و برج جوزا اطرافنده بر قاج کواکب اولوب (نطاق جوزا)
تعبیر اولور ایدی جوزانک خدمت مدوحه نیتی صفت غیر ممکنه اولوب جوزانک اوزرنده اولان
عقد نطابقله صفت مذکوره نک اثباتی قصد اولمشدر مصنف بونی شرعی فرسیدن برینک
(کرنودی عزم جوزا خدمتش * کس ندیدی بر میان اوکر) قولندن ترجمه ایشدر مفهوم اکر
جوزانک خدمت مدوحه عزم و نیتی اولمیدی کسه میان جوزاده کر مشاهده ایتزدی دیکلدر
الحاصل عادت جاریه اوزره کر بند اولق عزیمت خدمت اما و اتندن اولمسیله معرض تعلیلده اثبات
ایشدر بو کلام مصنفک ابضاحده اثبات ایلدیکی شی اولوب لکن محل نظر در زیرا لوکله سنده اصل
اولان امتناع شرط نشی امتناع جزا ایچوندر بوضورتده یتندن فهم اولانسان خدمت مدوحه نیت
جوزا جوزا اوزرنده عقد نطابقک رؤیایچون علت اولسیدر و اوزرنده رؤیت اولان عقد نطابق یعنی
منطقک انتطافقه شبه اولان حالت صفت ثابته اولوب جوزانک خدمت مدوحه نیتله تعلیلی قصد
اولمشدر بوضورتده (لم یحک ناهک الخ) یتنده مروری ایتدیکی اوزره ضرب اولدن اوور
امدی بعضیلرک مراد مصنف جوزا ایچون انتطابق صفت ممتنه الثبوت اوله رق شاعر بونی اثبات الیه
خدمت مدوحه نیتله تعلیل ایشدر دیلمی خطا در زیرا حدیث نطابق جوزا انکاری ممکن اوله جق
درجه دن اشهر و بلکه محسوسدر زیرا بونکله مقصود انتطابق منطقه شبهه اولان حالتدر و همده
مصنف ابضاحده بونک خلافتی تصریح ایشدر اکر دیلورسه که لوکله سنک لوکان فیها آلهه
الا الله لفسدنا نظم جلیلده اولدینی کی جزانک انتفاسیله شرطک انتفاسی اوزره استدلاله
حلی نیچون جاز اولم که بوضورتده انتفاء فساد انتفاء آلهه به دلیل اولدینی کی جوزا اوزرنده
رؤیت اولان هیئت انتطابق دخی جوزانک نیتی مدوح ایچون خدمت اولدینسه علت یعنی دلیل
اولمش اولور و حاصلی علت مذکوره ایکی صورته محتمل اوله رق بعضاً ضرر بین ایلنده اولدینی مثالو
وصفده بیوتی معلوم اولسنه بنسب وصفک ثبوت و وجود ایچون علت اولسی قصد اولور و بعضاً
ضرر بین اخیر بنسب اولدینی کی ثبوت معلوم اوله رق اثباتی مقصود اولسنه مبنی وصفک ثبوتنه
علم ایچون علت اولسی مقصود اولور بوحالده اکر (نیت خدمت مدوح) انتطابق ایچون علت
قنورسه ضرب اولدن اولور و اکر (انتطابق) خدمت مدوحه نیت ایچون دلیل قنورسه ضرب
رابعدن اوله رق تمثیل صحیح اولور جوابنده در زک بونوجه تکلفدن غیر خالیدر زیرا مصنفک
(ان یدعی اوصاف عله مناسبه) قولندن ظاهر اولان نفس وصفه علت اولسی اولوب یوقسه
علم بالوصفه علینی دکلدر شارح مرحوم اشبو کتاب مطولده بوجهی بوجه مشروح تکلفدن
غیر خالی اولق اوزره نظر اعتباردن مطروح قلمشرا ایدده کتاب مختصرده (والاقرب ان یجمل)
الخ قوللر بله صورت اختیارده بولمشدردر قال رحمه الله تعالی (والحق به ما بنی علی الشک کفوله
(کان السحاب الغرغین محنها * حبیباً فصار قی لهن مدافع) شک اوزرنده بنا اوانسان کلام
دخی حسن تعلیلده الحاق اولمشدر شوقدر که حسن تعلیلده ادعا و اسرار اولوب شک ایسه بوکامقانی
اولدیندن حسن تعلیلدن حد اولمشدر نه کیم ابی تمامک (ربی شفعت ریح الصبا بنسبها *
الی المزن حتی جادها وهو همام * کان السحاب الغر) الخ قولنده واقع اولمشدر (ربی) ضمیرا الیه
(ربو) نک جمعی اولوب ارضدن مرتفع اولان تل یعنی نیه مناسنه در (شفعت) اکر روایت

صیغه مجهول اوزره ایسه ضم معنایه شمعند (ضمت) و یا خود (جمعت مقوله الشفاعة)
 دیگر و اگر صیغه معام اوزره ایسه معنای متعارف اوزره شفاعتند در ریح صبانک مرنه ضم
 اولوب و یا خود مرنه شفاعتی مقبول اولسندن مراد ریحک مرنی و یا به سوق ایستدر (نسیم)
 نفس ریح و ریحک هوبینه اطلاق اولتور بوراده مراد هوب و ریحدر (مرن) مرنه ک جچی
 اولوب سحاب ایضدر (جادهها) ضمیری ریا به راجعدر (سحاب) واحده وجهه اطلاق اولتورق
 مراد نایدر (جاد) جوددن اولوب جود مطر عظیم القطر اولسبله (امطر مطرا جودا) دیک
 اولور ضمیر ریا به راجع اوواب (امطر الزن لاری) دیکدر (هامع) سائل معنایه در (هوع)
 قح ایله سیلان ایستدر (غر) اغرک جچی اولوب ایض معنایه در مراد کثیره الساء اولان
 سحاب ماطره در (نخنها) ضمیری ریا به راجعدر (رقی) همره ایله ترفاء اولوب تخفیف اولتورق
 فضا تسکن معنایه در (مدامع) دموع جعیدر مفهوم یکن قصه ابتدایی تلاله کثرت نزول
 مطری حکایه اولوب یعنی ریح صبا نسیم به اقتران و هوب و وزان ایدرک سحابی سوق ایدوب
 خنکه سحاب مواضع مذکوره به مطر عظیم ازالیله هر جابندن سیل باران فیضان ایدوب کان
 سحاب ماطره اولتورق نخنده بر حیب اضاعه سیله دموع عبونی ساکن اولور دیکدر ایض
 ابی محام سحابدن نزول مطری علی سیل الشک سحابک تخت ریا به بر حیب دل با غائب ایدرک
 انکیچون اوزرینه بکا ایتمبله تلیل ایستدر و ابونمامک یویتی محمد بن وهیک (طللان طال علیهما
 الامه * در سافلا علم ولا نضد * لبس البلی فکما وجدا * بعد الا حیه مثل ما جدد) قوتله اشارت
 ایدر (طلل) رسم دار یعنی تملک که یردن مرتفع اولور (امد) زمان معنایه در (درسا) مح
 دیکدر (علم) سلامت معنایه در (نضد) بدبختی بعضیستک فوقنده وضع اولشان امتعه
 و اجساددر امدی ابن وهیب موفیقده اولان خرابه زار دیارک تقادم زمان ایله خلائی مرتفع و زائل
 و اجزائی متفرق و مضاعف اولورق محو و مندرس اولسندی کان مقارقت احیاء فصره کنایه است
 سر ملاکزد سندن گذران ایدن شدائد و احزان امثاله اطلال مذکوره ک دخی مصادف اولش
 اولسبله تلیل ایستدر و نقاد اهل بیاندن بعضی ذکر اولشان (کان السحاب الغر) الخ یعنی
 تفسیرده بعضی نای سحابک تخت ریا به غائب ایدرکی جیسندن مراد شعر کشدی اولتی اوزره
 یار ایدوب یونک وجهی عننده معلوم اوله مدیقتی اراد ایتمبله شارح مرحوم یوزرر که یوتفیرک
 وجهی مطام قصیده اولان (الان صدری من غرائی بلاقع * عشیه شافتی الدیار البلاقع) یتنه
 ملائمت و مناسبت قصیده مبتددر و دیوان ابی تمامدن بعضی نسخه یویتی ذکر اولشان (کان السحاب
 اغر) الخ یتنک ماقبلنده واقع اولسبله یوسورتند (نخنها) ضمیری دیار بلاقع عائد اولورق
 کان سحابک دیار مذکورده فقد واضاعه ایدرکی حیب نفس ابونمام اولش اولور بوحالده
 ابونمامک اسمی حیب اولسی دخی جله لاطافندن عد اولتور (غرا) مصیبه صبردر (بلاقع)
 جمع بلذعه اولوب کشنده ثبات و کلادن رشی اولیان ارضدر (عشیه) وقتدر (شافتی) شوقنددر
 مراد دیار بلاقع و خیالیه یاردن هیجان شوق و محسری حینه دل و سینه سی مجبور صبر و تحمل
 اولدیفنی افاده در قال رحمه الله تعالى (ومنه التفریع وهو ان یتلک اتفاق امر حکم بعد اثباته
للتعلق له آخر کمله (احلامکم لتقامه الجهل شافیه * کما دماؤکم تشق من الکلب) و معنویدن بریسی
تقریر یسدر بوده بر امرک متعینندن بریسی ایچون بر حکم اثبات اولتورقد نصکر یتنه او حکم تقریر
و تعقیبی اشعار ایدرک وجهه اوزره متعلق اخری ایچون اثبات اولتورقد و یووجهه شارحک (علی
وجه شعر بالتفریع والتعقیب) قیدیه تقییدی (غلام زید را کب و ابو راجل) امثالندن احترازدر
یتنه کیم کیت نام شاعرک اهل بیت رسول مدح ایدرکی قصیده سندن اولان (احلامکم لتقام الجهل)
الخ قولنده واقع اولسندر (کلب) قح لام ایله کلب کلبک معنی ایستندن انسانه عارض اولان
جنونه شیه بر مرشد (کلب کلب) لحوم ناسی اکل ایتمی سیبله داء کلبه مبتلا اولوب جنون کی

برحاله دوجار اولان کابدر که هر کیمی معنی ایله نمود باقه تعالی اوکسه دخی اوطاه کرفار اولور
 ترکیده قودرمن تعبیر ایدر و یوعلته شرب دم ملوکدن انجیع و انفع دوا اولور دیشلر بعضیلر
 ملکک اصبع رجل یسراستندن برقطره دم لئوب برخرما اوزرینه وضع ایله شخص مضره تناول
 ایستدر ایسی مشروط ایدر کیمی بیان ایستدر در (احلام) لامک ضمی و سکونیه حکمک جچی اولوب
 عنانده کور یلان رؤیادر یسده بومعاندن توسیع اولتورق عقل اوزرینه اطلاق اولتورق سقام
 جهله اضافه (لجین الساء) قیلندن اولوب جهل سقم دیکدر دماء اهل بیتک داء کلبه شفا
 اولسی ملوک اوللارندن و عقلاری سقام جهله شافیه اولسی ارباب عقول اوللارندن کلبه اولوب
 یعنی ای آل بیت نبوی سزرا ارباب عقول راجعه و ملوک و اشرا فدنسکر دیکدر و جاسبتک (بنا کبارم
 واسه کلم * دماؤکم من الکلب الشفا) قول دخی یو طریقده در (اتم بنا مکارم) تغذیرتد اولوب
 (بنا) ضم ایله جمع یاندر قضاة ایله قاضی کیمی مکارم خصائل حیده و اخلاق مرصیه در
 (امانه) آسیتک جچی اولوب طیب و معالج معنایه در (کلم) جراحتدر اهدی شاعر آل ییتی
 عقلاری سقام جهل ایچون شفا اولسبله توصیفی اوزرینه دماؤکم داء کلبه شفا اولسبله وصفی ییتی
 تفریع و تعقیب ایستدر قال رحمه الله تعالى (ومنه تأکید المدح بمایشه الذم) و معنویدن
بریسی تأکید المدح بمایشه الذمدر و یونکله تسبیسی اعم و اغلبه مبنی اولوب والامدح و ذمک غیریده
دخی یونوب و محسنات کلامدن اولور یتنه کیم و لا تسکعوا ما نکح ابائکم من النساء الا ما قد سلفکم
قول شریفنده واقع اولسندر (ما قد سلف) ماقدمات مفهومده در مفهوم جلیلی آباؤکم نکاح
ایستدرکی نسا سزک ایچون حلال اولوب فقط یونلر دن فوت و سبقت ایدنلر حلالدر اگر سزک
ایچون اناری نکاح ممکن اولورسه نکاح ایدک یعنی فوت و سبقت ایدنلر دن غیر یسی سزک ایچون
حلال اولوب فوت اولنلر یکن دخی نکاحی ممکن دیکدر دیک اولوب فرض بحاله تعلیق ایله تخیر اید
مبلغه در و یو جهندنشائی یونلرک جمله سته شامل اولان قدر مشترکک (تأکید الشیء عا شه تعیضه)
ایله تسبیح اولنشی شارح مرحوم رأی ایستدر قال رحمه الله تعالى (وهو ضربان افضلها
ان یسشی من صفة ذم متعیه صفة مدح لذلک بقدر دخولها فیها کفوله (ولا یحب فیهم غیر
ان سیوفهم * بهن فاول من مراع الکتاب) ای ان کان فاول السیف عیبا فایت شیتا منه علی
تقدیر کوبه منه و هو محال فهو فی المعنی تعلیق بالتحال) و یونده مشهور اولان ایکی ضرب اولوب
و یوضریک افضلی برشیدن ننی اولشان صفت ذمندن اوشی ایچون اولان بر صفت مدحک صفت
ذمه دخولتی فرض ایله استثنای اولتوردر یعنی برشیدن اول صفت ذم ننی اولتورق بعده صفات
مدحندن بر صفت صفت ذمه داخلدر دیو فرض و تقدیر اولوب ننی اولشان صفت ذمندن استثنای
ایستدر یتنه کیم نایفه ذیابتنک (ولا عیب فیهم) الخ قولنده واقع اولسندر (فلول) سیکک
حندن اولان کسور و ثله در مفردی قلدر (قراغ کائب) مضاربه جیوشدر مفهوم بیت قوم
مدوحده معایندن برشی اولوب فقط سیفرلنده مضاربه جیوش اعدادن رختنه وانگسارل واردر
دیک اولور اعدی قوم مدوحندن ننی اولشان صفت ذم و معایب اولوب یونندن صفت مدح یعنی
سیفرلنک فلول اولدیفنی استثنای اولتوردر مراد اگر فلول سیف عیب ایسه فقط یو عیب انزده
موجوددر دیک اولورق فلول سیف عیدن اولدیفنی تقدیر اوزره عیدن برشیتی اثبات ایتمش
اولوردی فلول سیف ایسه شجاعندن کلبه اولورق معایندن فرض و تقدیری محال اولسبله یوجهته
عیدن برشی اثباتی (حتی بیض القار) و (حتی یلج الجبل فی سم الخیاط) کبی مضاده محاله تعلیقدر
(قار) قیر یعنی زفتدر سم خیاط ثقب ابره یعنی اکته دلکبدر (اوماهی ابلیس سنجیده میزان
دقتیم * دهان تکنه سوز صغسه یوق حسننده نقصانی) یتنه دخی صفت ذم متعیه اولان
نقصان حسنندن کلل تنکی دهانی تغلیصده داخل اولتی فرض و تقدیریه صورت استناد مدوحده
اثبات اولوب یوانسده محالینده صفات مدوحه کک الکریده سدر شوقدر که مستثنا متلک تقدیریه

صورت استثناء ظاهر اولاد یقینند تمثیلده (ایندم امرار نظر اسباب حسن دایره * برقصور سزدر فقط قدی مشابه مرصه) بینی دها اظهر وقاعدہ عربیہ اوفقدن قال رحمه الله تعالى (فالتأکید فیہ من جهة انه كدعوى الشئ بيته وان الاصل الاستثناء هو الاتصال فذكر اداته قبل ذكر ما بعدهما يوهم اخراج شئ مما قبلها فاذا وليها صفة مدح جاء التأکید) ایندی بوضرب مدحی ونفی صفت ذمی تأکید بر شئی بیته الیه دعوی کی اولدیغی جهتند زرا مطلوبك نقیضی اولان (اثبات شئ من العیب) محاله تعلیق اولوب محاله تعلیق اولسان شی ایسه محال اولسیله عدم عیب ثابت اولور وبرده تأکید شو جهندن متحققدر که مطلق استثناء اصل اولان اتصالد یعنی مستثنی منهک استنادن سکوت اولدیغی تقدیرده مستثنی مستثنی منهک داخل اوله جق جیتده اولسیدر تاککه مستثناك ذکر می مستثنای مستثنا منه ایچون ثابت اولان حکمدن اخراج ایچون اوله (واستثناءه اتصال اتصال زرا اصول فقهد تقریر اولدیغی اوزره استثناء منقطع بجاذر واستثناءه اتصال اصل اولدیسہ ایدی ادات استثناءك مابعدده اولان مستثنی ذکر اولغردن مقدم ذکر می مابعدده ابراد اوله جق شئك ماقبلده مذکور اولان شیدن اخراجی ایهام ایدر و ماقبل اداته اولان شیدن مراد مستثنا منه و مابعدده اولان مستثنا در یعنی غرض متکلم قومده عیبیدن برشی حاصل اولق اوزره نفی ایستدیکي افراد عیبیدن بر شئی نفیدن اخراج الیه قوم مذکور ایچون اثبات انکدر دیو سامعک وهم وظننه اقصاع والفسا ایدر (توهمت الشئ) دینلور (ظننه واهمه غیری) دیکدر و بوايهام اوزرینه اداتی صفت مدح ولی ایدوب واستثناء اتصالدن انقطاعه تحول ایدیکي کی تأکید حاصل اولور زرا بوضورنده مدح علی المدح اولوب ومدوحده اثبات ایدہ جک صفت ذم بولہ مدحی جهتله صفت مدحی استثناء مضار اولمش اولدیغی اشعار ایدر شونکه برابرکه بوضورنده قلوب ایچون تأخید و خلافت دخی وجوددر (خلافت) اسان الیه حدیسه در و (تأخید) ضم الیه اخذدن اولوب اخذہ سحر کی رفیددر قال رحمه الله تعالى (والثانی ان ثبت لشي صفة مدح ويعقب باداة استثناء تليها صفة مدح اخرى له نحو انا افصح العرب يداني من فريش) و تأکید مدح بما ثبت به الذمندن ضرب ثانی برشی ایچون بر صفت مدح ذکر اولوب واشبو صفت مدحک شئ مذکور ایچون اثباته متعاقبا اوشی ایچون صفت مدح اخراجی ولی ایدن ادات استثناء ذکر اولسیدر ته کیم سید بدیع البیان قریشی اللسان صلی الله تعالى علیه وسلم افندمن حضر تلریك حقہ اعل طراز کهر بارلندن صدور ایدن ﴿ انا افصح العرب يداني من فريش ﴾ حدیث شریفده واقع اولشدر (بید) غیر معنائه اولوب ادات استثناءدر لکن مرفوع و مجرور اولوب دائما منصوب واقع اولور واستثناء متصلده مستعمل اولوب بلکه انجق بونکه انقطاعده استثناء اولور قال رحمه الله تعالى (واصل الاستثناء فيه ايضا ان يكون منقطعاً لكنه لم يقدر متصلاً فلا يفيد التأکید الا من الوجه الثاني ولهذا كان الاول افضل) بوضرب مدح دخی ضرب اولده اولدیغی کی استثناءه اصل و راجح و کثیر الاستعمال اولان منقطع اولسیدر زرا مستثنی مستثنی منهک داخل دکادر و بوجوهله ضربینده اولان استثناءه منقطع اولفلک اصلتیه کلام مصنف مطلق استثناءه اصالت اتصاله دار مرور ایدن قولنه متاقی دکادر زرا مطلق استثناءه حقیقت اولسده نظرا اتصالک کثیر و راجح اولسی استنادن برنوعده انقطاعک کثرت و رجحانته غیر محذور لکن ضرب اول الیه بیلرند شوجهنله بر فرق وارددر که بوضربده اولان استثناء منقطع ضرب اولده اولدیغی کی متصل تقدیر اولوب بلکه حال اوزره انقطاعه باقیدر زرا بوضربده منفیه عامه اوله رق صفت مدحک فرض دخول ممکن اوله جق صفت ذم غیر موجوددر و بوضربده استثناء متصل تقدیر اولدیغی جهتله تأکید افاده سی ضرب اولده ذکر اولسان وجهیندن بالکز وجه ثانی جهتندن اولوب وجه اول جهتندن افاده ایچون زرا وجه اول استثناءك متصل تقدیری اوزره مبنی اولان تعلیق بالمحاله مبتدیر و بوضربده تأکید بالکز وجه ثانی جهتندن و اولده وجهیندن اولسندن شئی ضرب اول بوندن

افضلدر و اما ﴿ لا یسمعون فیها لغوا الا سلاما ﴾ قول شریفی ضرب اوله محتمل اوله رق سلامک لغوده تقدیر دخولیه ایکی وجهندن مفیدنا کید اولور و ضرب ثانیدن اولسی دخی محتملدر که سلامک لغوده دخولی تقدیر اولغیه رق استثناء اصلندن منقطع اولور و بوجه آخر دخی محتمل اولوب شویله که استثناء حقیقه متصل اولسیدر زرا سلامک معنای سلامته دعا اولوب اهل جنت ایسه و عدالهی الیه کنیدلر ایچون حصول سلامت منقطع به اوله رق اشودعا دن مستثنی اولسیله اگر بونده اولان فائده اگرام موجود اولسه ظاهری لغو و فضول کلام قیلندن اولور بوحالده کلام کان (لا یسمعون فیها لغوا الا هذا النوع من اللغو) تقدیرنده اولمش اولور و ﴿ لا یسمعون فیها لغوا ولا تأثیما الا قیلا سلاما سلاما ﴾ قول شریفک تأکید المدح بما یبشبه الذمندن ذکر می مرور ایدن ضربیندن هر بر رینه جلی ممکن اولوب لکن اشبو وجه ثالثه یعنی حقیقه استثناء متصله جلی ممکن اوله مز زرا سلاما قول لرینت هر تقدیر لغو قیلندن فلسفی ممکن اولور سده لکن تأییم قیلندن فلسفی ممکن اوله مز معنای (تأییم) انکه نسبتدر و بر کلامده متعدد ذکر اولوبده بعده اولدن مثلاً (ماجائی رجل ولا امرأه الا زیدا) کی استثناء متصل اثباتی جائز اولوب فقط ذکر اولنان متعدد دک برندن یعنی مثلاً رجندن متصل اراده اولدیغی حیندر رجلی تأخیر ایدرک (ماجائی امرأه ولا رجل الا زیدا) دینک واجب اولور نظم مذکورده ایسه لغو تأییمندن مقدم اوله رق (الا قیلا سلاما) قولنک حقیقه استثناء متصله جلی جائز اوله من قال رحمه الله تعالى (ومنه ضرب آخر نحو (ومانتقم منا الا ان امنایات ربنا) و تأکید المدح بما یبشبه الذمندن بر ضرب آخر اولوب بوده استثناء مفرغ اوله رق اثبات اولوب و عامل کند وسنده معنای ذم اولان شیدن و مستثنی کند وسنده معنای مدح اولان شیدن اولسیدر ته کیم ﴿ ومانتقم منا الا ان امنایات ربنا ﴾ نظم جلیلده واقع اولشدر مفهوم جلی یزدن بر شئی تعیب ایچون من الامناقب و مفاخرک کایسه اصل و اساس اولان ایمان بایاته تعالی بی تعیب ایدرسن دینک اولور بقسال (نعم منه و انتقم) اذا عابه و کره و ﴿ قل یا اهل الکتاب هل تنفمونا الا ان امنایات ربنا ﴾ قول شریفی دخی بونک اوزرینه در زرا بونظم جلیلده استفهام انکار ایچون اولوب نفی معنائه اولور و بوضرب وجهیندن افاده تأکیدده ضرب اول کیدر قال رحمه الله تعالى (والاستدراك في هذا الباب كالا ستثناء كما في قوله (هو البدر الا انه ابهر ز اخر * سوى انه الضرغام لكنه الوبل) واشبو تأکید المدح بما یبشبه الذم بایده استدراک دخی افاده مراده استناکیدر واستدراک دال اولان (لکن) لفظیدر ته کیم ابوالفضل بدیع الزمان همدانینک خلف بن احمد سجستانی بی مدحده نظم ایتمش اولدیغی (هو البدر الا انه) الخ قولنده واقع اولشدر (بحر زخر) بحر متلی و مر تغدر (ضرغام) اسددر (وبل) وایک جچی اولوب مطر شدیددر (الا انه) و (سوی انه) قولری (بدائی من فريش) کی استناددر (و لکنه الوبل) قولی استدراک اولوب استنادن ضرب مذکورک افاده ایندیگی شئی یعنی تأکید مدحی افاده ایدر زرا ضرب مذکورده استثناء منقطع اولوب و بونده اولان لکن معنائه در قال رحمه الله تعالى (ومنه تأکید الذم بما یبشبه المدح وهو ضربان احدهما ان یستثنی من صفة المدح منفیه عن الشئ صفة ذم له بتقدیر دخولها فیها کقولک فلان لاخیر فیہ الا انه یسی الی من احسن الیه) و معنای برسی (تأکید الذم بما یبشبه المدح) اولوب بوده ایکی ضرب اول برشیدن منفی اولان صفت مدحندن صفت مدحده دخولی تقدیر الیه اوشی ایچون اولان بر صفت ذمی استناددر مثلاً (فلان لاخیر فیہ) دیوب فلانندن صفت مدح اولان خیری نفی الیه بعده محسنه اسائن صفت ذمیمه سیک صفت مدحده دخولی فرض و تقدیر الیه صفت مدح منفیدن استثناء ایدرک (الا انه یسی الی من احسن الیه) دیرسن قال رحمه الله تعالى (واثبت لشي صفة ذم ويعقب باداة استثناء تليها صفة ذم اخرى کقولک فلان فاسق الا انه جاهل و تحقیقها علی قیاس مامر) وایکجی برشی ایچون بر صفت ذم اثبات اولوب صفت ذم آخرک ولی ایدیکي ادات استثناء الیه تعقیب

اولئسیدر مثلا (فلان فاسق) دیناوب فلان ایچون صفت ذمیه فسق اثبات اولند قد نصکره
صفت ذمیه جهلک ولی ایلدیکی ادات استنباطیه تعقیب اولنه رق (الان جاهل) دیرسن و بونک تحقیق
(ناکید المدح بمایشبه الذم) باینده مرور ایدن تحقیقاتدن مستبان اولور واشو (ناکید الذم
بمایشبه المدح) بایندن ضرب اخر یعنی استثناء مفرغ دخی کاور (لاستحسن منه الاجتهل) کی و بونده
استدراک باب مذکور کی استثناء مفرغه سنده در (هوا جاهل لکنه فاسق) کی قال رحمه الله تعالی
(ومنه الاستنباع وهو المدح بشئ علی وجه يستتبع المدح بشئ آخر کقوله نهبت من الاعمال والحواس
اهبت الدنيا بالک خالده مدحه بالنهاية في الشجاعة علی وجه يستتبع مدحه بكونه سببا لصلاح الدنيا
ونظامها وفيدانه نهب الاعار دون الاموال وان لم يكن ظاهرا في قتلهم) معنویدن برسیده بین التائین
باه موحد ایله استنباعدر بوده برشی ایله روجه اوزره مدحدر کشتی آخر ایله مدحی استنباع واستظهار ایلر
ته کیم ابو الطیب متینک (نهبت من الاعمال) قولنده واقع اولشدر (نهبت) غارت و (حواسه)
جهته معناسنده مفهومی غزلردن اومقدار نهب و غارت ابتد کله اکرانی جمع و احتوا ایش
اولسایدک دینا بخلد اولقله کله تهیه اولتوردی دیمکدر بویت ایله مدحی شجاعتده درجه نهابتده
اولسیده مدح ایشدر زرا مقتولری اکر مدوح غزلربنه وارث اولسه دینده خلودنی موجب اوله جنی
حقیقته کثیر اولسی فرط شجاعتی مستلزم مدر و بومدح روجه اوزره واقع اولشدر که دینا
صلاح ونظامه سبب اولسیده مدحی استنباع ایشدر شویله که خلود روح ایله دنیای مهیا
قلشدر زرا برکته بی فائده برشی ایله تهیه ده بر معنی بوقدر واثقه نحو دن علی بن عیسی الریعی
دیمشدر که بویته مدحدر ایلکی وجه آخر دخی اولوب برسی مدوحک نهب اعمار ایدوب
اموالی نهب اتمام سیدر بوابسه علوه مندن ایا ایدر و ایکجیسی مقتولر بیک قتلده ظالم اولماسیدر
زرا انلرک قتله انجی دنیا و اعلیک صلاحی قصد ایشدر زرا دینایی نهیه اهلی تهیه در
واکر مقتولرک قتلده ظلم اولی لازمه کله مدوحک خلودله اهل دنیا ایچون سرور اولز دی
قال رحمه الله تعالی (ومنه الادماج وهو ان يضمن كلام سبق له معنى آخر) (معنی آخر) قول
مفعول اوله اسناد اولنان (بضمن) ایچون مفعول ثانی اوله رق منصوبدر یعنی معنویدن برسیده
ادماجدر (ادماج الشئ فی الثوب) دیرلر او شئی ثوبده ایلدی دیمکدر (ادماج) مدح و یاغیر بسندن
بر معنی ایچون سوق اولنان کلام معنای آخری متضمن قلشسیدر و بومعنای ثانی مصرح به اولوب
و کلامده کلام بومعنی ایچون سوق اولند یعنی اشیاء ایلده چک برشی اولماسی واجبدر ایدی بهضیرک
(ابی دهرنا اسعافنا فی نفوسنا * واسعافنا فین نجب ونکر * قللت له نعمک فیهما * ودع
امرنا ان المهم المقدم) قولنده شاعر شکوای زمانی ادماج ایلدی دیوقولری سهودر زرا بونده
شکایت (ابی دهرنا اسعافنا فی نفوسنا) قولنده مصرحه اولوب نه کیفیته مدحه اولور واکر
تهیه مدحه در دینله قبوله افریدر زرا (قللت له نعمک فیهما) قولی مدوح ایچون دعا اولوب
تهیه بی متضددر (نعم) ضم نون وقصر ایله نعمت معناسنده اولوب قحی تقدیر ده مدود اولور
مفهوم بیت زمانیزم حاجتزی قضادن نفهمده ابوامتناع ایدوب محبت و اعزاز ایتد بکر ذات
حقنده بزه اسعاف ایلدی یعنی زی کندی حاجتزی فضالیه مسرور ایتوب فقط سود بکر
واخلا صنده بواند بغیر ذاتک مسرور بقیله مسرور ایلدی بوجهتدناشی بنده زمانه دیدمکه انلرک
حقنده نعمتی اتمام ایدوب بزم امرمزی ترک ایله زرا انلرک حصول امی عتدیزده بزم مقاسد مزک
حصولدن زیاده ملزوم و هم اولوب و امر مهم مقدم یعنی حق تقدیمی وارد دینک اولور قال
رحمه الله تعالی (فهو اعم من الاستنباع لشموله المدح وغيره) ایدی ادماج استنباعدن اعمدر زرا
ادماج مدح وغیربسته شامل اولوب استنباع مدحه خاصدر قال رحمه الله تعالی (کقوله
(اقلب فيه اجفاني کانی * اعدبها علی الدهر الذنوب) فانه ضمن وصف اللیل بالطول الشکایه من الدهر)
ته کیم ابو الطیب متینک اشبو (اقلب فيه الخ) بینه واقع اولشدر (فیه) فی ذلک اللیل دیمکدر

(اعدها) ضمیری اجفانه راجع اولوب (اجفان) جفک جعی اولوب عینک اعلا واسفلدن خطاسی
یعنی کوز قیاسی معناسنده در یعنی لیل مذکورده اجفانی کثرت تقلب و تکرار بکندن ایچون
کان دهر اوزره ذنوبی تعداد ایدردم دینک اولور ایدی بویته مدحی طول ایله لیلک وصفته
دهردن شکایتی متضمن قلشدر و مصنف تعریفده اولان (معنی آخر) قولنده جنس معنی مراد
ایدوب واحد و اکثردن اعمدر واحد مثال بیت مذکور اولوب اکثره مثال ابن نباته نک (ولابدی
من جهلة فی وصاله فن لی یخل اودع الخ عتده) قولیدر جهلی حلم ایله مقابله سی زرا جاهل طیش
وخفت و ترک وفاری مستلزم اولور (خل) کسروضم خالیه دوست و صديق معناسنده در یعنی
بهمیچون تحصیل وصال محبوبده مقتضای عقلدن فراغت و موجب جهل اوزره حر کتله ترک وفار
ومدارات رقبا و شدائد مقاسات و اهاناته رضامثالی افعال جهله دن اولان شیلره نحمدن لازم اولسیده
بکاسدق خالص اوله جنی کیم وارد که انک عتده حلم و عقلی و دینیه ایدم دیمکدر ایدی شاعر
مرفوم ذکر و وصف محبوبده کند و سنک حلم اولقله فخرنی ادماج ایشدر زرا حلمی ایداعه
صالح برخلیک وجوددن استغفاهی حلمه فخرندن کنایه درو حلمیه فخرنه تغیر اخوان جهته شکوای
زمانی متضمن قلشدر زرا خواندن ایداع حلمه شایان و صالح برکته قالدیفته تنبیه ایچون استغفاهی
مخرج انکارده اخراج ایشدر و بونکه کند و سنک مفارقت حلمه ایداع بیت ایتوب لکن وصال محبوبی
مراد ایدرک بوابسه حلمه منافی اولان جهله موقوف اولد بقتدن اکر حلمی ایداع ایتکله صالح
برکته بولورسه چونکه ودایع آخر الامر بینه صاحبانه عاده قلته جنی جهته شومرده حلدن مفارقت
موقته به عزیمت ایش اولدیفته تنبیه ایشدر قال رحمه الله تعالی (ومنه التوجيه وهو ايراد الکلام
بمختلف وجهین مختلفین کقول من قال (لا عور لبث عینیه سواه) معنویدن برسیده توجیهدر
(بمختلف الضدین) دخی تسمیه اولور بوده کلامی وجهین مختلفینه محتمل اوله رق ایراد ایلکدر ته کیم
عمر و اسعاف اولان برخیاط امور حقده بشارک (خاط لی عروقبا * لبث عینیه سوا) قولنده واقع
اولشدر زرا بوکلام عمر و امور خیاطک بشار ایچون دیکدیکی قیادن بشار منون اولوب عین امور بیک
صحیحی یعنی اولقله محتمل اولوب و صورتده مدح و معنی خبر اولور و خیاط قیادن منون اولوب او برکوزی
دخی ضرر اوله رق بتون بونه کور لکنی معنی اولسنده دخی محتمل اولوب بوسورتده ذم و معنی ضرر
اولور آخر بیت (قلت شعرا لیس بدی * امدح ام هجا) اولوب مفهومی مدح و هجو محتمل
بر بیت سوبلدم مراد قیسی اولدیغی بینه مز دیمکدر قال رحمه الله تعالی (قال السکاکي ومنه تشابهات
انقران باعتبار) سکاکي مرحوم تشابهات قرآن مینک دخی باعتبار ایله توجیهدن اولسنده قائل
اولشدر و باعتبار تشابهاتک وجهین مختلفینه احتمالدر مثلا و جار بیک کقول شریقی
رب و بجی امره محتمل اولوب ایدهمایه دلالت اید چک قرینه بوقدر و بوجهته تور به ده داخل
دکدر و توجیهک تشابهاتدن تفارقی اعتبار ایلده در که بود توجیهده استواء احتمالین واجب اولوب
و تشابهاتده احد معنیزم قرب و آخر بعید اولسیدر مثلا نظم مذکورده بجی رب معنای قرب و بجی
امر بعید اولوب لکن حق الهیده بجی تمتع اولسیده ثانی متعیندر و بوندن ایچون سکاکي کندیسی
اکثر تشابهات قرآن توری و ابهام قیلندن ایدو کتله قائل اولشدر و برده تشابهاتده معنیزم
احدهما مدح و آخر ذم اولی کی متضادین اوللری واجب اولوب توجیهده ایدسه بونک وجوبی
وجه مفارقت اولسی جائزدر قال رحمه الله تعالی (ومنه الهزل الذي يراد به الجدة کقوله) (اذا ما عجمی
انک مفاخرا * فقل عدعن ذاکف اکلک للضب) و معنویدن برسی کند و سبله جد مراد اولنان
هزلدر یعنی کلام علی سبیل المطایبه ذکر اولوب و بوندن فی الحقیقه صحیح اولان معنی قصد اولور
ته کیم شاعرک (اذا ما عجمی الخ) قولنده واقع اولشدر بویت ابونواسک عجمی بی هجو ایلدیکی
قصیده سندن اولوب تمیزدن اکل ضیی سؤالده معنای استهزا اولوب و حقیقی نامل اولسده جدد
زرا قبیله تمیز ضیی جوق بیوب و بونکه تغیر و مذمت اولور (عد) تجاوز یعنی افتخاردن و از کج

دیکدر (ضرب) کردید کبری حیواندر واشو کندوسیه جد مراد اولسان هرل الیه تهکم پیننده بهض
کتب بدیعیه دیان اولسان فرق لطیف ظاهر تهکم جدو باطنی هرل اولوب بونوع بالکس اولسیه در
قال رحمه الله تعالى (و منه تجاهل العارف وهو كما سماه السكاكي - سوق المعلوم مساق غيره لئلا يكتفى بالتواخي
في قول الخار جية (يا شجر الخاير مالك مورقا * كالك لم يخرج على ابن طريف) معنويدين برسيديه
تجاهل العارفدر و بوده معلومی لئلا يكتفى غير معلوم مسافته سوق ايتكدر سكاكي رحمه الله تعالى بوقسمه
(سوق المعلوم مساق غيره لئلا يكتفى) نسبه ايتكدر كه معناسه موافقدر وكلام اللهه وروندن
ايچون تجاهل الیه نسبه سنی سوم ديمشدر و بونده اولان نكه تو يخ ايتايدر ته كم لیلی بنت طريف
شيبانك زید قرداشنی قلايت كنده نظم ايلديكي قصيده مرثيه سندن اولان (يا شجر الخاير الخ)
قولنده واقع اولشدر (خاير) ديار بكر نواحي سندن (مورق) اوراق الشجر قولرندن اولوب
صار ذاورق ديمكدر (مالك) قولنده اولان كافدن حال اولوب (ما وقع لك حال كونك ذاورق)
مفهومنده در ايمدی لیلی بنت طريف شجر ك ابن طريف اوزره عدم حزن وجزعنی بيلور سده
لكن تجاهل ايدوب شك اوزره دال اولان كان لفظنی استعمال ايتكدر مراد لاجل المبالغة
شجرى تو بيمكدر يعنى ابن طريفك اثر حزننى جسادته ظاهر اولسنى ادعا طريفه شجره عدم
ظهورندن ايچون تو يخ قصده ايتكدر قال رحمه الله تعالى (و المبالغة في المدح كقوله (الم برق سرى
ام ضوم صباح * ام ابناستها بالنظر الضاحي) و تجاهل عارفده معبر اولان نكندن برى مدح
مبالغه در ته كم بيمكدر (الم برق سرى الخ) قولنده واقع اولشدر محبوبه بك تبسمه
مبالغه ايدوب ابناسته محبو به الیه لم برق وضوم صباح يثنى فرق ايتكدر (سرى) ظاهر
معناسه در و بويابده لسان تركيدن (عجب عكس رخكى ايتش روشن بوش چرخى * شرار سينه در
ياشمى بوقسمه خرمن انجم) بيت لطنى دخی شایان ايراد كورمشدر قال رحمه الله تعالى (اوفى الذم
في قوله (وما ادري وسوف اخال ادري * اقوم آل حصن ام نساء) و ياخود نكته ذمه مبالغه كيدر
ته كم زهيرك (وما ادري وسوف الخ) قولنده واقع اولشدر (اخال) حرف مضارعنى كسر
ايدن قومه كوره كسر همزه الیه اظن معناسه در جوهر يده كسر قحندن افكدر وقح يالكر لغت
بؤاسد در ديوان ايتكدر آل حصنك رجال اولديكى معلومی اولوب لكن ذمه مبالغه ايچون تجاهل
ايتكدر و بونده قوم رجاله خاص اولد بعه دلالت واردر قال رحمه الله تعالى (والندله في الحب
في قوله (تالله باظبيات القاع قلن لنا * ليلاي منكن ام ليلي من البشر) دخی نكه حسين بن عبد الله
وياخود مجنونك (تالله باظبيات القاع الخ) قولنده اولان ندله كيدر (ندله) تخبر و تدهش ديمكدر
(قاع) ارض مستوی معنا سنده در محبته كالدهش و تخيرندن ايچون ليلاسي بشر اولديكى معلومی
ايكن تجاهل ايدرك آهوله لیلی ائله ديميدر و ياخود بشر ميدر ديو سوال ايتكدر و اطلال و رسوم
و منزله خطاب و بونلردن استفهام دخی بو قبيله ندر ته كم شاعرك (امز لاني مى سلام عليكاه
هل الا زمن اللاني مضين رواجع * وهل يرجع التسليم او يدفع البكا * ثلث الاثافي والديار البلاقم)
حييه بك شتا و صيفه مخصوص اولان ايكي منزله خطابدر هر يده ايچون اولوب استفهام انكاريدر
(مى) اسم حبيبه در (رواجع) راجعه بك جميدر (رجع) قبح ياندن اوله رق رجعدن رد معناسه
اولوب التسليم نصب الیه مفهولدر بهض نسخته (اويد فع البكا) محلنده (اوبكشف العيى) واقع
اولوب مراد عشقك هم و تخيريدر (ثلث الاثافي) رجوع و دفع و ياخود يكشف فعلينك فاعليدر
(اثافي) انفيديك جعي اولوب نخت قدره وضع اوله رق آتش باقلان طاشلدر (بلاقع) كندوسيه
برتى اوليان ارض قفر و خاليدر ازمنه ماضيه تك عدم رجوعى و اثافي و خرابه زار در سلام و دفع بكابه
و كشف حيرت عشقه صالح اولديكى معلومی اولوب فقط تخير نداشتنى محبوبه بك منزلتندن سوال الیه
معلومی اولان شيدن تجاهل ايتكدر و ته كم كفاردن حكايه اوله رق وارد اولان هرل نلكم على رجل
بنككم اذا مر قتم كل يمزق انكم لى خلق جديد * نظم جليلنده اولان تحقير دخی بوجهله اولوب كفاردن

بعضي بعضيته خطاب الیه رجل الیه جناب نبى عليه السلامي قصد ايدرك كان رجل ما اولد قارندن
بشقه صورته حضرت پيغمبر ذیشان معلوملى اولديكى صورتده سوق كلام الیه زعم فاسد رنجه قصد
تحقير ايتكدر در زير حضرت نورهدى صلى الله تعالى عليه وسلم عندلنده شمس تابا دن اظهار در و نظم
جليلده و انا و اياكم على هدى اوفى ضلال ميين * قول شر يفته اولان ندر بض دخی بو اسلوبه
اولوب اقوال بلفساده اعتبارات سائر دخی موجوددر قال رحمه الله تعالى (و منه القول بالوجب
وهو ضربان احدهما ان يقع صفة في كلام الغير كناية عن شيء اثبت له حكم فثبتها للغير من غير تعرض
لثبوته او نفيه عنه نحو (يقولون ان رجعتا الى المدينة ليخرجن الاعن منها الاذل والله العزة وله المؤمنين)
معنويدين برسيده قول بالوجبدر شوبله كه متكلم مخاطبك نفي مقصوديله براير موجب كلامي اولان شيبى
اعتراف ايدر بوده يا ضرب اولده اولديكى وجهله مخاطبك مناط مقصودنى شى آخرده اثبات ايتيله
وياخود ضرب ثابده اولديكى اوزره كلامنده اولان لفظنى اولفظندن قصد ايلديكى شيك غير بسى اوزره
جليله اولور بوده ايكي ضرب اولوب اول شوطريق اوزره اولور كه بكسه نك كلامنده برشيدن كايه
اوله رق بر صفت واقع اولوب اوشى ايچون بر حكم دخی اثبات اولسيله سن بو كلامه مقلبل ايراد
ايدمك ك كلامده صفت مذكوره في اوشيك غير بسى ايچون اثبات ايدر فقط حكم مذكورك
اوغيره ثبوت و ياخود اندن انتفاسته تعرض ايتسين ته كم (يقولون ان رجعتا الى المدينة *
الاية نظم جليلنده مشهور در زير كلام منافقينه (اعز) كندى فريلردن و (اذل)
مؤمندن كايه اوله رق واقع اولوب و صفت اعز الیه مكنى عنه اولان فريلر ايچون مدينه دن اخراج
مؤمنين اثبات ايتيله جناب باري تعالى كلام منافقنى رد الیه صفت عزنى فريق منافقين غير بسى
اولان الله و رسول و مؤمنين ايچون اثبات ايدوب حكم اخراجك عزتله موصوفين اولان الله و رسول
و مؤمنين ايچون ثبوت و ياخود نفيه تعرض بيلور ماشدر قال رحمه الله تعالى (والثاني حل
لفظ وقع في كلام الغير على خلاف مراده مما يحتمل به بذكر متعلقه كقوله (قلت ثقلت اذا ثبت مرارا *
قال ثقلت كاهلي بالابادي) و قول بالوجبدر ضرب ثاني غيرك كلامنده واقع اولان لفظنى
ذكر متعلقيله محتمل اولديكى معانيدن خلاف مرادى اولان بر معنايه حل ايتكدر (مما يحتمل)
قولى (خلاف مراده) دن حالدر (مما) ده ما معانيدن عبارات اولوب (يحتمله) ضمير
مستترى لفظه و ضمير بارز مابه راجه در (بذكر متعلقه) قولنده (با) حله متعلق اولوب ضمير
افظه مآددر متعلقدن مراد حال و مفعول و ظرف و غير يلر يدر ته كم ابن عباسك (قلت
ثقلت الخ قولنده) (ثقلت) لفظنى كلام غيرده واقع اوله رق سزه بالدفعات و روده ثقلت
و تحصيل زجت و مؤنت ايتدم معناسه اولوب بولفظنى مخاطب ابادى و من نعم الیه عاتقى تنقيه
حل ايتكدر (كاهل) و (عائق) كنفين پينده اولان محلدر ما بعد بيت (قلت طوات قال
لا بل تطول * و ابرمت قال حبل و دادى) اولوب (طولت) قواندن مراد اقامت و اثباتى تطويل
ايتدم يعنى مجلسى اوزاندم ديمكدر (تطول) تفضل و انعام معناسه در يعنى تطويل مجلس ايتجوب
بلكه تطول و احسان ايتد كز ديمك اولوز (وابرمت) و قلت ابرمت تقديرده اوله رق املاات معناسه در
(ايرم) احكم معناسه دخی كالور مراد قائل طول اقامت و تكرر ملازمته املا ايلدم ديمك اولوب
مخاطب احكم معناسه حل الیه حبل و داد و محتملى محكم قلديك مفهومده صرف كلام ايتكدر
(قلت طولت) قولى مانحن فيهم زدن اولوب فقط (ايرمت) قولى ينه قول بالوجبدر و اما
شاعرك (واخوان حسبتهم دروعا * فكافوها ولكن لا وعادى * و خلتهم سهما ما صابيات *
فكافوها ولكن في قوادى * وقالوا قد صفت منا قلوب * فقد صدقوا ولكن عن ودادى) قولنده
بيت ثالث بو قبيلدن اولوب اولكى ييلر بو كا قرييدر زير ييتين اولينده معنای اخرا و زره حل اولسان
لفظله كلام غيرده واقع اولوب بلكه كندى ظننده بر معنايه واقع اوله رق بو معنائك خلافتده حل
ايتكدر (دروع) درعك جعي اولوب زره معناسه در (صفت) مالت مؤداسنده در مفهوم

بیت انلر بر احوالدر که بن انلری دروع کبی اصحاب حفظ و جابه دندزل قیاس ایتدم واقعا انلرده حامی اولدیلر فقط بنم ختمده اولوب اعدا ایچون حامی اولدیلر و بن انلری سهام مصیبه قیاس ایلدم و فی الواقع انلر سهام اولدیلر ایسه ده بنم قوادمه سهام اولوب قلیبی مجروح ایتدیلر و انلر قلوبیز میل ایتدی دیو ادعا و بود و حالزده صادق اولوب لکن بنم ود و بختیدن میل و اعراض ایلدیلر دیمکدر قال رحمه الله تعالی (و منه الاطراد و هو ان یأتی باسماء المدوح او غیره و اسماء آتاه علی ترتیب الولادة من غیر تکلف کقوله (ان یقتلک فقد ثلث عروشه) بعینه بن الحارث بن هشام) و معنویدن بریسی اطراددر بوده بمدوح و یاخود غیر بیک اسم ایستی و اسماء اباسنی سبکنده تکلف اولمیهرق ترتیب ولادت اوزره اتیان ایلکدر و سبکنده تکلفدن مراد میان اسماءه نسه دال اولمیان بر لفظ ایله فصل وقوعندن عبارتدر و بوکا اطراد نسیسمی زیرا اسماء مذکور نکه لسان اوزره تحدر و جریانی اطراد و سهولت انجاس و سیلانده ماء جاری کبی اولدیغندن ایچوندر نته کیم ربیع نکه (ان یقتلک فقد ثلث) الخ قولنده واقع اولمشدر (ثل) هدم معنایه اولوب (ثل الله عروشه) دیرل هدم الله ملکهم معنایه در و رفو نکه عز و شرفی ذاهب و حالری منضع و متغیر اولسنه (قد ثل عروشه) دیرل مفهوم بیت اگر انلر سنک قتلکله تیج و تفرع ایدرک بونکله مسرور اوولر ایسه سند، رئیسری بوانان عتیه بن حارثی قتل ایله انلرک عز ننده تاثیر و اساس مجد و اقبالرینی هدم و تدبیر ایتدک دیمکدر و معجز انبیا علیه اکمل التحایا افندمن حضر تیرندن مروی اولان ﴿ الکریم بن الکریم بن الکریم بن الکریم ﴾ یوسف بن یعقوب بن اسحق بن ابراهیم ﴿ حدیث شریفی دخی اشو اطرادندر و له الحمد بومقامه ضرب معنویده اولان کلام رسیده حد ختام اولمشدر قال رحمه الله تعالی (و اما اللفظی فانه الجنس بین اللفظین وهو تشابههما فی اللفظ) و اما کلامی محسنه اولان و جوهندن ضرب لفظی بوکابه ذکر اولنان یدیدر ایتدی بوندن بریسی لفظین بیکنده جناسدر بوده لفظینک بر بریسه مشابه اولسیدر افظده تشابهدن مراد تلفظده تشابه لفظیندر زیرا نفس لفظده تشابه لفظین ایچون بر معنی اولوب لفظینک اتحادنی مستلزم اولهرق جناس غیر نامک خروجی لازم کاور ایتدی تلفظده مشابهت قیدیه (اسد) ایله (سبع) کبی معناده اولان تشابه و (ضرب) و (قتل) کبی مجرور نده اولان تشابه خروج ایلشدر و لفظده اولان وجوه تشابه کثیر اولوب تفصیلی کله کرکدر و جناس ایکی ضرب اولوب بری جناس نام و آخری غیر نامدر قال رحمه الله تعالی (و انما منه ان یفقا فی انواع الحروف و اعدادها و هاتیه ترتیبها) و (جناس نام) لفظینک انواع و اعداد حروفده و حروفک هیئت و ترتیبده متفق اولمیر ایتدی الف و با و نا و حروف سائرده هر بریسی انواع حروفدن برنوع اخردر (فی انواع الحروف) قیدیه (بفرح) و (بمرح) امثالی خروج ایدر زیرا انواع حروف متفق اولوب اولده حرف ثانی فا و ثانییه میدر و اعداد حروفده اتفاقری قیدیه (ساق) و (مساق) امثالی خروج ایدر زیرا ثانییه میم اولدن زائد اولوب اول ثلاثی و ثانی زباعدیر و هیئت حروفده اتفاقری قیدیه فتح ایله (برد) و ضم ایله (برد) امثالی خروج ایلر زیرا کله نکه هیئت حروفک حرکات و سکناتی اعتباریه حاصل اولان بر کیفیتر ایتدی (ضرب) و (قتل) کله لری حرفلرینک مغایرتیه برابر هیئت و ایتده اولوب مبنی للفاعل اولان ضرب ایله مبنی للمفعول اولان ضرب اتحاد حروف ایله برابر هیئت و ایتده دکلدر و ترتیب حروفدن مراد بعض حروفک بعض حروف اوزره تقدیم و بعضینک بعضیندن تأخیریدر و اشبو ترتیب حروفده لفظینک اتفاق قیدیه (فتح) و (حنف) امثالی خروج ایدر زیرا اولده (فا) صدر کله و ثانییه مجزیه و اولده (حا) اخر کله و ثانییه صدرده اولوب ترتیبده متفق دکلدر و اشبو قسم نامک حسننی صورت کله صورت اعاده ایکن حسن افاده سیدر قال رحمه الله تعالی (فان کانا من نوع کاسمین سمی ممثلا نحو (و یوم تقوم الساعة یقسم المجرمون مالبوا غیر ساعه) ایتدی ذکر اولنان شیلرک جعبسند متفق اولان لفظین اگر انواع کله دن (اسمین) و یاخود (قلین) و یاخود (حرفین) اواق کبی نوع واحد دن اولور ایسه

(جناس نام ممائل) نسیمه اولور زیرا ممائل نوعده اتحاددن عبارتدر و برنوعدن اولدقد نصکره یا (مفردین) اولهرق افرادده متفق اولورل نته کیم ﴿ یوم تقوم الساعة ﴾ الابه قول مشرقنده واقع اولمشدر ساعت اولیدن مراد قیامت و ثانییه دن ساعات ایامدن بر ساعت اولوب انواع و اعداد و ترتیب و هیئت حروفلری متحد اولهرق ایکی سیمی دخی اسم و مفرد در و یاخود (جمین) اولهرق جعبسند متحد اولورل نته کیم شاعرک (حدیق الآجال آجال * والهوی للمره قتال) قولنده واقع اولمشدر (حدیق) سواد عیندر آجالدن اول کسر ایله اجلاک جعی اولوب (اجل) بقر و حشیدن قطع یعنی بر بلو کدر و ثانی اجلاک جعبیدر و (اجل) ایله مراد عمرک مشهاسیدر مفهومی قطع بقر و حشی یه شیهه اولان نسانک عیونی موتی جالبه اولوب و عشق انسانی قتل ایدیبی شیدر دیمک اوولر و یاخود لفظین افراد و جمده مختلف اولورل (فلان طویل الجاد و طلاع الجاد) کبی نجاد اول مفرد و ثانی نجاد جعبیدر که (نجاد) ارض مر تفعدر و حریرینک فرق در دنیجی مقامه شتویه شده اولان (و ذی ذمام و فت بالعهده ذمه * ولا ذمام له فی مذهب العرب) قولنده واقع اولمشدر (ذمام) اولدن مراد حرمتدر شارح مقامات (ای صاحب عهد و ذمه) ایله تفسیر ایتشدر و ثانی بر قلیله الماه معنایه اولان ذمتک جعبیدر ذیل مقاماتده مذهبی مسلکله بیان ایدوب و بیان معناده (ای ماله ابار قلیله الماه فی البدو) دیمشدر شارح مرحوم ذی ذمام لفظیه روایت ایدوب و بعض ارباب حواش و اورب معنایه اولهرق (و رب ذی ذمام) تقدیرنددر دیو بیان ایتشدر ایسه ده غلط اولوب مقاماتده (و ذا ذمام و فت) اولوق اوزره مضبوطدر بوییت حریرینک بر قصیده غریبه طویل الذیلنده واقع اولهرق اول قصیده (عندی اصاحب اربو بها بلا کذب * عن العیان فکتونی ابا العجب * رأیت یاقوم اقواما غداؤهم * بول الجوز و ما اعنی ابنة العنب) قول اولوب بیت مذکور (اقواما) اوزرینه معطوف اولهرق (رأیت ذا ذمام) تقدیرنددر (بول عجوز) دن مراد ابن بقره در و (عجوز) اسماء خردندر انکیچون (و ما اعنی ابنة العنب) دیمشدر که (ابنة العنب) خرددر مفهوم بیت بر صاحب عهد و ذمت کوردیمکه ذمتی یعنی ذاتی عهدده وفا ایدوب حالبوکه مذهب عربده انکیچون ذمام یوقدر دیمک اولوب ظاهری بکدیرکه مخالف کلام ایسه ده ذمام ثابیدن مراد عهد اولوب صوبی قلیل اولان بئردر و مساک عربده بر قلیل الماسی اولماق کثرت خبر ایتدن کلاهدر قال رحمه الله تعالی (وان کانا من نوعین سمی مستوفی کقوله (مامات من کرم الزمان فانه * یحیی لیدی یحیی بن عبدالله) و اگر ذکر اولسان شیلرده متفقین اولان لفظین نوعیندن اولوب بری اسم و دیگری فعل و یاخود بری اسم و دیگری حرف و یاخود بری فعل و دیگری حرف اولورسه (مستوفی) نسیمه اولور نته کیم ابی نمامک (مامات من کرم) الخ قولنده واقع اولمشدر مفهوم بیت مدرس و ضایع اولان هر بر کرم زمان یحیی بن عبدالله عتسندده حیات یواوب نجاد ایدر زیرا یحیی صاحب کرم و جواد اولوب کرمی احیا و نجاد ایدر دیمکدر (ما) نافیسه به حل اولوب من زائده اولسی دخی جائزدر ابتدای یحیی فعل و ثانی اسمدر قال رحمه الله تعالی (و ایضا ان کان احد لفظیه مرکا سمی جناس ترکیب فان اتفقا فی الخط خص باسم التشابه کقوله (اذا ملک لم یکن ذاهبه * فدعه فدولته ذاهبه) و كذلك اگر نجناس نامک احد لفظینی مرکب و آخری مفرد اولورسه (جناس ترکیب) نسیمه اولور و جناس ترکیبده اگر لفظین خطده متفق اولورسه جناس ترکیبیدن برنوع خطده اتفاق لفظیندن ایچون اسم متشابهه تخصیص اولور نته کیم ابو الفتح بستی نکه (اذا ملک لم) الخ قولنده واقع اولمشدر اولکی (ذاهبه) ذا ایله هبه دن مرکب اولوب صاحب هبه و ثانی مفرد اولهرق غیر باقیه معنایه در و ابیکسک دخی صورت املا لری متفقدر و ابی علا نکه (مطایا مطایا و جد کن منازل * منازل عنها لبس عنی بملع) قولنده دخی التزام اولمشدر (مطا) فعل ماضی اولهرق (مطو) دن (مد) معنایه اولوب (یا) حرف نداز (مطایا) یاه مشدده ایله مطیه نکه جعبیدر که رکوبه صالح اولان مواشیدر مفهوم بیت مطایای مذکور قصد ایلدکلری منازل

احبابه وصولی حینده منازل مذکورده اقامت نداشتی احباب و کلالری زائل و ذاهب اولوب کندی
ایسه وصول منازلین برشی استفاده ایتمک تذکر و شجره باعث اولدیغنی افاده در بوضوئیه معنای
(مطای) اولان (مد) امداددن اولوب (وجد) قوت معنای اولور (بقال اجدنی بعد ضعف
ای قوای) و (عنها) ضمیری بطریق الالتفات مطایبه عائد و (زل) ذهب معنای منایه صفت
اوله رقی منادن مراد مطایبا ایچون مقدر اولان احباب و کلال اولمش اولور الحاصل مطایبه خطاب الیه
منازل احبابه بعد الوصول ایده اقامت و آرام ایتمک سببیه منازل مذکور سزک قوت کزه امداد ایلدی
سزیدن ذاهب و زائل اولان امر مقدر بندن منقطع و منقطع اولدی زیراً روت منازل تذکر احباب الیه
احبابک منازل مذکورده فقدان حزن و تأردن زیاده بنحیث برشی حاصل ایتمدی دیکدر منای
منیة دن موت معنایست جل الیه (زل عنها) دن (لم تقبها) معنایست اراده ایدرک مراد مشاق
سفریه الیه مطایبه موتک محال و شدائی ظاهر اولشکن منازل احبابه بوصول وائده اقامتله
اصابت هلاکدن بری اولوب فقط کندی وارسته اوله مدیغنی افاده اولسی دخی بمختلدر یاخود مراد
شاعر منازل طریقت کندی اولان تأثیری مطایبه تأثیردن ابلاغ وازید اولدیغنی افاده اوله رقی بوغرضی
بیان ایچون مخاطبه مطایبه اقبال الیه دیک استرک ای مطایبا وجد و حزن کز ممتد اولدیسه ده حشاش
ارماق یعنی بقیه قلبه روح الیه اندن نجات بوله رقی امر مقدر اوزر کزه نازل اولوب خلاص اولد کز
بووجهله سزکی خطایدوب اصابت ایتمان قدر و حوادث بندن منقطع دیکدر بوضوئیه (وجد)
حزن معنایست اولوب (حشاش) ضمیر الیه بقیه روحدر (ارماق) تحریک الیه رمقک جمعی اولوب
بنه بقیه روح اوله رقی حشاشک اضافه سی مبالغه ایچوندر اشته بومعنازل فاضل محشی الیه عبدالحکیمک
کلاملرین مستفاد اولوب ظاهر بندن مستبان اولان بر معنایه وجدی شوق و اشتیاق و منای امل
و آرزو معنایست جل الیه مطایبک وجد و شوقلرینه منازل احباب امداد الیه مشاق و احبابه باقیوب
طی مسافات ایدرک تیسر وصول الیه برابر مدار شوق و محل اشتیاقلری اولان دیاره مواصل لرند نداشتی
انلرده اولان امل و آرزو منقطع و زائل اولوب فقط کندی آرزوسی وصال احباب اولدیغندن منازل
انلردن خالی بوله رقی بوامل و تحسیرده باقی قالدیغنی مطایبه خطاب صورتیه افاده ایتمش اولسیدر
الحاصل مطایبا الیه کندیسی دیار یاره اشتیاقده مشترک اولوب لکن بواشتیاقدن مقصود اولان ثمره
وفائده ده یکدیگره مبان اوله رقی غرض مطایبا اکیال مسافات طریق الیه منزل مقصوده وصول
بوله رقی حصول استراحت و اقامت اولسبیه مجرد وصول منازل احباب الیه املری حاصل و اشتیاقی
در و تیری زائل اولمشدر لکن شاعرک آرزوی منازلین مقصودی اصحاب منازل اولوب حین وصول لرند
وسبیه بل مناظر ایلدیکی منازل احبابدن خالی بولسبیه حصول املدن خائب و مهجور اوله رقی شوق
و آرزوسته قائده بخش زوال و انقطاع اوله ما مشدر (والحق احق ان یتیم) امدی بویته (مطای)
فعلیه حرف ندادن مرکب اولان (مطای) الیه جمع مطیه اولان (مطای) لفظ مفرد یعنی غیر
مرکبی بیته دخی جناس ترکیب متشابه اولوب مثال سابق الیه فرقی بونده مقابل مرکب صیغه جمع
اولان مطایبا و سابقه صیغه مفرد اولان ذاهبه اولسیدر قال رحمه الله تعالی (والاخص باسم
المفروق کفوله) کلکم قد اخذ الحجام ولا جام لنا * ما الذی ضرمد بر الحجام لوجامنا) و اگر بریسی
مفرد و آخری مرکب اولان لفظین خطده متفق اولر ایه جناس ترکیب بونوع خطده افتراق
لفظیندن ایچون اسم مفروق الیه تخصیص یعنی (جناس ترکیب مفروق) تسمیه اولنور ته کیم
ابوالفتحک (کلکم قد اخذ) الخ قولنده (جام لنا) الیه (جامنا) لفظی صورت خطده متفق
اوله رقی بالکزه لفظا متفقددر شاعر مر قوم بویته دلبذیرده همصوتان مجلسه خطاب و بلکه
ساقی یزید تعریض و عتاب ایدرک جمله سی بد ساقی طیاردن مناوله اقداح ایدوده کندوسنک
نهی دست جام اعتبار و مهجور بیاله می خوشکوار برافلسی روا اولدیغنی و اگر چه کندوسنک دخی
عمومک مظهر و متدار اولدیغنی لطف مبدولدن حصه دار ایلده اداره اقداح الیه قلوب حضاری

احباب و ارواح ایدن ساقینک دریای مکارمنه نقیصه اراثنی موجب اولیه جغنی بیان الیه استقای
شراب نایه قبح باب ایشدر (لوجامنا) لوجامنا باللیل معنایست اولوب بونده اولان (جامنا) الیه
(لا جام لنا) ده اولان (جام لنا) بیته جناس ترکیب واریسه ده اولده مبلامه متصل و تائیده
لامدن منفصل اوله رقی خطا عدم اتفاقلری جهتیه جناس ترکیب مفروقدر اگر سوال اولنورسه که
مصنک (والاخص باسم المفروق) قولنده برکله الیه کله آخرک بهضیستدن مرکب اولان جناس
داخل اولور ته کیم حریرینک یکر می برنجی مقامه رازیسه ده اولان (ولله عن تذکر ذنیک وایکه *
بدع بضاهی الوبل حال مصابه * و مثل لعینک الحجام ووقعه * و روعة ملقاء و مطعم صابه * قولنده
واقع اولمشدر (لانه) لاتفعل و تعرض معنایستدر (مثل) صور و شخص دیکدر (حجم) کسر الیه
موت معنایستدر (وقع) هجومدر (ربعة ملقاء) فزع اقامه معنایستدر اولک آخرنده اولان
(مصاب) قبح الیه زل معنایستدر (صات المطر) قولندن مفعول اولوب یعنی نزول مطر معنایستدر
بیت تائیده اولان (صاب) شرح مقاماتده بر شجر مر یاخود حنظل اولسبیه تفسیر اولمشدر مراد
مرارت طعم موتدر مفهوم بیت ایشلدیکک معاصی و ذنوبی ذکر و تفکر دن غافل اولوب و تنسک
اوزره اکتساب ذنوب سببیه قطرات امطاره شیه اولان دموع عین الیه بکا الیه و عین بصرته
موتی وائک آخر الامر اوزر که نوجهله هجوم ایده جکی و اقامتده اولان فزع و المی و موتک مرارتی
مثل ایشدروب مطالعه دن خالی اوله دیکدر امدی بیت اولک آخرنده اولان مصابه الیه بیت ثانیک
آخرنده مبع اخیر مطعم الیه صابه لفظندن ترکیبی اعتبار اولسان مصابه بیته مظنون اولان جناسه
خطده متفقین اولسامسبیه جناس مفروق تسمیه اولنور می جوابنده دیرز که بومثالوره مفروق تسمیه
اولنور ز را مفروقده مرکب برکله الیه کله آخرک بهضیستدن مرکب اولوب بلکه کلیندن مرکب
اولق و اجیدر و بومثالوره (تجنیس مر فو) تسمیه اولنور ستر اولمده که بو ذکر اولسان لفظین
انواع و اعداد و هیات و ترتیب حروفده متفقین اولدقلری و قنده اولوب و اگر بوجمعه متفق اولنورسه
بوده درت قسدر ز را عدم اتفاق یا انواع حروفده و یاخود اعدادده و یاخود هیاتده و یاخود
ترتیبده اختلاف الیه اولفسدن خالی اولر ز را بولنردن ایکی و یاخود اکثرده مختلف اوله رقی مثلاً
بالکزه نوع الیه عددده و یاخود بالکزه هیاتده و یاخود بالکزه عددده اتفاقلری باقی قالسه بعد
مشابه لرندن ایچون تجنیسدن عد اولنور بوندن ایچون مصنف رحمه الله تعالی اقسام اربعه ده
حصر الیه یورر که (وان اخذنا فی هیئته الحروف فقط سیمی محرفاً کفولههم (جبه البرد جته البرد)
جبه اسمیه اوزرینه یعنی (قالتام منه ان یتفقا) قولنده معطوفدر و یاخود مقدره معطوف اولوب
(هذا ان اتفاقاً فیما ذکر وان اختلافاً) تقدیرنده یعنی اگر لفظین متجانسین بالکزه هیئت حروفده
مختلف اولوب نوع و عدد و ترتیبده متفق اولور ایه احد لفظینک هیئتی آخرک هیئتندن محرف
اولدیغیچون (تجنیس محرف) تسمیه اولنور و اختلاف بعضا حرکده اولور ته کیم (جبه البرد جته
البرد) قولنده واقع اولمشدر برد اول ضمیر بالیه بین العرب مشهور برنوبدر و برد ثانی قبح الیه
برودنددر و ما نحن فیه مرده اولان بولر اولوب اما لفظ (جبه) الیه (جبه) تجنیس لاحقنددر
ز را بولنورده اولان اختلاف هیئته اولوب نوع حروفده اوله رقی غیر متقاربین اولان لون الیه
با حروفنده اختلاف ایتمشدر (جبه) ستر معنایستدر قال رحمه الله تعالی (ونحوه قولهم
(الجاهل اما مفراط او مفراط) و (الجاهل اما مفراط) الخ قولری دخی تجنیس محرفدن اولوب
و اختلاف بالکزه هیئته اولفنده (جبه البرد جته البرد) کیدر ز را اشبو مفراط و مفراط لفظلرندن
اول (جاوز حده) معنایستدر افراطدن و ثانی (قصر فی امره و نقص) معنایستدر تفریطدن اولسبیه
هرقدر تائیده را مشدد اوله رقی یکدیگره ادغام اولمش ایکی حرف اولسبیه نظراً لفظین مذکورینک
عدد حروفده مختلفین اوللرینی اقتضا ایدرسده حروف مشدده دن حرف واحد کی لسان دفعه
واحدده مرتفع اولدیغندن حرف واحد عد اولمشدر و کوبا حرف مشدد صورتده حرف واحد

اولوب کند و سته بر کیفیت زیاده قلمش در مصنف رحمه الله تعالی بوجاهت اشارت به یوزر که (والحرف المشددة فی حکم الخف) و بویاده حرف مشدد حکم مخففة در بوجهت ناشی تشدید الیه مفرطه اولان را مفرطه اولان را کی مکسور اولوب بینلرنده اولان اختلاف بالکثر هیئت در شویله که اولده فاساکن و ثابته مخرکدر و بونده اولان اختلاف حرکه و سکون اعتبار الیه اولدیفندن (جبة البرد جنة البرد) مثله اولان اختلاف غیریدر زیر بونده اختلاف ذکر اولدیفنی اوزره حرکه در (البدعة شرك الشرك) قوللرنده اولان اختلاف دخی غیریدر زیر بونده اختلاف اجتماع اجتماع حاصل اول یعنی بر الیه بر بونده اختلاف حرکتینده ثانی یعنی مفرط الیه مفرطه احد همداه فاساکن و اخرده مخرک اولندن و ثابث یعنی شرك الیه شرکه هم شایرک تخالف حرکه لرنده و همداه برنده را مخرک و اخرده ساکن اولنده در مصنف رحمه الله تعالی بوقسمی بیان الیه یوزر که (وقد يكون الاختلاف بالحركة والسكون كقولهم البدعة شرك الشرك) و بعضا اختلاف حرکه و سکون الیه اولور (البدعة شرك الشرك) قوللری کی زیر اولدن شین مفتوح و ثابتن مکسور و اولده را مفتوح و ثابته ساکندر (شرك) فتحین الیه حباله صیاددر قال رحمه الله تعالی (وان اختلفا فی اعدادها سمي ناقصا) و اگر لفظین متجانسین اعداد حروفده مختلف اولور ایسه (جناس ناقص) تسمیه اولور و اعداد حروفده اختلاف اعداد حروف اخردن بر حیثیت زائد اولمیدر که زائد حذف اولدیفنی کی نوع و هیئت و ترتید متفق اولور و جناس ناقص تسمیه سی احد لفظین اخردن نقصان اولدیفندن ایچوند و بونده الی قسم اولوب زیر زائد با حرف واحد و یا خود اکثر اولور و علی التقديرین بالکثر اولنده و یا خود وسطنده و یا خود اخرنده بولور مصنف رحمه الله تعالی بواقعه اشارت به یوزر که (وذلك اما بحرف واحد في الاول مثل) و التفت الساق بالساق الی ربك يومئذ الساق) اوفی الوسط نحو (جدی جهدی) اوفی الاخر کفوله (معدون من ايد عواصم عواصم) و اعداد حروفده اختلاف یا اولنده حرف واحد زیاده سیله اولور نه کیم و التفت الساق الی الیه قول شریفنده واقع اولان (ساق) و (مساق) لفظلری بینده اختلاف بالکثر اول مسافده اولان ميم ساقدن زیاده اولمسیله در التفت الساق بالساق قول شریفی شخص مختصك حال نزعه ساق قدملری بر ریشه التوا ایدرك نحر بکه مقدر اوله مامسیله و یا خود ساق شدته مثل اوفی اوزره معنای مجازی به محمول اوله رق شدت فراق دنیایك شدت خوف آخرته التوا سیله و مساق شخص مذکورك جناب باری به و حکم شریفنده سوقله تغییر اولندن و یا خود اختلاف وسط کلمده بر حرف زیاده اولمسیله اولور (جدی جهدی) کی زیر جهده جددن زیاده ها موجوددر (جهد) فتح الیه مشقت معنای اولوب معنی (حظی من الدنيا اتعاب النفس في الوصول الى المطلوب) یعنی دنیان حظ و نصیم وصول مطلبده نفسی اتعاب و تحمل شدائد سببدر و یا خود اختلاف آخرنده بر حرف زیاده سی بولمسیله اولور نه کیم ابی تمامك (معدون من ايد عواصم عواصم * وصول باسیاف قواض قواضب) قولنده واقع اولمدر (من ايد) قولنده (من) بر محذوفك صفی اولوب (معدون سواعد من ايد) دیمکدر و یا خود علی مذهب الاخفش زائددر زیر اخفش ثابته من زیاده سنی تجویز ایلشدر و یا خود (هر من عطفه) قوللرنده اولدیفنی کی تبعیض ایچوند و سنی اولیه که وجه اولده من یا ابتدایه اولوب (معدون سواعد کاشته من ايد) تقدیرنده در و یا خود (سواعد) ایدندن بعض اولمسی جهته تبعیضدر و بونی تبعیضه مقابل قلمی زیر بوتقدیرده حرف اولوب لکن تبعیض ایچون اولدیفنی صورتده بعض معنای اسم اوله رق (معدون) ایچون مفعول اولور الحاصل معدون ایچون مفعول موقعنده واقع اولمدر (عواصم) عاصیهك جعی اولوب (عاصیه) ضربه بالسيف معنای (عصاه) قوللرنندر و (عواصم) حفظه وجه معنای (عصاه) قوللرنندر (قواض) قضی علیه و حکم قوللرنندر و (قواضب) قطعه معنای قضیه قوللرنندر معنی انلریوم حریده ضاربات اعدا و حامیات اولیا اولوب اقران اوزره صوله ایدن اللری ضرب ایچون قتل الیه حاکمه و قاطعه اولان سیوفه مد ایدرلر دیمکدر (عواصم) و (عواصم) و (نصول)

ایمی ایچون و (قواض) و (قواضب) اسیاف ایچون صفندر ایدمی (عواصم) الیه (عواصم) بیننده اختلاف آخر ثابته ميم زائد اولمسیله در كذلك (قواض) و (قواضب) دخی زیاده با الیه بویله در قال رحمه الله تعالی (وربما يسمي هذا القسم مطرفا) و اکثر اشبو آخرنده زیاده حرف الیه اولان جناس ناقص (جناس مطرف) تسمیه اولور و بونك وجه حسنی زیر آخر کلمه یعنی مثلا عواصمه اولان ميم ورود ایچون مقدم اشبو کلمه ثابته معنی ایدن کلمهك سنی اولوب اولی بی تأکید ایچون اراد اولمشددر دیو ابهام ایدرك حتا که کلمهك آخری نفس مخاطبده ممکن و سمع مخاطب بونی حفظ ایدمکی حینده مخاطبدن بوتوه منصرف اوله رق بعد الباس انکیچون بر قاض حاصل اولور قال رحمه الله تعالی (واما باكثر كقولها ان البكاء هو الشفاء • من الجوى بين الجوامع) و ربما یسمى مذیلا (اما بحرف) اوزرینه معطوفدر یعنی و یا خود اختلاف لفظین حرف واحددر اکثر الیه اولور و مصنف بوندن بالکثر زیاده اخرده اولان قسمی اراد الیه (جناسك) (ان البكاء هو الشفاء الخ) قولله تمثیل ایلشدر (جوى) حرقت قلب معنای (جوامع) اضلاع معنای اولدیفنی مرور ایچندر جوامعك اخرنده جوادن زیاده اوله رق تون و یا اولوب حرفین زیاده سیله اختلاف وارد و اشبو حرف واحددر اکثر اولانه (جناس مذیل) تسمیه سی کیشدر قال رحمه الله تعالی (وان اختلفا في انواعها فيشترط ان لا يقع الاختلاف باثر من حرف) و اگر لفظین متجانسین انواع حروفده مختلف اولور ایسه اختلاف حرف واحددر اکثر واقع اولمسیله اشتراط اولور والا (نصر) و (نکل) و كذلك (فرق) و (ضرب) و کذا (ضرب) و (سلب) امثالی اولده حرف اتفاق ابتداده و ثابته وسطده و ثالثده اخرده واقع اولوب بینلرنده تشابه وار ایسهده بعید اوله رق انواع حروفده متجانسدن خروج ایدر قال رحمه الله تعالی (ثم الحرفان ان كانا متقاربين يسمي مضارعا وهو اما في الاول نحو (يبي وبين كني ليل داس وطريق طامس) اوفی الوسط نحو (وهم يهون عنه و يأتون عنه) اوفی الاخر نحو (الخيل معقود بخواصيها الخير) ایدمی کشدورلرنده اختلاف واقع اولان حرفین اگر مخرجه متقاربین اولور ایسه (جناس مضارع) تسمیه اولور بوده اوج ضرب اولوب با حرف اجنبی اولده اولور نه کیم (يبي وبين الخ) قولنده ظاهردر (کن) کسر الیه بیت معنای (داس) شدید الظلمه معنای (طامس) نحو و ناید اولمش دیمکدر که مراد بول باورسز اولمدر اختلاف طامسه داس بیننده اولوب طامه و دال قریب المخرجدر و یا خود حرف اجنبی وسطده اولور (وهم يهون عنه و يأتون عنه) قولنده واقع یهون و یأتون لفظلرنده اولدیفنی کی ها و همیه متقاربدر و یا خود اخرده اولور (الخيل معقود بخواصيها الخير) قولنده واقع خیل و خیر لفظلرنده اولدیفنی کی لام الیه را بیننده تقارب مخرج وارد قال رحمه الله تعالی (والا يسمي لاحقا وهو ايضا اما في الاول نحو (ويل لكل همزة لمزة) اوفی الوسط نحو (ذلكم بما كنتم تفرحون في الارض بغير الحق وبما كنتم تفرحون) اذی الاخر نحو قوله تعالى (واذا جاءهم امر من الامن او الخوف) و اگر حرفین متقاربین اولمسه (جناس لاحق) تسمیه اولور بوده جناس مضارعه اولدیفنی کی یا اولده اولور نه کیم و ويل لكل همزة لمزة قول شریفنده واقع اولمدر (همز) فتح الیه کسر و (لمز) طعن معنای اولوب استعمالی ناسك عرضلری کسرد و عرضنه طعن ایتکده شایع اولمدر و (فعله) وزنی اوزره بنالری اعتیاده دلالت ایدوب و يل بوللری طادت ایدنلر ایچوند دیمک اولور زیرا ضم ضاد و فتح حا الیه (ضحك) و كذلك (لغة) دینلر الابونلری مکرر و متعد اولنلر ایچون اطلاق اولور ایدمی همزده حرف اول ها ولزده لام اولوب و ها الیه لام حروف متقاربده دن دکالردر و یا خود وسطده اولور و ذلكم بما كنتم تفرحون في الارض الیه نظم جلیثنده تفرحون لفظنك وسطنده فا و تفرحونده ميم اولوب بوجهته مختلفلردر لکن اولی اولان واته علی ذلك شهید واته لب الخبر اشدیم و نظم جلیلیله تمثیل اولمدر زیرا قالیه ميم حروف شفو بندن اوللریله عدم تقارب لری محل نظردر و یا خود اخرده اولور و اذا جاءهم امر

وهو في الثرار يجعل احدا لفظين المكرر بن او المجانسين او المحققين بهما في اول الفقرة والاخر في اخرها نحو (ونحشى الناس والله احق ان تحشيه) ونحو (سائل اللئيم يرجع ودمعه سائل) ونحو (استغفروا ربكم انه كان غفارا) ونحو (قال اني لعلمكم من القالين) وضرب لفظين بريسى (رد الجز على الصدر) در بوده نثره لفظ ومعناده متفقين اولان لفظين مكرر ينك وياخود متجانسين يعنى معناده اوليه رقى بالكز لفظه متشابهين اولان لفظينك وياخود متجانسينه لمحققين اولان يعنى اشتقاق وياخود شبه اشتقاق انبرى جمع ايدن لفظينك بر بنى اول فقره و آخر بنى آخرنده ابراد ايلكدر بوده درت قسم اولوب بريسى لفظان مكررين اولسيدير نديكم ونحشى الناس الخ نظم جابلنده (تحشى) لفظى اول و آخر فقره تكرر ايلكدر (الحيلة ترك الحيلة) قولى دخی بونوعنددر ثانی لفظين متجانسين اولسيدير مثلا (سائل اللئيم يرجع ودمعه سائل) قولنده اول فقره واقع اولان سائل) لفظى سؤالدين و آخر فقره ده بولسان سيلاندين اولوب متجانسيندر وثالث لفظين اشتقاق جمع ايلكدر استغفروا ربكم انه كان غفارا قول شريفنده (استغفروا) و (غفارا) لفظلى مغفرتندر ورابع لفظين شبه اشتقاق جمع ايلكدر قال اني لعلمكم من القالين قول شريفنده قولدين (قال) ايله بعض معناسنه قالى دن (قالين) اول و آخر فقره ده اخذ اولكدر قال رحمه الله تعالى (وفي النظم ان يكون احدهما في اخر البيت والاخر في صدر المصراع الاول او حشوه او آخره او صدر المصراع الثاني) ونظمه (رد الجز على الصدر) لفظين مكررين وياخود متجانسين وياخود لمحققين بريسى اخر بيته و آخرى مصراع اولك صدر وياخود حشو وياخود آخرنده وياخود مصراع ثانيك صدرنده واقع اولسيدير و صاحب مفتاح برقم ديكر اعتبار ايلكدر بوده لفظ آخرك مصراع ثانيك حشونده اولسيدير مثلا (في علمه وحله وزعمه * وعهده مشهر مشهر) كى ومصنف بونك تركنى اولى كوره مشدر زيرا بوصورنده (رد الجز على الصدر) ايجون بر معنى اولوب مصراع ثانيك حشونده صدارت اولدي بنى معلومدر امكن مصراع اولك حشوى بونك خلافتنده اوله رقى صدارى مجزومدر امدى مصنف عندنده معتبر اولان اقسام اربعه اولوب بوده بوجه مشروح لفظ آخرك مصراع اولك صدرنده وياخود حشو وياخود آخرنده وياخود مصراع ثانيك صدرنده اولسيدير وعلى كل تقدير لفظين مكررين وياخود متجانسين وياخود متجانسينه لمحققين اولمقدن خالى اولوب ودردى اوجه ضرب ايله اون ابكى قسم حاصله اولور ولفظين اشتقاق وياخود شبه اشتقاق جمع ايتى اعتبار ايله ابكى قسم اولوب بوصورنده دردى درده تقسيم ايله اون التى قسمه باغ اولور لكن مصنف شبه اشتقاق ايجون بالكز بر مثال ابراد ايلكدر بوده يا ائله ثلاثه باقى به عدم ظفردن وياخود ائله اشتقاق ايله اكتفادن ايجوندر بناء عليه اون اوج مثال ابراد ايلكدر قال رحمه الله تعالى (كقوله) (سريغ الى ابن الم بطام وجهه * واپس الى داع الندى بسر يع) امدى بريسى اخر بيته و آخر صدر مصراع اولده واقع اولان لفظين مكررينه مثال شاعرك (سريغ الى ابن الم الخ) قولنده اولان (سريغ) لفظلى بدر (اظم) وجهه ضرب ايتكدر و (ندى) عطا معناسنده قال رحمه الله تعالى (وقوله) (تمنع من شيم عرار نجد * فما بعد العشي) من عرار) ولفظ اخر مكررك مصراع اولك حشونده وقوعته مثال صفة بن عبدالله قشيم ينك (اقول لصاحبي والعش تهوى * بنا بين المنيفة والضمار * تمنع من شيم عرار نجد * فما بعد العشي من عرار) قولنده اولان (عرار) لفظلى كيدر (عرار) طيبة الريحه وناغمه برصاري چيچكدر (من عرار) قولى اسم ما اولقى اوزره محلا مرفوع اولوب من زائده در و (تمنع) قولى بيت اولده اولان (اقول) ايجون مفعولدر عيسدن مراد راحله در و (تهوى) تسرع معناسنده در (منيفه) ضم ايله و (ضممار) كسر ايله ابكى موضعك اسملىدر (تمنع) انتفاعدر (نجد) عراق ايله حجاز مياننده اولان موضع مشهور در كه حجازه نسبتله مرتفع اولديشندن نجد ايله موسوم ومشهوردر (فما بعد) ده (ما) ليس معناسنده مفهوم بيت رواحل منيفه ومضمار نام موضعين بيته

سرعت ايتى دكلرى حالده بن رقيقه له بر بر يزمه يقين اوله رقى حكايه كبرى يكديكر مره بث وبسط ايدوب بواشاده اظهار تلهف وناسفه در ايدمكه اى رقيقه نجدك رايحه وردعرا ندن استنحاح وانتفاع ايت يعنى كوزله استشمام ايله زيرا بعد العشي به بزبونى فائب ايدرز چونكه اولوقته قدر طى مراحل ايدوب نجد وثابت شدن خروج ايلرز ديمكدر قال رحمه الله تعالى (وقوله) (ومن كان بالبيض الكواكب مغرما * فمازلت بالبيض القواضب مغرما) ولفظ اخر مكررك اخر مصراع اولده وقوعه مثال ابي تمامك (ومن كان بالبيض الخ) قولنده اولان (مغرم) لفظلىدر (يضى) با ايله جمع بيضا در كه سفيد رومرأه اولوب مذكرى ايتدر (كواكب) كاعبهك جعى اولوب (كاعبه) بر جاريه در كه ثديي كسب ارتفاع ايله (مغرم) موع يعنى حر ايص معناسنده در (يضى) ثابدين مراد سيوف اولوب (قواضب) قواطع معناسنده در مفهوم بيت جاريه يضى وحشابه موع وحر ايص اولان كسده دن بنم شام ارفع واصلدر زيرا بن سيوف قاطعه به حر ايص وموع دمك اولور قال رحمه الله تعالى (وقوله) (وان لم يكن الا معرج ساعة * فليلا فاني نافع لقليلها) لفظ اخر مكررك صدر مصراع ثابده اولديغنه مثال شاعرك (المام على الدار التى لو وجدتها * بها اهلها ما كان وحشا مقلها * وان لم يكن الا الخ) قولنده لفظ قليل مصراع اخيرك اول و آخرنده تكرر ايلكدر (المام) نزول قليل معناسنده در بر حله جزئى مدت نازل اولمقدن و برشى اوزره تعريج اوشى اوزرنده لقامه در و (معرج) لم يكن ايجون خبر اوله رقى منصوب اولوب واسمى المامه راجع ضميردر و (قليلا) صفت مؤكده در زيرا (قلت) تعريجك ساعته اضافه سندن مستفاددر حاصلى معرجك ساعته اضافه سى مفعول فیهى مفعول به فلىق طريقه اتساعه محمول اولوب تعريجك ساعتي استيعابى مفيد اوله رقى ذكر اولديغنى اوزره ساعت واحده دن عبارت و بوجهله قليلا مجرد تا كيد اولقى اوزره صفت اولور و اضافه در فى تقدير ايله (والا تعريجك قليلا فى ساعة) معناسى مراد اولغنى دخی جاز اولوب بوصورنده استيعاب ساعتي مفيد اولساميله صفت مفیده اولور زيرا تعريج فى الساعة ساعندن قليل اولمقدن وساعتي استيعابه محتملدر (قليلا) نافع ايجون فاعل وياخود (قليل) مبتدا و (نافع) خبردر و (قليلا) ده ضمير ساعته راجع اولوب حذف مضاف وياخود استخدام ايله (قليل التعريج فى الساعة) دمك اولور لكن اوجه اولان ضميرك معرجه ارجاعيله ثانيك مضاف ايله اعتبار ايله اولسيدير (مقبل) موضع قبوله در مفهوم بيت توقف ايدك شول برديارده كه بزاود يارى مأهوله بولورز شوبيله كه كثر اهالى ونعملى جهنمه موضع موحش و خالى دكلدر هر قدر ديار مذكوره زولكز بر ساعت توقف واقامتدن عبارت اولور سده زيرا قلت ارام وتوقفكز دخی بوگا فائده اولوب غليل وجدنه يعنى حرارت اشتياق ومحبت شفا ويرر ديمكدر قال رحمه الله تعالى (وقوله) (دعاني من ملاكها سفاها * فداعي الشوق قبلكما دعاني) واما لفظين متجانسين اولديقلى صورنده احدا لفظين اخر بيته و آخرى مصراع اولك صدرنده واقع اولسي قاضى ارجانينك (دعاني من ملاكها الخ) بيته اولان (دعاني) لفظلى كيدر اولكى (دعاني) ودع يدع دن دع لفظك ثابتي اوله رقى (اركاني) معناسنده در (سفاها) سين مهيلهك قحيله خفت وقلت عقل اولوب من جهة الاعراب تميزدر ابكى (دعاني) دعاندن مفهوم بيت بنى خفت عقل جهتدن اوم وتغيردن ترك و فراغت ايدكز زيرا داعى شوق وعزام سزدن مقدم بنى داعى وطلب اولشدر يعنى بوحاله دعوت ايدن عشق وشوق اولوب سرك تسميه وملا تكمز بوطر بقدن بنى اعاده ايله من ديمكدر قال رحمه الله تعالى (وقوله) (واذا البلايل افصحت بلغتها * فانف البلايل باحتساء بلايل) و متجانسين آخرك حشو مصراع اولده اولديغنى ثعالبينك (واذا البلايل الخ) قولى كيدر (بلايل) اول بلايلك جعى اولوب طائر معروفدر لغاتدن مراد نغمندر (انف) نغيدن امردر (بلايل) ثاني بلبالك جعى اولوب حزن معناسنده در (بلايل) ثالث ضم ايله بلبالك جعى اولوب دروننده ياده اولان ابريقدر (احتساء) شرب معناسنده در مفهوم بيت بلايل اجراى آهك نغمات ايلدكلرى

ایلم بهارده سنده تناول می خوشگوار الیه حزن درونی نئی وازاله ایت دیمکدر و تمثیل الیه مقصود (بلابل)
 اوله نسبتله (بلابل) ثالثه در واما بلابل ثانی به نسبتله بلابل ثالث بدیده عند المصنف رد عجز
 علی الصدر اولوب لیکن سکا کی لفظ آخرک حشو مصراع ثانیله اولسنی دخی برقم عد الیه
 سنده بودخی باب مذکور دندر ته کیم ذکر ی قریبا کذران ایشدر قال رحمه الله تعالی (وقوله
 (مشفوف بایات المثنائی * ومنتون برنات المثنائی) و متجانس آخر مصراع اولک آخرنده اولسی
 حریرینک قرق سکرنجی مقامه سنده محلات بهریدن قبیله بنی حرامه منسوب بر محله بنی مدح و شاده
 اراد ایلدیکی قصیده نیک بیت ثانیسی اولان (مشفوف بایات المثنائی) قولنده کی (مثنائی) لفظلری
 کیدر (مشفوف) مقون معنایه در (آیات مثنائی) دن مراد قرآن میندر جوهری دیمشدر که
 قرآن کریم دن مثنائی ایکوز آیتدن نقصان اولندر و فائده شریفه مثنائی نسبی سی هر بررکت
 صلاته تکرار اولدیندندر و جیع قرآن دخی آیت رحمتک آیت عذابه افزاندن ایچون مثنائی نسبی
 اولنور (رنات مثنائی) بر طاقی بر طاقه ضم اولسان اوتارمز امیرک ثمن کیدر واحدی مثنی اولوب
 ثنی دن مقلدر (رنات) جمع رنه در شارح مقامات (رنات) جمع رنه اولوب اصلی مبادندن حلی
 و غیر بسک صوفی اوله رق بعده توسله مثنائی الیه معبر اولان اوتار عودک اصواته اطلاق اولدینغنی
 اراد ایشدر (فا) تفصیل ایچون اولوب اهل بصیرتدن بعضیلری صالح و بعضیلری بولک مادونده
 اوله رق مصر جامع اولدینغنی یئندر قال رحمه الله تعالی (وقوله) (املتهم ثم ناملتهم * فلاح
 لی ان ایس فیه فلاح) متجانس آخر مصراع ثانیله صدرنده اولسی قاضی ارجانینک (املتهم المثنائی)
 قولنده اولان (فلاح) لفظلری کیدر ابتدائی (فلاح لی) ظهیری معنایه وایکنی (فلاح)
 فوز و نجات معنایه در قال رحمه الله تعالی (وقوله) (ضرائب ابدعتها فی السمح * فلتاثری لک
 فیها ضربیا) واما لفظان متجانسه یته ملحق اولدقلری وقتده احد لفظینک آخریتده و آخرینک
 مصراع اولک صدرنده اولدینغنی بحرینک (ضرائب ابدعتها المثنائی) قولنده اولان (ضرائب)
 و (ضربیا) لفظلری کیدر (ضرائب) ضربیه نیک جعی اولوب ضربیه بر سبیه و طبیعتدر که
 بر کیمه ایچون بطریق المثل ضرب اولوب ائک اوزرینه مطبوع و مجبول اوله و (ضرب) مثل
 معنایه در اصلی ضرب قداحه مثلد (قداح) سهم قاردر ایدی بونلردن ایکسی دخی اشتقاقه
 اصل واحده راجعدر مفهوم بیت اوستجه لکه سن اتی جود و ساحتده ابداع و اظهار ایلدک
 برانلرده شکیچون بر مثل و نظیر کورنلردن اولدق دیمک اولور قال رحمه الله تعالی (وقوله) (اذا
 المرء لم یخزن علیه لسانه * فلیس علی شیء سواه یخزان) و ملحق آخر مصراع اولک حشونده
 اولدینغنی امری القییک (اذا المرء لم یخزن المثنائی) قولنده اولان (لم یخزن) و (یخزان) لفظلری
 کیدر مفهوم بیت بر انسان لسانی کنندی نفسی اوزره خزن و کتم ایچوب ضرری کنندی به عائد
 اولان شیدن لسانی حفظ ایترسه البته لسانی سائر کسه اوزرینه دخی خزن و کتم ایچوب کنندی به
 زیانی اولسان شیده آخرینی حفظ و جایه ایتمه چکی جهت اولوینددر دیمک اولور ایدی (یخزن)
 و (خزان) لفظلری اشتقاقک جمع ایلدیکی الفاظدن اولوب مأخذ اشتقاقلری خزندر قال رحمه الله
 تعالی (وقوله) (لواخترتم من الاحسان زرنکم * والعذب یهجرا لافراط فی الحصر) و یته ملحقیندن
 بریسی آخریتده و آخری حشو مصراعه اولسی ابوالعلا نیک (لواخترتم من الاحسان المثنائی)
 قولنده اولان (اخترتم) و (فی الحصر) لفظلری کیدر (اختصار) معلوم اولوب (حصر)
 قهقین الیه برودت معنایه در یعنی سزلردن مباعدت و عدم زیارتیم کثرت انعامکزدن نشئت ایدوب
 اگر احسانکره اختصار ایتسه کز زیارتکره دوام ایدردم زیرا ماء عذب و فرات نفسک اعظم
 مشتهیاتندن ایکن افراط برودتندن ایچون ترک اولنور دیمکدر ایدی بومثال دخی احد ملحقین آخر
 یتیده و آخری مصراع اولک حشونده اولمقده مثال سابقک نظیری اولوب فقط بومثال قسم ثانی
 انقاددن یعنی شبه اشتقاقک لفظینی جمع ایلدیکی قبلدن و مثال سابق اشتقاقک جمع ایلدیکی

الحافظندر قال رحمه الله تعالی (وقوله) (فدع الوعید فما وعیدک ضاری * اظنین اجنحة
 الذباب یضیر) و ملحق آخر مصراع اولک آخرنده اولدینغنه مثال شاعرک (فدع الوعید المثنائی)
 قولنده اولان (ضاری) و (یضیر) لفظلری کیدر (ضاری) مضر و (یضیر) یضر معنایه اولوب
 اشتقاقک جمع ایلدیکی الفاظندر مفهوم می وعید و تخویفکی ترک ایت ز راستک وعیدک بکا مضر
 دکلدر اجنحة ذبابک طنین و آوازی کسه به ضرر ایدری دیمک اولور قال رحمه الله تعالی (وقوله
 (وقد کانت البیض القواضب فی الوغی * بواتر فهی الان من بعده بتر) و ملحق آخر مصراع ثانیله
 صدرنده اولسی ابوتمامک حین استشهاده محمد بن نهشل حقهده نظم ایلدیکی مرثیه سنده اولان
 (نوی فی الثری من کان یحیی به الوری * و یغمر صرف الدهر ناله الغمر * وقد کانت البیض المثنائی)
 قولنده کی (یغمر) و (غمر) و (بواتر) و (بتر) لفظلری کیدر (نوی) اقام معنایه اولوب
 (یحیی) حیاءندر (وری) مخلوق معنایه در (یغمر) بستر و (نائل) عطا و (غمر) کثیر
 معنایه در (و غی) حریر (بواتر) قواطع معنایه در (بتر) ابتک جعی در مفهوم بیت بر ذات
 مأوی ترایده اتخاذ مسکن ایش یعنی تراب قبر الیه متواری اولشدر که مخلوق انکله حیات بولوردی
 و ائک عطا و احسان موفوری نواب دهری غمر و ستر ایدردی و میدان حریده سیوف قاطعه ائک
 حسن استعمالیه قطع ایدردی ائک شهادتیه سیوف مذکورده فی ائک کبی استعمال ایده چک قالدی
 دیمکدر ایدی (یغمر) و (غمر) لفظلری اشتقاقک جمع ایلدیکی الفاظندر و کذلک (بواتر) الیه
 (بتر) دخی بولدر واما شبه اشتقاقک جمع ایلدیکی ملحقین متجانسدن مصنفک افعال ایلدیکی امثله
 نثنه در احد ملحقین آخریتده و آخری مصراع اول صدرنده وقوعه مثال حریرینک قطیعه نام
 یکرمی در دنجی مقامه سنده اولان (ولاح یلمی علی جری العنان الی * ملهی فسهقهاله من لایح لاح)
 قولنده واقع (لاح) و (لاح) لفظلری اولوب صدریتده اولان (یاوح) فعلندن ماضی و آخر
 مصراع ثانیله اولان (لحاء) یعنی (لامه) قولندن اسم فاعلدر (لاح) ظاهر معنایه اولوب
 ضمیر منتر ماقبل یتیده اولان مشبهه عائددر (یلمی) یلوم معنایه در (جری العنان) ملاهیده سعی
 و نغمه دیمکدر (فسهقهاله) بعدا معنایه اولوب (لایح لاحی) ظاهر لایم دیمکدر و ملحق آخرک آخر
 مصراع اولده وقوعه مثال یته حریرینک قریبا کذران ایدن (مشفوف بایات المثنائی المثنائی)
 مابعدنده واقع (ومضطاع بتخلص العانی * ومطلع الی تخلص عانی) قولندر که اول عنی بعیندن
 و ثانی خضع و ذل معنایه عتا یثودندر و (مضطاع) اضطلع به قوی علی حله معنایه در (بتخلص
 معانی) کلام و کتابی تخلص اختصار بدر (تخلص عانی) فک اسبردر و ملحق آخرک صدر مصراع
 ثانیله وقوعی شاعر آخرک (لعمری لقد کان الثریا مکاه * راء فاضحی الان شواء فی الثری) قول اولوب
 (راء) ثروتدن و اوی و (ثری) تراب معنایه یئندر (اضحی) صار و (شواء) مسکنه معنایه در
 قال رحمه الله تعالی (ومنه السجم قیل هو تواطؤ الفاصلین من التثر علی حرف واحد وهو معنی قول
 السکامی هو فی التثر کافیه فی الشعر) و ضرب لفظیندن بریسی سجمدر (سجم) بهضا بر فقره دن
 کله اخیر فقره اخرا دن کله اخیر به موافقه اولسی اعتبار الیه فقره نیک نفس کله اخیر سنده اطلاق اولنور
 و بهضا کلینک حرف واحد اوزره توافقلری اوزرینه اطلاق اولنور مصنفک اشارت ایلدیکی اشبو
 مثنائی یئندر یعنی بعضیلر سجم کلام نثردن فاصلتینک حرف واحد اوزره توافقلری اولدینغنی
 اختیار ایلدیلر و سکا کینک نثردن سجم شمرده فافیه نیک نظیر بدر دیو قولک معنایه دخی بودر لیکن
 مصنفک بومثال موردد یئدر زرا (فافیه) اطلاق اولسان شی یا برأسها آخریتده واقع اولان کله
 و باخود او کله نیک حرف اخیر و باخود السنه ثلثه اوزره میران عروضی جامع اوله رق زبان تری اوزره
 تألیف ایتدیکمز رساله ده و کتب سارده بیان اولسان تفصیل مذاهب اوزره بونلرک ضربی اولوب
 اواخر ایتدن کلینک حرف واحده توافقلرینه فافیه اطلاق اولنور و سکا کینک نثردن سجم شمرده
 قوافی کیدر دیمسندن مرادی اواخر فقراده اوزرینه توافقلر واقع اولان الفاظدر که (فواصل)

تعبیر اولنور بودند ایچون سکای کابنده (وهی فی التثانی کالقوانی فی الشعر) لفظ جمعه ذکر ایشدر
الحاصل سکای مصنف کی لفظ اسمعاع الیه معنای مصدری مراد ایشدر بوضوح مصنفک
(وهو معنی قول السکای) کلانک معنای کلام سکا کیدن مقصود اولان محصول معنای افاده
اولوب یعنی قوافی اواخر ایاتده اولان الفاظ متوافقه اولدیغی مثالو اسمعاع دخی اواخر فقرده
اولان الفاظ متوافقه در و اواخر ایاتده تنقیه الفاظک توافقی اولدیغی کی سکک اواخر فقرده
معنای مصدری اوزره سجج دخی توافقی الفاظدر دیمک مفادنده اولور قال رحمه الله تعالى
(وهو ثلثة اضرب مطرف ان اخلفا فی الوزن نحو (مالکم لا ترجون لله وقارا وقد خلفکم اطوارا)
والا فان کان مافی احدی الثریین اواکثره مثل ما بقا له من الاخری فی الوزن والتقفیه فترصیع نحو
(فهو یطبع الاسمعاع بجواهر لفظه * و یفرع الاسمعاع بزواج وعظمه) (سجج) اوج نوع
اوزره اولوب اگر فاصلتین وزنده مختلفه اولور ایسه (سجج مطرف) تسمیه اولنور مالکم لا ترجون
لله الیه قول شریقی بونوعدن اوله رق (وقار) و (اطوار) لفظ لری اواخر فقرتینده واقع
اوله رق وزنا مختلفدر مفهوم شریقی مالکم لا تخافون لله عظمتهم وقد خلفکم مختلفین طوراً وخلفه
دیمکدر و اگر فاصله لرده وزنا اختلاف اولرسه بوده اگر فقرتینده اولان الفاظک جمله سی و یاخود
اکثریسی وزنده و تنقیه ده یعنی حرف اخراوزره توافقه مقابلنده اولان الفاظک مثلی اولورسه
(ترصیع) تسمیه اولنور تسمیه کیم حریرینک صنعایسه نام رنجی مقامه سنده اولان (فهو یطبع
الاسمعاع الخ) قوائده واقع ایشدر زیرا قرینه ثابده اولان بقرع اولده اولان بطبع لفظه
واسمعاع اسمعاعه وزواج جواهره و لفظ وعظمه وزن وقافیه جهتلندن باجمعه موافقدر اما
اولده اولان (هو) لفظک ثابده مقابلی غیر موجوددر و اگر فقره ثابده لفظ (اسمعاع) بخنده
(آذان) اثبات اولوب (و یفرع الآذان) دینسه بالکز بولفظلرده اختلاف وقوعیه اکثر الفاظیه
توافقه مثال اولور قال رحمه الله تعالى (والا فتواز نحو (فیها سرر مرفوعة واکواب موضوعة)
واکر احد قریننده اولان الفاظک نه جمله سی و نه اکثریسی قرینه اخراذن مقابلنده اولان الفاظک
مثلی اولرسه (سجج متوازی) تسمیه اولنور بوده قریننده اولان الفاظک جیبیسی و یاخود
اکثریسی قرینه اخراذه اولان مقابلارینه مجموع وزن وقافیه مختلف اولرله اولور مثلاً فیها
سرر مرفوعة واکواب موضوعة قول شریفنده (سرر واکواب) وزن و تنقیه ده مختلفدر
(سرر) سررک واکواب ترکیده دخی مستعمل اولان کوبک جمعدر حریرینک (الجان حکم دهر
قاسط * الی ان اتجمع ارض واط) قولی دخی بونوعدن اولوب بالکز لفظه اخیر لری اولان قاسط
و واسطه اتفاق ایدوب قصوری مختلفدر و یاخود بالکز وزنده مختلف اولور مثلاً فیها
مرقا فالعاصفات عصفا قول شریفنده (مرسلات) و (عاصفات) توافقه سنده اولوب تنقیه ده
متفق و وزنا مختلفدر و یاخود بالکز تنقیه ده مختلف اولور مثلاً (حصل الناطق والاصامت *
وهلاک الخاسد والاشامت) فولده (حصل) الیه (هلاک) و (الناطق) الیه (الخاسد) وزنا متفق
اولوب فقط قافیه لری مختلفدر و یاخود قرینندن بونده اولان الفاظک قرینه اخراذه مقابل اولر
نه کیم انا اعطینک الکثر فصل لربک وانحر قول شریفنده واقع اولشدر زیرا مقابله الیه
مراد قریننده اولان کلماتک عددده و موصوف وصف و فعل و مفعول اولوق ککی نمط
واحدده اتحاد لری اولوب ایددی انا اعطینک الکثر قول شریقی صاحبینی الیه بوموال اوزره
دکدر ابن اثیر دیمکدر که (سجج) درت شرطه محتاج اولوب بریسی مقررات الفاظی اختیار یعنی
حصول سجج ایچون کلمات ثقیله ایرادن احرازدر که تنافر لازم کلبه و ثانی اختیار تالفدر که ترتیب
الفاظ ترتیب معنای اوزره اولوب حتا که اخلاص نظم الیه تعقید لازم کلبه و ثالث لفظ معنای تابع
اولوب معنی لفظه تابع اولماسیدر یعنی ذهنده معانی وجه حسن اوزره ترتیب اولنوب بعده بودند
حسنة الترتیب اولان الفاظ الیه تعبیر اولشدر بوجه الفاظ ترتیب حسن الیه ترتیب اولنورق معنایه

اعتبار اولماسی جائز دکدر و رابع فقرتیندن هر بریسی فقره اخراذه اولان معنایک غیری بر معنایه
دلالت ایشدر والا تطویل اولور نه کیم صابینک (الحمد لله الذی لا یدرکه الاعین بلحاظها *
ولا یحدده الالسن بالفاظها * ولا یخلقه المصور بمرورها * ولا یدهره الدهور بکروزها * والصلوة
علی من لم یلکفر ائرا الاطیسه و محام * ولا رسمها الا ازاله وصفه) قولنده واقع اولشدر زیرا
مرور و مرور و کرور دهور یئنده و محو اثر و اعفاء رسم میابنده فرق اولوب بلا معانی زائده تطویل
کلامدن عبارتدر قال رحمه الله تعالى (قيل واحسن السجع ما ساوت قرأته نحو (فی سدر مخضود
وطلم منضود وظل ممدود) ثم ما طالت قرینه الثابته نحو (والجم اذا هوی ماضل صاحبکم وما غوی)
اوالثابته نحو (خذوه فقلوه ثم الحیم صلوه) ولا یحسن ان تؤتی قرینه اقصر منها کثیرا) دینلشدر که
احسن سجع قرائنی متساویه اولندر نه کیم فی سدر مخضود و طلم منضود قول شریفنده
هر فقره ایکی قرینه اوزره میبدر و اگر قرائنی متساویه اولرسه درجه ثابده احسن اولان قرینه
ثابده سی طویل اولندر مثلاً والجم اذا هوی ماضل صاحبکم وما غوی نظم جلیلده فقره
اول ایکی وفقره ثابته اوج لفظ اوزرینه بنا اولشدر و یاخود قرینه ثالثه طویل اولشدر خذوه
فقلوه ثم الحیم صلوه خذوه فقلوه قرینه لندن طویلدر و برقرینه اثبات اولند قد نصکره اندن
قصر کثیر الیه اقصر اولان برقرینه اثباتی غیر مستحسندر مصنفک مفهوم کلامی بودند عبارت
اولوب بوبحثک معرض تفصیلده شارح مرحوم ابن اثیردن روایت ایشدر که (سجج) اقسام
ثلاثیه منقسم اولوب اول ایکی فصلک متساویین اولشدر نه کیم نظم جلیلده فاما الیتیم فلا تقهر
واما السائل فلا تنهر قول شریفنده واقع اولشدر تعبیر لری اوزره غضوب و عجزول و عنود و جهول
برکده در دینسه بوقیلدن اولور قسم ثانی فصلیندن ثانی اولدن اطول اولشدر لکن اعتدالندن
اخراجه باعث اوله حق مرتبده طول کثیر الیه اطول اولماسی مشروطدر نظم جلیلده وقالوا
انخذ الرحمن ولدا لقد جئتم شیئاً اذا نکاد السموات یتفطرن منه وتنشق الارض وتخر الجبال هدای
قول شریقی بوقیلدن اولوب قرآن مبینده نظیری غیر موجوددر لسانمده چکیده یراعه کتاب اولان
(کرنامه سامبری راحه پیرای تفخیم و مال متیف متضغی التلطیفی رهین اذعان جا کر صد قوسیم اوادی)
عبارده سی دخی بوو تیره جاریدر و اوج فقره اوزرینه بنا اولنار بوقیلدن مثلاً اولوب بعضی لری
رنجی و ایکی فقره لفظی متساویه اوله رق کلوب بعده فقره ثالثه بونلندن بر مقدار طویل اوله رق
اثبات اولنور و فقره ثابته نک اولیکبر الیه تساویسی دخی جائز اولوب مرور ایدن واصحاب الیمین
ما اصحاب الیمین فی سدر مخضود و طلم منضود وظل ممدود نظم مینی بواسطه بوده و اگر بونده
فقره ثالثه بش و یاخود الی لفظ اولوق لازم کلبه حسندر منشآت ترکیده (دعواتی خلوص فؤاد
صدق اعتبار الیه مرفوع اجابته خدای بی انداد قلندی) دینلسه بوقیلدن اولور قسم ثالث
فصل اخر اولدن اقصر اولشدر لکن بوقسمی ابن اثیر عیب فاحش عدایوب فصل اولده مع فقره لک
طول سبیلده امد و غایتی استیفا و عنان اصغابی ارضا ایتسیله ثانی قصیره کلدیکی کی بومیزی
بوله مبوب انتهاء غایتی مراد ایدن شخصک فصحت میدان بوله مامسبله عند غایتده سورچوب لغزیده
اولسته شبه اولور دیمکدر اشواقسلم ثلثه سجج بیاندنصرکه دیمکدر که سجج طول و قصر جهتیه
دخی ایکی به منقسم اولوب احسن سجج قصیدر زیرا سمع سامعه فواصل مسجوده ک فریله برابر
مسکجه دخی اوعر واصلدر شویله که معنی الفاظ قلبه الیه اصاغده اولندیغی صورنده سججک توافقی
ومواظنه سی صعب و عسر اولور و احسن قصیر ایکی لفظ اوزره اولندر و اوچدن اونه قدر اولندر دخی
اشوقم قصیدر دن اولوب بودند زبانه سی قسم طویلندر و اشوقم طویلدن اونبردن اون ایکی به
قدر اولنری قصیره قریب اعتبار اولشدر و اکثر طویل اون بش لفظدن مؤلف اولندر نه کیم
و اذا اذقنا الانسان منا رجاة ثم زعنناها منه انه لیؤس کفور ولئن اذقناه نعماء بعد ضراء مسته
لیقولن ذهب السیات عنی انه لفرح فقور قول شریفنده قرینه اولی اونبر و ثابته اون اوج

واقع اولشدر قال رحمه الله تعالى (والاسجاع مبنية على سكون الاعجاز كقولهم (ما ابعدها فأت
وما اقرب ما هوأت) واسجاع سكون اعجاز اوزرته يعني فواصل قرينه لك سكون اواخرى اوزره
مبنیه در زیر اسجاع فرض فواصلک بینی مزاجه در بوده هر بر صورتده تمام اولیوب انجق
وقف وسکون اوزره بنا ایل اولور تنه کیم (ما ابعدها فأت الخ) قولارنده واقع اولشدر زیر حرکت
اعتبار اولسه (فات) ده تامفتوح و (آت) لفظنده مکسور منون اولسبله سجع فوت اولور بوايه
قوافیده جائز اولیوب وتزواج فواصل غرضنه وافی اوله من و فصح از دواج ایچون کله لری اوضاعندن
اخراج ایدرک (آتیک بالعدایا والعشایا) دیرل حالبوکه وضعی (باله دوات) در و (هاتی الطعام
ومرأی) دیرل حالبوکه وضعی (امرأی) در و (آخذ ما قدم وحدث) دیرل حالبوکه وضعی
ضم دال ایل اولیوب فتح ایل (حدث) در ایلدی بونلر منافی لغت اولان شیلر اولسبله برابر مجرد
از دواج ایچون ارتکاب اولدیغنی مشاهده ایدرک کی اسجاعده سکون اواخر خلاف وضع اولدیغنی
حالده بونی اعتبار ایچون حق فصحاء ظن اولنه حق بر محل قالز قال رحمه الله تعالى (فیل ولا یقال
فی القرآن اسجاع بل یقال فواصل) دیشلشدر که قرآنده اده رعایه اسجاع تعبیر اولنر زیر
(سجع) حجام وامثالک هدیریدر بلکه فواصل دینلور و بوسکلام (سجع) فقره دن کله اخیره
اولدیغنی اشعار ایدر زیر فواصل انجق فقره ک آخر کله سنه دینلور قال رحمه الله تعالى (وقیل
السجع غیر مختص بالثر ومثاله من النظم قول ابی تمام (نجلی به رشدی و اثر به بدی * وقاض به ندی
واوری به زندی) و بعضیلر دیشلشدر که سجع نثر مختص اولیوب بلکه نظمده دخی جریان ایدر
ونظمندن مثالی ابی تمامک (نجلی به رشدی الخ) قولیدر (نجلی) کشف و ظهیر معنایه در (اثر به
بدی) صارت بدی ذاروت و غناه دیمکدر (نمد) کسرنا ایله ماه قلیل اولوب اصلی نفس ماه اوله برق
مراد تزیید مال قلیلدر (زند) چاق قدر طاشنه (زنده) دینور معنی (صار ذاوری) دیمکدر
(وری) ناز معنایه در وزندک ذونار اولسی مطلوبه ظنردن عبارتدر و (به) ضماری بیت
سابقده ذکر اولشان نصره راجعدر و بیت سابق (ساجد نصر اما حیت واننی * لاعلم ان قد جل
نصر من الحمد) قولیدر مفهومی مدوحی اولان نصرک ادای فریضه جد و شکرانی قایل اوله حق
درجه دن عالی بولدیغنی معلومی اولدیغنی حالده وقت حیاتی وظائف جد و ثنایه حصر ایلدیکنی واک
فیض احسان ایله رشادی ظاهر و اموال وافر و قلت و فقر و ضرورتی غنا و ثرونه متبدل وزندی
بعد الصلوح واری اوله رق مطالبی حیز حصوله موصول اولدیغنی بیادر قال رحمه الله تعالى
(ومن السجع علی هذا القول ما یسمى التشطیر وهو جعل کل من شطری الیت سبعة مخافة لاختها)
وسجع نثر مختص اولدیغنی قوله کوره (تشطیر) تسمیه اولشان شی دخی سجعندر (تشطیر) بیتک
شطریندن هر بریسی شطر اخرده اولان سجعده مخالفه اوله رق بر سجعده قلمدر یعنی هر بر مصرعده
بشغه بشغه سجع ایراد ایتکدر (سجع) قول لایق اولان مصدریت اوزره نصب اولمقدرد بوسورتده
معنی بیتک شطریندن هر بریسی شطر اخرده اولان سجعده مخالف سجعده ایله مسجوع قلمسی
دیمک اولور یوخسه جعل ایچون مفعول ثانی اوله من زیرا شطر سجع دکلدرد و (تسمیه الککل باسم
جزئه) قیلندن اوله رق فقرن سجعندن کلبسته سجع تسمیه اولنسی دخی جائز اولور ایلدی
حریرینک برنجی مقامه صنعایه سنه اولان (لما اقتصدت غارب الاغتراب و انانی المزیة عن الاتراب)
قولی بر سجعده و (طوحت بی طوایح الزمن ال صنعاء الین) قولی سجعده اخرا در هر بر شبتک غازی
اعلا سیدر و (اقتصد) اتخذه قعدة دیمکدر و (غارب) کاهل معنایه در که ظهر دایه نک مقدمدر
بوکلایم اغتراب ایچون استعاره ایتکدر (اغتراب) وطنندن تغیردر (انانی) ابعده تنی معنایه در
(متربه) فقردر زیرا فقر صاحبی ترابه الصاق ایدر (اتراب) کسر ایله ترک جعی اولوب (ترب)
رجل بر لکده نشأت ایلدیکنی لده سیدر (طوحت بی) رمت بی دیمکدر (طوایح زمن) زمانک حوادث
و خطوبی اولوب طوایح علی غیر القیاس جع مطبوعه در (صنعاء بمن) بتمده مشهور بر بلده در

قال رحمه الله تعالى (كقوله (تدبر معصم بالله مثقم * لله مرغب في الله مرغب) تنه کیم تشطیر
ابوتمامک معصم بالله حقیقه حین فتح عوریه ده نظم ایلدیکنی مدیحه سنه اولان (تدبر معصم الخ)
قولنده واقع اولشدر (مرغب فی الله) رضوان الهی به وسیله تقرب اولان شبیه راغب دیمکدر
(مرغب) منتظر ثواب و یا خود خائف عقاب دیمکدر ایلدی شطر اول بر سجعده اولوب میم اوزره
مبنیه در وثانی با اوزره بنا اولنسی سجعده اخرا در (تدبر) قولی مبتدا اولوب خبری بیت ثالثده در
و بیت ثالث (لم یرم قوما ولم ینهدالی بلد * الا تقدمه جیش من الرعب) قولیدر (لم یرم) لم یقصد
معنایه در و (لم ینهد) لم ینهض دیمکدر (رعب) خوفدر مفهوم بیتین رضاء باری ایچون
غزو و جهاد ایدرک دشمن دینندن مثقم و رضوان الهی به مقرب اولان مساعی بمدوحه به راغب
واجر و ثوابه متقرب اولان معصم بالله ک اثر تدبیردر که بر قوی قصد ایلدی و بر جانبیه نهضت
و عزیمت ایلدی الا انی رعبدن بر جیش تقدم ایلدی یعنی قننی جانبیه توجه ایلسه هنوز و از مقسزین
قلوب اهالی بی خوف و خشیت استیلا ایدردی دیمک اولور و سجع نظمده جریان ایتدیکنی قوله کوره
(نصر یرع) دخی سجعندر (نصر یرع) بیتک عروضی قافیه ضربه موافق اولسیدر (عروض)
بیتندن مصراع اولک و (ضرب) مصراع ثانیکن آخریدر ابن اثیر دیشلشدر که (نصر یرع) بدی
مرتبه به منقسم اولوب مرتبه اولی هر بر مصراع بنفسه مستقل اولوب کندوسندن معنی فهم اولور
و بوکا (نصر یرع کامل) تسمیه اولور امری القیاسک (افاطم مهلا بعض هذا التذلل * وان کنت
قد ازمنت هجری فاجلی) قولی بوقیلندر (همز) حرف ندا و (فاطمه) فاطمه دن مرخم و (مهلا)
مصدریت اوزره منصوب اولوب (افاطمه امهلی مهلا بعض هذا التذلل) دیمکدر (تذلل) فتح
یعنی ناز معنایه در (ازماع) قصد و برشی اوزرته نفسی توطیندر (اجلی) افعل فاعلا جیلا دیمکدر
حاصلی مصراع اولدن مراد ناز و دلالت بر مقدار فراغتنی معنی و مصراع ثانیکن مقصود کندوسندن
هجر و مفارقت توطین نفس ایله قصد و عزیمت تدبیردر هجرده معاملة جلیله و مشفق استقامتی اولوب
مصراعیندن هر بری کندیلندن مقصود اولان معنای مفید اوله رق یکدیگر به توقفدن مستغیدر
ایات ترکیده ندیم مر حومک (حده دن کجشم تراکت یال و بال اولمش سکا * می سوزلش شبیه دن
رخسار آل اولمش سکا) بیتی دخی بواسطه در مرتبه ثانیه مصراع اول ثانی به محتساج اولیوب
لکن ثانی اوله مرتبط اوله رق ایان اولمشیدر تنه کیم شاعر مر قومک (قفایک من ذکری حبیب
و منزل * بسقط اللوی بین الدخول فومل) قولنده واقع اولشدر زیرا مصراع اولدن مراد
مهجور جال ووصالی اولدیغنی بار و دور اولدیغنی منزل و دیاری ذکری حینه توقفه بکاده کندوسنه
اسماء و اطاهر بی صاحبیندن طلب اولوب بومعنای افاده ده مصراع ثانی به احتیاج و توقفدن
مستغیدر و معنای ثانی مصراع اول مذکورده اولان منزل و یا خود حبیب و یا خود بکاک محلی
دخول و حومل نام ایکی محل میاتده واقع منقطع رمل معوج اولدیغنی تعیین اولسبله مصراع اوله
مرتبطدر اشعار ترکیده (هم باقار پروانه سین هم سوز دل اظهار ایدر * مقتضای مشرب شمع شب
آرا بویله در) بیتی دخی بواسطه در مرتبه ثالثه مصراعین بر حیثیه اولمقدرد که هر بر در بیتک
موضع اخرده وضعی صحیح ایله تنه کیم ابن ججاج بفرادینک (من شروط الصبوح والمهرجان *
خفة الشرب مع خلو المكان) قولنده واقع اولشدر (مهرجان) نوروزک مقابلی اولوب کوز فصلک
ابتدائی و غیر اعظمک میزانه تحویلی زماندر فرس جاهلیتده ایکی عبد عظیم اولوب بری روز نوروز
و دیگر ی روز من بوردر (صبوح) وقت صباحده ایچیلان باده فرح فرادر اشعار ترکیده (تقرر
ایده م درد درونم الم وار * الهی س ورسن بی سو بلغم غیم وار) بیتی دخی بو طریقه اولوب
مصراعیندن قننسی تقدیم اولنسه وضع صحیحی تغیر ایتز لکن مثلاً (جال باری کوردیکه چن
عاشق دیته باهو * صاقن طعن ایله صوفی ضمیر الله راجعدر) بیتده مصراع اولک تغیر محلی وضع
صحیحندن اخراج ایلدیکنی مستغنی بیادر مرتبه رابعه اولک فهم معنای انجق مصراع ثانی ایله

حاصل اولاد و بوکا (تصريع ناقص) تسميه ايدرل ابوالطبيک (مغاني الشعب طيبا في المغاني *
بمنزلة الربيع من الزمان) قولي کي (مغاني) منازل و (شعب) ميا و شجری کثير اولان بره موضعدر
يعني منازل شعب منازل سارويه نسبت طبي و فضل جهتدن ازمنه سارويه نسبتله زمان ربيع کيدر
ديک اولور (شعب) بوان چنان دنيادن عد اولسان ممالک ار بعدنک ويسيدر اشعار ترکيد (چکن
شراب نشاطي جهته برکره * بخاري جام فلک سرنگون اولجه چکر) بيتي بونوعدندر و مرتبه
خامس مصرعينه تصريع لفظ واحد ايله اولاندر و بوکا (تصريع مکرر) تسميه ايدرل بوده
ايکي ضرب اولوب زيرا لفظ بامصرعينه متعده المعنى اولور و بونک درجه سي ازلدر نه کيم عبيد
بن الابرسک (فکل ذي غيبة يؤب * وغائب الموت لا يؤب) قولنده واقع اولشدر (اوب) رجوع
معناستدر و ياخود مصرعينه متعده المعنى اولور و بوده مجاز اولسيه اولور نه کيم ابوتمامک
(فتي کان شرابا للعفة ومرتعا * فاصبح للهندية البيض مرتعا) قولنده واقع اولشدر (فتي) هوفتي
تقديرنده در (شرب) کمر ايله صودن حظ و نصيدير (عفات) جمع عافي اولوب طالب معروف
يعني فقراء سائلاندر (مرتع) مرتعي معناستدر (رتعت الماشية) درلر استديکني رعي ابتد ديکندر
(هندية بيض) مسبوف هندية اولوب مودن گاه در مرتع ثاني محل موت اولقدن مجازدر يعني
مدوح مساکن و فقراتک مرعای عطا و مکاری ايکن نصيب موت اولدي ديکندر سادس مصرع
اول مصرع ثانیکن اولنده ذکر اولسان برصفت اوزر نه متعلق اولسيدر و بوکا (تعلیق) تسميه
ايدرل نه کيم امری القبيک (الا ايها الليل الطويل الا انجلي * بصبح وما الا صباح شک بائل)
قولنده واقع اولشدر زيرا مصرع اول صبحه تعلیق اولشدر و بوصورت جدا و قطعا ميدير
ترکي اوله رق (الده اوله اوخورشيد ايدر سنی ابصال * وصاله عاقبت ای شبنم سرشک لال) بيتي
دخی بونوعدندر سابع پنده اولان تصريع قافيه بخالف اولسيدر و بوکا (تصريع مشطور)
تسميه ايدرل نه کيم ابونواسک (اقلني قدندمت من الذنوب * وبالاقرار عدت من جود) قولنده
واقع اولشدر (اقلني) بني عفوات ديکندر (عدت) رجعت معناستدر (ججود) انکار در
مفهوم بيت ذنوبه ندامت و اعتراف قصور و اسائه صورت انکاردن رجعت ايتدم و ندامت اسائه
و اعتراف قصور و سبيله عفو اولسيه عفو و صفح ايله معاصله يور ديکندر ايمدی شاعر با ايله
تصريع ايدوب بعده دال ايله تفقيه ايتشدر لکن اشجو تصريع سابع مانحن فيه مردن خارجدر
قال رحمه الله تعالى (ومنه الموازنة وهي تساوي الفاصلتين في الوزن دون التفقيه نحو) و غمارق
مصفوفة و زراي ميثونه) و ضرب لفظیدن بریسی موازنه در بوده فاصلتک يعني فقرتين و ياخود
مصرعیندن کتین اخيرتک وزنه مساوی اولوب تفقيه مساوی اولماسيدر و غمارق مصفوفة
الايه قول شريفنده (مصفوفة) و (ميثونه) قولري وزنه مساوی اولوب قافيه لری غير
متوافقتدر زيرا اولده قافيه فا و ثانیده نا اولوب علم قوافيده بيان اولنديغي اوزره تا تأنيث معتبر
دکندر (بمبارق) ضم و فتح ايله نمرقه ک جعی اولوب وساده صغیره در (زراي) زريه ک جعی
اولوب بساط عريض و فاخر معناستدر (ميثونه) مبسوط در و شاعرک (هو الشمس قدر والماوک
کواکب * هو البحر جودا والکرام جداول) بيتي دخی بوقبيلدندر مصنفک (دون التفقيه)
قولندن ظاهر اولان موازنه البته فاصلتک تفقيه عدم تساوی ياريتک و جويدر بوتقدیرده موازنه ايله
جمع پيشنده تباین اولور و مراد مصنف وزنه تساوی شرط اولوب فقط تفقيه عدم تساوی شرط
اولديغي افاده به دخی مختل اوله رق بوصورنده موازنه ايله جمع پيشنده عموم و خصوص من وجه اولور
زيرا سرر مرفوعة و اکواب موضوعه قولنده تصادف ايدوب و غمارق مصفوفة و زراي
ميثونه امثالنده موازنه ک صدق و صحت عدم صدقيه و و مالمکم لا ترجون لله وقارا
وقد خلقکم اطوارا امثالنده صحتک صدق و موازنه ک عدم صدقيه تفارق ايدرل و اما ابن اثیرک
مثل سارده موازنه نژده فواصلک و شعرد صدر و عجز بيتک بالکر وزنه تساوی اولوب سمجده

اولديغي کي حرفده دخی تساوی شرط دکندر بوصورنده هر بر جمع موازنه اولوب هر بر موازنه
جمع دکندر ذمسي سمجده فاصلتک تساوی ياريني شرط ايدوب موازنه فاصلتک شديد و قریب
انظاري کي حرف اخبرده تساوی ياريتک عدم اشتراطنه ميدير قال رحمه الله تعالى (فان کان
ما في احدي القريبتين مثل ما يقابله من الاخرى في الوزن خص باسم المسألة) ايمدی فاصلتک بالکر وزنه
مساوی اوله رق قافيه مساوی اولديغي صورنده اگر احد قريبتنده اولان الفاصلتک کايسی و ياخود
اکثریسی وزنه قريته اخراده مقابل اولان الفاصلتک مثلی اولورسه موازنه دن بونوع اسم (مماثله) به
خاص اولور بوصورنده موازنه دن مماثله سمجندن ترصيع منزله سندن در و چونکه بعض اهل بدیعک
کلامي ذکر اولسان تفسير مماثله ايله مفسر اولان موازنه شعره خاص اولديغي شعر اولسيه مصنف
مماثله ک نظم و نژدن جله سنده جاری اولوب نظمه خاص اولديغيه تنبيه ايچون بشقه بشقه ايکي مثال
اراد ايتشدر و بوندن بهضيلک مصنفک (وهي تساوي الفاصلتين) قولنده نظرا وهم ايتدکري
وجهله نژده دخی عدم اختصاص معلوم اولشدر قال رحمه الله تعالى (نحو) و آيتناهما الكتاب
المستين و هديناهما الصراط المستقيم) وقوله (مها الوحش الا ان هانا اوانس * فنا الخط الا ان تلك
ذوابل) مماثله ايچون نژدن مثال و آيتناهما الآية نظم جليلدر (هما) ضمير حضرت موسی
و هارون عليهم السلامه راجعدر و نظمندن مثال ابوتمامک (مها الوحش الخ) قوليدر (مها
الوحش) بقر وحشی معناستدر (فنا) ربحدر (خط) يمامه در بره وضک اسمی اولوب رماح
موضع مذکور نسبت اولور يعني نساء مدوحه بقر وحشيدر يعني حسن عيونده آهويه شبیهدر
لکن اثر سنکله و سنک حدیثکله مؤانسه ايدرل بقر وحشی ايسه نوافردر و اثر استواء قاعنده رماح
خط کيدرل لکن رماح ذوابل و يوابس اولوب نساء مدوحه ايسه نواضر و طری اولوب اثرده
ذبول و بیوست بوقدر و ظاهر اولان اشو نظم جلیل و بیت ابوتمام احد قريبتنده اولان اکثر الفاصلتک
قريته اخرادن اولان مقابلاريتک مثلی اولديغيه مثال اولوب الفاصلتک جيبستک مماثلته مثال دکلدردر
زيرا (آيتناهما) و (هديناهما) لفظلرنده و كذلك (هانا) و (تلك) کله رنده مماثل وزن متعق
دکندر و فاصلتک اولان (مستقيم) و (مستين) و (ذوابل) و (اوانس) وزنه مساوی اولوب
قافيه در مخالف اولدقري مستقي ياندر و الفاصلتک قريبتندن جيبستک مماثلته مثال بختريتک (فاجم
لالم يحد فیک مطعما * واقدم لالم يحد عنک مهربا) قوليدر بويت بختريتک قح بن خاقان حفته
اسد ايله اولان مبارزه سنی مدح ايچون نظم ابتدیکی قصيده سندندر (اجم) و (اقدم) ضميری
اسد راجع اولوب (اجم) اعراض معناستدر يعني اسد سنده مطعم بولوب يعني افتراس واکله
ظفر ياب اوله ميه جعنی فهم ايتيله اعراض و تأخر ابتد و فراره ميدان بوله مبوب يدکدن خلاصه
چاره باب اولماسيله حفظ و حياهی درک ايله صوب حياهتکه اقدام و دخالت ايلدی ديکندر بیت
مذکورده (مطعما) و (مهربا) فاصله لری وزنا مساوی و قافیه لری مخالف اولديغي حالده مصرع
اولده اولان الفاصلتک جله سی مصرع ثانیده اولان مقابلاريتک جله سته مماثلدر قال رحمه الله تعالى
(ومنه القلب) ضرب تحسين لفظیدن بریسی قلبدر بوده کلام برحیثنده اولقدرکه قلب ايدرک حرف
اخيردن بدأ ايله اولنه دکين قرائت اوانسه بعينه اوکلام حاصل اولور بوده بعضا نظمه و بعضا
نژده واقع اولور اما نظمه بعضا برحیثنده اولورکه مصرعیندن هر بریسی آخر ايچون قلب اولور
شاعرک (ارانا الاله * هلالا انارا) قولي بوقبيلدن اولوب مصرع ثانیسک حرف اخيرندن بدأ ايله
قرائت اولسه مصرع اولک و مصرع اول ثانیسک عینی ظهور ايدر (ارانا) ده ضمير متکلم
مفعول اول و (الاله) فاعل و (هلالا) مفعول ثاني و (انارا) صفت هلالدر و بعضا بويه
اولوب بلکه مجموع بیت مجموعی ايچون قلب اولور قال رحمه الله تعالى (كقوله) (مودته تدوم
لکل هول * وهل کل مودته تدوم) وفي النزيل (کل في فلك) و (ربک فکبر) نه کيم قاضي ارجانيتک
(مودته تدوم الخ) قولنده واقع اولشدر و (هل مودته) استفهام انکاری اولوب (لا تدوم موده

کل احد) دیکدر آمدی مصراع ثانیست حرف اخیری اولان میمن بدأ الیه قرائت اولسه مصراع اولک آخرنده اولان لایک اضافه خیله برار مصراع اولک معنی و مصراع اولک ماقبل آخرنده اولان و اودن بدأ الیه قرائت اولسه مصراع ثانیست طبق حاصل اولور و اما نژده نظم جلیله و ربک فکبر قول شریفی دخی بووجهله در و بویاده حرف مشدد حکم محققده اولوب معنی اولان حروف مکتوبه در قال رحمه الله تعالی (ومنہ الشریع وهو بناء البيت علی قافیتین یصح المعنی عند الوقوف علی کل منهما کقوله) (باخاطب الدنیا الدنیه انھا • شرک الودی وقرارة الاکدار) و ضرب تحسین لفظیدن بریسی تشبیه در (توشیح) و (ذوالقافیتین) دخی تسمیه اولور بیتی ایکی قافیه اوزرینه بر صورتده بنا ایتمکدر که قافیتیندن قنسی اوزره وقف اولسه معنی صحیح اوله لکن مصنف ایچون وزنک صحنی اوزره دخی تعرض اوله ورق (یصح الوزن والمعنی عند الوقوف علی کل منهما) دینک لازم ایدی زیرا تشبیهده قافیتیندن قنسی اوزره وقف اولسه شعر مستقیم اولوق واجبدر چونکه تشبیهی شاعر ذوالقافیتین اولان قصیده نیک ایاتی بحرن و یاخود بحر واحدن ضربین اوزره بنا ایدوب قافیتیندن قنسی اوزره وقف اولسه شعر مستقیم اولسه تفسیر ایتمکدر در مثلاً حریرینک بکرمی اوچخی مقامه سنده اولان قصیده سنده (باخاطب الدنیا الخ) قولنده واقع اولشدنر مابعد بیت (دار منی ما اضحکت فی بومها • ابکت غدا بعدا لهما من دار • و اذا انزل منحابها لم ینفع • منه صدی لجهنمه الفرار • غاراتها ما تنفضی واسیرها • لا یفتدی بجلال الاخطار) قوی اولوب بووجهله سرایا ذوالقافیتین اوله ورق اون بیتی جامع برقصیده در (خاطب خطب المرأة یعنی مرأی طلب واستکاح معنای اولان خطبیدنر معنی (باطالب الدنیا) دیکدر (دنیه) خبیثه معنای در (شرک الودی) خیال الهلاک معنای در که دام هلاک دیکدر (قران الاکدار) مقرالکدورات معنای در (بعدا لهما) دنیا علیهنه دعا در (من دار) قوی (لها) ضمیرنی بیاندنر (لم ینفع) لم برتو معنای (ارتوا) قائمدر (صدی) عطش معنای در (جهنم) بعمورسز منحابدر (فرار) تشدید الیه کشیده اولیان شی الیه خلق مغرور ایدنر (غاراتها) مصائبها دیکدر (اسیرها) مملوکها معنای اولوب مراد دنیایه تشبیه و طمع ایدنر که در (لا یفتدی) لا ینفک من حبالها معنای در که شبکه سندن خلاص اولنر دیکدر (جلال) عظام معنای در (اخطار) جمع خطر اولوب قدر و شرف معنای در و خطر اشراف علی الهلاک معنای در که کاور مفهوم ایات ای زخارف دنیای دنییه به در بوده اولان قائل بویه بر عجزه مکار به فریفته اوله که بو عالم نظر جهیزه تماشا اولونسه بر دام هلاک و ممات و غدر احران و کدورات اولان دار نایم واردر که عرض شاهد آمال الیه مظهر انبسام حال ایلدیکی انسانی علی الفور تعقیب نوابیه مستغرق اشک احران ایلر وزیر سحاب اقبالده استظلال الیه مظهر مال و نوال اولانلر سحاب بی آب اغترار اولدیغی جهتله ازاله عطش ایده مبرک تعاقب زوال الیه ادراک خبیث و خسران ایدر و بردار اکداردر که نواب و شدادی متقاضی و منقطع اولوب دائم سحاب مصائبی مدارا اولقده و سر بنجه میل و طعمنده اسیر اولان ارباب شره و غفلت بذل نقایس اموال و یاخود مقاسات و مصائب شدید بی احتمال الیه ساحه استخلاص و اقتدایه ظفر یاب اولسی رتبه استعلا ده در دینک اولور بو نظم بدیع بحر کاملدن اولوب و بحر کاملک اجرایی الی دفعه (متفاعلن) در لکن (بحر) اوله ورق درت دفعه (متفاعلن) و زنده دخی مستعملدر و اشبو (متفاعلن) جزئی علت (اضمار) الیه (مستغفلن) و (قطع و اضمار) الیه بسکون العین (فعلاتن) اولور ابتداء خفی اولسونکه ایکی مصراع بریت اولوب هر مصراعه (شطر) دخی دیناور مصراع اولک برنجی جزئی (صدر) و جزء اخیری (ضرب) و هر مصراعک جزء اول و اخیری بیتده اولنلر (حشو) در و بعضاً عروض و ضربک حذفله حشور بو مقامه قائم اوله ورق (بحر) تفسیر اولنور (اضمار) حرف ثانی مخرجک استکایدنر که مثلاً حرکت ناله (متفاعلن) استکان ناله (متفاعلن) اولوب (مستغفلن) و زنده انتقال ایلر (قطع) متحرکی اسقاط اولوب مثلاً (فعلاتن)

فاصلتینک غیریده دخی جاری اولدیغنی ذکر ایدوب حریرینک (وما اشتر العسل من اخیار الکسل) قولنده فاصله اولان (عسل و کسل) لفظلرنده بدونها سجع حاصل اولان سینی التزام ایلدیکی مثلاً (اشتر و اخیار) لفظلرنده دخی بدونها سجع حاصل اولان تانی التزام ایتمسلیله تمثیل انشیدر بو صورتده لزوم مالایزم ایچون اشبو کتاب تلخیصده ایراد ایلدیکی تفسیر مذکور بونلر امثاله شامل اولوری جوابنده دبرزه اشبو تفسیرده اولان (قبل حرف الروی اوفی معناه) قولیه التزام مذکورک حرف قافیه و یا فاصله و یاخود بونلرک غیریده اولسی معنایی اراده ایتمک محتملدر زیرا حرف روی به منتهی اوله ورق بیتک جمع حروفنه حرف رویک ماقبلیدر دینک رهین صحت اولوب حرف روی معنای اولان فاصله دخی بویله در بو صورتده ذکر اولسان (اشتر و اخیار) لفظلرنده اولان ناله (انه قبل اللام الی هی بمنزلة حرف الروی) دینک صادق اولور لکن بو معنی بعیددر و طاهر اولان لزوم مالایزم انجیق قافیه و فاصله ده اولان شی اوزره اطلاق اولمشیدر زیرا بدیعون لزوم مالایزمی متکلم سجع و یا تفسیرده قبل حرف الروی لزومی اولسان حرکت مخصوصه و یاخود بعینه برودها زیاده حرف التزام ایتمسلیله تفسیر ایتمکدر و ذکر اولسان (قبل حرف الروی اوفی معناه) لفظی (من حروف القافیه او الفاصله) تقدیرنده اولسی دخی محتملدر و الانعمیه مناسب اولان اشبو (قبل حرف الروی الخ) مقامنده (فی البیت اوفی الفقرة) دینک ایدی اشبو تفسیر ثانی اوزره لزوم مالایزم حروف قافیه و یا فاصله ده اولمقده خاص اوله ورق قول حریرده اولان (اشتر و اخیار) امثاله شامل اولور بو صورتده مصنفک توفیق کلامینی ایچون ایضاحده اولان (وقد یکون ذلك فی غیر الفاصلتین) قولیه اشبو لزوم مالایزم تسمیه اولسان اعتبارک مثلی بعضاً فقرات و ایاتک فواصل و قوافیک غیر بریسی اولان کلماتده دخی جاری اولوق معنایی مراد اولنور قال رحمه الله تعالی (واصل الحسن فی ذلك کله ان یکون اللفاظ تابعة للمعانی دون العکس) و ضرب محسنات لفظیه نیک جمله سنده اصل اولان الفاظ معانی به تابع اولوب معانی توابع الفاظ اولماسیدر زیرا معانی طبیعت و سجه سی اوزره ترتیب اولندیغنی وقتنده لایق و مناسب اولان الفاظی طلب ایدرک اول حینده لفظ الیه معنادن ایکیسی دخی حسن اولور و اما الفاظ متکلفه و مصنوعه الیه اتیان اولنوبده معانی الفاظنه تابعه قلندیغنی صورتده باطن قبیح و مشوه اوزره اولان ظاهر عمو و مزینه و منظر قبیح و کربه اوزره بولنان لباس نفیس و حسنه و نعل حشب اوزره اولان غمد مذهبه شیهه اولور ایددی لایق و احرا اولان بعض متأخرینک سالک اولدقلری مسالکدن اجتناب اولمقدنر شویله که محسنات لفظیه دن برشی ایرادنده حرص و شغلرندشانی اعتنا و اهتمام برنی محسناتدن بر قاج شی جعنه صرف ایدرک ایراد ایتدکاری کلامی کائن افاده معنی ایچون حوق و انعامش حکمنده قیلر و خفا دلالات لفظ و رکاکت معایندن مبالات انحرار مصنف رحمه الله تعالی شرحنده دیمشدر که اصول فن ثابندن باذنه تعالی جمع و تحریرینه موفق اولدیغ مسائل بو مذکوردن عبارت اولوب فقط علم بدیده بعض مصنفینک ذکر ایتدکاری شیلر باقی قالمشدر که بوده ایکی قسم اولوب اول اهمالی متحین و ترک تعرضی واجب اولان شیلدر و تعیین ترک و عدم تعرضک وجوبی یافتن بلاغتی عدم دخولدن و یاخود تحسین کلام بلیغه راجع اولدیغندن ایچوندر بوده ایکی ضرب اولوب بریسی کندوسنده اولان تکلفه برار محسنات لفظیه دن اولمقده بالکز تحسین خطه راجع اولاندنر که مثلاً ماسبقده ذکر اولندیغنی اوزره کلینک خطده مسائلین اولسی کیدر (موصل) دخی بو قیلدن اوله ورق کلماتدن هر بریسی متصله الحروف اوله ورق بر کلام اتیان اولمقدن عبارتدر ننه کیم حریرینک فرق النبی مقامه جلیله سنده اولان (فتنی فتنی یحیی • یحیی یفتن غب یحیی) قولنده واقع اولمشدر معنایی (فتنی) بیتی مقنون ایددی (یحیی) بیتی مجنون قلدی (یحیی) بواسطه اولان مرأه (یحیی) بنیه و دلال (یحیی) یحیی (غیب یحیی) اثر جنبه دیمکدر که حاصلی یحیی نام مرأه ناز و دلالیه معنون و یچون اولدیغنی مفیددر و بر نوعی (مقطع) الیه موسوم اوله ورق موصلاک ضدیدر ننه کیم و طواط نام

شاعرك (وادرك ان زرت دار وودود • درا ودر وود وودا) قولنده واقع اولشدر (در) اول ضم
وثنای قح ایل و (ورد) اول قح وثنای کسر ایل در و برنوی (خفاه) اولرق بوده بر رساله
ویا خود بر قصیده در که کلیندن برینک مجموع حروف منقوطه و کله اخر استنک مجموع حروف غیر
منقوطه اولور تنه کیم خریرینک التخی مقامه مراغیه سننده اولان (الکرم ثبت الله جیش سعادک
یزین الخ) رساله سننده واقع اولشدر (الکرم) مبتدا (یزین) خبری اولوب (یزین صاحبه)
دیمکدر (ثبت الله جیش سعادک) جمله معترضه دمایه در و بر قسمی (و قضا) اولوب بوده
بر کلامدر که هر بر کله سنک بر حرفی منقوطه و آخری غیر منقوطه اولور تنه کیم خریرینک یکریمی التخی
مقامه رقطایه سننده اولان (اخلاق سیدنا نجب و بعفته بلب الخ) رساله سننده واقع اولشدر
(بعفته) بفناه دیمکدر (بلب) الب بالکان دیرل اقام به معنایه در (فناء) کسر ایل جوانب دار
معنایه در بر رساله نظم و نثری جامه در و برنوی (حذف) اولوب بوده کاتب و یا خود شاعر تکلف
ایدرک اصلا حروف هجیم بولیمان بر رساله و یا خود قصیده ابتداء ایشدر تنه کیم خریرینک یکریمی سکرنجی
مقامه سمرقندیه سننده اولان (الحمد لله المدوح الاسماء المحمود الاله الخ) خطبه سننده واقع اولشدر
(الاله) نعم معنایه در و اهمالی تعین ایدن قسم اولدن ضرب ثانی قطعا نمحسبده اثر و مداخلی اولیان
اعتبار ایدر مثلا (زید) کبی بوده مصراع و یا خود فقرده اولان بر کله بی بر معنایه تعاقب ایدوب
بعده تنه اولکله بی بعینها معنای آخره تعلیق ایشدر مثلا نظم جلیله • حتی نونی مثل ما اونی رسول الله
الله اعلم • قول شریفنده اولان لفظه جلاله بوقیلدندر و زهیرک (من بلق بوماعلی علامه هرما •
باقی السحابة فی والندی خلقا) قولنده اولان (باق) و (باقی) لفظلری بواصلوبده اولوب ابتداء
مدوحه و ثانیاً سماحتی تعلیق ایشدر (علی علامه) علی کل حال الهم دیمکدر ضمیر هرما عائددر
هرمدن مراد هرم بن سناندر و ابونواسک (صفراء لا تنزل الا حزان ساحتها • لومها حجر مسنه
سراء) قولنده واقع اولشدر صفراءن مراد قصیده خمر حقنه اولمسی دلالتله خمر در (سراء)
سرور دندر و مثلا (تعدیل) دخی اعتبارات مذکوره دن اوله رق (سیاقه الاعداد) دخی تسبیح اولنور
بوده سیاق واحد اوزره اسماء مفرد بی ابقاعدر شویله که کلبی مضاف و یا خود مبتدا و یا خود
صفات امثالی برشی اولمسیله اولور مثلا (وضعا فی بد زمام الخ والعد والقبول والرد والامر والتهی)
دیرسن و اعتبارات مذکوره دن بریسی (تفسیق الصفات) اولوب بوده موصوفی صفات متوالیه ایل
تعقیددر که نظم جلیله • هو الله الذی لا اله الا هو الملك القدوس السلام المؤمن المهيمن العزيز
الجبار المتکبر) قول شریفنده واقع اولشدر و یا خود قسم مذکورک ترک و وجوب عدم تعرضی ماسبقده
ذکر اولنسان شلرده دخول جهته ذکرته فائده اولدیفندندر مثلا بعض متأخرینک (ابضاح)
تسمیه ابتدکاری شیکه دلالت کلامده خفا کوره رک مرادی بیان و ابضاح ایدجک بر کلام ایتیان
اولشدر بوابسه اطنابده داخلدر و بری دخی باب اطنابده ذکر اولنسان معناه (توشیح)
اولوب بعض متأخرین باب محسناده ایراد ایشدر و یا خود قسم مذکورک ترک و وجوب
عدم تعرضی تخلیط اوزره مشتمل اولدیفندندر مثلا بعض متأخرینک (حسن بیان) تسمیه
ابتدیی شیکه معنای کشف و فقه ابصالدن عبارتدر بوابسه بعضا المجاز ایل و بعضا اطناب ایل
و بعضا مساوات ایل حاصل اولور و ذکر اولنسان قسمیندن قسم ثانی فائده بی مشتمل اولوب
و ماسبقده داخل اولدیفنی جهته ذکرته باس اولیانلردر که (سرقات شریه) ده کلام
و بوکا متصل اولان (قول فی الابتداء) و (تخلص) و (انتها) امثالی بوقعدن اولمسیله مصنف
رحه الله تعالی فن ثانی بونلرک ذکر بله ختم ایدوب و بونلک ایچون برخانه و فصل وضع و عقد
ایشدر و بویان ایله خاتمہ انجیق فن بیاتک خاتمہ سی اولوب خاتمہ کاب اولدیفنی و بعضیلرک
توهم ابتدکاری اوزره خاتمہ کتک اوله رق مقدمه کبی قون ثلثه دن خارج اولدیفنی معلوم
اولشدر والله تعالی ناصر و معین

وزندن حذف لام ایل (فاعن) اولوب (معان) وزنه نقل ایلر تفصیلی مراد ایدنلر علم عروض
و قافییه ده اثر مطبوعه اولان (مخزن اسرار شعرا) نام رساله مره مراجعت بیورسون ایدنی
(یا مخاطب الدنيا الدنية انها • شرك الردي وقارة الاكدار) بیتک وزنی (مستغفلن مستغفلن
متغافلن • متغافلن متغافلن فغلان) اوله رق بحر کاملدن تام العروض و مقطوع الضرب
و مسدس الاجزادر و موصورتده قصیده ده (حرف روی) رادر و بوقصیده ده هر بیتک آخرندن
ایکی جزئی اسقاط اولدیفنی کبی تنه • منی و وزن صحیح اوله رق باقی فالوب (یا مخاطب الدنيا الدنية انها
• شرك الردي • دارمعي ما اضحكت • فی يومها ابکت غدی • واذا اظلم محابها • لم یشفع منه صدی •
غار انهما ما تنقضی • واسیرها لا یفتدی) دیناور و بونلک وزنی تنه بحر کاملدن ضرب ربع الاجزا و تام الضرب
اوله رق (مستغفلن مستغفلن • متغافلن متغافلن) اولوب وزن و معنای صحیحدر و سبیر اولیه که
(قافییه) عند الحلیل بیتک اخر حرفیه بو حرفک ماقبلنده بولنسان ساکن و ساکنک ماقبلنده اولان
حرکه در وساکن ایل حرف اخیریشنده حروف منحرکه بولنورسه بودخی داخلدر و امام خلیلدن
قافییه نک ابتدایی ساکن مذکورک ماقبلنده اولان منحرک اولدیفنی دخی مرویدر ایدنی (یا مخاطب
الدنيا الخ) بیتده قافییه اولی روایت اول اوزره (شرك الردي) ده اولان کافک حرکه سنندن
اخیرینه قدر در و روایت ثانی اوزره (کاردا) نک مجموعیدر و قافییه ثانی (من دار) لفظنده بی
دالک قعده سنندن اخیرینه قدر در و یا خود مجموع (دار) در و اشبو قافییه ده اقوال سائر دخی
اولوب علم قوافیده مذکوره در رساله مذکوره مرده اشبو قولین اختیار اولنوب و بون حروف
و حرکه قافییه نک اسمایی و فقرات سائر سی علی التفصیل ترجمه و ایراد اولشدر قال رحمه الله
تعالی (زوم مالا یلزم) و هو ان یجی قبل حرف راوی اوما فی معناه من الفاصلة ما یس بلازم
فی السجع) و ضرب لفظیندن بریسی زوم مالا یلزمدر (التزام) و (تضمین) و (تشدید) و (اعنات)
دخی تسبیح اولنور بوده ایتده حرف رویدن و نثرده فواصل فقرده واقع حرفدن مقدم سجده لازم
اولیان برشیک ایتاید (حرف روی) مبنای قصیده اولان حرفدر که قصیده او حرفه نسبت اولنوب
مثلا قصیده لامیه و یا خود توبیه دینلور و سجده لازم اولیان شئی التزام بدونه سجع حاصل
اولان حرکه و یا خود حرفک التزامی کیدر ایدنی (من الفاصلة) قولی (مافی معناه) فوائیدن
حال او اوب و (مایس بلازم) قولی (یجی) ایچون فاعلدر و سجده لازم اولیان شئی مجتهدن
مراد بیتین و یا خود ذها اکثرده و فقرتین و یا خود اکثرده مجتهدر و الا هر بر بیتده حرف رویدن اول
سجده لازم اولیان شئی ایتیان اولنور مثلا (قفانک من ذکرى حبيب ومزل • بسقط اللوى بین
الدخول فحول) قولنده لامدن اول میم مفتوح ایتیان اولنوب و بونی التزام سجده غیر لازمدر
حالبوکه قصیده نک دیگر بندلرند التزام اولدیفنی جهته لزوم مالا یلزم دکادر لزوم مالا یلزم انجیق
اگر بیت ثانیده دخی میم ایتیان اولنورسه اولوقت تحق ایدر و (مایس بلازم فی السجع) قولک
معنای قافییه یشدن اولان حرف رویدن مقدم و یا خود فاصله فقرده دن حرف روی معنایه
اولان حرفدن اول مذهب سجده ایتانی لازم اولیان برشیک ایتیان اولشدر و مذهب سجده
عدم لزومک معنای اکثر اشبو قافییین و یا خود فقرتین سجده نین قلنسه اوششی ایتانه محتاج اولوب
واوشسز سجع حاصل اولور دیمکدر قال رحمه الله تعالی (نحو) فاما الیوم فلا تنهر و اما الساش
فلا تنهر) و فاصله ده حرف روی معنایه اولان حرفدن اول سجده لازم اولیان شئی مجتهدن
مثال • فاما الیوم الایه • قول شریفی اولوب زیرا حرف را حرف روی منزله سننده اوله رق
فاصلتینده اشبورادن مقدم ها ایتیان اولشدر بوابسه سجده لازم دکادر زیرا بدون الها بالکر
را ایله سجع تحقق ایدر مثلا (فلا تنهر ولا تسخر ولا تظفر) لفظلری یشنده سجع موجوددر و کذلک
قصه ها دخی التزام اولشدر حالبوکه (لا تنهر ولا تبصر ولا تصفر) لفظلری امثالده سجع متحققدر
تنه کیم • اقرب الساعة و انشق القمر وان برآ آیه یعرضوا و یقولوا سهر مستر • قول شریفنده

ذكر اولمشر يعني (مستر) و (قر) لفظلری بیننده سجع متحققدر قال رحمه الله تعالى
(وقوله) (ساشكر عمرو ان تراخت مني) ابادى لم تمن وان هي جلت * فتى غير محبوب الغنى
عن صديقه * ولا يظهر الشكرى اذا التل زلت * رأى خلتى من حيث يخفى مكانها * فكانت قدنى
عينه حتى تجلت) وسجده لازم اوليان شيتك حرف رویدن اول مجبى عبدالله بن الزبير الاسديك
(ساشكر عمرو ان تراخت الخ) قولنده التزام اولمشر معاهد تنصيصه ذكر اولمشرى اوزره
عبدالله بن الزبير الاسدى مشاهير شعراء اولوب بركون عمرو بن عثمان بن عفان رضى الله تعالى عنهما
حضوره كله ركه عمرو عبدالله بن الزبيرى بر كهنه جامه اكتساب ايلش مشاهده اتجسبه عرق حيت
سجناوى تهيج ايدوب اون ابكى يك درهم مقابلنده سكر يك درهم استقراض ايدرك عبدالله
مشار اليه اهدا اتجسبه عبدالله بن الزبير بوابلى نظم ايشدر (ان تراخت) ان تأخرت معنائه
اولوب اجل مساعده ايدرسه ديمكدر (منه) موت و (ابادى) نعم معنائه در (لم تمن) لم تقطع
معنائه اولوب مراد نعم متواليه ديمكدر ياخود (لم تخط بنة وان عظمت) معنائه اولوب يعنى
هر قدر نفس الامرده نعم عظيمة دن ايسده مثله مشوبه دكلدر ديك اولور اساسه ديمكدر كه
(شكرت لله نعمته) و (واشكر والى) دينلديكى كى (شكرت فلانا) دى ديلوب شكر نعمتى مراد
ايدرك بوضورته (ساشكر عمرو) قول (ساشكر عمرو) تقديرته اولوب جار حذف اولمشر
وياخود (ابادى) عمرو دن بدل اشتمالدر بوضورته بدل بعض و بدل اشتمالده وجوب رابطه دنشائى
(ابادى له) تقدير اولمشرى اقتضا ايدرك فاضل بحشى شرح مقتاحده (ابادى) اشكر ايجون مفعول
ثانى اولمشرى نجو زائش ايسده لفظ مذكورك مفعولاه عدم تعديسه حفته اولان تفرج ائم لفته
منافيدر (فتى) قول هو فتى تقديرته اولوب عمرو راجعدر وصديقتن محبوب الغنى اولماسى
صديقه در بى احسان واعانه ايتامندن كتابه در (زلت القدم بفلان) و (زلت النعل به) قوللرى
فلان اوزره زول شردن وائى امتحانن كتابه در مراد عمرو اوزره زول مصائبه وشده ابتلاسى
خينده اظهار شكايه ايتوب بلکه حوادث زمانه صبر ايدرك ديمكدر (خله) قمع ايله حاجت و فقر
وخصاصه اولوب (خلتى) فقرى ديمكدر مثله (الخله تدعو الى الهلة) وارد اولمشر (سلت)
سرقدر (من حيث يخفى مكانها) قولنن مراد حال فقر و احتياجى سترى بياندر مفهوم بيت
ساحة اجل واسع اولدقجه عمروك نعم جليلة بى امتنانى شكر و تحديشن وارسته اولم زبرا بذات
جليل القدر در كه اصدقاى حفته احساناى ايدريغ اولوب واحواله عروض تحولات ايام وادراك
منالى اقدامدن اظهار اضطراب ايجر و بومر بده اولان فطرت مدوحه سندن منبت اوله رق
زير جلباب خفا واستتارده اولان حال فقر و احتياجى مشاهده ايدرك مثال قذى ورمد موجب توجع
عن اولمشره اصلاح ايدبيله منكشف وزائل يعنى حمده مدار دفع ضرورت اوله جقى احسان عظيمى
واصل اولمشر ديمك اولور ايمدى بونظمده حرف روى نا اولوب مجموع ايتاده ماقبل تاده لام
مشده مفتوحه ايجان اولمشر بواليسه مذهب سجده لازم دكلدر زيرا (جلت ومدت ومنت
وانشقت) امثله بدونها سجع متحققدر امدى آيت و ايتانده لزوم مالايلندن ابكى نوع اولوب
بريسى ذكر اولمشر هاو لام ايله بونلرك فتى كى حرف و حركه بى التزامن ثانى قهر ايله مستر لفظلرى
بيننده اولديغى كى بالكز التزام حرفدر و بعضا بالكز حركه التزام اولنور تشبه كيم ابن روميك
(لما يؤذن الدنيابه من صروفها * يكون بكاء الطفل ساعة يولد * والا فسا يكيه منها وانها *
لاوسع مما كان فيه وارغد) شرنده واقع اوله رق ماقبل دالك فتى التزام اولمشر مفهوم شعر
اطفالك حين ولادتنه بكاسى محضا دنيانك ايدان واشعار ايلديكى صروف و حوادثن نشئت ايدوب
والا حين ولادته سبب بكاء اوله جقى بر ماده اولوب خصوصيه بوعالم بولنديغى رحم مادردن اوسع
ونعمى فراواندر ديمك اولور ايدرك ديلورسه كه مصنف كتب ايضاحده (ان ذلك قديمكون فى غير
الفاصلتين ايضا كقول الحريرى وما اشتد العسل من اختار الكسل) يعنى اشبو التزام مالايلزم بعضا

قال المصنف رحمه الله تعالى رجة واسعة

خاتمة

(فى السرقات الشعرية وما يتصل بها وغير ذلك) بوخاتمه سرقات شعرية واقياس وتضمن وعقد
وحل وتلخيص كى سرقات شعرية ملحقى اولنور وقول فى ابتدا وتخلص وانها كى بونلرك غبرى شيلر
ذكر اولنور قال رحمه الله تعالى (اتفاق الفلئين ان كان فى الغرض على الموم كالوصف بالشجاعة
والسخاء فلا بعد سرقة لتقره فى القول والعادات) ابكى فانك اتفاقى اكر شجاعت وسخا وحسن
وجه وبها امثالى على العوم غرضده اولورسه بو اتفاق سرقت ومعناى سرقنى ايهام ايدرك استعاره
واخذ كى شيلردن حد اولنور زيرا بو غرض عامك عقول وعادته تقررى اولوب فصيح واعجم وشاعر
واعجم بونده مساو يلدر قال رحمه الله تعالى (وان كان فى وجه الدلالة على الغرض كالتشبيه والمجاز
والكنابة وكذا كرهيات تدل على الصفة لاختصاصها بغيره كوصف الجواد بالتهال عند الدلالة
والبخل بالحبوس مع سعة ذات اليد فان اشترك الناس فى معرفته لاستقراره فيها كتشبيه التجماع بالاسد
والجواد بالبحر فهو كالاول) و بعضا اتفاق قانين غرض اوزره وجه دلالتده اولور بوده شجاعت
وسخاوت كى بوضفك اثباتى اوزره امتدلال اولنور شيتك ذكرنده اولور حاصلى غرضدن مراد
مثلا بر كيميه شجاعت صفتك اثباتى اولوب ووجه دلالتن مقصود بووصفى اثبات ايجون ذكر اولنور
تشبيه ومجاز وكابه امثالدر و مثلا بر كيميه بر صفتى اثباته دلالت ايتك اوزره اوصفله موصوفى اولديغى
حاله كندوسنه اختصاصى اولان هيات ذكر اولنور شوبله كه مثلا جواد اولان كسه سخاوتنه دلالت
ايجون رفات وسائليك ورودى حينده تهال وبشاشنيله توصيف اولنور وبخيل اولان كسه سعة
ذات اليد وغناسيله برابر عند ورود الرفات تعبس وجه ايله توصيف اولنور ايمدى اتفاق اشبو غرضه
وجه دلالتده اولديغى صورته اكر اشبو غرض اوزره وجه دلالتى معرفته مثلا شجاعى اسده وجوادى
بحره تشبيه كى عقول وعادته استقرارن ايجون ناسدن فصيح وغير فصيح مشترك اولور ايسه
بوضورته غرض اوزره وجه دلالتن بونوعده اتفاق سرقت واخذ اطلاق اولنور غرض عامده
اولان اتفاق نظيرى اوله رق سرقندن معدود دكلدر مصنفك (فهو كالاول) قولى (فان اشترك
الناس) قوليجون جزا اولوب وبوجه شرطيه (وان كان فى وجه الدلالة) قولك جزا ايدرك قال
رحمه الله تعالى (والاجاز ان يدعى سبق والزيادة) و اكر غرض اوزره وجه دلالتى معرفته ناس مشترك
اولوب ونبيل ووصالى تفكر محتاج اوله رق هر شخصك واصل ومطاع اوله يله چكى شى اولنورسه
وجه دلالتن بونوعده سبق وزباده ادعا اولنور جائزدر يعنى قانين بيننده وجه دلالتده تفاضل ايله
وجه مذكوره احدهما اخردن اكل اولمشره وثانينك اولدن زباده ونقصان اتجسبه بونوعده حكم
اولنور يلور قال رحمه الله تعالى (وهو ضربان خاص فى نفسه غريب وعامى نصرف فيه بما اخرجته
من الابتذال الى الغرابة كامر) وغرض اوزره وجه دلالتن ناسك معرفته مشترك اولديغى شى ابكى
ضرب اولوب بريسى خاصيدر كه فى نفسه غريب اوله رق نبيل ووصالى تفكر توقف ايدرك وديكرى
عامى اولوب باب تشبيه واستعاره ذكرى مرور ايتديكى اوزره ابتذالن غرابته نقل واخراج ايدرك
شى ايله ايمده نصرف اولنور قال رحمه الله تعالى (فالخذ والسرقه نوعان ظاهر وغير ظاهر اما الظاهر
فهو ان يؤخذ المني كله اما مع اللفظ كله او بعضه او وحده) ايمدى اخذ وسرقله تشبيه اولنور شى
ابكى نوع اولوب برى ظاهر وديكرى غير ظاهر در اما ظاهر اولان نوعى معنائك كلبسى لفظك
كالبسيله ويا بوضفيله وياخود بالكز معنى اخذ اولمشر (او وحده) قولى (اما مع اللفظ) اوزرته
مطوف اولوب يعنى وياخود لفظك به كلبسى و به بعضى اخذ اولنور بالكز معنى اخذ اولنور
ديمكدر بواستار ايله سرقندن نوع ظاهر ابكى ضرب اولوب بريسى معنى لفظك كالبسيله وياخود
بعضيه اخذ اولمشر وائى بالكز معنى اخذ اولمشر وضرب اول ابكى قسم اولوب زبرا معنى ايله
برابر اخذ اولنور باللفظك كلبسى وياخود بعضيه بوده ياكلام اولك تغير نظيره ياخود بدون التغير

اولور بوجهتله نوع ظاهر اقسام عیدیه اولهرق مصنف رحمه الله تعالی بواقسامه اشارتله بیوررکه
(فان اخذ اللفظ کاه من غیر تغییر لفظیه فهو مذموم لانه سرقة محضة و یسمى نسخا وان خلا کما حکى
عن عبدالله بن الزبیر انه فعل ذلك بقول معن بن اوس) اذا انت لم تنصف اخاك وجدته * علی طرف
الهجر ارکان یعقل * و یرکب حد السیف من ان تصیبه * اذا لم یکن من شفرة السیف من حل) اعدی
اکر قائل لفظ شعرك کلینی نظمی تغییر ایتیه رک یعنی مفرداتی پیشده واقع اولان کیفیت ترتیب و تألیفی
تبدیل ایلده رک اخذ ایدر ایسه بوضووت مذمومدر زیرا سرقت محضه در و بوکا (نسخ)
(و انتحال) تسمیه ایدرلر نه کیم عبدالله بن زبیردن معن بن اوسک (اذا انت لم تنصف الخ) قولنی
وجه مشروح اوزره معاصیله و بلا تغییر مجموع لفظیله اخذ و سرقت ایش اولدنی مرویدر معنای
نظم (اذا انت لم تنصف اخاك وجدته) یعنی سن صاحبکه عدل و انصاف ایتوب و عدل ایلده معاصیله
طلب و توخی ایدرک حقوقه وفا و تقید و نفسک ایچون ائک اوزرینه لازم کوردی بک معاصیله ای
کندی نفسک اوزره واجب عدل ایلدی بک و فتند (علی طرف الهجر ان کان یعقل) اکر صاحبکه
مسکنت و منانت و عقل و معرفت موجود او اورسه سن ای سنی تارک و متفر و سنک حقکه و سنکله
اولان مواختنده حالتی تبدل و تغییر بولورسون (و یرکب حد السیف من ان تصیبه) حد مصیبه
رکوب ایلده مراد سیف کی قاطع و مؤثر اولان اموره تحملی و یاخود حرب و موت اوزره صبریدر
(ضیم) ظلم معنایله اولوب (بدلا من ان تظلم) دیمکدر (اذا لم یکن من شفرة السیف من حل)
شفرة سیف سیک حدی یعنی دمریدر (من حل) معنی معنایله در (زحل عن مکانه زحولا) قول
(نحا و تبعه) دیمکدر یعنی کندی اوزره ضیم و ظلم واقع و یاخود عار و کسر حقوق لاحق اولفندن
خوفنه مبنی تأثیر سیف ایلده نغندده مؤثر اولان اموره راکب و تحمل اولندن بعد و عدل بوله مدبغی
یعنی کندوسنی شداندن آزاده ایلده جک بر محل امن و اسایشه ظفر یاب اوله مدبغی چینه او مثالو
شداندن مبالات ایتد دیمکدر محکیمدرکه عبدالله بن الزبیر مجلس معاویه به داخل اولهرق اشوبیتنی
انشاد ایتسیله (معاویه لغد شعرت بعدی یا ابابکر) دیمکدر معنای (لقد صرت بعدی شاهرا)
دیمکدر و عبدالله بن الزبیر هنوز مجلس معاویه دن مفارقت ایتکسزین معن بن اوس المزنی داخل اولوب
مطاعی (لعمرک ما ادری وانی لاوجل * علی ابنا تغد والنیة اول) بیت اولان قصیده سنی انشاد
و حناکه تمامیه ایراد ایدرک ذکر اولانان ینلردخی بوقصیده داخلده بولسیله معاویه عبدالله بن الزبیر
نوجه و بویات زاده طبعی اولدینک کیفیت اخبارنی سؤال ایتد کده (اللفظه والمعنی له) یعنی لفظده
و معناده انکدر و معن بنم اخ رضیم اولسیله بن ائک شعره احکم دیو صورت ملاطفه سووق کلام
ایتددر نسخا معاصد التصصیده (اللفظه والمعنی له) واقع اولمکدر (اوجل) و جلدن خوف
معنایله در (علی ابنا) ما ادری ایچون مفعولدر (وانی لاوجل) جمله معترضه در (تغد والنیة)
غین عیبه ایلده (تصح الموت) معنایله در حاصل معنی قسم ایدرم سنک بقا و حیاته که قنم غدو
و اصابت موته اخر مزدن مقدم اوله جفری یظم و بوندن طولانی خائف مترقیم دیمک اولور . قال
رحمه الله تعالی (و فی معناه ان یبدل بالکلمات او بیهضها ما رادفها) و کلمات کلینی و یاخود
بعضیتنی مرادفی اولان الفاظه تبدل دخی نظمی تغییر اولمکدر اخذ معنایله در یعنی بودخی مذموم
و سرقت محضه در نه کیم خطیه نک (دع المکارم لا ترحل لیفیتها * واقعد فانک انت الطاعم الکاسی)
قولنده بعض الفاظک مرادفله تبدیلده (ذر المأثر لا تذهب لمطلبها * واجلس فانک انت الاکل
اللابس) دینلور شوبله کده (دع) لفظنه بدل مرادفی اولان (ذر) و مکارمه بدل (مأثر)
(و لا ترحل) محلده (لا تذهب) و (بغیه) محلده (مطلب) و (اقعد) محلده (اجلس) و (طاعم)
موقفده (اکل) و (کاسی) محلده (لابس) اتیان اولمکدر و امری القیسک (و قوفا بها صحی)
علی مطلبهم * بقولون لا تهلك اسما و نجعل) قولنی طرفه نام شاعر مشهور (نجعل) معنایله
(نجعل) لفظنی اقامه ایدک قصیده دالیه منته اتیان ایتددر (و قوفا) بیت سابقده اولان (قفانک)

قولندن جالدر (بها) ضمیری منزله راجعدر مفهوم منزل مذکورده اصحاب بنم ایچون مطبلرینی
وقف ایتدروب صبر جیل ایلده امر و موجب هلاک اولان فرط حزنندن منع و زجر ایدرلردی دیمکدر
و حضرت عباس بن عبد المطلب رضی الله تعالی عنک (وما الناس بالناس الذین عهدتهم * ولا
الدار بالدار التي كنت تعلم) قولنی (تعلم) معنایله (تعرف) اقامه ایدرک فرزدق شعرنده ایراد
ایتددر (ما) لیس معنایله اولوب ناس اسمی و بالناس خبریدر (عهدتهم) عرفتهم معنایله در
مفهوم بیت الان مشاهد اولدینک قوم سابقا مشهورک اولان قوم اولوب انلر ذهاب و رحلت
ایتددر و کوردک دار عقدا یلیدی بک دار اولوب تغییر و اندراس ایتددر دیمک اولوب هر قدر
صورت خبرده ایتدده معناده ائنه ناسف و تحسدر و نظم و ترتیبده رعایتله برابر الفاطمی معناده
مضادی اولان الفاظه تبدل دخی مذموم اولمکدر ذکر اولانان تبدل مرادفه فریدر نه کیم حضرت
حسان بن ثابت رضی الله تعالی عنک جمله بن ایهم القسانی حقنه اولان (بیض الوجوه کریمة
احسابهم * شم الانوف من الطراز الاول) قولنی ابن ابی حنن تبدل ایلده (سود الوجوه لثیة احسابهم *
فطس الانوف من الطراز الاول) طریقه منته ایراد ایتددر (بیض) کسر یا ایلده جمع ایش اولوب
اناء جفته ایچون صفندر وجوهه مضای اولهرق امورده اصابت و حق اوزره ثبات و تبیت و مکاره دن
اتقا و مجتنبندن کلاه و یاخود (اطلبوا الخیر عند حسان الوجوه) حدیث شریفله مؤید اولدنی
اوزره ظاهری اوزره محمولدر (کریمه) احسابهم اوزره صفت جاریه اولهرق موصوف صوری به
اعتمادند تاشی رفع ایتددر (شم) ضم ایلده جمع ایتددر (اشم) شمدن اولوب (شم) قصیده
انف مرتفع و اعلاسی مستوی اولمکدر که عند العرب صفت مدح اولهرق علوهندن کلاه اولور
(طراز) علم معنایله اولوب مراد مجد و شرفدر مفهوم بیت مدحی اولان آل جفته نک اخلاق
و عادات مدوحه لری اخلاق و عادات مستحسنة به شبهه اولیان اشراق آبا و اسلاف لری طرز و هیئتده
اولدنی توصیفدر (فطس) قصیده انف بصی و متشاعر اولمکدر که عند العرب مذمومدر امدی قول
اولدن (بیض الوجوه) محاسنه قول ثانیده (سود الوجوه) و (شم الانوف) موقعده (فطس)
الانوف) اقامه اولمکدر که اشوکلدر بر برینه مضاد و قول اولدن مقصود مدح و ستایش اولدنی
مثلاو قول ثانی ایلده هزل و ذم مراددر قال رحمه الله تعالی (وان کان مع تغییر لفظیه او اخذ بعض
اللفظ سمي هذا اغارة و مسحا) و اگر لفظک کلینی اخذ نظامک تغییر یله اولورسه و یاخود لفظندن
بعضیسی اخذ اولوب کلینی آنرسه (اغارة) و (مسخ) تسمیه اولور بوده اقسام ثلثه در زیرا
ثانی با اولدن اباغ و یاخود اولدن دون و یاخود اولک مثلی اولور قال رحمه الله تعالی (فان کان الثاني
اباغ لاخصاصه بفضیله فمدح کقول بشار (من راقب الناس لم یظفر بحاجته * و قاز بالطیبات
الفاتک اللهم) و قول سلم الحاسر (من راقب الناس مات هاما * و قاز بالذلة الجسور) امدی اغارة اولان
کلام ثانی اولده موجود اولیان حسن سبک و اختصار و ابضاح و زیاده معنی کی برفضیله
اختصاصندن ایچون اولدن اباغ او اورسه ثانی مدح و مقبولدر نه کیم بشارک (من راقب الناس
الخ) قولیه سلم خاسرک قولنی کی (من راقب الناس) من حاذر الناس و خافهم معنایله در رقیه
راقبه دیرلر حاذره دیمکدر زیرا خائف اولان کسه عقابه رقیب و متوقعدر (فانک) لفظی جری
و جسور معنایله (لهج) حر یص و موع دیمکدر که مراد حر یص و جسور اولان کسه در حاصل
معنی ناسدن حذر ایدن کسه حاجته نازل و ظفر یاب اولمکدر و بالعکس حر یص و جسور اولنلر قاز
مقاصد عالیله اولور دیمکدر و سلم خاسر نام شاعر (من راقب الناس مات هاما الخ) قولنی بویهندن
اخذ ایتددر (خاسر) خاه عیبه ایلده اولوب شاعر مر قومک بواسم ایلده تسمیه سی تجارتنده خسرا نندن
ایچوندر اساعده سبب تسمیه بی بیانده دیمکدر که سلم بر مصحف موروثی اولوب بیع ایلده رک نمیه
برعود یعنی عصا اشتراک اولوب بحالده بونکله کندوسنی ضرب ایدرلر ایش (هم) حزن معنایله
اولوب (هما) مفعولله و یاخود مجیز اولاق اوزره منصوبدر مفهوم بیت ناسدن حذر ایدن کسه

حزن ایله امرار وقت حیات ایدوب لذت دنیوی به دن بی بهره قالور و شخص جسور فائز لذات اولور
دیمکدر امدی سئک بیت سبک جهتدن اجود و لفظی مختصر اولمسه یله هر تقدیر قول یشاردن ماخوذ
ایسه ده مقبول و مدوحدر یشاردن کثیر الزویه اولان ائی معاذدن روایت اولمشدر که بشاره قول سلی
انشاد و قرأت ایتدیکنده بشار قسم ایدرمکه بیت سلم بنم یتمی بکمشدر و اتدن اخف و اعذبدر و بوندن
ایچون بوکون اکل و شرب ایتدم دیمشدر و شاعر آخرک (خلفنا لهم فی کل عین و حاجب * بسر القنا
و البیض عینا و حاجبا) بیتله شاعر مر قومه نصرکه ابن نباته نک نظم ایتش اولدیغی (خلفنا باطراف
القنا فی ظهروهم * عیونا لها وقع السیوف و حاجب) قول دخی بوقیلدن اولوب ابن نباته نک بیت
ایفسدر زیر زیاده معنی ایله کسب اختصاص و تمیز ایتشدر که طعن و ضربک ظهور اعدا اوزره
و قوعنی آیتانده قرار و هر بمنزله اشارت وارددر مفهوم بیت اولر دشمنلر ایچون عیون و حاجبلرنده
یعنی الاز زیاده صاقد قلمری محارده رماح سمر ایله مثال عیون آثار مستدره و جرحه سیه یله و سیوف
قاطعه ایله شبیه حاجب آثار مستطیله ایجاد ایلدکری بی بیان و مفهوم بیت ثانی صهوف اعدای
دوچار هر بیت ایدرک ارقه لرنده اسنه رماح ایله کوزل یسدا ایدوب بو عیون ایچون وقع و اصابت
سیوفدن حاصل اولان آثار مستطیله مقام حاجبه اولدیغی ایتاندر قال رحمه الله تعالی (وان کان
دونه فهو مذموم کقول ائی تمام (هیئات لایاتی الزمان بمثله * ان الزمان بمثله الخیل) و قول
ابی الطیب (اعدی الزمان مخاؤه و مخایه * و اعد یكون به الزمان بخیل) و اگر ثانی اولده بولسان
فضیلت فوق جهنمه بلاغته اولک دوتنده اولورسه ثانی مردود و مذمومدر نه کیم ائی تمامک
محمد بن حیدر حقنده بعض غزواته شهادتی حینده نظم ایتش اولدیغی مریدسنده اولان (هیئات
لایاتی الزمان الخ) قولیه ابو الطیب (اعدی الزمان مخاؤه الخ) بیتده مشهوردر مفهوم
بیت ائی تمام مابعدنک دلالت نظر (بعد ان یأتی الزمان بمثله) یعنی زمان مثانی اتیان ایتسی بعد
اولوب بعد ازین نظیری طالع کلت مستعددر تحقیق زمان مثانی ایجاد ایلدکده بخیلدر دیمک اولوب
وما قبلنده اولان (انسان نصر نسبت اذن بدی * من حیث ینصر الفتنی و یبذل) بیت مفادنه نظرا
مدلولی (بعد نباتی له) دیمکدر (انسان) انسان تقدیرنده اولورق استفهام انکاریدر (بد) نعمت
معناستدر (بذل) اتاله دن عطا معناستدر حاصل معنی ماهوفینه نصرت و محتاجینه اعانه
و عنایت ایدن متوفایی نسیان ایدمه بکفی و بیان ایتسی امر مستعد اولوب زمان انک اتیان مثله
بخیل اولورق نظیری ساحة عالمده ظهور ایتجه بکفی یاندر شیخ ابو علی فارس ابومعالمک بو بیتده تقصیر
وارددر زیرا بو مقامده غرض مثالی نی ایدرک (انه بعز) و (انه لا یكون) دیتلکدر بو صورتده ائی تمام
مدوحک سبب فقد مثالی بخل زمان قلدیغی کی غرضی اخلاص ایدرک وجود مثالی تجویز ایله مثالی
اولمق حیثیندن منع و نفی انجوب بلکه جود مثله زمانک بخلی حیثیندن نفی و منع ایلدی دیمشدر حاصلی
اگر زمان اتیان مثله بخل ایتمه ایدی مثالی و لفتی جاز و متصور ایدی دیمک اولوب بوايه اصل غرض
اولان منع مثله منافیدر بیت ائی الطیب منبیده اولان (اعدی) تجاوز معناستدر (فسخا) ضیمری
زمانه و به ضیمری مدوحه راجع اولوب (ولقد یكون به) بسبب قوته دیمکدر ابو الطیبک مصراع
ثانیسی ابومعالمک مصراع ثانیسندن ماخوذ اولوب لکن مصراع ائی تمام سبک جهتدن اجوددر
زیرا متینک قولی لفظ مضارع ایله (ولقد یكون) اولوب محز و محله صب اولمشدر زیرا معنی
ماضی اوزرنده اولوب مراد (لقد کان) دیمکدر بناء علیه مذمومدر اگر دینا و رسه که کلام منبیده
مضافه محذوف اولوب و فعل مضارع کندی معنای اوزرنده اولورق (یکون الزمان بخیل بهلاکه)
تقدیرنده در که مراد زمان مدوحک سبب صلاح دنیا و نظام عالم اولدیغی معرفتدناشی ایداهلاکله
سماحت ایتدی دیمکدر جوابده دیرز که برشی ایله سخا و اوشینی غیر ایچون بذل و اعطادر امدی زمان
مدوح ایله سخا ایتدی کی حینده مدوحی بذل ایدرک تصرفنده باقی قالمز که حتی انک هلاکله سماحت
و یاخود بخل ایتدون دیو مصنف ابضا حده اتیان ایدوب اوزرنده شو وجهله اعتراض اولمشدر که

زمانک مدوحی ایجاد و سماحتی سببیه مدوحده تکرار ایجاد و سماحت ایله تصرف حاصلی تحصیل دیمک
اوله بجنی جهنمه تصرفک عدم بقاسنی تسلیم ایدرز لکن مدوحک اعدام و افتدای زمانک بد تصرفنده
باقی اوله رق هلاکله سماحت و بخل تحت اقتدارنده اولورق شاعر هلاکله سماحتی نفی ایتشدر الحاصل
ایجاد و اعدای بد زمانده اولوب ایجاد ایله سخاوت ایتش ایسه ده لکن کندی و سبب صلاح
اولم- ندناشی اعدایله قطعا سخا و سماحت ایتز دیمک اولور شارح مرحوم دیر که بو معنای صحتی
فرض و تقدیر اولمسه مصراع ائی تمام سبک جهتدن اجود اولور زیرا دلالت ایدمه چک قریشی
ظاهر اولیان تقدیر مصافدن مستغیرر شونکله برابر که ذکر اولکسان معنایه بیت منشی بی تفسیر ایدن
اسلافدن بر فرد ذاهب اولمشدر ابن جنی بیت مذکور ی تفسیرده یعنی زمان سخا مدوحدن تعلیم
ایدرک بناء علیه عدمدن وجوده اخراج ایله مدوحی سخا و سماحت ایتدی اگر زمانک مدوحدن تعلیم
واقاده ایتدی کی شخصی اولمسیدی ائی دنیا اوزره بخل ایدرک زمان نفسیچون استبقا ایدردی دیمشدر
لکن بو معنی نهایت غلو و اصلدر و ابن فورجه بو تاویل فاسد و غرض بعد اولوب سخا غیر موجود
تجاوز و عدو ایله توصیف اولمه میه جغنی ایراد ایله مراد شاعر زمان بنم اوزرنده مدوح ایله سخاوت
ایدوب حالبوکه انکله بنم اوزرنده بخیل ایدی نه زمانکه سخای مدوح زمانه عدو و تجاوز ایتدیه
زمان مدوحه ضم و اتصال و هدایت و ایصالله اسعاد ایلدی معناستدر اولدیغی ایراد ایتشدر امدی
اشبو معنای ثلثه اوزره مصراع ثانی مصراع ائی تمامدن ماخوذدر زیرا مصراع ثانیته معنای
مدوحک هلاکله و یاخود ایجاد ایله و یاخود شاعر ایصالیه بخل زمان اولوب مصراع ائی تمامک
معنای دخی مرئی اولان محمد بن حیدرک مثالی زمانک بخیلدر و اگر اخذده بعضیرک توهمی وجهله
ماخوذ ایله ماخوذ نه یینلرنده قطعا تفاوت اولمسه جق حیثینده اتحاد معناری اشبواط اولمسه
بو تفسیر لرن هیچ برسی اوزره مصراع ثانی مصراع ائی تمامدن ماخوذدر دینله من زیرا ائی تمام
بخلی صریحا مدوحک مثله تعلیق ایتشدر و بوندن ایچون امام واحدی ابن جنی ایله ابو فورجه نک
بیان ایتدکری معناری ذکر ایلدک نصرکه قول ائی تمامدن مصراع ثانی ایله مصراع ائی الطیبک
معنی استبعاد ایدرک (هیئات لایاتی الزمان بمثله) بیت مذکورنی پک کوزل محله ایراد ایتشدر
کلام ائی الطیبده هلاک تقدیر ایلدکری کی مثل تقدیرله (ولقد یكون بمثله الزمان بخیل) مفادنده
اولورق مدوحک ایجاد مثالی زماندن منظر اولمامسی معناستدر اسلافدن تعرض ایدن کوریه مامسی
البته برمانعه منی اوله جنی درکار ایسه ده فهمه ظفر یاب اولمده مشدر قال رحمه الله تعالی (وان کان
مثله فایده من الذم والفضل للاول کقول ائی تمام (لو حارمر تاد المنة لم نجد * الا افراق علی النفوس
دلیلا) و قول ائی الطیب (لو لا مفارقة الاحباب ما رجعت * لها المنایا الی ارواحنا سبلا) اگر ائی
اولک مثالی اولورسه ثانی ذمندن ایدم اولوب فضل و مزیت اول ایچوندن نه کیم ائی تمامک (لو حار
مر تاد المنة الخ) قولیه متینک (لو لا مفارقة الخ) بیتده واقع اولمشدر (ارتیاد) طلب معناستدر
اولوب و مر تادک منیده اضافه سی بیان ایچوندن یعنی نفوسی طایفه اولان موت اگر اهلاک نفوسه
بول بوله بوب و نفوسه وصول ممکن اولمسه اکا بوباید دلیل انجیق فراق اولور دیمکدر و قول منبیده
(لها) ضیمری منایه راجع اولوب (سبلا) قولدن حاندر و بعضیر (لها) لهانک جعی اولوب
(وجدت) فعلیچون فاعل و مشاییه مضافدر دبیلر (لهات) بوغاز اغرنده اولان لحه معلقه در که
دلک و کوچک دل تعمیر اولور جعی لها و لهوات و لهیات کاور و (لها المنایا) محله (بد المنایا)
دخی روایت اولمشدر مفهوم بیت اگر مفارقت احباب اولمسیدی موت و یاخود لهات موت و یاخود
بد موت بزم ارواحنه طریق بوله مزیدی دیمکدر امدی منی بیت اولک مجموع معنای منیه و فراق
و وجدان کی بعض الفاظیله اخذ ایدوب و لفظ نفوسی ارواحه تبدیل ایتشدر و قاضی ارجانیک
(لم یکنی الاحدیت فراقکم * لما اسر به الی مودعی * هو ذلک الدر الذی اودعتم * فی مسعى القیة
من مدمعی) قولیه جار الله زحشرینک مرثیه استانده ایراد ایتدی کی (وقالته ما هذا لدر الرقی •

تساقطها صياك سمطين سمطين * فقلت هي الدرر اللواتي حشاها * ابو مضر اذني تساقط من عيني
 بيتي دخی اوتمام و متینک قولری کبیر (لما سر) اسرار دن اخفا معانسته در (مودع) نود بعد ندر
 مودع دن مراد حبیبه در (هو) ضمری (لم یکنی) فرینه سیله دمه راجع در (مسمع) مسم اولینک
 کسر یله اذن معانسته در (مدمع) كذلك کسر مسم اولی ابله مؤخر عین معانسته در مفهوم بیت
 بنی کران ایدن انجی مودعک خفیا اشراب ایلدیکی حدیث فراقکزا اولوب عیندن تساقط ایدن
 دمع بنم سمعه ابداع استدیکنز لایسدر که انی طرف عیندن القوا و اخراج ایدرم دیمکدر حاصلی
 کان سمعه القا اولسان حدیث فراق دمه مغلب اولوب عینندن خروج ایشدر و جار اللهک
 (وقالة الخ) قولي (رب جاعة قاتلة) تقدیرنده در (سمط) اینجو منظم بولسان خطدر
 (حشاها) ملا بها دیمکدر (ابو مضر) جار اللهک استادی اولوب من جهة الاعراب حشاك
 فاعلیدر (اذنی) حشا اینچون مفعولدر (تساقط) تساقط دن مخففدر مفهوم بیت حین ارتحال
 استندده عینندن رشته رشته سقوط ایدن سرشك لآدن سؤال ایلان اشخاصه استادی ابو مضرک
 اذنه املا واقعا ایلدیکی اینجور اولدی کوزلندن تساقط و تشرنی افاده ایلدیکی بیاندن عبارتدر
 بهضایر قول زحشری مریددر زیرا قول زحشریده محسنانن مراجعه وارد دیدیلر (مراجعة)
 یتده سؤال وجواب اراد اولمقددر لکن بوندن جوابده دینشدر که مراجعهك محسنانن اولدیغی
 محل نزاع اولوب انکیچون مصنف ترك ایشدر تسلیم ایدم لکه محسنانن اولسون لکن معتبر اولان
 سؤال وجواب مکرر اولانددر و ستر اولیه که مصنفك (فهو ابعده من الدم) قولي وزن وقافیه ده
 اتفاق قولین ابله قول ثابده سرفته دلالت ایدم جک برشی اولدیغی تقدیرده ذمندن ابعده در دیمک
 اولوب والا سرفته دلالت ایدم جک اتفاق وزن و باقافیه بولدیغی کبی جدا و قطعا مذمومدر نه کیم
 ابی تمامك (مقیم الظن عندك والاماني * وان قلت ركابي في البلاد * ولا سافرت في الاقاليم الا *
 ومن جدواك راحلتی وزادی) قولیه متینك (وانی عنك بعد غد لغاد * وقلي عن فتاك غير غاد *
 محبك حيث ما انجعت ركابي * وضيفك حيث كنت من البلاد) یتده واقع اولمقددر (مقیم الظن)
 انا مقیم الظن تقدیرنده در (اماني) مقاصد معانسته در (قلت) اضطربت و (جدواك) عطائك
 معانسته در مفهوم بیت بنم ركام هر تقدیر اطراف ممالکده تردد و انتقالده اولدیق ظاهرا سزدن
 حال مفارقتده ایسه ده ظن و قلبم و آمال و مقاصدم سزدن قطعا مفارقت انز و آفاق و اطرافده
 سیر و سفرم احبابده بنم راحله وزاد ونوالهم بنه احسان و عطیه کزدندر دیمک اولور و بیت متنبیده
 (غاد) ذاهب معانسته در (فناء) جانب دارد (حيث ما انجعت) حيث ما توجهت معانسته در
 مفهوم بیت بوم فردا مفارقتم مقرر اولوب حالوکه قلم طرفکردن ذاهب و مفارق دکلدر ركام
 قننی جانبیه توجه ایتسه محبتك بمله در وقتنی محله بولسم بنه سنك ضيف و مسافرك اولوب شاهد
 اوله جفم نعم واحسان بنه سنك سابة اطفكده در دیمک اولور مصنف رحمه الله تعالی نوع ظاهر
 اخذ و سرفتك ضرب اولندن فراغتله ضرب ثانی به شروع ایشدر ضرب ثانی بالکز معنای اخذدر
 (وان اخذ المعنى وحده يسمى المسما والحقا وهو ثلثة اقسام كذلك) (وان اخذ اللفظ) قولي اوزره
 موطوفدر یعنی اگر بالکز معنای اخذ ایدوب لفظدن برشی اخذ انزسه اشوبالکز اخذ معنی (الملم)
 و (سلخ) تسخیه اولنور (الملم) برکسه برشی قصد ایتدیکی وقتده (المه) قوللندن ملخوذدر
 واصلی بر منزله نزولده (الم بالزلزل) قوللنددر و (سلخ) شان امثالک جلدنی کشط و زعدر
 و لفظ معنی اینچون جلد منزله شده اولمسیله کان شاعر بالکز معنای اخذ و دیگر لفظ ابله افاده
 ایتدیکنده معنادن جلدنی نزع و کشط ابله جلد اخر الباس ایش اولور بوده اغاره و مسخ تسخیه
 اولسان اخذ کبی قول ثانی اولدن ابلغ و یاخود دون و یاخود اوله مساوی اولنی اعتبار ایلله اقسام
 ثلثیه منقسمدر قال رحمه الله تعالی (اولها كقول ابی تمام (هو الصنع ان يجعل خیر وان یرث * فالریت
 فی بعض المواضع انفع) و قول ابی الطیب (ومن الخیر بطؤ سیک عنی * اسرع السحب فی السیر الجهم)

اقسام مذکورده دن اول یعنی قول ثانی اولدن ابلغ اولان ابی تمامك (هو الصنع ان يجعل الخ) قولیه
 متینك (ومن الخیر بطؤ سیک) قولیدر (هو) ضمیری شان اینچوندر (صنع) احسان معانسته
 اولوب مبتدا و ما بعدنده اولان (ان يجعل خیر) جمله شرطیه سی خبردر (وان یرث) وان یبطو
 معانسته در (فالریت) فالابطاء معانسته در مفهوم بیت احسان و کرم فجعل و ثانی صورتیسته
 خبردر زیرا بعض مواضعه ثانی افعددر دیمک اولور و قول متنبیده (بطؤ سیک) تأخر عطائك
 معانسته در (جهام) بتم و رسز اولان محاسبدر مفهوم بیت بندن تأخر عطا و کرمک خبردن
 مذمومدر زیرا آیتده زیاده مکاره دلالت ایدر شوبله که سریع السیر اولان محاسب عديم الامطار
 اولان محاسب جهامدر دیمک اولور امدی متینك بیتي مقصود اینچون زیاده بیانی مستلذذ زیرا
 محاسب ابله اثبات مقصوده ضرب مثل ایشدر بوجهله ابی تمامك قولندن ابلغدر قال رحمه الله
 تعالی (وثانيها كقول البحري (واذا تألق في السدى كلامه * المصقول خلت لسانه من غضبه)
 و قول ابی الطیب (كان السنتهم في النطق قد جهات * على رماحهم في الطعن خرسانا) و اقسام
 ثلثه دن ثانی یعنی قول ثانی اولدن دون اولان بحرینك (واذا تألق الخ) قولیه متینك (كان
 السنتهم الخ) قولي کبیر (اذا تألق) اذا لمع معانسته در (ندی) مجلس اشرافدر (مصقول)
 منقح معانسته در (غضب) سيف قاطع اولوب لسان مدوحی سیفته تشبیه ایشدر یعنی مجلس
 اشرافده کلام مصقول و منقحی لمعان ایتدیکی حینده اسانی سيف قاطعنددر ظن ایدرسین یعنی
 سنی کبی بارلق و مؤثردر دیمک اولور قول متنبیده (خرسان) ضم و کسر ابله خرسك جعیدر
 (خرسان شجر) شجرک قضبان یعنی اغصانیدر و (خرسان رماح) رماحك اسنه یعنی حیدیدر
 مفهوم بیت منجی اسنه رماحلرینك فرط مضی و نفاذدن اینچون کان عند النطق لسانلری عند الطعن
 رماحلری اوزره اسنه قنوب بناء علیه اسنه رماح نفاذده انلرک السنتسی کبی اولمقددر دیمک اولور
 مراد طلاق لسانلرده مبالغه در امدی متینك بیتي بحرینك دوتده در زیرا بحرینك (تألق)
 و (مصقول) لفظلرله افاده ایتدیکی استعاره تخیلیه بی فوت ایشدر زیرا تألق وصفالی کلام
 اینچون اثبات منه اینچون اثبات اظفار کبیر و بواپندن کلام مدوحی سیفته تشبیه لازم کلوب بوده
 استعاره بالکتابه در قال رحمه الله تعالی (وثانيها كقول الاعرابي (ولم يك اكثر الفتيان مالا *
 ولكن كان ارحبهم ذراعا) و قول اشجع (وليس باوسعهم في الفتي * ولكن معروفه اوسع) و اقسام
 ثلثه دن ثالث یعنی قول ثانی اولك مثلی اولنی ابی زیادك (ولم يك اكثر الخ) قولیه اشجعك جعفر
 بن یحیی مدحده نظم ایش اولدیغی (وليس باوسعهم في الفتي الخ) قولي کبیر (فتيان) فتانك
 جعیدر اساسدن مثقوله اولدیغی اوزره (فلان رجب الباع) و (رجب الذراع) و (رجب الباع
 والذراع) قوللری سخی معانسته در (رجب و رجب) واسع دیمکدر و (باع) مقدار مذالیدندر که
 ترکیده قولاج تعبیر ایدر که (ذراع بد) یلک تعبیر ایتدیگری محلد و اشبو (ولم يك اكثر الفتيان
 مالا) مصرای محکده (وما ان كان اكثرهم سواما) دخی روایت اولمقددر (ان) زائده اولوب
 سائمه و سوام ال راعیدر یعنی مدوح مال جهندن سائرلندن زیاده اولوب لکن انلرک
 سخاوت جهندن فاضلیدر دیمک اولور بیت اشجعده (اوسعهم) ضمیری ماقبلنده کی یتده
 مذکور اولان ملوکه راجعدر بیت مذکور (يروم الملوک مدی جعفر * ولا يصنعون كما يصنع) قولیدر
 مفهوم بیتین ملوک مجد و شرف و کمال مدوحیتده جعفر بن یحیانك واصل اولدیغی مدارج اقصایی
 قصد و معنی ایدوب حالوکه جعفر کبی احسان ایدمزلر جعفر ثروت و غناده انلرذن زیاده اولوب
 لکن معروف و احسانی اوسعددر دیمک اولور و شاعر آخرک کنند و اغلو حننده اولان مرتبه سنده کی
 (والصبر یحمد فی المواطن كلها * الا علیک فانه مذموم) بیتله ابی تمامك ذکر اولسان یتند نصره
 ایراد ایلدیکی (لقد کان یذی لابس الصبر حازما * فاصبح یذی حازما حین یجزع) قولي دخی
 بوقسمنددر مفاد بیت اول صبر جمیع مواطنده خصال مدوحده دن اولوب فقط سنك اوزرکه

صبر مذهوم در دیک او اور و مال بیت ثانی لایس صبر و تحمل اولان کسه حزم و عقل الیه موسوم ایکن
شمعی حین جرعه حازم ذیو تسمیه اولور یعنی حین فوت ممدوحده جزع محمود و صبر مذموم
اولشدر دیک اولور اشتبه بود کراولانلر اخذ و سرقتک نوع ظاهر بیسی اولوب مصنف رحمه الله تعالی
نوع غیر ظاهر شروع الیه بیور که (و اما غیر الظاهر فتمنه ان یشابه المعنیان کقول جریر (فلا
تمنه من ارب لحامهم * سواء ذوالعصاة والخمار) و قول ابی الطیب (ومن فی کفه منهم قتاة *
کن فی کفه منهم خضاب) و اما ظاهر اولیان اخذ و سرقت بودند بر نوعی بیت اول و بیت ثانیک
معنای بر برشته مشابه اولسیدر نه کیم جریرک (فلا تمنه من ارب) قولیه متنبیک (ومن فی کفه
منهم الخ) قولنده واقع اولشدر (ارب) حاجت معنای اولوب (لحا) لحیه نک جمیدر
(ذوالعصاة) رجال و (ذوالخمار) نسادن کایه در (خمار) نسوانک باشلرینه اورنک کایه جار
و یا شقی کی شیلردر مفاد بیت سنی حاجتکدن قوم مذکورک صورت رجالده اولمیری منع ایتمون
زیرا انردن رجال الیه نسا عجز و ضعفده مساواتده در دیک او اور و متنبیک بینی سیف الدرله حقنده
او اوب بنی کلاب و قبائل عربک خضوعنی ذکر ایتمشدر (قتاة) رماح و (خضاب) نسوانک صاچ
واللری تفضیب ابتد کایه حنادر مفهوم بیت قبائل مذکورده دن کفنده رماح اولنلر یعنی صنف
رجال کفنده خضاب اولنلری یعنی نسا کی کیدر دیک اولور ایدی جریرک رجلدن (ذی عصاة) الیه
تعبیری متنبیک (فی کفه منهم قتاة) قولیه تعبیری کیدر نسادن (ذوالخمار) و (ذوالخضاب) الیه
تعبیری دخی بویه در و مستبر اولیه که تشابه معنیبده احد بیتین (نیب) یعنی حق نسا ده تعزل
و آخری مدحیه و یا خود هجو و یا خود فخریه و سائر بونلره بمائل نوع دیگر اولسی جائز اولور زیرا
شاعر حافظ بر معنای مختلک نظمی مراد ایلدیکی حینده اخفا و سترده خدیه ایدوب لفظنی
تغیر الیه برابر نوعندن دخی صرف ایدرک کلام اول نیب ایسه مدحیه و یا خود فخریه کی نوع
آخره تحویل و وزن و قافیه سنی تبدیل ایدر قال رحمه الله تعالی (ومنه ان یشقل المعنی الی محل اخر
کقول البصری (سلوا واشرفت السماء علیهم * حجرة فكانهم لم یسلوا) و قول ابی الطیب (یس
الجمع علیه و هو مجرد * من غمده کاعما هو غمد) و نوع غیر ظهیرک بر نوعیده معنی محل اخره نقل
اولشدر بختیک (سلوا واشرفت الخ) قولیه ابوالطیب (یس الجمع الخ) قولی بواسا ویده در
معنای اول مقتول و مجروحک ثانی سلب اولنلررق اوزر زنده اولان خون کلکونلر اشراق ایتمشده
کان دما جمع حضور بنی احاطه ایتمی جهته ثوبلرندن سلب و تجرید اولنلر شامش مث هده اولنلر یعنی
یاندر مفهوم ثانی سیف اوزره دم انجماد ایدوب خافنده کلکن دم بابیک کال استعجابندن
ناشی درون لحافده کی مشهود اولدیغنی ایاندر زیرا دم یابس لحاف سیف منزله سنده اولشدر
ایمدی متنبی بختیک قیلارده اعتبار ایلدیکی معنای مجروح و مقتولیدن سیفه نقل ایلشدر قال
رحمه الله تعالی (ومنه ان یكون معنی الشاقی اشمل کقول جریر (اذا غضبت علیک بنو عیم * وجدت
الناس کلهم غضابا) و قول ابی نواس (ولیس من الله بمستنکر * ان یجمع العالم فی واحد) و غیر
ظاهر دن بر نوعیده معنای ثانی معنای اولدن اشمل اولاندر نه کیم جریرک (اذا غضبت الخ) قولیه
ابونواسک (ولیس من الله الخ) قولی بر سیاقده اولوب مفهوم اول بنو عیم سنک اوزر که غضب
ابتد کایه وقتده ناسک جمیع سنی سکا غضب ایتمش بولورسون زیرا انلر جمع ناسک مقایسه قائم اولوب
انلرک غضبی جمیع ناسک غضبی مشابهده در دیک او اور مفهوم ثانی جناب باری تعالی جمیع غلک
فضائلنی بر کسده جمع ایتمی مستنکر و مستبعد دکلدر دیک اولور ایدی اول بعض عالم اولان نامه
خاص او اوب و ثانی ناس و غیرینه شاملدر مر و بدر که فضل بر مکنیک کثرت افضال و فرط احسان
خلیفه هارون الرشیده بالغ اوله رق عرق غیرتی نهیج و ذهنی تخلیج ایتمشده فضلدن تکر و غیره
باعث اولوب حبسده امر ایتمش اولدیغندن ابی نواس اشبو یتلری نظم ایتمشدر (قولا له هارون امام
الهدی * عند احتفال المجلس الحاشد * انت علی مایک من قدرة * فلست مثل الفضل بالواجد * وایس

من الله الخ) بعده بویات اوزرینه هارون الرشید فضل بر مکی بی حسدن اطلاق ایلشدر مفهوم
بیتین مجلس جمعیك احتفال و امتلا سنده امام الهدی اولان هارون الرشیده افاده ایدر که سن
شوقدرت و قوت و سبع خلافتکله برابر فضل بر مکنیک مثلی بوله مر سن زیر اجتناب حق مثلنر
ایجاد و فضائل عالی انده اعداد ایتمشدر دیک او اور قال رحمه الله تعالی (ومنه القلب وهو
ان یكون معنی الشاقی نقیض معنی الاول کقول ابی الشیص (اجد الملامة فی هواک لذیذة * حیا
اذکرک فلتلنی الوم) و قول ابی الطیب (احبه واحب فییه ملامة * ان الملامة فییه من اعدائه)
و غیر ظاهر دن بر بیسی قلبدر بوده معنای ثانی معنای اولک نقیض اولسیدر نه کیم ابی الشیصک
(اجد الملامة فی هواک الخ) قولیه متنبیک (احبه واحب الخ) قولنده واقع اولشدر مفهوم
بیت سنک ذکر که محبتدن ناشی هوا و حشده کده اولان ملامتن تلذذ ایدرم همان اهل ملامت بنی
اوم ایتمونلر دیکدر و قول متنبیده اولان (احب) لفظنده استهفام انکار ایچون اولوب و انکار
قیده یعنی حال اولان (واحب فییه ملامة) قولنده راجعدر بولک نظیری (اتصلی وانت محدث)
قوللریدر که مراد محدث اولمغانی انکاردر و بومعنی (واحب) قولنده و او حال ایچون قلند یعنی
صورنده اولوب بوده با مضارع مثبک و او الیه تصدیق جائز اولدیغنی قوله متنبی و یا خود میندا
تقدیر الیه (وانا احب) تقدیرنده اولمغانه محمولدر و او عطف ایچون قائدیغنی صورنده انکار
امر سنک جفته راجع اولور و امر بن محبت محبوب الیه حق محب بوده اولان ملامته محبت اولوب
انکار بونلرک بینه راجع اولدیغنی صورنده محبت محبوب و محبت ملامتن ایچو بر بیسی بولنوب ایکیسی
بر محله اجتماع ایتمز دیک او اور مفهوم بیت بن محبوه محب اولدیغم حالده انک حقتده اولان
ملامته محبت ایدرمیکه حق محب بوده اولان ملامت محبوبک دشمنلرندن صادر اولور دیک او اور
ایمدی ابی الطیبک کلامی بیت ابی الشیصک معنای اولک نقیض اولسیدر و بونوعیده احسن اولان محبت و عدم
محبت کی ذکر اولسان شیک سببی بیان اولمشدر نه کیم بویتلرده ابوالشیص ملامته محبتی ذکر
محبوبه محبتله و ابوالطیب ملامته عدم محبتی ملامت اعداء محبوبدن صادر اولمشده تعلیل ایتمشدر
مکر که سبب ظاهر اولدیغنی حینده ذکر و تصریح حاجت کورنر نه کیم ابی تمامک (او نعمة معنف
جدواه احلی * علی اذنه من نغم السماع) قولیه ابوالطیبک (والجراحات عنده نعمات * سبقت
قبل سیه بسؤال) قوللرنده واقع اولشدر (ونعمة) میندا و (احلی) خبر و (جدواه) عطاه
معنای مفعول معنف اولوب (معنف) سائل دیکدر (نغم سماع) دن مراد نغم مجلس رقص
و غنادر (سب) اعطا معنای سنده در امدی ابونعمام ممدوحک کند و سنده اولان غایت کرم و نهایت
جوددن ناشی نعمات سائلین الیه مستلذ اولدیغنی و ابوالطیب طاعت ممدوحی بغیر سؤال بذل و اعطا
اولمشده طلب احسانچون بر سائلک سؤالی طاعت سبقت ایدرک اولورسه اشبو نعمة استطاعتنده
جریمه مجروح ملامته اوله جفنی مراد ایلشدر که بونک ایکیسی دخی ظاهر در قال رحمه الله تعالی
(ومنه ان یؤخذ بمعنی المعنی و یضاف الیه ما یحسنه کقول الافوه (وتری الطیر علی آثارنا * رأی عین
نقمة ان ستمار) و قول ابی تمام (وقد ظلات عقبان اعلامه ضعی * بعقبان طیر فی الدماء نواهل *
اقامت مع الزیات حتی کانهما * من الجیش الا انها لم تغتر) و غیر ظاهر دن بر نوعیده معنای بعضیسی
اخذ اولنوب بویعهه تحسین ایدرک برشی اضافه اولمشدر نه کیم افوه نام شاعرک (وتری
الطیر الخ) قولیه ابی تمامک (وقد ظلات عقبان الخ) قولنده واقع اولشدر (آثار) اثرک جمعی
اولوب (علی عقابنا) دیکدر (رأی عین) عینا معنای سنده در (نقمة) لفظنی یا مقام صفته اقامه
مصدره محمول اوله رق (واثقة) معنای سنده و یا خود (علی آثارنا) قولنک متضمن اولدیغنی فعلدن
مفعول اوله رق (کائنه علی آثارنا لوثوقها واعتمادها) مفهوم سنده در (ان ستمار) لفظنده (ان)
ان دن مخففه اولوب ناصبه دکلدر زیرا ناصبه مضارع استقباله تخصیص ایچون اولمشده استقباله
مختص اولان سین الیه اجتماع ایتمز اسمی ضمیر شان مقدر و (ستمار) جمله سی خبر اوله رق ان خبر الیه برابر

ثقة ایچون مفعولدر (ستار) ستمم معناسنددر یعنی لحوم مقتولیندن اطعام اولنه جعفر بنه وثوق واعتمادلرند نشانی طوری حیانا بزم آثار من اوزره مشاهده ایدرسین دیمکدر قول ایی عامده (قد ظلمات) بناء مجهول الیه (القیة دایه الظل) معناسنددر غرابک جعی غریبان اولدیغی کبی (عقبان) دخی عقابک جعی اولوب اول علم کیر وثانی طوشانجل دیدکری قوشدر وعلم کبیر عقبان اطلاق طیر عقاب کبی ضخمندن ایچون تشبیه محمول ویاخود مراد رؤس اعلامده طیر مذکور صورتده ذهب واثالثدن شکل مصنوع و مفعولدر (نواهل) نهادن اولوب عطشی زائل یعنی صویه قانش اولان کسبه در (اقامت) ضمیری عقبان طیره راجعدر (مع الایات) مع الاعلام دیمکدر وطیور عقابک رأیات الیه اقامتی لحوم مقتولیندن اطعام اولنه جعفر بنه اعتمادلرندن ایچوندر یعنی مدوحک عقبان رأیاتی فرقهده دماء قتلی الیه ریان اولان طیور عقبان وقت ضحاده سایبان اولمش لردر زیرا مدوح حین عزیم غزوانده اکل لحوم مقتولین ایچون بالای رأیانده طیور عقبان بال افشان اولهرق سیر و پرواز الیه سایه ساز مفارق رأیات اولورلر و طیور هر قومه نک رأیاندن عدم انگلی جهنمه کآن جله جنود مدوحندن معدود اولوب فقط بحاریه ایتمزل دیمکدر قال رحمه الله تعالی (فان اطعام لم یلم بشی من معنی قول الافوه رأی عین وقوله ثقة ان ستار) زیرا ایی تمام افوهک (رأی عین) و (ثقة ان ستار) قوللرینک معناسندن برشی اخذ ایتدیوب انجیق بندن بعض معناسنی اخذ الیه باقیسته تعرض ایلماشدر شویله که افوه (رأی عین) قولیلله طیورک جیشده قرینی افاده ایشدر چونکه طیور بید اولسه رأی الیه عین مشاهده اولنه میوب بلکه تخیل اولورلر و طیورک قرینی انجیق چند مدوحک لشکر اعدایی افتراسلر بنه توقع وانتظارلرندن اولوب بوایسده مقصود اولان معنایی یعنی انلرک شجاعت وقتل اطادی اوزره اقتدار الیه وصفلرینی تأکید ایدر وبعده افوه (ثقة ان ستار) دیوب لحوم مقتولین مدوح الیه اعتبارلرند نشانی طوری طعامه یعنی البته اطعام اولنه جعفر بنه واثقه قلمشدر بودخی مقصود مذکور ناکید ایدر واما ابونعمان اشبو (رأی عین) و (ثقة ان ستار) قوللرینک افاده ایشدی معنادن برشی اخذ ایتماشدر قال رحمه الله تعالی (لکن زاد علیه بقوله الا انها لم تقاتل وبقوله فی الدماء نواهل و باقامتها مع الایات حتی کانهما من الجیش و بها یم حسن الاول) لکن ابونعمان (الا انها لم تقاتل) قولیلله طیورک مقاتله ایتدکری بی و (فی الدماء نواهل) قولیلله طیور مذکور دماده نواهل یعنی خون مقتولین الیه ریان اولدقربی و (اقامت مع الایات حتی کانهما من الجیش) قولیلله طیور مذکور رأیات الیه اقامت ایدرک کآن عداد جیشدن حد اولندقربی بیت افوهندن اخذ ایلدیکی بعض معنایه یعنی طیورک آثار جیوش مدوح اوزره تسایرنه زیاده محسنة اولهرق علاوه واضافه ایشدر وای تمام اشبو (اقامت مع الایات الخ) قولیلله یعنی طیورک رأیات الیه اقامت ایدوب حتاکه جیشدن ظن اولنسنی افاده سیله (الا انها لم تقاتل) قولنک حسنی تمام ایشدر زیرا اگر (ظلمات عقبان الایات بعقبان الطیر الا انها لم تقاتل) دینسه بونده اولان استثناء منقطع (اقامت مع الایات حتی کانهما من الجیش الا انها لم تقاتل) قولنده اولان استثنای احراز حسن و بها یمده من ایدی شویله که طیورک جیش کبی اولهرق رأیات الیه اقامتی بونلرک دخی ابطال مبارزین کبی مقاتل اوللرینه مظنه اولسیله (الا انه لم تقاتل) قولی استدراک حسن اولشدر زیرا استدراک کلام سابقدن نشأت ایدن توهمی رفعدر رأیات اوزره ظل طیورک وقوعی ایدسه جیش کبی مقاتل اوللرینه مظنه دکلدر اشته (و بها یم حسن الاول) قولنک معناسی بواولوب هر تقددر اولدن مراد بیت اولدن مأخوذ اولان آثار جیوش اوزره تسایر طیور معناسی اولوق اوزره بوز یادات الیه معناسی مذکورک حسنی تراید ایتسی مراد اولقلقه دخی محتمل ایدسه لکن معناسی اول مصنفک ایضا حده اولان کلامنه موافقتله مؤید وذلای معناسی معتمددر قال رحمه الله تعالی (واکثر هذه الانواع ونحوها مقبولة ومنها ما یخرج من تصرف من قبیل الاتباع الی حیز الابتداء وکل ما کان اشد خفاء کان اقرب الی القبول) و غیر ظاهر ایچون ذکر اولان انواع اکثر بسی و بونلرک امثال مقبولدر و بواوواعنددر که

شاعرک حسن تصرفی کلام آخره اتباع قیلندن اولمقدن ابتداء و ایجاد حیزنه اخراج ایدر یعنی بر صورتده تصرف ایدر که مأخذی اولان کلامه تقریب اولنسه مبرق مجددا اختراع وابداع اولنش کلامدر ظن اولور و بواوواعدن خفاسی اشد اولوب قول اولدن اخذ اولنسیغنی معرفت مزید تأمل واعمال رویتده توقف ایدنلر شدت خفاسی مقدارنجه قبوله اقریدر زیرا هر تقددر خفاسی شدید اولسه اوقدر اخذ وسرفندن بعد وابتداء وتصرفده ادخل اولور قال رحمه الله تعالی (هذا اذا علم ان الشائی اخذ من الاول لجواز ان یكون الاتفاق من قبیل توارد الخاطر ای مجیبه علی سبیل الاتفاق من غیر قصد الی الاخذ) واشبو اخذ وسرفک ظاهر و غیر ظاهر نوعلرند احد همتاک ادماه سبق و ثانیته اوله اتباعی و مقبول ویاخود مردود اولسی و هر برلرینک ذکر اولنسان اسامی الیه تسمیه ودها سار ذکر سیقت ایدن اعتبارانک جله سی قول ثانی اولدن اخذ اولنسیغنی معلوم اولدیغنی صورتده در و بوده قائل ثانیته حین نظمده قول اول محفوظی اولدیغنی بیلنسیله ویاخود نفس شاعر قول اولدن اخذنی خبر ورمسیله اولور والا احد همتاک سبقیله و آخره اتباعیه حکم اولنه میوب واوزر بنه ذکر اولنسان مقبولیت و مردودیت احکامی ترتب اتمز و اخذ وسرفک و سلم و الماسم کبی اسامی الیه تسمیه اولنمنز زیرا قائلینک مجموع لفظ ومعناده ویاخود بالکرم معناده اتفاقلری توارد خاطر قیلنسدن اولسی یعنی اخذنی قصد ایتدکری علی سبیل الاتفاق مجبی جائزدر نه کیم ان مباره دن حکایه اولور که (مفید ومثلافا اذا ما ایتدسه • نهال واهتر اهتراز المهند) بیتنی انشاد ایدوب بویت خطیبه نکدر دینلدکده ایشته شمعی شاعر اولدیغم معلوم اولدی زیرا خطیبه نک کلامیله موافقت ایتدم و حالبوکه الشمامشدم دیمشدر (مفید) هو مفید تقدیرنده اولوب (مستفید للمال بشجاعته) یعنی شجاعتی سایه سنده کسب مال ایدر دیمکدر (ومثلافا) کرمند نشانی مال مذکور تفرقه واثلافا ایدر دیمکدر (نهال) طلاق و وجه و (اهتراز) تحریک و (مهند) سیف مهنددر یعنی طلب احسان ایچون مجلسه اتیان ایتدبکک حینده فرع عطادن وجه مدوح بشوش ومنور اولوب سیف متهدی کبی اهتراز ایدر یعنی اهتراز ونحری خفته اولیوب مهابتله مشوب اولهرق بنه قلوب نظاردن خوف ومهابتی زائل اولمز دیمکدر کذلک مرویدر که سلیمان بن عبدالملکک جانب رومدن چند نفر اسیر کلوب واول حینده فرزدق مجلس سلیمانده حاضر بولنسیله بونلردن برینک قتلنی فرزدقه امر ایدر فرزدق هر تقددر صورت استنکافده بونلور ایدسه سلیمان بن عبد الملک اصرار ایدرک وکمن سیفه اشارتله بونکله ضرب الیه دیو اراده ایدر فرزدق دخی (بل اضرب بسیف ابی رغووان سیف مجاشع) دیوب ناچار کنیدی سیقیله ضربینی ترجیح واختیار ایلر زیرا ابورغووان فرزدقک کینه سی و مجاشع اسمیدر وکآن امیرک اشارت ایدر بکی سفدن استنکاف الیه کنیدی سیقنی ترجیح ایدرک اشارت اولنسان سیف حاد اولیوب ضربه غیر صالح اولسیله مقنولک زیاده ایذا وایلامنی موجب اوله جعفر بن بومثلاو سینی انجیق ظالم ویاخود ابن ظالم استعمال ایدر دیمک استر بعده کنیدی سیقنی سرفلا کزده اسیره حواله ایدرک اتفاقا کسدر میوب سینی نبو ورجوع ایتسیله سلیمان وحوالیسندده بونلرک خنده ریز اولهرق اول حالده فرزدق (ایجب الناس ان یتحکمت سیدهم • خلیفه الله یتسقی به المطر • لم ینب سینی من رعب ولا دهش • عن الاسیر ولکن آخر القدر • و لن یقدم نفسا قبل میتها • جمع الیدین ولا الصمصامة الذکر) یعنی ناس مسیدلری اولوب صلاح حال جهتیله کندوسیه استسقای مطر اولنسان خلیفه بی خندان ایلدیگی امر عجیبی کورلر که پسند اوله جق برکیفتدر زیرا خلیفه زمانک ابتهاج و تبسمی موجب سرور و تفرحدر بنم سیم اسیردن خوف ویاخود دهشتدن قطع انعاملرک ایتدیوب لکن انی قضا وقدر تأخیر ایشدر زیرا هیچ رنفسی حلول اجل موعودندن مقدم اجتماع یدین وسیف قاطع اهلاک قدر تیاب اوله من دیمشدر (خلیفة) سیددن بیان ویاخود بدلدن (رعب) ضم را الیه خوف و (دهش) قبح دال وها الیه تحیر معناسنددر (میتة) مات فعلندن کسر میم الیه اولوب (جمع) ضم جیم الیه

خطا ایلده سه سن دخی رجا و توقع ایتدیکم خصوصه مساعده ایتوب بنی منع ایتدیکه قصور ایتدیک
زیر ایتدیک کی ایتمه سزا اولان منع اهل حاجت و بخل و دنا ندر تحقیق بن حاجتمی وادی غیر ذی زرع
ازال ایتدم یعنی سنک کی ارباب خیر و نفع اولیان ایتمه افاده حال ایلدم دیمکدر شوزمانده ضبط
واذعان ایتدیکه جک ماصدق علیه فراوان بریت لطیفدر و بعضیلرک بر صبیح الوجه محبوب دلارا
قدمهاده خلوت حجام اوله رق تراش اولدیفنی کرمی محبتله تماشا ایلدیکه حینده نظم ایتش اولدیفنی
(نجمد للحمام عن قشر لؤلؤ) * ولبس من ثوب الملاحة ملبوسا * وقد جرد الموصی لفرین رأسه *
فقلت لقد اوتیت سؤلك باموسی) قوی بوضربك لطیفنددر (قشر لؤلؤ) دن مراد ثوب بدیدر
(جرد) مینی للمفول اوله رق (موسی) آت حلق و تراشدر قال رحمه الله تعالی (ولا بأس بتغیر
یسیر للوزن او غیره) کتوله (قد کان ما خفت ان یكونا * انا الی الله راجعونا) واقباصده وزن و یاخود
قافیه و امثال ایچون تغیر یسیرده باس بوقدر نه کیم بعض اهل مغربک اصحابندن بعضی سنک وفائی
حندنده انشاد ایتش اولدیفنی (قد کان ما خفت الخ) قولنده واقع اولشدر قرآن کریمده ﴿انا لله
وانا الیه راجعون﴾ قول شریفندن تغیر یسیرله اقتباس ایتلشدر یعنی تحقیقا وقوعندن خوفی
و ایتدیکه شی واقع اولشدر و خوفده یقانه اولوب جله من جناب باری به رجوع ایتدیک
کر کدر دیمک او اور قال رحمه الله تعالی (واما التضمین فهو ان تضمن الشعر شيئاً من شعر الغير
مع التنبیه علیه ارم یکن مشهوراً عند البلغاء) واما (تضمین) شعرک شعراخردن برشتی متضمن
اولسیدر بوده بیت و یاخود بیتدن زیاده و یاخود مصراع و یا مصراعک مادوننده اولفندن اعددر
شونکله برابرکه اگر شعر آخر عند البلغاء مشهور اولرسه شعر غیر اولدیفنه تنبیه ایتک لازمدر و اگر
عند البلغاء مشهور اولورسه تنبیهه حاجت بوقدر و بونکله تضمین اخذ و سرفندن نمیر ایدر اگر
مصنّف من شعر الغير محملده (من شعراخر) تعبیر ایتسه دها احسن اولوب شاعر شعرنه کنديک آخر
قصیده سندن برشی تضمین ایتسی صورته متناول اولوردی لکن اشعار عربده ندرتند ناشی بوضورنه
التفات ایتدی اما شعر آخر دندر دیو تنبیه ایله برابر اولان (تضمین بیت) صید القاهر بن تمیمک
(اذا ضاق صدري وخفت العدى * مثلت ببتا بحالی بلیق * فبالله ابلغ ما ارجی * وبالله ادفع
ما لا اطیق) قولنده واقع اولوب و بیت ثانی شعر غیر اولدیفنه (مثلت ببتا) قولنده تنبیه ایتلشدر
مفهوم بیت بر امرده دوچار مضایقه اوله رق صقوب و بردشندن خوفم وقوعنده حاله جسیان اولان
(فبالله ابلغ الخ) بیتله مثل و مفادله عمل ایدرم یعنی انیحق جناب حقندن استعانه ایله امله نازل اولوب
و تحمل و قدریات اوله به جف دواهی بی عون الهی ایله دفع ایلرم دیمکدر و بدون التنبیه تضمین
بعضیلرک (کانت بلهنية الشبيبة سكرة * فصحت واستبدات سیرت مجل * وقعدت انتظر الفناء
کواکب * عرف المحل فبات دون المنزل) قولنده واقع اولشدر که بیت ثانی مسلم ابن ولید انصارینک
بیتدر (بلهنية) ضم با وقع لام و سکون ها ایله سه عیش معانسه اولوب و (شبيبة) شبیدن
اوله رق مراد طراوت و رفاهیت وقت شباب حال سکر و غفلتدر دیمک او اور (صحو) خلاق سکر در
(سیرت) طریقت معانسه در (مجل) اتی بشی جبل معانسه در فنادن مراد موتدر مفاد شعر
سه عیش شباب سکر و غفلتندن صحو رجوع و حال جهالتی سیرت جلیله تحویل ایدرک متهی
ارتحال اولان شخص راکب کی عالم بقایه مترقب انتقال اولدیفنی بیاندن عبارتدر و ابن عمیدک (کانه
کان مطوياً علی احن * ولم یکن فی قديم الدهر اندی * ان الکرام اذا ما اسهلوا ذکرها * من کان
بالفهم فی المنزل الحشن) قول تضمین اولشان کلام آیات مشهوره دن اولدیفنی حالد شیرک شعری
اولدیفنه تنبیه ایلش اولان تضمینددر و بیت ثانی ابی تمامک بیت مشهوریدر (کانه) خبری آیات
سابقه ده مذکور اولان صاحبنه راجعدر (احن) احنه نک جعی اولوب حقد معانسه در (اذا
ما اسهلوا) صاروا الی السهل معانسه اولوب (سهل) ارض لیندر و ارض لینده دخول عیش
ناعمه وصولدن کایدر مراد ابن عمید بیتلنده الفت و صحبت قدیمه اولان بر ذلک کسب رفاه ایتدیک

حینده حقوق قدیمه عائد اولان معامله دن مسامحه و اغماض و بلکه حقنده ابراز غیظ و اغراض
ایتندن طولانی کویا که کند و سیچون ذاتا حقد و فرض مضری اولوب و کریم الطبع اولان ذواتک
حاز سه حال و فائز عز و اقبال اولدقلری حینده همدم منزل شدت و یار وفادار وقت مضایقه
و کر بنی اولدیفنی رفیق صدیق بنی نسیان ایتمه بهرک مظهر لطف و اسعاف ایلدکلری معانسی مفید
اولان قول ابی عماسی اثناء مصاحبات قدیمدلنده انشاد ایتماش کی بر طرز متجاهلان و بیگانه ده
بولمندن استغراب و استعجابی افاده و بونک عصر مزده و نفسزده الان مشاهده ایتدیکه اولدیفن
امثال کثیره سی توصیفندن آزاده در (والی الله المستکن) و بونضمینده بیت مذکور کلام آخر
اولدیفنه (انشدنی) افضیله تنبیه ایلشدر قال رحمه الله تعالی (کفوله) (علی اتی سانشد عند
یعی * اضاعونی وای فتی اضاعوا) و شعر اخردن اولدیفنه تنبیه ایله برابر (تضمین مصراع)
ابوزید سروجینک بیع ایچون عرض ایلدیکه غلامک قوی اولمق اوزره حریرینک حکایه ایلدیک
(علی اتی سانشد الخ) قولنده واقع اولدیفنی کیدر که (سانشد) قولنده قول آخر اولدیفنه تنبیه
ایتلشدر مصراع ثانی عرجینک اولوب عربی عبدالله بن عمرو بن عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه
اوله رق طریق مکده اولان عرج نام منزله نسبت اولشدر و بعضیلر بومصراع امیه بن ابی الصلتکدر
دیدلر تمام بیت (اضاعونی وای فتی اضاعوا * لیوم کر بهت و سداد نغر) اولوب (لیوم) ده
لام وقت ایچوندر (کریهه) اسماء حر بددر (سداد نغر) انیحق کمرسین ایله خیل و رجال ایله
نترک سدیدر (نغر) فروج بلداندن موضع محاشقندر که نفوز و حدود بلاد مشهور در یعنی قومک
بنم وجودمه الک زیاده محتاج اولدقلری وقت محاربه اعدا و نفوز و منافذ دشمنانی ابطال مبارزین ایله
سد و محافظیه اهمیت اولان زمان لازم الاعتاده ایجاب حزم و حقوقه رعایت ایتمه بهرک بنم کی نماز
امائل و اقرا ن اولان فتای کامل عظیم النظیری ضایع ایتدیلر دیمک اولوب مراد قوه الظهر لری اولان
ذاتی اضاعولندن تنبیم یعنی موجب ندامت اولدیفنی آیان و تفتیحدر واما بدون التنبیه (تضمین
مصراع) بعضیلرک (قد کنت لما اطاعت و جنانه * حول الشقیق الغضی روضة آس * اعذاره
الساری المجول توفقن * مافی وقوفک ساعة من یأس) قولنده واقع اولوب مصراع ثانی ابی تمامکدر
(اطاعت) باب افعال دن ماضی مؤنث اولوب نخلک خروج طلعه (اطلع النخل) دینلور و اشرق
معانسنده لغت اولدیفنی دخی مطرزیدن منقولدر (وجنان) وجهه نک جعی اولوب خدینندن مرتفع
اولان محلددر (شقیق) و شقایق ورد معروفدر (غض) طری و تاز معانسه صفت شقیق اولوب
مراد خدحیددر (روضة آس) اطاعت ایچون مفعولدر (آس) شجر معروفدر که لسان ترکیده
مرسین و یزم ادنه و طرسوس حوالیسنده مورت تعبیر اولور بعضیلر عطر باند استعمال اولور
ورد اخضر اولمق اوزره ضبط ایتلشدر مراد خط نورسنه عارضیدر (اعذاره) قولی قلت ایچون
مقول اولوب همزه حرف ندا اوله رق قریب ایچوندر و عذاردن مراد موضع عذارنده ثابت اولان
شعردر (الساری) قول اول لیلده سیر معانسه سرادن و یاخود سرایتدن اوله رق صفت عذار اولوب
ضرورت شعر ایچون ساکندر (المجول) مفعول یعنی فاعل اوله رق عذار ایچون صفت
بعد صفت و یاخود لاجل انتا کید (الساری) ایچون صفندر (توفقن) نون خفیفه ایله و قوفدن
امر اولوب وقف ایچون نونک الفه ابدالله ﴿نفسعا﴾ نظم شریقی اسلوبنده (توفقا) دخی
مروی و رفقندن تفعل اوله رق (رفقن) و کذا قاف ایله رقت قلب معانسه (رفقن) دخی محکیدر
مالس معانسه و ظرف خبری و (من یأس) اسمی اوله رق من زانده در مفهوم بیت عارض محبوبده
اطف منظرده شبهه آس اولان خط سیرک ظهورنی مشاهده ایتدیکه ای ساری و مجول اولان خط
برقصدار توقف و تانی ایت یعنی رخسار یاری استیعابه عجله ایتمه زبرا بر مدت قلیله توقفده نتیجه
بر مضرت اولوب حالو که بن متفع اولورم دیو عرض نیاز توقف و عدم استیصال ایلدم دیمکدر
و سنیر اولیه که مادون بیتده اولان تضمین ابکی ضرب اولوب بر بنی بدون تقدیر الثانی معنی تمام

اولسیدر نفع کیم بیت مذکور بوقیلند در وضرب ثانی بدونه معنی تمام اولیادرتنه کیم شاعرک (کلاما
امس فی یؤس نکاید * والعیین والقلب منا فی قدی واذی * والان اقبلت الدنیا علیک بما * تهوی
فلاتنسئی ان الکرام اذا) قولنده واقع اولشدر (ان الکرام اذا) قولی ابی بماسک ذکر می مرور ایدن
(ان الکرام اذا ما اسهلوا ذکرک * من کان بالافهم فی المنزل الحشن) بیتسه اشارندر وتمام معنی
(ان الکرام اذا) قولک باقبستی تقدیره محتاج ومتوقفر (امس) الیه زمان قریبی مراد اولشدر که
عهد قریبه دیمکدر (یؤس) شدت معنایه در (مکاید) مقاسات معنایه در وعینک قذاده
اولسندن مراد وجهیدر (بما تهوی) الذی تحب معنایه در یعنی سرکاه عهد قریبه شدت
وحال مضایقه وضهرته اولهرق اظهار مقاسات وتحسر مطالب وزقیات الیه کوزلزم وجع رقبه
وقلیم الم انتظار وسوزش اکراداره ایدی وشمدی دنیا حصول املکنزه سزمه متوجه ومساعد اولدی
ایمدی بزی نسیان ایتکیز زیرا مقتضای شمار کرام وقت مقاساده اولان احباسبی حین وسعته نسیان
ایتمکدر دیمک اولور قال رحمه الله تعالی (واحدنه مازاد علی الاصل بتکته کالتوریه والتشبیه
فی قوله) انا الوهم ایدی لایها ونعمرها * تذکرت مابین العذیب وبارق * ویدکرتی من قدھا
ومدامی * مجرعو البنا وجرى السوابق) واحسن تضمین اصل اوزره برکنه الیه زائد اولانددر یعنی
شاعر ثانیک شعرته اولان بیت ویاخود مصراع ضمن شاعر اولک شعرته موجود اولیان برلطیفه
اوزره مشتمل اولسیدر مثلاً صاحب نجبرک (اذا الوهم ایدی لماها الخ) قولنده اولان توریه
وتشبیه کبی (توریه) ذکر می مرور ابتدکی اوزره بری قریب وبری بید اولهرق ابکی معنای اولان
برلفظی ذکر ایدوب معنای بیدنی مراد ایتکدر (ایدی) اظهار معنایه در (لما) سمره شفتین
یعنی دودا فلرک دروننده اولان فرمزی محار در (نفر) اون دبشاریدر (یدکرتی) اذکاردن اولوب
خاطر مه کنور دیمکدر (مجر) قولی یدکرتی ایچون مفعول ثانی اولوب فاعلی وهمه عائد ضمیر مستتر در
اشبو شعرده هر بر بیتک مصراع ثانیلری اولان (تذکرت مابین العذیب وبارق * مجرعو البنا وجرى
السوابق) قولی ابی الطیبک مطلع قصیده سیدر (حوالی) عابیه کجی اولوب رأس رخ
معنایه در و(عذیب) الیه (بارق) ابکی موضع معروفدر مراد ابی الطیب موضعین مذکورین
بیتسه نازل اولهرق وقوعه اولان مطارعه ومدافعه فرسان حسندن، رماح لریک جرینی وخیول اوزره
مسابقه ایدن رجالت جریانی تذکر ایلدیکنی یساندر فی الحقیقه مطارعه فرسان عرب خاطر نشان
اوله جق برامر مستقریدر وساحب نجبرک نظمنده عذیب وبارقه مرادی بونلرک معنای بیددی اولوب
زیرا عذیبی تصغیر عذب قلوب شفه حبیبی مراد اولشدر وبارق الیه برقه شبیه اولان نغری قصد
ایلمشدر وبونلرک مایند، اولان شی الیه مرادی ربق فم حبیبه در وحیبیه نک تیخت ویمایل قدی بمایل
رحمه وعلی التابع جریان دمعی مسابقه ایدن خبالت جریانه تشبیه ایدوب اشبو توریه وتشبیهی
کلام ابی الطیب اوزره زیاده قلشدر مفهوم بیت وهم وخیال حبیبیه نک سمره شفتیه نغری اظهار
وتخیل ایتسیله شفه سیله برقه شبیه اولان استثنای بیتسه واقع ربقی تذکر ایلدم وانک بمایل قامت
جلوه ریزی مجرعه رماسی واول حاله متابعه دموع عینک سیلانی خبول سوابقک صوکی جریانی
یادمه کنوردی دیمکدر قال رحمه الله تعالی (ولا یضر التفریط البسر) وتضمینی قصد اولنسان شیث
معنای کلامده دخولیچون تغیر بسری ضرر ویرمن نه کیم داء نعلیه مبتلا اولان بریهودی حقنده
بعضی شعرا تک انشاد ایلدیکی (اقول لمشر غلطوا وغضوا * من الشیخ الرشید وانکروه * هو ان جلا
وطلاع الثنا * متى بضع العمامة تعرفوه) قولنده واقع اولشدر زیرا بیت سهیم بن وسیلک اولوب
اصلی (انا بن جلا وطلاع الثنا * متى بضع العمامة تعرفونی) اولهرق مقصوده داخل اولسچون
طریق تکلمدن غیبه تغیر اولشدر (غلطوا وغضوا) قولی حقنده غلط ایدوب اندن کف نظره
رتبه سندن حط وتزیل ایتدیلر ومقداری بتدیلر دیمکدر وپونده نهکم وشغریه واردر وپوندن
ایچون رشید الیه وصف ایدوب رشید الیه علی طریق التهمک غوی مراد ایلشدر (طلاع ثنا)

امور صعبه را کب دیمکدر زیرا ثنا یا طریق عقبه معنایه ثنیک جمیدر (ابن جلا) امری واضح
ومشهور اولان رجالت ایتددر دیمک اولوب بونلرک جمله سی تهکدر قال رحمه الله تعالی (وربما
یسعی تضمین البیت فما زاد استعانة وتضمین المصراع وما دونه ایداعا ورفوا) واکثریت وپیشدن
زیادتی تضمین (استعانة) ومصراع ومادوننی تضمین (ایداع) و(رفو) تسبیحه اولتور اما ایداع
تسبیحه سی زیرا شاعر ثانی شعرته شعر اولدن برشی ایداع ایدوب وشعرته نسبتله اوشی قلیل مغلوب
اولسند ورفو تسبیحه سی کانه خرق شعرنی غیرک شعرله رفو واصلاح ایتسند میندر قال رحمه الله
تعالی (واما العقد فهو ان ينظم نثر لا على طريق الاقتباس) واما (عقد) قرآن ویاخود حدیث
ویامثل ویاغیر یسندن برنثر اقتباس طریقله اولهرق نظم اولتقدرد بیان سابقدن معلوم اولشیدیکه
طریق اقتباس قرآن وحدیث اولدیغی اشعار اولتقدرد کلامک قرآن ویاخودشدن برشیبی متضمن
اولسیدر ایدی نظمی قصد اولنسان نثر قرآن ویاخود حدیثک غیری اولدیغی صورتده فتنی
طریق الیه اولورسه اولسون نظمی عقددر زیرا قرآن وحدیثک غیریه اقتباسک مدخلی بوقدر
قال رحمه الله تعالی (كقوله) (ما بال من اوله نطفة * وجيفة اخره بفخر) عقد قول علی رضی الله
تعالی عنه وما لابن آدم والفخر واما اوله نطفة واخره جيفة) نه کیم ابی العتاهیه نک (ما بال من اوله
الخ) قولنده واقع اولشدر (بال) حال معنایه اولوب (ما باله مفخرا) دیمکدر عتاهیه بویستی
حضرت اسد الله الغالب علی ابن ابی طالب رضی الله تعالی عنه افندمن (وما لابن آدم والفخر الخ)
قول شر یفلرندن عقد ونظم اولشدر (والفخر) قولی مفعول معدر واکر نظمی قصد اولنسان نثر
قرآن ویاخود حدیث اولورسه تعقید اولسی ایچق امثاله اقتباسده تحمل اولغیان تغیر کثیر الیه
تغیر اولغیله ویاخود تغیر کثیر الیه تغیر اولنجوب لکن قرآن ویاخود حدیثدن اولدیغنه اشارت
اولهرق بوجهته علی طریق الاقتباس اولماسیله اولور نه کیم شاعرک (انلی بالذی استقرضت
خطا * واشهد معشر اقدشاهدوه * فان الله خلاق البرايا * عنت بجلال هیبة الوجوه * يقول
اذا تدانتم بدین * الی اجل مسمى فاكتبوه) قولنده واقع اولشدر (انلی) اعطنی معنایه در
(بالذی) قولنده بایلد ایچون اولوب (بدل الذی استقرضت) دیمکدر (معشر) جاعتدر
(شاهدوه) ضمیری (استقرضت) قولک مداولی اولان استقرضه یاخود الذی به راجعدر (عنت)
قولی خضعت وذات معنایه اولوب (ان الله) قولنده اولان انک اسمیله خبری اولان (بقول)
پیشده جمله معترضه در مفهوم بیت استقرض ایتدیکنک شی ایچون سندن ویرومشاهده ایدن
جاعتی شاهد قیل زیرا خلایق برایا اولوب وجوه وانفس جلالت هیبته خضوع وذند، اولان
جناب باری نظم جلیکسند، ادا تدانتم بدین الی اجل مسمى فاكتبوه قول شر یغیله بروقت
معینه دکن استندانه اولان دیمک سندن ربط اولتسئی امر ایتسدر دیمک اولور ایدی (بقول اذا
تدانتم الخ) قولنده قول مذکور قرأدن اولدیغنه صراحت اولهرق اقتباسدن اولوب عقددر
وامام شافعی رحمه الله تعالی حضرت لریک (عدة الخیر عندنا کلمات * اربع قالهن خیر البریه *
اتق المشبهات وازهد ودع * مالبس بعینک واعلم بنیسة) قوللری دخی احادیث اربهمدن عقد
اولشدر که اول (الحلال بین والحرام بین وبینهما امور منبیهات) وثانی (ازهد فی الدنیا یحبک الله)
وثالث (من حسن اسلام المرأ تزک ما لایبیه) ورابع (انما الاعمال بالنیات) اولوب امام مشار الیه
(قالهن خیر البریه) قواله مفاد حدیث اولدیغنی بیان ایتسیله اقتباس اولوب عقددر (مشبهات)
سکون شین میجه وکنسریا الیه حلاله شبیه اولوب حلی قطعی اولیان شیلردر قال رحمه الله تعالی
(واما الحل فهو ان ينظم کقول بعض المعاربة) (فانه لما فحمت فعلايه * وحفظت ثمار ثلثاته *
لم یزل سوء الظن یقتاده * وصدق توهمه الذی یعتاده) حل قول ابی الطیب (اذا ساء فعل المرء
سألت ظنونه * وصدق ما یعتاده من توهمه) واما (حل) نظمی نثر ایتکدر وبونلرک شرط مقبولینی
سبکی مختار اولوب سبک نظمیدن قاصر اولماسی ومحلنده مستقر وقلق واضطر ایدن عاری اولهرق

موقی حسن اولسیدر شه کیم بهی اهل مغربك (فاته لما فجت فعلاته الخ) قول مشوری ابی الطیبك
(اذا ساء فعل المرء الخ) بیتدن حل اولمشدر (حتظلت ثمار نخلاته) قولك معناسی ثمار نخلاتی
مرارتده حتظلت کبی اولدینی وقصدده دیک اولوب ذهاب دولتدن کبابدر مفهوم کلام برکسه نك
افعالی قیج یعنی رأی وتدبیری مختل ومشوش اولوب ودولتی زائل اولدینی وقتده دائما سوء ظن اتی
تخیلات فاسده وتوهمات باطله به سوق ایدوب وکندی به عود ورجوع ایدن توهمی تصدیق ایدرك
مقتضای توهمی اوزره عمل ایدر دیمکدر و ابو الطیب نظم مذکور الیه سیف الدوله دن و دشمنلر نك
عزویاتی اصفا ایتدندن شکوی ایشدر یعنی فعل انسان قیج اولدینی صورتده ظنونی دخی قیج
اولوب اولیا واعوانی حقده ظنی می اوور ونحت بدنده بولان عجزه ومحتاجین اصاغر حقلرنده
قلبه خطور ایدن توهمی تصدیق ایدر دیمکدر قال رحمه الله تعالی (واما التلمیح فهو ان بشار
الی قصه اوشهر من غیر ذکره) (تلمیح) میم اوزره تقدیم لام الیه قول صحیح اولوب رشپتی حین
ابصار وفطرده (لحمه) قوللرنندر کثیرا اهل بیاندن ایشدر سیکه تفسیر ایتده بویتهده فلانک
قولسه تلمیح واردر و (لحم فلان هذا الیت فقال کذا) دیرلر بونلره امثال اولهرق لفظ تلمیح الیه
اتواع عبارات ایراد ایدرلر واما میم لام اوزرینه تقدیم الیه (تلمیح) ملح الشاعر قوللرنندر که شاعر
شیء ملج ایراد ایلدی دیمکدر و بونک ذکر ی باب تشبیهده مرور ایدرک بومقامده تلمیح خطاه بعض
اولوب شارح علامه جانتندن نشئت ایشدر شوبله که تلمیح الیه تلمیحی شیء واحد عد ایدرک
بونلری قصه ویا شعره اشارت اولمشده الیه تفسیر ایشدر وبعده اشبو غلط مستمر اولهرق عدم
تمیز دناشی مذهب اتخاذ ایدلشدر حاصلی تقدیم لام الیه (تلمیح) برقصه ویا شعره ویا خود
بین الناس شایع وسایر اولان برمله بونلردن برنی ذکر انجدرک خوی کلامده اشارت اولمشدر واشبو
تلمیح نظمده ویا خود نثرده بولنق اعتبار الیه اقسام سته به منقسمدر قال رحمه الله تعالی (کفوله
فوالله ما ادری الاحلام نام * الم بنا ام کان فی الركب یوشع) اشارت الی قصه یوشع واستبقافه الشمس
اما نظمده قصه به تلمیح ابوعصامک (لحقنا باخراهم وقد حوم الهوی * قلوبا عهدنا طیرها وهی
وقع * فردت علينا الشمس واللیل راغم * بشمس لهم من جانب الخدر تطلع * نضاضوه ها صغ
الدجنه وانطوی * بیهجتها ثوب السماء المجزع * فوالله ما ادری الاحلام نام * الم بنا ام کان
فی الركب یوشع) قولنده واقع اولشدر (اخراهم) و (لهم) ضمیر لری هر نقدر لفظا ذکر لری مسبوق
دکلهده احب مر تخیله راجعدر (حام الطیر علی الماء) دار حوله معناسه و (حومه غیره) اداره
معناسه اولوب (حوم الهوی قلوبا) دینلور (جعلها دائرة حول الحبيب) معناسی مراد او اور
(عهدنا) ابصرنا معناسه قلوب ایچون صفتدر طیر قلوبدن مراد قلوبده خلجان ایدن خواطر در
(وقع) تشدید الیه واقع جمعی اولوب (والحال ان تلك الطيور ساکنه) دیمکدر (شمس) اولدن
مراد ادعاء شمس حقیقدر (راغم) ذلیل معناسه در اصلی اتفک راغم یعنی ترابه اصفو قیدر و (زله)
لیل) شمس روزیله زوالیدر (خدر) هودجدر (نضا) ذهب به وازاله معناسه در (ضوئها
وبهجتها) ضمیر لری هودجدر طالعه اولان شمس راجعدر (صغ) لونددر (دجنه) ضم دال
وجیم وتشدید ثون الیه ظمندر (انطوی) انضم معناسه در (مجزع) ذولونین دیمکدر (انطوا
ثوب مجزع سما) دن مراد خفه کواکبر (احلام) حلمک جمعی اولوب منامده رؤیت اولنسان
رؤیادر (الاحلام نام) قولی مشاهده ایتدیک شیئی استعظام واستغرابدر مفهوم نظم ذیل قافله
احبابه واصل اولدینمزد خواطری ساکنه اولان قلوب من تشوبق هوی وعشق الیه جانب حبیه توجه
ایدوب آرزوی مشاهده دلدار حوالیسنده دایر اولدی و بوحاله متعاقبا جانب هودجدر طالع
ایدن شمس تابان قافله احبا یعنی محبوب دلارا الیه لیل راغم وذلیل اولدینی حالده کان اوزرمز
شمس حقیقی سمت غروبدن رجعت ایلدی وجانب هودجدر طالع اولان سمک ضیایی لون ظلمتی
ازله وخلق ایدوب انک بهجت وحنیله سمک دورنک اولان ثوی منطوی یعنی کواکبی مخفی اولدی

قسم ایدر مکه یوحالت غریبه دن حیرله بری احلام نوعی اخذ ایتدی و یا خود قافلهده حضرت
شعبی موجود ایدی حقیقت حال ادر اکن منسلب الشعور اولدم دیمکدر ایلدی ابی تمام بونظمده
مصاحب جناب کلام الله اولان حضرت یوشع بن نون علیهما السلام قصه سته وشمسی استبقافه
اشارت ایشدر زرا مرویدر که حضرت یوشع بریوم جمعه جبارین الیه قتال ایدوب شمس غروب
میل ایتدکده قتالدن قبل الفراغه شمس غارب اولهرق یوم سبت دخولیه یوم مذکورده قتال
شریعت موسویه علیه اکل التحیده مجاز اولهرق قتالدن فارغ اولق اندیشه سته بناء جناب باری به
دعا ایتدیه حضرت مکور الیل والنهار قتالدن فارغ اولجده دکن شمس رد ایشدر قال
رحمه الله تعالی (و) (لعمرو مع الرمضاء والنار تلظى * ارقی واحفی منك فی ساعة الكرب) اشار
الی الیت المشهور (المسجیر بعمرو عند کرته * کالمسجیر من الرمضاء بالنار) وشعره تلمیح (لعمرو
مع الرمضاء الخ) قولنده واقع اولمشدر (رمضاء) ارض رمضاء ارض حاره در که انده قدم مر مروض
و محترق اوور (ارق) قولی (رق له) قوللرندن اولوب (رحه) معناسه در و (احفی) حاه
مهمله الیه (حفی علیه) قوللرندن اولوب تطف وتشفق معناسه در (فی ساعة) قولی (منک)
قولنده اولان کافدن حال اولوب (کاشا فی ساعة الحزن) دیمکدر (لعمرو) قولنده لام ابتدا ایچون
اولوب (عمرو) مبتدا و (ارق) خبریدر (مع الرمضاء) ارق قولنده اولان ضمیردن حالدر (والنار)
رمضاء اوزرینه معطوفدر (تلظى) ناردن حالدر مراد شاعر عدم رحم وشفقتله هجو ومذمت
اولوب ارض رمضاء و نار لظا الیه برابر عمرو بن حارث ساعت کرب وشدنده سندن ارق واشفقدر یعنی
حالت شدنده سندن مستغیث اولمشدر حقنده اودرجه بی رحم وشفقت سنکه عمرو بن حارث وارض
رمضاء و نار لظی سندن ارق واشفقدر دیمک اولوب بوقول الیه (المسجیر بعمرو عند کرته الخ) بیت
مشهوره اشارت ایشدر (مسجیر) مستغیث معناسه در (استغاثه) استمداد در (کربت) غم
و شدت مفهومده در (کربت) ضمیری موصوله راجع اولوب (الذی یستغیث عند کرته بعمرو)
تقدیرنده در یعنی اصحاب کرب وشدندن اولوب عمرو بن امداد و مرحت طلب ایدن کسه تأثیر
حرارتدن ایچون ناردن استغاثه به شیهدر که ناردن مبتلای حرارته امداد منصور اولدینی کی عمرو بن
دخی اهل کربت و شدت حقنده اطافه و مرحت منصور دکلدر دیمکدر عمرو بن جساس بن مر در
بویت برقصه غریبه به منیدر که بکر و تغلب قبیله لربنک عین العیان و مشار بالبنی اولان (کلب)
اطراف قباله قلبه ایدوب استدیک چراکه و چشمه ساری کندی مواشیسته حصر وتخصیص ایدرک
او محلهده عربان سائر حیواناتی رعبه عدم الاقدار اولدیلر ومذکور (جساس بن مره) نک خواهری
کلبک زوجة سی اولوب قبیله تغلبدن بری اولان بنو جشم الیه قبیله بکردن بری اولان بنو شیدانکه
کلب و جساسک قبیله لردن بر محلهده خیمه و خراکهار بنی وضع ومختلط ساکن اولور ایدی وکلبک
حبابه ایش اولدینی مرعاده فقط حقوق مصاهره رعایه ابل جساس رمی ایدردی بر کون جساسک
حاله سی اولان (بسوس) نام مرأه جساسک مادری اولان خواهری (هبله) بی زیارته کلوب جرم
بن ساندن برنفر قومش سی بلکده کتوردی و جرمینک برنافه سی اولوب رمی ایچون ابل جساس الیه
برلکده مرعای کلبیه جبقدی کلب بونی استنکار ایدرک رمی سهم الیه نندی ناقه بی مجروح ایلدی
وناقه فرار ایدرک عمه لردن دم ولب سیلان ایلدیک حالده صاحبی طرقد کلدی و بعض روایتده
ناقه نفس بسوسک اولوب حتی اسمی (شراب) اولهرق بسوس الیه برلکده کلان فرزندی اولق
اوزره روایت اولمشدر هر نسلده بسوس ناقه بی بوحالده مشاهده ایتدیک کی (واذلا و اغربناه)
دیبه رک فریاده باشلر و اول حالدن جساس متأثر و تألم اولهرق حالده سینه ای حره ساکنه اول قسم
ایدر مکه البته بوحاله مکافات اولهرق اهلی اوزره بوناقه دن اعز اولان برخی عفر وقتل ایدرم ذیوب
کلبک قتلنه عزم ایلدی وبعده جساس کلبک بروقت غفلته منظر اولوب حناکه یوم فردا کلبک
قیله دن خروج و جاهدتی جساسه جاسوسلری طرفندن اخبار اولهرق جناس دخی اسبته سوار

اولوب ينشرك ظهرندن زخدار ايندي اول حينده كليب اسبندن زمينه ساقط اولوب حرارت زخم ايله
جساسدن برصواستد كده جساس (هيهات تجاوزت الاحص شييا) يعني نهر احص وشيبي تجاوز
ايدوب مجازات فعلني بولديغي اتيان ايله امر قتلني اكال اتميله بوندن طولاني عرو حفته ذكر اولنان
(السجبر بمرو الخ) بيتي انشاد اولمشدر وبوسيله بني تغلب وبكر پيشده مهاديا قرق سنه حرب
وقتل و جنگ وجدال مسخر اولوب بتون اشراف و اكابر قبيله كشته نيغ هلاك و دمار اولمشدر
وبورقو طاهه ميني (انام من البسوس) ضرب مثل قلمشدر و (مثله) تلجج عرو بن كاشوك
(ومن دون ذلك خراط القناد) قولي اولوب مثل سار وشايغ اولان (دون عليان القنادة والخراط)
قوايله (دونه خراط القناد) مثله اشارتدركه امر شاق وصعب ايچون ضرب اولور وبوك قاتلي
مذكور كليب اولوب جساسك (لا عقرن خلا هو اعز علي اهلها) يعني البته ذكرى سبقت ايدن نافه
بسوسدن زياده اهلي عندنده اعز اولان براك دوه بي عقر وقتل ايدرم ديدني كليك مسموع
اولدقده غل اعز دن مرادي كليك ضم عين و فتح لام وتشديد يا ايله (عليان) استنده اولان
نافسته نمر بضر ديو ظن ايدرك (دون عليان القنادة والخراط) ديوب عليان حفته برسوه قصد
اعالي خراط قناددن اصميدر ديك مراد ايشدر (خراط) قناده ديلان ديكلي شجر اوزره اعلاستدن
اسفله ديكين ديكلري دوكله جك صورتده امر ايد معانسه دركه ال ايله ديكلري صبره قند
عبارتدر واما نثرده قصه وشعر تلجج حريريك (فت بليلة نابغة واحزان بعقوبة) قولنده
واقع اولمشدر زيرا فقره اولده نابغه ك (فت كافي ساورتي ضيلة) من الرقش في اناياها السم
ناقم قولنه اشارت ايشدر (ساورتي) استني معانسه در زيرا مساورة موافقه يعني صبر اقم
معانسه اولوب مراد اسيدر (ضيلة) حية رقبته يعني اينجه واوزون بلاندر (رقش) رقشانك
جعي اولوب كندوسنده سياه وياض نقطه اولان حيه در (سم ناعم) قوتده بالغ سم معانسه اولوب
يعني ديشلرنده زياده سيله مؤثر سم واردر ديك اولور وفقره نايده حضرت بعقوب عليه السلام
فراق جناب يوسفه كشيده اولديغي شادنده دائر اولان قصه مشهوره اشارت ايشدر ومثله
تلجج عتيك (فيا نهار من هرة نعت اولادها) قوتده واقع اولمشدر (من هرة) لها ضميرني بياندر
يعني باقوم اشوهره محل نچدركه اولادني قتل ايدر ديمكدر بوقوتده (اعق من الهرة تأكل اولاده)
مثله اشارت واردر وتلججدن برنوع لغزه شبه اولوب نه كيم برنمي شريك نميري به (ماني الجوارح
احب الي من البازي) ديميله نميري (وخاصة اذا كان يصيد القطا) جوايله مقابله ايشدر كه
نميري جريك (انا البازي المطل على نمير) اتيج من السماء لها انصبابا) قواني مراد ايشدر (مطل)
مشرف يعني آلي معانسه اولوب (نمير) قبيله و (اتيج) قدر معانسه در (انصبابا) تمبيردر
وشريك نميري اراد ايلديكي جواب مذكور ايله طرمحك (نمير بطرق اللوم اهدى من القطا)
واوسلك طرق المكالم ضات) بيته اشارت ايشدر (لوم) ضم ايله خصال ذميه ايچون اسم جامعدر
(اهدي) حاذق وكامل ديمكدر مفاد بيت نميك طرق خصال ذميه طائر قطا كبي حاذق وكامل
اولوب طرق مكارمه قطعا حذاقني اولديغي ميندر ومرويدركه بني محارب بدن بر كسه عبدالله
بن يزيد هلايك مجلته داخل اوله رق عبدالله (ماذا لقينا الباسا حة من شيوخ محارب ما تركونا تنام)
ديوب بوقول ايله اخطاك (نكش بلاشي شيوخ محارب) وما خلتها كانت زيش ولا نيري
ضفادع في ظلماء ليل تجاوزت * فدل عليها صوتها حية البحر) شعري مراد ايشدر (نكش)
نصوت معانسه اولوب (نكش) افريك جلدندن ظهور ايدن صوتيدر (بلاشي) بلا نيب
مفادنده اولوب (شيوخ) نكش ايچون فالندر (وما خلتها) وما ظنتها و (زيش) تصلح
معناييده در و (لا نيري) بري القلم قوللرندن تحت وقطعدر (ضفادع) هم ضفادع تقديرنده
جمع ضفدعدر (تجاوزت وعلوها وصوتها) ضم اري ضفادعه راجع اولوب (حية البحر) دل
ايچون مفعولدر عبداللهك بوكلامي اوزر يته شخص مرقوم (اصحك الله اضلوا الباسا حة برقا وكانوا

في طلبه) جواني اتيان ايله شاعرك (لكل هلال من اللوم برقع * ولا بن يزيد برقع وجلال) قوليله
تزييفني مراد ايشدر (اضلوا) فقدموا معانسه اولوب (جلال) جمع جلددر جل فرس تركينده
جواددر (برقع من اللوم وجلال) تقديرنده در قال رحمه الله تعالى

فصل من الحاشية

خاتمه در بوفصلده حسن ابتدا ونخلص وانتهى ذكر اولمشدر قال رحمه الله تعالى (ينبغي المتكلم
ان يتأنق في ثلثة مواضع من كلامه حتى تكون اعذب لفظا واحسن سبكا واصح معنى) شاعر وباخود
كاتب اولان متكلم ايچون لايق وسزاوار اولان كلاستدن مواضع ثلثه ده تأنق ايدوب متأنق اولان
كسه نك رياضده ايشديكي فعلي التزام ايشكدر زيرا رياضده متأنق اولان كسه اتق واحسن اولان
شيلري تنج ايدر يعني سرور وصفا وبره جك كوزل شيلري ارار بر كسه روضده اعجاب ايدرك
وصفا وبره جك شيلري تنج ايدرك درون روضده واقع اولسه (تأنق في الروضة) ديرل الحاصل
مواضع ثلثه ده احسن ومتهج وروشن اولان شيله دقت وسوق امعان ايشكدر تاكه بوموضملر لفظ
جهتدن زياده عذب واطيف اوله بوده تنافر وثقلدن لفظك غابت بعدده اولسيله اولور وسبك
جهتدن احسن اوله بوده تمقيددن وموجب التباس واشتبا اوله جق تقديم وتأخيردن غايت بعدده
اولوب والفاظ جزالت يعني عدم ركاسته ومثبات ورقف وسلاستده مقاربه اولسيله ولفظ
شريف معنای مخيفه اكسا وباخود معنای شريفه لفظ مخيف اكسا اولميوپ بلکه صياغت
تناسب وتلايمه اصاغه اوله رق معاني الفاظه مناسبه اولسيله اولور ومعني جهتيله دخی اصح اوله
بوده تناقض وامتناع ومخالفت عرف وسار غرضه متأنق اولان شيلردن سالم اولسيله اولور ومتكلمك
ذكر اشواق ووصف ايام سالفة بعيد واستحلاب مودات وملابسات استعطاف وبونلرك امثالنده الفاظ
رقبه استعمال اتجسي محافظه سي واجب اولان شيدندر قال رحمه الله تعالى (احدها الابتداء كقوله
(قفانك من ذكرى حبيب ومزل) ومواضع ثلثة مذكوره دن برسي ابتدادر زيرا مبادي شروعده
سمي قرع ايدرك ابتدای كلام اولوب عذب واطيف وسبكي احسن وصحيح المعني اولديغي تقديرده
سامعك كلامه توجه واقباليله جيبه سي حفظ واصفا سي موجب اولور وحسن ابتدادن عاري اولان
كلامك هر نقدر مابعدني غايت حسنده اولسه دخی متكلمك اعراض وترك ورفضني مؤدي اولور
وتدكار احبه ومنازلده اولان ابتداء حسنده مسلم عموم اهل بلاغت اولان امرى القيسك سبعة
معلقه در بولنان قصيده مشهوره سنك (قفانك من ذكرى حبيب ومزل) بسقط اللوى بين الدخول
فخومل) مطلع دلپذيردر (سقط) رملك مقطع ورقيق اولديغي مجلدر (لوى) بر رينه اجتماع
ايدن رمل موجودر وقع ايله (دخول) و (خومل) ايكي موضعك اسميدر وبونلرك جله سي منازل
بني كلايدر ومعني (بين اجزاء الدخول) ديمكدر بوصورنده (دخول) قوم لفظي كي اسم جمع
اولور والاخر ملده فاصح اولور زيرا فاصح ايچون اولوب معنای بيت اي صاحبلم توقف ايدرك
تاكه حيك وخومل نام منزلي متعاقب اولان منزل دخولاك اجزاي مواضعي پيشده اولان سقط اواده
واقع منزلك ذكريله بكا ايدلم ديمكدر واحتمالات سارسي مرور اتميله تكراره حاجت كوريله مدي
وبعضيلر امرى القيسك بويته عدم تناسبه طعن ايدوب نصف پيشده عذب اللفظ وسهل السبك
اوله رق كندوسي توقف ايدوب صاحبك وقوفي طلب وكندوسي بكا ايدوب صاحبك دخی
استبكا وحبيب ومزل ذكر ايلك معاني عبيده سي جمع ايله شعراي اسلاف مثلي ابراددن طاهر
اولدي لكن نصف نايده بوك نظيرني اجرا ميسر اولميوپ بلکه معاني قاييله بي الفاظ غريبده
اتيان ايدوب نصف اوله ميان دوشدي بناء عليه نابغه نك (كايي لهم يا امية ناصب * وليل افايه
بطني الكواكب) بيتي بيت مذكور دن احسن هداوندني يعني هر نقدر مطلع امرى القيس كثير المعني
ايسده بيت نابغه نك قسميني متناسبه والفاظي متلايمه اولسيله تناسب جهتدن بيت مذكور دن
احسن در بيلدي (كايي) دعيني واثر كيني معانسه در (هم) حزندر (ناصب) صفت هم اولوب

ذی نصب دیمکدر (نصب) تعبیر و کواکب بطاویری طول بلدن گایه در (لیل) هم اوزرینه
معطوفدر مفهوم بیت (ودعینی و از کینی لهذا اللهم المتعب ومقاسات الليل البطي الكواكب بالسهر
ولا تزيدني لوما وعدلا) اولوب حاصلی دوجار اولدینی حالت حزن و کدورت و مقاسات هجر نوم
وراحتیه فرط لوم و عدلندن اغماض الیه کنیدی حاشه براقلمنی استدعا طریقه سنده هم و تلف
وازمان مساعد: ماضیه سی اوزره ناسفی ایدندر قال رحمه الله تعالى (وکنوله) قصر علیه نجیه
وسلام * خلعت علیه جلالها الایام) ووصف دیارده حسن ابتدا اشجع السلیک (قصر علیه
نجیه الخ) قولنده واقع اولمشدر اساسده (خلع علی فلان) دیرر ثوبی نزع و اخراج ایدوب
فلان اوزره طرح و القا ابتد دیمکدر (قصر) موصوف (خلعت) صفتدر (علیه نجیه وسلام)
جمله معترضدر (خلعت و جلالها) ضمیری مؤخر ایامه راجعدر مفهوم بیت قصر مدوحه نجیت
وسلام الیه دعا و غایت حسن و لطافتی جهته کانه ایام جلالی نزع و سلب الیه قصر مذکوره الباس
واکسا ایتش اولدینی ایدندر و ذکر فراقده حسن ابتدا ابی الطیبک (فراق ومن فارق غیر
مذم * وام ومن یتمت خیرهم) قوایدر (فراق) هذا فراق تقدیردر (ام) قصد معانیده در
بویت مثنی سیف الدوله دن مفارقتده کافور الاخشیدی نام ولی مصری مدح ایچون نظم ابتدکی
قصیده نک مطالعی اولوب من مفارقه مرادی سیف الدوله و (میم) یعنی مقصود الیه مرای
کافوردر سبب نظمی مصره وصولی ائنده کافور اسودک مجلسنه دخول الیه کافورک خاسات اصل
ونقصان عقل و قبح فعلنه دقتندن کندوسنه عارض اولان حال تغیر و اغمالی حس الیه مجلسندن
بعد القول سبب انقباضی تنبش ایچون کافور طرفندن برآمور کوندربلوب مثنی دخی فرسته جرح
عارض اولمشله شاید تلف اوله جق اولورسه دیگر بنی تدارک عدم الاقتدار اولمشی باعث اندیشه
وتغیر اولمش ایدوی تا و بلی تدارک ایدرک بونک اوزرینه جانب کافور دن برمه رادهم الیه مکرم
اولمشله بوقصیده بی نظم ایله رک مصراع اولده سیف الدوله عرض ماله و مصراع ثانیده
کافوری مدح و نجیه الیه احسن و اوجز بر مطاع غرابه موفق اولمشدر و شکایته حسن ابتدا بنه
ابی الطیب متینک (قواد مانسلیه المدام * و عمر مثل مایهب اللام) قولیدر (قواد) لئنا قواد
(و عمر) لئنا عر تقدیرنده اولوب (ما) نافیه (قواد) قلب و (مدام) خردر و (مثل مایهب
اللام) قصر عمر دن گایه در زیر اشیع هبه ابتدکی شئی سریرا استرداد و یاخود نحمیل مثله برباد
ایدر و غزالده بنه متینک (اریق ام ماء الغمامه ام جر * بنی برود و هو فی کبدی جر) قوی
کیدر یعنی سنک ربق فکیدر و یاخود ماء مضر و یاخود خرمیدر که بنم شیده بارد اولوب جکرده
آتشدر دیمک اولور (استفهام) استعظام ایچوند برود جمع برد اولوب حب غماددر قال رحمه الله
تعالی (و بنی ان یجنب فی المذبح مما یطیر به کتوله) موعده احبابک بالفرقة غد) و مدیحه
لایق اولان ششم و تطیر اوله جق تعبیر ایدن اجتناب اولمشدر ته کیم ابن مقاتل ضریرک داعی علوی
حقنده انشاد ایدلیدی قصیده سنک مطاعنده اولان (موعده احبابک بالفرقة غد) قولنده واقع
اولمشدر بو کلامی انشاد ابتدکی کبی یا اعی سنک احبابک موعده یعنی وقت موتی غددر (ولک المثل
الدو) دیو نکدیر ایدندر و مرویدر که ابن مقاتل یوم مهرجانه داعینک مجلسنه حاضر اولوب
(لا تفل بشری ولكن بشریان * غرة الداعی و يوم المهرجان) یتنی انشاد ایدمشله داعی بو کلامدن
تطیر ایدرک یا اعی یوم مهرجانه بوبله کلام الیه نیچون بدأ ایدرسن دیو نکدیر ایدمشدر و حتی
اللی عصا ضرب ایدرک (اصلاح ادبه ابلاغ من نوابه) دیمش اولدینی دخی مرویدر خبر بشری
مخدوف اولوب (لا تفل بشری لئنا) تقدیرنده در (داعی) والی مصردر قال رحمه الله تعالی
(واحسنه ما مناسب المقصود و یسمى براعة الاستهلال کتوله فی التهیه) بشری لقد انجز الاقبال
ماوعده) و قوله فی المرتبة (هی الدنيا تقول بلاء فیها * حذار حذار من بطشی وفکی) واحسن
ابتدا مقصوده مناسب اولوب ابتداء کلامک سوق اولدینی شبه اشارت اولمشدر تاکه مبتدا

مقصودی مشعر و انتها ابتدایه ناظر اوله و ابتدائک مقصوده مناسب اولمشی (براعة الاستهلال)
تسمیه اولور برکته اصحابه علم و یاسار بر فضیلتده فائق اولسه (برع الرجل براعة) دیرر و تهیه ده
براعت استهلال ته کیم ابی محمد خازنک صاحب ابن عبادک کریمه زاده سنی تهیه ده اولان (بشری
فقد انجز الاقبال ماوعده * و کواکب المجد فی افق العلی صعدا) قولنده واقع اولمشدر (بشری)
بشری لئنا تقدیرنده اولوب (انجز) انجازدن وعدنه وفادر و مرثیه ده فخر الدوله ایچون ابی فرج
ساوینک مرثیه سنده اولان (هی الدنيا تقول الخ) قولنده واقع اولمشدر (حذار) احذر یعنی
حذر ابت معانیده در (بطش) اخذ شدیددر (فک) بغتة قتلدر یعنی بو ردنیادر که بنم
اخذ شدید و افشای سر یعدن الحذر الحذر دیو اسان حال الیه اغزی طولوسی سوبلکده و فریفته
باز نجیه احتیالی اولان غافلان بی اذعانه موجب انتباه اوله جق نیجه نقلیات کونیه ابراز ایلکده در
و کذلک معصم بالله عور به بی اهل تبجیک عدم تیسر قبح الیه جزم ایلدکری وقتده قبح ایدمشله
ابی ممالک لاجل التهیه تقدیم ایتش اولدینی قصیده سنک مطالعی اولان (السيف اصدق انباء من الكتب *
فی حدة الحد بین الجلد واللعب * بیض الصفائح لاسود الصحایف فی * متونهن جلا الشک والرب) بیتلرند
اولان حسن ابتدا سلم آقا قدر مفهوم کتب نجوم و امثالک حاوی اولدینی اخبار احتمال
صدق و کذب الیه مشوب و پردرجه قدر تأمینات و تأیراتی محدود اولمشله سیف صارم اندن
اصدق واعتماد و وثوقه احق و اوفق اولوب و حندن امر معزوم جدی الیه لعب و هزل میانی قطع
و تفریق ایدرک حاضری شفه و لطیفه میدان و برمه جک حد و حاجز موجود و کتب و رسائل کبی
صغیردری سود و سیاه اولوب صفایح بیض و مجلا اوله رقی متون و ظهورنده شک و زیدن جلا
یعنی مزیل شبهات آرا مشهوددر (انباء) تقدیم نون الیه مصدر منصوب اولوب اختیار صیغه
جمعده لفظ اصدق اعتبار اضافه سی مناسبدر لعب قبح لام و کسر و یاسکون عین الیه در و ابوالعلا نک
اولاد علیدن بذات مرضی حقدنده اولان (عظیم لعمری ان یلم عظیم * بآل علی والانام سلیم)
مطالعی دخی بواسطی محبوب اولوب مفادی اولاد علی رضی الله تعالی عنه حقنده نزول نازله الیه
سائر خلقک سالم و آزاده یعنی اهل بیت نبوی مصاب ورنجیده و غیر بری آسوده اولمشی استعظامدر
و تهیه زوال مرض ایچون ابوالطیبک مطلع قصیده سی اولان (المجد عوفی اذعوفت والکرم *
وزال عنک الی اعدائک السقم) یتنی دخی بوباید صورت بدیده ده واقع اولمشدر و افتتاح کتیده
تصنیف اولدینی فته اشارت دخی براعة استهلالدر ته کیم جارالله علامه زحشری ابتدای
تفسیر کشافده (الحمد لله الذی انزل القرآن کلاما مؤثما منظما) قولیه شروع ایدمشدر و مفصلده
(الله احد ان جعلنی من العلماء العربیه) دیمشدر قال رحمه الله تعالی (وانها الخالص مما شب
الكلام به من نسب او غیره الی المقصود مع رعاية الملازمة بينهما) و تائق وحسنه دقت لازم کلان
مواضع ثلثه دن ربیبی نسب یعنی وصف جمال و یاخود ادب و اقتضار و شکایت کبی نسبیکی غیر
برشی الیه اولان افتتاح و ابتدای کلامدن بیتلرند مناسب کوزده رک مقصوده تخلص و خروجدر
(شب) افتخ و ابتدای معنای اولوب امام واحدی دیمشدر که معنای تشبیب ایام شباب لهو و عزل
ذکر ایتکدر و بوده ابتدای قصائد شعرده اولور بعده هر برامرک ابتداسنه ذکر شباید اولمشده
تشبیب اطلاق اولمشدر (نسب) جمال ایچون اولان و صفدر و مصنف تشبیب اولشان شی الیه
مقصود پیشده ملائمتی قید ایدمشله اقتضایدن احتراز ایدمشدر (الخاص) قولیه مراد معنای
اغویبی اولان خروجدر والا (تخلص) کلام کندوسله افتتاح اولشان شیدن مع رعاية المناسبة
مقصوده انتقالدر و تخلصک تائق موجب اولان مواضعدن اولمشی زیر سامع هر صورتله اولورسه
اولسون افتتاحدن مقصوده انتقال ایچون منظر اولمشله انتقال حسن و متلائم الطرفین اولدینی
کبی نشاط سامعی تحریرک ایدوب مابعدنی اصفا ایدمشنه اعانه ایدر و بوبله اولدینی صورتده
اصفا سنه مورث کسر و کسل اولور و (تخلص) کلام مقدمینده قلیل و نادر اولوب اکثر انتقالدری

[illegible]

(اما بعد فانی قد فعلت کذا وکذا) دیناور ز پر او کلام جنای باری به حد ایدوب و رسولته
شاد نصکره پندارنده ملائکه رحمت ایتیه رک کلام آخره انتقال اولدینی جهندن اقتضایدر لکن
کلامین پیشده ارتباط وما قبله تعلیق قصد ایتیه رک فجاءه کلام آخری اتیان ایتوب بلکه
(اما بعد) لفظنی اتیان الیه کلامک اما بعددن مقدم سبقت ایدن جدله و نصلیه به ربطنی قصد
ایچون مهمایکن من شیء بعد حد الله فانی فعلت کذا وکذا دیناش اولسی جهندن تخلصه شبه
اولور قال رحمه الله تعالی (قل هو فصل الخطاب) و بعضیلر بعد الحمدله ایراد اولشان (اما بعد)
فصل الخطاب اولدیفنه قائل اولمشدر ابن اثیر علماء بیانندن محققونک اجاع ایلدیکی کلام (فصل
الخطاب) اما بعد لفظیدر زیراً متکلم هر بر امر دیشاند کلامنی ذکر الله و تحمیدله فتح ایدوب بعده
یونندن غرض مسوق الیه خروج مراد ایلدکده غرض مسبوق الیه الیه ذکر الله ینینی اما بعد الیه
فصل ایدر دیشدر قال رحمه الله تعالی (ومن الاقتضاب الذي يقرب الى التخاص قوله تعالی (هذا
وان للطاغين لشر ماب) ای الامر هذا او هذا کا ذکر) و تخلصه قریب اولان اقتضایندن برسیده
هذا لفظله اولاندر ته کیم نظم جلیله بعد ذکر اهل الجنة و هذا وان للطاغين لشر ماب
پورلشدر ایددی بونظم جلیل اقتضاب اولوب لکن نوع ارتباط اولسبله تخلصه شبهه ز پر
واو حال ایچون اولوب (هذا) یا بدهاء محذوفک خبری اوله رق (الامر هذا) و یا خود (الحال
کذا) تقدیرنده و یا خود مبتدا اولوب خبری محذوف اوله رق (هذا کا ذکر) تقدیرنده در قال
رحمه الله تعالی (وقوله تعالی (هذا ذکر وان للمتقين حسن ماب) و بعض کره خبر مذکور اولور
ته کیم و هذا ذکر وان للمتقين الیه و قول شریفنده واقع اولمشدر ز پر اشد یادن بر جمع ذکر
اولتوب بونلر عقیده جنت و کاتبک بر حدیثدن حدیث اخره انتقال قصد ایلدیکی حینده ایراد ایتدیکی
الکاتب هذا باب) و کاتبک بر حدیثدن حدیث اخره انتقال قصد ایلدیکی حینده ایراد ایتدیکی
(هذا باب) قول دخی تخلصه قریب اولان اقتضایندن ز پر بونده حدیث اخره فجاءه بدأ ایتدیکی
جهنله نوع ارتباط وارد و کتابدن متأخریک کلامنده اولان (ایضا) دخی بوقیلدندر قال
رحمه الله تعالی (وثالثها الانتهاء كقوله (فانی جدیر اذا بلغتك بالمی * وانت بما املت منك جدیر *
فان تولی منك الجبل فاهله * والافاقی عاذر وشکور) و موجب تأنی اولان مواضع نشده دن
او جنبیسی انتهادر ایددی بلغ ایچون کلامنی کرک شهر و کرک خطبه و یا خود رساله هر نه ایتیه
احسن خامه الیه ختم ایلمی واجب اولور ز پر اسمع القسا و نفس سامعه رسم وابقا ایده چکی شیک
اخری اولوب اگر مختار حسن اولورسه سمع فانی واستلذاذ ایدرک ماسبقده وقوعبولان تقصیر
واهمال ایچون اطعمه تفهه و غیر لذیذده نصکره تناول اولشان طعام لذیذکی موجب جبر و اکمال اولش
اولور و اگر یونک خلافی اولورسه امر متعکس اوله رق چوق کره وقوعبولور که ماسبقده ایراد اولشان
محاسنی نسیان ایتددر و اشبو حسن انتها مثلاً ای نواسک خصب بن عبد الحمید حقنده انشاد ایلدیکی
قصیده نک خامه سی اولان (فانی جدیر اذا بلغتك الخ) قولنده واقع اولمشدر (جدیر) حلیق
معناستدر (فان تولی) ان تعطنی دیمکدر مفهوم بیت بن امل و مقصودی سکا عرض و تبلیغ
ایتدیکم وقته نیل مقصوده جدیر و حلیقم و سن امید وار اولدیقم شبه سزاوار یعنی اهل اقتدار سن
اکر ما مولم اولان جمیلی اعطا ایدرسک سن اعطای جبرله جدیر سین یعنی احسان و عطا ایتک
شانکدندر و اگر احسان ایترسک بومنع و عدم احساندن طولای سزه عذر ایدر و مدیحه اصفا و رغبت
ایتدیکنکن و یا خود عطایای سابقه کدن ایچون شکر ایلرم دیمکدر قال رحمه الله تعالی (واحدنه
ما اذن بانتهاء الكلام كقوله (بقیت بقاء الدهر یا کھف اهل * و هذا دعاء للبرية شامل) واحسن
انتها انتهاء کلامی ایدان ایدوب حناکه و راستنه نفس ایچون تشوق باقی قالیباندن ته کیم مغربینک
(بقیت بقاء الدهر الخ) قولنده واقع اولمشدر یعنی ای مرجع و ملاذ اهل زمان اولان کریم
ذی احسان بقاء زمان الیه باقی اول و بنم بودعام بریه به یعنی جله ناسه شامل بردعادر ز پر اسسک

بشا وحيثك خلفك امن وراحتك اولسته وصلاح حالته سيدد ربك اولور متقدمينك بنوعه
اعتباري قاصر اولوب وفتاخرن رجايتده اجتهاد ايدرك بنوعه حسن مقطع وبراءت مقطع
تسميه ايدرك قال رحمه الله تعالى (وجميع فوائج السور وخوائها وارده على احسن الوجوه واكملها)
وسور قرآنیه نك جميع فوائج وخوائم شريفه سي بلاغتهن احسن واكمل وجوه اوزره وارده در
زيرا فوائج سورك جل ومفرداته نظرايدسه تفنن وبلاغت وانواع اشارتدن كنه وصفي تعبیر
وبياته عباراتي قاصره بواورسون وخوائم شريفه سته دقت قبلتسه غایت حسن ونهايت كماله
اولوب ادعيه ووصايا ومواعظ وتحميد ووعيد وسائر خوائم بينتده دائره اوله رقي اشباع
مسامعه نفوس ايجون مايعنده شئ اخره نطلع وانتظار وشوق ورغبت باقي قاليه حق صورتده
ملاقى اولورسون بوجهله ابتدا وانتهای سور قرآنیه غایت حسن وكماله نصل اولزكه جناب
مبدع عالم وعذوبت دهنده نطق بني آدم عز وجل حضرت تبارك كلام قديمي بلاغتهن طرف
اعلاده وفصاحتدن غایت قصوده اولوب معجز مصاقع باغيا ومحرس شفاشق فصحا وچو ان هو
الواحي بوحى و در ونه زمانكه بعض اذهانه نسبتله بونده نوع خفا اولوب زيرا مثلا وچو بابها
الباسر اتقوا ربكم ان زلزلة الساعة شئ عظيم وچو ثبت بدا ابي اهاب وچو قول شريفه لمري كبي
بعض سور شريفه ذكر احوال وافزع واحوال كفار امثاليله مفقده اولوب وكذلك وچو غير المنضوب
عليهم ولا الضالين وچو ان شئت لك هو الا بتر وچو امثالي خوائم بعض سورده دخی احوال
وافزع وسائر ايراد بيورلش اولسيله بونلر انجق علم معاني وبيانه ذكر اولنسان احكامي تدبر
ونذكر عنده ظاهر اوله يله جكنه وهر مقام ايجون بر مقال اولوب بر مقال مقامنده ديكر بني
ايراد حلية حسن وسداددن عاقل ايدوكنه اشارتله مصنف عليه الرحمة والغفران واسكنه الله تعالى
في صرح الجنان بيورركه (يظهر ذلك بالتأمل مع التذكر لما تقدم) يعني فوائج وخوائم سور
شريفه نك احسن واكمل وجوه بلاغت اوزره وارده اولدبني تأمل وتدبر وفنون ثلثده ذكرى
سبقت ايدن اصول وضوابط ضبط ونذكر ايله ظاهر اولور وبواصولك تفاسيك اوراق ودفاتر
غير وافي وبلكه كنهته اتصال سر رشته ادراك علم مخلوقه نسبتله تحت امكانه متواري اولوب
انجق احاطه كنه وتفاسيك حضرت علام الغيوك علم ازليسي كافيدر قال الشارح العلامة
رحمه الله تعالى رجة دائمة وهذا ما اوردا جمعه من القوائد ونظمه من الافراد مع توزع البال
وتشتت الاحوال وتفاقم الاحزان وتكاثر الافزع والفتن وتواتر حوادث اورث الطبع ملالا والخطا
كلالا لكن الله جلت حكمته والله تعالى اعلم ويقول المترجم الحفيظ مقيما بآره ومفجرا بخدمة
ترجمة اثره مع الاعتراف بالجزل والتقصير نسل الله تعالى بتيسير كل عسير كما يسرلى بحسن انتهاء
هذا لاثرائنا بالنعمة العزى الذي ترشح من بزوع البلاغة ففاض عذبا فراتا في منهله ومنبعه وتوضيح
براعة مظهره ببداعة مقطعه فصار مانوس المقدم والنال محروس الجمل عن قرح القنالى (ولوانلى
في كل مثبت شعرة استايات الشكر كنت مقصرا) فلا بد عباراته مرشحة بالدرر المنضدة وخرائد
فقراته عن النقايس مجردة (فكم فيه در نفيس منظم * يتجلى عقد الغايات نظامه) تراكيه
موضحة عن التعقيد والتنافر اماليه مصرحة عن تفكيك الضمائر اعلم التفكير بآية تقصاه في مطارج
الامعان والعمق التدبر في مسارج الانتقاد والافتنان (وكم مشكلات حكيم السها * خفاء فصرن
بكشفي شمسوا) ليكون سهل المأخذ عذب البيان حسب مايساعده الامكان (ولكن تأخذ الآذان
منه * على قدر القرائح والفهوم) فبالا في افق البلاغة كالبدور ومن ارتاب فليبه رد العجز على
الصدر (مطور سواد في بياض كانهما * خطوط غوال في خدود غواتي) فالسؤال من الله الهادي
ان يجعل ذخرا لعمادى وفخرا عذو اولى الفضل والايدى ووسيلة يصلح الدعاء وحسن التلذذ في المحافل
والوادى والمأمول من اصحاب الرد والقبول ان يستروا بذيال الصفيح والنفوس عند العشر مواضع السهو
والهفو مع اصلاح ما فيه من الاود والخلل ولاى نفس برائة عن الزيف والذلل فاني معترف بعصور الباع

وقلة البضاغة ومغترف من عباب الفضائل والاستطاعة (ومن ذا الذي رضى سبحانه كلها * كفى
المرء نبلا ان تعد معائبه) ولا سيما ان اصله بحر رائق من يخوض من مثلى في قعر دقايقه ويدر بارق
من يمن باشراف الاحداق انوار حقايقه مع كوني ملهوقا بهجر الوطن والدة مشغوقا بالنقل
من بلدة الى بلدة (فيوما يجرى ويوما بالمذيب ويوما بالهقيق ويوما بالخليصا) والمستدعان
من الله تعالى ان يوفقني لمثل هذا من الانار العتيرة والمآثر وياحبذا نمار القلم من رياض الفاخر بان
يسمح فصححة من الاجل محروسا عن طوارق الملل والملا وما استراح القلم من نصب مسعاه فقلت
الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا لنهتدى لولا ان هدانا الله والصلوة على من به ختمت رسالة الرسالة
واضحت بانوار شرعه القديم غياهب الجهل والضلالة وعلى آله الانجباب وصحابته الذين هم
راجم السن الرشاد والصواب متمما بالدعاء المفروض للخلافة العظمى الاستا متلا بهذا النظم السديد
الف الف آمنا (فلا زلت سلطانا على الارض كلها * ومنك الورى في حصب عيش ومأمن)
باحسانه وتوفيقه تعالى كيت خامه سبك خرام قضاي فن بلاغته اطلاق زمام اهتمام ايله اشبو
اثر مقبر يخلل يعني تخييص ومطول ترجمه سي (نفع معول) تكلفات منسبانه اخلاق وتعبندن
آزاده واطناب مل وابعاز مخلدن سادة برطرز نغز دلپذير واحسن سبك نحرير اوزره اختصاص
بافسه براعه انجسام ونحفة دست اعتبار خواص وهوام اوله رقي فحمد اثم جدا يسك ايكوز
يتش سكر سته هجر به سنده ردوس جزيره سنده رسیده سر منزل حسن اختتام اولمشيدى بعده
نصادف مأموريت شام وعراق ايله سكر سته مدت ترادف موانع متراجه اشغال واهوال محتاج
اصلاح وتهذيب اولان صحايف مشكونة اللطائف مذكوره نك آغوش جزدان امهالدين ابراز
واخراجنه مساعد اوله مدي بغداد دن بعد القبول امرار ايام معدودة عزات وخمول ايله سكرسان
التي سته سي خلائنه سابه مواهبوايه حضرت بادشاهيده صدر اسبق فردوس آشيان عالي پاشا
مرحومك ضميمه مكارم واحساناتي وحالا بالقول والاستيهال آرايش بخش مسند جليل صدر اعظمنا
اولان فضايل دوللو رشدى پاشا حضرت تبارك صنوف معارفندان وبلكه بالعموم داعيان
وبندكان اهليتشان حقلنده بيدريغ ورايكان وساعد مساعد ابادى عجزكان اولان صحايف
وهماني سرای بوسنه متصرفلته سائق اولسيله ترجمه مذكوره نك بعونه تعالى نحو واثبات
وتنقيح وعلاواتى بالاكال ولايت مذكوره مطبعه سنده نصميم طبع وتثليث متعاقب اكرچه هر سكر
متصرفلته تحويل مأموريت وقوى موجب تردد طبيعي اولمش ايسده جواريت مناسبى اجرا آته
يكده حاجز وبويه برئت خيريه دن عدول واستتكاف جائز كورليدرك ايجابنه تشبث اوانوب
شوقدرك مطبعه نك نقصاني ادواتي ومخبراتك بالطبع تاخراني اسبابيله اواء مذكوره بولنديغم
ايكي بيق سته مدته انجق ميسر اولان جلد اولك ختام تمثيله فاصله انفصال جيلولت ايدرك
صحايف مطبوعه نك در سعاده جليليه بر نسخده سي صدر اسبق ابهتلو دوللو محمد رشدى پاشا
حضرت تبارك وساطت لطف وعنايت امتناى معارفور ياريله عتبه علياى حضرت بادشاهى به
عرض وتقدم قلندرق جله مواهب جليله دن اولقى اوزره تيدبلا ايكني رتبه دن برقطعه مجيدى
نشان همايونى احسانيله صدر فخر ومباهم تزيين واشبو نشانه قبول واعتبار ايله قدر بشير
اثر معتبرم جوهر دار تنويه ونحسين بيورلدى (شاهيكه در زمان ندارد نظير خویش * شكراته
واجبت كه در روزگار ماست) اكرچه شكى دست شوق معزوليتده روى شاهد اسماء
برده كش فراغ اولقى داعيه لنده بولش ايسده ده بونجه سندر برحق امكر صرف واقناسيله
بجرد عمومك سود ونفعي مقصد خير مرصدي زمينده بنشدرلش اولان بويه برجمله مرغوبه نك
بوجهله شيرازه پذير اكال اوله مبدرق نقصان وابتدرا قلسي جواز داده عقل سليم اولمامسيله
علم بيان وديبى شامل اولان جلد ثانيا نك دخی مطبعه عامر ده طبعيله انتشار وتعميم منافع
بالصميم برقاج صحيفه سي قرير افزاى عين ابتهاج اولدبني صره ده كريد ولايت جليله سي

ملحقانند رسو سنجائی متصرفلغنه مأمورا درسعادندن وقوع بعد وثنائی ایله برابر تصمیمات
مذکوره به خلل ویرانیدرك بعض احبای معارفسماتك تلاحق هممات عالیله سبله
لواء مذکورده بولندینم اشوبيك اینکوز طقسان سنه هجریه سنده
بتسهیله تعالی اقبال طبعی مبسر
اولشدر

« فاتحه » فکرت و ختم سخن * نام خداست برو ختم کن
« در نظر هر که رسد این کتاب * خاتمش خیر بود بالصواب »

مطبعه عامره ده طبع اولشدر فی ۲۹ شعبان ۱۲۹۰ سنه

Süleymaniye U. Kütüphanesi	
Kismi	H. H. H. H.
Yeni Kayıt No	
Eski Kayıt No	1458